

PÁSTY JÚLIA

ACITA

I. rész

Számtalanszor visszagondolva is csak azt mondhatom, a gyerekkorom nem volt szép, hisz az alázkodás, a parancsok teljesítése, az elfojtott indulatok, vágyak időszaka volt. A tudatos feladatvállalás, a saját magam által kialakított élet a boldogság, és nem a mások által ráerőszkolt hely és tevékenység. Bizonyosan nem vagyok egyedül ebben a gondolatban. A gyerekkor olyan, mint a börtön, ahol kapunk lakást, ágyat, ennilalót, még szobatársakat is, de nem mi választjuk. Még szeretni is kell, hogy rajtunk megkönyörültek, adtak életet, fekvőhelyet, ennilalót. A gyerekkor rabságát csak a szabadon választott életünkben vesszük igazán észre. Egy gyermek mindig azt csinálhatja, csakis, amit a szülei parancsolnak.

Én az általam választott városban vagyok boldog, íróasztalomon számítógép, pedig egy háziasszonyt akartak nevelni belőlem, aki egy kis faluban él. Vajon, hogy is kezdődött ez az egész?

Egyéves voltam, amikor véget ért a háború.

Első emlékképem: apai nagymamám ül a széken, sebesek a lábai, kövér, én előtte állok, vidám, színes kis szoknyában és fehér blúzban. A következő emlékfoszlány: már parasztkocsin ülök szüleimmel, mellettünk egy nagy koszorú, temetésre megyünk. Szegény nagymama, de örült nekem, hisz egyetlen kislánya meghalt, és amikor itt vagyok már én, az ő örömeire is, akkor ő csak úgy elmegy. Gyakran gondolok rá, mert ő biztos nagyon szeretett volna engem.

Hároméves voltam, amikor fölöttünk leégett a ház. Arra emlékszem, anyám öltöztet, majd karjába vesz, és kimegyünk a házból. A sötét éjszakában lángolt az égbolt. Ezt a különös látványt figyeltem, miközben anyám szorosan tartott a karjában. Miért ég az ég? - kérdeztem őt, de nem tudott válaszolni. Azon a felejthetetlen éjszakán elindultunk valahova a sötét utcákon, és egy ismeretlen szobában nyugovóra tértem.

Másnap visszamentünk a cserép nélküli házhoz. A falmaradványok oldalához támasztott nagy létra mellett emberek álldögáltak. Emlékszem a kamra bedőlt falára, ahol törött edények és piros cserepek közt csak egy szép színes bögre hevert épségben a romok között. A lombtalan fákat sokszínű rongycsíkrok díszítették, színes, mint a karácsonyfa. A tűzoltók dobálták le a padlásról a különös labdákat, melyek kezdtek szétgombolyodni, ott a száraz fák tetején, azon az áprilisi éjszakán. Anyám pokrócnak gyűjtött rongylabdái voltak azok, melyeket textilanyag darabokból varrogatott össze, majd labdává gombolyította.

Leültem a homokozóba játszani, de az a hely többé már nem volt az enyém.

Rövid időn belül elhagytuk Apócat. Akár egy tutajra is ülhattünk volna, ami lesodor bennünket a Dunán egy elmaradott faluba, de mi lovas kocsival mentünk, és vittük azokat a tárgyakat, melyek még megmaradtak a tűzvészből. Így érkeztünk Keszégre, ahol minden utcában fehérre meszelt házak sorakoztak, két ablakuk, mint két nemlátó szem. A házak előtt sötét ruhába öltözött öreg asszonyok üldögéltek. Az utca közepén sáros kocsit, mellette mindkét oldalon árok. Mi a falu távoli utcájába költöztünk. Amikor leszálltam a kocsiról, egyetlen magasságú, téglából kirakott gyalogútra léptem. Botladoztam a sáros úton. Néhány lépés után megálltam és kérdeztem anyámat. Mit csináljak? Sáros lesz a cipőm!

Nagyot nyikorgott a kapu, amikor bementünk az udvarba. A bejárat mindkét oldalán virágoskert illatozott. A szobák előtt hosszú, földes gang nyújtózott. Peremén különböző színű muskátli, mellette szőlőlugas. Egy sötét, dohos szagú helyiségbe léptünk, ahol petróleumlámpa világított.

Egy napon idegen asszonyok jöttek hozzánk. Olyan különös és szokatlan nyüzsgésre lettem figyelmes. A kertben sétálgattam, amikor apám behívott a szobába, és közölte velem, hogy anyámat megcsípte a gólya, miközben hozott egy csecsemőt. Az ágyon anyám mellett egy sírós újszülött feküdt pólyában. Emlékszem, csak azon tűnődtem, miért nem láttam a gólyát, csőrében a kisbabával? Mert addig gólyát csak békával a szájában láttam, vagy a fészken egy lábón állva kelepelés közben. Különben erre nem volt szükség - gondoltam. A következő időszakban vendégek jöttek hozzánk, és mindenki azt a gyermeket akarta látni.

Engem észre sem vettek. Unatkoztam. A fiút öcsémnek kellett nevezni és mondogatni, hogy milyen szép. Abban az időben nehéz napjaim voltak, mert anyám nem velem foglalkozott. Csak egy kapcsolat volt köztünk, a reggeli fészülködés, akkor is a hajamat húzta.

Három egymásba nyíló szobánk közül mi egyet használtunk, csak takarítani jártunk a többi helyiségekbe. Az első szoba bútorzata két szekrény, melynek tetején téli időszakban almák, körték, birsalmák sorakoztak. Két ágy állt a fal mentén, mellette egy-egy éjjeliszekrény. A szoba közepén egy kerek asztal, rajta csipketerítő és virágváza. A két karosszéken díszpárna. Az ágy fölött egy szentkép őrizte a vendégek álmát. A falak díszje a sok családi fénykép: apai nagyszülők, szüleim esküvői képe, apám és bátyja gyerekkorukban, anyám két fiútestvérével. A földes helyiségben keresztbe terített rongypokrócokon apám mindig megbotlott sánta lábával, olyankor szitkozódott, de anyám egy életen át sem volt hajlandó hosszába fordítani ezeket a falusi szőnyegeket. A második szobában egy piros konyhabútor. Anyám elmondása szerint a szekrény, az asztal a négy székkal annyiba került, mint az én születésem, mert farfekvéssel jöttem a világra. Az asztal ebben a szobában is közepén állt, hímzett terítővel letakarva. A későbbiekben ládadeszkából apám padlózta be ezt a helyiséget. A harmadik szobában, az egyik sarokban apám ágya, a másikon anyám aludt az öcsémmel. Az ablak közelében az én fekvőhelyem. A szüleim két ágya között egy barna szekrény, faragott részét anyám eltüntette, mert az csak porfogó. Tetején apám egy baltát őrzött. Ha valaki megtámadna bennünket, azzal megvédi a családot. Itt is a szoba közepén állt egy asztal, négy székkal. Az ajtó mellett egy kályha, innét mentünk a kis konyhába, ahol a sarokban a mosdó állt, mellette a piszkos vödör, ahova öntöttük a használt vizet kézmosás után. Volt ott még egy tűzhely, és egy asztal négy székkal. A konyhából nyílt egy ajtó a spájzba. Ott tárolta anyám a fontos élelmiszereket: cukrot, sót, lisztet. Szép rendben sorakoztak a polcon, a télire eltett befőttésüvegekben: a körte-, meggy-, cseresznye-, szilva-, barackkompótok és néhányfajta lekvár. Külön polcon a paradicsomlé és a savanyúság. A konyhából a tizenhat méter hosszú gangra volt kijárat, melyet minden szombaton vizes meszelővel pamacsoltunk. A parasztok tehénszarral mázoltak, mert az keményen tartja a földet, hisz náluk a konyhák és a szobák is földesek voltak. A kamrából rozoga létrán mentünk a padlásra. A gang végén a cipésműhely, benne két varrógép, az egyik az új cipők felsőrészét, a másikon pedig a javításokat varrta apám. A nap nagy részében egy háromlábú széken ült apám, előtte egy kis asztalkán heverték a szerszámok, a csiriz, a faszegek. A műhely legnagyobb bútora a pult, ami kettéválasztotta a helyiséget, ott szabta apám a cipőfelsőrészeket. A távoli sarokban állt egy szekrény, az ajtaja belső részén a Mesterlevél. Ritkaság, hogy oda mehettem, mert én mindig útban voltam. A műhelynek egy gangra néző ablakából a bejárat kapuhoz lehetett látni és a virágoskertbe. A helyiség második ablaka a nyári konyhára nyílt, a harmadik a hátsó udvarra. Így apám minden ablakból szemével követhette a család mozgását.

Az első udvar különálló épülete a nyári konyha, ott tárolta anyám a teknőt és a nagy edényeket, amit a disznóvágáshoz használt. Egy beépített sparhelton forralta a vizet a tyúkkopasztáshoz. Ebben a nyári konyhában főzte a lekvárt is. A bejáratnál a pincelejárati vízszintes ajtaja, onnét egy létrán mentünk a homokos pincébe, ahol egy polcon álltak kis edényekben az aludtje és a vaj. Ott tároltuk a krumplit, tököt, káposztát. A homokban sok béka ugrándozott; megtörtént, hogy fél vödörrel is gyűjtöttem, majd azzal ijesztgettem anyámat. - Vidd már ezeket a csúnya varangyokat! - mondogatta.

A kertünk pompázott a sok virágtól: árvácska, bazsarózsa, estike, gyöngyvirág, hóvirág, ibolya, jegecske, kardvirág, kéknefelejcs, krumplivirág, leány és legény virág, nárcisz, pünkösdi rózsza, tátogató és tulipán. Az első udvarban két almafának vártam a termését. Az egyiknek piros színe volt és édes íze, a másiknak zöld színe és savanyú íze volt. Az egyetlen körtefa termése olyan, mint a citrom, emiatt is neveztük citromkörtének. A cseresznyefán igazi taplót találtam, éppen azt nézegettem, amikor az öcsémet megcsípte egy darázs. Ő elkezdett üvöltögni, apám kiszaladt a műhelyből, kezében a lábszív, amivel engem akart elverni. Nem kérdezett ő semmit. Ha az öcsém sírt, annak csak egy oka lehetett szüleim szerint, hogy bántottam. Szaladtunk körbe-körbe az udvarban, én elől, apám utánam, azt hitte szegény, hogy utolér a sánta lábával. Amikor kifáradt, vége volt a futásnak, addigra kiderült az igazság is, mert ott állt anyám és gyógyította a fiát. Sokszor kaptam verést az öcsém miatt, mert őt jobban védelmezték.

Az első udvart kerítés választotta el a hátsó udvartól, ahol tyúkok és néhány kakas szaladgált. A nagy eperfa hűvösében, láncon egy kutya, neki adtuk a lerágott csontokat és a vízben áztatott kenyeret, de megette az ürülékünket is, ha vécen kívül pottyantottunk. Ebben az udvarban a nagy fészer, egy része elfalazva istállónak, fölötté a léces padlás. Ennek a sáros vagy poros udvarnak már majdnem a végén a véce. Lehetett ott mindenféle alakú és színű ürüléket látni, rajta zöld legyek röpdöstek. Hányingerem volt a puszta látványtól. Papírt pisilésnél nem használtunk, csakis a kakilásnál, de ott is csak egyet volt szabad elvenni, amit újságpapírból vagdosztunk. Apám ellenőrizte, és ha több papírt talált az ürülék tetején, kiabált. Télen az iszonyú hidegben egy hétig is visszatartottam a széket. Talán ezért is, mindig hasfájós voltam.

A véce mögött a trágyadomb büzlött. Mellette egy sor disznóól, mely téglából készült, nem úgy, mint a ház. A hátsó udvart egy kerítés választotta el a kertetől, ott termelte anyám a borsót, a babot, a répát, krumplit és más zöldségfélét, ami a főzéshez kellett. A hátsó kertben is volt néhány gyümölcsfa, valamint földieper és piszke.

Már jártam tudott az öcsém, emlékszem, anyám a kamrát meszelte, Gyuszi összeesett, frászt kapott, anyu orvoshoz vitte, és nagyon sokáig nem jött haza. Olyan egyedül voltam, senki nem szólt hozzám, mert a szüleim nem engedtek játszani a paraszt lányokkal, iparos lányok meg nem laktak a környéken. Azt mondta anyám: mi iparosok vagyunk, szépen beszélünk, a parasztok meg csúnyán beszélnek. Ha velük játszol, te is megtanulod tőlük a he, mia, osztakkó, izé szavakat.

Másik alkalommal, emlékszem, az utcán kézen fogva vezettem az öcsémet, a kerítésen keresztül kiugrott egy kutya, és megharapta őt. Mi folytattuk utunkat, hisz anyám a köpülőért küldött. Amikor Kati nénihez értünk, Józsi apám inasa meglátta a kutyaharapott öcsémet, biciklire ültette és elvitte, hogy ne kelljen gyalogolnia. Egyedül vittem haza a köpülőt, és az utcán haladva egy nagy szalmakazal tetején, gólyafészket láttam. Hangosan kiabáltam, gólya, gólya, gilice, hozzá nekünk kisbabát. Akkoriban vágytam arra, hogy legyen egy lány testvérem. Öcsémnek fáj a lába kutyaharapás után, anyám néhányszor orvoshoz vitte, és apám is nagyon sajnálta őt. Amikor Gyuszi meggyógyult, egyszer elmentünk kószálni, ismerkedni a

faluval. A településen kívül vasúti sínek közelében találtuk magunkat. Jött a vonat, és ő szaladgált ide-oda a síneken. A vonat füttyült, én csak álltam és néztem. Szólíthattam volna, hogy jöjjön hozzám. Úgy látszik az ösztöne erős volt, és nem maradt a síneken. Most már Kosztolányi verse jut eszembe, mint aki a sínek közé esett.

Egyetlen utunk akkoriban a nagyapához vezetett. Anyám a bicikliülésen ült, mi öcsémmel a hátsó csomagtartón. Nagyon szorítottam anyám derekát, és közben a testvéremet fogtam, mert nekem kevés hely maradt, és attól félttem, leesek. Azonkívül arra is kellett vigyázni, hogy Gyuszi lába bele ne akadjon a küllők közé. Mehetünk volna úgyis, hogy anyám tolja a biciklit, engem az ülésre ültet, öcsémet a csomagtartóra, de neki nem volt ideje gyalogolni.

Változás csak öt éves koromban történt, amikor anyám elkísért az óvodába. Az utat eperfák szegélyezték, amelyekről csúnya, nagy, fekete eprek potyogtak a tiszta ruhámra. Az utakon parasztkocsik elé fogott lovak poroszkáltak, port vertek fel, sűrű, akár a köd. Biztos voltam benne, hogy attól a portól meghalok. Anyám vitt egy összecsucsható kis barna széket, olyan nem volt senkinek. A kispajtásoknak nagyon tetszett a különleges szék, gyakran összecsucsták. A nagy óvodában óriási, fehér, magas falak meredeztek, a bútor csak egy asztal, és az óvodások széke a fal mellett. Az óvodában számomra addig ismeretlen játékokat tanultunk. Hazafelé már anyám kísérete nélkül mentem. Így ismertem meg az első kislányt a faluban. Katinak hívták, mint kiderült, egy utcában laktunk, öt-hat ház volt köztünk, és addig nem is tudtunk egymásról. Már néha elmentem játszani Katihoz, vagy találkoztunk az utcán. Anyám parancsára testvéremet mindig kötelezően kézenfogva vezettem. Amikor a legjobbat játszottuk, akkor az öcsém bekakilt, kiszóródott a bugyijából, még a lába is бүдös volt. Ezek után hazavezettem, ott hagytam anyámnak, és szaladtam vissza. Akkor volt a jó, amikor öcsém nélkül maradhattam, nem kellett rá vigyázni. Katinál ismerkedtem meg az utcabeli gyerekekkel, és játszottuk a „körben áll egy kislányka”, „bújj, bújj, zöld ág” és más gyermekjátékokat. Később, néhányszor hozzánk is jöttek a gyerekek, és бүjőcskázunk az udvarunkban.

Volt egy kis barna labdám, éppen akkora, ami elfért a tenyeremben. Katiék szegények voltak, az apja sem élt már, neki nem volt labdája, így felváltva labdázunk. Az első verébfészket is náluk fosztottam ki, nagy létrán közelítettem meg az eresz alatti fészkeket, és kiszedtem a tojásokat. Ez volt életem első titka, amit anyám nem tudott.

Tisztálkodási szokásaink azonosak voltak a falu íratlan törvényeivel. Reggel kéz- és arcmosás, utána fogmosás evés előtt kint a kertben, a fa alatt. A fogkrémtől öklendeztem, és hányingerem volt. Anyám minden reggel két copfba fonta a hajam, középen egy rolnit tekert főzőkanál segítségével. Ő szerette ezt a hajviseletet, én utáltam, mert csúfoltak is érte. Anyámat ez nem érdekelte, olyan volt a hajam, a cipőm, a ruhám, ami neki tetszett. Ezért sokat feleseltem, de hiába, akkor is és mindig minden úgy volt, ahogy ő akarta. Különben egyszer anyámat is hallottam visszaszólni a műhely előtt, addig mondogatta, míg apám fölkel, kijött a gangra, és hozzávágta a kaptafát. Érdekes hozzáállás a dolgokhoz, nem ültek le megbeszélni, hanem így ordítva közölték egymással a problémákat.

Minden reggel négyesben reggeliztünk. Aztán mindenki a saját munkáját végezte, és pontosan délben, amikor a Kossuth rádióban megszólalt a harangszó, kezet mostunk, és asztalhoz ültünk ebédelni. Mindenki a saját helyére, és csendben hallgattuk a híreket. Az asztal a falig volt tolva, én a bejárattól balra a sarokban ültem. Mellettem apám, közelében anyám, és a végében az öcsém. Az ebédet anyu osztotta ki mindannyiunknak.

Ebéd után anyám nagy vájdlingban mosogatott: először a poharakat, aztán a tányérokot, majd az evőeszközöket, és utoljára a lábosokat, fazekakat. Végül már a víz iszonyú piszkos volt és

zsiros. A mosogatóvizet a disznók itták meg, meghintve korpával, az volt a moslék. Az edényeket öblítés nélkül törölgettük, először a poharakat ragyogó fényesre. Aztán másik konyharuhával töröltem a tányérokat és így sorrendben később a lábasokat, fedőket. Anyám mérges volt, ha vizes lett a törlőruha. Apám délutáni kikapcsolódása a favágás, később visszament a műhelybe dolgozni. Amikor megpihent, leporolta kötényét és hívta a fiát. Szívszorító látvány volt az öcsémet apám ölében látni. Nagyon nehezen viseltem, hogy egy lényt szeretnek mellettem.

Délután lekváros kenyér volt az uzsonna. Este hatkor vacsora, utána lábmosás, este már nem mostunk fogat. Az általános falusi felfogás szerint a sok mosakodás ártalmas. Hetente egyszer szombaton fürödtünk egy pléh teknőben. A csatornából összegyűjtött esővizet használtuk, ha sokáig nem esett az eső, a hordóban ebihalak úszkáltak. Sorrendben az öcsém volt az első a fürdésben. Aztán ugyanabban a vízben én követtem, majd később a szüleim. A víz tetején úszott a kosz. A hajunkat csak háromhetente mostuk. A ritka hajmosás oka a megfázástól való félelem, mert ha megfázunk, bele is halhatunk. A faluban az emberek mindig vakarták a fejüket, és nem tudták a viszketés okát. Olyan nagy szegénységben éltünk, hogy takarékoskodni kellett a vízfogyasztáson, a fogkrémen, a szappanon, melyet különben anyám főzött mindenféle összegyűjtött zsiradékból, zsírszóda hozzáadásával.

Este meghallgattuk a rádióban az esti mesét, és fél nyolckor kötelezően lefeküdtünk. Már az ágyban voltam, mikor anyám imádkozni tanított. Én Istenem, jó Istenem, becsukódik már a szemem, de a tied nyitva atyám, amíg alszom, vigyázzál rám, vigyázz édes apukámra, anyukámra, kis öcsémre. Ezt kellett imádkoznom, minden este. Szárazon, érzelmek nélkül mondtam a betanult szöveget, mert soha nem éreztem édesnek apámat és anyámat sem. Különben is - gondoltam - imádkozzon értük az öcsém, ha már őt annyira szeretik, vagy fohászkodjon mindenki saját magáért.

Hétfő a nagymosás napja volt, akkor mosta anyám az előző heti szennyest egy nagy teknőben. Az előzőleg leáztatott ruhát két vízben dörgölte, majd a fehér ruhát kifőzte egy nagy bográcsban, végül kékítő vízben öblítette. A mosott ruhákat kötelezően csakis a padlásra vitte teregetni. Ezt föl nem tudtam fogni, mert mindig alig cipelte, és ott volt a hosszú gang, ott is lehetett volna szárítani. A száraz ruhákat anyám parázsvasalóval vasalta. Nekem is volt kis vasalóm, abba is tettünk parazsat, ha kialudt, akkor lóbáltuk jobbra-balra, míg újra parázsosodott. Az ujjunkat benyálaztuk, és megérintettük a vasalót, így érzékeljük a forróságot. Ha sistergett, lehetett vasalni.

Életem nagy változása hatéves koromban történt, amikor iskolába indultam. A legfiatalabb voltam az első osztályban, mert abban a faluban hatéves korban kezdtek iskolába járni a gyerekek. Fekete klott köpenybe öltöztem, melynek fehér gallérja volt. Egy palatáblát, krétát és szivacsot szorongattam a kezemben. Számomra a betűk és számok birodalma új világot teremtett. Nagyon szerettem a meséket, és addig nem volt, aki olvasson. Otthon volt egy Magyar olvasókönyv, valamikor apám tanult abból. Abban sokféle olvasmány volt: imádság, mesék, elbeszélések, állatmesék, népmesék, mondák, regék, leírások, népdalok, közmondások, költemények. Ott ismertem meg Petőfi Sándor, Arany János és Benedek Elek verseit, Kölcsey Ferentől a Himnuszt és Vörösmarty Mihálytól a Szózatot. Másik kedvenc olvasmányom a Magyar népmesék voltak. Volt néhány Jókai-kötet, de anyám elrejtette a szekrények mélyébe. - Majd ha felnőtt leszel, olvashatod - mondta.

Abban az időben anyám hímezni is tanított. Beültem a kis konyha sarkába, a helyemre, és kézimunkáztam. Apám mérges volt. - Mit gubbaszt ott az a lány a sarokban? Legalább levegőre menne! - de nem ment. Olvasás helyett hímezés, minden betű egy öltés, annyit varrtam, hímeztem, hogy ha az helyett a magyar és világirodalmat olvasom, akkor most nagyon képzett

lennék. Természetesen anyám azt hitte, ez a hímzés a legfontosabb az életemben, és majd nagy szükségem lesz rá, vagyis nélkülözhetetlen. - Ha férjhez més, kislányom, majd látod, micsoda öröm lesz a szép terítőket az asztalra tenni, a többit szépen kimosod, kivasalod, aztán csak nyitogatod a szekrényt, és örülsz a sok hímzésnek. - Nem láttam meg, mert számomra nem adott örömet a sok terítő. Nekem az emberek közelsége, a szeretete a fontos, és a tárgyak már kevésbé. Tele a lakás aszúrozott és horgolt terítőkkal, hímzett párnahuzatokkal, monogramos zsebkendőkkel. Hímzett falvédők, gyufatartók, fésű- és kefetartók a szekrényekben. Megtanultam kötni pulóvert, sapkát, sálát, ötujjas kesztyűt és zoknit. Egy életművet alkottam, kaptam is hozzá használati utasítást. Minden nyáron az összes szekrényben álló terítőt ki kell mosni, kikeményíteni, megszáritani, aztán szárítás után bespriccelni és a visszáján vasalni először, aztán a színén másodszor. Vasalás után fél napig még szárítani, és csak akkor szabad a szekrénybe tenni. Micsoda gyönyörűség vár egy falusi lányra, ha férjhez megy, a szépen keményített és vasalt hímzéseket nézegetheti a szekrényben, ahol még a polcon csipke is van.

Az iskolával párhuzamosan hittanórára is jártam. Tanultuk a tíz parancsolatot, a hét szentséget, hisz első áldozásra készítettek bennünket. Azt is tanultuk, miért vagyunk a világon, azért, hogy az Istent megismerjük, neki szolgáljunk, ezáltal üdvözlünk, vagyis a mennyországba jussunk. Apámnak rendszeres vendége volt a pap, sokat beszélgettek a világ dolgairól. Hosszú forró nyár volt, olyan szárazság, hogy veszélyben volt a termés. A pap azt mondta apámnak, hogy most már ideje, hogy kimenjenek a hívőkkel a mezőre imádkozni esőért. - De tudja Gyszi bácsi, nem azért esik az eső, mert fohászunk, hanem mert a pára felszáll, felhők keletkeznek. - Később az iskolában is ezt tanultuk. Apám mondta is mindig, hogy a pap bort iszik és vizet prédikál. Ő soha nem is járt templomba, anyámmal viszont kötelezően, minden vasárnap. Legtöbbször a kismisére mentünk, mert az rövidebb volt. Apám csak arra figyelmeztetett, meg ne csókoljam a feszületet.

Néhány évi özvegyiség után nagyapa élt a lehetőséggel, újra kezdte az életét, házasságot kötött. Egy városi, úri asszonyt hozott, mi is ott voltunk az esküvőn. Az új nagymama fekete csipke ruhába öltözött, lábán térdig érő fekete csizma. Nagypával fogták egymás kezét, és mosolyogtak. Én kinevettem őket - gondoltam, milyen hülyék: öregek és úgy viselkednek, mint a fiatalok. Az én szüleim soha nem mosolyogtak egymásra, nem nevettek, és kézfogás sem volt náluk szokás. Esküvő után, amikor már nagyapa házához értünk, nagymama leült a székre, és a nagyapa lehúzta a csizmáját. Én ott a faluban egy asszonynak se láttam a lábán csizmát. Más lehet az a város, egészen más, mint ez a falu, ezen sokat töprengtem magamban.

Nagyapa óriási téglaházat épített a főutcán, miután leégett a nádfedelű vert falú háza, és a biztosító kifizette. Ott élt apám bátyja feleségével és a fiúkkal is. Lujza néni horvát nemzetiségű volt, anyámmal horvátul beszéltek, de tudott magyarul is. Karcsi bácsi már akkor hozta a házba, amikor megszületett a fia. Nagyapa nagyon szerette az elsőszülött unokát, hisz ő volt a harmadik Károly a családban. Két közös fényképem van nagypával, mindkettőn a Karit nézi. Aztán van olyan fényképem, ahol a szüleimmel vagyok, ott viszont anyám az öcsém kezét fogja. Az enyémet senki, így volt az életben is.

Egy nyári nap, amikor befejeztem az első osztályt, anyámmal kimentünk az utcára biciklizni tanulni. Az ülést azonban nem értem el, vagy nem szabályozták akkor a magasságát, vagy nem volt ideje anyámnak alacsonyítani. Akkor azt javasolta, tegyem a lábam a pedálra, fogjam a kormányt és induljak. Az egyensúlyt anyám biztosította, mert fogta hátul a biciklit. Így haladtunk az utcán. Azonban egy idő múlva hiába szólítom anyámat, nem válaszolt. Ekkor nagyon megijedtem, nem tudtam, hogy kell lassítani, megállítani és leszállni a kerékpárról. Ijedtemben beestem a két váz közé, úgy, hogy közben görcsösen fogtam a kormányt. Nagyon

megütöttem az öletem. Amikor visszafordultam, anyámat sehol nem láttam. Cserbenhagyott, mert sok a dolga. Hazatoltam a biciklit, és a vécére siettem megnézni magam, akkor láttam, hogy véres a bugyim. Anyámnak nem mondtam semmit, de nem is vette észre. A véres alsónemű annyira elkoszolódott egy hét alatt abban a poros faluban, hogy a megbarnult vér sem látszott rajta.

A későbbi próbálkozásom eredményes volt, és még azon a nyáron megtanultam biciklizni.

Évente egyszer mentünk ki a Dunához pokrócot mosni, ahol egy padot állítottunk a vízbe, és erre tettük a falusi szőnyeget, beszappanoztuk, és kefével dörzsöltük tisztára. Fürdőzők nem voltak a folyóban, mert az szégyen volt.

Kora reggel az őszi hidegben, biciklivel mentünk Erdődre szüretelni. Keszég határát elhagyva, hosszú hídon vezetett az utunk, mozgott a szerkezet a rajta áthaladó vonattól. Félelmemben remegtem és a híd vasoszlopába kapaszkodtam, el ne sodorjon a sebesség. A hídon túl már derengett az első reggeli fény, szép tájakon haladtunk fel a dombra, le a völgybe. Nagyapa szőlője az erdődi dombon volt. Szüretkor mindenki kapott egy vödört vagy kosarat, abba szedte a szőlőt. A felnőttek beálltak egy sorba, én anyámnak segítettem, siettünk, hogy ne legyünk utolsók. Az általam kiválasztott legszebb szőlőből annyit ettem, amennyit csak akartam. Ha megtelt a kosár, anyám kiabált: - puttonyos! A bácsi egy kocsira nagy hordókba vitte a szőlőt. Ebédre finom fasírtot ettünk kenyérrel, főzelék nélkül. Ebéd után kószálni mentem, és rátaláltam egy ösvényre, ami a völgybe vezetett. Ott különös, új világ tárult elém, forrás csordogált, kis patakban tavirózsák pompáztak, a völgyben élveztem a visszhangot. Este érkeztünk vissza nagyapához, ott préselték a szőlőt, miután ittam az édes mustot. Nagyapa és az új nagymama vidámak voltak, énekeltek.

Őszi estéken mesét olvastam Gyuszinak. Ő is nagyon szerette hallgatni, de valamit valamiért. Nem láttam még fiút, mert anyám őt fürdette először. Már nagyon kíváncsi voltam. Egyik este azt mondtam öcsémnek, csak akkor olvasok neki, ha levetkőzik. Azonnal letolta gatyáját, és ott állt az ágy végén csupaszon. Nagyon csodálkoztam, és arra gondoltam, vajon milyenek lehetnek a bácsik? Jó volna látni egy igazi férfit. Akkor eszembe jutott a szomszéd ember, aki mindig a hátsó udvarba járt pisilni. Rejtekhelyet kerestem, mindig közelebb merészkedtem, csak arra vigyáztam, ő ne vegyen észre. Egyszer megtörtént a várva várt pillanat. A bokrok sűrűjén áttekintve figyeltem, ahogy Feri bácsi kivette a nadrágból, és hosszú sugárban pisilt. Az iskolában meséltem a nagy élményemet.

Falun a tél a legszebb évszak, nincs por és trágyabűz, mindent eltakar a fehér hótakaró. Gyerekkoromban nagy havazások voltak. Az utcán szinte kerítésként állt a hó az utak mentén. Sokat szánkóztam, de nagyon fáztam, mert nem volt nadrágom, csak harisnya volt a lábamon. Este báránnyal letakarva melegekedtem be a hidegtől kivörösödött lábam, közben nagyon viszkedett. Azokon a hideg téli estéken vöröshagymából főzött teát ittunk. Ha köhögtem vagy fájt a torkom, gőzölni kellett. Anyám beültetett az ágyba, az ölembe tett egy nagy fazék kamillateát, és letakart valami nagy takaróval, alatta verejtékeztem. A gyógyszert soha nem akartam bevenni, mert nem tudtam, mire való, és attól féltem, hogy meghalok tőle. Akkor anyám és apám lefogták a kezeimet, megnyomták az állkapcsomat, hogy kinyíljon a szám, és bele erőszakolták a tablettát. Valami csukamájolajat is kötelező volt fogyasztani, naponta egy kis kanállal.

Reggelenként csodáltam a mindig más-más alakzatú jégvirágokat az ablakon.

Egyik téli nap disznóvisítás ébresztett. Amikor kimentem a szobából, már ott feküdt az élettelen disznó az udvarban. Azon a reggelen sült májat reggeliztünk fokhagymával. Néhány asszony mosta a belet az udvarban, főzték a húst a hurkához és a svartlihoz. A konyhában főtt

a sertéspörkölt. Én a töpörtőnekvalót vagdostam és a mosogatásnál segítettem. Anyám hájas kalácsot sütött, melyet lekvárral töltött, a tetejére diót szórt. Ezt a kalácsot is szerettem, de legjobban a vacsorára készült sült kolbászt. Számomra az volt a disznóvágás fénypontja. A nyári konyha asztala tele volt hurkával, kolbással, egy-két svartli, töpörtő és zsír a bödönökbe. Néhány nap múlva anyám a kolbászt, hurkát és a svartlit füstölte. A sonkák még hat hétig álltak a sóban, és csak aztán füstölődtek. A faluból ennek a kolbásznak az ízét elhoztam, és viszem magammal mindenhova.

A tél folytatása már a várakozás volt. Vártam a karácsonyt, mert az ünnepeknek mindig van valami különös varázsa. Egy hétig csak sütöttük a sok süteményt. Szentestén megjelentek a betlehemesek. Nagy bundába öltözött emberek hozták a kis Jézuskát, és énekeltek. Apám nem szerette az ilyesmit, de fogadta őket, mert ismerősei voltak. Azonban félbeszakította a kis előadást, hogy nem fontos végigjátszani, de adott nekik pénzt. Ezért egyetlen betlehemes játéknak sem láthattuk a végét. Karácsonykor addig emlegették a Jézuskát, hogy egyszer látni vélttem, ahogy az ablakon keresztül suhan a szobánkba, és hozza a fát. Nagy, mennyezetig érő karácsonyfánk volt, rajta gyertyák, díszek és színes papírba csomagolt szaloncukor. A cukorból csak annyit és akkor ehettem, amit anyám adott. A fa leszedésekor láttam az üres papírokat, a cukrokat apám fogyasztotta el titokban. Bántott, hogy apám nem akarta velem megosztani a titkát, vagy nem is gondolt arra, hogy én is szerettem a cukrot?

A karácsonyi vacsora mákos guba mézzel édesítve, de volt az asztalon különféle befőtt is. Azon az estén nem kellett lefeküdni fél nyolckor, és mindannyian a szobában voltunk. Társasjátékoztunk. A játék neve: „Ember, ne mérgeledj”. Egy négyzet alakú karton négy sarkában négy színes kör, benne a négy állóhely. Négy különböző színű figurával játszottunk, piros, sárga, kék és zöld, és mindegyikből négy darab volt. Mindenki választott egy színt, és a saját figurájával beállt az állóhelyre. Innét labirintusok vezettek a házba. Volt egy dobókockánk, mind a hat oldalán számok, egytől hatig. Sorrendben dobtunk. Akinek hatosa volt, beállt az indulási pontra, majd újabb dobás értékével indulhatott. Mindig annyit léptünk, ahány számot mutatott a kocka. Aki utunkat állta, kilöktük.

Anyámmal templomba mentünk. Apám azt mondta, nem bírja a tömeget, és azért nem jön velünk. Csikorgós, hideg téli éjszakák voltak. Az utcán egyetlen fény az ablakokban pislákoló mécses. Az éjféle misén mindig sokan voltunk. Ott jól éreztem magam, szólt az orgona és szépen énekeltek a hívők. Éjfél után vége volt a böjtnek, amikor hazaértünk, már ettük a kocsonyát. Én nem szerettem, mert nem volt benne hús, hanem csak valami köröm, meg bőrkék. Kértem anyámat, tegyen bele húst, azt mondta, nem lehet, mert nem alszik meg a kocsonya. Mondtam neki, hogy mindent tegyen bele, akkor majd megalszik, és még tegyen hozzá húst is, de soha nem tett. Így mindig csak a megkocsonyásodott levet ettem.

Az ünnepekhez tartozott az újévvárás is. Én csak a szilveszteri vacsorára emlékszem, ami főtt kolbász volt tormával, közben hallgattunk, mert a szüleim összevesztek, anyám sírt, azt mondogatta, ha apám öreg lesz, majd visszaadja neki. Szüleim az egész gyerekkoromat végigvitatkozták, sokat veszekedtek, anyám mindig nekem panaszkodott, hogy apu milyen rossz hozzá. - Látod, milyen - mondogatta. Nem láttam.

A nők napjáról annyit tudok, hogy apám azt is szidta, aki kitalálta.

Húsvét előtti szerda reggelen hamvazásra mentünk a templomba. A pap hamuval keresztet rajzolt a homlokunkra. A monda szerint védelmet nyújtott a betegségek ellen.

A feltámadás napján a virágoskertben, az ibolyabokrok tövében színes tojásokat találtam. Azt mondta anyám, a nyuszi szórta szét a tojásokat. A frissen szedett fűből fészket készítettünk az öcsémrel. Este templomba mentünk, mire hazaértünk, színes tojásokat és apró ajándékokat

találtunk a fészekben. A tojások egyszínű és levélmintásak voltak. Később ennek a technikáját is megtanultam. A még festetlen tojásokra anyám különböző leveleket helyezett, melyeket madzaggal rögzített. Így tette bele a vöröshagyma levébe, a levelek nyomai halványabbak maradtak.

Május elsején az iskolából indultunk utcai felvonulásra, kezünkben illatos orgona és gyöngyvirág, miközben szerb hazafias dalokat énekeltünk.

Még abban a hónapban fellépésre készültünk, anyám engem is szépen felöltöztetett, fehér blúz, kék rakott szoknya és fehér harisnya. Az énektanárom azt mondta, hogy én csak tátogjak, mintha énekelnék, és ki ne ejtsek egy hangot. Valami csoda történt, és elmaradt a fellépés, és soha többet nem voltam énekkarban. Egy másik iskolai ünnepségen viszont felállítottak egy fiút a színpadra, szólóban énekelni. Azt énekelte, hogy: „Az én anyámnak nincs selyemruhája, az én anyámnak nem is állna jól, egyetlen dísze a fejkendő rajta, filléres boltban vette valahol. Az én anyámnak, hogyha szárnya volna, lehozna nékem minden csillagot, az én anyám a megtestesült jószág, s én hozzá néha mégis rossz vagyok”. Sokan megsiratták mert árva gyermek volt. Az én anyámnak viszont volt selyemruhája, barna-fehér mintás, többször kértem, hogy nekem abból varrjon ruhát, de nem akarta.

Piros Pütkösd katolikus ünnep. Misére mentünk, nagy körmenet volt a templom körül, a kislányok virágot szórtak. Ez nekem nagyon tetszett, és úgy képzeltem, az esküvőmön virágszönyegen haladok, fehér ruhában boldogan az oltárhoz.

Szent Lászlót követően a búcsút vártuk, hisz a legnagyobb ünnep volt a faluban. Anyám a ház minden külső falát bemeszelte, a szobákban takarított. Aztán süteményt sütött, csirkéket vágott. Vártuk a vidéki rokonokat. Már szombaton felállították a körhintát a templom mellett. Az árusok csak vasárnap érkeztek. Mézeskalácsot, krumplucukrot és másfajta cukorkákat lehetett vásárolni, a kapott ajándékot búcsúfiának neveztük.

Keszégen nyaranta nagy zivatarok voltak. Emlékszem is néhány tomboló viharra. Nappal volt, és elsötétült minden. Apám a sötét felhők láttán kiszaladt a műhelyből, és szidta a rohadt sarkot. Ami különben északot jelentett, mert abból az irányból jöttek a jeget hozó felhők. Félreverték a harangokat, hogy szétoszlassák a haragos felhőket. Amikor már nagy cseppekben elkezdett esni az eső a poros földre, mi a szobába mentünk. Anyám gyertyát gyújtott és imádkozott. Álltam és csodáltam a természet adta élményt, ahogy tépte a vihar az ágakat, villám cikázott, ömlött az eső, és gyönyörű jegek estek az égből. Ami anyámnak rémisztő, az nekem csodálatos volt. Mit érdekelt engem, hogy elveri a termést, hogy letépi az ágakat, engem elbódított a különlegesség élménye. Amikor vihar után elhagyhattam a lakást, az utcára szaladtam. Csupasz fák szégyenkeztek az utcán és a kertben, földön hevert a termés, az ágak, a levelek. Az emberek sírtak és jajveszékelték. Én abban a meleg pocsolyában mezítláb járkálhattam, amit különben anyám soha nem engedett meg, mert iparos lány voltam. A pillanatnyi szabadság érzete különös élvezetett nyújtott.

Csakis vasárnap és ünnepkor ettünk jó ételt, különben mindig csak valami hitványt. Reggelként rántott levest vagy tejet fogyasztottunk. Az iskolai uzsonna mindig lekváros kenyér volt. Két vastag kenyér megkenve kevés szilva- vagy barackízzel.

Az ebédek se voltak változatosak, levesek tésztaival, túrós, mákos, krumplis és grízes tészta, bögyöle, barátfüle, smarni, gombóc. A levesek: bableves, krumplileves, zöldséges leves, paradicsomleves, köménymagos leves piritott kenyérkockákkal, nyáron még bővült a kínálat borsó- és zöldbablevessel. Aztán néha ettünk levest palacsintával vagy fánkkal, esetleg pogácsával. A fánkot nagyon szerettem, de melegen, amikor kisült, soha nem ehettem. Krumplipaprikást és rakott krumplit kolbásszal már ritkábban főzött anyám. Főzeléket fogyasztottunk

sült szalonnával vagy sült sonkaszelettel. A főzelékek úgy mint a levesek: krumpli, bab, borsó és tökből készültek. A ganca főtt krumpliból volt, meghintve kenyérmorzzával. Télen hajában főtt krumplit is ettünk füstölt hússal. Babsólet házi sonkával, anyám kedvenc ebédje volt. Azt úgy készítette, hogy zsírban hagymát pirított, aztán lisztet tett bele, piros paprikát és a babot. Szinte állandóan keverte. A csemege nálunk a pattogatott kukorica volt. Azt mondta anyám, ha ugrálunk, jobban kipattog, és mi szökdécseltünk az öcsémmel a konyhában. A főtt kukorica, a sült tök, az aszalt szilva és a gyümölcs is csemegeként számított. Gyümölcsöt azt ettünk, ami nálunk, vagy a nagyapánál termett. Nyáron bővebb volt a választék: földieper, meggy, szilva, nyári alma, körte. Télen az első szoba szekrény tetején tároltuk a gyümölcsöt: almát, körtét és birsalmát, de anyu csak azt vágta fel, ami pusztulni kezdett. Mindig olyan almát ettem, ahol érezni lehetett a rothadást. A vacsora ebédmaradék vagy vajás kenyér, tejföl, túró, szalonna és kolbász. A kolbászt szerettem a legjobban, de azt csak akkor ehattunk, ha már elfogyott a hurka, a svartli, a töpörtyű, de akkor is, csakis szalonna kíséretében. A füstölt szalonnát nem szerettem, nem tudtam megrágni, csak forgott a számban. A sült szalonnát viszont kedveltem, mert ropogós és sós volt. Többször kértem anyámtól kolbászt, mert nagyon kívántam. Azt mondta mindig, hogy még nem jó. Csak azt nem értettem, miért pont akkor lesz jó minden évben, ha elfogy a hurka, a svartli és a töpörtyű. Egyszer úgy gondoltam, lesz ami lesz, kipróbálom, milyen a kolbász. Jó-e már vagy nem? Isteni volt. Akkor elvettem az egész szálát, és a babaruhák közé rejtettem. Kolbászt ettem kolbásszal, mert kenyeret is csak a megszabott időben kaptam. Anyám soha nem jött olyan közel hozzám, hogy megérezte volna a kolbász illatát.

A vasárnapi ebédek: húsleves, sült hús, rántott hús, töltött csirke, nyáron töltött paprika, télen töltött káposzta.

Általában az étel, amit kaptam számomra nem volt kívánatos, és ezért csak annyit ettem, amit az ösztön hajtott. Sovány kislány voltam. A csirkepaprikást nagyon szerettem, de azt csak nyáron ettünk, a fél májat öcsémnek kellett adni, ugyanúgy a fél zúzat is. A vesét anyám szívnek nevezte, és így volt a csirkének kis és nagy szíve. Halat talán ha egyszer fogyasztottunk évente, mert anyám nem szerette a szagát. A halászlé, amit főzött, íztelen volt, csak felnőttkorban ettem igazi halászlét. A sült hal viszont csodálatos volt, betegre ettem magam.

Nagyon válogatós voltam, nem szerettem a főzeléket és a salátát sem, de akkor is köteles voltam mindenképp a megfelelő adagot megenni. A levesben nem kedveltem a répát, a zöldség zöldjét, mindig kiraktam a tányérom szélére. Közben vizet kértem, de a leveshez soha nem ihattam. A főzeléket hányinger közepette nyeltem, majd kavargattam a tányérom oldalára, mert kevesebbnek látszott a maradék. Mind meg kell enni! Figyelmeztetett anyám. De hiába, nem tudtam elfogyasztani, emiatt vasárnaponként a süteményből nem ehettem este hat óráig. A térdelés hétköznapi büntetés volt. Nagyon megalázó a műhely bejáratánál kukoricán térdelni a sarokban, amikor a gyerekek hangját hallottam az utcán, ahogy gondtalanul szaladgáltak. Vajon a városi gyerekek térdelnek-e? - azon gondolkodtam. Ha térdelnek is, biztos kukorica nélkül. Már az is előny a számukra, mert a sima föld puhább, mint a kukorica, mégiscsak jobb a városi kislánynak, mint nekem. Jaj csak ne jöjjön kuncsaft az apámhoz, azon tűnődtem, miközben az egyik térdemet próbáltam kissé felemelni a kukoricáról, de mindig jött valaki és látta, milyen rossz kislánya van a Gyula bácsinak. Nagyon kellemetlenül éreztem magam. Ha anyám úgy érezte, elég a büntetésből, akkor elmondatta velem a szöveget. Édes anyukám, bocsánatot kérek, soha többet nem leszek rossz. Rossz nem voltam, és bocsánatot kérni nagyon nehezemre esett. Csak a legvégső időben tettem, amikor már, nagyon fáj a térdem a kukoricától.

Anyám hirtelen befejeztette velem a gyerekkort, de ez csak látszólagos volt, mert lehet, örök-ké gyermek maradtam bizonyos tekintetben. A babaruhákat felvitte a padlásra, azt mondta, szégyen ekkora lánynak babázni, pedig még kislány voltam, oly keveset tudtam a világból. Nekem semmi céлом nem volt gyerekkoromban, azt sem tudtam, hogy létezik cél. Annyit tudtam, hogy vagyunk, élünk, aztán a gyermek iskolába jár, majd a lány férjhez megy, lesznek gyerekei, megöregszik és meghal. Annyit láttam az életből, hogy mindenkinek van feladata, hogy dolgozni kell. Apám a cipőket csinálta, anyám főzött, mosott takarított. Közöny jellemezte az életünket, nagyon keveset tudtam a történésekből. A szabadságom is korlátozott volt, csak iskolába mehettem és esténként tejet hozni a szomszéd utcából. Nyáron az uborkás üvegből, kiloptam néhány uborkát. Különbön egyedül soha nem nyúlhattam az ételhez, csak akkor kaptam enni, amikor ideje volt az evésnek, és csakis azt, amit elébem tettek.

Apám megoldotta a kívánságát, elment a halászcseréjébe. Ott bizony iszogatózott is, valamikor éjszaka jött haza részegen. Az ilyen kiruccanások után dühöngött. A konyhában a tűzhelykarrakát leszedte és hajigálta. A vizes kancsót, a poharakat is összetörte, sőt még a lavort is levette a helyéről, és dobálta dühében. Olyan is megtörtént, hogy betörte az ablakot. Amikor kitombolta magát, kiment a gangra és ott kiabálta. - Felkötöm magam! - Anyám sírt, én féltem. Mi lesz, ha apám meghal, ki csinál nekem cipőt?

Amikor apám kidühöngte magát, elment a műhelybe a pult alá feküdni. Ezután jött a hallgatási időszak, olyankor csakis a kuncsaftjaival beszélt. Nekem nagyon fájt ez a némaság, mert még a köszönésekre se válaszolt. Ez a haragos időszak akkor változott, amikor apu bejött a szobába aludni, vagyis anyámmal kibékültek. Az ilyen nagy veszekedések után jött a mester ablaküveget cserélni. Anyám új kancsót vett, és ekkor már valami műanyagot, amit nem lehetett soha tisztára mosni, sárga volt a vízkőtől, és ez olyan undorító volt, mint a biliben hagyott vizelet anyám ágya alatt.

Egyszer nagyon megbetegedtem, a nátha, a láz elmúlt, de a köhögés megmaradt. Orvoshoz mentünk anyámmal, de bármilyen gyógyszert kaptam, a köhögés nem szűnt. Az új nagymama is azt mondta, tüdőbajos a lány. Nagyon elkeseredett voltam. Mivel a helyi orvos nem tudott meggyógyítani, a közeli városba mentünk. A szakorvos megvizsgált és azt mondta, ha jön a köhögési inger, nagyot nyeljek, és elmúlik. Anyámnak azt mondta, ha nem hagyom abba, ki kell venni a mandulám. Ahogy kijöttünk az orvostól és haladtunk az utcán, visszafojtottam a köhögési ingert és óriásokat nyeltem. - Félsz ugye a műtéttől? - mondogatta anyám. Az igazság az volt, hogy a megoldásnak örültem, mert addig senki nem segített rajtam. Néhány óra múlva hazaértünk és már nem is köhögtem. Apám anyámat kérdezte: - Mi van a lánnyal? - Neki is elmondta, hogy fél a lány az operációtól.

Anyám nem tudta, hogy a lánya mitől fél és mitől nem fél. Ő az én lelki világomból nem tudott semmit. Nem értett meg és soha nem is próbált megérteni, se közeledni felém, vagy hozzám, de én se hozzá. Az életben mindig távolabb kerültünk egymástól, lelkileg és fizikailag is.

Az iskolában a tanító bácsi minden diáktól megkérdezte, ki hányszor mosakodik otthon. Én mondtam, hogy hetente egyszer fürdünk és ezért packát kaptam. Ez úgy volt, hogy mindkét kezünket fel kellett emelni vállmagasságba, öt ujjunkat összetéve tartani, és akkor pálcával a tanító bácsi ráütött, tizszer. Kegyetlenség a köbön még rágondolni is. A tisztálkodási szokásokat nem a gyerek irányította, neki semmibe nem volt beleszólása, a szülőt kellett volna tanítani. Volt egy borjúbőrből készült csodaszép vörös színű cipőm, ezt a bőrt én választottam magamnak egy városi boltban, apám magas szárú cipőt készített belőle. Kedvenc lábbelimnek csak egy hátránya volt, hogy gyorsan lekopott, és hiába kentük cipőkrémmel, nem fogta be,

emiatt is packát kaptam. Ez úgy volt, hogy mindkét kezünket fel kellett emelni vállmagasságba, öt ujjunkat összetéve tartani és akkor pálcával a tanító bácsi ráütött, tízszer. Kegyetlenség a köbön még rágondolni is. A tisztálkodási szokásokat nem a gyerek irányította, neki semmibe nem volt beleszólása, a szülőt kellett volna tanítani. Volt egy borjúbőrből készült csodaszép vörös színű cipőm, ezt a bőrt én választottam magamnak egy városi boltban, apám magas szárú cipőt készített belőle. Kedvenc lábbelimnek csak egy hátránya volt, hogy gyorsan lekopott, és hiába kentük cipőkrémmel, nem fogta be, emiatt is packát kaptam.

Télen az iskolában olyan gyenge volt a fűtés, hogy kabátban ültünk. Hetente egyszer volt tornaóránk, egy nagy tornateremben, akkor tornanadrágra vetkőztünk. Ez egy fekete klottanyagból készült rövidnadrág volt. Az előző órákon már azzal bajlódtam, hogy a bugyimat dugdostam a nadrágba, mert hosszabb volt, mint a nadrág. Már a kezem is bűdös volt a bugyi fogdosásától. Mindig attól féltem, hogy azért is kapok packát. Az alsóneműt, ahogy szombaton fürdés után felhúztam, a következő szombatig le sem vettem. Éjjel is abban aludtam.

Tornaórákon kötélre kellett mászni, bakot ugrani, karikákon békát csinálni. Én ezt nem tudtam, meg féltem is, ekkor a legerősebb fiú, aki talán már háromszor is ismételt évet, ő és a tornatanár erővel betették a lábam a karikába. A bugyim kicsúszott a fekete nadrágból, és bizonyosan érezték a bűdös bugyi szagát. Iszonyúak voltak ezek a tornaórák. Különben Keszégen minden lány és asszony térdig érő, rózsaszínű vagy kék bugyit viselt, és büzlöttek.

Végül is fokozatosan új értelmet kapott az életem, amikor apám tízéves koromban megtanított a rejtvényfejtésre. Egy hetilap gyermekoldalába a rejtvények helyes megfejtését küldtem, ahol is könyvjutalmat osztottak. Nagy esemény volt ez, hisz senki nem küldött a faluból rejtvénymegfejtést rajtam kívül. Az első ilyen ajándékkönyvem a Robinson Crusoe, majd később A Pál utcai fiúkat és a Dzsungel könyvét kaptam ajándékba. A későbbiekben én is szerkesztettem rejtvényeket, és fogalmazásokat is küldtem az újságba. Így évente kaptam néhány értékes könyvet. Nagy öröm volt ez számomra. Az első gondolatom, amit soha nem írtam le, de örökre megmaradt, egy fecskefészek, benne két fióka, és az egyiket kitaszítják onnét. Mindig kiközösítettnek éreztem magam. Anyám testvérei Apócán éltek, ők csak néha jöttek hozzánk vendégségbe, olyankor panaszkodtam nekik, hogy engem a szüleim nem szeretnek. Nem hallgattak meg, azonban egyik nagynéném felemelte a szoknyám, és megnézte, milyen bugyi van rajtam, nagyon mérges voltam rá. Egy unokatestvérem viszont kimosta a fésűnket, mert az nálunk nem volt szokás. Nagyon meglepődtem és szégyelltem is, hogy ilyen koszos a fésű.

Az iskolában is volt házi feladat: a fogalmazás. Nagyon szerettem aktuális dolgokról és az évszakokról írni. Sok dolgozatom van a gombosi emlékkönyvben, ahova a legszebb írások kerültek felolvasás után. Később rendszeres tudósítója lettem egy gyermeklapnak, a „Pionír újságnak”.

Apám mindig a falusi élet előnyeiről beszélt, azt mondta, városban olyan szegények az emberek, hogy egy kabát, egy cipő és csak egy bugyi van a családban, és aki elmegy otthonról, az veszi fel. Amikor életemben először Újvidékre utaztam, kellemes tapasztalatokat gyűjtöttem. Egy nagyáruházba mentünk vásárolni, ahol csillogó fényben, illatos, szépen öltözött eladók árulták a sok tetszetős árut. Az utcán sétáló emberek szebben voltak öltözve, mint mi. A városi ember sarka nem feketedett a piszoktól, és a körmei is tiszták voltak. Mi vásárlás céljából utaztunk a városba, mert Keszégen csak két bolt volt. Az egyikben cukrot, sót, gyufát árultak. A másikban edényeket, szegeket, kézi szerszámokat. Ezután még jobban foglalkoztatt a városi élet. Csodáltam a szép, hatalmas épületeket, emlékszem, egy gyönyörű templom is volt a város központjában. A nagy téren galambokat etettek az emberek, különös volt az a városi világ. Ott láttam először autóbust, csak mi nem vettük igénybe. Hosszú utcákon gya-

logoltunk, szüleim cipelték a sok bőrt, otthon meg elrejtették az ágyba. Az első szobánkban mindig bórszag volt. Volt még egy rejtkehelyük, amit véletlenül fedeztem fel egy éjszaka, valami bajom volt, nem tudtam aludni, és kimentem a műhelybe. A szüleim minden este ott tartózkodtak, dolgoztak, vasárnap és ünnep kivételével. Az egyik varrógép elhúzva a helyéről, alatta egy nagy nyílás, amit még soha nem láttam. Vagy vettek ki onnét valamit, vagy tettek bele, én azt már nem tudom, nagyon le voltam döbbenve, de elzavartak vissza az ágyamba. Hiába kérdeztem, mi van abban a lyukban, arra soha nem kaptam választ. Végül is olyan volt, mintha álmodtam volna, mert soha többet nem láttam, felnőttkorban meg már elfelejtettem kérdezni azt a titkos helyet. Bevásárlások után, mivel szerettem számolni, apám odaadta a számlákat, akkor összeadtam, mennyi pénzt költöttünk árura. Ez olyan jó volt, azután mindig csak azt vártam, mikor megyünk újra a városba.

Az iskolában megismerkedtem Marissal, ő néha eljött hozzánk játszani, mert neki nem kellett hímezni. Beültünk a konyhába, és nagyon sokat nevtünk. Mít röhögtek? - kérdezte anyám, amikor az udvarról beszaladt a házba. Elhallgattunk, de amikor kiment, folytattuk a hahotázást. Anyám azzal fenyegetett, hogy majd nem megyek férjhez, mert ilyen komolytalan vagyok. Keszégen az volt a szülők egyetlen célja, hogy férjhez adják a lányukat. Anyám nem szerette Marist, mert a pohár mellé öntötte a vizet, és akkor a tálcatakaró vizes lett. Szerinte ezt a barátnőm akarattal csinálta, mert nekik nem volt se tálcájuk, se kancsójuk, és természetesen akkor nem volt se kancsótakarójuk, se tálcatakarójuk. A parasztnál volt egy nagy pohár, és mindenki abból ivott. Különbben a Marissal jól megértettük egymást. A templomban is elég volt ránézni egy kilátszó alsószoknyára, amit egyikünk felfedezett, és rápillantásra a másik tudtára adta. Mi ketten voltunk azok, akik a templomban és az iskolában is nevtünk. A tanár adta elő az anyagot vagy felelés volt, végül is teljesen mindegy, mi csak kacarásztunk. Sok bajom volt e miatt, kaptam pofont, álltam sarokban. Azonban ezek a büntetések nem voltak elrettentők számomra, továbbra se mondtam le a nevetésről. Egyik órán, emlékszem, gyorsan megoldottam a matematikapéldákat, és eszembe jutott, hogy az úton, iskolába jövet, két kutyát láttam összeragadva. Ez nekem olyan mulatságos volt, hogy elkezdtem mosolyogni, ahogy felidéztem az eseményt. Odasúgtam Maris barátnőmnek. Ő is jó kedvre kerekedett, csak neki még feladata volt. Kacagtam én egyedül. Akkoriban az egyetlen szórakozásom a vihogás volt. Otthon tilos volt a röhögés, mert anyám elégedetlen volt az életével, nem lehetett varrónő, és akibe szerelmes volt, nem vette el feleségül. Ezt a hangulatot uralta a család. Így a számtanóra alkalmasnak bizonyult erre az én viselkedésemre. Tanárom a kacagás abbahagyására szólított, de én úgy éreztem, miért ne nevetethnék, hisz készek a példák, különben is a legjobb tanuló voltam az osztályban. Többszöri felszólításra se voltam hajlandó némaságban, csendben maradni.

- Acita, kérem, hagyd abba a nevetést! - figyelmeztetett a tanár.

A többszöri szigorú szavak után is önfeledten kacagtam.

- Acita, hagyd el a tantermet! - dehogymentem.

Ekkor a tanárom az egész osztályt szólította a terem elhagyására, hogy zavartalanul élvezzem jókedvemet. Huszonöt gyerek távozott miattam. Hirtelen jött magányomban elszomorodtam, de még jobban, amikor az osztályfőnöki megrovót a szüleimmel kellett aláíratni. Kérdezte is anyám, mit csináltam, azt válaszoltam, hogy semmit. Ezek után kicsit megváltoztam, de a barátnőmmel otthon továbbra is anyám bánatára nagyon sokat nevtünk. Később felnőtt korban is mindig kerestem magamnak olyan embereket, akikkel lehet együtt kacagni, találtam is, csak olyat nem, akivel sírni is lehet. Mert sírni még soha nem sírt velem senki az életben.

Eljött a bérmálkozás ideje, Apócára utaztunk a szertartásra, mivel ott születtem. Anyám választott nekem egy bérmaanyát. Éjjel valamelyik nagynénémnél aludtunk, és másnap mentünk a templomba. Közben razzsiát szerveztek, megszólaltak a riadók, és kijárási tilalom lépett életbe, hogy ezzel is megakadályozzák a ceremóniát, mivel akkor tilos volt a vallás gyakorlása. Mi a szüleimmel beérkeztünk a templomba, de a bérmaszülők nem. A szertartás viszont megkezdődött, valaki odaállt mögém, és megbérmáltak. Később csak megérkeztek a bérmaszülők, és átadták nekem az ajándékot, melyet megköszöntem, de az ékszerdobozt nem nyitottam ki. Anyám meg is szidott érte. Honnét tudtam volna, hogy azt ott, azonnal meg kell nézni? Miért nem mondta előre, hisz ez volt az első becsomagolt ajándék az életemben. Utólag írtam egy levelet anyám kérésére, és elnézést kértem a viselkedésemért. Különben nem is olyan sokára látogatóba jöttek hozzánk a bérmaszüleim. Volt egy olyan ötletük, hogy engem örökbe fogadnak. Boldog voltam, hisz nekik nem volt gyerekük, és már elképzeltem, akkor nem kell az öcsémrel osztozni, se enivalóban, se szeretetben. Különben is ők városban éltek, nem volt sár az utcájukban, és nem volt eperfa fekete terméssel, ami ráesik a kislányok tiszta ruhájára. János bácsi pékmester volt és biztos a kenyér vége mind az enyém lenne, és valószínű nagyon szerettek volna, és lett volna több könyvem, és nem kellett volna hímezni, és sokat nevettem volna, mert másnak az anyja nem tiltotta a nevetést. Nem lett belőle semmi, anyám nem engedte és soha többet nem is mentünk hozzájuk. Pedig úgy képzeltem, az ő lányuk lesznek.

Egyszer a szüleim annyira összevesztek, hogy anyám megfogta Gyszi kezét és elmentek valahova. Engem is hívott, de apám azt mondta, ha én is elmegyek, akkor felkötöti magát, így a maradás mellett döntöttem. Anyám neheztelt rám és azt mondta indulás előtt, holnap készíts apádnak ebédet! Olyan kislány voltam, hogy nem tudtam még főzni. Amikor anyám és öcsém elmentek, apám életében először leült velem beszélgetni. Panaszkodott, hogy ő már nem bírja tovább anyu viselkedését. Én ebből nem értettem semmit, nem tudtam, mi bajuk van egymással. Azt csak felnőttként tudtam meg, hogy nem szerették egymást. Anyám csak azért ment férjhez apámhoz, hogy ne maradjon vénlány.

Később apám visszament a műhelybe dolgozni, én meg kimentem az utcára. Sötét este volt Keszégen, én reménykedve váraкоztam házunk előtt. Egyszer jött egy asszony, és távolról azt hittem, anyám, szaladtam elébe és szólítottam, anyukám. Az asszony nagyon meglepődött, mert egyik szomszédunk volt és nem tudta, este miért állok egyedül az utcán, és hol lehet az anyám, de nem árultam el neki semmit.

Másnap apám bátyja visszavezette anyámat és öcsémet, hogy neki itt a helye és itt kell élnie. Anyám gúnyosan kérdezte, megfőzted apádnak az ebédet? Állandóan romlott a kettőnk kapcsolata, mindig jobban távolodtunk egymástól anya és lánya.

Valószínűleg nehéz volt a megélhetés, és ezért szüleim sok mindennel foglalkoztak. Egyszer anyám selyemhernyókat hozott, egy kis papíron elfért az egész. Olyan kis mákszem nagyságúak voltak. Naponta figyeltem gyors növekedésüket, folyamatosan nagyobb hely kellett nekik. Anyám irtózott tőlük, nem merte őket megfogni. Én nem félttem, se a sötétől, se a békától, se a hernyótól. Volt egy nyári konyhánk, olyan húsz négyzetméteres lehetett. Egy hónap múlva már tele lett a hernyókkal. Eperfalevélen kívül mást nem fogyasztottak. Zsákszámra kellett szedni a falevelet, mert olyan sokat ettek. Amikor beléptem, harsogott a helyiség az evésüktől. Majd a színük sárgává kezdett változni, valami különös növényt mentünk szedni, amit a tövével felfelé állítva beraktunk hozzájuk. A hernyók elkezdtek erre az ágas növényre mászni, majd helyet találva, engedték ki magukból a selyemszálat, így

gubóztak be. A selyemgubókat anyám leforrázta, csak egy kis késéssel, mert sokat kifűrtak már a fehér lepkék és kiszálltak. Itt láttam életemben először az átváltozás csodáját. Érdekes volt számomra a tojás átváltozása is. Ha a tyúk megkotlott, anyám tojást tett a fészekbe, és a kotlós ült a tojásokon, csak enni és inni hagyta el a fészket. Huszonegy nap múlva sorba jöttek a kis csirkék a tojásból, a tyúkanyó vezette őket. Ha már anyám nem akart több csirkét, akkor a kotlóst kikötötte a fához - minek kotlik, mondogatta. A hangyák szorgalmát is figyeltem, ahogy cipelték a számukra hatalmas morzsát, nagyobb volt saját testüknél. Anyám nem szerte őket, pedig nem a lakásban meneteltek. Hozta a forró vizet, és rájuk öntötte. Szegényekből alig maradt néhány. Sajnáltam őket, de anyámat nem érdekelte. Az én érzéseim nem voltak számára fontosak.

Volt néhány hold földünk, egyszer krumpliszedéskor gyíktojásokat találtam, puhák voltak, nem olyan, mint a tyúktojás. Emlékszem, estefelé iszonyú nagy eső esett, igazi nyári zápor, akkor még nem volt meteorológiai előrejelzés, vagy csak mi nem tudtunk róla. Térdig vízben álltunk a krumpliföldön, fejünk fölé valami ponyvát tartottunk.

Nyári, falusi nagy munkák közé tartozott a tollmosás, pokrócmosás, meszelések. A beért gyümölcsöt tartósítottuk, cseresznyét tettünk el üvegbe, aztán meggyet fejtettünk, lekvárt főztünk, gyümölcsöt és teafüvet szárítottunk. Ősszel kukoricatörés, aztán nagy kocsival hazahozták, és esténként fosztottuk a kukoricát a csumájától. Ezután felújítottuk a szalmazsákot, akkor még nem volt faluhelyen matrac. Ősszel kacsát tömtünk, hogy meghízzanak. Aztán mindig a legkövérebbet vágta le anyám. Előzőleg megkopasztotta, mert gyűjtötte a tollat a párnákba és a dunnába. Készítette nekem a stafírt, hogy mire férjhez megyek, mindenem legyen.

Szilveszter napján, tizenkét éves voltam akkor, nagypapám jött hozzánk vendégségbe. Nekünk hiába volt három szobánk, mi mindig csak egyet használtunk. Kályhánk is csak ebben az egy helyiségben volt. Ilyenkor úgy oldotta meg anyám, hogy az ágy végébe ágyazott a padlóra. A saját ágyamat meg átadtam a vendégnek, nem tudtam felfogni, miért kell vendégségbe menni és elvenni más fekvőhelyét. Ott feküdtem a padlón szilveszter éjszakáján is, és reggel ébredéskor véres volt a lepedőm. Nem szóltam semmit, csak megemeltem a dunnát, hogy látsszon a véres folt. Nemsokára anyám hívott, Acita, gyere? Sírva fakadtam. Azt mondta anyám, most már nagylány vagyok. Azért nem beszélt erről, mert nem gondolt arra, hogy ilyen fiatalon megkapom. Ő tizenhat éves korában kapta meg. Ekkor elmondta, hogy ez a vérzés minden hónapban így lesz. Anyagból varrt betéteket adott nekem, hogy ezeket kell használnom, és addig, míg tart a vérzés, nem szabad mosakodni. Még büdösebb lettem, mint előtte, mert ha szombatra esett a vérzés, akkor kimaradt egy hét a fürdésből. A szőreimen megszáradt vércsomókat esténként szedegettem titokban, talán így kezdődött a maszturbálás, olyan jó volt simogatni magam, és aztán már szinte minden este alvás előtt a kezem, az ujjaim az ágyékomban talált megnyugásra.

Keszégen csak egy gazdag ember volt tizenhét hold földdel, ez volt a föld-maximum. De a gazdagság nem látszott rajtuk, valószínűleg csak jobban étkeztek. Egy özvegy doktorné élt a faluban, akinek zsidó volt a férje: ő be sem fejezte az egyetemet, de mi mégis doktornőnek neveztük, hisz ő volt a falu orvosa. Egy gyógyszertár volt a faluban, benne egy gyógyszerésszel, volt egy óvó néni, néhány tanító néni, tanító bácsi és egy matektanár. Ezenkívül volt néhány iparos: cipésmester, kovácsmester, szobafestő, asztalos, néhány varrónő, egy rádiójavító. A falu egyetlen kendergyárában szegény, özvegyasszonyok dolgoztak és földtelen emberek.

Nagybátyám volt a falu polgármestere, neki volt érettségije.

Ebben az időszakban volt az ötvenhatos forradalom. Szabad Európát hallgattuk titokban. Nem volt még akkor mindenkinek rádiója. Alig vártam az estét, hogy a tejeseknek elmondjam a napi híreket, Pesten forradalom van, és áldozatai is vannak. Bárki jött hozzánk, apám mindenkinek erről beszélt, sajnálta az egyetemistákat, akiket megölték az oroszok. Emlékszem, könnyezett a meghatottságtól. Azt, hogy Magyarország szomszédos Jugoszláviával, arról az egyetlen térképről tudtam, ami apám műhelyében állt, de hogy mi magyarok miért nem élünk abban az országban, arról nem volt tudomásom.

Az első mutatóványt, amit gyerekkoromban láttam, az inasunk mutatta be. Este amikor meghoztam a kanna tejet, ő megfogta és megforgatta a levegőben anélkül, hogy egy csepp tej is kicsöppent volna.

Később volt még egy inasunk, és az egyetlen gramfonunkat, amihez lemezek is voltak, neki adták a szüleim. Mielőtt Józsi elvitte, meghallgattunk egy lemezt. Valahogy így szólt. „Hej Marcsa, Marcsa, gyere az udvarba ki, szerelemről fogunk beszélni, megmutatom, édes Marcsám, hogy én téged, hogy szeretlek, hej”. Csak ennyit tudok már belőle, de még a dallamára is emlékszem. Nagyon haragos voltam és veszekedtem, de hiába minden, az én szavaimnak semmi súlya nem volt otthon.

A harmadik inas szegény gyerek volt, apám adott neki egy kabátot, mert az sem volt neki. Keszégen volt olyan szegény lány, aki nyáron nem viselt bugyit. Egyszer az iskolában elesett, és úgy csúfolták: „Messze van Budapest, mégis ide látszik”.

Volt egy érdekes műsor a Kossuth rádióban: „A kíváncsiak klubja”. Ezt apám is szívesen hallgatta, és ott lehetett kérdezni bármit a régmúlt időkől. Én is írtam egy levelet és megérdeklődtem, vajon régen miért nem mosakodtak a királyok. Ehhez képest a mi heti fürdésünk luxusnak számított. Figyelemmel kísértük a műsort, és egyszer hosszú, kimerítő választ kaptam arra a kérdésre, vajon a királyok melyik korszakban és miért nem mosakodtak. Ezt a műsort egy Erdélyben élő Palotás nevű ember is hallgatta. Azonnal levelet írt nekem, Palotás Acita kisasszonynak: Készég Jugoszlávia. A Romániából érkezett levelet anyám bontotta ki. Vajon ki írhatta ezt a levelet? - mondogatta. Kiderült, Alajos bácsival rokonok vagyunk, közös őseink révén. A Trianon szétszakította a családunkat. Kérte, válaszoljak neki, és ekkor megkezdődött köztünk a levelezés. Én voltam az egyedüli kislány, aki a faluból külföldi leveleket kapott. Sok bélyeget cseréltünk egymással.

Kezdett kitágulni a nézőpontom, de csakis falusi viszonylatban. Eljött az ismerkedés újabb korszaka, nemcsak a körülöttem élők és a történések miéértje, hanem a saját testem megismerése is. Hosszan álltam a tükör előtt, néztem a hajam és akkor vettem észre, hogy nem minden embernek egyforma a homlokán a haj kiindulási formája, a színe, a sűrűsége. Nézegettem a szemem színét, gondosan figyeltem a szemöldökömet, és így értelemszerűen minden ember szemét, haját, testét, s óriási különbségeket fedeztem fel. A számat nem láttam elég pirosnak, a fejem kerek volt, a nyakam lehetett volna hosszabb is. Legnagyobb meglepetésemre az egyik fülem kisebb volt a másiknál, olyan begyűrődött volt a széle, állandóan igazítottam a hajam, hogy ki ne látsszon. A derekam nem volt elég karcsú, százszor beszaladtam a szobába megnézni, vajon változott-e az alakom. Aztán, ahogy kezdtek nőni a melleim, úgy karcsúsodott a derekam. Az osztályban rajtam kívül még csak egy lánynak volt a bugyibetegsége. Ágnesnek a nővére mesélte, hogy van nekünk szűzhártyánk, ami majd egyszer ki lesz lyukasztva. Valamikor a lányok saját maguk végezték ezt a műveletet a templomban, miközben ráültek valami kemény tárgyra. Azt viszont nem tudta megmondani, hogy történik. A folytatást már tudta, a férfi beteszi a nőnek, és abból lesz a gyerek. Minden gyereket úgy csinálnak, és nincs semmiféle golyamese. Megkerestem a szűzhártyámat és féltem attól a tárgytól, amivel ki lesz lyukasztva. Anyám mellét kívántam látni, vajon milyen egy igazi, nagy

női mell. Egyszer sikerült is benézni a blúzába lehajolás közben. - Anyu, viselsz melltartót? - kérdeztem tőle. - Miért fontos azt neked tudni? - kérdezte meglepetten. Szabad időmben a szekrényeket kutattam, míg rátaláltam egy melltartóra a szekrény belsejében. Maris is keresgélt otthon, ő meg védőgumit talált a szekrény polcain. Azt mondta, ezt az apja használja baszás közben. Az meg mi? Ekkor elmondta, hogy a férfi beteszi a már kilyukasztott szűzhártyán keresztül a micsodáját. - Azt a nagyot - mondtam neki - amit én a szomszéd embernek láttam, amikor kivette a kertben pisilés közben? Most már meg kell figyelni, vajon az én szüleim is basznak? Minden este fél nyolckor feküdtem le az öcsémmel, és mikor a szüleim megérkeztek, én addigra mindig aludtam. Egyik alkalommal azt hazudtam anyámnak, minden lelkiismeret-furdalás nélkül, hogy félek a sötétben, és kértem, a villanyt hagyja bekapcsolva. Azt mondta apám, akkor égjen a lámpa, ha fél a lány! Így már könnyebb volt várakozni, de anyám jött ellenőrizni, hogy alszom-e, nehogy hiába fogyasszuk az áramot. Amikor úgy gondolta, alszom, elkapcsolta a villanyt. Hallgattam, mert ha elárulom ébrenléteimet, akkor biztos nem fognak kefélni. Mindennap megbeszéltük az újabb fejleményeket az iskolában. Már az egyik lánynak sikerült kihallgatni a szüleit, micsoda ágycsikorgás közepette, különleges hangok hallatszottak. Minden este türelmetlenül meresztgettem a szemem, virrasztottam, csak-hogy már megérjem a nagy eseményt. Egyszer sikerült ébren maradnom, jöttek is a szüleim, de mindegyik a saját ágyába feküdt, és nem történt semmi. Hosszú ideig kellett várni a megfelelő pillanatra, mire egyszer anyám átment apám ágyába. A fülem, mint egy nagy kaput kitértam, csak-hogy mindent halljak. Csalódásomra semmi jajgatás és ágycsikorgás nem volt. Rövid idő múlva anyám visszament a saját ágyába. El is mondtam az iskolában, hogy nem volt érdemes hetekig virrasztani, az én szüleimnél nem volt semmi zaj és nem tartott sokáig. Így lepleztem le a szüleimet.

A falu szigorú, elavult törvényei és szokásai szerint éltünk. Kizárólag szabályok szerint, meghatározva a szabad és tilos cselekvéseket, kötelességeket. Kiszolgáltatottság gyalázata és a tudatlanság jellemezte gyerekkoromat. Létezésünket az ösztöneink vezérelték. Azt hiszem minél korábban megtanítjuk gyerekeinket a valóságra vagy a valóság felismerésére, annál értékesebb lesz az életük. Képesek lesznek felmérni a helyzetet, a jó és rossz élményeket, a győzelmet, a kudarcot. Nekem ebben óriási késéseim voltak. A gyermek ki van szolgáltatva a szülő kedvének, butaságának, elmaradottságának, világi felfogásának. A kiszolgáltatottság falun maximális. Úgy éltem, hogy nem volt szekrényem, egy polcom sem, nem volt saját tányérom, se poharam. Minden falat kenyeret kérni kellett, nem szerettem az ételek ízét és a falu szagát. Talán az a néhány ruha, amit használtam, az volt a sajátom, de az sem tetszett nekem, se a színe, se a hossza, se a formája. Az öltözködésben is kizárólag anyám véleménye érvényesült. Ha volt egy saját ötletem, azt máris elhárították, ne így, hanem úgy, vagy amúgy. Az emberi élet legnehezebb szakasza a gyerekkor.

Sokáig nem találtam meg létezésem mértékét, nem tudtam magammal mit kezdeni, csak úgy, mint egy tárgy, hányódtam a szüleim között. Miért kell nekem Keszégen élni? És miért abban a házban? És miért ők a szüleim? Olyan jó lett volna valakivel erről beszélgetni, de szüleimnek arra nem volt idejük. Nem éreztem jól magam abban a faluban. Utáltam a ragadós légyfogón az elpusztult legyeket nézni, kínos volt a naftalinos ruhák illata. A saját bűzömet fokozatosan megszoktam, néha még kedveltem is, de az idegen bűzt nem tudtam soha az életben elviselni. Nyári melegben ha zsúfolt buszon utazom és az emberek megemelik a kezüket, hogy kapaszkodni tudjanak, gyerekkorom soha nem felejtett bűzei jutnak eszembe. Menekülök tőlük, hogy örökre elfelejtsem.

A lét alapkérdéseit vagy alapfeltételeit, a jóságot, a szeretetet, a becsületet, a másság elfogadását nem otthon tanultam. A szülői házban csak munkára tanítottak és szófogadásra,

ami egyben alázat volt. Semmiféle kibontakozásra nem volt lehetőség, ha véletlenül egy lánynál észre is vettek valami hajlamot valamihez, azt nagyon gyorsan elnyomták, visszafojtották, nehogy véletlenül eszébe jusson tanulni. Egy lánynak nem volt szabad füttyülni sem, mert akkor sír a Szűz Mária. Nem érdekelt a sírása, füttyörészem, úgy, mint a fiúk, ha már nem énekelhettem, mert botfülű voltam.

Anyám sokat mondogatta, nekem milyen jó életem van, járhatok iskolába, mert ő csak tizenkét éves koráig tanulhatott. Hat osztálya volt, és aztán elment szolgálni. Míg iskolába járt, kesztyűje sem volt, az anyjuk minden reggel krumplit sütött, ezt tették a zsebükbe, így melegítették a kezüket. Mert nekem már van kabátom, kesztyűm, és mehetek nyolc évig iskolába. Anyám valóban gyerekként elhagyta a szülői házat, és elment az urakhoz szolgálni egészen férjhezmenéséig. Reggel ötkor kelt, a család minden tagjának fényesre tisztította a cipőjét, mosott, főzött, takarított. Keveset kapott enni, és ritkán láthatta a szüleit. Mindig fázott, mert vékony volt a dunnája, és itt vagyok én, akinek megvan mindene. Megvolt mindenünk, mert ami volt, azt véltük mindennek. Anyámról csak ennyit tudok, nem szívesen beszélt az életéről. Apámról is alig tudok valamit, pedig nyolcvanegy évig élt. Voltak olyan esték, amikor a háborúban való részvételéről mesélt apám, ahogy az árkokban védte magát, pedig nem is volt a háborúban. Arról is beszélt, hogy milyen sokat dolgozott Erdődön az apja szőlőskertjében, míg bátyja gimnáziumba járt. Ősszel őrizte apja viskóját, kerepeléssel riasztotta a madarakat. Bátyjának követ csomagolt egy szatyorba, és az olyan hülye volt, hogy cipelte haza. Legénykorában leszedte a cégtáblákat, és kivitte a temetőbe. Apócán a gyárban ő volt a mindenese, mindent ő intézett. Valószínű apám egy tartalmasabb életet kívánt magának, sok élménnyel, ami nem teljesült, és ezért mesélt elképzelt be nem teljesült vágyakról.

Csak néhány utazási élményem volt gyerekkoromban, de az felejthetetlen élményt nyújtott. Egyszer Keszégen sokat gyalogoltunk anyámmal a szántóföldek közötti poros utakon, míg az állomásra értünk. Vonaton utaztunk tovább Zomborba, abba a városba, ahol valamikor anyám szolgált. Vasárnap volt, a boltok zárva voltak, egy virágbolt kirakatára emlékszem. Sietve gyalogoltunk a hosszú utcákon. Keresztanyám feküdt az ágyban, én paníroztam a húst, anyám büszke volt az ügyes lányára. Egy háromcentis porcelánbabát kaptam ajándékba, melyiknek a bal lába rövidebb volt, mert valamikor letörött. Keresztapám borbélymester volt, azonkívül foghúzással is foglalkozott. Akkor tudtam meg, hogy nekem van második nevem is, ami azonos keresztanyám nevével. Egyetlen fiuk kereskedőnek tanult. Apámnak erről az volt a véleménye, hogy az nem mesterség állni a boltban és várni a vevőket, ő inkább dolgozik.

Szüleimmal egyszer Belgrádba utaztunk. Valami mezőgazdasági kiállítást látogattunk. Egész nap nézelődöttünk, gyalogoltunk, nekem apám kezét kellett fogni, mert anyám az öcsémmel ment. Apám nagyon fáradékony volt a gyaloglástól, izzadt szegény. A napi fáradtság után a falusiak, mármint mi, kivonultunk egy parkba, és elfoglaltunk egy padot. Ott töltöttük az éjszakát, a pad deszkái közötti résen pisiltem. Csak ennyi élmény maradt a fővárosi utazásból.

Később immár második alkalommal Újvidékre utaztunk. A vasútállomásról gyalogoltunk, sietős nagy lépésekkel a város központjába. Ott láttam először köztéri szobrot. Egy mellékutcai boltba mentünk, ahol apámnak bőrt vásároltunk a cipők készítéséhez. Anyám tökmagot vitt ajándékba a kereskedőknek. Azonkívül más boltokban is voltunk vásárolni. Viselkedésünk alapján látszott, hogy falusiak vagyunk, csak ránk kellett nézni. Már a menésünk is vidékies volt, a hajunk, az öltözetünk. Szégyelltem is magunkat, mert csak mi loholtunk az utcán. Én is városi szerettem volna lenni és galambokat etetni. Hazafelé jövet az egyik állomáson átszálláskor derült ki, nem értük el a csatlakozást. Szüleim úgy gondolták, menjünk a következő megállóig, hátha ott elérjük a vonatot. Akkor megindult a falusi család, kézen fogva gyerekeiket, közben eleredt az eső. Szüleim veszekedtek, anyám elől a fiával menetelt,

apám lihegett. Így gyalogoltunk az esőben a sáros úton, de csatlakozás már ott sem volt. Hisz a vonat már akkor is gyorsabb volt, mint mi. A hosszú út után egy kis állomásra érkeztünk, a sok csomaggal. Egy ember jelent meg az ajtóban, anyám szerbül beszélt vele. Egy kis helyiségben éjszakáztunk egy padon. Anyám a csomagokból egy óriási, rózsaszínű, új bugyit vett elő, azzal takarta be a fiát, hogy ne fázzon. Ott ültünk a padon egymásnak támaszkodva, közben a szalmazsákos ágyam jutott eszembe, ami mégiscsak fekvőhely volt. Csak az öcsém aludt, anyám ölébe hajtva fejét. Így éltük át az éjszakát, míg reggel megérkezett a vonat, ami hazavitt bennünket Keszégre.

Volt még egy izgalmas utazásunk, akkor is Újvidéken voltunk vásárolni. Akkor meg hóvihar volt, és csak estére érkeztünk a keszégi állomásra. Mindent behavazott a hó, én utat sem láttam, csak havas tájat. Három kilométert kellett így megtenni a faluig. Attól féltem, hogy a szüleim nem tudják majd a hazatérő utat. Egy csomagból kiesett az öcsém autója és elgurult a kereke. Addig tapogatták a szüleim a hóban, míg meg nem találták, közben egymást szidták. Falusi szél süvített és mi négyen gyalogoltunk az éjszakában, mert a szüleim a városból elköltöztek a világ végére, abba a faluba, ahol én soha nem szerettem.

Amikor már közeledett a hetedik osztály vége, kirándulásra készültünk. Hova is mentünk volna? A Duna bal oldalán síkság, termőföldek, ott nem volt mit nézni, azt minden falusi gyerek láthatta, hisz ott éltünk. Átmentünk a dunai hídon, és a túloldalon már dombvidék, kis barlangszerű mélyedések, ahol állítólag emberek is éltek. Aztán egy kis kanálison, egy gyenge kis fahídon is át kellett menni. Egy osztálytársunk beleesett a vízbe, de a tanár kimentette. Ültünk és várakoztunk, hogy megszáradjon a ruhája. Innét az erdődi várba vezetett az utunk. Fent a dombon körülszaladgáltuk az erődítményt. Nagyon szép volt a kilátás, láttuk a Duna kanyargását. Jó illatú virágok nyíltak a vár környékén.

Tizenhárom éves koromban utaztam először Szabadkára. Egy tanító néni hívott magával kísérőként. Én mindig csak a gyerekeket számoltam, mert attól féltem, mi lesz, ha egy elveszik. Villamossal utaztunk Petőházára, ahol csak néhány házat és a víztornyot láttuk. Aztán megindultunk egy magas fákkal szegélyezett úton az állatkertbe, ott láttam először állatokat ketrecbe zárva.

Keszégen a pályaválasztás a legalacsonyabb szinten működött. A szakmák közül alig ismerem néhányat, csak azt, ami a faluban volt, cipész, kőműves, asztalos, kovács, fodrász, varrónő, boltos, tanár, orvos és gyógyszerész. A költőkről azt hittem, hogy csak voltak és talán a forradalmak szülöttei, mármint a költészetük. Csak orvos doktorról tudtam, azt hittem, minden dr. orvost jelent. Művészetről nem hallottam, se hivatásról. Szüleim soha nem ültek le velem beszélgetni a pályaválasztásról, de másról se. Mi nem társalogtunk, nekem csak parancsoltak, vagy korholtak. Szerintem azért neveltek, hogy öregségükre legyen eltartójuk, legyen aki megfeji a tehenüket. Életem része volt az ő életüknek, számukra a jövőm nem volt fontos.

Nyolcadikos koromban barátnőmmel mindig többet találkoztam. Már én is eljárhattam hozzájuk, ott találkoztam Maris unokatestvérével. Miska tizenkilenc éves volt, Zomborban dolgozott, és volt fényképezőgépe. Maris anyja készített rólunk egy felvételt, ahol hárman nagyon jókat nevetünk. Zsófi néninek annyira tetszett a mi jó kedvünk, hogy ő is kacagott velünk. Miska kérésére kettőnkéről is készült felvétel. Szép, kockás, vörös színű ruhában voltam, amit már én választottam magamnak, Marisnak meg drapp színű volt, ugyanolyan kockákkal. Akkoriban jó barátnők voltunk, komának neveztük egymást, minden komoly szándék nélkül, csak úgy jól hangzott, hogy koma.

Amikor tavaszodni kezdett, hármásban biciklizni mentünk Erdődre ibolyát szedni. Miska ötlete volt. Akkor szabadnak éreztem magam, csak úgy röpültem a biciklin.

A tanév végén osztálykirándulásra mentünk. Életem legnagyobb utazása a tenger. A vonatban vettem észre, hogy Miska is velünk utazik. Éjszakára az ülőhelyét nekem adta, hogy le tudjak feküdni, és betakart, mint öcsémet az anyám. Aztán ahogy ébredtünk, már a tengert vártuk, engem hányinger fogott el. Többet voltam a vécében hányini, mint a fülkében. Életemben még olyan rosszul soha nem voltam, már semmi nem volt a gyomromban, még akkor is ökledeztem. Amikor megpillantottuk a tengert, üvöltöttünk örömben. Ott a tenger! Szplitben kiszálltunk a vonatból, megcsapott bennünket a tenger illata, amit soha nem felejték. A kikötőben a hajót vártuk, hogy a szigetre utazzunk. Az első hajó, amelyet megpillantottam, a Vladimir Názor nevet viselte, és akkor Marissal a kis pinukánknak is adtunk nevet. Így lett az én pinám is Vladimir Názor. Újra volt alkalom a nevetésre. Önfelédten kacagtunk, ahogy soha többet az életben. A hajón különböző szerb feliratokat olvastunk. Az egyikre emlékszem. Pojászi zá szpászaványé. Értelmét nem tudtuk, de jól hangzott. Hangosan énekeltük, pojászi zá szpászaványé, hangunkat messzire vitte a tenger morajlása. A nyílt tengeren utazva öröm volt számunkra megpillantani a szigetet. A kikötőből autóbusz vitt bennünket a szállásunkra. Nagyon féltünk utazás közben, hogy a kanyarban lezuhanunk. Egy takaros, kis ház volt az otthonunk, közel a tengerhez, különös illat, a leánderek bódulata. A tenger morajlása örökre megmaradt, és ha van honvágyam, az csakis a tengerre vonatkozik. A házban csak mi voltunk és kísérőink. Miska és néhány barátja sátorban aludtak. Két hetet töltöttem az Adria partján, nagyon megszerettem a tengert. Apályt, dagályt láttam, és sok kagylót gyűjtöttünk. Mindennap fürödtünk, a fiúk tengeri sünt hoztak nekünk. Keszégi szakácsnók falusi ételeket főztek, mint otthon, de ott ettem életemben először sajtot. Nemcsak új illatokat, hanem új ízeket is megismerhettem, és az új zamatokba belopódzott a tenger illata. A közeli erdőben már feketedett a szeder, esténként séta közben szedreztünk. Egyszer a közeli településre Posztirébe sétáltunk négyesben, Maris, Imre, Miska és én. A fiúk terve, hogy örökítsük meg ezt a kirándulást, fénykép is készült rólunk. Képeslapot vásároltam, és anyám parancsára, „kedves szüleim” megszólítással, elküldtem. Néztük a várost, sétáltunk négyesben, aztán megindultunk hazafelé. Marisék azt mondták, hogy ők lemaradnak, menjünk csak, majd később találkozunk. Ekkor kettesben sétáltunk Miskával, ahol senki nem volt rajtunk kívül. Én azt vártam, hogy megcsókoljon, és az első csók az életemben a tengerhez kötődjön. De nem volt semmi, pedig úgy szerettem volna egy igazit csókolózni, mint a szerelmesek. Sárosi Katalin énekelt akkoriban egy dalt. Első csókunk a szigeten, és ezért jutott nekem is eszembe. Miskával testvérnek neveztük el egymást. A későbbi levelekben is ezt a megszólítást használtuk, nagybetűvel: Testvér. Bolondoztunk, nevtünk, fürödtünk, sétáltunk. Tanáraink egyszer csónakázni is elvittek bennünket egy másik városba, ahol tengeri halat ettünk, kis gilicéket. Ott élveztem a szabadságot, ami nekem annyira fontos volt.

Egyszer mindennek vége van, így ennek a nyaralásnak is. Hazautaztunk. Anyám nagyon meglepődött, hogy az osztálytársakon kívül nagy fiúk is voltak a nyaraláson. Amikor megláttam anyámat, sírtam. Rám is szólt. Mit sírsz? Nem tudom, miért sírtam, de nekem akkor sírni kellett. Talán meghatódtam, vagy sirattam a boldog két hét szabadságomat?

Nemsokára felvételi vizsgára mentem, a zombori gimnáziumba, mert gyógyszerész szerettem volna lenni. Magyarból fogalmazást irtunk, németből kérdésekre válaszoltunk, a matematika-példákat megoldottam, szerbül viszont beszélgetni kellett. Kérdéseket kaptam. Hogy hívnak? Hogy hívják apámat? Mit csinál apám? - Cipele! - válaszoltam szerbül. Megkérdezték, milyen cipőket? Értettem a kérdést, de azt már nem tudtam mondani, hogy női és férficipőket. A további kérdéseket nem is értettem. A sikertelen felvételi után apám azt híresztelte, hogy azért nem vettek fel, mert ő iparos. Az igazság az volt, hogy nem tudtam szerbül. Jugoszláviában viszont az államnyelv kötelező.

Szüleim nem támogattak a tanulásban, hisz előttem a család nőtagjai közül senki nem tanult. Ez csak az én bánatom volt. Anyám talán örült is, hogy nem sikerült a felvételi, mert azután mindig otthon voltam és dolgoztunk. Minden munkára megtanított anyám, amit egy falusi lánynak tudnia kell. A főzést, a takarítást, a mosást, az állatok etetését, kacska tömését, tehénfejést; megtanultam babot szitálni, szappant főzni, falat tapasztani és meszelni, palántát nevelni, kapálni, kukoricát szedni. Azt hitte anyám, majd én is úgy élek, mint ő és az ő anyja.

Szabad időben táncolni tanított anyám, amihez nekem semmi kedvem nem volt. Új ruhákat kaptam, apám csinálta a szandálokat, cipőket. Tizennégy évesen, minden szombaton este, kocsmába mentem anyám kíséretében. Ott árulták a lányokat. Ez volt az ő céljuk is, férjhez adni a lányukat. Felvettem azt a ruhát, amit anyám előkészített. Ő is ünneplőbe öltözött.

Keszégen két kocsmá volt, az iparos- és a parasztkocsmá. A terem bejáratánál néhány zenész muzsikált, harmonikára emlékszem és szaxofonra. Biztos, volt más hangszer is, mert nem csak ketten muzsikáltak. Anyám élvezte a zenét, mert ő nagyon szeretett táncolni. A nagytermet körbeülték az asszonyok. Előttük az első sorban a lányok foglaltak helyet és várták, hogy felhívják őket a fiúk táncolni. A legények egy külön helyiségben voltak, mi nem láthatuk őket, viszont ahogy megszólalt a zene, jöttek, mint fényre a svábbogarak. Miskával együtt tanultunk táncolni. Minden elhibázott lépést láttak az asszonyok, és mutogattak is a táncosokra. Így táncoltunk mi órákon keresztül, úgy éjfél tájban volt a nőválás. Én Miskát kértem fel, hisz mást nem is nagyon ismertem, a fiú osztálytársaim még fiatalok voltak a táncrea. A mulatság után Miska hazakísért. Ez úgy volt, hogy mi mentünk elől, és anyám jött utánunk. A házuk előtt elköszöntünk egymástól, ez jelentette az udvarlást.

A parasztkocsmában széles szoknyás parasztlányok táncoltak, ahogy anyám mondta, vagyis a népviseletbe öltözöttek. Abban a kocsmában csak csárdást jártak. Az iparoskocsmában meg világi táncok: tangó, valcer, angol keringő. Egyszer tudtam csak anyámat rábeszélni arra, hogy legalább nézzük meg, milyen az a másik kocsmá. Nekem érdekes volt, anyám viszont iszonyodott a parasztoktól, és a csárdást sem kedvelte. Soha nem is barátkozott anyám a parasztokkal, köszönt nekik és egy mondat erejéig szólt hozzájuk. Van egy olyan fényképem, ahol parasztruhában vagyok fényképezve, sok fehér szoknya fölött egy színes.

Így múlt el egy év. Szombaton szórakozni mentem, hétköznap dolgoztam. Én tanulni szerettem volna, ha nem mehetek gimnáziumba, akkor engedjenek valami mást tanulni, mondtam a szüleimnek, mert nem akarok földet művelni és állatokat nevelni egy életen át. Hallani sem akartak arról, hogy iskolába menjek, de én mégse adtam fel azt a lehetőséget, hogy elmegyek a faluból, és tanulok valamit, csak még nem tudtam, milyen módon.

Már tizenkét évet éltem a faluban, de csak Miskával és Marissal társalogtam.

Időnként nagyapához mentünk látogatóba, arra emlékszem, nem akartam beszélni és nem köszöntöttem névnapján. Nagyapa borral kínálta apámat, anyám csak azért segített inni, hogy hamarabb hazamehessünk. Egyszer azt mondta apám, mert valamit csintalankodott az öcsém, hogy jó gyerek és szép öregasszony nincs. A nagymama nagyon megsértődött, mert ő szép öregasszony volt. Aztán csak kiengesztelődött.

Anyám bátyjához évente ha egyszer mentünk látogatóba. Nagyon sok gyerekük volt, mindig születtek újabbak, a végén már azt hiszem hét vagy nyolc gyerek volt. Anyám oktatta Rozika nénit, ne szüljön annyi gyereket. Mit csináljon ő, amikor a Karcsi akar! Menjen orvoshoz - mondta neki anyám. Négy évig az asszony minden évben szült egy lányt, aztán a negyedik lány után született egy fiú, majd újra lányok. Ilyen lányszülések után a férj elverte a feleségét, aki olyankor visszament az anyjához, de nem maradt ott örökre. Egy idő múlva csak visszament a férjéhez, alkalmat adva egy újabb lány születéséhez.

Ez a két ház volt, ahol láthattam mások életét. Ezenkívül egyszer voltam egy szomszéd házában kisbabát nézni anyámmal. Az asszony ült a szoba közepén, és szoptatta a gyermekét. Nagyon érdekelt, hogyan élnek az emberek. Minden nyitott ablakon belestem, de soha nem láttam embereket, csak bútorokat. Egyszer mégis csak voltam egy asszonynál a mi utcánkban. Én nem tudom mit csináltam ott, csak arra emlékszem, hogy az asszony ült és sírt. Nem tudtam megérteni, hisz csak a gyerekek sírnak, mert elverik őket a szülei.

Szontára anyám szüleihez is néha eljártunk biciklivel. Nagymamáék háza szebb és nagyobb volt, mint a mienk. Gyönyörű kert, örökzöld bokrok és illatos jázminok. Szép nagy tágas szobák, egy beüvegezett szép előszoba, sok virággal. Volt egy különleges jó ízű almájuk, a fahéj alma, piros és sárga színű, az utolsó érésű nyári alma. Az udvarban volt egy fedett kerek kút. Rózsafákkal szegélyezett út vezetett a méheshez, ahol sok lepke volt gombostűre függesztve. A méhesben sok méhcsalád élt, szigorú rendben. Mindig kaptunk mézet és mézeskalácsot.

Különcök voltunk a faluban, mindenkinek köszöntünk, de senkivel nem beszélünk. Anyám a fecsegést elítélte, csak a munkát dicsőítette. Maris ha eljött vendégségbe, kacarásztunk, nyihogásunk kihallatszott az udvarra. Rendszeresen kért zsebkendőt, hisz a parasztnak nem volt, az egyik orrlyukat befogták, és a földre fűjták a taknyot. Ezen kellett nekem lépkednem. Egy szombati napon Maris lakodalomba készült, mi meg is ígértük neki az alsószoknyát. Azonban anyám megunt a kölcsönzést és azt mondta, hogy kimosta a szoknyát, és még nem száradt meg. Megértette a barátnőm, és soha többet nem jött hozzánk, én se mentem a barátságát keresni, mert anyám azt mondta, nem is kell ilyen barátnő. Ez volt a barátságunk vége. Nagyon egyedül maradtam, nem volt senkim, és nem is volt alkalom az ismerkedésre, a barátkozásra. Az egyedüli szórakozás a kocsmába járás volt, és ott éppen a meglevő szabad helyre ültünk és az mellé, aki ott volt már. Miskával továbbra is együtt táncoltunk szombaton este. Ő volt az egyetlen ember, akivel beszéltem, szüleimen és öcsémen kívül. Miska Zomborban volt lakatosinas, úgyhogy nem is volt egész héten Keszégen. Képeslapokat és leveleket küldött nekem, szerelmes verseket. Az első képeslapra válaszoltam. A következő levélben megköszönte a rózsát. Anyám azt kérdezte, miféle rózsá? Nem mondtam neki. Anyám minden levelemből kibontott, és ő olvasta először. Ha volt időm, átmásoltam a szöveget, mert anyám minden levelet gondosan elégetett. Akkoriban kaptam egy névtelen levelet is, illetve kettőt egymás után. Valaki arra figyelmeztetett, hogy ne járjak a Miskával. Sok mindent írt róla, csupa negatív dolgokat. De már csak arra a figyelmeztetésre emlékszem és jó tanácsra, hogy gyenge a látása. Idős korára majd vakon vezethetem. Ezt a levelet is anyám gyorsan eltűzelte.

Egyszer a kocsmában egy ismeretlen fiú felhívott táncolni. Beszélgetésünk során kiderült, hogy Doroszlóról érkezett. Nagyon megtetszett nekem a táncosom, de azt hiszem én is neki. Egész este táncoltattott, jól éreztem magam, a tánc után hazakísért. Mint utólag kiderült, Miska megfenyegette. Azt mondta neki, foglalt vagyok és eszébe ne jusson velem többet találkozni. Különbben anyám megelégette a dolgokat, valószínű a levél is hatott rá és azt mondta, mondjam meg Miskának, jöjjön másfél év múlva, most még kislány vagyok. Következő szombaton a kapunk előtt, anyám parancsára közöltem Miskával. Ő eleget tett a kérésnek, már a következő szombaton, nem hívott táncolni. Ekkor teljesen egyedül maradtam, se fiú, se barátnő. Pistát se láttam többet. Ezek után közöltem anyámmal, többet nem megyek tánra, nem ülök ott egyedül.

Egy üres év után anyámnak született egy döntése, hogy elküld varrótanfolyamra. A fiuk ne legyen cipész, menjen iskolába, de a lányuk varrni tanuljon. Anyám szeretett volna varrónő lenni és most itt a lehetőség, legyen a lánya, úgyis az ő életének a folytatója vagyok. Én

továbbra is gimnáziumba szerettem volna menni, de arról hallani sem akartak. Kari unokatestvérem akkoriban Szabadkán járt zeneiskolába, ahol hegedülni tanult. Anyám kérésére keresett számomra egy albérletet. A városban egy magyar családhoz kerültem, akik az egyik szobájukat bérbe adták. Egy lány lakott már a helyiségben, de a másik üres ágyat nekem adták. Így lettem Heléna szobatársnője. Ő Apócáról érkezett és zongorázni tanult.

A családfő asztalos volt, felesége háztartásbeli, Tomi fiuk kereskedőinas, Mária hetedikes az elemiben. Még két lányuk volt, de azok már nem laktak otthon. A család nagyon vallásos volt. Minden evés előtt, kötelezően állva és hangosan imádkoztunk. A szülők minden este templomba jártak.

Hetente néhányszor varrótanfolyamra jártam, de a varrást sehogy sem tudtam elsajátítani. Én voltam a legügyetlenebb, az egyszerű beszégés sem sikerült. Sikertelenségem miatt remegett a kezem. A gyógyszerárban B vitamint ajánlottak, hogy megszűnjön a reszketés. Az étel egészen más volt, mint amihez szoktam. Ezt még nehezebben tudtam elfogyasztani. Fáztam a szobában, gyenge volt a fűtés. A cserépkályha oldalának dőlve melegedtem azokon a napokon, amikor nem kellett tanfolyamra menni. Heléna mindennap derékig vetkőzött, úgy mosakodott, és naponta tiszta bugyit cserélt, én meg hetente. Hétfévégén tiszta hálóinget váltott. Nekem csak az az egy, amit kéthetente hazavittem mosni. Szégyelltem a falusi elmaradottságomat, de megfogadtam, ha nekem egyszer lesz pénzem, lavórt és sok alsóneműt veszek magamnak.

A tanfolyam mellett sok szabad időm volt, ismerkedtem a várossal, sétáltam a korzón, néztem a kirakatokat, benéztem a könyvtárba, múzeumot látogattam. Máriával egyszer fodrászhoz mentünk, ahol nagyon szépen levágták a hajam. A frizurám már városias volt, de az öltözésem még falusi.

A szobánkban volt egy igazi zongora, az első, amit életemben láttam. Egy reggel még aludtam, amikor egy fiú benyitott és leült zongorázni. Hálóingben szégyelltem kijönni az ágyból, amiatt úgy bebújtam a takaró alá, mintha ott se lettem volna. Így hallgattam a zongorajátékot. Addig csak magyar nótát és tánczenét ismertem. Később Helénával a zeneiskola hangversenytermében életem első hangversenyét hallgattam a tőle kölcsönzött ruhában. Csodálatos, felejthetetlen benyomás volt számomra. Az első színházi élményem is ahhoz a városhoz kötődik. Heléna tanított, hogy kell a szoknyát a térd fölé helyezni, otthon az szégyen volt. Elbűvölt a város, a színház, a hangverseny. Gondoltam, ha egyszer otthont keresek magamnak, az Szabadka lesz.

Már néhány hónapja laktam ott, amikor egy este rendőrök kopogtattak, házkutatási paranccsal. Senkinek nem volt szabad elhagynia a házat, a hivatalos személyek felkutatatták az egész lakást. A táskámba is beletúrtak, a töltőtollamat el akarták venni. Aztán valahogy megértették, hogy nem tartozom a családhoz. Azért volt a házkutatás, mert a tulajdonos fia lopott a munkahelyén a boltban. A gyanús árut mind összeszedték és elvitték.

Nemsokára vége lett az én szabadságomnak is. Visszamentem a porfelhős, trágyaszagú faluba. Oda, ahol nem közlekedett villamos, nem volt hangverseny, se színház, se csodálatos kirakatok, ahol az asszonyok széttett lábakkal ültek, és minden csomagot vagy kosarat a lábuk közé tettek. Visszaérkezésemkor végképp döntött volt a sorsom anyám részéről. Boldog volt, hogy a lánya varrni is tud és ott van vele a faluban. Csak az nem érdekelt, nekem jó-e. Apám műhelyébe helyezték a varrógépet, ahol varrtam apámnak gatyát, anyámnak kötényt, nekem hálóinget, párna- és dunnahuzatokat. Azonkívül kitartóan dolgoztam, konyhában, kertben. Felkészítettek a jövőre, asszonyi életemre. Soha nem szerettem ott Keszégen, de akkor megismerve a városi világot, még nehezebb volt, szinte kibírhatalanná vált. Arra kértem a szüleimet, engedjenek iskolába, de hiába, ők kitartóan ellenem voltak, és csak a saját érdekü-

ket akarták érvényesíteni. Már azt sem bántam, ha nem mehetek gimnáziumba. Keressünk egy olyan középiskolát, ahol nem kell felvételi vizsgát tenni. Már tizenhat éves voltam, és az életem teljesen kilátástalan volt. Semmi jövőt nem láttam magam előtt. Esténként azon gondolkodtam, hogy mehetnék el a faluból.

Anyám egy bevásárlás után azzal a hírrel jött haza, hogy szakácsnőnek elmehetne három hétre a tengerre, és a fiát is viheti magával. Mivel én már voltam a tengeren, úgy gondoltam, anyámnak is megadom a lehetőséget azzal, hogy vállalom a tehénfejést, malacok, csirkék, tyúkok etetését, itatását. Apám is támogatta az elhatározást, és anyám öcsémmel nemsokára útnak indultak. Az utazás napján biciklire tettük a sok csomagot, úgy kísértem őket az állomásra. Menet közben elmondtam, milyen felemelő érzés a tengert látni. A magas hegyek ormait nézni olyan, mintha távolodnánk a földtől, mintha közelednénk valami ismeretlen erőhöz. Apálykor kagylót gyűjteni a nedves homokban, tengeri sünt felfedezni egyik sziklán, sirályok fehérségét csodálni a kéklő tenger felett. Állni a tenger mellett és hallgatni a morajlást, ahol séta közben tengeri növények illata árad. Naplementét nézni, ahogy a bíbor sugarak érintik a tenger fehér, habzó hullámait.

Amikor anyám és öcsém felszálltak a vonatra, megsuhintott a szabadság, amire nagyon vártam. Az olyan érzés, mint nyári melegben a frissítő szellő. Nem lehet élni nélküle. Az a tudat, hogy az állandó figyelmeztetés három hétig szünetelni fog, nagy kedvet adott nekem. A térdelési korszakon már túl voltam, különben apám ilyesmivel nem foglalkozott, engem csak anyám térdeltetett. A szokottnál korábban keltem, amit még megszépített a madarak csivitelése és a napfelkelte. Így minden reggel élveztem a természet adta csodát. Csak úgy repültem biciklivel kenyeret venni. Az utcasöpítés után kimentem a földre csalamádét sarlózni, hazavittem és megettem az állatokat. A tehenet kiengedtem az utcára, mert terelték a legelőre. Az üres istállóból vasvillával vittem a trágyát a közeli trágyadombra, miközben csöpögött a bűdös lé. Trágyázás után friss szalmát terítettem az istállóba és a disznóólba. A vályukat kimostam, és vizet adtam a malacoknak. Ilyenkor jutott eszembe, hogy jó ez a szabadság, ami három hétig tart, de ez nekem nem jövő. El kell innét menni! - de hogyan? - és hová? amikor a szüleim gátolnak az elhatározásomban. Még csak tizenhat éves vagyok, még tanulhatok. Micsoda hátrányban él egy falura született lány, mert nincs lehetősége kibontakozni és tanulni. A falusi emberek bőrébe, a hajába is beszívódik ez a trágyaszag. Városban ibolyaillatú lányokat láttam a boltokban, amikor az árut csomagolták nekünk.

Amióta várost és tengert láttam, azóta mindig oda vágyódom. Ahhoz, hogy teljes legyen az életem, városban kell élnem és tengerre utazni.

Falun nagyon bonyolult az élet és az ebédkészítés is, mert a krumplit, répát és zöldséget előbb ki kell szedni a földből, a tésztát a leveshez meg kell gyúrni, aztán nyáron is be kell gyűjtani a tüzelő sparheltbe, előtte kivinni a hamut, bevinni a fát, vizet húzni a kútból, és csak az előkészületek után lehet hozzáfogni a főzéshez. Az ebédnek pontosan tizenkettőkor az asztalon kellett állni, ez volt apám követelése. Csak ebédkor hallgattam rádiót, és csak annyit tudtam a világból, amit fél óra alatt hallottam, mert különben a rádió a műhelyében volt. Újságot, könyvet nem olvastam, abban a faluban az olvasás szégyen volt, szinte halálos bűnnek számított. Délután a virágoskertet kapáltam, gyomláltam, locsoltam, hímeztem. Magányos voltam, nem volt senkim, apám csak a kuncaftjaival beszélgetett.

Este a kaput nyitottam, és vártam haza a tehenet. Beirányítottam az istállóba, aztán mentem a tőgyét mosni, majd leültem a bűdös istállóba, és fejtem a tehenet. Közben a kérődző állat farkával csapkodta a legyeket, néha engem is megcsapott. Én meg húzogattam a tőgyét, hogy minden csepp tejet kifejjek, mert ha marad benne, akkor másnap kevesebb lesz a tej. Fejés után a tejet forraltam, a vacsora utáni maradék tejet bögrékbe öntöttem és lefedtem. A tej a

meleg hatására megsavanyodott másnapra, az volt az aludttej, a tetején összegyűlt tejfölt lefölköztem és vaját köpültem belőle. A maradék aludttejből túrót csináltam.

Egyik hajnalban kukorékolásra ébredtem, egy tyúkot választottam a kakasháremből, mert apám paprikást evett volna ebédre. Addig szaladtam a tyúk után, míg sikerült megfogni. A kakas védekezésből nekem jött. A tyúkot először magtojóztam, mert a tojót tilos levágni, annak tojni kell. Amikor már a kezemben volt a kiválasztott szárnyas, ráléptem a két szárnyára, a nyakán leszedtem a tollat, és megfogtam a nagykést, hogy elvágom a nyakát. Úgy sajnáltam, hogy csak a bőrt sértettem meg. A tyúk elszaladt, én utána, végül is csak megöltem szegény jószágot, és egy tányérba folyattam a véré. Szerencsétlen úgy kapálódzott, hogy én is véres lettem. Amikor kimúlt, beletettem egy nagy vajdingba, és forró vízzel leforráztam, majd leszedtem a lábáról a bőrt, és kezdtem a kopasztást. A forrázott toll büze hányingert váltott ki belőlem. Kopasztás után a láng fölé tartottam a pőrén maradt tyúkot, hogy leperzselődjene a pihék. A macska már türelmetlenül várakozott, mert a baromfi bele neki macskacsemege. A belet óvatosan kell kiemelni, majd kivenni a zúzat, kitisztítani az ételmaradékot. Egész kukoricaszemek voltak a gyomorban. Mondta anyám, hogy etetés előtt vágjam le a tyúkot, de az a néhány szem kukorica úgyis az utolsó reggelije volt, még meg sem emésztette. A májat is figyelmesen kivettem, hogy az epe ne sérüljön, mert ha a keserű lé kiömlik, a hús ehetetlenné válik. Ezek után feldaraboltam. Sok vizet húztam fel a kútból, mire tisztára mostam. A húst letakartam, hogy védve legyen a sok légytől. Aztán feltettem főzni, és paprikás készült belőle. Nem elég, hogy megöltem szegény tyúkot, még ettem is belőle. Apám megette a mellehús egy részét, közben vigyázott a gondolomcsontra, hogy épségben maradjon. Mindketten gondoltunk valamit, majd eltörtük a csontot, akinek a csúcs marad a kezében, annak teljesül a vágya. A gondolatainkat nem szabad elmondani, mert akkor nem fog teljesülni a kívánság. Csonttörés után nálam maradt a csúcsa, a nagyobbik fele. Reménykedtem abban, hogy elmehetek otthonról.

Néhány nap múlva Mária jött Szabadkáról vendégségbe, még soha nem volt faluban. Tizenégy éves volt akkor. Csodálkozott a sok érdekesség láttán, bűvölten nézte, hogy fejem a tehenet. A friss tejből madártejet készítettem, leültünk, beszélgettünk, és jókat nevtünk. Ott volt egy héttig, bebizonyosodott, hogy már vendéget is tudok ellátni. Máriának érdekes volt a falusi élet, élvezte a jó ételeket, hisz én már fánkot és palacsintát is tudtam sütni. Amikor beteltünk ezekből a finomságokból, akkor hívtam apámat ebédelni. Előbb a fánk, és aztán a leves. Ez a szokásom örökre megmaradt. Boldog voltam, hisz volt kivel beszélgetnem. Nyár lévén bementünk az első szobába aludni, ami csak a vendégeknek járt, késő éjszakáig csevegtünk fiúkról, szerelemről. Sajnáltam, mikor Mária hazament, hisz életet hozott a házukba.

Anyám képeslapot küldött a tengerről, jól érzik magukat, nemsokára jönnek haza.

Egy reggel etetni mentem az állatokat, és a disznóólban egy kimúlt malacot találtam. Három közül a legkisebbet. Közöltem apámmal, de ő szigorúan azt mondta: - Ássad el! - és ki sem jött megnézni, hisz ő cipésmester volt, én voltam a lánya, akinek dolgozni kell. Falun a gyerek kötelessége, hogy mindent megcsináljon, amit a szülő parancsol. Szorongással telve elmentem a kertbe, ástam egy gödröt, majd visszamentem a disznóólba, megfogtam a lapátot, és rátoltam az elpusztult malacot. A dög lefordult, mert kicsi volt a lapát, én mindig sikítottam egyet. Így értem valahogy a kertbe az elpusztult malaccal, ahol a kiásott gödörbe löktem, de kiderült, hogy túl kicsi. Elméreteztem. A malacnak égnek álltak a lábai, és nem tudtam betemetni a lyukba. Akkor valahogy újra ki kellett onnét venni, de úgy, hogy ne érjek hozzá. Folytattam a gödörösést, és arra gondoltam, hogy lehetne innét elmenni örökre, közben úgy gondoltam, ez volt az első és az utolsó dögtemetés. Nem bírom én ezt az életet. Apám később se jött megnézni, hogy haladok. Szenvedtem. Szegény sírásók, milyen jó, hogy nem a nőknek

kell azt is csinálni. Jajgattam félelmemben. Egy lapát föld, egy jajgatás, később már lehet, hogy több volt a jajgatás, mint a lapátolás. Aztán csak elástam a malacot, nem maradt a föld felett.

Így telt el a tavasz, a nyár a keszégi házban, így telt az élet.

Vasárnap délután bementem a faluba, de senkit nem találtam, akivel barátkozni tudtam volna, fagyaltot csak azon a napon árultak, nagyon kívántam, de nekem nem volt pénzem. Egy dinárt sem kaptam annyi munkáért. Ott volt a pénz, amit kaptam az eladott pálinkáért, elvehettem volna, nem kellett elszámolni, de arra nem voltam képes. Az már lopás lett volna. Szomorúan hazaballagtam.

Éjjel-nappal csak azon törtem a fejem, hogy menjek el innét valahova egy városba. Nem maradhatok itt tovább, már a falu bűzét se tudom elviselni. Utáltam a tehén tőgyét mosni és fejni, büdös volt a tehén is, meg a tej is. Csak menni innét messzire, hogy elfelejtsem ezt a falut. Azon gondolkodtam, mi fájna apámnak a legjobban, ami arra készítené, hogy mégis engedjen iskolába. Szerintem ha szolgálni mennék, azt nem tudná elviselni. Iparos lánya szolgálni megy a városba? Az nagy szégyen lenne a faluban, mindenki arról beszélne, és elítélné a szüleimet. Vacsorázás közben közöltem apámmal a hírt, öszre elmegyek szolgálni valamelyik városba. Akkor azt mondta apám: „Egy iparos lányának szégyen a szolgaság. Megvan mindened, nem mész sehova!” - De megyek, ha nem engedtek, akkor is elmegyek, beleegyezétek nélkül. Úgyis elmegyek! Megyek szolgálni! - Apám nem üthetett meg, mert elszaladtam. Kijött ő a műhelyből kezében a lábszíjjal, de lassú volt a mozgása és sánta, mire felkelt és megindult, én már kint voltam az udvarban. Így futottunk körbe, körbe. Megindultam a tizenkét méter hosszú gangon, a végén bekanyarodtam a virágoskertbe, majd a szomszéd ház oldalán szaladtam, megkerültem a füstölőt, és pillanatok alatt újra a gangon voltam. Apám csak egy-két kört tett meg, aztán elfáradt és feladta. - Büdös kölkök - mondogatta. Ha kuncsaft volt apámnál, beálltam a műhely ajtóba, és onnét kiabáltam. - Szolgálni megyek, ha nem engedtek iskolába! - Nem volt mit veszítenem, most már nem fognak térdeltetni, se megpofózni, mert elszaladok. Kitartóan mindennap azt mondogattam apámnak, reggel, délben és este, amikor találkoztunk, öszre megyek szolgálni. Csak a napokat számoltam, mikor jön haza anyám és öcsém. Érkezésük után apám újságolta, hogy a lány szolgálni akar menni.

Azt hiszem mi voltunk az első generáció a faluban, aki nem nyugodott a sorsába, nem akartunk úgy élni, mint a szüleink. Keszégen, abban a beszűkült falusi világban, még nem tudtam, hogy a világ tág és kimeríthetetlen. Talán az ösztön hajtott kifelé, mert csak menni akartam, menni valahova máshova. Előbb céllal, amikor gimnáziumi felvételre készültem, később már céltalanul, csak el onnan.

Néhány nap múlva megtörtént a csoda, anyám elutazott, és talált nekem egy helyet, ahol varrni tanulhatok. A szakmunkásképző iskola, ami szüleim választása volt, jobbnak bizonyult, mint a falusi munka. Apám is belenyugodott és azt mondogatta, egy iparos ember soha nem éhezik.

Egy meleg, augusztusi reggelen elutazásra készülődtünk anyámmal Apócára. Abba a városba, ahol születtem és éltem hároméves koromig. Úgy jöttem el Keszégről, hogy nem volt kitől búcsúzni. Elhagytam a falut, ahol trágyaszag gőzölög, az úton köpések és taknyok szétloccsanva. Otthagytam a naftalinos öregeket, a repedt sarkú asszonyokat, altest- és hónaljbüztől szagos embereket, ahol a vert falú házak ablakaiból dohos szagok terjengnek a levegőbe, ahol szoros cipőben kell járni, és ahol nem beszélgetek velem.

A falu lakói nem tudtak értelmesen beszélni egymással, hanem üvöltöztek, káromkodás kíséretében. Valószínű kielégületlenek voltak egy életen át. Nem tudtak vagy nem is akartak egymásnak örömet szerezni.

Különleges emberek éltek a faluban.

Az egyik asszony varrni tudott a varrógépen, a másik spulnizni. Anyám mind a kettőt tudta. Gyakran hívta is őt a szomszédasszony spulnizni, amikor kifogyott az alsó cernája. Keszég az a falu, ahol bedőlnek a falak a tető terhe alatt, mert az egyetlen kőműves nem tud minden építkezésnél ott lenni, a többi szakember elhagyta a falut.

Volt egy Bözse nevezetű lány, akinek kifordult lábai voltak. Azt mesélték, az anyja terhesen megcsodált egy olyan nőt. Ezek után egy állapotos asszony sem nézte meg a lányt. Apám agyagba léptette a lábát, faragott neki kaptafát, és így készítette a cipőt.

A szomszéd Jóska bácsinak volt egy beteg lánya, aki nem tudott menni. Vasárnap délután kisegítették az utcára, mégpedig úgy, hogy támla nélküli székeket tettek egymás elé, és ő fokozatosan csúszott át az egyik hokedliről a másikra.

Különben sok megrázó esemény történt Keszégen.

Az orvos egyetlen fiának a kutya leharapta a nemi szervét, de az anyja sikeresen visszavarrta. Ali soha nem nemzett gyereket.

Lali magas fiú volt, szerelmes egy apró termetű szegény lányba. Szülei elleneztek a kapcsolatot, apja mindig azt mondta, jó lesz a Margit dísznek a zongorára. Lali hegedűn is játszott, a szomszédos falvakba járt muzsikálni. Egy alkalommal megtetszett ott egy lánynak, aki eljött a faluba megkeresni a jóképű fiút. A szülőknek megtetszett a lány, mert gazdagabb és magasabb volt Margitnál. A lány már haza sem ment, házhoz jött az anyakönyvvezető, és összeadta őket. Lali továbbra is, ahogy szokta, Margithoz járt, és éjfélkor hazaért, ahol a feleség várta. Margit terhes maradt, az orvos nem engedélyezett több abortuszt, tavasszal megszületett a kislány, aki az apjára hasonlított. A felesége is szült még annak az évnek a végén egy fiút. Beszélték is, majd a két gyerek együtt jár iskolába. Lalinak később a házasságában is született egy lánya. Néhány év múlva külföldre költözött az ifjú férj feleségével, gyerekeivel, ott hagyta szüleit, a szerelmét és a lányát. A költözése után csak levelezett anyjával és apjával. Küldött négy rádiót, négy állomásra állítva, hogy a szülei ne csak egy állomást tudjanak hallgatni. Mint mesélik, Margit egyszer elment Laliék szüleihez, kinyitotta a kaput, és beküldte a kislányt, nézzék már meg az unokát. Nem vállalták. Néhány év múlva Margit is Németországba költözött, és ott férjhez ment. Elképzelhető a holtig tartó szerelem. Lali felesége súlyos szívbeteg lett, és soha többet az életben nem látogattak vissza Keszégre.

Élt a faluban az elmebeteg Halász Örzse, de néha valószínű visszatért a tudata, mert tudomása volt arról, hogy van egy lánya, aki nővér a zombori kórházban. Meg is látogatta egyszer, de ő nem vállalta az anyját.

Volt még egy elmeháborodott, a János, aki menés közben időnként megállt és szalutált. Azt mondják, a háborúban zavarodott meg szegény.

A falu kétezer lakosára számítva nagyon sok volt a bűncselekmény, az öngyilkosság és a baleset. Idegent ritkán öltek az emberek, kimondottan hozzátartozót. Keszégen nem volt lehetőség a válásra, hisz képtelenek voltak az asszonyok az önálló életre, nem volt pénzkereseti lehetőségük, de a feleség- és férjgyilkolások, szerintem a válás fontosságát igazolják. Azt az egy kis házat, amiben a családok éltek, már nem lehetett megosztani, se az egy-két hold földet. Gyakran egy házban több generáció is lakott, hisz kevés ember volt arra képes, hogy házat vegyen vagy építsen magának. Általában ott éltek abban a házban, ahol születtek, oda vitték

az asszonyt is, a régi házhoz építettek még egy szobát. Önálló életre, saját tulajdonú házra esetleg akkor volt lehetőség, ha örökölték. Az a lány, aki eljött a szülői házból, a helyét azonnal elfoglalta valaki a családból. Gyakran éltek házaspárok gyerekekkel négyen is egy szobában, az öregek a konyhában. Az embereknek már nem volt visszaút, és ezért nem volt válás sem a faluban, de a következménye nagyon súlyos. Ha egy asszony bármilyen nehéz helyzetben is élt az urával, vele kellett maradnia. Panaszára az volt a válasz, amit leszakítottál, azt szagoljad. Ott kellett élni a férjével akkor is, ha mindennap elverte. Innét ered az a mondás is, az asszony verve jó.

A gyilkolások többsége baltával történt. Egy asszony a férjét gyilkolta le álmában baltával. Aznap, mikor fiuk eljegyzését tartották volna. Mire a vőlegény vidékről hazaért, se anyja, se apja, a menyasszony meg elállt a szándékától. Maris néni önként jelentkezett a rendőrségen, ahol elmondta: agyonütötte a férjét. Nem hittek neki, de addig mondogatta, míg elmentek a helyszínre. Három év múlva szabadult a gyilkos. A későbbiek folyamán, ha vitája volt valakivel, mindig azt mondogatta, megölöm, engem úgysem ítélnék hosszú időre.

Keszégen évente egyszer horgászversenyt rendeztek a Duna-parton. Egy huszonhat éves fiatalember lett a győztes. Péter bácsi kétgyermekes családapa, nehezen viselte a kudarcot. Odaállt a győzteshez és azt mondta: „Pista, én téged megöllek”. Ne tegye azt, Péter bácsi! - de a harcos elővette a fegyvert, jól tudott célozni, hisz megjárta a második világháborút. Egy falubeli kinyújtotta a kezét, és a tenyerét tette védelemre. A golyó azonban áthatolt a tenyeren, és a fiatalember holtan esett össze. Ki tudja, hány embert gyilkolt már a háborúban? Péter bácsi tizenöt évet kapott. A gyilkos egyik lánya külföldre költözött, a másik vidékre, ahol férjhez ment és szült egy fiút. Aztán minden évben szült és temetett. Három gyermeke halt meg. Később magyarországi orvosok segítségével megszületett még egy fia. Péter bácsi felesége a faluban maradt, de önként vállalta az elkülönülést. Senkivel nem beszélt a faluban, meg is zavarodott.

Bogyó bácsi és felesége kimentek reggel a határba dolgozni. Kisunokájukat is vitték magukkal. Munka közben összevesztek, és még hazafelé se tudtak egymással megbékélni. A sok éven keresztül zsigereikbe beépült gyűlölet Pali bácsit erőszakra kényszerítette. Baltával ütötte agyon a feleségét. A gyilkosság után egy fára akasztotta magát. Már alkonyodott, amikor a kislányt szülei keresni kezdték. A falu közelében sírva találtak a gyerekekre, aki elmondta, hogy a nagyszülők ott vannak valahol messze meggyilkolva.

Még volt egy baltás gyilkosság, ott is a férj a feleséget ölte meg. Az áramdíjbeszedő vette észre, hogy lóg egy ember a gangon, amikor benyitott a házba. Vissza is lépett hirtelen, és az utcán üldögélő emberekkel közölte az elrettentő hírt. Pista bácsi felakasztotta magát. Kijött a rendőrség, és akkor derült ki, hogy még egy áldozat is van a házban, vagyis a feleség, a Kati néni.

Lapos Endre is gyilkolt egy fiatalembert, akivel összevitáztak. Miután a feleség egyedül maradt két fiával, Sándor fiuk, a falu leggazdagabb embernek a már kissé öregedő csúnya lányát ment megkérni feleségnek. Egy kérése volt, hogy őt taníttassák, mert egyetemet szeretne végezni. A nagy lakodalom után a feleség ott maradt a faluban, az ifjú férj viszont a városban megkezdte tanulmányait. Később egy gyermekük született. A diploma átvétele után elhagyták az országot, és külföldre vándoroltak. A gyilkosok gyerekeinek nagyon messzire kell költözni, hogy a titkot senki ne tudja meg.

Kint a Duna mellett csak néhány familia élt. Éjszaka az egyik családot egy ismeretlen ember zörgetése ébresztette. A családfő ajtót nyitott. Az idegen nyelven beszélő ember felszólított mindenkit, hagyják el a szobát, és sorakozzanak fel az udvaron. Amikor már mindenki sorban

állt, elővette a fegyverét, és a legidősebb fiút, aki már akkor vőlegény volt, megölte. Aztán eltávozott, soha nem tudták meg, ki volt az a szerb nyelven beszélő gyilkos. A koporsót a temetésen fehér ruhában kísérte a menyasszony. Én is ott voltam anyámmal, mert az ilyen eseményekből kevesen maradtak ki. A család, később beköltözött a faluba.

A falu kocsmárosa bolondozásból meghúzatta a lélekharangot, és a haláláról beszéltek a falusiak. Nem sokkal később vidéki szeretője agyonlőtte, felesége és lánya gyászolták.

Az öngyilkosság is menekvés a bizonytalanságból, mert a keszégi ember nem beszélget a hozzátartozója problémájával. Utólag vitatják, hogy másképpen kellett volna csinálnia. Az akasztás volt a legelterjedtebb öngyilkosság. Csak néhány ember ivott zsírszódát.

Egyszer egy tizenhét éves fiú elment nővérével születésnapot ünnepelni egy kislányhoz. Nagyon jól érezték magukat, énekeltek, beszélgettek, nevetgéltek. Már későre járt az idő, amikor hazaindultak. Zoli elmondta bánatát, hogy az ő születésnapját még soha nem ünnepelték, majd úgy búcsúztak el, ő még sétál egy kicsit. Nővére nem kérdezte, miért? Másnap hiába keresték. Helyette egy levelet találtak az udvarban. Egy másikat meg a postás kézbesített. A levelek tartalma az volt, ne haragudjanak rá, bocsássanak meg neki, de ő beleugrik a Dunába. Azon az estén, találkozott egy ember Zolival a falu végén. Különös volt számára, miért halad a gyerek kifelé a faluból, de nem kérdezte tőle, miért nem megy hazafelé ilyen késő éjszaka. Zolit soha nem találták meg. Igaz nem is nagyon keresték, vagyis csakis ott helyben, pedig a gyors folyású folyó akár lesodorhatta Romániába is. Tudni kell, hogy az anya is öngyilkos lett, amikor még kicsik voltak a gyerekek, emiatt a nagyszülők nevelték őket hat éven keresztül. Évek múlva elköltöztek, és a gyerekek mostohát kaptak, aki megtiltotta a találkozást a nagyszülőkkel. Azért mégis kiderült néhány dolog, mert a kislány a kerteken keresztül csak elment a mamához, és ott sokat panaszkodott. Elmondta, bátyjával horgászni mennek, és amennyi halat fognak, annyi a napi ennivaló. Hiába volt a panasz, senki nem segített. Csak annyi történt, hogy látogatáskor a kislány jóllakott a nagyszülőknél. Zoli félt a szüleitől, amikor azt parancsolták, nem szabad köszönnie a nagymamának, akkor ő ezt be is tartotta. A nehéz lelki válságban élő gyereket e válság és valószínűleg az öröklött hajlam is öngyilkosságba sodorta.

A faluban egy hentes szomszédunk azért lett öngyilkos, mert a levágott disznók betegek voltak. Ugyanis elpusztult állatokkal etették a cigányok. A hústól nagyon sok ember megbetegedett. Éjszaka is háborgatták, zörögtek az ablakán. Asztalos Karcsi felakasztotta magát.

Volt egy legény a faluban, aki gyakran mondogatta szüleinek, hogy ő öngyilkos lesz. Soha nem kérdezték meg tőle, vajon miért. Már unták a szülők, hogy mindig az a téma, amikor a fiú újra az akasztásról kezdett beszélni, megszólalt az apa. Kösd fel magad! Este az anya ment fejni a tehenet, és az istálló gerendáján lógott a fia élettelen teste.

Később történt, hogy egy asszony elment az állomásra takarítani, ott megismerkedett egy vidéki vasutassal. Talán ő volt az első feleség, aki elhagyta a férjét, a két lányát is ott hagyta az anyósnál, az apjuknál. Ezt a kudarcot a férj nem tudta elviselni. Elment az ismerkedésük helyszínére, és ott egy fára felakasztotta magát.

A baleset meg a tudatlanságból ered. Különösen megrázó, ha gyerekekről van szó. Egy hideg téli vasárnap történt kint a Duna-parton. A nagycsaládból származó gyerek tizedik születésnapjára kapta az első új ruhát. A fiú elszaladt otthonról a befagyott folyópartra csúszkálni. Mivel a jég csak hártás, vékony volt, beszakadt alatta, és elmerült a fiú. A halászok fogták ki halva. Ez volt az első, amikor egy gyermek haláláról értesültem. Erről szóló fogalmazásom, a legjobb volt az osztályban. Beírtam az iskola emlékkönyvébe.

Még egy balesetre emlékszem. Anya és gyermeke a szomszédba mentek, ahol a fiú felkapaszkodott a kiskapu gerendájára, ami leszakadt. Az anya nem tudta elviselni, hogy másnak él a gyereke. Elzárkózott az emberek elől, senkivel sem beszélt. Később szült egy gyereket, és újra értelmet kapott az élete, volt kiért dolgoznia.

Akkoriban kemény, hideg telek voltak, és sok hó esett. A gyerekek kedvenc szánkózási helye volt a falu széli domb. A dombtetőről megindult szánkón nagy élmény volt leereszkedni. Pali szánkója valamitől kibillent, a fiú leesett, és agyrázkódást kapott. Hazavitték, lefektették, orvost nem hívtak, azt hitték, ha kipihen magát, majd jobban lesz, de meghalt.

A vérmérgezés akkor még szedte áldozatait. Egy család a három gyerekkel kint dolgozott a mezőn. Az egyik fiú panaszkodott, hogy rosszul van. A munkát abba nem hagyták egy gyerek miatt. Hazaküldték egyedül, feküdjön le. Este mire hazaértek, már eggyel kevesebb vacsorára volt szükség.

Egy fiatalasszony utazni szeretett volna, és a robogó vonat elsodorta.

Egy vicces ember fürdés és úszás közben mindig azt kiabálta - segítség! Amikor valóban fuldoklott, senki nem ment neki segíteni.

Egy fiatalasszony az újonnan vásárolt villanyrezsó csatlakozóját bekapcsolta az áramkörbe, és a nedves asztalra helyezte. Párja már holtan találta.

A falun keresztül csak egy forgalmas út ívelt át, és mégis néhány embert elütöttek.

Egy asszony a teherautó közelében biciklizett, a szele elvitte.

A faluban ásott kutak voltak. A kútfúró szomszédunk egyedül ásott, és közben rakta a téglafalat, így halad lefelé, míg csak vizet nem lelt. Egy alkalommal bedőlt a kút egyik oldala, és betemette Pali bácsit. Parasztkocsira tették, úgy vitték a feleségének. Maris néninek ez már a második házassága volt, mert az első férje is meghalt. Ott maradt három gyerekkel egyedül, elment a kendergyárba dolgozni.

A falu tehetősebb embereinek már volt egy kis szőlőskertje. Ősszel, amikor a bor forrt, gyakran volt haláleset. Egyszer a családból hárman is lementek a pincébe. Ahogy megvan írva a mesében, úgy történt a valóságban. Lemegy az apa a pincébe bort hozni, nem érkezik, aztán elmegy a felesége megnézni, mi történt, hol van már az ő ura ilyen sokáig? A lányuk várakozik mindhiába, ő is lemegy a pincébe. Ő is ott leli halálát. Pedig tanultuk az iskolában, hogy égő gyertyával a kézben szabad megközelíteni, és ha elalszik a láng, nem szabad tovább menni.

A magyar falu későbbi szerb orvosa a halottakat nem ment megnézni. Látlelet nélkül kiírta a halotti bizonyítványt. Ki tudja hányan haltak meg mérgezésből? A halottakat huszonnégy órán belül temették. Keszégen soha nem volt hivatalos gombamérgezés, ez azt is jelenti, hogy a feleség főzhetett mérgezett gombát a férjének. Még soha senkit nem büntettek azért, mert a hozzátartozója meghalt gombamérgezésben. Humánusabb halál, mint a baltázás.

Keszégen erény a munka és szegény az olvasás, hisz lusta ember az, aki ilyet tesz. Beszélgetni csakis munka közben lehet. Még az idős asszonyok is csak vasárnap ülnek az utcára pletykázni, megvitatni a falu heti történéseit. Az utcát naponta kell söpörni, de meghallgatni egymást, vagy a gyerekekkel beszélgetni, arra nincs idő. A faluban csak a munka fontos és a vasárnapi misehallgatás. Szombat délután lakodalmat nézni és temetésre járni. A faluban azt is elítélték, ha az asszony betegen feküdt, csak halála után ismerték el betegségét. Egy esetről hallottam, a mi rokonságunkban történt. A rákos beteg asszonyt beágyazták, hogy a látogató előtt is titokban maradjon lustasága. Anyám is az ágyat mindennap beágyazta, pedig senki nem tartózkodott este lefekvésig a szobában.

A falu néhány okos egyéniséget adott a világnak, orvost, szülésznőt, csillagászt, újságíró, író, tanárt, de tanulása után egy értelmes lény se ment vissza a faluba. Az elszármazottak évente ha egyszer hazamennek meglátogatni a családjukat huszonnégy órára. Sok olyan ember van, aki elhagyta a falut, és még a szülei temetésére sem ment vissza.

Keszégen a fák fagyöngytől megszegyenítve, mozdulatlanul állnak az örökkévalóságig, örök reménytelenségben.

Két hétre elegendő ruhaneműt csomagoltunk. Anyám kölcsönadta a karóráját, amit a három év letelte után vissza kellett adni. Elindult a vonat, és vitt egy újabb erőpróba felé, egy ismeretlen világba. Nagybátyám és felesége fogadtak be. Gyuri fiuk idősebb volt nálam néhány évvel, ő már dolgozott a szabóműhelyben. Magdus nyolcadikos volt, Pista fiuk még csak harmadikos. Így lettem a család hatodik tagja. Életemben először volt saját szekrényem, ahol a ruháimat tarthattam. Anyámtól hatezer dinárt kaptam, ebből négyezer-ötszáz volt a lakás és az ebéd, a többi maradt reggelire, vacsorára, utazásra. Lenka néni elmondta az ő szokásait. Mindennap főz ebédet, de engem nem várnak meg, mert ők délben ebédelnek. Én viszont fél háromkor érek haza. A zsírt, lekvárt, tojást, amit otthonról hoztam, majd a kamrában tároljuk, és abból készítem a reggelit és a vacsorát. Náluk is hetente egyszer van fürdés, de a hónom alját mosam meg minden este. Bugyit kétszer kell cserélni hetente, kétszeri mosakodás után, ahhoz majd biztosítja a meleg vizet és a lavórt is.

Első nap anyám kísért a varrodába. Három évig tart a szakma elsajátítása, és közben iskolát is végezhetek, ennyit tudtam a jövőmről. A műhelyben kaptam egy széket, egy fehér anyagot, tüt, cérnát, és megmutatta a mesterem, hogy kell gomblyukat kötni. Mindig a gomb nagyságához viszonyítva kell a lyukat vágni, éles ollóval. Aztán a kivágott lyukat körülfércelni, majd hurokvarrással körülvarrni, de csakis két szálát és egyenletes öltésekkel, egyszer sem szabad kilépni a harmadik függőleges szálba. A kanyart szépen ki kell kerekíteni, majd ahol találkozik az utolsó öltés az elsővel, ott is hurkosan elvarrni. Nekem nagyon nehezen ment, mindig átmentem a harmadik szálba, vagy nem volt egyenletes az öltések közötti távolság. Azt mondta a mesterem, addig varrok gomblyukat, míg meg nem tanulom. Anyám készített nekem néhány szelet vizes pitét, azt megettem, de nagyon éhes voltam már dél felé, mert otthon megszoktam, hogy reggelizek, és tizenkettőkor ebédelünk, itt meg két óráig dolgoztunk.

Az első hét hatodik napján, szombaton sikerült a tökéletes gomblyuk. Hétfőtől a géphez ültem, és lepedőt kaptam beszélésre. Ha tudok egyenesen varrni, akkor kapok más munkát is - mondta Luca néni. Ez már könnyebb volt, mert gépen már tudtam varrni, itt már csak a precízséget tanultam. Így lettem inas Apócán.

Az első vasárnap Lenka nénival és Magdussal templomba mentünk. A férfiak ott is kevesebben jártak misét hallgatni, ugyanúgy, mint Keszégen. A vasárnapi ebédet közösen a családdal fogyasztottam. Délután sétálni mentem, és tizenhárom év után felkerestem a házat, amelyik leégett felettünk. A valamikori Piac utca, ahol születtem, szerb névre változott, és szerbül beszélő emberekkel találkoztam az utcán, akik a kitelepítettek házaiba költöztek. Nem volt nehéz megtalálni a házat. Nem is ház volt az már, csak a csupasz falak meredeztek. Álltam és emlékeztem a régi napokra, a homokozóra, a vörös égre. Az utcai fák megnöttek, és hatalmas lombkoronáik már nem emlékeztettek a múltra. Az utca végén felkerestem azt a házat, ahol születtem, és ahol menedéket kaptunk a tűz éjszakáján. Megálltam az ablak előtt, ahol anyám világra hozott. Csak akkor egyszer és soha többet nem mentem oda vissza. Bezárult életemnek egy része.

Gyuri bácsi hajnalban szabta az öltönyöket, engem fél ötkor ébresztett. Felkelés után az előző napi történéseket írtam egy füzetbe. Ötkor indultam a varrodába. Útközben vettem magamnak puha kenyeret, az volt a reggelim. A varrodában ketten takarítottunk Roszával. Ő nem tudott magyarul, én nem tudtam szerbül, mégis én tanultam meg az ő nyelvét. Ez a műhely két helyiségből állt. Az egyik részben a férfiszabók dolgoztak, a másikban a női szabók. Mári néni szabta a szoknyákat, blúzokat, ruhákat. Meghalt egy tizennyolc éves lánya, és a gyász után szült egy fiút, már idős volt. Luca néni varrt és próbálta a ruhákat, az ő férje fényképész, neki is volt egy felnőtt fia. Ott dolgozott még Nancsi néni, aki a koncentrációs táborban töltött időt úgy élte túl, hogy krumplihéjat lopott a szemétdombról. Mindenkiel lefeküdt, aki csak akarta. Így menekült meg ő és a lánya is. Azt mondta anyám, a Nancsi nénit ne ítéljem el, mert ő azt megszokta a táborban, valamikor ő varrta az első ruhámat. Ott dolgozott még Borbála, neki meghalt a vőlegénye a háborúban, és soha nem ment férjhez, mert csak azt az embert szerette. Szülei éltek, az anyja ebéddel várta haza mindennap. Velünk dolgozott a tetka Anka: ő háború utáni szerb telepes volt. Születésemkor Apóca nyolcvan százaléka német nemzetiségű volt. A háború ideje alatt a németeket elhurcolták, házaikba líkai szerbeket telepítettek, ők voltak a lícsánok. Tetka Anka férjével és három fiával élt, ő csak szerbül beszélt, mérges is volt, ha nem értette a beszélgetést. Neki is annyi ideje és alkalma volt megtanulni magyarul, mint a többieknek szerbül, mert a háború előtt nem éltek szerbek a városban. Rosza és tetka Anka bűzlöttek, én már kevésbé, mert Lenka néni új tisztálkodási szokásokra tanított.

Lenka néni volt az első felnőtt az életemben, aki rendszeresen beszélgetett velem. Más volt, mint az anyám, ő nem figyelmeztette állandóan a gyerekeket sem. Ő hozzám is jó volt, ha valamit nem szeretek megenni, akkor azt nem kell elfogyasztani - mondta. Rend volt a családban, de azt nem mondogatták szüntelenül. Emberszámba vették a gyereket is. Innét vettem a példát, én is három gyereket szerettem volna. Soha nem hallottam kiabálni őket egymással, senki nem térdelt kukoricán. Az ő nyugodt életük, hangulatuk rám is jó hatással volt. Nem voltam senkinek a terhére, nem voltam egy fölösleges lény, akitől meg kell szabadulni.

A fizetésemet fél évig Mári néninek kellett volna adni, mert elintézte, hogy felvegyenek a varrodába. Én olyan naiv voltam, hogy ott mindenki szeme láttára nyújtottam azt az összeget, amiért egy hónapig dolgoztam. Mári néni védekezett, hogy ilyenről szó sem volt. Nem is ajánlottam a pénzemet soha többet. Anyám megkérdezte, odaadtam-e a fizetésem, mondtam, hogy Mári néni nem fogadta el. Ezerötszáz dinárt kaptam akkor havonta, egy dinárt sem kötöttem belőle, és három hónap múlva vettem egy nagy, téli, meleg olajzöld pulóvert négyezer-ötszázért. A másik ezerötszázat, amit szüleimtől kaptam, úgy osztottam be, ahogy tudtam, nagyon kevés volt, de szabadon rendelkezhettem vele. Üres kenyeret reggeliztem de megkóstoltam a banánt, a májast, a felvágottat. Megvettem az első bélyegalbumot, hisz Alajos bácsival továbbra is leveleztünk és bélyegeket cseréltünk.

Magdussal a közös ágy valamilyen összetartozást eredményezett, így lettünk barátnők. Szórakozni nem jártam, nem ismerkedtem senkivel. Nem volt jó a helyzetem, de út a jobb felé. Az egyetlen rádió Gyuri bácsi műhelyében volt. Három éven keresztül nem hallgattam rádiót, és nem olvastam újságot. Nem tudtam, mi történik a világban és körülöttem. A településen nem volt színház. Néhány regényt olvastam akkoriban, amit Magdus adott, de nemsokára anyámtól feladatot kaptam: ágyneműt varrni, dunna- és párnahuzatokat, a párnák szélét horgolni, hogy a leendő férjem szép párnára hajtsa a fejét.

A varrodában az inasnak elég sok feladata volt, a kész ruhákat is, ha úgy követelte a vevő, haza kellett vinni. Eleinte a félelmet kellett leküzdeni, mert szégyenlős és bátortalan voltam.

Sokáig álltam az ajtóban, mire bekopogtam vagy csengettem. Mindig a csodát vártam, hátha nyílik az ajtó, és elveszik tőlem a ruhát, és azt mondják, engem vártak. Tartózkodó voltam, nem beszélgettem, csak válaszoltam, ha kérdeztek valamit. A boltokban mindenhol szerbül kellett beszélni. Eleinte csak szavakat használtam, konác, zemlyicska, a többit mutogattam.

Egész héten egyedül ebédeltem. Délután is nagyon kívántam a kalácsot, akkor úgy tettem, hogy mindegyikből egy vékony hajszálnyit levágtam, mert hátha Lenka néni megszámolta. Ünnepe- vagy vasárnap reggel a család sült májat fogyasztott fokhagymával, melynek csodálatos volt az illata, de nekem nem járt, pedig nagyon kívántam. Minden második vasárnap ott-hon ebédeltem, így az ott maradt ebéd helyett, a nem haza utazott vasárnapon vacsorát kaptam. Ami a napi ebéd maradványa volt, vagyis egy szelet hús. A kenyéremet bele mártogattam a pecsenye zsírába, ezt senki nem csinálta rajtam kívül, ezért később én is leszoktam róla.

A kétévi nagylánykodásom ideje alatt sok ruhát kaptam, de a városban nem úgy öltöztek a lányok. Csak néhány ruha volt használható. Én sokkal hosszabb ruhában jártam, mint a városi lányok. Az egyenes szoknya is bőven állt a csípőmön, mintha nem is rám lett volna szabva. Ahogy tanultam varrni, úgy igazítottam a ruháimat. Az első télen elhagytam a térdig érő rózsaszínű bugyikat is. Anyám dorgált érte, de engem már nem érdekelt, hisz havonta csak kétszer találkoztunk.

Három hónap múlva Zomborba mentünk varrógépet venni, és anyám ott elkezdett nagyon szidni, mert nem azért neveltek, hogy szégyent hozzak rájuk. Engem meg se kérdezett, mi az oka a menstruáció elmaradásának, csak veszekedett. Mindig ezt csinálták mind a ketten apámmal. Ő elképzelte, hogy én bizonyosan terhes vagyok, és nagyon ideges volt. Azt se kérdezte, voltam-e fiúval, engem meg sem hallgatott, nem is védekezhettem, ő csak kiabált. Végül is megvettük a gépet, és kaptam egy barna ruhaanyagot. Anyám azt parancsolta, minden héten írjak levelet, és ha megkapom a vézést, egy x-et tegyek a megszólítás után. Közben én is utaztam haza, a vérzés azonban nem jelentkezett. Lenka nénivel orvoshoz mentünk anyám parancsára, de ő elmondta, hogy nekem még nem volt kapcsolatom. Úgyhogy az orvos csak kívülről a hasamat vizsgálta, és adott valami gyógyszert. Azt mondta, nagy változás történt az életemben, és ez a reakció - majd megjön. Anyám három évig mosta és vasalta a parhetből készült betéteimet, hogy követni tudja a ciklust.

Néhány hónap múlva iskolába indultam, ahol az oktatás szerb nyelvű volt, de én egy szót sem értettem. Csak a tárgyaknak a neveit tudtam szerbül, ablak, ajtó, szekrény, de ilyenek nem hangzottak el. Végül is a szünetben felfedeztem egy magyar lányt, aki tudott szerbül is. Ő elmondta, milyen könyv és füzet kell. Az órarend arra volt jó, hogy megtudtam milyen óránk van, és azt a könyvet vettem elő. Ha lapozott a padtársam, én is lapoztam, ő egy szót nem tudott magyarul. Megoldhatták volna, hogy a magyar lány mellett üljek, de én nem tudtam velük beszélni, így nem is kérhettem. Ki törődött velem? - falusi magyar lánnyal. Később tudtam meg, hogy volt ott még egy magyar fiú is, csak nem akartak velem társalogni. Ők ismerték egymást, mind apócaiak voltak. Egyszer a matektanár felszólított, kimentem a táblához, és elkezdtem a feladott példát megoldani. A tanár beszélt hozzám, de nem érttem, majd nagyot kiabált - zapéta! Ekkor én is ismételtettem, „zapéta”, de nem tudtam, mit jelent. Egy ideig még mondogatott valamit, de közben megoldottam a példát hibátlanul, hisz én tudtam a legjobban az osztályban. Utólag kiderült, hogy azt akarta a tanárom, szavakba foglaljam a számokat, a matematikai kifejezéseket. Volt szótárom, amiből tanultam az új kifejezéseket, de egy nap alatt nem sokat jegyeztem meg. Akkor ráhagytam a fordításra, és néhány sort a kezdettől megtanultam fejből a feladott tantárgyból. Bármit kérdezett a tanár, én azt a néhány megtanult mondatot mondtam, mivel csak szavakat érttem, sokáig azt sem tudtam, miről van szó. A diáktársaim nevettek. Hosszú, szerb verseket tanultam, amit még most is tudok

negyven év után. Így múlt el három hónap, mert addig tartott egy iskolaév. Aztán a szabadidőmben továbbra is olvastam és fordítottam.

Anyám talán már tíz éve őrzött egy okkersárga szövetet a naftalinos ládában, azt tavasszal nekem adta. Nagybátyám varrt belőle egy háromnegyedes divatos kabátot, a szoknyáját egyedül varrtam. Jobban éreztem benne magam, mint a régi falusi öltözetben. Gyermekparalízis-járvány volt akkoriban, de én már kaptam védőoltást.

Tavasszal földiepret vásárolt Gyuri bácsi a piacon, mindenképp a legszebbet, legjobbat hozta a családnak. Ott láttam először epret tejszínnel, titokban a kamrába jártam nyalakodni. Olyan jót soha többet nem ettem, annak az íze maga volt a csodálat.

Anyámnak húga és egy nővére is ott lakott Apócán. Csak egyszer mentem hozzájuk vendégségbe és soha többet, mert nem hívtak. Kató nenének egy fia és egy lánya volt, ők fiatalabbak voltak nálam, Julis nenének három lánya és egy fia volt.

Egyszer az utcán Kocsis Pistával találkoztam. Nagyon tetszett, hisz jóképű fiú volt. Magdussal kilestük, hol lakik. Füttyülésünkre kijött az emeletes ház erkélyére, és elhívott moziba. Jött velem Lenka néni és Magdus is. A filmre nem emlékszem, csak arra, hogy Pista megfogta a kezem. Ez valami gyönyörű volt, hisz ő volt az első fiú, aki megérintett. Miskának is fogtam a kezét tánc közben, de ott semmit sem éreztem. Ugyanúgy, mint amikor egy tárgyat tart az ember a kezében, vagy amikor az ember a saját két kezét összeteszi, akkor sem mozdul meg benne semmi. Pista érintése valami más, addig ismeretlen érzést váltott ki.

Lenka néni a filmnézés utáni napokban elmesélte saját életének rövid történetét. Volt ott néhány elmaradott falu, ahol nagy sötétségben éltek az emberek. Ő csak öt évig járt iskolába, majd szüleivel dolgozott a mezőn. Tizenöt éves korában férjhez adták; az esküvő után egy kocsihoz tették az ágyát, a ruháit, az ágyneműt, és elvitték a férje szüleihez. Az ifjú férj tüdőbajos volt, köhögött, és Lenka néni nem akart vele aludni. Napközben játszott, hintázott a gyerekekkel. Néhány hónapi unalmas idő után meglátogatta a szüleit, és többet nem akart visszamenni a férjéhez. Aki nemsokára meghalt, és ő szűz özvegyasszony lett. Évekkel később találkozott Gyuri bácsival, nagy szerelem szövődött köztük, és összeházasodtak. Különböző emberek elítélték őt, mert elvált asszony volt. Tíz évet laktak Doroszlón, ahol a férje megcsalta egy özvegyasszonnyal. Lenka néni megijedt, mert akkor már megvolt a három gyerek. Gyorsan döntött, eladták a házukat, és városba költöztek. Így megszakad a kapcsolat férje és a szeretője között. Különböző Gyuri bácsi a városban is talált barátnőt magának, habár szerette a családot és a feleségét is. Láttam én Lenka nénit csendben sírdogálni a kapuban. Állt és várta haza a férjét, mint oly sok asszony ezen a földön, de soha nem hallottam veszekedni őket.

Lenka néni elmesélte, hogy anyámnak volt egy nagy szerelme, de nem lett belőle házasság. Így ment anyám férjhez huszonnégy évesen apámhoz, hogy ne maradjon vénlány. Nem akart gyereket szülni, aztán hat év után csak megszülettem.

Születésnapomra Lenka néni sütötte nekem az első tortát, mert azt hitte, otthon is kaptam.

Anyám évente egyszer eljött szülői értekezletre. Apám viszont a három év alatt csak egyszer látogatott meg. Szégyenlős, dadogós ember volt, szerbül is gyengén beszélt, de nagyon jó cipézmester volt.

Egy szombat délután hazamenet a sínbusz végén ültem, amikor is egy másik sínbusz indult az ellenkező irányba, annak az utolsó ülésén Miska ült. A két sínbusz megindult két irányba, mi csak néztük egymást addig, míg a szemünk látta a másikat. A vonat távolodása nekünk a kö-

zeledést hozta. Miskától néhány nap múlva levelet kaptam, melyet egy textilgyárba küldött, de akkor még olyan postások voltak, akik gondolkodtak és elhozták nekem a varrodába. A levélben Miska közölte velem, hogy szeretne találkozni, hisz lejárt a másfél év. Már a következő vasárnap az állomáson vártam. Egész délután sétáltunk, beszélgettünk. A továbbiakban Miska minden második vasárnap eljött Apócára. Az egyik vonattal jött, a következővel utazott vissza Zomborba. Soha egy cukrászdába se mentünk, mindig az utcán kóboroltunk.

Egyszer Mari unokatestvérem elhívott táncra. Akkor voltam először szórakozni, ahol nagyon jól éreztem magam. Másnap jött Miska, és neki is elmondtam ezt a lehetőséget. A következő alkalommal Miska is jött velünk, azonban Mari fiúja állandóan felkért táncolni. Hazafelé menet a fiatalember mellém szegődött. Hármásban indultunk tovább. Amikor Miska ezt a helyzetet látta, elköszönt, majd Mirkó is távozott. Másnap felkerestem Marit. Azt mondta, ne járjak én a Miskával. Neki lehet fiúja, nekem nem lehet? - arra gondoltam. Megírtam Miskának a valóságot, az igazságot, és a következő vasárnap már újra találkoztunk. Soha többet nem mentünk táncra, hidegben, melegben, esőben, szélben bolyongtunk az utcán. Lenka néni azt mondta, hozzájuk fiú nem mehet.

Nyáron kaptam egy hónap szabadságot. Szerettem volna autót építkezésre menni, de anyám nem engedett. A részvétel akkoriban nagy érdemnek számított és új ismeretség, barátság, nyelvtanulás. Rádióban hallottam egy csónaktúráról a Dunán. Oda se engedtek a szüleim, hisz megvolt már a nyári munka, befesteni az összes ajtókat, ablakokat. Nagyon nehezemre esett, úgy kívántam valahova menni, emberek közé. Senkivel nem találkoztam az első szabadságom ideje alatt. Visszamentem a varrodába, Miska is megjött az autót építkezéséről, sok él-ménnyel. Továbbra is kéthetente találkoztunk, sokszor vitatkoztunk, de nekem is volt, akivel sétálhattam. Nem is gondoltam arra, hogy távollétében mehetnék táncolni, ismerkedni, és úgy választani majd leendő társat.

Tizenhat évesen telefonáltam életembe először, akkor már Vera gépirónő volt a bíróságon, néhány hónapos tanfolyam elvégzése után, engem meg inasnak adtak, és három évig tanultam.

Egy évi tanulás után annyira megtanultam varrni, hogy vállaltam otthon pénzért idegeneknek munkát. Kevés volt a pénz, amit otthonról kaptam. Gyűjtögettem magamnak és vettem egy pliszírozott szoknyát, kötött blúzzal. Kellott már egy új kabát is. Megvettem az anyagot, és a nagybátyám megvarrta, de nem ingyen. Közben megkezdődött a második év az iskolában. Akkor már többet tudtam szerbül, de a tanárom megbuktatott pótvizsgára. Lenka néni elment megtudakolni. Azt a választ kapta, hogy így bizonyosan sokat gyakorolom majd a szerb nyelvet, és könnyebb lesz a harmadik osztály. Valószínűleg igaza volt, mert sokat olvastam, és könnyedén lettem a pótvizsgát. Megtanultam a nyelvet, és eredetiben olvastam Ivó Andrics Nobel-díjas könyvét: Híd a Drinán. A „Smrt majke Jugovitya” verset még ma is tudom. Egy anyáról szól, akinek kilenc fia esett el a háborúban, de tíz Jugovityát siratott, mert a férje is hősi halált halt.

Miska egy vasárnap minden előzmény nélkül eljött hozzánk, és megkérte a kezem a szüleimtől. Kettőnk között szó sem volt ilyesmiről. Anyám és apám beleegyeztek. Tizenhét éves voltam akkor. Következő vasárnap újra találkoztunk Miskával, akkor azt mondta, ha már a szüleim hozzá adnak, menjek el Zomborba, és kiválasszuk a gyűrűket. Az eljegyzésünk legyen abban a hónapban, mikor újra találkoztunk. Beleegyeztem. Leánykérés után kezdtek érdeklődni a szüleim Miska iránt. Akkor hallotta apám, hogy Miska a vonatjegyét hamisította, tojást lopott az öregapjánál. Aztán kiderült, írt egy hazaellenes verset Petőfi-minta alapján, melyet az iskolatáblára és a villanykaróra függesztett. Ezért ki akarták dobni az iskolából, de aztán csak megkegyelmeztek neki. Az is kiderült, hogy már az elemi iskola első osztályát ismételte, majd a későbbiekben az inasiskola első évét is. Aztán én is kérdeztem Miskát.

Az első osztályban valóban megbukott, de a gyenge látása miatt, mert nem látta a táblán a betűket. Csak az iskolaév végén kapott szemüveget. Az inasiskola első évét viszont a gyenge szerb tudása miatt ismételte. Miska viszont szépen rajzolt. Emlékszem, ült a templom közelében egy betonkorláton, kezében rajzlapok. Ezek után mondta anyám, hogy találhatnék más fiút is magamnak. Eszembe se jutott férjhez menni, ha Miska nem jön leánykérőbe. Apám azt mondta, biztos, jelentéktelen család, mert ő, aki itt született a faluban, nem ismeri őket, és - mint kiderült - egy évben esküdtek Miska szüleivel.

Eljegyzéskor ismertem meg Miska anyját és apját, hisz az egész család jött hozzánk. Miska hozott nekem egy nagy kosár élő virágot. Az anyjától kaptam ajándékba egy ruha- és egy kosztümanyagot. Öcsémnek narancsot hoztak. Én is vettem valami ajándékot a vőlegénynek, de már nem tudom, mit. Szüleimtől egy boroskészletet kaptam ajándékba. Anyám abban a szobában terített, ahol a piros konyhabútor volt. Falun nagy ünnep az eljegyzés, nálunk is az volt. Miskával egymás mellett ültünk. Semmi többre nem emlékszem, csak arra, hogy vacsora után kikísértük a vendégeket az utcára. Amikor ketten maradtunk, Miska megcsókolt. Nagyon boldog voltam, a fénylő gyűrűt néztem az ujjamon. Alig tudtam aludni azon az éjszakán, hisz nekem már van vőlegényem. Korán ébredtem, reggelre sok hó esett, az utcára mentem havat lapátolni, hátha kijönnek a szomszédok és meglátják, hogy nekem gyűrűm van és menyasszony vagyok. Természetesen mások is a havat lapátolták és kérdezték: Volt nálatok eljegyzés? Én boldogan válaszoltam.

Másnap a rádióban nótát küldtek a jegyeseknek, bementék a nevünket. Arról szólt a nóta, hogy május volt, és csókra várt egy kisleány. Az egész falu tudomására jutott az eljegyzés. Délután együtt utaztunk, Miska Zomborba, én Apócára.

A következő vasárnap újra néhány órát sétáltunk a város utcáin. Kéthetente találkoztunk úgy, mint addig, csak annyi változott, hogy ezután búcsúzáskor csókolóztunk.

Amikor legközelebb hazautaztam, azt mondta apám, menjek férjhez, hisz megtanultam varrni, és minek még egy évet tanulni! Jó lett volna megszabadulni tőlem. Azt válaszoltam, addig férjhez nem megyek, míg az iskolát be nem fejezem. Én szakképzett varrónő akarok lenni.

Így múlt el a második tavasz. Nyárra sok munkát terveztek a szüleim, de kibírtam, mert akkor már tudtam, soha többet nem élek velük. Erről se beszélünk, ők csak úgy gondolták, hogy majd visszamegyek a faluba. Én viszont úgy gondoltam esküvő után albréletbe megyünk, és maradok a varrodában. Örültek is a maradásomnak, hisz ügyes voltam, én már akkor megvarrtam a napi egy ruhát, annyi volt a norma.

Pistával egyszer az állomáson találkoztunk, akkor jött haza katonaságból. A jegygyűrű ott fénylett az ujjamon. Kérdezte, mikor lesz a nagy hülyeség? Elmondtam neki. Tulajdonképpen tetszett nekem az a fiú akkor is, valami bizsergett bennem, csak nem sokat gondolkoztam.

Mari unokatestvérem tizennyolc évesen még pofont is kapott az anyjától, hogy a Mirkóval jár. Ők nagyon szerették egymást, és titokban hozzáment a szerb fiúhoz. Három hónapi házasság után Mari férje elment katonának. Esett az eső, amikor Mari kísérte az állomásra. Az ernyő alatt végig az úton csókolóztak, nehezen búcsúztak. Másnap reggel a fiatalasszonyt két rendőr ébresztette, és közölték vele, meghalt a férje. Mari összeesett, mert eszméletét veszítette. A baleset úgy történt, hogy a dunai hídon utaztak a katonák, Mirkónak vizelnie kellett, és a toalettajtó helyett a kijáratit nyitotta. Így lépett ki a hídon a robogó vonatból. Én akkor szabadságomat töltöttem. Hallottuk a hírt, de nem tudtuk, hogy ez a mi rokonságunkban történt. Nem is értesítettek a temetésről.

A szabadság letelte után megkezdtem a harmadik osztályt. Én voltam az egyedüli menyasszony. Az iskolatársaim közül sokan azt mondták, biztos nem is végzem be az iskolát, mert a tanév végére babakocsit fogok tologatni. Apám is kitartóan emlegette a férjhez menést, Tévedtek, mert még nagyobb lelkesedéssel tanultam, és a harmadik osztályt kitűnően végeztem, a diploma ötösre sikerült. Jól megtanultam a szerb nyelvet és a szakmát is.

Miskával ősszel nagypapa szőlőjében voltunk szüretelni. Biciklivel mentünk át a hídon. Miskának megmutattam a völgyben a forrást, ahol szívesen töltöttem az időmet a régi szüret ideje alatt. Minden szőlőtökénél adtunk egymásnak egy pusztit, és azt mondtuk, míg élünk, lesz miről beszélgetni.

Egyszer otthon voltunk anyáméknál, és a nagy csókolózás Miskának merevedést okozott. Vőlegényem egyszer egy pillanatra ruhástól rám feküdt, éreztem a testét a ruhán keresztül, és nagyon jó volt. Én csak azt láttam, nedves lett a nadrágja, szégyelltem, mi lesz, ha anyám is észreveszi.

Miskával közben már tervezgettük a jövőt. Mikor legyen az esküvő? Kit hívunk meg. Milyen legyen a ruhánk? Azt megbeszéltük, hogy mindkettőnknek fehér ruhája lesz. Közös választottuk az anyagot, és nagybátyám varrta a vőlegényruhát. Hol élünk a házasság után? Miska elfogadta az ajánlatomat, hogy maradok a varrodában, és majd ő keres munkát Apócán. Néhány hónappal az esküvő előtt Miska talált egy jó kiadó lakást. Akkoriban sok szabadideje volt, mert megszűnt a munkahelye. Amikor megvolt az albérlet, elmentünk oda, és Miska ölében ülve sokat csókolóztunk. Engem iszonyúan felizgatott, de Miska azt mondta, hogy a szexet majd csak esküvő után kezdjük, mert a vallás tiltja. Egymás testéhez soha nem nyúltunk. Az esti búcsúzás után nem tudtam aludni, annyira vágyakoztam. Azt hiszem nem hasznos a vágyak hosszan tartó elnyomása.

Én egész komolyan készültem a házasságra. Vettem egy könyvet, melynek az volt a címe, hogy „Négyszemközt az orvossal”. Abban szexuális és védekezési tanácsok voltak, termékeny és terméketlen napok számításai. Már házasság előtt elkezdtem jegyezni a menszesz első napját. Ezt tanulmányoztam, mert nem akartam a házasságot terhességgel kezdeni. Különböző semmi tanácsot senkitől nem kaptam, akkoriban nem is beszéltek ilyesmiről az emberek.

A diplomavizsgára piros pettyes ruhát varrtam. A ruha felső része testhez álló volt, kerek kivágással és puffos ujjal. A ruha dísz a felső részen, a kivágástól derékig haladó fehér fodor. A ruha alja derékban ráncos volt. Az volt az asszonyruhám, amihez még varrtam egy zöld selyemkötényt. Így volt együtt a piros-fehér-zöld szín. Apócai tartózkodásom utolsó heteiben minden szabadidőmet lekötött a varrás. A menyasszonyi ruhám fehér brokátból készült. Derékban elvágva a felső rész testhez álló, és háromnegyedes ujjal. A nyak körüli kerek kivágást egy tüllből készült fodor díszítette. A ruha szoknya része derékban ráncolva, mely bokáig ért. A szoknya részen tüllből hat centi széles fodor középen ráncolva, amit letakartam fényes, fehér sujtással. A két sor fodor félkörökben díszítette a ruhát, az ív felső részén a sujtás egy masniban egyesült. Azt mondták az asszonyok, a varrónő ne varrja a saját ruháját, mert nem jót jelent. Nem hittem a babonában, én csak a mi kettőnk kapcsolatában hittem. Nem sokat találkoztunk egymással, havonta kétszer egy-két órát. Mi tulajdonképpen meg sem ismertük egymást. Ő fiú volt, én meg lány, gondoltuk, így az már elég a házassághoz.

Miskának nem sikerült Apócán munkát találni. Akkor határoztuk el, hogy átköltözünk Szabadkára. Ott van magyar iskola, és ha lesznek gyerekeink, legalább nekik nem kell szerb nyelven tanulni, mint nekünk. Miska keresett néhány albérletet, aztán elmentem megnézni. Így választottam azt, ahol a legszebb fák voltak a környéken. Különbejárátú bútorozatlan szoba volt. Szüleimtől kaptam pénzt két matracra, egy asztalra és négy székre. Miskát bíztuk meg a

vásárlással, de ő csak egy matracot vett. A többi pénzt elköltötte, hisz munkanélküli volt. Akkor néhány héttel az esküvő előtt Miska felmondta az apócai albérletet, és elköltözött Szabadkára. Otthon botrány volt a munkanélkülisége miatt, de néhány nappal az esküvő előtt Miska kőművesek mellett vállalt munkát, csak hogy dolgozzon.

Lenka néni hatására megsemmisítettem a három évig írt naplót. Olyan buta voltam, hogy mindig hallgattam az idősebbekre, ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy jó tanácsok. Azt a naplót meg kellett volna hagyni. Utólag, harminc év után sem tudom megérteni Lenka néni viselkedését a naplóval kapcsolatban. Hogy volt merészsége ahhoz, hogy engem annyira befolyásoljon, hisz tudta, hogy nekem nincs barátnőm, hogy egyedül Miska van, aki talán nem is tudja a feljegyzéseket. Legalább azt mondta volna, hagyjam ott náluk a padláson, és majd eldöntöm később, de gyorsan dobta a tűzbe, még gondolkodási időt sem hagyott. És ezek az emberek hiányolják, hogy őket nem szeretem.

Szüleim nagy reménységüket, az öcsémet mezőgazdasági iskolába írátták, felvételi vizsga nélkül. Kétszeres öröm érte a családot, mert a lányuk férjhez megy, a fiuk meg agronómus lesz. Nekem nagy lakodalmat szerveztek, egy tehenet adtak el. Bizonyítani kellett a faluban, hogy a cipézmester lányának esküvője lesz.

Tudatlanul, tapasztalatlanul mentem férjhez. Menekültem otthonról, és akkor a házasság látszott a legjobb megoldásnak. Leendő férjemről és családjáról nagyon keveset tudtam. Miska, legénykorában ha Keszégre látogatott, elkerülte szüleit, a rokonoknál tartózkodott. Nem tudtam, hogy szüleit nem tisztelő fiúból soha nem lehet megfelelő férj és jó apa. Nem gondoltam, hogy az élete jobbulását várja ettől a kapcsolattól.

Háromévi tanulás után megkaptam a szakmunkásdiplomát, másodikán vizsgáztam és hatodikán esküdtünk. Két nappal az esküvő előtt nagy csomaggal érkeztem a faluba, vittem a menyasszonyi és a menyecskeruhámat. Otthon nagy készülődés volt, gyúrták az asszonyok a tésztát a leveshez, készültek a sütemények, a torták. Már a disznót vágták és a tyúkokat. Megnéztem a termet a multság helyszínét. Különös örömeztet fogott el, ugyanakkor szorongtam is, nehogy Miska cserben hagyjon. Egy barátja két héttel az esküvő előtt mondta le szándékát, amikor már megkezdődött a készülődés. Józsi volt nálunk valami ügyben az esküvő reggelén és mondta, hogy Miska megérkezett és hozta a menyasszonyi csokrot. Már nagyon vártam, hogy mehessek a saját esküvőmre. Indulás előtt anyám megmérte a súlyomat. Közben azt mondta: ne legyen ám mindjárt gyerek! Én visszakérdeztem: mit kell csinálni, vagyis, hogy kell védekezni? Erre azonban már nem válaszolt. Anyám hallgatott a számára kellemetlen helyzetekben.

A Becker-féle vendéglőbe mentünk. A kapu bejáratánál Miska rajza nagy felirattal: Isten hozott kedves vendég. A szöveg alatt a hit, remény és a szeretet szimbóluma. A kép közepén egy babérkoszorú és benne két egymásba fonódott kéz. A rajz alján a dátum és a falu neve. Jobbról a hullámos vízen egy hajótörést szenvedett hajó. Csak egy csapzott madár közelíti. Ez jelképezte a másfél éves szünetünket. A kép bal oldalán egy templom, az úton ifjú pár esküvőre indul, mögötte a lakodalmas menet.

A terem, amelybe léptem, ünnepélyes és megható volt. Szinte mosolygott körülöttem a világ a színes papírokkal díszített mennyezetről. Miska már izgatottan várt rám. Felvettem a fehér ruhám, fehér cipőt a lábamra, amit apám készített, fejemre a koszorút, a fátyolt, valaki odatűzte a szűzkoszorút is. Közben Miska is felvette fehér öltönyét, amihez fehér inge volt és fehér csokornyakkendő. Az öltöny díszszabójában az általam készített, fehér, azsúrozott zseb-kendő, melybe a nevem is bele hímeztem. Fehér zokni Miska lábán és a fehér cipő, apám munkája. Megjöttek a szülei és a testvérei, apja vitatkozott miért nem fekete a vőlegény

ruhája. Elég nagy meglepetés volt számára, hisz ő volt az első fehérbe öltözött vőlegény a faluban. Miska anyja csitítgatta. Közben jöttek a vendégek, hozták az ajándékokat. A legkülönbözőbb tárgyakat kaptuk: mérleg, tálca, lábas, fazék, bödön, boroskészlet, díszpárna, ágytakaró, egy gicces falikép. Mi selyemvirágot tűztünk minden vendég ünnepi ruhájára. Ők virágpénzt adtak érte. A zene szólt, és mi kézen fogva kilibbentünk táncolni, boldogan keringőztünk, hadd lásson bennünket a világ. Azt hittük, a világ csak Keszégből áll. Közben ha vendég érkezett, mindig abbahagytuk a táncot és mentünk fogadni. Egy kis kellemetlenség történt. Amikor falusi nagybátyám asszony lánya megérkezett az akkori divat szerinti terhesruhában, Karcsi bácsi veszekedett vele, és a fiatal pár hazament. Miután megjött minden hívott vendég, készülődtünk az esküvőre. Anyámnak és apámnak megköszöntem, hogy felneveltek és megpuszították őket, erre anyám már előzőleg figyelmeztetett.

Eljött az esküvőre indulás, én mentem elől a násznaggal, mögöttem Miska a húgával. Aztán felsorakoztak a koszorúslányok, szülők, vendégek - úgy százötven ember. Nekem nem volt szabad visszafordulni, se hátranézni, mert akkor valami baj éri a házasságomat. De azért mi beszélgettünk Miskával egész úton. A menetből időnként valaki kiabált egy-egy mondat. Álljunk meg az utcáson, hadd pisáljon a menyasszony. Nagyon visszafogott volt a társaság, mert tudták, mi nem vagyunk parasztok. A község házára mentünk, mely egy kopott kis iroda volt. Ott tartották a polgári esküvőt, felolvasták a kötelességeinket egymással szemben és a leendő gyerekeinkkel, aláírásunkkal bizonyítottuk házasságunkat. Kocsis Pista jutott eszembe, mert azt üzenté, eljön az esküvőre. Innét indult a menet a templomba, ahol embertömeg szegélyezte utunkat a mi tiszteletünkre, a közös ünnepünkre. Nagyon boldog voltam, élveztem, hogy menyasszony vagyok. Nagy szenzáció volt, a fehér öltönybe öltözött vőlegény. A pap fogadott bennünket a templomajtóban, és az ő kíséretével, bordó szőnyegen vezetett az utunk az oltár felé. Megszólt az orgona ünnepélyes hangja. Az oltár közelében megálltam, Miska mellém jött, mögöttünk megálltak a tanúk. A vendégek leültek a padokba. Aztán megkezdődött az esküvői szertartás. Az oltár elé térdeltünk. A pap tartotta a feszületet, mi ráhelyeztük a kezünket, és ismételtük az általa mondott szöveget. Isten engem úgy segéljen. Én Tojásos Miska, az itt jelen levő Palotás Acitát szeretem, szeretetből feleségül veszem, igazi házastársul, Istennek rendelése és az anyaszentegyház törvényei szerint, és hogy tőled el nem válok, semminemű szükségben, holtomiglan, holtodiglan. Isten engem úgy segéljen.

Én Palotás Acita az itt jelen levő Tojásos Miskát szeretem, szeretetből hozzá megyek, igazi házastársul, Istennek rendelése és az anyaszentegyház törvényei szerint, és hogy téged el nem hagylak, semminemű szükségben, holtomiglan, holtodiglan. Isten engem úgy segéljen. Ekkor a gyűrűt egymás ujjára húztuk, és házastársaknak nyilvánítottak bennünket. Akkor ott mindenki szeme láttára megcsókoltuk egymást. A pap mondott valami megható beszédet, hogy a szülő felneveli a gyermekét, szárnyra ereszti. Aztán megkerültük az oltárt, és karon fogva elhagytuk a templomot. Megindult a menet a másik úton a kocsmá felé, már vártak bennünket a zenészek, szólt a vidám zene. Az esküvő főbb mozzanatairól és az azt követő eseményekről sok felvétel készült.

A vacsorát közös tányérból ettük Miskával. Kissé távolabb Mari ült gyászfeketében. Nagyon sajnáltam és kellemetlenül éreztem magam, hogy boldog vagyok, ő meg eltemette a férjét. Különben már esküvő után érkezett, és nem jött gratulálni sem. Leves és sült hús volt a vacsora. Aztán hozták a menyasszonyi tortát, melynek disze egy dióból készült gombosi népviseletbe öltözött ifjú pár. Vacsora után sokat táncoltunk, élveztem a hosszú ruhát, a fátyolt, jó volt menyasszonynak lenni. Éjfélkor menyecske ruhába öltöztem. Miska is ott akart lenni a ruhaváltásnál, hisz már férjem volt. Én nagyon szégyelltem magam, nem mertem levetkőzni előtte kombinéra. Anyu rám szólt, mit szégyenlősködsz! Piros pettyes menyecske ruhába öltöztem, derekamon a zöld selyemkötény, fejemen a pettyes kendő hátrakötve. Emlékszem

egyszer Apócán voltam orvosnál, influenzám volt, és nem vetkőztem le, habár vizsgálatra volt szükségem, ennyire buta voltam.

Jött a vőfély, és bevezetett a táncterembe, szólt a zene, és megkezdődött a menyasszonyi tánc. Mindenki adta a pénzt és táncoltak velem, „enyém a menyasszony” - kiabálták. Férfiak fizettek a nőkért, miközben a nevüket szólították. Ha nagyobb pénzt adtak, akkor leült a menyasszony. Táncoltam talán negyedórát, aztán Miska jött értem, és kijelentette, hogy az övé a menyasszony. Az összegyűjtött pénzt a kötényembe tettük. Kérdezték, mit veszünk a pénzen? Azt kellett felelni, babakelengyét. Utánunk jött a dédó menyasszony, aki férfi létere női ruhában táncolt. Ez is része volt a lakodalmi szokásoknak, azt a pénzt a zenészeknek gyűjtötték. A tánc után az újasszony és az újember borral és süteménnyel kínálta a vendégeket. A zene szólt, és folytatódott a vigadalom reggelig. Apám nagyon boldog volt, twisztelt a sánta lábával, hisz ezt várta már, hogy a lánya férjhez menjen. Felvétel is készült róla. Mikor minden vendég eltávozott, az új házaspárt a zenekar kísérte haza. A zene hangjára kijöttek az emberek az utcára. Szüleimhez mentünk, mondta anyu, hogy feküdjünk le, de nekem kellemtelen volt. Így inkább nézegettük az ajándékokat. A legtöbb tárgyat soha nem hoztam el anyámtól, mert nem tetszett. Reggel nyolcra misére mentünk, akkor volt az asszonyavatás. Férjemmel az első sorban ültünk, mellettem Lenka néni, aki elaludt a padon, én elkezdtem nevetni, Miska folytatta. Gyerek voltam még, nem tudtam fegyelmezetten, felnőttként viselkedni. Mise után elvittük a virágpénzt. - Lefeküdtetek már? - kérdezte Kati néni. Tőle hallottuk, hogy azon az éjszakán az idős szabómester vidékről hozott felesége agyonnyomta alvás közben az újszülöttet. A mestert kecskének csúfolták, ha találkoztak vele, azt mondogatták, mekk, mekk.

A lakodalomban összegyűjtött pénzből, ami 92700 dinár volt, Miskának kifizettük az ötezer öltönyvarrást, az anyjának visszaadtuk a tizenötezer tartozást.

Egy forró, nyári napon, sok csomaggal indultunk az első közös utunkra. Nagyon boldogok voltunk és azt mondtuk, mi örökké együtt élünk. A legfontosabb tárgyakat vittük, néhány ruhaneműt és egy kis ennivalót, ami a lakodalomból maradt. Késő délután fáradtan értünk Szabadkára, ahol villamossal utaztunk az albérletbe. Amikor már közeledtünk, egy kis félelem fogott el. Hogy is lesz ezután? A bejárati kapura tettem a táskámat és ott felejtettem, a háziasszony hozta utánam. Egy szobát és konyhát béreltünk, benne egy matrac és két szék, ez volt az összes bútorunk, az ablakpárkányon ettünk, asztal helyett. Leraktuk a csomagokat, és elkezdtük egymást vetkőztetni. Mindig egy-egy darabot, és így fokozatosan megszabadultunk ruháinktól. Közben csókolóztunk, egyszerre csak meztelenek maradtunk, és félve egymásra néztünk. Férjem fáradtságra hivatkozott, aki felébred, az megcsókolja a másikat, mondta, és aludtunk. Ez volt a mi nászéjszakánk.

Hétfő reggel Miska dolgozni ment. Én takarítottam a lakásunkat, délután a villamosnál vártam férjemet, ebédeltünk és pihentünk. Alvás után csókolóztunk, merevedés után Miska próbálta a szűzhártyához tenni, de nem hatolt be a hüvelybe. Így próbálgatta néhányszor. Majd az én felszólításomra benyomta, én egyet sikítottam a fájdalomtól, mire ő gyorsan kivette, ilyen volt az első kapcsolat.

Később a szabadkai állomáson Miska apját vártuk, aki hozott néhány edényt. Nem is jött el hozzánk, indult vissza a következő vonattal. Aznap már többet nem is próbálkoztunk a szexszel. Miska mindennap korán ment dolgozni. Két nap múlva anyám jött vendégségbe, ott is aludt velünk az egyetlen szobában. Délutánonként városba mentünk sétálni, vásárolni védőgumit, mert nem akartam terhességgel kezdeni a házasságot. Közben Miskát felöltöztettük, mert csak három alsónadrágja volt, egy fekete, egy kék és egy fehér, az utóbbit esküvőre vette

a mi pénzünkön. Egy sparheltot vettünk, pizsamát a férjemnek, és így el is fogyott a pénzünk. Esténként Miskának merevedése volt a csókolózás hatására, olyankor betette, oda-vissza nyomta néhányszor. Ilyesmit csináltunk minden este, ha nem volt vendég, aztán már csak hetente egyszer próbáltuk, mert nem volt érdekes. Minden este egymást karolva hangosan imádkoztunk.

Az első vasárnap három vendég jött Keszégről, a padlón aludtak velünk egy szobában. A második vasárnap Apócára utaztunk, hogy az ott maradt ruháimat elhozzuk. A következő vasárnap Keszégre utaztunk, így hoztuk el lassan a tárgyainkat. Aztán Józsi jött vendégségbe egy hétre, őt követte az öcsém. Anyósom is szeretett a városban vásárolni, nézelődni, jött is minden héten, gyakran ott maradt éjszakára is. A fél falu jött hozzánk vendégségbe, az egy-szobás albérletbe. Engem idegesített a sok rokoni látogatás, mentem volna dolgozni, de Miska nem engedett. Azt mondta, lesznek gyerekeink, és terhesen nem dolgozhatok. De én még nem akartam olyan fiatalon szülni.

Három hónapot éltünk az első albérletben, távol a várostól, és még rádiónk sem volt. Takarítottam, főztem, kézzel mostam, és nem volt kivel beszélgetni. Egyszer sikerült egy picikét élvezni. Ilyen volt a mi házaseletünk. A második albérlet már bútorozott szoba volt. Olyan szépen rendbe tettem, kitakarítottam, hogy mikor férjem első nap hazajött a gyárból, és meglátta a tisztaságot, meglepődve kérdezte: ki segített? Mind a tíz törpe, és mutattam az ujjaimat. Mennék dolgozni, mondtam neki, de ő továbbra sem engedett. Hogy mehetnél nagy hassal? De addig is! Különben is azért jöttünk Szabadkára, azért hagytuk el Apócat, mert ott volt munkahelyed. Nagyon meglepődtem. Akkor az azt jelenti, hogy ő nem is akart munkát találni? Egy nőnek nem kell dolgozni! Akkor ő mit ebédel, ha hazajön? - és a leendő gyerekeinknek is anya kell.

Egy hónapot töltöttünk Petőházán, mivel távol volt Miska munkahelyétől, kérésére másik lakást kerestünk, és beköltöztünk a városba. Az egyetlen szobának vaskeretbe foglalt ablakai voltak. Miska egyet betört, hogy legyen levegő a szobánkban. Ebbe a helyiségbe egy konyhán keresztül mentünk, ahol a háziasszony főzött a három gyereknek és a férjnek. Néha már volt egy-egy darab varrnivaló, de nem állapot ez, mondtam Miskának, nem élhetünk mindig albérletben. A táncpénzt már elköltöttük. Miska keresete bérletre és ennivalóra volt elég. Már volt egy rádiónk, de egymagamban csak a férjem vártam haza, legyen kivel beszélgetni. Vártam a házasságunkban azt a rejtélyes boldogságot, melyet viszont nem találtam. Vajon mi a boldogság? A közös ebéd? Az egy ágyban alvás? Boldogság, hogy van kinek főzni? A szex a boldogság? Egyik sem volt külön boldogság, de összefoglalva sem. Szabad vagyok, nem parancsol anyám, és mégsem vagyok boldog! Valószínűleg ha dolgoznék, több pénzünk lenne, mehetnénk szórakozni, utaznánk, vagy mennék színházba.

Félévi házasság után először mentünk társaságba. Az első szilvesztert Keszégen töltöttük. Fekete ruhát varrtam magamnak, fehér nyúlszőrrel díszítve a ruha alját, az ujját és a nyak körüli részt. Ott jól éreztük magunkat, sokat táncoltunk, hogy később még nehezebb legyen az életem. Nem nekem való otthon egyedül főzni, mosni, takarítani, esetleg várni, hogy mégis lesz egy darab varrás, vagy férjemnek köpenyeket varrni. A kéthetenként történő szex sem változott, a korai magömlés nem jelentett szép élvezeteket. Felkerestünk egy orvost, aki ilyesmivel foglalkozott, ő egy hónapos megtartóztatást javasolt. Négy hét múlva még gyorsabban történt. Különben mi soha egymáshoz nem értünk a csókolózáson kívül. Később az orvos nyers tojást ajánlott a férjemnek. Azt hiszem, fél óra múlva kellett volna ismételni az első sex után. Ezt akkor senki nem ajánlotta, mi nem is tudtunk róla. Elkészítettem az éves statisztikát, a 365 naphól 102 napig volt vendégünk, ebből 15 napig 2 személy, 6 napig 3 személy és 2 napig 4 személy.

Férjem beleegyezése nélkül elmentem egy varrodába dolgozni két műszakba. Miska szerint minden dolgozó nőből kurva lesz, ezért jobb, ha én is otthon maradok. Nekem viszont jobb volt, mert pénzt kerestem, nőtt az önbizalmam, ötleteim születtek, és emberek között lehettem.

Későbbiekben útlevelet váltottunk, és először utaztunk Magyarországra, Mohácsra, ahol megnéztük a busójárást. Csodálatos élmény volt magyar földön járni. Tavasszal Pestre utaztunk, nagyapám nővére és családja élt a fővárosban. Anna néni azt mondta, olyan szép vagyok, mint a nagymamám volt, bár megérhette volna, hogy felnőttként lásson. Sokat beszélgettünk, hisz vittem a hírt Keszégről, ahol az öccse élt. Ők már nem utazhattak egymáshoz, idősök voltak. Addig a dunai hidakat is csak bélyegekről ismertem, leírhatatlan élmény volt számomra a főváros. Pest hangja olyan egyedi, amit még soha nem hallottam. Gyszi bácsi és felesége a Múzeum körúton laktak, szemben a múzeum, ahol Petőfi szavalta a „Talpra magyar!”-t. A döbbenettől nem tudtam felocsúdni, este Budáról a Várból néztük Pest fényét. Egy budai kis kocsmában cigányzene mellett, Gyszi bácsival és Márta nénivel muskotályos bort ittunk. Ez már boldogság. Ezek után úgy szaporodtak a vágyaim, mint tavasszal a levelek az árnyékot adó fákon.

Hazaérkezésünk után döntöttünk: megpróbálunk Magyarországra költözni, de az akkori kormány ezt elutasította. Később úgy gondoltuk, elmegyünk Németországba, hisz anyagilag és szakmailag is nagyon jónak ígérkezett. Szakképzett munkások kevesen mentek akkor külföldre, inkább a szakmával nem rendelkező dolgozók választották céliránynak azt a kapitalista országot. Már a bizonyítványok fordítását is megcsináltuk, akkor nagy örömmel megírtam anyámnak. Azonnal eljött hozzánk, és elkezdett vitázni. - Hogy gondolod? - mondogatta. - Nem azért neveltünk, hogy elmenj! - Akkor tudtam meg, a gyümölcsöst is azért telepítették, hogy a mi jövőnket biztosítsák. Anyámnak sikerült engem lebeszélni. Az ő rossz döntéseire nem kellett volna hallgatni. Volt neki jó munkahelye a városban, otthagya, elment falura háziasszonynak és kapálni. A szülő valószínűleg nem akar rosszat a gyerekének tudatosan, de ha a saját ötletei a saját életéhez se jók, akkor nem biztos, hogy hasznos a tanácsait elfogadni. Végül is Miskával mindketten lemondunk a külföldi munka vállalásáról. Kárpótlásul elutaztunk a tengerre, arra a szigetre, ahol már voltunk egyszer hat évvel azelőtt, megtaláltuk a padot, ahova bevéstük a nevünket. Akkor nem csókolóztunk, most viszont szexszeltünk az erdőben. Az utazást folytattuk, és ellátogattunk a posztójnai cseppkőbarlangba. Férjem egy pelerin kabátot hozott ki magával. A vonaton a tükröt lopta, bárhol jártunk, ő mindig valamit elhozott, hamutartót és bármit, csak úgy ránézett, mint egy vad az áldozatára, és rácsapott.

Két váltásban dolgoztam, melyet férjem nehezen viselt, hisz az első műszak után is későbbben értem haza, mint ő, így csakis utána főzhettem, akkor még nem volt hűtőszekrény. Ő viszont elmaradott falusi gondolkodású ember volt, aki még csak véletlenül se készített ebédet, amikor az asszony dolgozik és pénzt keres. A sok nehézség ellenére kitartottam, és dolgoztam. Mindketten felvettünk egy kölcsönt. A csekket néhány százalékért dinárra váltottuk, és vettük egy telket. Szüleimtől kaptunk mindenféle régi anyagot a házépítéshez. Apám, apósom és a férjem vályogból építettek egy szobát és egy konyhát. Nagyon picike volt a ház, az ajtók, ablakok is régiak, de volt két helyiségünk nyitható ablakkal. Én délelőtt dolgoztam a gyárban, aztán ebédet főztem és vittem az építőknek. Késő estig ott maradtam segíteni. Úgy gondoltuk, ez lesz majd a melléképület, ha évek múlva felépítjük a főépületet. Szüleim saját telepítésű gyümölcsöse már hétéves volt, majd mi is részesülünk a gyümölcs értékesítéséből származó jövedelemből. Egy hónap alatt elkészült a kis ház, és elköltöztünk az albérletből. Egyedül tapasztottunk, meszeltünk, festettünk, mázoltuk az ajtókat, ablakokat, a földre linóleumot terítettünk.

Amikor már otthonná alakítottuk a mi kis házunkat, férjem naponta emlegette, hagyjam ott a munkahelyem. Egy idő múlva beleegyeztem, mert a békesség fontos volt számomra. Mellékfoglalkozásra kértem engedélyt, Miska saját maga festette a céhtáblát, Tojásos Acita: varrónő. Az első varrást hozó asszonyok anyámat keresték, és bizalmatlanul továbbmentek. Lassan beindult a varrás, volt munkám, de igazán nem éreztem jól magam, üres volt az életem. Hiányoztak az emberek, és a házasságban sem találtam boldogságot. Este ha lefeküdtem, nem tudtam aludni, mert a hajam nem jól állt a párnán. Nehéz volt férjem közelében egy ágyban aludni és olyan ritkán szexelni, hisz már csak havonta egyszer próbálkoztunk. A kielégületlen ember nyugtalan, ideges, fáj neki más boldogsága. Késleltettem a lefekvést, mindent a helyére tettem, semmi elintézetlen munkát nem hagytam másnapra. Egy porszem nem maradhatott, nem találtam a helyem. Különösen ideges volt a férjem is, nem lehetett együtt dolgozni velem. Mindig elküldött, ha bármit is akartam segíteni neki, de én is egyedül bajlódtam. Sokat kumkodtam, a vállamat húzogattam.

Ősszel színházberletet vettünk, a balkon első sor közepén ültünk. Húszéves voltam, amikor az első operát láttam, Verdi: Nabuccót. Egy életre felejthetetlen, lenyűgöző élményt nyújtott, elbűvölt a zene, az áriák, a kórus. Ez nekem az életet jelentette. Sok szép előadást láttunk, tévére gyűjtöttünk, anyunak nagy örömmel újságoltam. Minek az nektek? Kezdte a szokásos jó tanácsokat osztogatni. A második karácsonyra megvettük az első tévékészüléket, az első film amit néztünk, Hemingway: Az öreg halász és a tenger. Színesebb lett az életünk. Akkoriban alakult az „Életjel” kulturális egyesület, eljártunk oda is, ahol tagok lettünk, írókkal, költőkkel, művészekkel találkoztunk. Képkiallításokra mehettünk. Férjem gyakran mondogatta, mindenkinek van már gyereke, csak nekünk nincsen. Ráérünk még, mondtam neki, mert nekem még nem hiányzott, hisz megindult egy kicsit az élet, ha gyerekünk lesz, újra sehova nem mehetek. Angol tanfolyamra iratkoztam be, és megtanultam az alapfogalmakat.

Tavaszdott, már a földieper érett, amikor hazalátogattunk. Ott ért bennünket a hír, átvágták a gátat Keszégnél, mert ha nem engednek szabad utat a folyónak, akkor az árvíz előnti Apócat és Zombort, ahol tízezrek maradnak hajlék nélkül. A harangok félrevert hangjára ébredt a falu, gyorsan híre ment a katasztrófának, hogy kiöntött a Duna. A település három kilométerre volt a folyótól, de amikor kimentünk a falu szélére, már ott hömpölygött a víz, előntötte a határt. Az emberek homokzsákokkal védték, amit még menteni lehetett. Mi csak álltunk tehetetlenül a férjemmel. Egy fiatalember cipelte a nehéz zsákokat, akkor értesült, hogy fia született a városi kórházban, de a felesége belehalt a szülésbe. Őt is vigasztalták, hisz a veszteség óriási volt, az emberek sírtak, jajveszékelték, mert nem csak a termés veszett, hanem a sok ház is, ami egy élet munkája. A legszegényebb emberek házai omlottak a faluszélen. A parasztembernek ha elveszik a termése, akkor az egy évi nyomor, de ha még a háza is, az már szinte pótolhatatlan. Talán minden ember, aki mozogni tudott, kint volt az utcán. Azt tudni lehetett, hogy a falu nincs veszélyben, hisz dombra épült, így csak a falu széli házakat üresítették. Váratlan volt ez az árvíz mindenki számára, mert a Duna töltése erős volt. Szüleim mintha megzavarodtak volna, hisz a gyümölcsös víz alatt volt, és nem csak az idei termés pusztul, hanem a fák is. Egy évtized munkája semmisült meg néhány óra alatt, az első komoly termést vártuk abban az évben. Szüleim vehettek volna földet a falu másik részén is, de nem gondoltak arra, hogy egyszer a Duna ki is önthet. Évekig gyűjtögették a pénzt a fák vásárlására. Minden faültetést nagy munka előzött meg, először nagy gödröt ástak minden fának, aztán trágyát szórtak bele. Pontosan annyi fát vásárolt apám, ahány nap van egy évben, gondosan választva mindenféle gyümölcsfát érése figyelembevételével. Korai meggy és cseresznye a későn érőig, aztán a körte a koraitól a legkésőbb érőig, almafák a legkülönbözőbb fajtáig.

Az éjszakában hallottuk a házak omlását, mindegyik épület külön nagy recsenéssel dőlt össze. Apám mindig tudta az irányból, kinek az otthona semmisült meg. Most a Korhamer Gyuszi bácsié, aki a múlt évben temette a feleségét - szólalt meg sírva.

Férjemet állandóan az foglalkoztatta, mikor lesz már kisbabánk. Egy őszi estén egy termékenynek számító napon nem védekeztünk, így vártuk a következő hónapot, de visszaszámolva nem is a tizenötödik nap volt. Férjem már azt hitte, hogy nem is maradhatok terhes, megvizsgáltam, aki ilyen ritkán szexszel ott nem sikerült azonnal a termékeny napot eltalálni. A következő hónapban jobban ügyeskedett, de csak szaporodásra volt képes és nem örömszerzésre. A fogamzás pillanatában, de még utána sem éreztük vállalásunk felelősségét, akartunk egy gyereket, valakit, egy lényt. Nem gondoltunk arra, hogy leendő gyerekünknek lesznek fájdalmai, szenvedései, kudarcai az életben, arra sem gondoltunk, hogy vak, süket, béna gyerekünk is születhet. Lehet tudós, de lehet gyilkos is, az is lehet, szemetet hord egy életen át, és hogy az mennyire fájhat a szülőnek. Ha korán meghalunk, és a gyerek egyedül marad?

Amikor már bizonyossá vált a terhesség, nagyon boldogok voltunk, minden gondolatunk a gyermek volt. Arról beszélgettünk, milyen lesz? kire hasonlít? Olyan legyen a szeme, mint a tied - harsogtuk. Én azt szerettem volna, hogy az első fiú legyen, magas, sötét, göndör hajú. A második lány, akit majd a bátyja megvéd, mert nekem öcsém volt, és nem volt, aki pártomat fogta, és akivel mehettem volna szórakozni. Férjem azt mondta, csak egészséges legyen, neki mindegy, fiú-e vagy lány. Kicsi házunkban az ágy helyét terveztük. Nyár lesz majd, amikor megszületik. Könyvekből követtük az embrió nagyságát, már három centi, már öt. Már alakulnak a végtagok. Aztán lassan gömbölyödött a hasam, és már csak azt vártuk, mikor mozdul a magzat. Egy napon megtörtént a csoda, megmoccant a gyerekünk, közös boldogság, közös kincs, közös szerzemény, ő a mi gyerekünk. Nagy esemény volt, minden mozdulatánál Miskát hívtam, ő hasamra helyezte kezét, és érzékelte a mozgást. Csak már bújna ki, hogy megnézzem - mondogatta férjem, aztán még visszamehet. Először a hírt öcsémnek mondtuk, aztán egy látogatáskor anyám észrevette a viselkedésem, mert nem bírtam a paprikás szagát elviselni. Akkoriban a férjek nem, de az anyák kísérték lányaikat az orvoshoz, engem senki, néha küszködtem a hányással, rosszulléttel, de végül is odaértem minden vizsgálatra. Nagyon félve és nagyon ritkán szexszeltünk. Talán ez jó kifogás is volt férjemnek, mert továbbra is a mi szexuális életünk nem volt az öröm forrása.

Akkoriban rátaláltunk egy magyarországi újságra, neve: A Világ Ifjúsága. Írtunk a szerkesztőségbe, és kértük nevünk közreadását, mivel levelezni szeretnénk fiatalokkal. Nem volt ismerősünk, nem voltak barátaink, úgy gondoltuk, hirdetés útján keresünk a leendő gyerekünknek keresztanyát. Számtalan levélíró közül egy pesti lányt választottunk. Zsuzsa a keresztanyaságot szívesen vállalta. Sok időt szenteltünk a névválasztásnak is, naptárakat néztünk, könyveket, mert valami különös, ritka, szép magyar nevet szerettünk volna választani gyerekünknek. Vettem két könyvet, Szülőszoba, tessék belépni és A szülészet tankönyvét, készültem a szülésre. Az első ellenőrzés a vérvétel volt, de mivel mindketten az RH pozitív vércsoporthoz tartoztunk, nem volt probléma. Havonta eljártam a tanácsadóba. Vitamindús ételeket fogyasztottam, hogy ne hízzak meg, és a baba se legyen súlyos. Színházi bérletünk volt, és a kicsi már rugdalózott előadás közben is. Biztos fiú lesz, mert már focizik a hasamban - mondogattuk. Örömteli készülődéssel telt az idő. Pelenkákat szegtem, pólyát varrtam, kis ingecskéket, a lehető legnagyobb szeretettel és odafigyeléssel. Mindent kivasaltam, elkészítettem.

Már a kilencedik hónapban voltam, amikor a buszon kellemetlen dolog történt velem. Az iszonyú tömegben egy idős ember állt mellettem, a bácsi dűledezett rám, szidtam a viselkedéséért, az utasok meg engem, hogy nem adom át a helyet. Csak leszálláskor tudatosodott a

helyzet, én mindennapos, közel a szüléshez, az ember viszont egy lábbal. Sokszor ítélkezünk mások felett helyzetek ismerete nélkül, gyakran bírálunk, elítélünk valakit gondolatban, de nyilvánosan is.

Egy pénteki ellenőrzéskor azt mondta az orvos, van még tíz nap. Másnap kora reggel lehúztam az ágyneműt, és nekiláttam kézzel a nagymosásnak. A ruhák már száradtak, főzni kezdtem, tökfőzeléket, rántott karfiolt, amikor nyilvánvalóvá vált a rendszeres, bizonyos időszakokként fellépő fájás. Férjem otthon volt, a ház körül tevékenykedett. Két buta falusi megindult gyalog a kórházba, szülési fájásokkal. Mindig gyakrabban kellett megállni azt utcán, ezért nagyon hosszú volt az út a szülészetig. Megvizsgált az orvos és azt mondta, legkésőbb tíz óráig megszületik a baba. A fájdalmak erősödtek, mindig rövidebbek voltak a szünetek, hashajtót kaptam, aztán nyolckor már bevonultam a szülőszobába, a szülőasztalon vártam gyermekem születését. Otthagytak egymagamban, és nem az eget néztem, hanem a mennyezetet és a faliórát, ahol az időt számoltam, mennyi van még tíz óráig. Hosszabbnak tűnt ez a várakozás, mint a kilenc hónap. A nyári melegben szomjaztam, hisz még vizet sem kaptam. Már egy órát tehetetlenül feküdtem egymagamban a szülőasztalon. Nemszak a fájdalom hatására, hanem a félelem az egyedüllétől is arra kényszerített, hogy hangerővel pótoljam. Kiabálni kezdtem, ekkor bejött egy bábaasszony, és ott maradt velem. Nemsokára megkezdődött a kitolási szak, azonban fél óra múlva sem született meg a baba, pedig mindent a bábaasszony utasítása szerint tettem. Akkor egy szerb orvos érkezett. - Megfullad a gyereke! - kiabálta szerb nyelven. Iszonyú szitkozódások közepette megfogta az ollót, és helyi érzéstelenítés nélkül gátvágást alkalmazott. Üvöltöttem fájdalommban, de nemsokára megszületett a fiam. Sírt, biztos ő is szenvedett, hisz az új élet nem bizonyult ideálisnak, elhagyva a magzatvizet, a biztonságot. Aztán vártuk, míg a köldökzsinórból az utolsó csepp vér is eltávozik, és elszakadtunk egymástól. Így váltam anyává. Sokáig hallottam fiam sírását, ahogy elvitték tőlem. Az orvos nagyot nyomott a hasamon, hogy megszülessen a méhlepény. Aztán megkezdte a gátvágás összevarrását. Minden öltésnél sziszegtem. - Ha még egyet mukkan, abba hagyom! - Képes is lett volna, hisz nem szerették a magyarokat. Kétórás megfigyelés után betoltak egy szobába, és rácsúztattak az ágyra. Ott vártam a reggelt, hogy a szoptatás ideje alatt találkozhatok a fiammal. Amikor először a mellemre tettem, az én gyeregem elégedetten szopott. Továbbra is én tápláltam, mint kilenc hónapon keresztül. Simogattam, puszilgattam, úgy örültem neki. Alig vártam, hogy hazaérjünk, és egész nap vele legyek. Férjem csak öt nap múlva látta, amikor értünk jött, és a kezébe adták Lehelt. Férjem a babakocsiba tette a mi kisfiunkat. Így indultunk haza hármásban, gyalog azon az úton, melyiken jöttünk a mi kincsünkkel. Nagyon félve ügyetlenül tettem tisztába, első nap nem is fürdettük, de gondosan megtörölgettem minden pelenkacserénél. Akkor volt életemben először kisbaba a kezemben, nagyon félve nyúltam hozzá, hisz olyan kis törekeny volt, pici és gyenge, mint a harmatos fű. Nekem, nekünk kell ebből a pici gyerekből egészséges, boldog felnőttet nevelni. Mostantól kezdve a mi kezünkben az élete. Az első éjszaka korábban ébredtem, mint a fiam, aztán vártam ébredését, megszoptattam, és ő aludt tovább. Azelőtt minden éjszakát átaludtam. Miska szabadságot kért, hogy bennünket ápoljon, reggel kimosta a pelenkákat, behozta a bilit, hogy ne menjek a kinti vécére.

Eleinte mindennap jött egy bábaasszony segíteni és tanácsokat adni, így tanultam meg a fürdetést, babaápolást. Minden három órában tisztába tettem fiunkat, krémmel bekentem a popóját, majd megszoptattam. A szopás közötti időszakban, ha ébren volt, teával kínáltam. Egy fiú behozhatatlan előnyt élvez a szexualitásban, máris női mellet szophat. Szopás után felemelve tartottam, míg nem böffent, a szájából kifolyt tejet megtörölgettem, és csak aztán fektettem az ágyába. Esténként férjem behozta a teknőt, vizet melegített, a könyökömmel érzékeltem a víz melegségét, a pléhteknőnk aljára törölközőt tettem, hogy kellemes legyen a

fürdővíz. Az esti fürdetés szertartássá alakult, férjemmel közösen nézegettük a fiunk boldog rugdalózását. Fürdés után Lehelt nagy frottír lepedőbe tettem, úgy törölgettem. Aztán az én örömöm a baba öltöztetése. Először a kis ingecskét felhúztam neki, aztán pelenkába csomagoltam. Az a boldogság, amikor már kis fején volt a sapka is. Csodás babailat terjengett a szobában, gyakran elmélázva ültem mellette és nézegettem. Tizennyolc napos volt a fiunk, amikor fényképészhez vittük, oly mélyen aludt, hogy nem tudtuk felébreszteni. A fényképész részvétellel volt irántunk, azt hitte, halálán van a gyerek.

Már háromhetes volt a fiunk, amikor orvoshoz mentem, mert a szülés utáni vérzés nem szűnt. Az orvos kiabált, biztos együtt volt a férjével! Hiába tiltakoztam, ő nem hitt nekem. Jugóban ilyenek az emberek. Néhány nap múlva újra orvoshoz fordultam a nem csillapodó vérzés miatt. A magyar orvos megvizsgált, és azt mondta, miért nem jöttem előbb? Ugyanis a méhlepény maradványa vérmérgezést okoz. Voltam én, mondtam bátortalanul, de akkor a szerb orvos rendelt. - Azonnal be a kórházba! - kaptam az utasítást, és nagy szerencséje, hogy élve maradt! - Hazamentem a fiamért, és indultunk a kórházba. Egy kis beavatkozás, és kikaparták a lepenymaradványokat. Az orvos tájékoztatott, hogy ezt azonnal a szülés után ellenőrizni kellett volna, de hát a szerb orvos? Örüljek, hogy elvarrta a gátvágást, hisz az is nehezebbre esett neki. Ennyit ér egy magyar asszony élete Jugóban. Végül is sikeresen túl voltam a beavatkozáson, fiam egy kis ágyban feküdt mellettem, de jött a szoptatás ideje, fiam sírdogálni kezdett, majd üvölni. Senki nem jött, mintha egy lakatlan sziget ott felejtett kórházában lettünk volna. Felkeltem hozzá, mellemre tettem, ő szopott, megbékélt, engem meg elöntött a vér. Jugóban nem figyelmeztetik az embert a várható veszélyre, de ha megvan, kizárólag őt okolják. A nővér kiabált, mert nem kellett volna mozdulni. Gyorsan jeget hozott, mely két órát olvadt a hasamon, a vérzés nehezen szűnt, még injekciót is kaptam. A következő szoptatásra már ágyamba hozták a fiam, aztán néhány nap múlva hazamehettünk. Akkor viszont erős görcseim keletkeztek. Újra orvoshoz mentem, gyulladás, gyógyszerek, injekciók, és szó sem lehetett a házaseletről. Már hónapok múltak el.

Megterveztük a keresztelő napját, és Pestről jött az újságból kiválasztott keresztanya. Férjem az állomáson várta, én meg otthon jó ebéddel. Zsuzsával sokat beszélgettünk Pestről, a pesti emberekről, mikor Lehel már nagyobb lesz, mi is elmegyünk őt meglátogatni. Másnap templomba vittük a fiunkat, keresztvíz alá. Három gyereket kereszteltek akkor, és míg tartott a szertartás, Zsuzsának ellopták a táskáját. Nem volt nehéz kitalálni, ki távozott el onnét, hisz az egyik család, akinek a gyereket keresztelték. A sekrestyés biciklire ült, és utolérte őket az utcán. Zsuzsa visszakarta az útlevelét, a táskát, a pénzét. Azt mondták, véletlenül hozták el. Az nem igaz, mert nem egyforma táskák voltak, de az emberek nem vallják be gonoszgaikat, hanem helyette hazugságot rögtönöznek. A keresztanya maradt, hisz jól érezte magát. Férjem mindennap ment vele valahová, bemutatta neki a várost. Enni mindig hazajöttek nagy jókedvvel. Én nem mehettem sehova, ott volt a pici fiam, akit háromóránként szoptatni kellett, tisztába tenni, ebédet főzni és kézzel mosni a pelenkákat. Egyik éjszaka arra ébredtem, hogy az én férjem még mindig nincs otthon. Kimentem a konyhába és azt hittem, összeesek, ott aludtak ketten. Azt mondta Miska, nem akart bennünket ébreszteni, inkább kint maradt. Zsuzsa visszautazott, de jöttek a levelek, amiket a férjem nem akart megmutatni, mert a levelezés az ember magánügye. A feleséget vagy a terhessége alatt, vagy utána csalják meg a férjek először, aztán a többi már megy magától.

Szegedre utaztunk pici fiunkkal. Alajos bácsival és Méda nénivel a sokévi levelezés után személyesen találkoztunk. Jobb találkozási megoldás nem is volt, mint az anyaország. Nagyon értelmes és kellemes emberek voltak, Alajos bácsi jogász, Méda néni tanárnő. Beszélgettünk a régi nagycsaládról, a mostani életünkről. Egy Radnóti-kötetet kaptam ajándékba és egy

ökörszarvból készült madarat, fiunknak bébiruhát. Öröm volt a találkozás, ígérték, majd hozzánk is eljönnek egyszer. Ez volt Lehel első, külföldi utazása három hónapos korában.

Lehel szépen fejlődött, háromóránként szopott, már a végén elaludt és mosolygott. Jó babaillat volt a lakásban, melyet nagyon élveztem. Cumit nem adtam neki, így rátalált az ujjára. A gyermek minden mozdulatát érdemes figyelni, a fejlődését, ahogy ismerkedik a saját testével, nézi az ujjait, kezeit, lábával játszik, felfedezi a nemi szervét. Az első egy színes zsebkeendő volt, amit elvett a kezemből. A hajamat nagyon szerette húzni, amikor magamhoz öleltem. Ha sírt és felvettem, máris érezte a szeretetet, és elhallgatott. Micsoda boldogság, amikor először emelte a fejét, az első nevetése is felejthetetlen. Külön mutatvány volt, amikor ült a fiam, kezeivel mutogatott és gögicsélt. Aztán mászott, térdelt, így lassan kapaszkodott az ágy rácsaiba, majd sikerült felülnie. Nappal egy ágyra fektettem, ott kúszott ide-oda, játszott a csörgővel, a labdával. Az ágy végén a rádió gombját tekergette. Férjem is szerette a fiunkat, sokat játszottak, nyakába tette, szaladt vele, nevettek, kacagtak. Lehel kis ágya a szoba sarkában állt, mivel mindig egy irányba nézett a fény felé, egy kissé ellaposodott a feje, nagyon megijedtünk, de az orvos azt mondta, nincs semmi baj, másik irányba kell fektetni, aztán ha helyrejön, naponta kell váltani a fekvés irányát.

Férjemmel megvettük az első fényképezőgépet, egyedül hívtuk elő a filmet éjszakánként. Micsoda örvendezés volt számunkra, amikor a papíron megjelent egy jó felvétel, és képpé alakult. Fotóalbumot vettem, és fokozatosan lapról lapra bővült a fényképek száma. Lehel fejlődését sorozatfelvételek tették felejthetlenné. Hanyatt fekszik, játszik a kukijával, hason fekve kezére támaszkodik, és emeli a fejét, piros labda a kezében, és lábával szorítja, aztán ül az ágyában, fogja a rácsokat, majd önállóan ül, két kezét magasra emeli, és előadást tart. Engem ölel, húzza a hajam, pusztat ad, szopik, ül az apja nyakában.

Nagyon sovány és vérszegény voltam akkoriban, hisz megviselt a terhesség és a hosszú szoptatás. Kilenc hónapig szoptattam a fiam, előtte fokozatosan egy-egy szopást kihagytunk, és helyette ételt főztem neki. Az esti szopás maradt utoljára, aztán egy nap azt is elhagytam, és már csak másnaponként kapta az anyatejet. Fiam hosszú ideig szopott, akár negyvenöt percig is, és kisebesedett a mellbimbóm, annyira harapdálta, a szopások közötti időben kenegtettem, kezeltem. Később, amikor etetni kezdtem, mindent kiköpött, nem volt az az étel, amit elfogadott. Én be a szájába, ő fújta kifelé, nekem is partedlire volt szükségem. Nagyon lassan fogadta el az ételt. Otthon varrogattam pénzért, és a fiammal foglalkoztam, férjemet ebéddel, tiszta lakással vártam haza. Nem mehettem az Életjel műsoraira, se színházba, mert nem volt, aki vigyázzon a fiunkra. A vendégek most, hogy már segíteni kellett volna, nem jöttek. Anyám azt mondta, azért nem jár hozzám, mert attól fél, hogy apám megcsalja, mert egyszer olyasmit hallott, hogy apám volt az Ausnál, amikor ő nálunk vendégeskedett. Volt-e igazságtartalma, azt nem tudom, de jó kifogás volt. Anyósomnak többet nem volt ideje nálunk maradni éjszakára, mert az öreg nem engedi. Férjem azt mondta, felváltva megyünk színházba, majd egyszer elmegy ő, másszor én. Végül is az úgy volt, hogy ő ment, én sehogy se kerültem sorra. Esténként, amikor már fiam aludt, könyvet olvastam és férjemet vártam haza. Sokat voltam egyedül.

A főépületet sehogy se tudtuk elkezdni, kölcsönt nem kaptunk sehol, de megjött az írásbeli felszólítás, ha építkezésre nincs lehetőségünk, át kell adni másnak. A határidő lejárt, nem tudtuk megoldani a házépítést, de kaptunk egy jó lehetőséget lakásvásárlásra. Eladtuk a kis házunkat az építkezési engedéllyel, és vettünk egyszobás lakást egy tömbház ötödik emeletén. Április elsején költöztünk a szép parkettás lakásba, ahol fürdőszoba is volt. Fiunk akkor

kilenc hónapos volt, nyolcvannyolc lépcsőn vittem fel őt és a babakocsit. Hitelt vettünk először is a lakásra, aztán hűtőládára, bútorra. A kölcsön annyi lett, mint Miska fizetése. Mindennap varrtam, és azon vettük az élelmet. Továbbra is férjemnek volt szabadideje, mert ő csak nyolc órát dolgozott. Én jóval többet, mert a pénzkeresésen kívül elláttam a családot. Így az én színházi látogatásaimat elhalasztottuk. Semmi szórakozásra nem volt időm, de lehetőségem se, az én örömöm a fiam volt. Miska nagyon szeretett volna még egy gyereket, de az orvos háromévi szünetet tanácsolt.

Fiunk lassan felült, felállt és megindult. Nagyon örültünk Lehel első lépéseinek, ami elég különös volt, lábujjhegyen lépkedett. Az első értelmes hang, amikor elment az apja otthonról, e-e-e-e-e. Nagyon szeretett labdázni, és mikor elgurult a labda, akkor is azt mondta, hogy e-e-e-e-e. Az első születésnapja után egy héttel kimondta azt, hogy aggyá. Élveztem az első kérést, amit már érthető hanggal továbbított. Kezembe vettem a labdát, és fiam kiabálta: aggyá? A következő szava volt a baba, és az „a”, ami autót jelentett. Két hét múlva már azt mondta, ha vizet kért: víz.

Augusztus huszadikára Pestre utaztunk, vizonzásul fiunk keresztanyjához. Zsuzsa és anyja éltek kettesben, nagyon rossz körülmények között. Egy kis házrész valahol Pest utolsó utcájában. A fal meszeletlen, amit gyékénnyel takartak, nagyon siralmas volt minden. Ami szép volt, hogy megnéztük a tűzijátékot és a légparádét, fiunk ujjongott örömeiben, aztán apja vállán aludt. Az udvarban, gyermekmagasságban hagytak egy nagy kést, szaladtam magasra tenni, nehogy Lehel kezébe kerüljön. Akinek nincs gyereke, nem érzi a veszélyt sem. Néhány napra terveztük, de másnap eljöttünk. Ide többet nem jövünk vendégségbe, azt elhatároztuk.

Ősszel Lehel köhögni kezdett, aminek nem tudtuk az okát, de reméltük, hogy csak átmeneti állapot.

Öcsém az iskola negyedik osztályát már el sem kezdte, harmadikban megbukott, azt mondta, ő nem lesz agronómus. Aztán letöltötte katonaságát, és szülei egy disznót adtak annak, aki elintézte, hogy őt felvegyék a vasútra dolgozni. Így kapott munkahelyet a városban, és hozzánk jött lakni, a konyhában aludt. Férjem és az öcsém összehaverkodtak, és sokat jártak szórakozni. Fiam mindig többet betegeskedett, ápolni kellett, főzni négyünkre és varrni a nagy költségek miatt. Örültem, legalább férjem mehet szórakozni, úgyis nehéz gyerekkora volt. Ez csak átmeneti állapot, aztán majd megyek én is. Lehel hónapról-hónapra többet fulladt, már szaladni sem volt neki szabad, csak kézen fogva mendegélni a jó levegőn. Nappal sétáltunk és a házi munkát végeztem, éjszaka varrtam, öcsém és férjem barátai jöttek, ők nagyon jól éltek. Férjemmel nagyon ritkán, havonta ha kétszer volt valami kapcsolat köztünk, az is olyan sikertelen, mint előtte.

Öcsémnek sikerült a rádiótól kazettát és magnót kapnia. Riportokat készített a megmentett és túlélő öngyilkosokkal, amikor megismerkedett egy lánnyal. Magdinak tizenhat évesen volt öngyilkossági kísérlete. Kiskorában állami gondozott volt. Később nevelőszülőknél nevelkedett. Egy alkalommal elhívta magához Gyuszit, három napig ki sem jöttek a lakásból. Mivel öcsémnek ez volt az első kapcsolata, nem is volt olyan nehéz elbűvölni. Mindketten otthagyták a munkát, legyen idő a szerelemre. Ettől kezdve öcsém nem lakott többet nálunk, a rádióba se volt ideje bemenni, a riport soha nem hangzott el.

Magdi a három együtt töltött nap alatt terhes maradt, öcsém már hét hónapos terhesen vette feleségül, nagy nehezen, mert neki volt Keszégen egy lány, akivel szerették egymást, csak az nem feküdt le vele. Az esküvőre senkit nem hívtak, csak a két tanút. Azt mondta apu, hogy a fia esküvője napján kihívja a zenészeket, és mulatni fog. Nem hívta, de nem tudott soha

belenyugodni, mert nagy lakodalmat akart csinálni a fiának is, mint a lányának. A lakodalom helyett hathavi albérletet fizettek az öcsémnek, és vettek nekik egy keltetőgépet.

Lehel továbbra is gyarapította szókincsét, hisz beszéltem hozzá, amikor még nem is értette. Aztán feljegyeztem az első szavait, majd a másodikat. Micsoda élmény, amikor azt mondja mama, az a boldogság leírhatatlan. Majd következtek: puszi, nem mén el apa, gyere be mama szobába, ebült mama, néz ide apa, mit csinál baba, ez mamától kapta baba, öreg a mama, ne vágd össze mama, sötét, minden alszik. Másko is elmén baba városba, nem bánts a baba, ne takard le pirosat mama, ezt kimosta mama, megszárad, főhuzza baba, nem mén gép, nem akar menni. Kezdte használni a jelzőket, piszkos, tiszta. Játszottunk az ujjával, ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megfőzte, az a kis huncut mind megette. Nagyokat nevtünk. Amikor én abbahagytam, fiam ismételte az igéket a kis versikéből, meglőtte, hazavitte, megfőzte, megette. Lehel annyira szerette a hangokat, hogy nyakába tettem egy lábast, és ő két főzőkanállal dobolt. Egyszer kapott egy kis felhúzható játékmacit, az apja oly sokszor mondta neki, hogy vigyázzon rá, hogy elmúlt az öröme.

Lehel mindig hosszabb mondatokat tanult. Emén baba csicis, emén baba dokto bácsihoz, megrázza áram macit, köd van, sehova nem megy baba, mink is megyünk aludni, vasúton dógozik Gyuszi bácsi, kiégett az égő, nem látunk, apa megcsinálja, látunk, megnézi baba műsort, később lesz maci. Mutasd meg, mama, kifolyik, mutasd meg, mama, forog, ne sózd be, mama, sötét van, akko lesz maci. Mit eszünk? Milyen kalácsot süt mama? Hiányzik másik rész! Nem vagyok álmos. Kidobálja, mit szól apa? Hol van bácsi, csinálja tévét, azt keresi baba, összecukja, kinyissa, azt keresi baba. Egyszer emész Keszégre nagymamához meghúzd farkát cicának. Vettük töcsért abba bótba. Hány néni volt apukával gyárba? Sötét van, ne menj el ilyenkor apa! Ez a mondat nagyon szíven ütött, hogy ezt egy kisgyerek mondja az apjának, és ő mégis elmegy. Sok mesét olvastam a fiamnak, nagyon szerette hallgatni, de nekem is volt egy kedvenc mesém, abban egy szép mondat: Semmi sem olyan fehér, mint a téli éjszaka, és semmi sem olyan szomorú, mint a beteg gyermek szeme. Ez gyakran jutott eszembe, amikor fiamat ápoltam. Még Lehel nem volt hároméves, amikor férjem először elverte, éppen ott volt apám, azt hittem, majd ő kiáll mellettem, de meg se szólalt.

Férjem Pestre utazott, mert ha kiállításokat látogat, nagy szobrász lesz belőle. Hazajövele után tengerre utaztunk, ahol pesti, piros-fehér-zöld, nagy labdával játszottunk. Lehel kis vödröt kapott és lapátot. Már elmúlt egy hét, és a férjemnek eszébe se jutott a szex. Én kezdeményeztem. Nemsokára erős folyást kaptam, de alig vártam, hogy hazaérjünk, és orvoshoz menjek. Trichomónázt kaptam, amit Pestről hozott az én párom ajándékba.

Lehel kedvenc szórakozása, hogy a teraszról ledobálta a játékokat, én akkor 88 lépcsőn szaladtam le, hogy felhozzam. Egyszer egy piros pöttyös labda eltűnt, mire leértem, ekkor nem hajigálta többet. Különben minden játékot szétszedett, a piros autóját is. Később már olyan játékot vettünk neki, amit szerelni lehetett, szerelt, épített, kreatív gyerek volt. Ekkor már nem csak léggömböket lehetett kapni, hanem felfújható nyuszit is, nagyon örült neki, és addig nyomkodta az egyik fülét, míg egész kicsivé zsugorodott. Időnként jártunk Szegedre vásárolni, mesekönyveket, meselemezeket. Ott vettük meg Lehelnek a holdrakéta játékot, melynek ajtajából kipattant egy létra, és holdra szállt az űrhajós.

Szabadkán is sétáltunk. Ott voltunk, amikor Csáth Géza szobrát leleplezték, amikor Lehel felemelte a fehér leplet, hogy megnézze, mi van alatta.

Úgy terveztük, jöhet a második gyerekünk. Lehel is azt mondogatta, szeretne egy testvért, nem védekeztünk, de nem maradtam terhes. Már a babakocsit is eladtuk, mert az orvos sem biztatott.

Ősz közeledvén Lehel állapota olyan súlyos lett, hogy írtam az Arénába, és gyógyszert kértem bronchitiszes fiának, melyet személyesen hoztak el otthonunkba, aztán mi is az újságból értesültünk a fejleményekről. Az újság közepén két oldal szöveg arról, hogy az életmentő gyógyszer az utolsó pillanatban érkezett.

Az Aréna szabadkai munkatársa jelentette az Aréna gyógyszertárába, hogy egy hároméves fiúnak, aki bronchitiszes asztmában szenved, ilyenkor ősz táján nélkülözhetetlen gyógyszer szükséges számára. Az Aréna gyógyszertárban 424 gyógyszer található, de „predasmal” nem volt. Ekkor a horvát rádióamatőrök rövid tanácskozást tartottak, csak egy napirendi ponttal, hogy a legrövidebb idő alatt gyógyszert kell találni, és abban a pillanatban elkezdődött az akció a gyógyszerért. Egy zágrábi rádióamatőr hívta a kollegákat, az éterben elhangzott a hívás, hogy itt YU2DB, egy hároméves gyermeknek szüksége van egy holland gyógyszerre, neve predasmal.

17.44 h: Megkezdődik az akció a gyógyszer beszerzéséért. Predasmal, predasmal, Portugália, Rotterdam, Európa, Dánia, Amszterdam, Szíria, Malajzia, Amerika, Litvánia! Jelentkezzen, akinek van a világon predasmal gyógyszere, predasmal, hangzott a világba.

17.47 h: Itt DJ1PN. Egy németországi kis faluból jelentkezem, Jurgennak hívnak, ha találnék is gyógyszert, messze vagyok minden utazási eszköztől. YU2DB, hallasz engem?

17.48 h: Hallom DJ1PN. Írd fel a címet. Aréna szerkesztősége, Zágráb.

17.50 h: Itt DJ1PN. Vettem az üzenetet, melyet továbbítok. JU2DB, maradj ezen a hullámhosszon!

17.51 h: Rádióamatőr DJ1PN ismétli a kérelmet a kollégáknak.

17.54 h: Itt DK3DZ. Itt DK3DZ! Bedburgból jelentkezem, harminc kilométerre Kölnből. Beszél Leo Cimerman. YU2DB, jelentkezz! Matija Klauzer ismétli a felhívást. Van-e gyógyszer, amit Zágrábba kell küldeni, és megvan-e a cím?

18.01 h: Itt DK3DZ! Mindjárt indulok gyógyszert keresni. JU2DB, maradj ezen a hullámhosszon!

18.08. h: Az éter hullámain megszólal a már ismerős hang DJ1PN: Míg Leó a gyógyszert keresi, maradok ezen a hullámhosszon, nehogy addig valaki belépjen.

18.13 h: Jelentkezik DJ4RM Krefeldből, aki elmondja, hogy a kezdettől követi a mi akciónkat. Kívánja leváltani a kollégát és beszélgetni velünk, és átvenni a DJ1PN rádióamatőr munkáját. A hullámhosszat feltétel nélkül tartani kell.

18.15-18.46 h: A zágrábi és a krefeldi rádióamatőr között szüntelenül folyik a beszélgetés az időjárásról, a rádiózásról, hogy őrizzék a hullámhosszat. A német rádióamatőrökhöz társulnak török kollégák, valamint Olaszországból és Magyarországból is. Mindenki megígéri, hogy őrzi ezt a vonalat, amin mi beszélünk Leo Cimermannal, míg vissza nem jön a városból, ahova elment gyógyszert keresni. A percek gyorsan múlnak. DK3DZ nem jelentkezik.

19.12 h: Újra hallatszik az éter hullámain: Itt YU2DB. Itt YU2DB! DK3DZ, jelentkezz!

19.14 h: A rádiófelvevőn zavarok jelentkeznek. Megszűnik a kapcsolat azokkal is, akikkel eddig annyira féltőn őrizték a vonalat.

19.16 h: Újra előről: DK3DZ, jelentkezz! Itt YU2DB!

19.19 h: Itt SM5CLW, Svédország, Lajos beszél. Kezdetből követem magukat, de nem tudok bekapcsolódni, mert zavart idézek elő a mi televízióknak, amelyik éppen híreket tudósít. Türelmetlen voltam, és így mégis bekapcsolódtam. Mihelyt vége a híreknek, bekapcsolódom a

DK3DZ keresésébe. Az egész éter egy hangtól visszhangzik. DK3DZ, jelentkezz! DK3DZ, jelentkezz! Eredménytelenül. Elmúlt már több mint egy óra, amióta DK3DZ, vagyis Leo Cimerman elment gyógyszert keresni. Már régóta vissza kellett volna érkeznie. Azon a hullámhosszon továbbra is zavarok vannak. Semmi sem hallatszik, senki sem jelentkezik. Hullámhosszat váltunk, de eredménytelenül. Beszélgetések hallatszanak távoli országokból. Visszamegyünk a régi frekvenciára. Egyszer csak alig halhatóan, meghatódott hang szűrődik az éterből.

19.53 h: Itt DK3DZ, itt DK3DZ, jelentkezik. Ez Leo Cimerman hangja volt. Megvan a gyógyszer. 19.00 órakor felszállt a repülő Kölnből Münchenbe. Hallanak engem? YU2DB, jelentkezz!

20.00 h: Itt YU2DB, hallunk téged, beszélj!

20.01 h: Kedves Matija, várjátok a gyógyszert. Reggel repülővel érkezik Münchenből. Elrendeztem - a szülőknek nem kell fizetni.

20.30 h: A Zágrábi repülőtér jelentkezik, Pleso. A repülés ellenőrzője Vid Dasovics. Kiadtuk az engedélyt a repülésre a speciális kétmotoros gépre D-F1C, amely viszi a gyógyszert az Aréna gyógyszertárába. A repülőgép a Brniki reptérre fog érkezni, Krány közelében, mert Pleso repülőterét sűrű köd borítja.

„ARÉNA”: Vide úr, kérem, a repülő várja meg a riportereinket, hogy átvegyük a gyógyszert.

PLESO: Ez jó lenne, de az embereink Brnikon csak 23.15-ig dolgoznak. Várunk természetesen, de siessenek!

„ARÉNA”: Köszönjük! A riporterek 20 percet késtek a sűrű köd miatt. Azonnal keresik a kapcsolatot a repülőtérrel Brnikben. Mariján Kajfes jelentkezik, a repülő tíz perc múlva földet ér.

„ARÉNA”: Hallottuk az önök munkatársától Plesóból, hogy hamarosan lejár az önök munkaideje.

BRNIK. Ez így van, de ez most nem fontos. Az Arénáért mindent megteszünk. Az idő gyorsan múlik. Az Aréna ljubljana munkatársai, Iztok Bartolj és Edi Selhaus már úton vannak Brnik felé. Újra hívjuk a repülőteret Brnikben. Milyen helyzetben van a repülőgép? Éppen leszállásra készülődik - válaszol röviden Mariján Kajfes. Három perccel később jelentkezik az első pilóta, Csamer Vagner. Egy óra húsz percet repültünk, jó időjárási viszonyaink voltak. Néhány perccel később jelentkeznek az Aréna munkatársai is, átvették a gyógyszert, és már autóval viszik Zágráb felé.

Megtudtuk, hogy került sor az ilyen gyors akcióra. Leo Cimerman rádióamatőr Bedbergből segítséget kért a német rendőrségtől, és ők a saját autójukkal elvitték a gyógyszert a kölni repülőtérre. Onnét repülővel átszállították Münchenbe, a müncheni repülőtársaság mindjárt rendelkezésre bocsátotta a saját repülőgépét. Jugoszlávia nagykövete, Szlávkó Polics felhívta a belügyi szerveket Ljubljanában, és megkérte az ügyeletest, hogy a brniki repülőtérre küldjön egy autót, amelyik érkezéskor átviszi a gyógyszert Zágrábba. Az Aréna riporterei időben érkeztek, hogy átvegyék a gyógyszert a német kollégáktól. A Bildcajtung és az Abendcajtung újság munkatársai Brnikig kísérték.

23.33 h : München felé felszállt a repülő a német újság tudósítóival.

00.07 h: Kaptuk a jelentést, hogy a Pleso reptérről a tudósítókat szállító külön repülő átrepült a jugoszláv-ausztriai határon. Ekkor a rádión keresztül elment egy üzenet, köszönettel és jó repülést kívánva. Ebben az időben az Aréna munkatársa, Iztok Bartolj már jó hangulatban

volt. Zágrábban már várta a fotóriporter Ante Jelacsin, aki a gyógyszert az első gyorsvonattal vitte Belgrádba. Belgrádban a 21-es rendőrállomáson jelentkezett az ügyeletes rendőrnél Branko Rogánovicsnál. Ő azonnal hívta a helyi közlekedési rendőr parancsnokát, Dusko Peruncsityát. Az ügyeletes autó öt perc múlva érkezik. A leggyorsabb sofőrt adom, mondta a főnök Peruncsity. A következő közlekedési autó Ingyijában várta a mi riporterünket az értékes gyógyszerrel. Itt három rendőr, Vukota Vukovity, Zsivko Rasztanovity és Dragán Rakonyác elköszöntek és szerencsés utat kívántak. Ők hárman visszamentek Belgrádba, és Dobroszáv Szávity közlekedési rendőr Ingyijából indult az Aréna riporterével Szabadkára.

A szabadkai lakásban senki nem tartózkodott, mert a fiammal orvosnál voltunk, a férjem meg dolgozott. Hazaérkezésemkor már vártak bennünket a gyógyszert szállító emberek. Amikor meghallottam, hogy utazott a gyógyszer azon az éjszakán Németországból Szabadkára, a könnyeim hullottak. Csak a kisfiunk mosolygott. Visszavitték az orvoshoz egy közös fotóra. A gyermekorvos kicsit zavarban volt, aztán közölte, nem gondolta volna, hogy a gyógyszert ilyen gyorsan beszerzik. Lehel mindannyiunk szívéhez nőtt, és mindannyian aggódunk az egészségéért, közölte a riportereknek az orvos. A gyógyszer, amit hoztak, nagyon drága, és ha ritkán van, csakis az utolsó időben adjuk. Sokat segítettek nekünk, a kisfiúnak és a szüleinek.

Lehel állapota rohamosan javulásnak indult. A gyógyszer azonban csak rövid hatású volt. A következő tél fiunk számára nagyon nehéz volt, hisz akkor már fél órákat, később meg negyvenöt percet is fulladt. Éjszakánként ott virrasztottunk mellette, ablakot nyitottunk, és nagyon féltünk, meg ne fulladjon. A gyermek nem csak öröm és boldogság, mert ott lappang az örök féltés, az aggodalom, a fájdalom. Az együttérzés miatt én is szenvedtem. Tavasszal az orvos kimondta a végszót. A legrövidebb időn belül tiszta környezetbe költözzünk, mert asztmás lesz a gyerek, és azt már nem lehet gyógyítani. A levegő, ahol lakunk, a vasútállomás közelsége, a szénpor, amit behoz a levegő a lakásunkba, egészségtelen. Ha hétéves koráig nem nővi ki, akkor már sosem, esetleg a tengeren élhet. Nagy próbatétel volt ez számunkra.

Miska házakat ment keresgélni, amikor talált valami megfelelőt, elmentünk mindhárman megnézni. Így választottunk egy régi, százéves házat, ahol se fürdőszoba, se telefon, de a kertje tele volt hatalmas mogyoróbokrokkal. A közelben semmi gyár, és mindössze ezeröttszáz méter a tó. Döntöttünk: megvesszük a házat. A bácsi jó feltételeket adott, hisz a hiányzó részt, a ház egyharmadát, legkésőbb két év múlva kell fizetni.

Már kezdtem belenyugodni, hogy mégse lesz több gyerekünk, és akkor váratlanul terhes maradtam. Amikor az első émelygések jelentkeztek, szinte hinni sem akartam, hogy gyermeket várok? Az öröm óriási volt, a régi vágy valóra válhat, születhet egy lányom, hisz nálunk a családban, egy fiú, egy lány születtek. Egy hónapos terhesen nehezen hagytam el a szép lakást, a fürdőszobát, a telefont, de fiunk egészségéért áldozatot kellett hozni, semmi nem volt fontos, csak az ő fejlődése és egészsége. Tíz körömmel, hússzal harcoltam érte. Férjem és munkatársai nehéz munkával mindent felpakoltak a teherautóra. Fiammal fent ültünk a bútorok és csomagok közt, bennem az új élettel, az új élet felé. Sötét, dohos házba érkeztünk, de a kert, a levegő csodálatos és illatos volt. Napokon belül mester érkezett, egy nagy ablakot tett a kicsi helyére, és a nappalit befestette. Fénnyel telt meg az otthonunk. Lehel minden fücsomóban elesett, de szemlátomást gyógyult, szüntek a rohamok, és megtanult szaladni, mint a többi gyerek. A házunk mellett akkor még nem volt kerítés. Fiam átment a Kató nénihez, aki az ajtókat mázolta, és homokkal szórta a frissen festett tárgyakat. Nekem nagyon kellemetlen volt az eset, de megbeszéltem a fiammal, hogy a homok nem arra való. Kató néni és a férje volt az egyetlen, akit ismertem az új környezetben. A házat is tőlük vettük, mert

nekik nagy telkük volt, és az öreg ház mellé építettek egy újat. Fiukat várták haza Hollandiából tízévi távollét után, és nagyobb házra volt szükségük.

Szabadidőmben, amikor férjem nem volt otthon, fiammal sétáltunk, ismerkedtünk a környező utcákkal, hisz soha előtte nem jártam arra. Ketten a fenyvessoron, mögöttünk jött egy ember gyors lépésekkel. Megálltam, és előreengedtem a siető embert, fiam lemaradt, talált egy pálcát, és megütötte a lábam. Kérdeztem, mi a baj? - Előreengeded azt az embert, és én most nem látok előre - mondta Lehel, akinek időnként különös viselkedése volt.

Petőházán akkor csak élelmiszert lehetett kapni, egy cérnáért is a városba kellett utazni. Fiam élvezte a nyitott, nyári villamost, közben engem szórakoztatott, amikor mesélt a rendőrökről, hogy elmentek az erdőbe. Saját kitalált történetei voltak. A kalauz kis Andersennek nevezte. Sötétben érkeztünk vissza, fiam azt kérdezte, hogy találunk haza?

Másik alkalommal egy temető közelébe értünk, fiam megállt a kapuban. - Nem félek! - mondta. Akkor a kerítés mellett haladtunk, és Lehel nagyon szorította a kezem. Szerintem ő akkor még nem tudott a halálról és mégis úgy látszik a keresztek félelmet sugároznak. Nem tudom mit jelenthet egy négyéves gyereknek a temető.

Lehelnek elmondtuk, hogy testvére születik, örült de csak annyit mondott, ne legyen lány. Mondtuk neki, azt nem lehet előre tudni. De akkor is, ne legyen lány! Mutattuk neki, hogy itt a hasamban fejlődik és majd a kórházba kell menni, amikor megszületik a kis testvér. - Ha lány lesz, visszavisszük a kórházba! - mondta. Akkoriban sokat fáj a hátam, ezt a fiam is meghallotta, és ő is mondogatta, hogy neki is fáj a háta.

Az udvarban ásott kutunk volt, a magas talajvíz miatt fertőzés veszélye állt fenn. Ekkor minden csepp vízért a közeli kútra mentem. Biciklire az edényeket, fiamat mellém, és hordtuk a vizet. Esténként már a férjem is segített, hisz mosakodásra sok vízre volt szükség. Egyszerre nagyon nehéz lett az életem, egy teljesen új környezet, ahol senkit nem ismertem, a terheséget nehezen viseltem, szinte mindennap hánytam, néha többször is. Nagyon hiányzott a parkettás szoba, a fürdőszoba, a telefon. Délután férjem vigyázott a fiunkra, amikor én orvoshoz mentem. A város nyolc kilométer volt, de néha már a harmadik megállónál annyira elfogott a hányinger, hogy leszálltam, és nem mindig tudtam folytatni az utazást.

A ház körül nagyon sok munka volt, már az első őszen földiepret telepítettem, a későbbiekben sok örömünk telt benne. Férjem is sokat dolgozott a háznál, de ő azért csinált magának szabad időt, elment moziba is, színházba is.

Egyszer a konyhában ültünk férjemmel, és Lehel sietős lépései behallatszottak a konyhába. Férjem azt mondta, hallod, hogy megy? Miért nem viszed az orvoshoz. Valami baja van, még menni se tud? Ilyen ideges volt a nemi kielégületlensége miatt, vagy ki tudja, miért?

Ősszel Lehelt óvodába írtam, mert nem voltak gyerekek a környéken. Első nap, amikor otthagytam, még nem is volt annyi baj, szépen megbeszéltük, és ott maradt. Hanem mikor érte mentem, térdelt és sírt, állítólag önszántából. Azt mondta, vigyem haza, mert ő soha többet nem akar óvodába menni. Másnap már fél úton megmakacsolta magát, de nem volt más megoldás, mire én szülni megyek, kell neki valami biztonságos helyet találni. Fokozatosan nagyon megszerette, és barátokra talált.

Az első tél az új környezetben fiunk számára javulást hozott. Ez számomra nagy megnyugvás volt, és az új élet, akit magamban hordoztam, boldoggá tett, szinte észre sem vettem, hogy én már sehova nem megyek, csak orvosi vizsgálatokra.

Egyszer gyulladásba jött Lehel pénisze, kórházba vittem tágitásra, szegény nagyon szenvedett. Azután minden este lehúztam neki a bőrt, ahogy az orvos tanácsolta. Mint kiderült, ezt már korábban is kellett volna, hát az apuka nem mondta? - kérdezte az orvos. - Nem! - válaszoltam. Fokozatosan megtanítottam a fiam, hogy kell tisztán tartania. Örömmel csinálta, mert inger hatására merevedése volt, és a fiúk szeretnek a nemi szervükkel játszani.

Két héttel a szülési időpont előtt, egy téli vasárnap, fájásaim jelentkeztek. Akkor bizonyosan kislány lesz gondoltam, mert azt is vártam. Hívtuk a mentőt, de órákig nem jött, akkor az egyik szomszédunk bevitt a kórházba. Este húsz perc alatt megszületem a lányomat, megsimogattam örömben. Másnap férjem, fiam jöttek látogatóba. Kérdezte a fiunk, mi van? Fiú vagy lány? Nem láttam még, nekem se mutatták! - válaszoltam neki. Majd ő megnézi, mert már tudja, milyen a lány. Honnét tudod, kisfiam? A lányvécében látta az óvodában. Ettől féltünk a férjemmel, hogy adjuk tudtára a kislányt, mert különben is nagyon nehezen kezelhető gyerek volt.

Eljött a hazatérés napja. Mi korábban érkeztünk a kórházból, mint Lehel az óvodából. Lányunkat a szoba közepére fektettük a babakocsiba. Nagy örömmel fogadtam a fiam, mert néhány napig nem láthattuk egymást. Gyere, nézd meg a kisbabát! Ugye, milyen szép baba? Ő a te testvéred. Nagyon szép, mondta Lehel is nézegetés közben, de alig várta ébredését, mert akkor tisztába tesszük, kicsomagoljuk. Állt nagy érdeklődéssel a fiam, és amikor ránézett, azt mondta, hát ez lány! Egy világ dőlt össze benne. Azt mondta férjem, akkor most mit csinálunk? Lehel azt mondta, most már mindegy, ne vigyük vissza a kórházba. Így folytattuk már négyen, a mi életünket. Fiunk nem tudott, és nem akart belenyugodni, hogy lánytestvére született. Bepisilt, bekakilt, csakhogy vele is annyit foglalkozzam, mint a kisbabával. Szopni nem akart, de minden teát, tápszert neki kellett adni először. A kocsiból ki akarta fordítani Emesét. Megkülönböztetett figyelemmel kellett lenni iránta. Lehel megszokta, hogy négy évig egyedül volt, nem kellett osztoznia se szeretetben, se játékban. Ő volt a minden, aztán egyszerre jön egy lánytestvér. Fiam addig szeretett igazán, míg nem volt testvére. Nem volt képes elviselni az osztozkodást, és jött a csalódás. Én is nehezen viseltem öcsém születését, de úgy éreztem, hogy én sokat foglalkozom fiammal, nagyon szeretem, és ez nálunk nem lehet probléma. Egy óriás küzdelem, szorongás lett az életünk, mindig figyelni kellett, nehogy a fiam kárt tegyen a kislányban. Az öröm helyett gyűlölet volt benne. Pszichológushoz mentem tanácsért.

Miska nagyon örült Emesének, gyere, nézd, milyen szép, mondogatta nekem. Petőházán a mi lányunk a legszebb, és menyasszony koráig a nyakamban viszem.

A szobánkban volt egy csillár, mely világítás közben mozgott, lányom kis fejével arra fordult amerre a lámpa, nézte a fényt és az árnyékot. Alvás közben mosolygott, jó volt nézegetni. Emese kicsinek született, nem volt háromkilós sem, de nagyon falánk és mohó baba volt, mindig több ételt vett magához, mint amennyire szüksége volt, a többletet kihányta, naponta többször öltöztettem emiatt. Csak mostam, vizet hordtam, vasaltam, főztem, és a kertben dolgoztam. Emesének három hónapos korában már nem elég a szopás. Tejet adtam neki, azt viszont nem tudta megemészteni a gyomra. Naponta ötször is volt hasmenése. Alig győztem mosni a kis fenekét és a pelenkákat. Annyit dörzsöltem, hogy mindig véres volt az ujjam. Lányomat csak krémeztem, púderozni nem volt szabad, mert ha az felszívódik, elzáródnak a petevezetékek. Soha nem néztem meg a lányom szűzhártyáját, úgy éreztem, az illetlenség még részemről is. Az orvos tápszert írt a lányomnak egy átmeneti időszakra, hogy megszűnjön a hasmenés. Később újra tejet adtam neki, csak akkor citrommal, megfelelő hőmérsékleten kevertem a tejhez, az orvos utasítására.

Abban az időben apósom jött látogatóba, és az ő falusi modorával akkorát kiabált, hogy Emese megijedt és felsírt. Falun nem tudnak halkán beszélni, ott mindig hangosak. Attól kezdve nappal húsz percet aludt a lányom, éjjel már egykor ébren volt. Ha égett a villany és játékot adtam neki, akkor játszott és hallgatott, de különben üvöltött. Cumit adtam neki, amit el is fogadott. Napközben egyedül nem lehetett hagyni a szobában, mert azt igényelte, hogy állandóan foglalkozzunk vele. Ahol tartózkodtam, oda vittem magammal, ha főztem, a konyhában volt, ha mostam, a teraszon, ha kapáltam vagy locsoltam, ő is velem volt a kertben. Férjem mintha csak azért akart volna két gyereket, hogy biztosítva legyen a szabadsága. Minden szórakozásra, vendégeskedésre volt ideje. Oldjam meg én a problémát és a házi munkát.

Fiamnak gyakran volt gennyes mandulagyulladás, az orvos műtétre küldte. Lányomat cipeltem félévesen, fiamat vezettem. Amíg a fiamat öltöztettem a kórházban, lányomra egy nővér vigyázott. Mindennap látogattuk Lehelt a kórházban, jupit vittünk neki, kedvenc narancsízű italát. Férjem hattól kettőig dolgozott, aztán hazajött ebédelni, és újra ment. Bármit kellett rendezni, én mindig mindenhova vittem magammal a gyerekeket, mert nem volt, aki vigyázott volna rájuk. Esténként meséket olvastam nekik, játszottunk. Az orvos azt ajánlotta, hogy mandulaműtét után nagyon jót tesz a tengeri levegő. Miska, Vera és Lehel elutaztak hármában az Adriára. Én is mentem volna, de ott volt a pici lányom, akit még nem vihettem. Újra én maradtam otthon. Ez volt lányomnak az első nyara, egy fonott vesszőkosárban feküdt napközben kint a kertben. Szép függőnyt varrtam rá, de amikor betettem és ott hagytam, sírt. Ha oda mentem hozzá, elhallgatott, ahogy a függőnytől megszabadítottam, nézte a felhőket, a tovaszálló madarakat, a falevelek mozgását, ide-oda forgatta kis fejcskáját. Neki ismerkedni kellett a világgal. Amikor férjem és fiam megjöttek a tengerről, Emese már elmúlt féléves. Akkor tartottuk a keresztelőt, ahol kapálózott, sírt keresztelés közben.

Ősszel megszületett öcsémnek a lánya, soha nem hívtak hozzájuk, azt sem tudtam, hol laknak. Magdi talán egyszer volt nálunk, fiamtól maradt gyermekholmit vitt az egyéves fiuknak.

Végre sikerült újévvárásra egy ismerőst találni, aki elfogadta a gyerekeket. Teri néni addig játszadozott Emesével, míg azon az éjszakán felállt. Szép esténk volt a férjemmel, és ennek az öröme volt is egy szex, férjem elfelejtett vigyázni, és én terhes maradtam. - Mit csináljak - kérdeztem? - Csinálj amit akarsz! - Mivel úgylis három gyereket szerettem volna, itt a nagy ház, nagypapa meghalt, egyharmad ház értéket megkaptuk, kifizettük a tartozást, legyen még egy gyerek. Ha már két gyerekkel itthon vagyok, miért ne lehetne három. Valahogy ez a terhesség nem olyan volt, mint a másik kettő. Három hónapig volt is vérzés, de az orvos mindent rendben talált, akkor még nem volt ultrahangos vizsgálat. Néhány hónapos terhes voltam, amikor nagy járvány ütötte fel a fejét: a fekete himlő. Nem volt ajánlatos terhesnek felvenni a védőoltást, így házhoz voltam kötve, nem mentem sehova. Gyerekek és a férjem felvették, ők tehát védve voltak. Nagy félelem uralkodott akkor az emberek között, hisz azt hittük, a fekete himlő már a múlté.

Emese szinte a születésnapján mondta az első szót: kat, kat és baty. Így lett néhány nap múlva névadása a babájának, gondoltam, akkor legyen Kata. Addig mondogattam neki: Kata, Kata, míg ő is ismételte: Kata. Egy hét múlva már azt mondta: tata, te (tej). Nemsokára szaporodtak a szavak: mama, autó, aggyá, baba, van. Most már ketten mondták azt, hogy mama - nagy boldogságomra. Akkor még nem tudtam, hogy egyszer arról is leszoknak. Tizenöt hónaposan Emese szépen kimondta, apuka, akit nagyon szeretett.

Emese Leheltől örökölt rácsos ágyban aludt, azonban egyszer kiesett a mellette álló ágyra. Így kellett azt az ágykorlátot is magasítani, ami a fiamnak éveken keresztül jó volt. Szerencse, hogy nem történt baja a gyerekeknek. Neki kevés volt az életben egy ágy, az ő szabadsága

nagyobb teret igényelt. Később ketreche tettem, annak magasabb volt a korlátja. Ott tudott kapaszkodni, ülni és állni tanulni. Egyszer pihenés közben mesét olvastam a fiamnak, Emese ott volt a közelben, a ketrechen játszott. Észrevétlenül az egyik pillanatban egyszerre csak ott volt a lányom mellettünk. Nem tudtam, hogy jöhetett ki, de visszatettem a ketreche, és néztük fiammal a mutatványt. Emese megfogta a ketrec szélét, felhúzta magát, és áttette a lábát, aztán már kint is volt. Számára a szabadság nagyon fontos volt, hisz látta, mi sem vagyunk bezárva. Megszabadította magát a ketrec fogságától. Ettől kezdve szabad lett számára a tér, a lakás.

A házat úgy vettük, hogy a kertszomszéd a mi udvarunkon keresztül közlekedett. Egész nap jöttek-mentek, mert az asszonyok nem dolgoztak. A szerződés úgy szólt, ha megnyílik az utca a házuk előtt, akkor arra kötelesek járni. Nem jártak. A gyerekek aludtak a szobában, és ők gyakran a szoba sarkán a mi kertünkben megálltak, és kiabáltak egymásnak. Nem volt nyugalomunk, ha szemet kaptak, a mi udvarunkon keresztül hordták. Szerettük volna bekeríteni a kertünket, hogy a gyerekekre ne keljen állandóan vigyázni, játszhasanak nyugodtan. Iszonyúan idegesítettek, és egyszer azt mondtam az Olgának, hogy kurva, mert nem akarta eltakarítani a szénport, amit ők szemeteltek a kertünkben. Életemben először mondtam ki ezt a szót. Barátjával ketten voltak, és ők mégis szereztek egy harmadik embert, aki eljött a bíróságon tanúskodni, hogy én lekurváztam Olgát. Pénzbüntetésre ítélték. Aztán nagy csomagokkal újra az udvarunkon mentek keresztül. Még sok időt kellett várni, mire végül is hajlandók voltak az új utcán közlekedni, de csakis bírósági felszólításra.

Lehel ötéves, amikor már tudja mondani az időt. Volt egy olajkályhánk, ahol a meleget fokozatokkal lehetett beállítani, egytől hatig. Ezt a fiunk nagyon szerette szabályozni, csak nem tudta, melyik a hármás vagy a hatos. Mondtam neki, gyere kismama, számolunk, egy, kettő és három. Hol álltunk meg? A hármásnál, akkor az a hármás, és ha a hatosnál állunk meg? - Az hatos? - kérdezte. Így tanulta meg az órát is, apró kis ujjaival számolta, és ahol megállt az ujja, az volt a megfelelő szám. Egyszer sétáltunk, és örömmel fedezett fel egy házszámot. - Ott a hatos! - mutatta.

Egyéves múlt Emese, tavaszodott már, amikor járni kezdett. Az első lépéseit nem hozzánk, felénk tette, hanem távolodott, és azt mondta: ögyedül. Szafárizöld anyagot vettem, és abból varrtam fiamnak rövidnadrágot, rövid ujjú felsőrésszel. Lányomnak viszont megvarrtam az első ruhát. Amikor felöltöztettem, gyönyörködtem benne. Lányom meg nem tudott lépkedni a meglepetéstől. Megfogta, és húzta elől lefelé, rövidnek találta, mert megszokta, hogy addig nadrágja volt. Nagyon szépek voltak együtt az én gyerekeim az egyforma színű együttesben. Élveztem a helyzetet, amikor hármásban sétáltunk. Lányom nem csak a földön szeretett járni, hanem felfelé, mindig csak feljebb, fel a magasba, fel a székre, aztán az asztalra, onnét a szekrényre, a kerítésre, a létrára, a fára, később a háztetőre. Ha vécére mentem, eldöntöttem a székeket, mert mire visszatérek, lányomat már a szekrényen találom. Emese továbbra is nagyon rosszul aludt, de a takarót egész kicsi korában magára húzta, és takarta magát kis kezeivel.

Megnyílt Petőházán az áruház, fiamnak egy nagy kutyát vettem, mert azt választotta, lányomnak egy nyuszikát. Boldogan vitték haza. Harminc év után, még mindig örzöm lakásomban.

Emese korábban kezdett beszélni, mint Lehel. Batya, mo (motor) abu (szagolni), néni, kaka, kakas, ezeket mondogatta egyéves kora után. Nemsokára értelmes szavakat is tudott már: ló, bácsi, alma, kereke, nagymama, bót, hinta-palinta, cica, kacsa, hallottá, ketten, ápú (elröpült), két Kata, add ide, oppá, kakóka (kocka), haza, kutya. Ham, így kérte a vizet. Még nincs másfél éves, amikor kis mondatokkal örvendeztet bennünket: áll a baba, áll Kata, augyá, Kata!

Aggodalmas voltam, hisz a hatodik hónapban is gyengén mozgott a baba. Gumiharisnyát viseltem, anyám kicsúfolt. Mondtam neki, meg kell óvnom a lábam terhesség alatt, aztán szülés után már nem lesz rá szükség.

Már hat hónapos terhes múltam, amikor férjem elment egy hónapra Németországba dolgozni. Saját döntése volt, nem tudtam befolyásolni. Ahol két ember nem tud egymásnak a szexuális életben örömet nyújtani, ott megbeszélni se tudnak semmit. Sőt nincs szükségük egymásra, csak élnek egy lakásban, mert valamikor összeköltöztek, de nincs a kapcsolat, ami összeköti őket. Férjemet már a gyerekek is idegesítették, ennek nem lesz jó vége, gondoltam. Egyedül maradtam a terhességemmel és a két gyerekkel. Elment a férjem, és nekem egy rokonom se volt, egyáltalán senkim, aki eljött hozzánk. Anyám fél napra sem jött megnézni a lányát, de elvárta, hogy én menjek hozzá. Anyósom se jött. Egyedül bajlódtam mindennel, gyerekek, terhesség, kert, bevásárlás. Egy hónap múlva hazajött a férjem szűk farmernadrágban, szakállal. Lehelnek hozott egy teherautót, Emesének egy szeplős babát, nekem jersey-anyagot. Egy kapcsolat volt köztünk az én kezdeményezésemre. Azt mondta, ezután ne menjek többet fodrászhoz, ahogy nő a hajam, úgy hagyjam, és majd diszkóba járunk. Mit mondjak, eléggé meglepett.

A férjem nagyon különös volt, nem találta otthon a helyét, amióta külföldről hazajött. A terhességről sem beszéltünk, már nevet sem választottunk. Egy hét múlva a férjem hazajérése után halálmadár suhant a nyitott ablakom alatt. Keszégen azt mondják: ilyenkor meghal valaki. Ugyan ki halna meg? - gondoltam. Nincs is beteg a családban, és különben sem vagyok babonás. A következő csütörtökön nyolc hónap terhességgel szülési fájdalmak jelentkeztek. Még délután varrtam, este nyolckor már a gyerekeimet se tudtam megfürdetni, csak türtem a fájdalmat, és a férjemet vártam haza, mint Csocsoszán és milliányi asszony a Földön. Egyedül voltam a két gyerekkel, már kétségbeestem, hogy azért a szülőszobába nem vihetem őket. Váratlanul egy házaspár jött hozzánk, megvették az első autót, és körbeutazták az ismerősöket. Fél kilencig vártam, hátha hazajön a férjem, de nem jött. - Akkor visszük a gyerekeket is magunkkal - mondtam a fiataloknak. Szegény gyerekeim már álmosak voltak. Elli azt mondta, itt marad velük, menjek csak a férjével a kórházba. Indultunk ketten Imrével, nem is tudtam, mi lesz a gyerekeimmel. Útközben mondtam az Imrének, hogy közeledik kilenc óra, az én időm. Beértünk a kórházba, a szülőasztalra feküdtem, és máris megkezdődött a kitoló szak. Negyedóra múlva pont kilenckor farfekvéssel megszülettem a fiam. Kórházi csend volt. Miért nem sír a gyereke? A magyar orvos beszélgetni kezdett velem. Van-e már gyereke? Van két szép gyereke, egy fiam és egy lányom. Egészségesek? Igen, válaszoltam. De az én gyereke miért nem sír? Az orvos hallgat, és azt sem mondja, fiú-e vagy lány. Ekkor egy gyenge hangot hallottam: eeeee, csak egy kis nyögést. Ezek után megszólalt az orvos és mutatta, hogy a köldökzsinór másfél méter, benne vérrögök. Ötven centinek kellene lennie, elakadt a táplálék, és ez volt a szülés megindulásának az oka. Kérdezte, a fekete himlő elleni védőoltást felvettem-e? - Nem! - válaszoltam, mert az orvos szinte bizonyos volt benne, hogy igen. Távolról megmutatták a gyerekeket, és azonnal elvitték. Az orvos ott marad továbbra is velem, és feltűnően kedves volt hozzám. Nemsokára azt mondta, a gyerekeknek egy kicsit görbe a lába, ezenkívül van egy tumorja, agyilag is károsodás érte, fiú, de a nemi szerve sincs rendben. Kevés az esély az életben maradásra, de nem is lenne jó, mert a csecsemő képtelen egy önálló életre, különben sem élne sokáig. Kérdeztem, lehet-e tudni, miért vannak ezek az elváltozások? Szerinte már a megtermékenyítésnél történt valami károsodás, már az ondónak lehetett elváltozása. A férje nem dolgozik vegyi gyárban? Nem! Amerikában már kimutatható az ok, de nálunk még nem. Az orvos ott maradt velem. Kérdezték, mi legyen a gyermek neve, akkor elbizonytalanodtam, mert én akarok még egy gyereket szülni, és a Kamill nevet neki hagyom. Valahogy döntés született, és az apja nevét kapta. Negyvenöt perc elteltével az orvos

egyszer csak kérdezte, kívánom-e látni a gyerekemet. - Igen, természetesen - válaszoltam. Egy nővér behozta a babát, de csak távolról mutatta, úgyhogy meg sem érintettem a fiamat. Két kézzel fogta, a kicsi feje ledőlve, én nem láttam, hogy görbe a lába, én tumort se láttam, én azt sem láttam, hogy fiú-e vagy lány. Olyan állapotban volt, ahogy született, se fürdetve, se öltöztetve. Csak egy pillanat, és elvitték tőlem. Nemsokára engem is eltoltak egy szobába. Egyedül voltam, csak az Esthajnalcsillagot láttam és a nagy bánatomat éreztem. Gyerekeimre gondoltam, vajon mikor ért haza az apjuk? Talán Elli ott maradt velük, valószínűleg nem hagyta őket egyedül. Mi lesz a kicsivel? Szunyókálok, de nincs boldogság, mint a többi anyának.

Az éjszaka után mindig reggel következik, és új nap, új bánatot hoz. Reggel bejött egy nővér, és csak úgy menet közben azt mondta, tudja ugye, hogy meghalt a gyereke? Ennyi és ott hagyott, aztán bejött egy másik asszony, kisbabának kis ruhát kínált. Kizavartam. Elég bajom van, meghalt a gyerekem - akkor még maga is engem zaklat. Mit csináljak a babaruhával? Aztán valahogy aznap előkerült a férjem. Azt mondta, anyámnak küldött táviratot, hogy jöjjön el vigyázni a gyerekekre. Tulajdonképpen semmit nem szólt azzal kapcsolatban, hogy meghalt a gyerekünk. Később felkeresett az orvos és azt ajánlotta, van az én férjemnek éppen elég baja a két gyerekkel, ne legyen temetés, hagyjuk a kicsit a kórházban kísérletezésre. Azt mondta az orvos, hogy a férjem is ezt támogatta. Szerintem is ez volt a megoldás, mert őt már úgyszemint lehet feltámasztani, de minden kísérlet segíthet egy másik újszülött életben maradásának esélyéhez. Az időt és a pénzt az egészségesekre kell fordítani. Nagyon kívántam látni a gyerekeimet, de ott akkor tilos volt a látogatás. Három nap múlva vasárnap, a gyerekeim, a férjem és anyám bejöttek a kórház udvarába. Távolról láthattam őket az ablakon kihajolva, de megszeretni, puszilni nem tudtam őket. Anyám kiabált fel az emeletre - valóban meghalt a gyerek? Anyám meg az ő kérdései. Csak még egyszer otthon legyek a gyerekeimmal, arra gondoltam. Még egy hosszú, magányos éjszaka, és aztán mehettem haza. Anyám ebéddel várt, valami leves és fánk volt. Fiam mondta nagymamának, hogy sós a fánk, ekkor anyám még jobban megsózta, mert azt hitte, cukor. Másokat húsvesssel, süteménnyel várnak haza, engem sós fánkkal. Amikor megérkeztem, anyám máris elment, mert mi lesz az ő virágoskertjével, és szombatot se takarította a szobáit, mert itt volt az unokáival. Ott hagyott egyedül a két gyerekkel. Anyám egy életen át büntetett, mert ott hagytam a falut. Férjem már kimerítette a szabadságát, így maradtam egyedül négy nappal a szülés után. Ülve főztem, a fiam oda hozott mindent. Pici lányom örült nekem, ő még nem tudott semmit, hisz másfél éves volt. Rajtam kívül Lehel volt csak szomorú, hisz fiútestvére született, akire annyira vágyott, és meghalt. Férjem nem is beszélt a gyerekről, se akkor, se máskor. Senki nem volt látogatni minket, csak a bábaasszony jött néhány napig injekciót adni, hogy elapadjon a tej. Nehéz napjaim voltak, férjem nem törődött velünk, közömbös volt hozzánk. Otthon sok munka volt, de senki nem csinálta, én gyenge voltam, pihentem, de a gyerekekkel sokat foglalkoztam, olvastam nekik. Jóval később azt beszélték rólam a szomszédok, hogy elástam a gyerekemet, az igaz, hogy senkinek nem mondtam semmit. Azt látták, hogy terhes voltam, de nekem nehéz volt beszélni, ők meg nem kérdeztek. Férjem nagyon megváltozott az egy hónap alatt, míg kint volt Németországban. Csak az élet, a szórakozás érdekelte, hagyjuk itthon a gyerekeket, és menjünk a diszkóba - mondogatta. Mivel a szex továbbra sem nyújtott neki kielégülést, kegyetlenségben élte ki magát, veszekedett, kiabált, gyerekeket verte. Esténként elment otthonról, és a diszkóban bohóckodott.

Egy dolgot megoldott a férjem, a külföldön keresett pénzből kutat fúrattunk, 41,50 méter mélységűt. Már volt vizünk, nem kellett a sarokról hordani. Vettünk egy szívó-nyomó pumpát, amit beszereltünk a fürdőszobába. Így nyomtam bele a vizet a kádba, és spirál villanymelegítővel melegítettem. Ez már könnyebb volt, de hol volt ez még ahhoz képest, amit a lakásunkban

hagytunk. Nekem nagyon hiányzott a komfort és a város. Lehel meggyógyult, az volt a lényeg, így vigasztaltam magam, majd egyszer talán még telefonunk is lesz.

Ha egy probléma megoldódik, jön helyette másik kettő. Otthonunkban rossz volt a hangulat, fiam a fejét verte a falba, akkor elvittem a pszichológushoz, azt tanácsolta, ne vegyem észre a cselekvést, de azokat nem lehetett ám nem észrevenni. Nevelési tanácsadói könyveket vettem, mert a húgát továbbra is bántotta. Az alapprobléma nem változott, a bosszút, a gyűlöletet nem tudtam belőle kimenekíteni. Fiam és a férjem viselkedése megkeserítette az életemet. Fiam reakciói férjemben újabb reakciókat váltottak ki, egyik sem engedett, mindig kegyetlenebbek lettek mind a ketten. Amikor Lehelt az apja elverte, akkor fiam csak az alkalmat várta, és ő meg a húgát rugdosta. Kettesben, amikor az egyik gyerekkel voltam, nem volt probléma, akár a fiammal, akár a lányommal. Hármásban már volt veszekedés, mert a fiam mindig azt akarta, hogy csak őt szeressem, csak vele foglalkozzam, ha nem úgy csináltam, akkor azonnal lányomat bántotta. Ha négyesben voltunk, akkor férjem a fiunkat szidta, kiabált rá, lányunkat szerette, fiam ettől még agresszívabb volt. Teljes volt a káosz. Én vigyáztam a két gyerekre, és védtem őket. Utólag kettesben mondtam a férjemnek, hogy ne üsse a gyerekeket, akkor ő megsértődött, elnémult, és nem beszélt velem egyetlen szót sem napokig. Az anyának, az asszonynak a férje mellett kell kiállni, de én nem segítettem neki abban, hogy ketten verjük a gyerekeket. Senki nem vállalta, hogy beszél a férjemmel, figyelmeztesse, viselkedjen már szeretettel a gyerekekkel.

Egy őszi napon kint dolgoztunk a kertben, a gyerekek játszottak, hintáztak, labdáztak, fiam homokvárat épített nagy figyelemmel, egyszer csak eltűnt, kerestem, de nem találtam. Férjemet kérdeztem. Hol van Lehel? Ő nem tudja! Akkor bementem a házba, és a szobában találtam rá, ott állt pucéran. - Te mit csinálsz itt? - kérdeztem a fiam. - Azt mondta apuka, vetkőzöm meztelenre, és majd fél óra múlva elver. - Azonnal öltözz fel! - mondtam neki. Kiszaladtam a házból, és kérdeztem a férjem. - Mit csinált Lehel? Miért kellett neki levetkőznie. Azt mondta férjem, rossz volt a Lehel. Én nem vettem észre, hogy rosszat tett, de ha igen, akkor se kell kínozni, tudod milyen hideg van a lakásban? Ilyet többet ne csinálj, ez nem nevelési módszer! Mit tudod te, mi a nevelés: te buta, hülye nőszemély. Az eredmény az volt, hogy egy hónapig nem szólt hozzám egy szót sem, nem beszéltünk, akárhogy kértem, akkor se, és nem is szexszeltünk. Anyám egyszer a férjemnek a gyerekek előtt azt mondta, hogy én nagyon makacs voltam, olyan, mint a fiam, nemhogy kiállt volna mellettem, de még ellenem beszélt. Soha nem szabad egy anyának jobban szeretni a vejét, mint a lányát! Nem makacs voltam, csak más, mint ők, nem akartam falun élni, tanulni szerettem volna.

Ősz, majd a tél következett. Mi szüleimhez télen soha nem utaztunk, mert egyszer még a házasságunk elején, az ágyamat ugye elfoglalta az öcsém, így én kiszorultam már a meleg szobából. Anyám bennünket a férjemmel egy fűtetlen szobába tett, téglát melegített, de az reggelig se melegítette be az ágyat. Anyám este a fűtetlen szobából a kabátját is kivitte a melegbe, hogy másnapra átmelegedjen, de a lányát nem sajnálta a hidegben. Egy igazi anya a lányát engedi a meleg szobába, és ő megy a hidegbe. Így a téli látogatások elmaradtak. Egyszer azt írta anyám, hogy befűt a szobába, csak menjünk látogatóba. Így történt, hogy mégiscsak útra keltünk. Már délben értünk oda, és nekünk kellett segíteni a kályhacsövet beszerezni. Aztán bizony nagyon gyengén melegedett be a szoba, még füstölt is. Ekkor végleg döntöttem, ha anyám nem biztosít számunkra meleg szobát, én soha többet télen oda nem utazom. Miska szüleinél meg annyian voltak, hogy oda csak néha ebédre voltunk hivatalosak. Olyankor panaszkodott anyósom, hogy a férje nem enged neki kalácsot sütni, ezért a kamrában magasan egy kosarat tartanak, benne a kakaó, a cukor, és akkor sütnék, ha az öreg dolgozik. Apósom vasárnap nem engedi a családot templomba, parancsol a gyerekeknek, ha más nincs, a szénát

vagy a szalmát kell az egyik helyről átvinni a másikra, vagy akár a farakást. Nem sokat, de mindig hallottam valami kétségbeejtőt. Miskát, amikor gyerek volt, az apja gyakran kikötötte a fához. Anyósom a fiát a saját vizeletével itatta gyerekkorában, ha beteg volt, mert azt hitte, attól meggyógyul. Télen az öreg a szekrénybe zárta anyósom csizmáját, hogy ne használja, mert elkopik. Csodálkoztam ezen a különös viselkedésen, hisz akkor még nem tudhattam mi vár rám, habár sejtéseim már voltak.

Fiam már nagy óvodás, amikor bárányhimlőt kapott az óvodában. Otthon ápoltam, aztán pici lányomat is megfertőzte, hintőporoztam őket, és meséket olvastam nekik, hogy könnyebb legyen a betegség elviselése. Amikor aludtak, pizsamát varrtam a gyerekeknek, fiamnak kutyát hímeztem rá, lányomnak nyuszikát. Emese először a könyvekből ismerte meg a nyuszikát, és huszonegy hónaposan szépen tisztán mondja is: nyuszika. Egyszer kint sétáltunk az utcán, és az úton egy számár húzta a kocsit. Az én pici lányom örömmel kiabált: ott a nyuszika. Számár volt a nyuszi. Sürgősen állatkertbe vittem, és mutattam neki, milyen az igazi nyúl és milyen a számár. Huszonkét hónaposan már kis versikéket tud: kis kacska fürdik fekete tóban, anyjához készül Lengyelországba. Cijmos cica jaj, hova jet a vaj, ó játom a bajuszodon, most jesz neked jaj. A „Füstbe ment terv” hat sorát is fejből tudta.

Tél volt, amikor lányom két éves születésnapját ünnepeltük. Mondatokat mondott akkor már. Megin taknyos az ojjom, rajzolj nyuszikát kicsikét, anyuka add ide a füzetet! Ő is akart nyulat rajzolni. A könyvben Télapót keresett. Megkeresem Télapó bácsit, itt a Télapó bácsi, megkerestem. Kutyus megharapja nyuszikát, add ide ceruzát, batya ment óvodába. Amikor hallotta a kutyaugatást, azt mondta, nem bánt. Anyuka, add ide nekem zsebkendőt, anyuka megtörli, anyuka cuclikát, drappot. Kérdeztem tőle, akar-e mogyorót? Apuka tör - válaszolta. Játszott a nyuszikával és azt mondta, beköti farkát, ne fázzon. Nézem anyukát, mit csinál. Varr gombot anyuka, dógozik, varr anyuka nadrágit, rajzugat anyuka, szép vagyok, köhög, megverte batyát apuka, sírjon! Batya elvesz vonalzót, találtam mozaikot, nem bánsa anyuka széket, evszett kapukucs, mesélj kiskutyát, nyuszikát, megfogom a fakát, mesélj Piroskát, találkozott farkassal, én vagyok a vadász bácsi, erdőbe mentek, nem szereti, szép házikó, durr lövök, orvosságot kap batya fülibe, feküdj le, nyuszika, pihenj, Kata, szervusz, bekötöm a fejét. Vajas kenyeret, kiflit, tejet, csokoládét, sós rudat hol vetted? Ezt kérdezte tőlem az én pici lányom.

Emese már elmúlt két éves, de a szobatisztaságra nagyon nehezen szoktattam rá, pedig ott ültem mellette, fogtam kis kezét, és együtt nyögtünk. Hiába, amikor felöltöztettem, akkor kakilt a pelenkába, és utána szólt: kész vagyok! Aztán jött a nyár, és csak jobban érezte magát pelenka nélkül. Lányom nagyon mozgékony volt, sokat hintázott, de legjobban fára mászni szeretett. Egyszer a magas díófa tetejéről kiabált nekem: anyucika! - Gyere le, kislányom - mondtam neki, miközben alig tudtam félelmemet leplezni. Szerencsésen földet ért, de a létrát többé nem lehet csak fektetve tartani. A férjemre hárult az a feladat, hogy fák alsó ágait levágja. Amikor Emese megpillantotta a fák hiányzó ágait, megállt és azt kérdezte, most hogy mászok fel? Lehel inkább homokozott a kertben, a lakásban építőkockából szép házakat épített, vonatozott, játékaikat szerelte, mert mindig akarta látni a belsejét.

Mivel nem akartam a férjemmel diszkóba járni, és elmentem a hajam levágni, mire hazajöttem, nagyon elverte a gyerekeket. Sírtak és azt mondták, anyuka ne menj sehova többet, ne menj el itthonról, mert apuka verekedik. Beszéltem a férjemmel, aki azt mondta, rosszak a gyerekek, őt idegesítik, és így kell őket nevelni. Férjem nem akart változni, újra nekem kellett alkalmazkodni, vagyis nem mentem többet fodrászhoz. Az ígért színházlátogatást egyszer se biztosította, már hat éve nem voltam színházban. Amikor otthon voltam, akkor is résen kellett

lenni, mert mindig a gyerekeket bántotta, mintha élvezte volna a hatalmát, és azt, hogy mi szenvedünk. Férjem mintha tudatosan okozta volna öröm helyett a bánatot. Ha nem akarsz diszkóba járni velem, majd én elmegyek, de kiabálok, ütöm-verem a gyerekeket, az legyen a ti örömetek, ha nem vagyok otthon. Már nem annak örültünk, ha hazajött, hanem amikor elment, hisz akkor volt nyugalom és szeretet otthonunkban. Egy házaspárnak elmondtam, hogy a férjem nagyon goromba a gyerekekhez. Nem hitték el, mert Miska olyan jó ember, nekik nagyon sokat segít a házépítésben. Az orvosnak is mondtam, hogy a férjem rosszul bánik a gyerekekkel, ő meg nem is válaszolt.

Öcsém is elment három hónapra Németországba dolgozni. Felesége csavargott. El is akarták tőlük venni a gyerekeket, mert a szomszédok beárulták, hogy Magdi fél napig is egyedül hagyja őket. Anyám mesélte, három pelenkát cserélt naponta a menyé. Amikor kivette a gyerekek alól, kicsavarta, mert olyan nedves volt. A gyerekek súlya nem gyarapodott, hanem csökkent. Amikor öcsém visszajött, rendezték a helyzetet, maradtak a gyerekek. Egy nap testvérem jött hozzánk, bejött a lakásba, és a gyerekek szeme láttára odalépett a férjemhez, és ököllel megütötte az orrát, ami el is tört, aztán még püfölte is. Szaladtam a gyerekekkel az udvarra és kiabáltam, segítség, segítség! Senki nem reagált, pedig nyár volt és kertés házban laktunk. Azt mondta Gyuszi, nem bántja ő a gyerekeket, meg engemet se, csak a férjemet, mert kikezdett az ő feleségével, míg ő külföldön dolgozott. Az nem igaz, mondtam, mert egy jó feleség csak a férjét védi, különben lehetséges, arra gondoltam én is. A nyitott ablakokat becsukták a szomszédok, hogy ne kelljen bármit is segíteni. Öcsém soha többet nem jött hozzánk, most már őt is elveszítettem. Otthon még rosszabb lett az életünk, ezt az esetet se tárgyaltuk meg férjemmel. Abban az időben már nem is beszélgettünk kettesben, éltünk csak úgy üresen, ettünk, ittunk, aludtunk és dolgoztunk. Általában csak közöltük egymással a mondanivalónkat, de nem beszéltek meg. Férjem ebéd közben a gyerekeket szidta, pedig akkor találkoztunk először, mert délelőtt dolgozott a gyárban, aztán kiment a kertbe dolgozni, vagy elment otthonról. Közösén nem dolgoztunk, ha neki nem tetszett egy bokor, akkor azt kivágta, de velem nem beszélt meg. Férjem sokat csavargott, ha kérdeztem, hova megy, mindig talált elfogadhatót. Ha rádió szólt, akkor azt mondta: hallgassatok, ha este a tévét nézte, újra hallgatni kellett.

Lehelt a Kekeccel nyaralni küldtük az orvos ajánlatára, hogy erősítsük szervezetét, ne legyenek asztmás rohamai. Anyám megdorgált, „nem is vagy te anya”, ha ezt a gyereket elengeded az óvodásokkal. Lehel három hetet töltött a tengeren, mindhárman vártuk érkezését, elsőnek szállt ki a buszból, olyan szép volt a bőre színe, hogy öröm volt rá nézni. Férjemnek néha voltak reménykeltő gesztusai is.

Lehel nyaralása után már készülődtünk a tanévkezdésre, füzeteket, könyveket, táskát vásároltunk. Nagy esemény, amikor egy gyermek iskolába indul, külön szerencse, hogy elkészült az új, modern iskola, hatalmas zsbongóval, nagy tornateremmel és tágas tantermekkel. Fiamnak sötétkék nadrágot varrtam és fehér inget erre az alkalomra. Első nap elkísértem az iskolába, amikor ismerkedtek a tanító nénivel, az osztálytársakkal. Három magyar és egy szerb első osztály indult akkor Petőházán. A továbbiakban fiam szeretett iskolába járni. Probléma nélkül tanulta a betűket, a számokat, nagyon fogékony volt. Délelőttönként lányommal kettesben voltunk, megtanítottam az Ablak Zsiráf összes versére. Sok babaruhát varrtam, és ő öltöztette a babákat, aludni tette őket, beszélgetett velük. Jókedvű kislány volt, táncolt, énekelt. Engem nagyon szeretett, simogatott és azt mondogatta, anyucikám. Akkoriban kicsit súlyosabb volt és azt ajánlotta az orvos, hogy vacsorára virslit és joghurtot adjak a gyereknek kenyér nélkül. Akkor külön vacsoráztattam őt, de azonnal kérdezte, hol a kenyér? - Elfelejtettem venni -

válaszoltam. - Minek neked gyerek, ha nem veszel neki kenyeret! - Majdnem sírva fakadtam, ezek után nem volt más megoldás, a lánnyal nem lehetett fogyókúrázni. Különös kérdései is voltak neki, egyszer azt kérdezte, hogy ha ő meghal, akkor lesz-e nekem másik lányom? Nem halsz meg, mondtam neki, és ha mégis meghalok, lesz másik kislányod? Nem lesz másik, akkor elhallgatott.

Sétálni mentem a gyerekekkel, szépen felöltöttem őket, hadd lássa a világ, hogy nekem van két gyerekem. Bábszínházba vittem őket, kiállításra mentünk, így találkozott a lányom Picasso műveivel már kiskorában.

Már tavaszodott, hóvirág nyílt a kertünkben. Emese influenzát kapott, olyan magas volt a láza, hogy félrebeszélte, fülemből pisilek - mondta. Vesegyulladás volt a szövődménye, és csak kórházi felügyelet mellett injekcióval lehetett kezelni. Nem volt szabad látogatni, én mégis bementem hozzá. Egy távolabbi teremből rálátásom volt a betegágyára, ahol szomorúan ült a lányom és piszkálta az orrát. Nagyon nehezen viseltem gyerekeim betegségeit, sajnáltam őket, hogy szenvednek, mert én fájdalom nélküli boldog életet szerettem volna nekik.

Fiamnak teljesen megszűntek a fulladásos rohamai, de gyakran volt fülgyulladása. Nem szabad fület mosni! - csak törölni, szólt az orvosi figyelmeztetés.

Lehelnek notesze volt az iskolában, amit férjem minden este megnézett. Egyszer talált egy piros színű egyest, és este tízkor elrohant fiunk szobájába, felébresztette, és nagy kiabálások között kizavarta a házból. Ne menj ki utána, mert megöllek! - mondta nekem. Az előszobából néztem reszketve, ahogy állt szegény a kapuajtóban. Kértem, könyörögtem a férjemnek, menjen ki és hívja vissza fiukat. Nem megyek! - mondta ő. Legalább most le van a gond, elmegy a gyerek. Miska, kérlek szépen, hívd be Lehel! - könyörögtem neki. Hallgass te hülye, mert megöllek! Lehel egyszer csak megindult az úton befelé, örömmel tapasztaltam az előszobából. Férjem kiszólt az ablakon: Te még mindig itt vagy? Azonnal takarodj a háztól! Újra könyörögtem Miskának. Nem tágított, mintha az esze ment volna el. Ekkor gyorsan határoztam. Nem érdekel, ha megölsz, akkor is kimegyek és behívom őt, már indultam, de ő megelőzött. Gyere be, és köszönd meg az anyádnak! Amikor bejött a fiam, lefektettem, megcsókoltam. Aludjál szépen, ilyen soha többet nem történhet meg.

A továbbiakban már nem is volt nehéz férjem csavargását elviselni, hisz addig is nyugalom volt szerény otthonunkban. Elérte, amit akart, nyugodtan mehet szórakozni, már nem hiányzott nekünk. Esténként vagy korán, vagy későn feküdt, csak ne amikor én. Úgy aludtunk a közös ágyban, hogy már a hátunk se ért össze. Férjem egy hónapos hallgatással büntetett, utána már megszólítás se járt nekem, mert megvédtem a fiam. Szerintem a férjem tudatosan kínozza a gyerekeket, mert okot kellett keresni a tekergésre. Így elérte azt is, hogy nem mentem sehova, elzárva éltem az emberektől, beletemetkezve a munkába. Csak azt tudtam a világból, amit a rádióban, tévében hallottam. Ha valamit írtam, kicsúfolt, ha olvastam, azt mondta, majd ha megöregszel, akkor vegyél kezvedbe könyvet. Ha fiammal matekoztam, azt mondta, anyád úgyse tudja, ne is kérdezd. Felkerestem panaszaimmal a gyerekorvost, segítsen már, beszéljen a férjemmel, de nem vállalta. Egy hetilapban kértem tanácsot: azt válaszolták, senki nem avatkozik a családi problémákba, csak bűncselekmény esetén.

Közben Lehel tanult, azonban a szünidőt nagyon várta, és két héttel az iskola befejezése előtt tüdőgyulladást kapott. Még busszal vittem a kórházba, de visszafelé már olyan gyenge volt a láztól, hogy nem tudott a lábára állni, nekem pénzem nem volt taxira. Leültettem fiamat egy padra a kórház udvarában. Minden autóst megkérdeztem, ki megy Petőháza felé, aki hazavinne bennünket. Végül is találtam egy jó szándékú embert, aki hazaszállított a két gyerekkel. Aztán tíz napon keresztül mindennap biciklire ültettem őt, és toltam az orvoshoz injekcióra.

Már nem kívántam harmadik gyereket, az orvos is azt mondta az ő elvesztésére, hogy minden rosszban van valami jó. Talán én kínlódtam legjobban, mert nekem nem volt segítségem, máshol segített a család, az apa, a nagyszülők vagy testvérek.

Akkoriban lányomnak gyakran volt orrvérzése, örökké csak mostam, mert olyan hirtelen eleredt, hogy védekezni se lehetett, hol a ruhája, hol a pizsamája, hol a párnája vagy a takarója lett véres. Attól félttem, nehogy álmában érje, és megfulladjon. Eleinte hiába vittem a gyerek-orvoshoz, azt mondta, biztos örökölte, és nem törődött vele. A későbbiekben az egyik szakorvos adott egy olyan kenőcsöt, ami erősíti az ereket, és megszabadult Emese ettől a kellemetlenségtől.

Egy küszködéssel teli esztendő múlt el, férjem keveset volt otthon, de akkor is csak civakodott velünk. Soha nem volt békesség a házban, még ebéd közben sem. Ha asztalhoz ültünk, Miska azért dorgálta a gyerekeket, mert a széket nem arról az oldalról, hanem a másiktól kell megközelíteni. Az egyik gyereknek a jobb oldalról, a másiktól balról kellett a székre ülni. Ki tudta ezt megjegyezni? Ha megtévedtek a gyerekek, férjem kiabált; aztán ha már ültek szép csendben, az volt a baj, hogy fogják a kanalat, mert arra se képesek, hogy szépen tartsák. Fokozatosan ritkultak a közös ebédek, mert ő a műhelyben dolgozott, és a munka befejezése után egyedül evett. Azonban kegyetlenségei nem szűntek; egyszer Lehelt a két ajtó közé zárta, melynek szélessége 45 cm volt. Ha hintáztak a gyerekek, kiabált az apjuk, hogy csak észak irányba szabad ülni. Ki tudja ezt a sok szabályt megjegyezni, a székre így, a hintára amúgy. Soha nem mehettem el otthonról, mindig résen álltam, nehogy a gyerekeket kínozza. Néha annyira felbosszantott, hogy üvöltöttem, szinte elment a hangom. Ezt csak a férjem hozta ki belőlem, mert soha máskor az életben így nem viselkedtem. - Bolond vagy! - mondta férjem. Többször kísérleteztem megbeszélni vele a problémákat, de nem volt hajlandó. Egyszer bejött a konyhába kezét mosni. Akkoriban csak egy helyen volt erre lehetőség, odaálltam a mosdóhoz, és várokoltam, hátha megszólal, válaszol a kérdésekre. Egy órát álltunk és semmi nem történt, ha nem adom fel, akkor inkább elment volna kézmosás nélkül.

Abban az időben ki voltam szolgáltatva férjem kénye-kedvének, hisz nem volt munkahelyem. Petőházán nem volt bölcsőde, csak napközi a három évet betöltött gyerekeknek. Elváltam volna, elmentem volna, de hova? Évente ha véletlenül kétszer vagy háromszor volt köztünk kapcsolat, de az már nem szerelem volt, soha nem simogattuk meg egymást és nem öleltük meg. Igaz, nagyon sok család él szeretet nélkül, összezárja őket az ösztön és a kis lakás. Egy este elhatároztam, nem bírom tovább, legyen már valami köztünk, vagy beszéljük meg a további sorsunkat. Simogattam, csókoltam a férjem, aki hanyatt feküdt és megmerevítette magát, megfeszítve testét védekezett, hogy még véletlenül se legyen merevedése. Elválunk? Keressek valakit? Egy szót nem válaszolt, én a dühtől nem bírtam magammal. Beszélj, vagy kapsz egy pofont! Ő hallgatott. Akkor teljes erőmmel arcul ütöttem, úgy hangzott a csattanás az éjszakában. Ezek után megszólalt - menj a picsába! - és átment a másik szobába. Abban az időben egyáltalán egy férfival sem beszéltem, mert úgy gondoltam, ha valaki szépen szól hozzám, én máris elmegyek, de akkor mi lesz a gyerekekkel? Megöli őket, ha együtt lesznek nélkülem akár egy-két órát is? Annyira kívántam a szeretetet, és a szexet, hogy azt hittem, megzavarodok. Kell a feloldozás a vágnak, mert szétrobban az ember, és ez a mi kapcsolatunkban nem volt. Végleg rájöttem, ez a házasság már semmit nem ér, se nekünk, se a gyerekeknek, így nem lehet sokáig élni. Férjem nem volt hajlandó leülni és megbeszélni a dolgokat, se egyik nap, se a másik nap, de még a harmadikon sem. Egy férfi, ha már van két gyereke, és az asszonynak nem segít senki, akkor van a legnagyobb szabadsága. Férjem is biztos volt benne, hogy nem mehetek még ellenőrizni se, merre jár. Miska nem beszélt róla, de azt hiszem, már akkoriban eldöntötte, majd egyszer elhagy, csak ehhez kellett neki megfelelő anyagi

háttér. Sok különmunkát végzett, én sajnáltam, hogy milyen kevés pénzért, de utólag már tudom, jóval többet kapott. Lehel akkoriban kijelentette, ha ő megnő, megöl bennünket, és elveszi a pénzünket. Erre már a férjem is ledöbbsent.

Amikor lányom elmúlt négyéves, beadtam fél napra a napközibe, és kerestem munkahelyet. Férjem felháborodott. Te úgyse kapsz munkát, mert olyan buta vagy! Miska arra nem gondolt, hogy az én jövőmet is kell nézni, neki szaporodtak a munkaévek, nekem meg semmi, és már harmincéves voltam. Lányom szeretett napközibe menni, hisz gyermekközösségbe került. Egy alkalommal, mikor érte mentem, megmutatta nekem Csabát, fogták egymás kezét. Később együtt ebédeltek. Olyankor Emese a legjobb falatot mindig félretette, hogy majd utoljára fogyassza, de Radojka elvitte, mert sietett összeszedni a tányérokat. Ekkor tanulta meg a lányom, hogy a jó ennivalót kell előre megenni. Ez különben otthon is úgy alakult, hogy ő meghagyott egy kis csokit másnapra, azonban Lehel megkereste és megette.

Férjem tévedett, amikor azt hitte, nem találkozik megfelelő állást. Elmentem néhány helyre személyesen jelentkezni, és nemsokára egy varrodában kaptam munkát, egy hónapos próbaidőre. Azt mondta Miska, ő nem beszél velem, ha megyek dolgozni. Addig is keveset társalogtunk, habár tudta, nehezen viselem a hallgatását. Nagyon lekicsinylő érzés, ha az embert válasza se méltatják, de már nem érdekelt, majd beszélgetek a gyerekeimmel és a munkatársaimmal. - Micsoda anya az, aki a gyerekét reggel ötkor kelti, és viszi a napközibe - mondogatta. Természetesen ő jó apa volt, mert a gyerekeket helyesen nevelte. - A szigortól lesznek rendes emberek - mondta. - Te gyereket se tudsz nevelni! - Nem hallgattam rá, a tervem véghezvittem, mert ha nem bírom tovább a viselkedését, elvállunk, de legalább már nem halunk éhen.

Fiamnak elintéztem az iskolai napközit, ahol felügyelet mellett tanulhat. Elmondtam neki, megyek pénzt keresni. Reggel, ha csörög az óra, felkelsz, felveszed a nadrágot, inget, mindent, amit a székedre készítek, és elfogyasztod a reggelit. Kapsz kulcsot, bezárod a lakást, és indulsz iskolába. A tanítás után elmész a napközibe. Kilencéves nagyfiú vagy te már. Délután először hozzád megyek, ha leszállok a buszról, aztán bevásárolunk, és megyünk Emeséért. Fiam időnként elvesztette a kulcsot, néha nyitva maradt a lakás, de akkoriban még nem volt rablás. Lányomnak is mondtam, hogy dolgozni megyek, és az óvodában kell maradni ebéd után is. Azt mondta Emese, hogy ő nem alszik ott. Ígértem, varrok neki egy szép, új hálóinget. A kezdet küzdelmes volt, nagy erőpróbát jelentett mindannyiunknak. Férjem betartotta az ígéretét, nem szólt hozzám, de már nem könyörögtem a szavaiért. Munka után örültem, hogy találkozhattam a gyerekeimmel. Hazaérkezésemkor főztem, varrtam és minden éjszaka kézzel mostam. Férjem csavargott, ebédelni, vacsorázni mindig hazajött. Lányom is haragudott, azt mondta, nem is szeret, mert dolgozni járok. Az óvó nénit kedveli, mert ő játszik vele. Ki kellett tartanom, mert a mi közös életünk reménytelen volt, a férjem se a gyerekekhez, se hozzám nem kötődött szorosan. Amikor a régebben elfogadott varrást befejeztem, többet már nem vállaltam. Egy estét ki nem hagytam, hogy a gyerekekkel foglalkozzam. Fiammal a tanulást beszéltük meg, és a napi történeteket. Lányomnak a kiskutyát és a nyuszikát meséltem, hogy ott vannak a bokorban az óvoda kertjében. Nagyon szerette és várta ezeket a történeteket, hisz aktuális dolgokat rejtettem a mesékbe. Egyszer képeslapot is küldtem neki, melynek a feladója: kiskutya és a nyuszika. A munkahelyemen bizonyítani kellett, mert sokan voltunk próbaidőn, és keveset vettek fel állandó munkára. Egy hónap múlva megszólalt a férjem. Ne menj többet dolgozni! Láthatod, mennyi probléma van. Nem maradok otthon - válaszoltam; majd Emese megszokja a napközis életet. Amikor tapasztalta, hogy a tervem végleges, azt mondta, menjek át a gyárba, közelebb is van, és többet kereshetek. Kérdeztem már régebben is, mehetnék-e oda dolgozni? Akkor az volt a válasz, pont téged várnak! Az igazgató behívott beszélgetésre, és rövid idő múlva felvettek a csomagolóosztályra. Néhány

nap múlva egyik délután pudingot főztem a gyerekeknek, míg azt megeszik, gondoltam, nyugodtan takaríthatok. A lányom az édesség egy részét fogyasztotta el, leszaladt a teraszról és fel a hintára. Nem ült rá, mint ahogy szokott, hanem felállt és azt kiabálta: Lehel, nézd, mit tudok! Amikor nagyon röpült a hinta, kiugrott belőle, és pillanatok alatt megtörtént a baleset. Fiam jajgatására szaladtam ki a kertbe, azt hittem, vele történt valami. Azonban lányom kéztörése egyértelmű volt; a sérült végtagot megtörölgettem a portól, felkötöttem, a biciklire ültettem őt, és indultunk az orvoshoz. Szegény lányom sokat szenvedett. Amikor férjem hazajött, kérdeztem tőle, most mit csináljunk? Emesét így nem lehet napközibe vinni. Nagy meglepetésemre férjem otthon maradt a gyerekekkel. - Ne bántsd őket! - figyelmeztettem, mert megmondom a főnökömnek. Talán egy kicsit megijesztettem, mert egy ideig nem voltak nagyobb problémák.

Egy hónap múlva kollektív szabadságra mentek a dolgozók. Úgy gondoltam, megkérdezem az igazgatót, ki takarítja az irodákat, míg a takarítónők szabadságon vannak? Senki - válaszolta az igazgató. Akkor azt ajánlottam, egy hónapig vállalom az irodák takarítását, és a két belvárosi ékszerboltot. Bicikliztem a városba nyolc kilométert, de kaptam fizetést, és vehettem magamnak almás burekot reggelire. A későbbiekben jelvényeket csomagoltam a gyárban, nehéz volt a monoton munka, de egyelőre nem volt más megoldás. Az első hitel, amit felvettem, egy tizenkét programos automata mosógép volt, a legjobb, amit akkor venni lehetett. Vezetékes vizünk még nem volt, úgy pumpáltam a vizet a tartályba, de nem kellett már kézzel mosni. Ha mi nem változunk, a sorsunk sem változhat. Mivel folyamatos volt a munkaviszony, már abban az évben kaptam szabadságot is.

A víztisztító rendszerek meghibásodása folytán a vegyi gyárak szennyvize befertőzte a tavat, és lecsapolták. Ott tátongott a mélység, az üresség, a tó halála. A következő évben már kukorica termett benne. Egyszer elmentünk négyesben biciklizni, Lehel hajtott elől. Férjem irányította: gyorsabban!; lassabban!; kerüld ki!; a kis úton menj, te hülye! Általában ezért nem volt folytatása a mi közös kirándulásainknak, mert nem okozott örömet senkinek.

A nyári szabadságot otthon töltöttem, mivel férjemnek gyenge volt a látása, elvittem a gyerekeket ellenőrzésre. Fiamnak rendben volt minden, lányomnak viszont kettős látást állapított meg a szemorvos. A kalickában egy papagáj volt, és Emese kettőt látott. Jókor jöttünk, közölte a szakorvos, most még visszafordítható az állapot rendszeres gyakorlással. Aranyos volt a lányom, hisz megértette, talán még tetszett is neki a próbálgatás. Amikor a kezét kinyújtotta, mutatóujját a szem irányába emelte, akkor ő kettő ujját látott. Erősen kellett nézni a mutatóujját, közel hozni egészen a szemhez, és ezt napi több alkalommal ismételni addig, míg csak a valóságos egy ujját látja. Egy hónap alatt sikerült helyrehozni ezt a kellemtelenséget. A szabadság után következett a befőzések ideje. Ötven kiló paradicsomot vettem, főztem, passzíroztam, üvegekbe töltöttem. Amikor a férjem hazajött, azt mondta, mi-csoda rendetlenség van az asztalon. Gyere és segíts, hamarabb készen lesz. Ő nem ér rá, kell menni Mártához, a fogorvos lányához, valami adatok kellenek neki a helyi közösség irodájából. Nem értettem, de ez így volt máskor is.

Már több mint egy éve dolgoztam, de a mi életünk nem változott. Nem tudtam elviselni azt a helyzetet, amelyben éltem. Elválnék, de hova menjünk lakni a gyerekekkel? A férjem húga a felső bíróságon dolgozott, mint gépírónő, tudtam a kapcsolatait, nem hittem, hogy jogilag bármit is el tudnék rendezni, ami számunkra kedvező lenne. Falura nem mehetek vissza! Ez volt már a tehetetlenségem csúcsa. Férjem csavargott, és nagyon kegyetlen volt hozzánk, főleg a fiunkhoz. Dühében Lehelt rugdosta, már Emesét is pofozta. Egyszer csak Lehel nem tudta tovább tartani a széket, ellenőrzésre vittem. Az orvos kórházba utalta, ahol panaszmentes

volt, akkor magához hívatott, ahol elmondtam férjem viselkedését és azt, hogy eddig senki nem akart segíteni. Akkor ő behívatta Miskát is, aki vállalta a kegyetlenségét, de azt mondta, úgy kell gyereket nevelni. A gyerekorvos megkérdezte, bevonul-e önként a pszichiátriára, vagy beviszik. Férjem másnap reggel önszántából bement a kórházba.

Fiamat hazavittem, három hét boldogság volt otthon. Dolgoztam, Lehel iskolába járt, lányom napközibe, de délután nyugalom, békesség, nevetés, mesék, séták jellemezték életünket. Látogattuk a férjemet, de közömbös volt hozzánk. A pszichológus tájékoztatót, hogy a gyerekeket ki kellene venni ebből a környezetből, keresni nekik egy másik apát és minél távolabb költözni. Tanácsot mindig könnyű adni. Szüleimnél ott élt az öcsém és a két gyereke. Hiába gondolkodtam, nem találtam megfelelő megoldást, hova menjek egymagam a két gyerekkel. Albérletbe? Ki sem tudom fizetni, nem tudunk megélni. Sajnáltam a gyerekeimet, hogy nekik ilyen helyzetben kell élni, ez még rosszabb, mint az én gyerekkorom volt. Az orvossal is beszéltem, aki tájékoztatót, hogy korbácsütéssel kezelik Miskát, ami nem kellemes számára, de azt mondják neki, gondoljon a gyerekeire, milyen fájdalmat okozott nekik. Ő biztatott, hogy vannak már kiváló gyógyszerek, és rendszeres használatukkal javulni fog férjem állapota. A kórházi kezelés után Miska bizonyítani akart, hogy képesek vagyunk mi még együtt élni, egyszer még meg is szólított. A szomszédban árultak valami régi bútort, elmentünk megnézni, én már kifelé tartottam a gyerekekkel, amikor férjem szólt. - Acita, mit gondolsz, vegyük meg a szekrényt?

A tó szanálása után feltöltötték a tavat, nagy ünnep volt. Egy csónakról virágot dobtak a vízbe, fényképezkedtünk is, de minden felvételen Miska távolabb állt tőlünk, a gyerekeim mindig közelebb hozzám. Azon a nyáron Pestre utaztunk, állatkertbe, vidámparkba. Vettük egy földgömböt, amely már régi vágyam volt. A margitszigeti szabadtéri színpadon Cárment néztük, a gyerekek elálmosodtak, és az apjuk hazavitte őket; így végignézhettem az operát. Ez a viselkedése már reménykeltő volt, bíztam, hittem, hogy jobbra fordul az életünk. A néhány nap alatt csak egy probléma volt, egyszer erőlevest ettünk valahol egy vendéglőben, és a gyerekek nem tudták megenni, akkor szidott bennünket. Az állomáson felszálláskor hallgatni kellett, különben tudtunk vele élni, habár a közömbössége elgondolkodtató volt, érzelmek nélküli viselkedést tanúsított irántunk.

Még azon a nyáron Hofi Géza jött vendégszereplésre. A petőházi szabadtéri színpadon volt a fellépés, együtt mentünk négyesben az előadásra. Hazafelé lányom az apja kezét fogta, fiam velem jött, és hazáig énekelt, én elszabtam, te elszabta, ő elszabta.

Egy szombati napon már ért a mogyoró a kertünkben, takarítottam a szobát, közben a családot hívtam ebédelni. Míg elfoglalták a helyüket, addig a sarokban is feltöröltem a padlót, és akkor a nyitott ablak alatt felemelkedtem, akaratom ellenére a hátammal megemeltem az ablakot. Iszonyú csörömpöléssel a hátam mögé zuhant le az üveg. Szerencsém volt, mert ha rám esik, menthetetlen vagyok. Egy világ dőlt össze bennem, hisz mindent megteszek a családomért: időmet, energiámat, szeretetemet, és senki nem jött megnézni, mi történt, pedig nyolc-tíz méterre voltak tőlem. Milyen család ez? Érdemes ezekkel együtt élni?

Munkahelyemen sok asszonnyal beszélgettem, különböző élethelyzeteket ismertem meg. Ott hallottam arról, hogy a házaspárok hetente többször, mások mindennap szexszelnek. Egy asszonynak takarítónője is volt otthon, férjével mosolyogtak, ha egymásra néztek. A jó szex lehet a boldog házasság titka? Ott hallottam először arról is, hogy az asszonyok önként vállaltak két műszakot, és az esti munka, ami tíz óráig tartott, abba már más is belefért. A gyár portáján két helyiség volt, az egyikben lehetett szexelni, de olyanról is hallottunk, aki éjszaka

kint a fűben csinálta. Amália nagyon meglepődött, hogy nekünk két-három havonta van kapcsolatunk. Miska viszont akkoriban nyíltan beszélt arról, hogy a szex nagy hülyeség.

Lehel kitűnő tanuló volt, történelemversenyen második helyezést ért el. Az iskolában sok verset tanult, otthon is gyakorolta, így a lányom is megtanulta. Emese egyes hangoknál kidugta a nyelvét beszéd közben. Logopédushoz vittem, aki azt mondta, erről le kell szoktatni, mert nem esztétikus. Így hetente két délután vittem a városba, ahol a szakember tükör előtt tanította őt a helyes beszédre. Néhány hónapi gyakorlás után Emese olyan szépen megtanult beszélni, hogy ötévesen egy szavalóversenyen első díjat kapott. Ajándék egy szép mesekönyv. A szabadkai színházban csak úgy visszhangzott a terem, amikor kiállt a lányom szavalni az Anyám tyúkját.

Ősszel felveszik a zeneóvodába, ahol furulyázott, táncolt és énekelt. Eleinte az apja vállalta is, hogy kíséri lányunkat, azonban apró kifogásokra hivatkozva beszüntette. Nekem viszont rövidebbek voltak még az éjszakáim is, mert a munkát meg kellett csinálni. Akkoriban kapta a kis utazó az első karóráját, és már ötévesen ismerte az időt. Az óvodában mindig kérdezte, hány óra van, azt mondta Radojka, úgy csinál a kislány, mintha ismerné az órát, próbálja ki! - mondtam neki.

Egy délután, amikor a napköziből hazahoztam a lányom, fáj a hasa, hányingere és hőemelkedése volt. Orvoshoz vittem, ahol beutalt a szakorvoshoz, vakbélgyulladás alapos gyanúja miatt. Másnap reggel vérvételre és szakorvosi vizsgálatra jelentkeztünk. Azt mondta az orvos, sürgősen meg kell műteni, mert a tapintás is fájdalmas, és a gyulladás kimutatható a vérben és a vizeletben is. Telefonáltam férjemnek, hogy bent maradunk a kórházban, siessen haza, hogy Lehel ne legyen egyedül. Tudni kell, hogy akkoriban halt meg egy gyermek azon az osztályon. Mindenhol beszéltek arról a hírről, és Emese is tudta. Ugye, nem halok meg? - kérdezte szomorúan. Én is attól féltem, de nem mondhattam neki. Kaptam egy fehér köpenyt, és ott ültem ágya mellett. Az együttérzéstől már nekem is fáj a hasam. Amikor az orvos beöltözött, szólítottak. A műtő ajtajáig kísértem a kis beteget. Újabb nehéz óra következett, majd amikor megszólalt a telefon, a nővérrel mentünk a műtőig. Egy zöld ruhába öltözött ember hozta ki alvó lányomat. Azt mondta a sebész, semmi komplikáció nem volt operáció közben. Anyuka, ébressze fel a gyermekét! Amikor az ápoló letette az ágyra lányomat, megsimogattam az arcát, és halkán szólítottam. Szia Pici, ébredjél! Az én kislányom felnyitotta a szemét. Kész vagyok, kérdezte? Igen. Itt leszek melletted, csak pihenjél. Ez így néhányszor ismétlődött. Amikor fájdalomra panaszkodott, hívtam a nővért, és kapott injekciót. Később teával kínáltam, de csak kortyokat ihatott, ő viszont egy egész pohárral kért. Meséltem neki kedvenc meséit, de hiába, a szomjúsága nem csillapodott. Egyszer meg is haragudott rám, mondta is, milyen rossz vagyok, nem adok neki elég teát sem. Elfordította kis fejét, de akkor már tudtam, hogy a nehezen túl vagyunk. Legnehezebb dolog a világon anyának lenni és nézni gyereke szenvedését. A háborúban azért büntették úgy az anyákat, hogy saját szemük előtt ölték meg gyerekeiket, nagyobb legyen a szenvedésük. Egész éjszaka ültem a betegágyánál. Amikor már egy pohár vizet megihatott, azt mondta, nem is kell neki, ha eddig nem adtam. Reggel elkísértem pisilni, amikor visszajöttünk, remegett. - Miért fázom, ha nem fázom? - kérdezte. Azt hitte, csak a hidegtől lehet reszketni. Visszafeküdt, én elköszöntem tőle, de ígértem, mindennap jövök látogatni. Siettem haza, mert otthon a fiam várta, hogy elmondja, mi történt, míg távol voltunk egymástól. A következő napokban is mentem lányomhoz, pedig nem volt látogatás a gyermekosztályon. A kórház portásának azt mondtam, hogy műtétaláírásra hívott az orvos. Ez volt az egyetlen indok, amivel be lehetett menni a kórház területére. Én voltam az egyetlen anya, aki mindennap látogatta a gyerekét. Emese utolsó nap már játszott a

gyerekekkel egy játszobában, sajnálta is, hogy haza kell menni. Otthon húsleves ebédeltünk, sok zúza és máj volt benne, de neki nem volt étvágya életében először.

Öcsém és felesége akkoriban váltak a bíróságon, az apának ítélték a gyerekeket, akik akkor négy- és ötévesek voltak. Gyszi a városból visszament Keszégre a szülőkhöz. Anyám még kedvesebb lett a fiához, és vállalta az unokák körüli minden munkát. Néhány hónap múlva Magdi egy képeslapot küldött a gyerekeinek, azt írta rá, szeretlek, szeretlek, majd öngyilkos lett. A valóságban viszont nem szerette, mert képes volt őket itt hagyni, és másra háritani a felelősséget.

Férjem nem volt hajlandó visszamenni a további kezelésekre. Egyszer elintéztem, hogy behívják, de a gyógyszerert sem akarta bevenni, arra hivatkozva, hogy neki nincs semmi baja. Egy ideig látszólagos békességben éltünk, aztán férjem idegesebb lett, macerált bennünket, és sokat veszekedtünk. Ezek után leköltözött a melléképületbe. Esténként lementünk hozzá mindhárman, elmondtuk a napi történeteket, de ő azt mondta, nincs ideje. Menjetek! Így akart tőlünk szabadulni. Elszoknak tőled a gyerekek - mondtam neki, próbáltam közeledni hozzá, de elutasított. Egy deszkán aludt ruhástól a műhelyben, belülről bezárta az ajtót. Nemsokára az anyja jött hozzánk. Panaszkodtam, hogy Miska nagyon szigorú a gyerekekkel. - Acita, neked kell a férjedhez alkalmazkodni! - mondta. Ők is szigorúan nevelték a gyerekeket, azért lettek rendes emberek. Különben ajánlotta, hogy két hétre elviszi az unokáit, pihenjünk egy kicsit kettesben. Megvolt a döntés, elutaztunk a gyerekekkel, férjem feljött a lakásba, de a mi kapcsolatunkat már nem lehetett helyrehozni. Előbb kellett volna segítség a családtól, hogy néha átvegyék a gyerekevelés nehéz terhét. Egy hét alatt már nem tudtunk mit kezdeni a szabadsággal, dolgoztunk, külön-külön. Hétfégen meglátogattuk őket. Emese kezén gipsz, mert leesett a talicskáról és eltörte a karját; mesélte, hogy nagyapja nem engedte orvoshoz vinni. Azt mondták a gyerekek, hogy a nagymama és a nagypapa mindig kiabálnak és veszekednek, nem akarnak tovább itt maradni. Hiányzott nekik a szeretet, amit tőlem kaptak, mert nálunk is volt veszekedés, de minden este puszival búcsúztam tőlük. Ez volt egyetlen kirándulásuk a férjem szüleinél. A nagymama megtanította őket imádkozni. Amikor Erika eljött hozzánk, beültek a zongora alá, és lányom oktatta őt. - Te csak túrj és szenvedj, Erika! Ha meghalsz, a mennyországban jó lesz. - Fiamra nem hatottak ezek a dolgok. Lányomnál viszont nagyon sokáig tartott, míg kiűztem azt a véleményt, hogy a másvilágon jó az élet. Micsoda felelőtlenség egy nagymamától, akinek a fia kínozza a gyerekeit, ilyet tanítani. Lányom a kéztörés miatt nem mehetett iskolába, habár csak hétéves korban volt kötelező. A betűket viszont mindig kérdezte, ez milyen betű, az milyen betű? Esténként a tévében nézte a rajzfilmet, mondtam neki, hogy azt írja: esti mese. Egyszer tudakolta tőlem, hogy m, a, m, a, az mama? Így tanult meg egyedül olvasni. A gipsz levétele után sokat rajzolt, aláírtam a nevét, eleinte másolta, aztán megtanulta. A zeneiskolát folytatta, ahol zongorázni tanult.

Ahogy férjem viselkedése romlott irántunk, ugyanúgy nőtt a gyűlölet fiunknak lányunkkal szemben. A már szunnyadó harag újra lángra lobbant, Lehel továbbra se szerette a testvérét. A harag haragot szült, egy percre nem hagyhattam egyedül a két gyereket, mert a fiamban élt a bosszú hűga iránt és később irántam is. Lehel reakciói az apjában újabb reakciókat váltottak ki, egyik sem engedett, mindig kegyetlenebbek lettek, mind a ketten. Eleinte úgy éreztem, férjem nem szereti a fiunkat, de akkor már kimondottan gyűlöletet érzett iránta. Állandóan résen kellett lenni, a fiamat lesni, hogy a lányomat ne bántsa, és a férjemet figyelni, hogy ne büntesse fiunkat. Ha probléma volt a gyerekekkel, férjem keményen fenytette őket, ha elleneztem, megsértődött, és elment otthonról. Számára előnyösen oldotta meg a dolgokat, ha csavarogni akart, elverte vagy rugdosta a gyerekeket, és így oka volt az elmenetelésnek, mert

otthon nem lehet kibírni. Az is lehet, mindezt tudatosan csinálta, hisz így jutott szabadsághoz, kiállításokra, diszkóba, moziba járt. Ebben a házasságban az ő akarata érvényesült. Mivel a szex nem nyújtott neki örömet, nem volt, ami hozzám kötötte. Én voltam az áldozat, a férjem jól érezte magát, ilyen élete még soha nem volt, ebéd várta, tiszta ruha, a gyerekeket elláttam, volt lakása, általam volt szabad ideje. Miska fokozatosan, de mindig jobban mellőzött bennünket. Akkoriban anyósoméék elváltak, ő, aki azt mondta, túrni kell. Elment városba bejárónőnek egy családhoz. Volt időszak, amikor még visszament a férjéhez, de csakis télen, amikor faluhelyen már nem volt sok munka.

Fiam akkoriban még szeretett, még akkor is, ha néha bosszult. Az utcán mindig talált vadvirágot, vagy leszakított egyet a kertből, és örömmel hozta nekem. Én meg örültem a figyelmeségnek. Imádtam a gyerekeimet, olvastam nekik, játszottam velük, sok kalácsot sütöttem számukra. Fiamat ha megkértem, hogy segítsen, mindig azt mondta nem! - de gyakran megcsinálta, lányom viszont mindig azt válaszolta, - jó, de sokszor elfelejtette. Esténként tévét néztek a gyerekek, de Miska fél kilenckor zavarta Lehel aludni, akkor is, ha öt perc volt a film végéig. Szegény még az ajtóban is megállt, mielőtt aludni tért. Az én szavaimnak már semmi súlya nem volt.

A nehéz életem betegségbe menekített. Sokat fájt a gyomrom, egészen a gyomortükrözésig jutottam, de volt hólyaggyulladás, hólyagtükrözés. Abban az időszakban nagyon féltem a haláltól. Ha valaki torokrákban halt meg, akkor bizonyosan én is torokfájást éreztem. Amikor a végső kivizsgálás is kimutatta, hogy nincs semmi bajom, azt követően vége lett a panasznak. Nagyon féltem a méhráktól, és mivel tudtam, hogy a pecsétyszerű vérzés az oka, óránként szaladtam a bugyimat nézni, féltem, hogy nem tudom a gyerekeimet felnevelni.

A gyárban már ismerkedhettem volna, de nagyon zárkózott voltam. Ehhez férjem is hozzájárult, mert egy helyen dolgoztunk. Ha meglátta, hogy valakivel beszélek, rám szólt: nem lesz normád! Biztos attól félt, hogy elárulom a kegyetlen viselkedését, el is mondtam, de nem volt hatása. Ha véletlenül nevettem, és ő meglátta, azonnal jelezte, hagyjam abba. Lehetőség nélküli állapotban éltem. Otthon azzal bántott, ami a legjobban fájt, vagyis a gyerekeket kínozta, hadd szenvedjenek, hadd szenvedjek. Feszültséget csinált, és aztán a probléma elől menekült oda, ahol nem volt. A reakciói teljesen kiszámíthatatlanok voltak. Megtörtént, hogy valóban rosszat tett valamelyik gyerek, és nem bántotta őket, de a legváratlanabb helyzetben, amikor nem is féltem, egy pillanat alatt tudott változni. Támadott, mert ez jó védekezés volt számára. Mindig vásárolt valami fontos szerszámot, amire pénzt kért az ismerőseitől, és fizetéskor visszaadta. Sok olyan házasság van, ahol a férj és a feleség soha együtt nem mennek sehova, van egy közös lakásuk, oda mennek enni, tisztálkodni, aludni, és közben ha találkoznak, veszekednek, mert nem szeretik egymást, de az ösztönük időnként működik, és szexszelnek a sötétben. Egymást szeretni vagy gyűlölni lehet, esetleg eltúrni. Nálunk már az utóbbi volt. Ezek az évek olyanok voltak, amikor csak azon gondolkodtam, mit tegyek egy boldogabb életért. Tudtam, hogy gyerekeimet ki kell venni ebből a helyzetből, de hogyan? Ez nem jó példa a további életükhöz. Akkoriban féltem valakivel beszélni is, mert úgy éreztem, ha egy férfi megsimogatna és megölelné, többet egy órát nem élnék a férjemmel, hisz ő nem engedte, hogy szeressem. Szeretetéhségben éltem. Már külön paplant vettem, mert nem tudtam elviselni, hogy egy férfi alszik mellettem, akivel a hátunk összeér, és nincs kapcsolat köztünk. Csak a lakásproblémát meg tudnám oldani! Ez volt az állandó gondolataim között. A válás rossznak bizonyult, mert a jó feltételek a férjem oldalán voltak, e súlyos teher alatt egyre fokozódott bennem a kisebbségi érzés.

A betegség nem kerülte el a gyerekeimet sem. Egyszer mumszot kapott a fiam, ott ültem az ágya mellett, meséltem neki, hogy feküdjön és megóvjam a heregyulladásától, mert akkor elveszíti termékenyítő képességét. Őriztem, és mégis a tizedik napon magas lázat kapott. Május elseje volt, férjem garázst épített valahol a barátoknak. Én egyedül a két gyerekkel mentem az orvoshoz, a doktornő agyhártyagyulladást állapított meg. Lehel napokig feküdt betegen. Hallod a gyerekek hangját? - mondogatta. Nehezen viselte, mert szeretett a pajtásai-val játszani. Pontosan két hét múlva fiam megbetegedése után, lányom kapta meg a fertőző-betegséget. Sokat hiányoztam a gyárban, így azt sem várhattam, hogy jobb munkahelyet kapjak.

Amikor felgyógyultak a betegek, egy vasárnap délután férjem nagyon elverte őket, mindhárman sírtunk, amikor váratlanul megérkezett egy házaspár. Imre azt mondta, az nem lehet igaz, hogy Miska bántotta a gyerekeket, mert ő egy nagyon rendes ember. Mit gondolsz, mi jókedvünkben sírunk? A család építkezett akkoriban, és Miska sok időt töltött náluk, jó, hogy őmellette álltak, a munka ünnepén is náluk dolgozott. Férjem akarta is, hogy róla kedvező vélemény alakuljon ki, ő a jó ember, aki mindenkinek segít. Az ilyen kiélései után olyan gyorsan megváltozott, hogy mi még fájdalmasan sírdogáltunk, ő már nyugodtan és vidáman nevetett a barátaival. Nem tudom, hogy volt erre képes. Újra kezdetem előlről a régi problémát, az orvosoknak, a pszichológusnak, a szociális munkásnak, anyámnak, apámnak és egy-két házaspárnak elmondtam férjem viselkedését. Kértem, beszéljenek vele, de senki nem akart. A munkahelyemen csak annyit tudtam elintézni, hogy nem kényszerítettek túlórázni, a főnökömnek elmondtam az okát, de férjemet ő sem akarta felelősségre vonni tetteiért. Mindennap azon tűnődtem, hogy is oldjam meg a sorsunkat, de nincs hova menjek, nincs aki segítsen. Attól is félttem, ha válásra kerülne sor, mindent elvesznek tőlem, mert Verának nagy hatalma volt a bíróságon. A rokonait nem vitték katonának, az ismerősei pert nyertek, aztán minden vasárnap ment gyónni és áldozni.

A fantáziám óriási volt, hosszú könyveket gondoltam ki, melyeket soha nem írtam le, mert azt mondta a férjem, ne írjak. Majd írsz és olvasol, ha nyugdíjas leszel. Nem is adott lehetőséget szabad időre, mégis titokban naplót írtam, meg kis elbeszéléseket, és néha olvastam nemcsak a gyerekeimnek. Megvettem Sánta Ferenc Húsz óra című könyvét, és Fejes Endre: Rozsdatemető könyvét. Ha meglátta a férjem, hogy olvasok, szidott. Ezt a könyvet olvasod? Úgyse érted meg.

Abban az évben egyszer volt kapcsolat a férjemmel, és abból terhesség lett. Az utolsó percben szakították meg, majdnem kifutottam az időből, nagyon sajnáltam a magzatot, de olyan körülmények között, nem tudtam még egy gyereket vállalni. Férjem rábeszélte, vegyünk egy telket a gyerekeknek, én meg beadtam hitelkérelmet a ház javítására.

Anyósom vállalta, hogy a nyári szünetben tíz napig nálunk lesz, míg elvégzik a plasztikai műtétet. Ugyanis a méhszájon volt egy seb, ami még a szülés utáni sérülés maradványa, nem okozott problémát, de a nőgyógyász azt mondta, rendbe kell tenni minél hamarább. Miska kíséretében Szentesre utaztam a kórházba, de egy szót nem szólt hozzám a hosszú úton. Úgy döntöttem, ha ő nem beszél, én sem könyörgök tovább. Félttem az operációtól, és féltettem a gyerekeimet is. Érkezésünk után ott hagyott a férjem, minden búcsúzás nélkül. Az orvos megbeszélte velem, hogy azért fontos megműteni, mert egy belső seb idővel elrákosodik. Azt mondta, a húgyhólyagot és a méhszalagokat is fel kellene varrni, mert vizelési panaszokat okozhat idővel. Gátvágást kell alkalmaznia, kérdezte, milyen a férjem hímveszője, mert akkor olyanra szűkíti. Nem volt nekem viszonyításom, azt mondtam, közepes. Néhány nap múlva férjem meglátogatott, majd az elbocsátás napján megérkezett egy munkatársával és a feleségével. Az asszony, akit akkor láttam először, figyelmes volt hozzám, vitte a táskám, vigyá-

zott rám. Egy szegedi étteremben halat ebédeltünk. Alig vártam, hogy láthassam a gyerekeimet, anyósomnak megköszöntem a segítséget, aki azonnal haza is utazott. Nem tudom, mi történt a fiammal, de másnap csak úgy váratlanul eltűnt otthonról. A házunk előtt kerítésnek dőlve álldogáltam, és vártam őt. Egyszer megjelent az utcasarkon, de mire odaértem, eltűnt, ehhez a kínos küzdelemhez nekem még nem volt erőm. Férjem, ahogy szokta, csavargott, szomszédasszonyomhoz mentem segítségért. Iza azonnal biciklire ült, és utolérte a fiam, kérte, jöjjön haza, hisz látja, most jöttem ki a kórházból. Olyan gyenge voltam, már állni se tudtam. Bementem a házba pihenni, ahol pici lányom volt velem. Reméltük, Lehel úgyis hazajön nemsokára. Azonban se fiam, se férjem nem jöttek, remegtem a gyengeségtől, erőtlenségem voltam, sírtam bánatomban, görcseim voltak, nem tudtam felkelni. Már besötétedett, teljesen kiborultam tehetetlenségemben, minden neszre azt hittem, jön a fiam, de a szomszédasszony se jött megnézni, rendben van-e minden. Valamikor nagyon későn megérkezett a férjem, kértem, menjen megkeresni fiunkat, vagy jelentse a rendőrségen, de nem tett semmit, pedig tudta, nagyon szenvedek. Majd hazajön, vagy ha nem, akkor levan a gond! Lányom is aludt, én meg sírtam, de nem volt erőm a szomszédba se menni életem leghosszabb éjszakáján. Reggel a férjem lement a műhelybe dolgozni. Indultam a szomszédba segítséget kérni, amikor megérkezett a fiam. Lehel elmondta, nem bírja ő ezt már tovább, míg a kórházban voltam az apja sokszor elverte. Szüleimhez akart menni, de elfáradt, és egy kukoricaszár-kupacban aludt. Soha nem tudtam megfejtetni a rejtélyt, miért épp akkor ment el, amikor én arra is tehetetlen voltam, hogy menjek utána, de fiam hallgatott, nem akart beszélni a történetéről.

Férjem az események után leköltözött a műhelybe, külön csengőt is szerelt fel magának. Többet semmi közünk nem volt egymáshoz. A gyerekeket sem vállalta, de még az ebédet sem. Pici lányunk szaladt hozzá és szólította: apucika, de elhárította, mert sok a dolga. Iszonyú ideges volt, azt mondta, cián van a műhelyben, és azért zárja előlünk a helyiséget, így távollétében sem tudtam bemenni. Tulajdonképpen nem hiányzott ő nekünk, békesség és nyugalom volt a fenti lakásban. A karácsonyt is hármasban töltöttük, nem akart feljönni hozzánk. Azonban újév után a nagy hideg rákényszerítette, hogy elhagyja azt a kis odút. Amikor visszajött, néhány napig velünk volt, kértem, menjünk meglátogatni a szülőket, de nem akart. Elutaztam a gyerekekkel, akkor már egészségileg jól voltam. Mikor hazaértünk, nagy rend volt mindenhol, úgy tűnt, tudunk még együtt élni, még egy szex is volt. Napközben lent dolgozott a műhelyben, de feljárt ebédelni, aludni. Egy hónapot töltött köztünk, de nem tudtuk megszokni. Aztán egy napon újra lent maradt éjszakára.

1980. március 4-én megérkezett a levél. 1146. számú telek (rét) 232,94 négyzetméter, 1147. számú telek (termőföld) 81,07 négyzetméter, Tojásos Miska névre bejegyezve. Meglepődve tapasztaltam, hisz nem így beszéltük meg.

Tavaszdott már, egyszer, míg dolgoztam, Miska fiunkkal szétszedett egy létrát, aztán nem volt mivel felmennünk a padlásra. Másik alkalommal, amikor fodrászhoz mentem, a gyerekek iskolában voltak, mire hazaértem, férjem leszedte a teraszról a cserepeket és a léceket is. Ámultam, bámultam, de ő azt mondta, meg kell javítani a tetőt. Megkaptam a gyárban a kölcsönt, amit öt évig kell törleszteni, havi fizetésem 20%-át. A lakáshitelen sok anyagot vettünk a ház felújításához, új ablakokat, csempéket, cementet, sódert.

Férjemmel dolgozni mentünk külön-külön, de a busznál már ott álltunk mindketten, hallgatósan. A gyárban is egymás közelében haladtunk, mint a házaspárok. Lányom kilenc körül sírva telefonált. - Anyuci, gyere haza, mert apuka elvitte az ágyamat. Zokogva kérdezte, - hol alszom estére? - Ne sírj kislányom, megkapod az én ágyam, és azonnal indulok. Kilencéves volt akkor Emese, és két hete volt telefonunk. Főnökömnek szóltam a kellemetlen esemé-

nyről, kezembe vettem a táskám, vállamra dobtam a kabátom, és az első busszal indultam. Utazásom alatt arra gondoltam, vajon mikor is csókolóztunk mi utoljára? Mióta is nem szeret engem a férjem? De hiszen nem is férjem ő már nekem. Volt valami kapcsolat köztünk január végén, próbáltam felidézni, de nem sikerült. Amikor Petőházán leszálltam a buszról, simogatta arcomat a tavaszi szellő, és új, eddig nem ismert érzést lehelt rám. A rügyező fák illata kellemesen érintett. A néptelen utcán kabátom zsebébe tett kézzel szaladtam, hajamat lebegtette a szél, olyan könnyűnek éreztem magam. Amikor befordultam az utcánkba, már láttam, a házunk előtt egy nagy kocsí áll indulásra készen. Csak Miska tudta, hányadik fuvar volt az már. - Mi ez? - kérdeztem őt? Nem válaszolt. Akkor a fuvaroshoz fordultam. Hova is költöznek? Nem tudja, hol lesz a férj műhelye? Nem! A bácsi azonnal közölte velem az utca nevét, a házszámot. Ne menj el, mondtam Miskának, beszéljük meg az életünket. Néhány könnyesepp gördült az arcomon, a nyakamba. Te buta, te csúnya, te már nő sem vagy, nem kellesz te senkinek, mondta meggyőzően a férjem. Álltam meredten, de amikor a bénulásból felocsúdtam, szigorúan Miskához fordultam. - Amit eddig elvittél, az a tied! Ezek után már nem mész be többet a házba! - Dühében a kulcsokat a terasz kövére dobta. Felvettem. - Sok bajod lesz még a gyerekekkel - mondta gúnyosan, és elment. Ha lányom nincs otthon, akkor Miska mindent elpakolt volna délután fél háromig, míg tartott a munkaidőm. Így is elvitte a nagymamámtól örökölt konyhaszekrényt, amihez neki semmi köze nem volt, a teraszról korábban leszedett cserepet, a léceket, az egyetlen létrát. Nem csak tárgyakat vitt el Miska, hanem azt a valamit, ami nélkül élni sem lehet. Elvette az önbizalmat, a hitemet.

Pici lányomat vigasztaltam, majd az én ágyamon alszunk ezután. Nagyon ügyes vagy, hogy felhívtál. Gyere, megnézzük a mai házi feladatot, aztán együtt ebédelünk. Mit szeretnél ma felvenni? Melyik ruhát? Emesét azon a napon puszuval tudtam búcsúztatni, amikor iskolába indult. Egyedül maradtam. Ilyen alattomos módon felszámolni egy tizenhét éves házasságot. Ilyen emberrel éltem én? - kérdeztem magamtól. Arra nem képes, hogy elem álljon és azt mondja, elmegyek. Titokban költözni, szerintem nagy bűn. Valószínűleg már régen elhatározta, hogy veszünk egy telket, ami az övé lesz. Engem ott hagy a két gyerekkel és a sok adóssággal. Aztán még a gyerekek élelmezéséhez se járul hozzá. Azért lettek csak az enyéme, mert nem engedtem az ő indulatait a gyerekeken kiélni. Valószínű a szexuális kielégületlensége, tehetetlensége volt a kegyetlenségének a forrása. Hallani nagy uralkodókról is, akik hasonló problémák miatt emberek ezreire álltak bosszút. Mint tudjuk, Hitlernek sem volt libidója. Ha lett volna lehetőségem, már régen elmentem volna, és akkor csak az fájt, hogy ezt nem én tettem meg. Az emberek saját butaságaik miatt zuhannak bele a lehetetlen életükbe, így voltam én is. A házasságunk csak egy színjáték volt, több felvonásban.

Fiamat a kapuajtóban vártam. Meglepődve közeledett felém. Apád elköltözött, közöltem vele. Lehel annyira örült apja távozásának, hogy ebéd után biciklire ült, és felkereste barátait, hogy közölje velük a hírt. Megszabadultunk egy óriási tehertől.

A mester azon a délután, április tizenegyedikén megkezdte a ház felújítását, ablakcserét.

Este a fürdőszobában álltam és a tükörbe néztem. Valóban milyen csúnya vagyok. Buta is vagyok, igaz van Miskának, évek óta nem olvastam semmit, a szexet sem élveztem. A nyitott ablakon a fenyő halk énekét hallottam. Messze mentél, nagyon messze, talán nem is látlak. Azt hittem, hogy a hűséged, a szerelmed nagyobb lánggal égett. Te ígértél boldogságot, te mondtad, hogy soha el nem válunk. Alvó gyerekeimet néztem az éjszakában, akik olyan szépek voltak. Aludni nem tudtam, elővettem a számlákat, amit a napokban ki kell fizetni. Rádöbentem, hogy csak néhány napi élelemre való pénzem van, és még messze a következő fizetés. Miska a fizetéséből nem adott semmit. Akkor mi néhány nap múlva mit eszünk? Késő éjszaka a gondolataim elaltattak.

Reggel fél ötök az óra ébresztett. Elkészítettem a gyerekeknek a reggelit. Attól a naptól kezdve biciklivel mentem dolgozni, pedig még az áprilisi hajnalok hidegek voltak. Az utazásból megtakarított pénzen vettem naponta egy kenyeret. Nem kértem senkitől segítséget, helyette szóltam az ismerőseimnek. Vegyetek már valami anyagot, majd varrok nektek szoknyát, blúzt. Nyolc és fél órát dolgoztam a gyárban, aztán főztem, a mesterekkel foglalkoztam, este gyerekeimmel tanultunk, beszélgettünk. Lányom másodikos volt akkor, fiam hetedikes. Éjszaka, amikor már aludtak a gyerekeim, varrtam idegen embereknek.

A munkások serényen dolgoztak minden délután, egy hónapon keresztül. Az ő munkájukra még maradt a hitelből, de, mint ahogy lenni szokott, a mesterek mindig többet kérnek a megbeszélte összegnél. A telefon bevezetésének nyolchavi részletfizetése is elkezdődött és a lakáshitel. A telefonszámla fél fizetésem volt. Ezen nem tudtam takarékoskodni. Lányom naponta háromszor is hívott. - Mi baj van kislányom? - kérdeztem. - Olyan egyedül vagyok - mondta. Az új helyzetet nehezen viselte. Akkoriban fiam délelőtt járt iskolába, én is délelőtt dolgoztam, lányom viszont délutános volt, délelőtt senki nem nézett rá. Zongorázott, tanult, de nem volt kihez szólania. Talán csak neki hiányzott az apja, mert ő szerette, csak viszonzást nem kapott. Vannak árvák, akiknek már a halottak természetesen nem segíthetnek, nálunk mindenki élt, és mégsem jött senki megnézni bennünket, vajon hogy élünk? Akkoriban sok mindentől félttem, de legjobban a haláltól, mert mi lesz a gyerekekkel? Az élethez, a túléléshez nagy erő kellett, minden órában és mindennap helyt kellett állni, minden problémát megoldani egyedül. Két ember legnagyobb felelőssége az életben egy harmadik, negyedik vagy akárhánysodik embernek életet adni. Ha az egyik egyedül marad, akkor ez a felelősség halmozódik. Mert a gyerekeknek nem csak enni kell, és már az is megfeszítés árán történik. Hol van még a meleg és kellemes lakás biztosítása, megfelelő hely a tanuláshoz, tiszta ruha, a biztonság, ahova hazamegy a gyerek. A beteg gyereket ápolni kell, éjszakánként virrasztani, és másnap dolgozni menni mosolyogva. Két ember helyett is lehet dolgozni, de szeretetet két ember helyett nem lehet adni. Ha lett volna nagybácsi, nagynéni, vagy bárki rokon, aki még szerette volna a gyerekeimet, de teljesen egyedül maradtunk, és nekik csak az én szeretetem kevés volt. Miska elköltözése után hozzánk nem jöttek a szülei, de még a rokonok sem, senki nem volt kíváncsi a gyerekekre. Nem hívtak esküvőre, temetésre, mi mindenből kimaradtunk.

Anyámnak levélben közöltem, hogy Miska elköltözött tőlünk. Ha a munkák befejeződnek, eljön megnézni a házat, ez volt a válasz. Ez jellemző volt rá, neki mindig a saját élete volt a fontos, a kertje, a háza.

Egy este már illatoztak az orgonák, gyerekeim aludtak, amikor megindultam Miska új otthona felé, megnézni, vajon mit csinál? A holdvilágos éjszakában egy ismerős sziluett rajzolódott ki az utca végén. Egyszer csak szemben találtuk magunkat Miskával. Valamit hebegtem, szerintem tudta, hova indultam. Megszólalt, hogy a műhelyben hagyta a drótokat. Visszafordultam. Araszoltunk az éjszakában, és akkor úgy éreztem, még mindig szeretem, azt az embert. Ott van mellettem, és nem tudok neki semmit mondani.

Amikor az ablakok cseréjét befejezték a munkások, kívülről tatarozták a házat. A külső állványról felmástrom a padlásra, mindent ledobáltam, amit még a régi tulajdonos ott hagyott. A sok kacat közt valami rozsdás szeggel vagy dróttal megszurttam a lábujjam egyikét. Egy napon vendégeim jöttek. - Szédülök, álmos vagyok, és zsibbad a lábam - közöltem velük. Margitka megállapította, hogy vérmérgezés tüneteim vannak, és rám parancsolt, hogy azonnal orvoshoz menjek, de nem kísérték el. A jobb lábam akkor már annyira fájt, hogy csak a bal lábammal tudtam hajtani a biciklit. Az orvos kitisztította a fertőzött részt, injekciót adott és azt mondta, tizenkét órán belül meghaltam volna. Ha barátnőm nem figyelmeztet, lefekszem, és elalszom örökre.

Nemsokára fecskék raktak nálunk fészket mindannyiunk örömére. Számomra egy külön kitüntetés volt, érdem, egy gyerekkori kívánságom teljesítése, mert otthon anyám mindig leverte a fecskefészket. - Szemetelnek - mondta. Emiatt már nem irigyeltem az embereket, mert nekem is teljesült ez a vágyam.

Egy hónap múlva meghalt Tito. A teraszon voltam éppen, amikor Miska jött szólni, hogy háború lesz. Nem tudom, miért mondta nekem, hisz nem beszéltünk egymással. Háború nem volt, de néhány árucikk hiányzott a boltokból: kávé, mosópor. A jelvénygyártás megsokszorosodott, mindenki Tito-jelvényt akart venni. A munkalehetőség és a pénzszerzési alkalom megnőtt. Éjjel-nappal folyt a munka a gyárban, mindenki annyit dolgozhatott, amennyit kívánt, amennyit kibírt a szervezete. Túlóráztunk. Hét végén bejöttek a gyerekek, és csomagolták a jelvényt. Keresték maguknak a zsebpénzt. Három hónapig a bútor a helyiségek közepén állt, nem tudtam tapétázni, meszelní, csak dolgoztam, hogy legyen pénzünk. Aztán szabadságot kaptam, és egy hónap alatt rendbe tettem otthonunkat. Eleinte Miska titkolta különélésünket, megtörtént, hogy távollétemben üdítőt tett a munkaasztalomra. Időnként én is felkerestem, és kértem tőle pénzt a gyerekek eltartásához, de nem adott. A gyerekek a tied, annyira oda vagy értük! Amikor megtudták az emberek, hogy külön élünk, nem hagytak békén, ajánlatok jöttek kisegítésre. Én döntöttem: nekem soha többet nem kell férfi.

Lehel tíznapos osztálykirándulásra utazott. Boldog voltam, amikor a szállodából felhívott bennünket. Igyekeztem mindent megadni, amit a többi gyerek megkapott. Visszautazása után még tartott a szünidő, amikor is különös játékai voltak, pénztárcára damilt kötött, kitette a kapu elé és lesben állt. Ha arra jött valaki és megfogta az erszényt, fiam meghúzta a madzagot. Jókat nevetett az élményein, nekem viszont jöttek a panaszok. A műhelyben talált egy koponyát, gyertyát tett bele, és esténként azzal ijesztgette az embereket.

Anyám, ahogy írta is, három hónap múlva eljött megnézni a házat, de csak rövid időre. Neki nem volt ideje a lányával és az unokáival tölteni az időt. Azt mondta ő is elválhatott volna. Az igaz, mondtam neki, de téged nem hagyott el apu; különben nem érdekelte őt, hogy tudunk mi hármásban élni, van-e pénzem, van-e időm mindent elintézni.

Augusztusban, miután rendbe tettem otthonunkat, Szegedre utaztunk. Megnéztük a Hány Jánost a szabadtéri színpadon, vidámparkba látogattunk. Sétáltunk a Kárász utcán, fagyaltot ettünk a Virág cukrászdában. Könyvekkel, hanglemezekkel tértünk haza. 1200 dinárt költöttünk.

Ősszel lányom zeneiskolába indult, melynek évi költsége 1080 dinár volt, fiamat angol tanfolyamra íratam, melynek első részlete 370 volt. Lányom panaszkodott, hogy az apja az eget nézi, ha találkoznak. Bánatában gyomorfájás kínozza, nagyon szenvedett, az utcán leguggolt fájdalmában. Már nekem is fájdalmaim voltak az együttérzéstől.

Szeptemberben fiam a nyolcadik osztályt kezdte. Továbbra is ébresztőórára ébredt, mosakodott, öltözött. A gyerekeim között a probléma úgy kezdődött, hogy Lehel felébresztette Emesét, és azt parancsolta neki, melegítse meg a kakaót. Később már ágyba kérte a reggelit. Lányom viszont gyakran megtagadta a kérést. Olyankor viszont Lehel fenyegette őt és kiabált. Fiamat megkértem, hagyja már aludni a hűgát. Ő azonban tagadta, hogy testvére készíti neki a reggelit. Emese mindig kitalál valamit. Mondtam a lányomnak, ennyit megtehetsz a bátyádért, utána még visszafekszel. Azonban ezt a reggeli veszekedést, parancsteljesítést nem tudtam megoldani.

Lányom délelőtt egyedül volt, tanult, zongorázott, könyveket nézett és olvasott. Hetente kétszer utazott a zenedébe, ezt is fokozatosan begyakoroltuk, mivel az első félévben délelőtt ment iskolába és délután utaztunk a városba. Emese kilencévesen egyedül melegítette az ebédet a tűzhelyen, ebédelt, átöltözött, bezárta a lakást, és ment iskolába. Az időpontokat természetesen megbeszéltük.

Fiam, amikor hazajött az iskolából, ebédelt, játszott vagy tanult, aztán két órát volt egyedül, és érkeztem. Később a kerítés tövében ételmaradékokat találtam, olyat, amit a macskák nem ettek meg. Így tudtam meg, hogy nem fogyasztja el a gondosan előkészített ebédet. Mondtam is neki, ha nem eszed meg az ételt, hagyd a lábosban, majd elfogyaszod estére, vagy megesszük mi a lányommal. Ételt kidobni nem szabad, mert azért nagyon sokat kell dolgozni, és az emberek munkáját tisztelni kell. Gondoljuk csak el, mi munka van egy szelet kenyér mögött. A földet, ahol a búza terem, fel kell szántani, a búzát elvetni, az érett gabonát learatni, kicsépelni, zsákokba tenni, szállítani, a malomban lisztté őrölni, újra szállítani, a pékségben kenyeret sütni belőle, és a boltokba szállítani. A fogyasztónak elmenni a boltba, megvenni a kenyeret, de napi egy órát a vevőnek is kell dolgozni valahol egy gyárban, hogy megkeresse a kenyér árát. Ez a folyamat, amiről beszéltem, csak felületes, mert az apró műveleteket még nem is említettem. A lisztet szitálni, a tésztát keleszteni és formálni kell. Az ekét, a kombájnokot, a szállítóeszközöket, a kemencéket is nagy munka árán kellett létrehozni. A kenyérmaradékból prézlit lehet készíteni, vagy bundás kenyeret, de a kenyérmorzsát sem szabad szemetesbe dobni, azt ki kell vinni a kertbe a madaraknak.

A délutánt fiammal töltöttem, főztem másnapra. A hűtőben, kis edényekben állt az előkészített ebéd. A felső sorban fiam ebédje, a második sor a lányomé. Kettesben bármelyik gyerekkel voltam, soha nem volt probléma, de hármásban mindig féltékenység rontotta el a hangulatot, főleg fiam részéről.

A biciklizárakat akkoriban számok kombinációjával nyitották. Ha a számokat valaki elfelejtette, hozzánk jött, mert híre ment, hogy a fiam minden zárat ki tud nyitni. Egyszer az osztályfőnök hívatott, hogy a fiam lopja a zárat, megúsza, mert jó tanuló volt, és végül is nem ismétlődött.

Az estéink szépek voltak, mindannyian a nappaliban voltunk, tévét néztünk, beszélgettünk. Alvás előtt először a fiam szobájába mentem, megbeszéltük a napi problémákat, másnapi teendőket, aztán a lányom szobájába, és amikor már aludtak, akkor még vasaltam, varrtam, mert pénzt kellett keresni, a fizetésem nem volt elég hármunkra. Fiamnak egy kabát 1100 dinár, sapka 140, kesztyű 65, egy farmer 500, szabadidőnadrág és -felső 480, tornacipő 380, egy cipő 580, lányomnak cipő 190, tornanadrág 61, tornacipő 65, és 329 dinár egy szabadidőnadrág felsővel. Lányomnak anyagot vettem, és varrtam nadrágot, blúzt, ruhát.

Aztán egy napon Miska behozta a barátnőjét a gyárba, egyforma nadrágot és kabátot viseltek. Hazafelé együtt vártuk a buszt, ők boldogok voltak, csókolóztak. Én kimerült voltam a sok gondtól, nagyon nehezen éltünk, ő viszont nem adott egy dinárt sem. Készeen Miska azt híresztelte rólam, hogy megcsaltam, és ő már nem tudta tovább elviselni, azért költözött el. Így lettem a bűnös és ő a büntelen. Petőházán ilyet nem mondott, mert tudták, látták, mennyit csavargott. A nagy hívő család tele hazugsággal, csak erre teltek képességeik, az ő alkotásuk a hazugság, az előre kitervelt szándékos kijátszás. Bűneikért nem felelnek, se Isten se ember előtt, hisz minden vasárnap meggyónják, és meg van bocsátva. Amit Miska csinált, az olyan, mint amikor az embert hátulról fejbe vágják, az áldozat nem készülhet fel a védekezésre. Akkoriban sok asszony élt teljes kiszolgáltatottságban. Így jár az, aki egy primitív emberrel köti össze az életét. Miska primitivizmusa végigkísérte kapcsolatunkat, ő volt a buta, de engem nevezett butának. Ott maradt tárgyai között találtam egy képeslapot, amit egy hónappal Lehel születése előtt kapott a munkahelyére címezve. Azt írta a feladó Bene Borbála Budapestről, hogy üdvözlöm a hímvezződet.

Az év végén befizettem a következő évre lányomnak a Dörmögő Dömötört és fiamnak az Útitársat, összesen 231 dinárt. Igyekeztem nekik megadni, amit lehetett.

Egyévi különélés után a válást kezdeményeztem, remélve egy biztos tartásdíjat. Amikor először voltam az ügyvédnél, még azt is megkérdezte, mikor volt utoljára viszonyunk. Én szégyelltem akkor még arról beszélni, de elmondtam, hogy a kapcsolatunk már négy-öt évvel ezelőtt meglazult, amikor a férjem ok nélkül ütni kezdte a gyerekeket, mert őt idegesítik, a fiunkat meg kizavarta a házból. Néhány évvel azelőtt Miska kórházi kezelésen vett részt, de idegállapota csak rövid ideig volt elviselhető. Később a melléképületben tartózkodott elkülönülve negyed évig. Egy hónap próbára visszatért közénk, majd újra teljesen izolálta magát a családtól. A kérelembe beírtuk, a házasság úgy szűnt meg, hogy a férj elköltözött. Kértük, Miska hibájából mondják ki a válást.

A békéltető tárgyalás eredménytelen volt, hisz egyikünk se akarta a házasságot. Amennyire szép egy esküvő, olyan hátborzongató a válás. Újra ott vagyunk mindketten, csak már nem talpig fehérben, és nem kívánunk táncolni. Már egymásra se nézünk, gyűlölködünk, az ígért felelősség egymás iránt végleg megszűnt. Legalább a közös gyerekek érdeke érvényesülne, de már az sem, hisz az apa anyagilag sem akart hozzájárulni a gyerekek neveléséhez.

Amikor megkaptam az idézést a főtárgyalásra, féltem, mi lesz, ha elveszik tőlem a gyerekeket. A tárgyalást egy szerb bíró vezette, és mellette a két ülnök, ezenkívül az ügyvédem. Kérdéseket adtak fel külön mindkettőnknek. Miska azt válaszolta, egyértelműen kívánja a házasság megszüntetését. Bevallotta, volt pszichiátriai kezelésen, és beismerte, hogy pillanatnyi idegességében bántotta a gyerekeket.

A bíróság a nép nevében meghozta az ítéletet, melyben megszüntette a házasságot, mely megkötött 1963. július 6-án Keszégen, a vajdasági házasságról szóló törvény 62. szakasza értelmében. A bíró kijelentette, hogy megalapozott tények alapján jogos a házasság felbontása az apa hibájából, mert a házasság ideje alatt az alperes saját bevallása szerint goromba volt a gyerekeivel és a feleségével, ezért ez a házasság ilyen feltételek miatt nem működik. A kiskorú gyermekeket felnevelésre az anyának ítélték. Az apát kötelezték az eltartásban, hogy Lehelnek fizessen 2500 dinárt, Emesének 1500 dinárt havonta. A havi törlesztést egyenlő részletekben, előre legkésőbb minden hónap 10-ig. Miska havi fizetése 11000 dinár volt. Ha kifizeti a tartásdíjat, neki akkor is maradt 7000 dinár, nekünk viszont hármunkra 10000, ez fejenként 3333. A határozat szerint mindegyik fél a saját költségét fizeti, ami nekem 2080 dinárba került, amikor a havi keresetem 6000 dinár volt.

Miska elmondta, egyetért azzal a határozattal, hogy a gyermekek elhelyezése az anyánál legyen, és ígérte, a lehetőségéhez mértén hozzájárul a nevelési költségekhez. Úgy látszik, nem ismertem eléggé volt férjemet. Igaz, több arca van egy embernek. Nem akarta a gyerekeket, sőt a bíró és az ülnökök megrökönyödésére azt mondta, boldog, mert megszabadult a feleségétől és a gyerekeitől. Különben élt a fellebbezési jogával, mert a megítélt összeget is soknak találta, nem is küldött semmit.

Nemsokára levél érkezett Miska megbízásából, melyben kérte, hogy eddig megoldatlan vagyoni jogi kérdés rendezésének tisztázása végett szíveskedjem felkeresni az ügyvédet. A békés rendezés Miska szerint a ház eladása lett volna. Mondtam az ügyvédnek, van egy közös telek, ahova építőanyagot is elvitt Miska, én fizetem az ötéves hitelt, amit a házjavításra kaptam. A gyerekek nálam vannak, nekünk nincs hova menni. Miskának egyébként is meg vannak oldva a lakásproblémái, hisz addigra már felépült a ház, és különben is saját akaratából hagyta el a családi házat. Tehát elutasítottam a ház eladást.

Ezek után az én ügyvédemhez mentem, aki tájékoztatott, mivel Miska hibájából mondták ki a válást, önszántából hagyta el a közös ingatlant, lakásproblémája megoldott, a gyerekeket

nekem ítélte a bíróság, minden valószínűség szerint jogosult vagyok a lakáshasználatra, ami a gyerekek tanulmányai végéig biztosítva lesz. Erre akkor kerülhet sor, ha a községi bíróság, nem peres eljárásban, megállapítja a kizárólagos lakáshasználati jogot. Elkészült a beadvány, amiért fizettem 1260 dinárt.

Lehel befejezte a nyolcadik osztályt, szép sötétkék öltönyt vettem neki, melynek ára 2400 dinár, a fehér ing 300 dinár volt. Boldog voltam az ünnepélyen, ahol a fiam néhány díjat is kapott a kitűnő bizonyítvány mellé. Ott volt Emese is, aki szintén a legjobb tanuló volt az osztályban. Sokat kellett éjszaka varrni, hogy legyen pénzünk ennyivalóra is, mert az apjuk továbbra sem küldött egy dinárt sem.

1981 júniusában megtartott főtárgyaláson Miska a tulajdonjog megszüntetését kérte nyilvános árverés útján. A bíró tájékoztatott bennünket, hogy kérhető a ház fizikai megosztása is, a tulajdoni arányok szerint, ha ez véghezvihető az építkezési szabályok értelmében. Mégpedig úgy, hogy két külön-külön is használható egység alakuljon ki. Ha a fizikai megosztás nem lehetséges, akkor kérhető az árverés és a vételár elosztása. Én viszont a tulajdoni arányok megítélését kértem, mivel nekem több részem volt a házban, ha egyszer mégis el kell adni, ne csak fele rész legyen az enyém. Vittem a szerződést a hitel felvételéről. A tárgyalás 1500 dinár, és 600 a bírósági illeték.

Egy hónap szabadságot kaptam, melyet otthon töltöttem, mindennap megvarrtam egy ruhát, de kertészkedtem, főztem, mostam. Még tartott a szünidő, de már dolgozni mentem, a gyerekek egyedül maradtak. Egyszer közeledtem hazafelé, amikor szóltak az emberek az utcán, nem tudják, mi történt, de rendőrök voltak nálunk. Nagyon megijedtem, de amikor beléptem a házba, Lehel elmondta a történetet. Gyufavégeket kapart egy kis rézedénybe, majd robbantott vele az udvarban, mely sikeres volt, hisz óriásit szólt. A szomszédok ijedtükben jelentették, mert azt hitték, valahol fegyver dörrent. Fiamat később is érdekelte a robbanás, csak akkor bent a szobájában próbálkozott, hogy ne hallják a környékbeli. Csupa vérhólyag lett a keze. Már az életéért, az épségéért is kellett aggódnom.

Fél év múlva, ősszel jogerőre emelkedett az ítélet a házasság felbontásáról, a gyerektartás összege maradt. Úgy éreztem, ebben a döntésben már Vera is befolyásolta a tényeket, mert akkor csak tankönyvre a kiadás 1130 dinár volt. Lehel a városban folytatta tanulmányait, megkezdte a kilencedik osztályt, a költségek emelkedtek. Miska azonban csak felszólítás után volt hajlandó fizetni a megítélt összeget, azt is az utolsó napon.

Esténként a fiam szobájába mentem, felültem a villanykályhára, és úgy beszéltek meg a napi történeteket, problémákat, ami időnként egy órát is tartott. Aztán lányomhoz mentem csevegni. Néha kacagással folytattuk, ilyenkor fiam kijött a szobájából, becsapta az ajtót, és kiabált. Mit nevettek? Apja sem tudta elviselni a jókedvemet, anyám se, és most már a fiam se. Hát bűn a nevetés? Sem a fájdalmas zokogást, sem a könnyeket senki nem vette észre, és azt sem, hogy éjszaka dolgoztam, nem csak a házimunkát, hisz a tartásdíj kevés volt. Az is megtörtént, hogy a szomszédságból este kilenckor hoztak egy nadrágot vagy szoknyát, melyben cipzárt kellett cserélni. A szemben lakó szomszédasszony már egyet aludt éjszaka, amikor nálam még világos volt. Neki csak egy gyereke volt, férje is, és a szülők is segítettek.

Amikor az új feleség is a gyárban dolgozott, számomra nehéz időszak következett, mert napközben is láttam őket, hazafelé viszont ott álltunk hárman a buszmeállónál. Ők csókolóztak, boldogok voltak, én meg szenvedtem, hisz alig győztem a sok munkát egyedül. Azonkívül mindennapos anyagi gondjaim voltak, azon törtem a fejem, mit adok enni másnap a gyerekeknek.

Tavasszal sokat betegeskedtem, fáj a gyomrom, a fejem, és nagyon szédültem. Rendszeresen felkerestem az üzemi orvost. Egyszer rákérdezett van magának férje? Mondtam, nincs, és barátja? Nincs, de nekem nem is kell. Azt mondta, ilyen fiatalon kell, hogy szexuális életet éljek, keressek magamnak barátot.

Lehel amikor otthon volt, parancsolt nekünk, és ha nem teljesítettük, kiabált. Egy vasárnap délután lányomat kezdte rugdosni, hogy én is észrevegyem. Ne bántsad, mondtam neki, akkor dühében a kalácsos tálat tele süteménnyel dobta utánunk. A szünetben még válságosabb lett az életünk. Tizenhat évesen oda fajult a helyzet, hogy fiam visszaütött. Egy vasárnap a virágcserepet célozta utánunk, mi a lányommal meghúzódva a terasz sarkában találtunk oltalmat, a cserepek repülésétől. Amikor Lehel kitombolta magát, a lábát rázta, meg húzta, nem tudott ráállni. Aztán biciklire ült, én meg utána, de nem értem utol, mert mellékutcába ment, és aztán eltűnt, hisz gyorsabb volt nálam. Ilyenkor még őt sajnáltam, mert attól féltem, hogy öngyilkos lesz. Lányommal sírtunk és takarítottunk. Továbbra sem volt béke otthonunkban, ugyanúgy mint régen, csak szerepváltás történt, régen Miskától féltünk, akkor Leheltől; aki, miután hazajött néhány óra múlva bement a szobájába, és olvasott.

Panaszkodtam az orvosnak, aki azt mondta, gyógyítani kell a gyereket. Bevitették a pszichiátriára, ahol az apját is kezelték. Pubertáskori zavarok, tájékoztatott a szakorvos. Olyan lesz, mint az apja, ezt látta, és mindig fogja a saját környezetét bántani, terrorizálni. Ez így ilyen betegség. Gyógyszerrel lehet csökkenteni az agresszivitást, de csakis a beteg beleegyezésével. Azt mondta, csakis férfיאgon örökölhető, lányomat nem éri ilyen veszély. Nagyon nehéz volt ilyen tudatban és félelemben élni. Lehel a kezelés után kicsit fékezte magát. Aztán még nagyobb erővel csapkodta az ajtókat, repült az ablaküveg a lakásban, a kilincseket is szétverte. Lányomat kölöknek nevezte, szétdobálta a polcon ülő babákat, babaruhákat, a táskáját kifordította, később már a fiókjait is. Fiam nem akarta megbeszélni a dolgokat, ha szóltam hozzá, felkelt és kiment, vagy elment otthonról. Ha szobájába mentem megbeszélni, akkor kiabált. Hallgass, mert oda dobok valamit! Ő volt az úr a házban, és egy rokon el nem jött hozzánk megnézni, hogy élünk mi hármásban. A szociális munkástól kértem segítséget, de hiába, csak meghallgatott, és semmit nem tett értünk.

1982-ben Miska újra a vagyonjog megszüntetését kérte. A tárgyaláson bemutattam az összszámlát, amit a ház felújítására költöttem, de a bíróság luxusnak tekintette, és nem akart a részarányon változtatni. Azt is elmondtam, hogy kaptam kétfélmillió dinárt a szüleimtől, amikor a házat hétfélmillióért vettünk. Ezenkívül mindig hangsúlyoztam a közös telket, amit házasságunk idején vásároltunk. Erre az volt a válasz, hogy külön peres eljárásban kérjem a telek felét. Akkor úgy gondoltam, több pert nem indítok, anyagilag már ezt sem győzöm, különben is Vera igazolta, hogy ő adta bátyjának a telek árát.

Otthon a helyzet annyira megromlott, hogy már nem mertem lányomat egyedül hagyni. Emese is panaszkodott, hogy Lehel ha elkezd ütni, nem tud leállni. Attól féltem, hogy fiam agyonüti a lányomat, ezért míg nem értem haza a gyárból, lányom egy barátnőmhöz ment tanulni. Lenke férje egyszer sem vállalta, hogy beszél a fiammal, pedig járt hozzájuk a fiam, hisz kis Laci barátja volt és iskolatársak. A szomszédok hallották a sivalkodást, azt hitték, a fiam megöli Emesét, és mégis egyszer át nem ment senki, hogy a fiamnak szóljon, hagyja már abba.

Másfél évvel az első jogerős ítélet után, 1982 novemberében gyermektartás-emelést kértem, hisz a kiadások folyamatosan emelkedtek. A tárgyaláson köteleztek az esküre, hogy igazat mondjak, én aki neveltem, küzdöttem a gyerekekért, az apa meg nyugodtan hazudott, tőle ilyet nem kértek. A Szabadkai Községi Bíróság összesen a két gyerekre havi 1400 emelést ítélt meg. Azonban Miska fellebbezett a tizenötödik napon, és maradt a régi ítélet szerinti összeg.

Két évvel a válás után 1983 január elején újra volt tárgyalás a közös vagyonjog megszüntetése ügyben. Kineveztek egy szakértőt. Sokat idegeskedtem, mi lesz a házzal, meddig élhetünk benne.

A gyárban hallottam a hírt, hogy Miska és felesége gyereket várnak. Nálunk veszekedés, küzdelem a megélhetésért. Még jobban gyötört a fejfájás, panaszaim fokozódtak, nagyon szédültem. Egyik nap a munkahelyemen már reggel nyolckor orvosi vizsgálatra jelentkeztem. 180/120 értéket mért az orvos, kaptam egy injekciót, és visszamentem dolgozni. Egy óra múlva újra felkerestem az üzemrovost: már nem látok, annyira kóvályog a fejem! - tájékoztattam. Akkor már 230/150 értéket mutatott a vérnyomásmérő. Azonnal mentőt hívott a doktor, közösen öltöztettek a nővérrel, még a csizmát is a lábamra húzták, hogy le ne hajoljak. Begördült a mentő a gyár udvarába, egész a rendelő ajtajához. Nekem az öltöztetés volt a gyanús és a mentő gyors megérkezése. Amikor meghallottam a mentősök rádió leadott szavait, hogy a belgyógyászatra sürgősen beteget hoznak, akkor állt össze a kép, hogy én akár meg is halhatok. Ki neveli fel a gyerekeimet? Kétségbeestem. Miközben száguldott a mentő a kórház felé, táskámban papírt és tollat kerestem, néhány sort írtam a gyerekeimnek, nagyon szeretlek benneteket. Már a mentőautóból sem engedtek egyedül kilépni, jött a nővér, és vezetett a belgyógyászhoz. Az ajtókat nyitották előttem, várták a sürgősen szállított fiatal beteget. EKG vizsgálat, vérnyomásmérés, injekció, aztán néhány óra múlva hazaengedtek saját kérésemre, mert otthon egyedül voltak a gyerekeim. Busszal mentem haza, mert akkor se volt pénzem taxira, aztán a gyalog megtett úton ha szédültem, a kerítésbe kapaszkodtam. Néhány napig csak feküdtem betegen, aludtam, aztán valahogy észhez tértem. Nem is tudom, mi volt a gyerekekkel. Megúsztam, túléltem, hogy aztán az életben még többet szenvedjek, hisz ettől sokkal nagyobb problémák vártak rám. Néhány nap múlva ellenőrzésre mentem. - Mi a baj? - kérdezte orvosom. Elmondtam, hogy sok probléma van a gyerekekkel, nehéz anyagi körülmények között élek, és naponta látom exférjemet új feleségével. - Akkor egyenként oldjuk meg! - javasolta, mert ő ilyen korban ilyen magas vérnyomást nem mért senkinek. Attól félt, agyvérzést kapok és meghalok. - Én is kétségbeestem - válaszoltam. - Keressek magamnak másik munkahelyet - mondta, mert így hármasban nem dolgozhatunk tovább. - Ilyen korban már nem találok munkát, nincs ismerősöm - válaszoltam neki. Azt mondta, egyelőre bármit, még ha takarítok is, az is jobb, mint itt lenni.

Tavaszdott már, hat hétig betegszabadságon voltam. Amikor jobban lettem, a varrodába mentem érdeklődni, a régi munkahelyemre. - Bármikor visszamehetek - mondta a főnök. Találtam még egy lehetőséget, táskát varrni egy gyárban, ahol keszégi születésű volt az igazgató. A kereskedelembe már régóta vágyódtam, különösen a petőházi áruházba. Beszéltem már többször is a vezetővel, de nem biztatott, hisz nem volt kereskedői végzettségem. Az új felettes viszont nem zárkózott el - érdeklődjön gyakrabban.

Áprilisban lett jogerős az ítélet, és maradt a novemberben megítélt összeg, ami 5400 volt havonta a két gyerekre. Miska akkor is csak az utolsó felszólítás után küldte a megemelt összeget. Az idő neki kedvezett, hisz a pénz kamatozott. A gyerekek sorsa egyáltalán nem érdekelte. A lányom arról tájékoztatót, hogy az apja nem ismeri, hisz három éve már nem találkoztak.

Mivel a létfenntartási költségek nagymértékben emelkedtek, egy levelet küldtünk Miskának, de ő válasza sem méltatta. Tehát beadványt írtunk a Községi Bíróságnak, Lehelnek 1400 dinár emelést, Emesének 1100 dinárral kértünk többet, összesen 7900 dinárt az eddigi 5400 dinár helyett. Lehelnek csak az utazási költsége havonta 800 dinár volt. Emese zongorázni tanult, annak költsége évente 3000 dinár. Hetente háromszor utazott a zeneiskolába, néha többször is, mikor koncertek voltak. Az autóbuszjegy havonta 480 dinár volt.

1983. május 21-én megtartott főtárgyaláson a bíróság kötelezte alperest, Lehel eltartásához havi 4000 dináros összeggel járuljon hozzá, Emese eltartásához pedig havi 3000 dináros összeggel. Ezenkívül a bíróság kötelezte alperest, hogy felpereseknek térítse meg az okozott perköltségeket, 4825 dinárt, 15 napon belül végrehajtás terhe mellett. Az én havi átlagkeresetem 12681 dinár volt akkor, Miska havi átlag személyi jövedelme 19547 dinár, ezenkívül havi 950 dinár juttatást kapott egy tál meleg étel címen. Tehát ha levonjuk Miska fizetéséből a gyerektartást, akkor marad neki 12547 dinár. Az enyémhez hozzáadjuk a gyerekekre kapott pénzt, akkor hármunkra lesz 19681, ami elosztva 6560 fejenként. Egy férfi anyagilag mindig előnyösebb helyzetben él.

Az ítéletet csak június 4-én kaptam kézhez, melyben közzétették azt is, hogy az év májusában alperes házasságot kötött, és gyermeket várnak, tehát újabb körülmények merültek fel. Különbem nem csak a saját eltartásáról, hanem kiskorú felperesek eltartásáról is kell gondoskodnia. Tulajdonosa egy ingatlan teleknek, amelyre alperes egy 8x4 m nagyságú, kívül cseréppel, belül heraklittal borított montázs épületet emelt, ezt használja lakásként. Ugyanezen a telken alperes testvére egy családi házat épített. Meglepetés volt számomra az a kijelentés, hogy Józsi egy családi házat épített Petőháza. Ő ugyanis családjával Újvidéken élt és dolgozott. Valószínűleg azért írták át Miska ingatlanját öccse nevére, hogy eladja a bíróság a közös házat, mert így megsajnálják szegényt. A kevesebb tartásdíj reményében is döntött így a család. Ezt mind Vera irányította az Újvidéki Felsőbíróságról. A közös házban az én nagyapám munkája is benne volt, aki cipésmester volt, és akkor jön egy Miska, aki el akarja venni tőlünk. Ha egyszer a szegény anyagi javakhoz jut, akkor azt mindenáron meg akarja kaparintani, még ha gyerekei kárán is. Én viszont úgy döntöttem, a végsőkéig kitartok amellett, hogy a ház maradjon, ha már a gyerekeim apja nem tartja velük a kapcsolatot, legalább ne kelljen lakhelyet cserélni. A bíróság számlájára 850 dinár illetéket fizettem. Miska élt a fellebbezési lehetőséggel, még hozzá ahogy szokta, a 15. napon.

Szeptemberben már az áruházban dolgoztam. Addig a gyárban csomagoltam a jelvényeket, itt viszont azonnali kapcsolatom lett a vevőkkel. Azt mondta az áruház főnöke, hogy első nap ismerkedjem az áruval, csak nem volt idő, mert nagyon sok áru érkezett aznap. Soha nem felejttem, teákat raktam a polcra, és közben a vevők sok mindent kérdeztek, hol a cukor, hol a vegeta, mennyi egy joghurt, mennyi a tejes kifli. Fogalmam se volt, úgy dolgoztam első nap az áruházban, mint egy betévedt idegen. Semmire nem tudtam válaszolni, mindig Katit kértem. Kérdezte a vevő - van-e Dráva? - azt sem tudtam, hogy az cigaretta, amikor csak dohányáruból volt harminc fajta. Olyan nehéz volt, azt hittem, visszamegyek a gyárba. Pici lányom mondta, maradjak egy hetet legalább. Már a második napot könnyebben átvészelttem. Előbb csak az árut raktam a polcokra, aztán áraztam, majd pénztárosnő lettem, és később különbözeti vizsgát tettem. Így lettem kereskedő. Napi másfél órával rövidebb volt a munkaidőm és egy óra megtakarítás az utazás helyett. Három perc alatt biciklivel otthon voltam. Az ajándékba kapott idő főnyereménynek számított. Megszabadultam egy nehéz tehertől, a mindennapos találkozásoktól, és anyagilag is jobban jártam. Exférjem és az új feleség csak néha jöttek vásárolni. Ezenkívül ez már igazolás volt, bizonyítás, hogy én mégse vagyok annyira buta, mint amilyennek Miska híresztelte.

Így múlt el a tél, a tavasz, és Miska nem küldte a tartásdíjat, levelünkre nem válaszolt. Arra törekedett, hogy ezt az egy életemet minél elviselhetetlenebbé tegye. Akinek rokona a bíróságon dolgozik, mindent elkövet, hogy a másik ember igazsága ne érvényesüljön.

Másfél év szünet után, aminek állítólagos oka a bírónő szülési szabadsága, júniusban főtárgyalás volt a közös vagyon megosztása ügyében. Vittem az igazolást, hogy apám örökölt

fél házat. Bemutattam azt a szerződést is, hogy a két testvér eladta a házat kilencmillióért, amiből apám öröksége 4,5 millió, abból 1971-ben kaptam 2 millió dinárt, ugyanannyit adott a fiának is. Kértem, hogy ezt vegyék tekintetbe. A bíróságon elmondtam, van egy közös telek, ezenkívül én fizetem a hitelt a ház felújítására. Nem egyeztem bele a ház eladásába. Kértem a ház kizárólagos lakáshasználat jogának megállapítását. Kiderült, ebben a perben hiába említtem, amikor ezt a pert Miska indította a ház eladására, mert ők mindenáron a fél ház értékét kívánták. A tárgyalásért 1500 dinárt fizettem. Ez a pereskedés kidobott pénz volt, hisz költhettük volna a gyerekekre, úgyis nehezen éltünk.

A tárgyalás utáni napokban Vera felhívott telefonon: „Te szerencsétlen Acita, elárverezzük a házat”. Tájékoztattam, hogy az országban még egy anyát se tettek ki a saját házából két gyerekével az utcára, de amit mondott, még húsz év után is a fülemben cseng. A sok probléma ellenére nem éreztem magam szerencsétlennek, de ha az voltam, akkor általuk, mert ki akarta olyan nagyon a gyerekeket? Miska. És ő az, aki nem vállalja a felelősséget, a terhet a gyerekekkel kapcsolatban. Soha nem értettem, miért vannak ellenünk.

A nem peres eljárást mi kezdeményeztük, de kiderült, az ügyvédem be sem adta a beadványt, melyben kértük a lakáshasználat jogának megállapítását. Felmondtam az ügyvédnek, mert megtudtam, Vera járt nála, valószínűleg pénzt is adott neki. Jogi képviselőt váltottam. Ekkor már a második beadványt írtuk, melyben nem peres eljárásban kértük a lakás kizárólagos használatát.

Lehel befejezte a gimnázium harmadik osztályát, lányom a hatodik elemi és a zeneiskola hetedik osztályát.

Az 1983. májusi ítélet ellen benyújtott fellebbezésről csak 16 hónap múlva, 1984. szeptember 28-án megtartott zárt tanácsülésén hoztak döntést, melyben a bíróság elutasítja az alperes fellebbezését, és a Szabadkai Községi Bíróság alperest kötelezi, hogy Lehelnek fizessen havi 4000 dinárt, Emesének havi 3000 dinárt, valamint 4825 dinár perköltséget. A másodfokú bíróság álláspontja szerint, mivel alperes egészséges, munkaviszonyban van, mindent el kell követnie, hogy biztosítsa felperesek eltartását, illetve, hogy a megítélt összeggel hozzájáruljon eltartásukhoz. Az ítéletet október 15-én kaptam meg. Végre volt egy jogerős bírósági döntés, de Miska a kifizetést nagy sokára tette meg.

Fiam már a gimnázium negyedik osztályát végezte, azonban a mi hármunk élete nem volt felhőtlen: ahogy fiam nőtt, úgy erősödött benne a gyűlölet, a gonoszság. Napról napra nehezebb volt az életünk, soha nem szerette a húgát, amikor csak tehetett, rugdosta. Engem meg azért bántott, mert szerettem a lányomat is. Iszonyú féltékeny volt. A lányom azt mondta, hogy a fiamat szeretem, a fiam meg azt, hogy a lányomat. Emese volt a kicsi, a gyenge, őt jobban védtem, mégis elégedetlen volt. Gyakran mindketten haragudtak rám. A munkahelyemen sem volt nyugalmam, Emese sokszor hívott telefonon, hogy megöli a Lehel, olyankor biciklire ültem, és három perc alatt hazaszáguldoztam, sokszor azt hittem, félelmembe belehalok. Fiam tagadta, hogy bántotta a húgát. - Emese a fürdőszobába megy sírni, hogy sajnálják! - kiabálta. Azonban lányom kisírt szemei tanúskodtak a valóságról. Soha nem tudtam, mi történhet otthon, míg dolgozom, pedig a fiam már 18 éves volt. Kilátástalan életem volt, nehéz perceim, óráim, napjaim, éveim. A településen minden orvos, szociális munkás tudta a helyzetünket, de nem segítettek. Fiam nem akart naponta fürödni, mint régen, nem cserélt tiszta alsót, aztán meg azt kiabálta: „Azért nem szeretsz, mert nem mosom mindennap a fenekem!” Viszont ha fürdött, sok vizet használt, kifogyott a 80 liter meleg víz a bojlerből. A kádat egyszer sem öblítette ki, csak a dugót vette ki. Nekünk kellett várakozni, alkalmazkodni hozzá.

Egyszer ismeretlen hang jelentkezett a telefon másik végén. Teri, az új feleség hívott, hogy a nagyfiát Miska üti-veri, nem tűri és kiabál. Ezenkívül szexuális probléma van a férjével, tudok-e neki jó tanácsot adni. Majd elválnak, ha fél évig nem lesz kapcsolat, én örülök, hogy megszabadultam tőle - válaszoltam. Hát igen, kutyából nem lesz szalonna, ugyanúgy Miskából sem lesz jó apa, hisz az elvei, a viselkedése változatlan. Teri kereste velem a személyes kapcsolatot, de nekem nem volt rá szükségem, nincs mit beszélnem exférjem feleségével. Az új munkahelyemen sok ismerősöm lett, jó kapcsolatom volt a vevőkkel, a kollégákkal, kollégákkal. Margitka és Jóska is néha eljöttek hozzám beszélgetni, tőlük hallottam, hogy Miska a gyerekek felelősségétől akart mentes lenni.

1985. február 6-án főtárgyalásra mentem a bíróság I. emelet 98. számú szobájába, a tulajdonjog megállapítása és a ház nyilvános árverése ügyében. Miska távolmaradt betegsége hivatkozva, így elhalasztották. Azonban 2200 dinárt fizettem az ügyvédnek, mivel ő megjelent.

Amikor Lehel a gimnáziumot befejezte, világos nadrágba és sötétkék ingbe öltözött az ünnepség alkalmából; nem akarta, hogy elmenjünk, de lányommal ott voltunk a ballagáson. Lehel időnként kiszólt a sorból: - Menjetek haza! A fiatalok az utcán énekeltek, aztán a Városháza dísztermében folytatódott az ünnepség.

1985. június 4-én újabb tárgyalás a tulajdonjog megállapítása és nyilvános árverés ügyében. Annyira féltem, hogy a tárgyalás reggelén erős gyomorfájás és hasmenés kínozott, azt hittem, nem tudok oda érné. Aztán mégis Miska immár másodszor igazolta távolmaradását; a tárgyalás viszont elhalasztva. Kaptam újabb időpontot: 1985. október 31.

Június 12-én az áprilisban beadott gyerektartás-emelési kérelemre kitűzött tárgyaláson Miska nem jelent meg. Így július 10-ére halasztották a főtárgyalást. Nem tudtam exférjem távolmaradásainak az okát, de kinyomoztam, hogy az idézéseket sem vette át, mert nem a megadott címen tartózkodott. A nyilvántartóban hosszú listát kaptam a volt lakóhelyeiről, de mire megkaptam az új lakcímet, máris másokra jelentkezett.

A júliusi tárgyalás már a második volt gyerektartásügyben, amikor Miska távol maradt, azonban a 4150 dinárt nekem ki kellett fizetni az ügyvédnek. Fülemben csengtek Vera szavai: „ Szerencsétlen Acita.” Szerencsétlen vagyok, mert szültem két gyereket, és az apjuk nem akar hozzájárulni eltartásukhoz. Egy anya viszont nem keres annyit, hogy bővelkedjen belőle három ember, és nem volt ember a földön, aki nekünk bármit is segített. A saját hozományomból, a saját örökségemből akartak kitenni az utcára, és Miska nem akar a gyerekeinek tartásdíjat fizetni. Vera és exanyósom továbbra is minden vasárnap gyóntak és áldoztak nagy ájtatosan, hogy a felgyülemlett hazugságaikat megbocsájtja nekik az Isten, hogy hétfőtől lehessen újra hazudozni. Verával tizenhét évig nem volt probléma. Amikor a bátyja minket elhagyott, ő is ellenünk fordult. Érthetetlen, hogy a nagyszülők sem kívánták látni unokáikat. Ezenkívül mindent megtettek, hogy a nehéz sorsunkat még nehezebbé tegyék.

II. rész

Életem nagy döntése, merészsége volt, hogy elhagytam a szülőföldemet. Az elhatározás hosszan tartó vívódás hatására történt. Fizikailag nem üldözött senki, a lelki nyomás áldozata lettem, és ehhez még párosult a gazdasági válság. Új hazát jöttem keresni, mert aki magyar akar maradni, annak az anyaországba kell költözni, ha a szülőföldjén erre megszűnnek a lehetőségek. A magyarok üldöztetése a délvidéken már lesújtó és elszomorító.

Azon a szomorkás, augusztusi reggelen a magyar országhatár közelében két kilométer hosszú sor várakozott a belépésre. Buszok, autók, kerékpárosok és gyalogosok. Van olyan napszak, amikor öt-hat órát is várakoznak kiutazásra az utasok a déli országból. A vámosságok is késleltetik a belépést, hiszen minden csomagot alaposan megfigyelnek. A tömeg igazi oka, hogy a Vajdaságban már kenyér sincs elegendő. Nem lehet húst kapni, de lisztet, étolajat és más fontos élelmiszereket sem, emiatt naponta vándorolnak az emberek. Én is három órát töltöttem a buszban türelmetlenül várva, hogy választott hazámba érkezzem, ahol az út menti tábla köszönti az ide érkezőket: „Üdvözöljük Magyarországon”.

Ötvenévesen egy táskával érkeztem Szegedre. Jugóban hagytam anyámat, öcsémet, rokonaimat, barátomat, barátaimat, ismerőseimet, házamat, munkahelyemet és minden tárgyat, amit addig összegyűjtöttem. A lehetőség, hogy újra kezdhetem az életemet, jó hatással volt rám. Fiatalnak éreztem magam, mint amikor az ember munkahelyet keres és albérletet. Ismerkedik egy új világgal, más országgal, ismeretlen várossal. Csak a lányom támogatott az elhatározásomban. Rajta kívül egy barátnőmnek beszéltem szándékomról, de ő is mint mindenki ellene volt az eljövetelemnek. Fiam még azt is mondta, hogy Magyarországon kétszáz márka kell a megélhetőségre, és Jugóban csak ötven márka. Ez igaz, de az én havi fizetésem csak húsz márka értékű dinár, már a tartalékhoz kell nyúlni, és az nem tart sokáig.

Szegeden a Széchenyi teret ismertem, a Kárász utcát, a Dóm teret és az Anna forrást. Volt olyan gondolatom, hogy a tanyára megyek lakni, de a költséges és hosszú utazás miatt egy belvárosi lakást választottam. Autót csak régi használtat tudtam volna vásárolni. Az viszont, ha lerobban valahol az éjszakában, még ember sincs a tanya közelében, aki segítene megjavítani. A bérelt szoba egy északi fekvésű, közepes nagyságú helyiség volt. A szobában fekvőhely, szekrény, asztal, néhány szék és egy polc. Ez lesz az otthonom ezután, ezek a kopott, csúnya bútorok, otthon meg a faragott szekrények, virágok és festmények. Nem időztem a lakásban, csak letettem a csomagot, máris indultam újságot venni és munkahelyet keresni. Egész délelőtt nagyon hideg szél fújt Szegeden, én térképpel és hirdetőújsággal a kezemben a boltokat kerestem, ahol eladókat foglalkoztatnak. Amikor délben megpihentem az SZTE előtti zenélő szökőkút közelében, egy magyar kiflit eszegetve, József Attila-szoborra lettem figyelmes. Komoran áll a szobor, halálra gondolva, már hallatszik a vonat, még csak annyit szól, „Nincsen helyem így, élők közt. Zúg a fejem, gondom s fájdalom kicifrázva”.

Az első nap eredménytelenül múlt el. Minden házat, fát, utcát megnéztem, hogy hazataláljak. Az Anna-kút mellett haladtam hazafelé, ahol éjjel-nappal folydogál a híres szegedi gyógyvíz, mely 944 méter mélyből tör a felszínre. A mészkőből faragott kutat egy táncosnő figura díszíti. A szobor kis mérete miatt távrolól alig látható, csak közelről élvezhető a táncoslány törékeny alakja. Az egész napos küzdelem után fáradtan érkeztem az albérletbe, amely komor otthontalanságot árasztott. Az esti órákat merengésben töltöttem és gyerekeimre gondoltam. Megnyugtató, hogy egy országban vagyunk - így biztatgattam magamat.

Az első éjszakát átaludtam. Másnap és az elkövetkező napokban folytattam a munkahelykeresést. Néhány nap múlva egy belvárosi, ruházati boltban kerestek eladót, ahova be is jelentkeztem. Egy-két nap múlva már mentem is próbára. Amikor beléptem a szép, világos, nagy boltba, egy számomra nem szimpatikus öregasszony elvette a táskámat, és azonnal munkába állított. Még annyi időt sem adott, hogy megnézzem az áru kínálatot. Beálltam a bolt közepére, és köszöntöttem a kedves vevőket. Petőházán először szerbül köszöntünk: dobár dán, aztán magyarul: jó napot. Ha ismertük a vevőt, akkor csak egy nyelven üdvözlöttük. Itt egészen mások a köszönési szokások. Kezdetben nehezen ment az áru eladása, a másik két kolleganő ügyesebb volt. Hiába beszéltem sokat, mégsem tőlem vásároltak. Aztán lassan beindult. Kétrészes ruhát adtam el egy hölgynek, utána két fürdőruhát 20%-os árengedménnyel. Az a két lökött nem mondta, hogy az árából már levonták az engedményt. Nem is beszéltek velem. Egyszer szólt rám az egyik bolti eladó, hogy annak a ruhának nem annyi az ára. Igaza volt, ez hiba volt részemről, mert nem kérdeztem, de egyszerűbb lett volna beárazni. Szerbek is jöttek vásárolni, velük anyanyelvükön beszéltem. Utána azt mondta az idős hölgy, hogy ők is tudnak szerbül; csak nem mondta mit, mert a mutogatás nem nyelvtudás. Egy petőházi házaspár jött a boltba. - Maga itt dolgozik? - kérdezték. Láthatták, hogy nem vevő vagyok. A kolleganők üldögéltek, beszélgettek, kávét hoztak maguknak, üdítőt és kekszet. Én mintha ott se lennék, nem is szóltak hozzám. Később eladtam három fehér blúzt. Egy figyelmes vevő megköszönte a kedvességemet, ilyet az áruházban soha nem tapasztaltam. Három órákor szóltak, hogy lejárt az idő, de mivel a próbafülkében volt egy vevő, őt megvártam. Majd néhány nap múlva értesítenek, mert ezen a héten mindennap jön valaki próbamunkára. Csak a végén választják ki a legjobbat. Fogalmam se volt a várható döntés kimeneteléről. Még soha nem dolgoztam ruházaton, de ők ezt nem tudják. Hazafelé azon gondolkodtam, de jó volna itt árulni a szép ruhákat. Lehetne szépen öltözni, és sokkal könnyebb a munka, mint az élelmiszer osztályon.

Este lányom hívott: azt mondta, más a hangom - igen mert közelebb kerültem hozzád, egy országban vagyunk. Sírtam örömben. Mondtam Emesének, hogy átalszom az éjszakákat, ilyen otthon már rég volt, hisz a lelki nyomás befolyásolta a nyugalmamat is.

A lakásomban hallatszik a második szinten élő lakók sétái, hangjai. Különös érzés, mintha én lennék a pokolban és ők a mennyországban. Családi házban éltem negyvenhét évet, hármat az ötödik emeleten, de az zárt szint volt, és így még soha nem járkáltak a fejem fölött. Nem tudom, mi van Ferivel. Eltűntem. Különben most csak az a fontos, hogy munkát találjak. A könyveim nagyon hiányoznak, de ki tudja meddig leszek itt? Amilyen zajos itt nappal az Imre utca, ahol lakom, szinte hihetetlen, hogy este csend van, még a madarak hangját is hallom a közeli parkból. Érdekes lenne, ha valaki ismerős bekopogna az ablakon. Fiam valahol itt él Szegeden, de titkolja, nehogy látogatással megzavarjam az életét.

A következő napokon is a Munkaügyi Központban kezdtem a munkakeresést. A ruházati boltból vártam a választ, de nem ülhetek tétlenül. Egyik nap hat munkahelyre kerestek eladót, de mindegyikben fiataalt, csak 35 éves korig. Vigasztaltam magam, Acita, ne add fel!

Az ismerkedési sétámat mindennap folytattam. A Klauzál téren tisztelegtem a Kossuth-Lajos szobornál, ahol Szeged város népe látta Kossuthot szegedi toborzóbeszéde alkalmával. A kétszeres életnagyságú bronzszobor méltó helyen áll, talapzatán a szöveg: SZEGED NÉPE NEMZETEM BÜSZKESÉGE. A talapzaton egy parasztgazda ül, kisgyermeke simul hozzá. Szemben velük ünnepi öltözetű honleány, a dicsőség virágát fölemelt karral nyújtja át a szónoknak. Hátról szegedi pórleány simul a talapzathoz, szájában virágot tart. A báméskodó a múltba száll, amikor egy régen élt ember alakját felidézi. Hogy is éltek a múlt században a magyarok? Akkor még egy országban, hisz az még a trianoni békeszerződés előtt volt.

Hazafelé tartottam a kis albérleti szobámba, amikor távol a téren Lehelt láttam beszélgetni.

Megindultam, szaladtam, aztán megálltam, hisz láttam, hogy soha nem érhetem utol, olyan messze van. Iszonyú fájdalom kínozott, egy városban élünk a fiammal, és nem jön hozzám. Jó lenne találkozni vele, de ha ő nem akarja - mit tehetek?

Azon az estén is, mint már annyiszor, álldogáltam az ablakom előtt, és vártam valakit, de nem jött senki. Csak ismeretlenek járnak az utcán, hisz nem vagyok otthon, itt nem ismerek egy embert sem, Margit nénin kívül. Senki nem kérdezi tőlem, hogy vagy Acita? Sóhajtozgatok, eszembe jut a kertem, a virágaim. Otthon hagytam a macskákat is, talán kapnak enni valahol. Holnap megyek haza. - Mit is jelent a haza? - Hol is van a haza?

Hazaérkezésem után fél órát csak ültem bambán, gondterhelten és azon gondolkodtam, menjek-e vissza Szegedre. Olyan szép a házam, a kertem, és talán mégis vége lesz a háborúnak, lesz áru és pénz a megélhetéshez. Első utam a Ferihez vezetett, de nem nyitott ajtót, pedig otthon volt. Annyira csengettem, hogy a csengő hangja kihallatszott a kapuig, már a kutyák is ugattak. Hazamentem, de igazán semmi nem tudott lekötni, nem találtam a helyem. Ferit hívtam, aki végül is a telefont felvette, és azt kérdezte, hol voltam eddig. A válaszomat nem is várta. Most nincs időm, ne gyere hozzám!

Egy barátnőmhöz mentem, elmondtam neki, hogy Szegeden bérelek szobát, és ott keresek munkahelyet. - Bátor vagy! - mondta. Klári egy levelet adott, hogy Magyarországon adjam fel. Emese telefonáljon a lányának, aki szintén Pesten él, és mondja meg neki, és sorolta a mondanivalót. Az antikváriumban nézzem meg, milyen könyveket vásárolnak. Nem lesz nehéz Kláritól elválni, mert ilyen barátnőt, aki panaszkodik és ügyei intézését tőlem várja, ilyen találok Szegeden is. Aztán elkezdte ócsárolni a szobámat, mert ha északi fekvésű, még a Napot sem látja. Ne vedd el a kedvem - mondtam neki majd sétálok a napfényes parkban, ott nem kell a kertemet locsolni és kapálni. Több barátnőmhöz el sem mentem, mert akkor mást se csinálhatok Szegeden, mint az ő ügyeiket rendezem. Valószínűleg, akárhol él az ember, talál olyan barátokat, akik siránkoznak és segítséget kérnek. Olyan emberrel nehéz összetalálkozni, aki szeret, megért és meghallgat.

Az áruházba mentem, ott értesültem arról, hogy óránként 1% az infláció, vagyis napi 20%. Már van 500 milliós dinár. Vissza kell menni! - mert nincsenek meg a boldog élet feltételei, itt csak vannak az emberek, léteznek, mert lettek, ide születtek. A hentes azt mondta, aki fizetetlen szabadságot kér, az lesz az első, akinek felmondanak, ha már dolgozni akar. Ez nekem szólt.

Egy régi, jó ismerősömet hívtam, egy okos embert, tanácsot, vagy biztatást kértem tőle. Helyeselte a magyarországi munkahelykeresést. Szerinte itt néhány évig úgyse lesz jó világ. Csak vállalj munkát, mindennap ismerj meg egy utcát, járj színházba, keress barátnőt, majd barátot, és így a lányod is kitaníthatod. Én is hasonlóan gondoltam, de jólesik, ha egy tapasztalt ember ebben a szándékomban megerősít. A legfontosabb munkákat megcsináltam, és csak egy éjszakát töltöttem a házamban.

Rengeteg csomaggal érkeztem Szegedre, valami keréken húztam az óriási táskát, amit fiam szobájában találtam. Nagyon örültem neki, és tetszett az ötlet, hisz nem kellett cipelni. Vasárnap délután, amikor az emberek pihennek, én költözöm. Vajon mikor lesz időm olvasni?

Az Imre utcában virágoznak a fák, és visszaérkezésemkor illatos volt a szobám, mert a felső kis ablakot nyitva hagytam. Különben is kellemes a városban a levegő, talán a Tisza közelsége miatt. Egy lexikonsorozat két könyvét meghoztam, ez volt a vasárnapi örömöm. Valamikor réges-régen itt vettem Szegeden, akkor Jugóba csempésztem, most vissza. Amikor kicsoma-

goltam a táskát, leültem a szobámba, olyan jó érzés bizsergetett, hogy távol vagyok a nyomortól és a háborútól. Anyám még nem tudja, hogy itt vagyok Szegeden, de nem is fontos, úgyse keres, nem jön hozzám, majd egyszer megírom neki. Oly rég volt, amikor hallgattam rá, akkor se volt érdemes, mert fiatalon húszévesen akartam Németországba menni dolgozni, és nem engedett. A diplomám már le volt fordítva német nyelvre, de eljött veszekedni velem. Nem azért neveltünk fel, hogy messzire menj, és nem azért vettük a varrógépet sem! Utazott száz kilométert, hogy hisztizzen, pedig ha akkor elmegyek külföldre, nem nyomorogtam volna annyit az életemben, és a szakmát is jobban elsajátítottam volna, hisz az csak előny, ha valaki külföldi szakmai tapasztalattal rendelkezik. Azonkívül más kultúrát megismerni, egy másik nyelvet megtanulni, csak értékesebbé teszi az embert. Anyám igazából azt szerette volna, ha ott maradok mellette, és kapálom a kertjét.

Hétfőn találtam a munkaközvetítőben egy újabb munkahelyet. Azt hittem, Szőreg egy külön település, kiderült, helyi járattal közlekedhetek, tehát Szegedhez tartozik. A bolt tulajdonosa azt mondta, felvesz dolgozni egy hónap próbaidőre. Boldog voltam, hogy mindennap a tiszai hídon utazhatok.

Szegedet a sok növény, a köztéri szobrok és a szecessziós épületek teszik csodálatossá. Sétámat a Dugonics téren folytattam, ott áll Dugonics András másfélszeres életnagyságú szobra, Szeged első, hagyományos értelemben vett, köztéri jellegű szobra, Izsó Miklós halála miatt Huszár Adolf fejezte be. Avatták 1876. augusztus 19-én. Az író keresztbe font jobb kezében könyvet tart, melynek fedőlapján a szerző főművének a címe olvasható: Etelka.

A korzó egyik boltjában egészségügyi könyvecskét vásároltam, majd az orvosi rendelőbe mentem. A körzeti orvos megmérte a vérnyomásom, 150/80 volt, azt mondta, hogy ezt ellenőrizni kell. Kérdezte kínoz-e időnként hasmenés? Soha, válaszoltam és közben eszembe jutott, hogy néha másfél órán keresztül is a vécén ültem. Szüleim élnek-e? Igen. Volt-e műtétem? Nem. Gyerekbetegség volt-e? - kérdezte. Csak bárányhimlő - válaszoltam. Aztán aláírtam, hogy semmilyen betegséget el nem titkolok. Csak az angina pectorist, a magas vérnyomást, a hasmenést. Mi köze van hozzá gondoltam, nekem dolgozni kell, és pénzt keresni. Különben nem kellett fizetni, mert van letelepedési engedélyem. A székletvizsgálat-hoz odaírta, hogy panaszmentes. Megköszöntem. Lányomnak küldtem 5500 forintot a tartalékból.

Másnap déli fél tizenkettőkor indultam dolgozni, a busz a tiszai hídon vitt keresztül. A boltban a hentes kiszolgált a saját osztályán, Gyula a pénztárnál, én voltam a mindenese, hordtam be az árut, raktam a polcokra. Itt a bőség szinte zavarba ejtő, olyan óriási az élelmiszerkínálat, csak nincs elég pénzem a vásárláshoz. Otthon alig van áru, a hentesosztályon még csont sincs, csak néhány konzerv áll a pulton. Este a savanyúsággal teli nehéz hordókat cipeltem a hűtőbe, azt hittem, beleszakadok. Az áruházban volt fizikai munkás és takarítónő is. Itt egyedül takarítottam, a piszkos vizet az udvarra kellett vinni, még a vécébe se önthettem. Azt hittem, útközben meghalok, annyira kifáradtam, hisz szünet nélkül dolgoztam. Este fél kilenckor közeledtem az Imre utca felé, majdnem két órával több idő elment a munkára, utazásra, mint otthon. Arra gondoltam, jó volna, ha valaki sajnálna.

Már hajnali négykor ébren voltam. Elfogott a bizonytalanság, miközben azon gondolkodtam: mit is csináljak? - mert a szívem és a magas vérnyomásom nem bírja ezt a nehéz fizikai munkát. Végül is úgy határoztam hajnalban az albérleti szobámban, hogy nem megyek vissza a boltba dolgozni. A rigók füttyét hallgattam a közeli parkból, és visszaaludtam. Reggel folytattam a munkakeresést a Munkaügyi Központban. Szőregen a Neptun diszkontban felvesznek egy bolti eladót, nem mondtam, hogy tegnap már ott voltam és nem eladót alkalmaznak, hanem mindenest, fizikai munkást, takarítónőt.

Háromszor telefonáltam a butikba, senki nem vette fel a telefont, de elvitt 15 forintot a készülék, ami három kifli ára. Aztán hazajöttem, és Margit néni engedélyével felhívtam a ruházati boltot. Attila, a tulajdonos azt mondta, felvett dolgozni, határeset vagyok, lesznek még igazítások. Igaza van, az elején olyan bizonytalan voltam, de utána én adtam el a legtöbbet. Aztán leültem és gondolkodtam: két munkahelyem van, most melyiket válasszam? - Beszéld meg a fiaddal! - mondta Margit néni - igaz el sem jött megnézni, hogy boldogulsz. - Igen, itt van a városban, de a lakását sem árulta el. A szomszéd bácsi, aki idejár kávézni mindennap, ő a második ember, akit megismertem Szegeden: azt mondta, ügyes vagyok és szerencsés, hogy két munkahely közül választhatok, mert itt is nagy a munkanélküliség. Sírhatnékom volt, nem is tudtam, mit csináljak, hisz teljesen tanácstalan voltam. A ruházati boltban kevesebb a pénz, de itt van közel, és jóval könnyebb a munka, este hatig vagyok, és még színházba is mehetek. Szőregeen két váltásban kellene dolgozni, az első műszak hajnali fél hatkor kezdődik, négykor kellene kelni, és délután kettőkor érnék haza. Petőházán hatkor keltem, és déli egy óráig dolgoztam, a másik műszak meg egytől nyolcig tartott, és öt perc alatt otthon voltam. Megerősítettem a reggeli döntésemet, hogy már ma délután se dolgozom a szőregi boltban. Választom a belvárosi butikot. Akkor viszont van szabad időm ezen a napon, és kimegyek a tanyára szétnézni. Miért is van háború? Otthon minden megvolt. Olyan szépen megcsináltattam a házam és mindig azt mondtam, engem onnét csak elvisznek és mégis eljöttem. Nem tudom, van-e még valaki, aki így kínlódik, mint én. Már három helyen vannak a tárgyaim. Ez ideig a tanyára pakoltam, amit azért vettem, hogy legyen hol találkozni a gyerekekkel. Most onnét is csomagolnék, mert félek már egyedül lenni a tanyán, és félttem a tárgyaimat is. Lehet, hogy az teszi jól, aki semmit nem csinál, ha megölik, akkor megölik, ha csak krumplit eszik, akkor azt eszik, a gyereke sem jár egyetemre. Akinek nincsenek ilyen igényei, mint nekem, az nem költözik ide-oda, leül, és beszélget a szomszédasszonnyal, vagy nézi a tévét. Nagyon sok a holmim, de nincs kedvem eladni, és most ezt vinni kell, nemsokára két éve, hogy a tanyára költöztem. Amikor itt vagyok Szegeden, úgy érzem, nem lesz háború, ha otthon vagyok, akkor meg nagyon félek, mert biztos vagyok abban, hogy a Vajdaságban is lesz viszály. Még mindig nem tudom, jól tettem-e, hogy átjöttem dolgozni, mert ha megtudják az áruházban, soha többet az életben vissza nem mehetek. Ha a lányom kapna több ösztöndíjat, akkor nem hagynám ott az otthonomat, de olyan jól halad az egyetemen, és az apja nem segíti. Ha én nem végezhettem egyetemet, legalább neki legyen diplomája.

Tanyára mentem, ahol a szomszédaim kérdezték is. Acita, most hány helyen élsz? - Háromfelé lakom - válaszoltam. Érthetetlen annak az embernek, aki megszületett egy helyen, ott éli az életét, és soha nem költözött. Szétnéztem a tanyán, szép kis épület, de lakni mégis jobb a városban, földet művelni nem bírok, nem is akarok. A konyhában fiam nyomaira bukkantam, két üveg üdítő, néhány ismeretlen könyv a szekrényen. A szemetesben kiürült dobozok, három üdítő flakon, egy üres konzerv. Az asztalon gyógyszer, egy darab kenyér és morzsa. A szobában hálósák. Reméltem, hátha itt van valahol Lehel, talán kint a kertben, de sehol nem találtam. Piri néni mondta később, hogy volt itt egy fiatalember, aki azt mondta, hogy az én fiam. Nagyon bántott, hogy nem találkozhattam vele, hisz rég láttam már. Megfogtam a kis kocsimat, rápakoltam a rádiót, kazettákat, könyveket, és húztam a porban három kilométert a buszig. A tanyasi emberek dolgoznak, én meg csavargok, költözöm egyik helyről a másikra, oda megyek, ahol jobban érzem magam.

Este Margit néninél néztem a tévét, de hiányzott a fotelom. Nem tudom megszokni, hogy ő még azt is tudja mikor megyek pisilni. Talán jobb lenne egy vázába pisilni, és aztán csak úgy kiönteni az ablakon, de hol mosnám ki? Késő éjszaka az olvasás sem kötött le, inkább ültem és gondolkodtam.

Augusztus huszadikán mindig szerettem Magyarországon lenni, de haza kellett menni lánynomnak kivenni az anyakönyvi kivonatot. Nagyon hideg reggel volt, a vonatban csak az ülés szélére ültem. Az emberek még alszanak, én meg utazok ide-oda. Az országhatárig olvastam, aztán azon elmélkedtem, hogy bárhova megyek, kísér a múlt, bánt a jelen és a kilátástalan jövő.

Otthon azt mondják, a magyarok maradjanak a szülőföldjükön. Hiába maradt Magda Apócán, mikor már azt sem tudja, mi az útlevel, mondtam is neki, hogy passzus. Elfelejté anyanyelvét, gyerekei már csak szerbül társalognak. A többi apócai rokonaim vegyesen beszélnek, sok magyar szó helyett szerb szavakat használnak, nem is tudják a magyar megfelelőjét. Megkaptam a rázlikát, nem kaptam topli obrokot, írtam zimnicát, boloványén voltam. A szerb szavakat magyar ragozásban használják. Ezt a délvidéki nyelvet csak az itt élő ember érti. Keszégen is az emberek szívesen használják a szerb kifejezéseket. Már anyám is vegyes nyelven beszél. Én nem használom azt a beszédet, a környezetem különnek is tart emiatt. Amikor a főnököm magyar nyelvű hirdetést akart feladni, tőlem kérdezte, mi a borovnica magyar neve? Ott már illendő volt a magyar értelmezést tudni. Az áruházban csak én ismertem egyedül az áfonya szót. Szerintem beszéljünk magyarul vagy szerbül, de ne keverjük a két nyelvet. A Vajdaságban a kicsi gyermek még tud magyarul, de az unokáik már nem fogják ismerni anyanyelvüket, mert megszüntetik a magyar iskolákat, nem olvasnak magyarul, a beszéd meg elkopik, mint egy régi ruhadarab. A Vajdaságban, ha csak egy szerb van a közösségben, már kötelező szerbül beszélni, így van kizárva a magyar nyelv. Neszto munkatársam anyja magyar volt, ő csak szavakat tud ezen a nyelven. Gyerekei csak a szerb nyelvet ismerik, talán nem is tudják, hogy a nagyanyjuk magyar volt. Az ember Szerbiában nem lehet sokáig magyar, aki ott marad, úgylis szerb lesz, csak idő kérdése az egész.

Anyám mindig azt mondta, hogy nagy magyarnak neveltem a gyerekeimet. - Miért, van kis magyar? - kérdeztem is tőle. Nem baj, sőt nagyon jó, mert legalább magyarok maradnak.

Amikor hazaértem, azonnal jött a macskám, enni adtam neki és megsimogattam, időnként rám nézett és nyávogott. Itt nekem se lesz mit enni, azért mentem el, így kommunikáltam a Cicukával. Lenkét hívtam. Szegedre utaznak autóval a szabadtéri előadásra, különben is meglátogatják Margit nénit, fél kiló margarinért és tíz deka csokoládéporért elviszik a paplanomat. Ez a barátság. Férje nyugdíjas, és mellette még dolgozik is. Lenkének is mindig dupla volt a fizetése, otthon márkáért tanítja zongorázni a gyerekeket, és nem képesek ingyen elvinni a csomagomat. Erre nem számítottam, mert ha tudtam volna, meg se kérem őt, elcipeltem volna akárhogy is. Petőházán sok meglepetés ért, egy hete 3,4 millió dinár volt a buszjegy, most 10,0 millió. A vonat Szegedig és vissza 240 millió volt, most 500 millió. A kenyér is duplája, hisz egy kis cipó már 20 millió dinár, amely tavaly július elején 88 dinár volt. Az áruházban a főnökömtől kértem egy hónap fizetetlen szabadságot, még nem akarom megszakítani a munkaviszonyt, mert Szegeden minden olyan bizonytalan. Három hete vagyok szabadságon, és már alig tudtam magam feltalálni, olyan magasra szökkentek az árak. A városba induláskor már melegem volt. A tökmagárusnál hagytam a kabátomat, visszafelé elfelejtettem menni érte. Vettem két buszjegyet, mire felértem a buszra, az egyiket már el is veszítettem, annyira szétszórt voltam. Az anyakönyvi kivonatért egy órát várahoztam. A buszra háromnegyed órát vártam, már szokatlan volt, mert Szegeden gyors a tömegközlekedés.

A petőházi utcán Miska volt feleségével találkoztam. Egyszerre sok minden eszembe jutott, még az is, amit egy jó ismerősöm mondott, hogy a férjem meg akart szabadulni tőlem és a felelősségtől. Sikerült neki, nem is volt olyan nehéz, csak elköltözni titokban egy reggelen. Akkor bizonyossá vált előttem, hogy szörnyű lesz ide visszajönni bármikor, mert itt újra

elfogott a félelem, és hasmenés kínozott. Úgy éreztem, máris mennék vissza, mert Szegeden nem vagyok annyira ideges. Vettem néhány italt eladásra, hogy legalább az útiköltség árát megkeressem. Szegeden a magyarok minden italt megvesznek. Csak hogy tudnak annyit inni? - azon csodálkoztam.

A házamban sétáltam le és föl, mint egy holdkóros, csak még nem éjjel a háztetőn. Az egyik szobából kiszaladgáltam, a másikba bementem. Csomagolni akartam, de nehéz volt eldönteni, mi a legfontosabb, mert felét se tudom átmenteni annak, amit szeretnék. Azt hiszem a 23. órában indultam új hazát keresni, hisz itt napról napra romlik a helyzet.

Váratlanul Feri jött hozzám. Közöltem vele, hogy elutazom Szegedre és megnézem, lehet-e ott munkát találni, hisz ő még nem tudja a próbálkozásaimat. Azt mondta, ráérek átmenni, ha nyugdíjas leszek. A lányom jelenleg tanul az egyetemen, most kell segíteni és nem öt év múlva. Egy lánynak nem kell egyetemi végzettség! Hajninak sincs! Ők csak elkezdik a tanulást, és férjhez mennek. Lehet, ilyen eset is van, de már növekszik a diplomás nők száma.

Este, amikor egyedül maradtam, a lányomat hívtam. Panaszkodott, hogy nincs mit ennie, de jövő héten megy koncertre, és volt Olaszországban, ahol elköltött 300 márkát. Egész nyáron nem dolgozott, csak olvasott és szórakozott. Nekem meg azt mondta, nem vagyok elég művelt, mert nem olvastam eleget. Igaza van, mert én dolgozom, hogy ő tudjon tanulni és okosabb legyen. Csak hülye, buta anyák vannak, és okos gyerekek. Amikor befejeztem a beszélgetést, csak ültem és sírtam. Aztán csomagoltam az egyik táská alá a könyveket, aztán a ruhaneműt. A másik utazótáska alá italokat, az oldalát kitömtem ruhaneművel, így a kis csomag lett a legnehezebb. A válltáskába is tettem két üveg likőrt. Ha az ember egyszer elmegy és elhagyja az otthonát, akkor ne jöjjön többet vissza. Nekem nagyon fáj mindent itt hagyni. Húztam a csomagokat az utcán, miközben hullottak a könnyeim. Jugó vonattal utaztam, de olyan koszosat, mint az volt, még nem láttam, irtóztam is leülni. Papírok, cigarettacsikkok szerteszét dobálva mindenfelé. Szörnyű meleg volt a vagonban, bevörösödött az arcom. A magyar vámosoknak panaszkodtam, azt válaszolták, hogy ők is most látták először ezt a szerelvényt. Valószínűleg ez a büntetése annak, aki Magyarországra utazik.

A szerelvény lassúsága miatt sokat késtünk, izzadtan érkeztem Szegedre, ahol mindenkit vártak az állomáson, csak engem nem várt senki. Itt él a fiam, akit egyedül neveltem, akiért annyit küzdöttem, védtem apja ütlegetésétől. Nem hagyja, hogy szeressem. Csak tudnék valahol egy állandó otthont teremteni, ahonnét nem kellene paskolni soha többet, ahol már élhetnék életem végéig. Akartam egy szál rózsát hozni a kertemből, de elmaradt. A bal kezemen kiugrott az ér a cipekedéstől, mire az albérletbe érkeztem. Sokat sírtam, de később rájöttem, hogy nekem holnap dolgozni kell egy boltban, ahova kisírt szemmel be sem mehetek. Feri azt szokta mondani, hogy én vagyok az oka a problémáimnak. Természetesen. Neki azért van kevesebb, mert a felesége nevelte közös gyermeküket. A lányom meg azt mondja, sajnálatom magam, azért sírdogálok. Pedig nem úgy van, néha olyan kilátástalan helyzetben élek, amit nem tudok megoldani, akkor tehetetlenségemben zokogok. Vajon megérem-e valamikor, hogy bánatomban valaki megfogja a kezem és annyit mond, ne sírj! Nem kívánok túl sokat az élettől, de még ezt a keveset se kapom meg, pedig annyira igyekszem jó lenni az emberekhez, és azt hiszem, hogy én is csak jót kaphatok, és mégse. Margit néni megsimogatott és megpuszilt, amikor látta, hogy megint könnyezek. Azután egy kicsit megnyugodtam, és a könyveket feltettem a polcra, ruhákat a szekrénybe. Közben azon töprengtem, vajon hány napra tervezek, vagy hány hétre, hónapra, évre? A terveinket is elvették tőlünk, és még nagyon sok mindent. Az életünket meghagyták, és alkalmat adtak a helyzetünk változtatására, ha mi élünk a lehetőséggel, vagyis elköltözünk. Valamikor végtelen volt az elképzelésem, ami a jövőt illeti, de leszűkülő órákra, napokra. Nem emlékszem, mikor voltam

utoljára magam alatt annyira, mint azon a napon. Talán a házasságom vége felé volt olyan kilátástalan a sorsom.

Másnap kilencre mentem dolgozni. Amikor odaértem a boltba, minden árut megszámloltunk, beírtuk, aláírtam, és aztán pakoltunk az utcára, asztalt, állványokat és a ruhaneműt. Ketten árultunk kint a Passzázson a 37 fokos melegben, pedig erről nem is volt szó. A hölgy gyakran elment, és ott hagyott egyedül. Közben jöttek a vevők, nem győztem csomagolni, a pénzt elvenni, az ott maradt árut a helyére rakni, és ügyelni a lopókra. Állva ettem néhány falatot, mert a kolleganő figyelmeztetett, ha leülök, Attila nem vesz fel dolgozni. Vécén se voltam egész nap, mert nem is ittam. Nem sokat tudtam meg a kolleganőtől, lehet, tegnap még ő állt itt egész nap étlen, szomjan, és most kihasználja a helyzetet. Csak azt tapasztaltam, hogy minden dolgozó rövid ideje van foglalkoztatva. Vajon mi lehet ennek az oka? Olyan gondolatok kavarogtak az agyamban, hogy hazamenni és újra dolgozni az áruházban, visszavinni a kalocsai függönyt, a könyveimet, a lemezeimet. Ferivel visszaállítani a jobb viszonyt, ebédre menni hozzá, és várni őt. Lányomat hazavárni lúdlábbal és süteménnyel. Időnként anyámat meglátogatni. Fiammal beszélgetni a szobájában, mert néha hazalátogat, de ide ő sem jön. Lenkével, Kláriveral a tóparton sétálni, szerényen élni, többet pihenni, nyugalmat biztosítani és befejezni a kapkodást, a költözést. Az nem lehet, hogy kizavarnak a házamból, de hogy itt nem kellünk, az biztos. Agyondolgoztatnak úgy, mint a szerbek, és mégsem vagyunk otthon, az, hogy a szerb kihasznál, azt már elviseltük, de hogy a magyar is, azt nem lehet megszokni. Petőházán nem állítottak a forró napra. Az áruházban csak hat órát dolgoztam, közben kávéit ittunk és egyszer ettünk is. De jó lenne hazamenni, és újra álmodni.

Fiam a bolt előtt járt, ahol én árultam a pólókat, fürdőruhákat, és köszönés helyett azt mondta. Te nem vagy normális. A kolleganő meg is kérdezte: ki volt ez? - de nem mondtam meg neki.

Már azt hittem, lerohad a lábam, amikor hatkor jött a főnöknő, és újra leltároztunk, hogy megvan-e minden. Az eredményes munka után kérdeztem Évától, hogy mikor írunk szerződést? - Azt én nem tudom! - csak a férjem. - Akkor én Attilával akarok beszélni. - Hol van? - kérdeztem. - Nem tudom! - volt a válasz, közben várakozóan leült a lépcsőre. Gondoltam, bizonyosan a párját várja. Nem csalódtam, hisz nemsokára megjött a bolt tulajdonosa. - Hogy is lesz tovább? - kérdeztem. Azt mondta, hogy mindennap felülbírálja a munkám, és attól függ a bérem, mennyit árulok naponta, de nyolcezertől kevesebbet nem kapok. - Nem így beszéltek meg - mondtam neki.

Múltkor azt mondta, tizenkétezer lesz a fizetés. Otthagytam, mert siet, nincs ideje. Magyarországon a legjobb kifogás, hogy nem érek rá, mindent elintéznek vele. Pedig mindenkinek arra van ideje, amire akarja.

Hazafelé, döntöttem, soha többet nem megyek oda dolgozni, ha ők nem tartják be az ígéretet, akkor én sem. Mit gondol Attila, hogy mi, délvidéki magyarok annyira hülyék vagyunk, hogy nyolcezer forintért dolgozunk egy hónapig, napi kilenc órát, szünet nélkül. Nagyon jó szakmai tudással rendelkezem, két nyelven beszélek, tizenötezertől kevesebbert nem vállalom munkát, mert nekem annyi kell, hogy én is megéljek, és tudjam a lányomat taníttatni. Különben is ember vagyok, még akkor is, ha a Vajdaságban éltem, és nem robot, akivel azt csinálnak, amit akarnak, nekem enni is kell és vizet inni napközben. Ha ezt a szörnyű napot túléltem, akkor nyolcvan évig élek.

Nagyon nehéz estém volt és még nehezebb éjszakám. Alig aludtam néhány órát, és ébredtem. Így kínozni egy embert, hogy nem váltanak le egész nap. Amikor rosszul voltam, csak arra gondoltam, hogy túléljem és megyek haza. Ez azt jelenti, hogy itt igazi feketéknek tartanak bennünket, vagyis rabszolgának. Eljött a jugó magyar, mert otthon háború van és éhínség,

akkor adunk neki néhány ezrest, hadd örüljön, hisz a Vajdaságban annyit sem kap. Nem befogadni, hanem elüzni akarnak. Csak vegyenek vissza az áruházba, majd időnként átjövök italt árulni, abból is megélek. Miért mondjak már most le az otthonomról, a barátokról.

Másnap felhívtam Attilát, hogy meggondoltam. Szólhatott volna még az este és nem a nyitáskor - válaszolta. Ez már igaz, de ő is adhatna több fizetést, hisz nagyon jó a forgalom, óriási haszonnal dolgozik.

Az első vonattal indultam haza, ahol egy-két napig titokban akartam maradni. Elkerültem az áruházat, egy másik boltba mentem kenyeret venni. Mégis találkoztam egy kolleganómmal, tőle kaptam a hírt, hogy valaki már dolgozik helyettem. Az utcán az emberektől hallottam, megtörténhet, hogy napokig nem lesz áram, és télen sem lesz fűtés. Előző évben se volt, és akkor azt fogadtam magamnak, hogy a következő hideg telet már nem az áruházban töltöm, és mégis vissza akarok jönni?

Otthon se találtam a helyem, hajnali fél négykor ébredtem, és nem jött álom a szememre. Szekrényeimben rakosgattam a maradék ruhaneműt. Tulajdonképpen azt szeretném, ha vége lenne a háborúnak. A tanyát akkor is meghagyom, és nem kell visszapakolni. Reggel a rádióban jelentették, hogy a háború kiterjedhet a Vajdaságra is. Ez a sok információ már végleg határozatlanná tett. Még egy hónapig tart a fizetetlen szabadságom.

Megjött a lányom, nagyon rossz kedve volt. Mihelyt ideért, máris mondta, hogy minek jött. Múltkor fájt a foga, de nem volt ideje elmenni a fogorvoshoz. - Eladom a tanyát, és abból taníttatlak - mondtam neki. - Ne add el! Menjél Szegedtől feljebb, és nyiss egy boltot! - Csalogatsz - aztán majd nem törődsz velem. - Minden értelmes ember elment innét, ha itt maradsz, te is kikészülsz három év múlva. - Nincs kedvem menni, mert kihasználnak, éppen elterveztem, hogy maradok. - Azt mondta Emese, hogy Pesten éheznek. - Csak a nyáron kaptál 25 ezer forintot a tartalékból, nem létezik, hogy nincs mit enned. - Akkor elkezdett bőgni, mint gyerekkorában, már csupa takony volt a sírástól. Sajnáltam, megsimogattam az arcát, de nem engedte, úgy védekezett, mintha fertőző beteg lennék, aki most adja át a halálos vírust. Késő éjszaka már aludni akartam, amikor ráült az ágyam szélére. Könnyhullatás közben panaszkodott, hogy neki nincs tízezres ruhája, meg négyezres cipője. Teljesen kikészített, hisz olyan vágyai voltak, amit nem tudtam teljesíteni. A kollégium melletti diszkózenét sem tudja elviselni. Gazdagabb lányok is vannak ott, nekik se béreltek a szülők lakást, ők is hallják a muzsikát. Én nem adhatok neked lakást és új ruhatárat. Én inas koromban fűtetlen szobában aludtam Magdussal egy ágyban. Azt mondta, hogy az akkor nem volt semmi. De igen, gyerekek, mert a tél akkor is hideg volt, az emberek húsz évvel ezelőtt is fáztak, nem csak most. Az egyetemistának nehezebb az élete, de azért tanul, hogy utána jobbra forduljon a sorsa. Nem tudtam őt megvigasztalni.

Órákig sírhatott a lányom, mert reggel bedagadt szemmel jött ki a szobájából. Továbbra is ideges volt, mert ő csak októberben kap ösztöndíjat. - Mikor nem adtam én neked pénzt, és különben is van spórolt pénzed. - Olyan pesszimista a hangulata, hogy találkozásunk után napokig nem tudok helyrejönni. Legnehezebb az életben anyának lenni.

Amikor a lányom visszautazott Pestre, élveztem az otthonomat. Arra gondoltam, valószínűleg nem talállok tizenötezer forint havi fizetésért munkát Szegeden. Fel kellene mondani a bérelt szobát, csak a Margit nénit sajnálom. Váratlanul Feri jött hozzám látogatóba, majd elkezdte a szokásos monológját. Hajnalka ebben az évben csak egyszer látogatta meg. Ő hosszú évekig dolgozott a házáért, mások csak úgy kapják. Azt is mondta, hogy ő költi a tartalékot, nem idegeskedik a határon, mint én. De ha már utazgatok, hozzak neki Szegedről krumplit. Egy nőt akar ő kihasználni, burgonyát cipeltetne velem külföldről, amikor ott a megműveletlen

kertje. Ritka egy lusta ember. Könnyű neki, hisz a férfiak több fizetést kapnak, és az anyák nevelik a gyerekeket az ő esetükben is. Ha nem nevelek egyedül két gyermeket, nekem is lenne tartalékom, de kihalna az emberiség anyák nélkül. Este néhány üveg konyakot csomagoltam, régi eldobni való ruhával bélelt táskába, amit ott hagyok egyik szemetes tetején. Csak italt nem vihetek át a határon, mert elveszik tőlem. Ha hinnék a mennyországban, akkor volna reményem, de így még az sincs.

Reggel a korai busszal indultam az országhatáron túlra, akkor tudtam meg, hogy az egy üzleti utamat. A sofőr minden utastól a menetjegy megfizetésén kívül még ötven forintot kért, amit a vámossal gyűjtött, hogy ne nézze meg a csomagokat. Mindennek ellenére azért mindenki nagyon óvatos volt, és rejtéket csinált az italoknak. Minden lehető és lehetetlen helyre üveget rejtettek az utasok, még az ülés alá is, a melegítőtestek, a csomagtartók mögé. Micsoda különös, eddig nem tapasztalt látvány fogadott a buszon. Az asszonyok pántot tettek a vállukra, hátukon, mellükön két-két ital csüngött a testükre, a karjukon és a combjukon is pánt, azon is egy-egy üveg konyak lógott. A hölgyek nadrágba öltözve és nagy dzsekiben ültek, emiatt indulnak korán reggel, amikor még hűvös van. Viszik eladni Szegedre, ahol ételment vesznek a családnak, amit újra titokban csempésznek. Én is azért utaztam, hogy néhány alkoholt vigyek eladni, így gyűjtöm a forintot a lányomnak.

Az országhatáron kiszálltunk a buszból. Kint a jármű mentén sorba álltunk, a csomagot elénk tettük, és vártuk a vámost. A sofőr titokban átadta az összegyűjtött pénzt, és az egyenruhába öltözött ember mindent rendben talált. Senkitől nem vett el semmit, hisz csak színjáték volt a táskák, szatyrok mutogatása. Visszaültünk a helyünkre, és amikor elhagytuk a veszélyes területet, a rejtékhelyekről előkerültek az italok. Az utasok feje fölött üvegek cikáztak, rum, konyak, alkohol, angol keserű, minden olyan, amit a magyar ember szeret, mert nekik vittük eladni. Kilencre értünk Szegedre. Margit nénihez húztam a csomagot, már árulni se volt időm, mert a bankba siettem, lányomnak pénzt kivenni és feladni, hogy ne éhezzen. Valóban beláthatatlan következményei vannak egy gyerek világrahozatalának, ezt Emese mondta, és milyen igaz van. Az idő oly rövid volt, hogy szaladtam a buszra. Haza kellett menni, mert megvettem a jegyet a vissza útra is, hisz egy irányba nem is adtak jegyet. Újra az idős hölgy volt az ülőtársam, aki reggel. Széttérpeszkedett, melegítette a lábamat, az ülőhelyemből is elvett egy kis helyet, mert olyan kövér volt. Hajnalban pogácsával kínáltam, amit elfogadott. Hazafelé szőlőt evett, de nem adott egy szemet sem. Két ember helyett eszik, ebben a nyomorúságos világban. Három pár cipőt átmentettem neki a határon, de meg sem köszönte. Sokat várokoztunk a határon, reggel remegtem a hidegtől, hazafelé tikkadtam a melegtől. Kiábrándító ez az utazgatás, alig vártam, hogy hazaérjek. Hát kell nekem ez az élet? Csak a lányom kapna több ösztöndíjat, vagy az apja is segítené! Alig tudtam a fáradságtól hazaérkezni, és még hol a krumpli, amit a Feri várt tőlem.

Este átmentem a szomszédba, az én barátom nagyon borúlátó volt, azt mondta, a szerbek úgyszólván bennünket az otthonunkból. Mi az nekik elűzni vagy megölni a magyarokat, különben van pénzük még néhány éves háborúra. Lám ő fél a szerbektől, nekem mégis azt ajánlja, maradjak ebben az országban. Nem az én érdekemet nézi, hanem a sajátját, hisz neki kényelmesebb, ha itt vagyok.

Másnap az áruházban egy űrlapot töltöttem ki, nevem és a családtagok számát, majd erre kapunk havonta mosóport, olajt, lisztet. Nem ingyen, ez csak egy igazolás, hogy jár a vásárlás. Már óránként 3% az infláció. Emiatt október elsejétől a 10 milliós dinárból hat nullát kell elvenni, így lesz belőle 10 dinár. Egy évvel ezelőtt négyvel csökkentették, ez már hiperinfláció. Azt mondta a főnököm, nézzem a jövőmet, ami egyértelmű, hogy ott éljek, ahol jobb a feltételek. Mégis sajnáltam, hogy kértem a fizetetlen szabadságot, mert csak fogy a

tartalék. Akkoriban nagyon rosszul táplálkoztam. Egyik alkalommal fagyasztott kacska volt a kezemben az egyik szegedi boltban, de nem vettem meg.

Lenkéhez mentem vendégségbe, azt mondta, Klárral úgy gondolják, hogy ne menjek Szegedre dolgozni, mondjam is fel az ottani szobabérletet. Felháborodtam. Miből éljek, ha nekem senki nem segít, jó tanácsból? A ti férjetek megoldja az anyagi gondokat. Lám, ők örülnének, ha itt maradnék, mert önzők, és csak magukra gondolnak, nem az én érdekemet nézik. Szabadka polgármestere is azt mondta, itt a helyünk. Lenke elmondta, hogy a postaládában talált egy halom érvényes pénzt, aminek az árán csak egy doboz gyufát lehet venni. Nem tudta, honnét származik, de a szerb osztályban, ahol zenét tanít, egy fiú megkérdezte tőle, hogy volt-e dinár a postaládában. - Nem - válaszolta ő, de a gyerek kitarzott a kérdés mellett, és azt mondta, hogy a tanárnő kérdezze meg a férjét is. Másnap újra szólt a tanítvány, akkor Lenke vállalta, hogy tud a dologról. Akkor a diák elmondta, hogy ő tette bele a pénzt, a túléléshez, „da prezivite”. Ez szörnyű egy tizenkét éves gyerektől, de valószínűleg a szülei biztatására tette. Így bánnak a magyarokkal, és mi némán tűrjük.

Délben a Kossuth rádiót hallgattam, ott jelentették, hogy előző nap rakétatámadás érte Zágrábot. Azt is közölték, hogy a szerbek sebet ejtenek a muzulmánok testén, utána sót és ecetet tesznek rá. Nem tudom, ránk is ez vár? Csak azért, mert nem vagyunk szerbek. Ez a huszadik század vége a Balkánon. A VMDK egyik vezető személyiségének véleménye is elhangzott a rádióban, azt mondta, hogy itt tizenöt évig nem lesz jó világ. Az éhínség miatt lehet, hogy egy generáció elhagyja majd az országot. Tömeges lesz a kivándorlás. A költözés, elvándorlás megállíthatatlan. Vándoroljanak csak mások, én itthon maradok, hisz besüt a Nap a szobámba, csörög a telefon, és éjszaka világít a hold, a barátok is itt vannak. Miért mondjak le önként az otthonomról? Még ha szegénység és nyomor is van, és odaát a bőség. Nem kell az nekem, ha az ember jólétben él, semmire se képes, csak enni. Itt a nélkülözés sok mindent kihoz az emberekből, lehet alkotni, írni, festeni, hisz a téma itt hever előttünk, és ezt az ihletbőséget, a nyomor által kiváltott lehetőséget nem szabad elcserélni.

Sokat dolgoztam, babot vettem a kertembe, a fagy beállta előtt még lesz zöldbab a lányomnak. A diót is összeszedtem, tisztítottam, és nagy reményességben töltöttem a délutánt. De ez az állapot csak órákig tartott, mert aztán mégis úgy döntöttem, nem megyek se Ferihez, se Lenkéhez, mert vissza akarok menni Szegedre és ott dolgozni. Csak akkor tudok elmenni, ha nem találkozom senkivel, mert óriási hatással vannak ám, de senki nem segít. Este sokat sírtam, mert fiam jutott eszembe. Később Fejes Endre Mocorgó című filmjét néztem, benne egy felejthetetlen mondat. „Nem jó az, ha bárki megszületik.”

Éjfélkor Feri hívott, mert azt hitte, megyek hozzá. Elmaradt, közöltem vele, de reggel kávéra várlak.

Másnap megérkezett a barátom, és azt mondta, nem jöttél az este, pedig vártalak. Nem mentem, mert úgy érzem, nem akarsz igazán hozzám tartozni. Azt mondta, ezzel ő is így van, ő se érzi, hogy akarok hozzá tartozni. Ferihez engem csak az ösztön hajt. Mikor kikísértem, mondtam neki, nézd csak, milyen harmatos a fű. Harmatos, mint te - mondta. Milyen igaza van, na végre, eszébe jutott. Múltkor azt mondta, sokáig nem lesz szeretkezés, mert számára nagyon fárasztó volt.

Néhány otthon töltött nap után újra Magyarországra utaztam. A vonat egy óra késéssel indult Petőházáról. Sok csomaggal érkeztem Szegedre, de örültem, hogy sikerült átmenteni az italokat. Az Imre utcai ház előtt, ahogy a zsebemben kotorásztam, először az otthoni kulcs került a kezembe, aztán a tanya kulcsa. Margit néni nem volt otthon, idegességemben ide-oda szaladgáltam, végül is csak leültem és falatoztam. Hoztam otthonról pogácsát, mint az igazi

vándor, hamuba sült pogácsát. Míg eszegettem, azon gondolkodtam, hogy kaptam ötezerért egy magánzárkát, rácsos ablakkal. Nem hívhatok fel senkit, hisz mindenki ismeretlen számomra. Erős vágyam volt beszélgetni valakivel. Ilyen aggodalmak mellett töltöttem az estémet.

Reggel hirdetőújságot vettem. Abban találtam egy hirdetést, hogy Dorozsmán az élelmiszerboltba eladót keresnek. Azonnal hívtam a megadott számot, de a tulajdonos nem ért rá velem beszélni. Másodszorra összejött a beszélgetés. A hölgy örült, hogy tudok a pénztárnál is dolgozni, majd holnap megbeszéljük a továbbiakat.

A közjegyzőhöz mentem, aki megírta a befogadó nyilatkozatot, mert a lányomnak szükséges a letelepedési engedélyhez. Később a téren üldögéltem, gyönyörködtem a szökőkútban. Amikor megláttam a szegedi színház műsorát, arra gondoltam, mégis jó lenne itt maradni.

Este eszembe jutott a fiam. Egy városban élünk, és még nem volt nálam. Egyszer egy ismerősöm azt mondta, a gyerekeket azért kapjuk, hogy felneveljük. Lehet, igaza van, csak az a baj, hogy közben nagyon megszeretjük őket. Én is így vagyok vele, miközben fojtogat a sírás, Ady Endre: Három őszi könnycsepp című verse jut eszembe. „Őszi éjben, őszi délben oh be könnyű, Sírva, sírva leborulni”. Nekem mégis, nagyon nehéz az őszi sírás. Magas vérnyomás, gyomorfájás, munkanélküliség, magány. Ebből végül is csak egy marék por lesz vagy sár, amibe mások beletaposnak. A legjobb esetben egy kis mag rejtőzködik meg benne, amiből pipacs nyílik, vagy elviszi a fecske a földet az új fészekrakáshoz. Érdemes olyan sokat szenvedni?

Este tévét néztem, egyszer csak úgy tűnt, villám cikázik az égbolton. Kikapcsoltam a készüléket és figyeltem, ahogy a fák, a bokrok egy pillanatra teljes fényben pompáznak, egy pillanatra, mint a boldogság, mint a gyönyör, és utána a sötét valóság. Az eső megeredt, az út gyors folyású folyamává duzzadt, tele szeméttel. Hömpölygött a víz az Imre utcában.

Keserves éjszaka után, életemben először, Dorozsmára utaztam. Azt hittem, ellenkező irányban van. Busszal fél órát tartott a közlekedés. Akkor ez távolabb van, mint a tanya? Amikor leszálltam, olyan utcákon haladtam, mint Keszégen. Az út mellett szilvafák. Megkívántam az érett gyümölcsöt, levennék néhányat, de attól féltem, hogy meglátnak. Lányom jutott eszembe, aki gondolkodás nélkül megörvendezteti magát efféle csemegével. A Barátság utcai boltban egy fiatalember fogadott. Ő a tulajdonos, azt kétszer is hangsúlyozta. Rengeteg a jelentkező, majd hétfőig kiválasztja a négy embert a sok közül. Ez a Szabó le sem ültetett, 13-14 ezer forint fizetést ad annak, akit felvesz, de szabadságot nem fizet. Gondoltam, nem baj, kell a tapasztalat, és tavaszra majd nyitok saját boltot, annyi idő alatt meg lehet tanulni az itteni szabályokat. Arra gondoltam, jó lenne megkapni ezt a munkahelyet. Talán a szőregit se kellett volna lemondani? Ezt nem lehet az áruházhoz viszonyítani.

Amikor az albérleti szobámba visszaérkeztem, máris különös gondolatok jutottak eszembe. Egy kis szerkentyűre ülnék, és hazarepülnék, oda még a fiam is néha eljön, asztalhoz ülnék, finomakat ennénk és jókat beszélgetnénk. Annyira jó volt hazagondolni, hogy máris egy nagy, fekete táskát tele raktam a tárgyaimmal. Gondoltam, két alkalommal mindent hazaviszek. Feri nem is tudja, hogy volt albérletem. Elsejétől újra kezdek dolgozni az áruházban. Ettől az elhatározástól nagyon jó kedvem lett, szépen felöltöztem, és elmentem italt árulni, hisz másnap délben hazamegyek. A közeli kocsmában megkérdeztem a pincért, kell-e még vodka? Nem tudom, mit mondott a vásárlásra, csak arra emlékszem, megkérdezte, mit csinálok estére? - Nézem a tévét - válaszoltam. Ő kilencig dolgozik, találkozunk a sarkon. Elmegyünk, megiszunk valamit, és majd megbeszéljük. Hazamentem, és mondtam Margit néninek, hogy estére randevúra megyek. Azt nem közöltem, kivel, mert a pincér ott van a szomszéd kocsmá-

ban, és bizonyosan ismeri. Eleinte nyugodt voltam, aztán már az izgalomtól nem tudtam semmit csinálni. Nekem Szegeden találkám van egy jóképű fiatalemberrel? Ez csodálatos. Induláskor azt mondta a néni, hogy aranyos és fiatal vagyok, nem is nézek ki ötvenévesnek.

A megbeszélte időpontban találkoztunk, már ismertük egymást, hisz három hete mindig neki vittem az italokat eladásra, csak a nevünket nem tudtuk, tehát bemutatkoztunk. Ő Nagy László. Elmegyünk hozzá, mert át kell öltöznie, utána megyünk meginni valamit. Jó?

Andalogtunk az enyhe, őszi, félhomályos utcákon, és beszélgettünk. Ő tanár, de kevés volt a fizetése, és elment pincérnek. - Milyen szakos? - kérdeztem. - Testnevelés és biológia - válaszolta. Nagyon szereti az irodalmat, kedvenc költője Petőfi és Ady. Kérdeztem, ismeri-e, a „Három őszi könnycsepp” című verset? Igen, tudja, és a fekete zongorát is. Különbösen verset és prózát ír. Meglepődött, amikor közöltem vele, hogy én is írok verseket. Juhász Gyula: Anna című versét szavalta nekem séta közben. Egész a lakásáig az irodalomról beszélgettünk. A szobában leültetett, és sűrű csokilikőrrel kínált. Azt mondta, nem iszik és nem dohányzik nyolc éve. Tízéves fogadalmat tett. Három kazettát is hozott, hogy válasszak, melyeket akarom hallgatni. Máté Péter: Elmegyek, elmegyek című dalt választottam. Ő Erdélyből jött Szegedre, sok évig nem látta a családját. Majd odaült a fotel támlájára, és megcsókolt. Én nem akartam, erre azt mondta, pedig szeret és tud csókolózni. Most meg elpirult, mint egy tizenhat éves lány. Tegezzük már egymást, és újra megcsókolt. Ne menjünk sehova, mert ő fáradt. Nem maradok, gondoltam, ha fáradt, feküdjön le. - Te mi vagy a horoszkóp szerint? - kérdezte. - Tudtam, hogy ezt a kérdést felteszed, mondtam neki. Ikrék vagyok. Ő mérleg. Ez a legjobb pár a szerelemben, és már hozta is a könyvet, melyet hangosan olvasott. Volt neki egy ikrek hölgy, csak féltékeny volt. Neki egy nő elég, de azt nem tudja elviselni, ha szimatolnak utána. Ő társas lény, szereti a mozit, a színházat, a társaságot, az életet. Volt egy élettársi kapcsolata, akivel nincs haragban, de kapcsolat nincs köztük. Van egy 2,5 éves lánya, akit imád és látogat. - Neked vannak gyerekeid? - Egy fiam és egy lányom. - Ők már felnőttek, ugye? Aztán elhalmozott néhány fontos kérdéssel. Volt-e már idevalósi barátom? Ebből a bizniszből meg lehet-e élni? Van egy topolyai barátja, Petőházán még nem járt. Végül is elment fürödni, pizsamát vagy nadrágot vegyek fel? - kérdezte. - Az utóbbit - mondtam neki. Laci ki-be sétált, mogyoróval kínált, csokit hozott, azt mondta, nagyon szereti az édességet. Aztán borotválkozott, majd odaült mellém és elmondta, hogy ő nagyon szereti a szexet, és egész éjszaka tud dugni. Ezt a szót akkor hallottam először. Jugóban nem dugnak, hanem basznak, kefélnek, hágnak, kurelnak. - Gyere, feküdjünk le! - mondta. Hevesen tiltakoztam. - De miért? - kérdezte. - Ha először találkozom valakivel, nem szoktam lefeküdni. - De gondoldj arra, hogy holnap meg is halhatunk. - De én csak kitarítottam az elhatározásom mellett. - Volt mostanában, és telítve vagy? - Nem volt - válaszoltam. Alig tudta a vágyát türtöztetni, örülten csókolt, simogatott. Én továbbra is ellenkeztem. Ő újra kérdezte - miért? - Halasszuk el! - mondtam neki, mert a tizennegyedik napon vagyok. - Aranyos vagy és őszinte - válaszolta. Nem baj, van gumi! - Én azt nem szeretem. - Akkor vigyázok rád, ne félj! Nem akarok én neked problémát. - Elkezdett vetkőztetni, közben már besötétedett, a zene szólt, már énekelt is, amit ő írt egy lánynak húsz évvel ezelőtt. Kazettáról Szécsi Pál dalai szóltak. Ő viszont a füredi cigányról énekelt, mert az ő nótája. - Most valakire emlékezel? - kérdeztem. - A múltat nem lehet elfelejteni! Ugye nem haragszol? - Csókolt, simogatott, én viszont háritottam a közeledését. Bogárka! - szólt vágyakozva, miközben elővette a lepedőt. - Gyere, ketten csináljuk! - Felkeltem és megigazítottam a fehér lepedőt. Laci újra simogatott, és levette a blúzomat. Micsoda csók! Olyan izgatóság még nem voltak az életemben. A szoknyánál megállt - vedd le te! Gyere lefekszünk - nem szeretek állva csókolózni. Nem ellenkeztem tovább, lefeküdtem szoknyástól. - A többit is vedd le! - szólt kedvesen. Akkor már meztelen volt. A meglepetés azután történt, mert a barátomé olyan picike. Ennek viszont a kerülete, a

hossza nekem való. Simogatta a csiklómát, az izgalomtól nem is tudtam már gondolkodni, amikor betette, olyat élveztem, amit talán soha. Vigyázott rám. Sűrű, fehér váladékkal volt bekenve lábamon a szőr. Mosakodás után azt mondta, az elsőt nem tudja sokáig tartani, a többit már igen. Kicsit beszélgettünk, majd újra csókolózás, simogatás. Megkért, engedjem hátulról egy kicsit, aztán oldalról. Ész nélkül élveztem, csak úgy ömlött belőlem a váladék. Amikor alá dugta a kispárnát, és rám jött, pénisze elérte a méhszájat. Olyan jó nekem még soha nem volt. Később úgy éreztem, ő is élvez, de letagadta. Amikor kicsúsztam alóla, láttam a sűrű, nagy cseppet a pénisz végén. Hogy számolod ki a kritikus napot, kérdezte? Majd nagy mesélésbe kezdett. Egyszer egy házaspárhoz ment vendégségbe, a nő lehúzta a cipzárját. A férj azt mondta, ez egy nyitott házasság, a felesége azt szereti, ha kettőt kap, egyet a vaginába egyet a szájába. A nő önkívületi állapotban volt, ilyet ő még előtte nem látott. Azon elmélkedtem, hogy is tudtam tizenhét évet élni a férjemmel? Csak egyszer kellett volna megcsalni, és megtudtam volna, milyen örömforrás a szeretkezés. Micsoda különbség van a férfiak között. Laci a tökéletes, nem felejttem, míg élek, ilyen férfiak élnek Szegeden?

Késő van már, mennék haza, csak nem tudom az utat, merre jöttünk. Hazakísérlek, nem engedlek téged egyedül. Kézen fogva sétáltunk hazafelé, nagyon boldog voltam. Ilyen szép élmény, csak legyen folytatása - gondoltam. Búcsúzáskor azt mondta László, hogy segít kiadni a verseimet, menjek el hozzá a büfébe, majd megbeszéljük a következő találkát.

A pincér hazakísért, otthon az első dolgom volt kicsomagolni a táskámat, hogy még véletlenül se induljak reggel haza. Így döntöttem: maradok Szegeden.

Reggel jött Lajos bácsi Margit nénihez, és kérdezte tőlem, voltam-e a büfében? - mert a tanár úr kérdezte tőle, hol az a barna asszony az udvarból? Erre ő azt felelte, na-na tanár úr, maga nős ember, nem keresünk kalandot, az nem olyan asszony. Csak addig éreztem jól magam, egyszerre vége lett mindennek. Az nem lehet igaz, hogy László nős. Attól félttem, mi lesz, ha Lajos bácsi leintette Lászlót, és nem akar velem találkozni? Legalább még egy éjszakát, aztán nem érdekel engem a felesége, éljen vele. Elmondtam Margit néninek, hogy kivel voltam találkán. Azt mondta, legyek okos, és vigyázzak magamra. Őt a későbbi ura háromévi udvarlás után fektette le. Engem meg a férjem az esküvő után két nappal, mondtam neki.

Lányom jött Szegedre a letelepedési engedélyt rendezni. Itt nem volt olyan ideges, mint Petőházában. Beszélt a bátyjával telefonon, azt mondta neki, Lehel, hogy elhagyja Icát, és Ausztráliába megy. Videón már látta a jövődő feleségét, a barátja is így nősült. Számomra ez érthetetlen, de változik a világ. Lányomnak nehéz a kollégiumban, hogy hárman vannak a kis helyiségben, nem tud aludni, hisz otthon volt külön szobája, és különben is szeret egyedül lenni.

Amikor Emese elutazott, Ica jött vendégségbe. Elmondtam, hogy Lehel nyáron három hónapot töltött Siófokon, amióta hazajött, ideges, nem lehet vele beszélni, csak veszekednek, vagy hallgatnak. Ő már egy éve el akarja hagyni, de nem bírja. Panaszkodott, hogy a fiam négy hete a konyhába költözött, ott is alszik, de Icát hibáztatja a történetekért. Azt csinálja, amit az apja, nem akarja a kapcsolatot, és elkülönül. - Múltkor három napra eltűnt a fiam - mondta Ica. Azonnal bejött a kép a tanyáról, hisz ott voltak a nyomai, de ezt nem mondtam neki. Közben nekem nagyon fájt, hogy fiamat már rég láttam. Lehel dobál mindent, ami a keze ügyébe kerül, dühöng és azt kiabálja, hogy ő gyereket szeretne. Ica meg nem meri reszkírozni, ha ilyen rossz a kapcsolat. Olyan bizalmasan beszélgettem velem Ica, mintha barátnők lennénk. Ha tudnék, segítenék neked, mert megszerettelek. Ez volt az ő első látogatása nálam, nem miattam jött, és amikor elmondtam a sok, nyomasztó bánatát, elment haza.

Reggel az anyakönyvi hivatalba mentem beadni az új címet s a telefonszámot, ha visszakapom az állampolgárságot, ki tudjanak értesíteni. A város legtisztéletreméltóbb építménye a Városháza. Ettől csak a szabadkai díszesebb. Ha akkor sejtették volna a trianoni békeszerződést, biztos felcserélték volna a két épület helyét. Amikor hazaértem, Erzsitől kaptam a jó hírt, hogy a fia úgy döntött, engem vesz fel dolgozni.

A következő utam a szomszédos utcába vezetett. Megálltam a büfé előtt, és vártam, hogy kijöjjön Laci. Köszönés után elmondta, tegnap egy házaspárral foglalkozott, moziban is voltak, de nem tetszett neki a film. Estére találkozunk? - kérdeztem. Azt mondta, nem lehet, mert nála van a házaspár. Behívott a büfébe, és ott beszélgettünk. Mi van a dorozsmai munkával? - Felvettek - közöltem a jó hírt, csak még nem kapták meg az engedélyt a boltnyitásra. Most az a gondom, hogy a tulajdonos nem fizet szabadságot. - Harcold ki magadnak, mondta Laci. Kérsz meginni valamit? Nem kívánok semmit. Nagyon szívesen, mondta ő. Kértem volna, de szégyelltem. Ma nem mondta, hogy szépség, meg hogy csinos vagyok, de mit ér, ha mások vannak nála?

Este kilenc előtt újra visszamentem hozzá. Segíthetek neked valamit? Először azt mondta, nem, aztán megengedte. Én mosogattam, ő takarított, hiányzik a munka - mondtam neki. Kivette a nadrágból, azt mondta, neki kell pisilni, de nem tud, ha valaki a közelében van. Kimentem az utcára, hisz ügyis indulunk már. Hazakísérlek, mondtam neki. Laci kezét a zsebbe tette, már nem akarta a kezem fogni. - Nálad lehet-e dugni? - kérdezte. Természetesen. Ma nagyon fáradt, majd holnap eljön azzal az ürüggyel, hogy kilövi a galambokat, ügyis rég megígérte Lajos bácsinak. Egy órát nálad leszek, csak a Lajos bácsi meg ne tudja, mert nagy pletykát csinál, és még nem tisztáztam a dolgaimat. Szinte nem akartam hinni a fülemnek. Laci jön hozzám? - az nagyon jó! - hisz így még nem kívántam senkit, mint őt.

Úgy gondoltam, addig, míg Dorozsmán nem nyílik a bolt, megyek a piacra árulni olyan árut, amire már nincs szükségem. Meglepően tapasztaltam az árubőséget, amit ott láttam. Egy régi szoknyát, még ötven forintért sem lehet eladni, a hálóing se kellett senkinek. Szegeden, csak italt lehet jól eladni. Margit néni is kirakta a kuka tetejére, vigye el, akinek szüksége van rá. Egy néni mellettem szőlőt árult, vettem is volna tőle, hisz nagyon kívántam, de nem adtam el semmit. A helypénzszedő ötven forintot kért, akkor inkább elmentem. Egy évvel ezelőtt tasakos levest 100% haszonnal lehetett itt eladni, most olcsóbb, mint az áruházban.

Délután sétálni mentem, rátaláltam egy utcára, melyben egy sor ginkófa volt, de vannak hársfákkal övezett utcák, és platánsorok is. Közel a Tiszához Dankó Pista szobra fehéredik, a világ talán egyetlen cigányszobra. Készült ruskicai márványból. A Tiszánál otthonomra emlékeztem és Lacira. Ha elülnek a galambok, eljön kilőni őket, mert Margit néninek ártanak. Mikor lesz már este? Csak ne jöjjön közbe semmi, arra gondoltam, és beleremegtem a vágyba. Csak az fáj, miért kell a galambnak elpusztulni? Fél nyolckor már tudtam, élni fognak a galambok, mert nem jött Laci. Lajos bácsi hazament, Margit néni is elvonult. Hiába vártuk, becsapott bennünket. Hogy mi nők, milyen hiszékenyek vagyunk.

Élnek a galambok.

Úgy döntöttem, Laci nélkül is maradok Szegeden.

Reggel négy itallal jártam a piacot, hármát sikerült eladni, aztán Szőregre utaztam. Erika csak 450 forintot adott egy napi munkámért, ez nagyon kevés, hisz nyolc órát dolgoztam. A köpenyemet nem adta vissza. Később az antikváriumba mentem, ötven lemez közül egyet sem vettek át. Nincs lemezjátszóm, mert valamikor fiamnak adtam, és elhasználódott.

Lajos bácsi mindennap látogatását teszi Margit néninél, olyankor ha találkozom vele, én is beszélgetek. Szentelen és irigy, fáj neki, hogy találtam munkát. Azt mondta, hogy jutott

eszünkbe ide jönni, amikor itt is nagy a munkanélküliség. - Maga jugó és szerb - mondta nekem. Ingerülten válaszoltam, hogy én mindig magyar voltam, maga viszont örüljön, hogy nem a Tisza a határfolyó, mert akkor maga is jugoszláv állampolgár lenne. Ezek a munkahelyek megvannak hirdelve az újságban, vagy a Munkaügyi Központban, a magyar állampolgárok nem fogadják el, valószínűleg nekik jobb a munkanélküli-segély. Különben azt hiszem, 600 ezer munkanélküli van Magyarországon, de azok nem miattunk vannak, akik átjöttek a Vajdaságból. Közöltem a szomszéd bácsival, hogy én magyar állampolgárnak születtem, a szüleim és nagyszüleim is.

Este elsétáltam Laci büféje előtt, amikor meglátott, kijött. - Mi van veled? - kérdezte. - Talál-tál valakit magadnak? Vagy a Lajos bácsival jársz? - Ugyan már, hogy gondolhatsz ilyesmire. Nála van egy erdélyi lány, mert ő nagyon szereti a nőket, ha elmegy, akkor találkozunk.

Reggel becsöngettem hozzá, kijött, és kivette a nadrágjából, azt mondta, gyere felteszlek az autó tetejére, és megduglak. Nem akartam, pedig nagyon kívántam, visszafogtam a vágyaimat, mint már annyiszor az életben.

Hazautaztam. Amikor kiszálltam a vonatból, Petőházán megcsapott a sűrű füst, újra köhögtem és fulladtam, mint mindig. Az ismerőseimnek mindig hangoztattam, hogy Szegeden jobb a magyar levegő, mert ott nem köhögök, de nem hittek nekem. Sokan szenvednek ilyenkor, mert hetekig tart a füstölés, hol az egyik kertben, hol a másikban. Az emberek égetik a levelet, pedig csak bele kell fordítani a földbe, ami onnét nő ki, így lesz az örök körforgás. Emlékszem, az őszi időszakban nem lehetett ruhát sem szárítani az udvaron. Ha ablakot nyitottam, a fojtogató füst belopakodott a szobámba is. Az úton hazafelé gesztenyefák közt haladtam, táskámba rejtettem néhányat, majd viszek a szegedi szobámba.

Hazaérkezésem után Feri hívtam kávézni. Akkor mondta életében először, édes Acitám. Sok információval halmozott el. A kenyér múlt héten 38 millió dinár volt, most már 260 millió. A villanyáram 670%-ot emelkedett. A boltokban a tartalék áruból osztják a fejadagokat. Az utcán sorakoznak az emberek, mert olyan sok a várakozó. Én is előjegyeztettem, de nem mentem érte. Már Petőházán is kezdődnek a leszámolások, a mögöttem levő utcában az egyik éjjel megöltek egy embert. A golyó hüvelyét megtöltötték a meggyilkolt ember vérével, és ott hagyták mellette. Ez üzenet, hogy lesz még gyilkosság a családban. Az apa találta meg a fiát vérbe fagyva, az ott tartózkodó barátnője is kapott lövést, de ő életben maradt. A házam előtt állt a gyilkos autója azon az éjszakán. A porban látszott a keréknyom. Olyan mély hatást váltott ki bennem a történetek sokasága, hogy újra hasmenést kaptam, mint régen, amikor még itt éltem. Amikor Feri hazament, azonnal csomagoltam, és csak utána takarítottam.

Feri ebédet hozott: sült halat krumplival. Még nem tudja, hogy béreltem szobát Szegeden, elmegyek, és itt hagyok mindent. Nem ígértünk egymásnak semmit, de őt megtartom jugó barátnak, úgyse talál mást magának, nekem meg lesz kihez jönni.

Másnap Feri jött hozzám ebédre. Közöltem vele, hogy találtam munkát Dorozsmán. Azonnal nem is válaszolt, de később megszólalt. - Tizennégyezer forintért akarsz dolgozni? - Itt ezer forint értékű dinárt kaptam egy hónapi munkámért - válaszoltam. - Nagyon is meg voltál fizetve, hisz nem csináltatok semmit! Az valami, hogy beülsz a pénztárhoz? Szerinte csak a vízvezeték-szerelés a munka, amit a nők dolgoznak, az semmi. Ott nem ihatsz kávé, nem pisilhatsz! Magyarországon pelenkazzák a pénztárosnőket. Aztán kétségbeesésében elkezdett csúfolódni. Te két ház tulajdonosa. Úgy gondolta, hogy majd a tanyán élek, két méter magas havat kívánt télre, hogy ne tudjak dolgozni menni. Ismételttem neki, hogy a lányomat szeretném segíteni. Aztán szóvá tette, hogy miért adok kulcsot a gyerekeimnek, pedig ez a mi magánügyünk. Ha megjelenik egy férfi a nő életében, azonnal irányítani akarja a saját akarata szerint. Bezabált a tésztával, aztán meg azt mondta, minek is evett olyan sokat. Mindig túleszi

magát, aztán meg panaszkodik, hogy fáj a gyomra. Ez olyan függőség, mint a dohányzás. Két ember helyett eszik.

Délután az ügyvédhez mentem, a váróban üldögéltem, kihallatszott a beszélgetés. Elment a lány. Én is mennék. Ne várjad meg, hogy mezítláb kelljen menni. A házzal kapcsolatos tárgyalások fel vannak függesztve, mert Miska is külföldön él.

Szabadkán sok idegen ember kószált az utcán.

Hajnali kettőkor álmatlanul sétáltam a lakásban, amikor valaki koppantott az ablakon, azt hittem, Feri jön szeretkezni. Óriási meglepetés, hisz fiam kopogott. Nagyon rég láttam, micsoda boldogság! Álmos és fáradt lehetett, mert összekeverte a mát és a tegnapot. Aztán mosolygott és azt mondta, neki még tegnap van. Nekem meg már ma volt, ezért nem értettük meg egymást. A hónapok óta őrzött csokoládéból vittem a szobájába.

Reggel nyolcig aludtam. Ébredésem után bedagasztottam a tésztát, és mire fiam felébredt, már elkészült a fánk. Amikor meghallottam a köhögését, bementem a szobájába. Olyan furcsák voltak a szemei, hogy rossz kedvem lett tőle, mert nem tudom az okát. Kérdeztem tőle, hogy vannak Icával. - Az a lány nem törődik velem - mondta bánatosan. Úgy látszik, régen evett csokit, mert az egyiket már el is fogyasztotta. Míg eszegettük a meleg fánkot, beszélgettünk. - Itt Jugóban még kenyér sincsen? - kérdezte fiam. - Nincs bizony! - Az én életemről, a problémáimról nem volt szó, őt nem is érdekli. Evés után visszautazott Szegedre.

Nem búcsúztam senkitől, bezártam a házam ajtaját. Hideg volt már, a macskák összebújtak a lábtörlőn. Ott hagytam Cicukát és a kölkét. Talán valaki ad majd nekik enni.

Boldog voltam, amikor a vonatból megpillantottam a Fogadalmi templom magasba ívelő tornyát. Úgy éreztem, hazautazom. Sok csomaggal érkeztem, mert közeledik a hideg, és az őszi ruhákra nemsokára szükségem lesz.

Reggel korán Dorozsmára mentem dolgozni. Rajtam kívül egy erdélyi és egy szabadkai hölgy érkezett. Nemrég festették a bolt falait, mázolták az ajtókat, ablakokat, és nekünk kellett takarítani. Nem volt kedvem hozzá, hisz nem vagyok takarítónő, de ezt a lehetőséget már nem hagyhattam ki. Kell az állandó bevétel, mert ez is jobb, mint az italokat csempészni a határon. Ha lányom befejezi az egyetemet, neki könnyebb lesz az élete, mint az enyém, és nekem megéri, hogy őt boldognak lássam. Remélem, neki már nem kell boltot takarítani és italokat csempészni a határon. Micsoda boldogság lehet diplomás hölgynek lenni. Talán a férfiktól is több becsületet kap egy iskolázott nő, mint egy varrónő vagy bolti eladó. A helyiség óriási, sokáig tart majd a takarítás, de ha kész, mi fogjuk feltölteni áruval is. Aztán kezdünk dolgozni, mint bolti eladók. A pénztárgép kódolva lesz. Váratlanul kicsit korábban megkaptam a menszeszt, úgy szomjaztam, mint a macskánk első kölkezés után. Nem tudott felkelni a gyöngeségtől, és elfogyasztotta egyik kölkét, csillapítva éhségét és szomjúságát. Minden vérzés kicsit emlékeztet a szülésre, igénybe veszi a nő szervezetét. Fáradtan értem haza a hosszú munkaidő letelte után, a kiszáradást teával pótoltam.

Este sétáltam a Roosevelttéren, Juhász Gyula másfélszeres életnagyságú bronzszobrára lettem figyelmes, avatták 1957. augusztus 20-án. Ott áll a szobor, egyszerű, természetes pózban. Tisza felé néz, szinte megelevenednek a talapzatra felvésett sorok.

„Megállok a felhős tavaszég alatt
S míg megy a víz és az idő szalad,
Érzem, hogy az öreg Tisza felett
Az örök élet csillaga remeg”

Kimentem a Tisza-partra sétálni, Apócán is folyó közelében laktam. Vasárnap délutánonként Miska jött, és araszoltunk a Duna-parton, még télen is, mert nem volt pénze, hogy beüljünk a cukrászdába egy sütemény elfogyasztására. Sokszor veszekedtünk, és mégis hozzá mentem feleségül.

A két könyvtár közül a Somogyi volt nyitva. Beiratkoztam, és Gelléri Andor Endre novelláskötetét kölcsönöztem. Később még leültem a parkban egy padra, és élveztem az őszi nap-sütést. De olyan egyedül voltam, senki sem köszönt az utcán, pedig olyan sok az ember Szegeden. Már cseperészett az eső, ahogy andalogtam hazafelé. Edgart Poe novelláján gondolkodtam, amit nemrég olvastam. Az írók szeretnek az elmebetegekről írni. Benedek István is megírta az Aranyketrecet. Egyszer én is találkoztam a kórházban néhány beteggel, az egyik azt mondta, hogy az orvos a bolond, ő nem. Nem bántott az senkit, csak azért rácsok közé tesznek egy embert, mert azt állítja magáról, hogy ő a Napóleon, hogy ő kakas, hogy ő teáskanna. Senki nem gondolkodik el azon, hogy igaza van a betegnek, lehet, hogy ők az épelméjűek, mert visszagondolnak előző életükre. Az egyik beteg határozottan azt állította magáról, hogy megölt egy embert, és senki nem hitte el neki. Valószínűleg egy régebbi életében történt. Milyen jó, hogy én nem tudom, mit csináltam előző életemben, mert engem is bevinnének a zárt osztályra, és nem sétálhatnék szabadon.

Egy este sem hagyom ki Laci látogatását, hisz húsz méterre van az albérleti szobámtól. Vodka-t vittem neki eladásra. Kezét csókolom drága, úgy köszöntött, mert ott volt Lajos bácsi. De jó neki, annyi nőt kap amennyit csak akar. Szegeden kevesebb a férfi, mint a nő, és ha még leszámítjuk az alkoholistákat, a homoszexuálisakat, a beteg embereket, akkor bizony az én korosztályomból való nőknek már csak megosztva juthat férfi. Azt mondta Laci, hogy reggel hívjam fel, és aztán menjek el hozzá.

Már késő este volt, amikor csengetés hallatszott. Ica állt szomorúan az ajtóban. Mi baj van? - kérdeztem. Azonnal sírva fakadt. Másfél hónapja nem beszélnek egymással. Lehel nem akarja megbeszélni a további életüket. Ő a szobában tartózkodik, Lehel a konyhában, de egyikük sem akar másik lakást keresni. Eszembe jutott az apja, ő se akarta megtárgyalni a dolgokat. Most a fiam is ezt csinálja. Ezt nem mondhattam neki, mégis a fiamról van szó. Mióta ideges Lehel, és mikortól hisztizik? - kérdezte Ica. Hát katonaság óta, válaszoltam neki. Ő úgy tudja, hogy már előtte is volt vele probléma. Különben nem tudja Lehelt elhagyni, mert szereti, de azt is monda, ha ő egyszer elmegy, akkor örökre vége. Petőházán szép volt, míg nem éltek együtt. Most is ha néha elmennek valahova, akkor még jó a kapcsolat, de otthon együtt csak veszekednek. Különben mindketten azt mondják, hogy a másik nem törődik velük, de nem adnak lehetőséget a gondoskodásra, se a szeretetre. Nem az a probléma, hogy nálatok sok a vendég. Nálunk a házasságunk elején mindig jöttek a vendégek, és csak egy szobánk volt. Nem tudtunk egymással még beszélni sem. Lehet - mondta Ica, az anyja is mindig jött utána, nem nézte a saját boldogságát, és közben elvesztette. A férjem se mondta, hogy kedves rokonaim, menjetek haza. Mennyire vágytam arra, hogy egyszer lesz egy otthonom, ahol csengő szól, és azt engedek be, akit akarok, de már késő volt. Órákig beszélgettünk, közben ideges lettem, de nem tudtam neki segíteni. Eszembe jutott anyósom, amikor panaszkodtam neki, de ő csak a fiát védte. Kérdezte is egyszer Ica, hogy miért nem úgy beszélek, mintha a fiamról lenne szó. Azért, mert reális akarok lenni. Érdekes - mondta. Tudod, egy anya elfogult, és ha a fiam érdekeit nézném, akkor azt mondanám, tűnj el tőle mindent, szolgálj ki, csinálj mindent Lehel kívánsága szerint. Ezt mondjam neked, Ica? - mert amikor anyósomnak panaszkodtam, hogy a férjem alig van itthon, akkor sem beszél velem, rosszul bánt a gyerekekkel. Azt válaszolta, hogy ő is tűrt a férjétől. Igaz, mert szült négy gyereket, és volt egy vert falú kis házuk a falu szélén, és nem volt lehetősége pénzt keresni. Mégis néhány év múlva, amikor felnőttek a gyerekek, elvált, és elment szolgálni. Egy életen át nem lehet alkalmazkodni, főleg egy

diplomás nőnek, aki tud magának egzisztenciát teremteni. Kegyetlenek a férfiak, csak nem tudunk nélkülük élni. Bandinak az is problémája volt, ha beszélgettem a vevővel, és mosolyogtam. Kint állt a bolt előtt, és figyelte, kivel társalgok, aztán tudod mi lett a vége, otthagytam. Feri nem engedett be, ha éppen sportműsort nézett. Fél diót kértem, annyit se adott, csak szex előtt voltak jók hozzám. Most itt a Laci, ebből se lesz semmi, annyi nőt talál magának, amennyit akar.

Nagyon sajnáltam a lányt, hisz a magam életét láttam benne, az én kétségbeesésemet és a fiamat, mert itt meg róla van szó. Mondjam meg neki az igazat, hogy örökölte az apjától, és mindig is hisztis volt. Ica okos, úgyis rájön magától nemsokára. Ő mondta egyszer, ha egy kapcsolat rossz, abba kell hagyni. Egyedül jobb, mint egy kilátástalan viszonyban élni, az úgyis csak időhúzás. Ez olyan, mint egy nagy teher, és minél tovább cipeljük, annál nehezebb. Le kell tenni! De nem könnyű, mert vannak szép emlékek, és az ember reménykedik, hogy azok még visszatérhetnek. Magának nem rossz, hogy ilyen a fia? Dehogynem, életem legnagyobb bánata. Ica tudta, hogy hosszú ideig kerestem Lehelt, és nem találtam. Hetente kétszer jöttem Szegedre, sétáltam, kószáltam az utcákon. Nem nyugodtam addig, míg nem láthattam őt. Közben kéztörésem volt, gipszes kézzel utaztam egyik országból a másikba. Egyszer leszálltam a villamosról, és ott állt a fiam. - Mit csináltál a kezeddél? - kérdezte, és elment. Nem mehettem utána, de ez a pillanat mindig megmarad, fekete kalap volt a fején. Tudod, egy anya mindent megbocsát, csak hogy láthassa a fiát. Szörnyen fáj, hogy nem jön hozzám, sokat olvasok, zenét hallgatok, és így nem gondolok mindig rá. Az én férjem sem járt a szüleihez, csak házasságunk után, mikor én mondtam neki, hogy menjünk el együtt.

Tudja, az is fáj, folytatta Ica a beszélgetést, hogy Berta nálunk van, nem tudok aludni a közös ágyban, mert éjszakánként horkol. De ott van a szobában unokatestvérem is, aki a zongora alatt alszik. Ennyien éltek együtt? Vajon Berta miért nem megy az anyjához, ha elhagyta Zolit? Különbén Lehel és Berta nemsokára jönnek hozzám megkérdezni, lakhat-e a lány nálam néhány napig. Fiam mondta neki, ne haverkodjon velem, de őt nem érdekli, ha itt is találják. Ő bánkódik, de úgy érzi, mégis könnyebben túléli a szakítást, mint Lehel. Ez már sok volt egyszerre. Különbén nem értem, hogy a fiam miért fogadta oda azt a lányt, és Icát meg sem kérdezte.

Hívott a lányom, hogy a kollégiumban sárgaság van, és nem kapnak védőoltást, illetve fizetni kell kétezer forintot. Az nem pénz, ha azzal megveheted az egészséged! Ha van választási lehetőség, élj vele, mert ha megkapod a betegséget, egy hónap fertőző osztály, egyéves diéta. Én is voltam veszélyben, és felvettem a védőoltást. Azt is elintéztem, hogy a körülöttem dolgozók is megkapják. Már százszor mondtam a lányomnak, hogy amit meg lehet oldani, azon nem kell idegeskedni. Jövő héten akar menni Petőházára mosni és a fodrászhoz. Ha itt élünk, itt kell megoldani az életünket.

Tóth Árpád verse jutott eszembe, „S csak egy parancs van a földön örök: Dolgozni s új rab-szolgát nemzeni?”

Ica távozása után nemsokára újabb csengetés, és Lehel állt az ajtóban. Már két hónapja Szegeden éltem, de fiam akkor jött hozzám először, nem miattam, hisz Bertát hozta magával. Fanyar köszönés után azt mondta: Berta itt lesz nálad néhány napig! Csak úgy kijelentette, engem nem kérdezett. Jól ismer a fiam, tudja, hogy mindent megadok neki azért az örömért, hogy újra láthatom. A lány elhagyta barátját, és azért jött Szegedre, hogy távol legyen a zaklatásaitól. A szeretője hozta ki az országhatárra, akivel jövő héten megy üdülni. Volt kolleganőm szobába lépése után elhelyezkedett az egyik ágyon, és máris nagyon jól érezte magát. Rágyújtott a cigarettára, és pöfékelt. Fújta nagy élvezettel a füstöt, meg se kérdezte, hogy

nekem ez jó-e. Fiam le se ült, annyira sietett. Kikísértem. Az utcai ajtóban közölte velem, ne vegyem el Berta kedvét, vagyis az élet kegyetlen valóságát hallgassam el, csak szépet beszéljek. Még illemből sem kérdezte fiam, hogy vagyok, mit csinálok. Ha nem is érdeklődött felőlem, én azért elmondtam, hogy kaptam Dorozsmán egy munkahelyet. Azt tanácsolta, hogy a munkahelyemen titkoljam azt, hogy rászorultam a pénzre, mert akkor kevésbé használnak ki. Lehel rám nézett, és úgy beszélt velem, így már az is öröm volt számomra. Megkérdeztem, hogy vannak Icával, azt válaszolta, hogy nem gondoskodik róla, de hogy igazolja magát, vagy talán Icát védje, azt mondta, igaz, ő saját magával sem törődik. Majd nemsokára elköltözik. Később vissza jön - mondta fiam, és mennek szórakozni a vendéggel. Ott maradt a szőkeség a szobámban. Egyik cigarettát szívta a másik után, én már köhögtem, ablakot is nyitottam, de ő nem volt rám tekintettel. Különben mennyire vártam, hogy valaki bekopogjon egyszer, és legyen vendégem. A vágyam teljesült, egy nap három vendég.

Vajon kije fiamnak ez a lány? - azon tűnődtem a füsttel bűdösített szobámban.

Berta valamikor Ignác barátnője volt, akkoriban gyakran telefonáltak fiamnak. Aztán váratlanul az áruházban kezdett dolgozni, ott ismertem meg őt. Akkor tudtam meg Lehel panaszát, aki se a barátnőjénél, se az anyjánál nem kap ebédet. Próbáltam felidézni azt a régi húsvétot, otthon volt a lányom is, de fiam délelőtt biciklivel távozott otthonról. Ebédre várunk! - szoltam utána. Jó - az volt a kurta válasz, de nem jött, és akkor Bertáék adtak neki enni, mert sajnálták szegényt. Most nekem kell a lányt elviselni ezért a háláért.

Fiam visszaérkezése után rövidesen mindketten távoztak. Zenehallgatással töltöttem a várakozást. Éjfél körül értek haza, aztán mindketten füstöltek az én egyetlen szobámban, fiamat előtte még nem is láttam dohányozni. Majd nyugovóra tértünk, a vendég ott horkolt a másik ágyon. Nehezen jött álom a szememre, mert attól féltem, mi lesz, ha Margit néni megtudja, hogy nem vagyok egyedül.

Reggel ott hagytam Bertát, mert nem tudok vele egész nap egy szobában lenni. Azt sem értettem, miért nem megy haza. Azt mondta a fiam, majd kicseréli a vihar által betört ablaküvegeket a tanyán, így az üveget megvásároltam, és buszra ültem. A félórás utazás alatt volt időm gondolkodni, és az a döntés született, hogy a tanyát el kell adni. Azt hittem, ez majd találkahelyünk lesz, de nincs értelme, inkább egy lakást kell venni a városban. Amikor gyalogoltam a poros úton, tehernek éreztem azt az ingatlant, hisz elmúlt a varázsa, mint minden kezdeti lelkesedésnek. A szállás körüli föld műveletlen, a falakat tapasztani, és meszelní kellene. Sok föld áll parlagon arrafelé, már csak idős, görnyedt hátú nénikék kapálgatnak a tanyájuk közelében, és a gyerekeiket várják a városból, hisz a fiatalok elköltöztek.

A fák sárgásodó koronái már üzenik, hogy nemsokára itt az arany ősz.

A szobákban, a konyhában sokat takarítottam, mert az egerek mindenbe belekóstoltak, még a könyveket is megrágták. Piri nénihez mentem ivóvízért, és említettem neki, hogy árulom a tanyát. Keressenek maguknak jó szomszédot. Valamikor azt hittem, majd itt termelek uborkát, de akkor eladtam az ecetet is, amit a savanyításához készítettem. Volt még két liter pálinka és három kiló só, azt is megvette a szomszéd néni. Beszélgetés közben elmonda, hogy dohányzik a fiam és Mercédesszel jár errefelé. Az ember azt hiszi, hogy itt nyugalom van, de mégse. Amióta Szegeden élek, félek aludni a tanyán. Késő este húztam a kocsit a dűlőúton, amikor az emberek már hanyatt fekszenek otthonaikban. Rajtam kívül senki nem volt az úton. Míg várakoztam a buszmegállóban, énekeltem. Kis lak áll a nagy Duna mentében. A tanyai csendes világban csak néhány kutya ugatása hallatszott. Csak a fák és a csillagok látszottak az éjszakában. Kezüket az ég felé nyújtják, gyökereik a mélybe hatolnak, ott állok én földi ember, gyökér és kéz nélkül, az ujjaim sem érnek az égig. Már egy órát várakoztam, amikor

köd ereszkedett a tájra, nedves lett a hajam, már fáztam is, nem is gondoltam, hogy ilyen hidegek a tanyai esték. Aztán két emberi alak rajzolódt ki a távolból, lámpával közeledtek felém, és a kanyarban feltűnt az életmentő busz.

Mikor hazaértem, már ketten voltak, és nagyon jó kedvük volt. Az asztalon banánhéj és üres cigarettadoboz. Azt mondta fiam, mennek szórakozni, csak előbb elmesél nekem valamit. Felhívta az Indiánt Szegedről, és azt mondta neki, hogy Ausztráliában van. Így beszélgetett a két régi barát. Nagy volt a meglepetés, amikor fiam bevallotta a tréfát. Lám, lehetne szépen is élni, beszélgetni és apró örömet szerezni egymásnak, ha már nagy örömeiket nem tudunk. Azon az estén jó volt látni fiam mosolyát, és más nem is érdekelt. Boldogan olvastam, míg vártam visszaérkezésüket. Már valamikor fél kettőkor feküdhettem le a füstös szobámba. Azt mondta Berta, ha vége lesz a háborúnak, Lehel visszamegy. Ott már nem lesz addigra magyar ember. Múltkor a buszban csak egy-két ismerős emberrel találkoztam, a többi már idegen volt. A menekültek ott maradnak, így megváltozik a lakosság összetétele. Velük ti már nem tudtok együtt dolgozni. Fiataloknak ott már nincs jövő, hisz megszűnnek a magyar iskolák is. Míg ott éltünk, akkor is rosszul éreztük magunkat - tehát miért mennénk vissza?

Éjszaka Feri jutott eszembe, bizonyosan haragszik rám, hogy újra eljöttem, de mit csináljak, ha ő nekem nem segít.

Vasárnap délben megérkezett a fiam, azt mondta, bezárt a bolt, és nem tudott semmit venni. Már kész az ebéd, egy egész csirkét rántottam - válaszoltam. Isteni volt együtt ebédelni. Evés után fiamnak fáj a gyomra, de nem megy orvoshoz. Azt mondta Bertának, kérdezd meg anyámtól, miért vagyok hülye? Csak néztem, hisz nem tudom, miről van szó. Erre Lehel megszólalt, hogy ő azért hülye, mert az én szüleim második unokatestvérek. Vannak hülyébbek, mondta Berta, és nem is voltak rokonok az ősök. Aztán én folytattam a beszélgetést, hogy nagyapámnak egyik szeme üvegből volt, apámnak az egyik lába volt rövidebb, nekem az egyik fülem kisebb. Fiam nevetett és azt mondta: Nézd Berta, egy centivel zsugorodottabb anyám jobb füle. Nem is tudtam, hogy tudja. Boldog voltam, hogy együtt lehetek fiammal. Mit gondolsz, Berta, mi volt a fiam első szava? Fiammal nevtünk, de a lány nem tudta kitalálni. A „nem”. Gondolhattam volna - mondta a látogató. Majd fényképezőgépet kért tőlem. Fiam tiltakozott, de aztán Bertára hallgatott, és született egy közös képünk. Nem tudom, mi lesz ebből? Fiam nagyon törődik ezzel a lánnyal. Már nem nehezteltem Bertára, hisz a gyerekeket hozta nekem.

Margit néni elutazott egy hétre, nagyon jó volt, mert a fiam is ott maradhatott éjszakára. Átadtam az ágyam, én meg átmentem Margit néni szobájába aludni. Reggelenként hármában ittuk a habos kávé.

Egyik este úgy beszéltek meg, hogy reggel hétkor kelünk. Negyed órával később ébresztetem őket, de a kávé már kész volt. A fiam mérges lett, hogy az egész napja oda van. Míg hallgattam, a régi életünk jutott eszembe, hisz ő mindig valamiért haragos volt és veszekedett. Később a vendéglányt Ignác kereste, aki Margit néni nevét is tudta. Kérte, segítsek neki megtalálni a barátnőjét. Itt nincs, válaszoltam neki, de bárhol van, egyszer úgyis hazamegy a szüleihez.

Másnap reggel hétkor dolgozni mentem a dorozsmai boltba. Marika munkatársam, Kolozsvárról települt Magyarországra két évvel azelőtt. Nekik már vannak barátaik, reméltem, két év múlva talán már nekem is lesz. Csak mi ketten takarítottunk, bizonyosan azért, mert áttelepültek vagyunk, pedig több dolgozója lesz annak a boltnak. Sok tisztázatlan dolog volt, nem tudtuk, mikor írjuk meg a szerződést, a bér összegét sem tudtuk pontosan, és azt sem, mikor nyílik a bolt. Ha csak mi ketten takarítunk, akkor eltart két hétig is. Én már szerettem volna az árut pakolni. Olyan régen volt alkalmam élelmiszert helyezni az asztalra, és hiá-

nyoztak a vevők is. Kívántam megismerni sok embert. Takarítás közben azt mondta Marika, hogy Kolozsváron alig volt pók, itt meg olyan sok van. Petőházán is kevés volt, de az évezred végéig kipusztulnak. Az nagyon jó lesz, mondta ő, de akkor ki fogja a legyeket, ha nem lesz pók és pókháló. - Milyen a kolozsvári víz? - kérdeztem őt. - Ne kacagj! - jobb, mint a dorozsmai. Marikának a szülőföldjén még a víz is jobb volt, mégis eljött. Ez a magyarok sorsa, akik a trianoni határon kívül maradtak.

Amikor végre Berta elutazott, felkerestem Lacit, habár akkor már reménytelen volt a kapcsolat folytatása, hisz vagy fáradságra, vagy vendégekre hivatkozott. Tízperces barátok voltunk, mert kétszer is kijött öt percre beszélgetni az utcára. Azt tanácsolta, hogy mindennap figyeljek meg valamit a boltban, otthon jegyezzem fel, de senkinek ne mondjam, hogy boltot akarok nyitni. Zárás után a parkba rejtőzködtem, és onnét lestem, mert egy hölgy várta őt. Egész hazáig kísértem őket, mögöttük haladva. Laci sokszor visszanezített, a nő egyszer se. Úgy látszik, csak egy estéje volt szabad, és nem bírta ki nő nélkül.

A következő este Kosztolányi-est volt az Ifjúsági Házban, kedvemre való, hisz kedvenc verseimet hallgathattam. Csodálatos, hogy itt élhetek Szegeden. Néha csak álldogálok, és élvezem a magyar beszédet. Ha Feri felhívna, elmondanám neki, hogy naponta látom a Tiszát, és hogy szép verseket hallgattam. Igaz, ő a költeményeket nem is szereti. Ha egyszer megkapom a visszahonosítást és újra magyar állampolgár leszek, mint aminek születtem, a lánykori nevemet is visszaveszem. Milyen sok idő kell, mire az ember megszokja ezt a földi életet. Amikor megszülettem, háború volt. Nehezen viseltem a bombázások hangját, sokat sírtam. Aztán a szüleim nem akarták megérteni, hogy én Acita vagyok, állandóan Jucinak neveztek. Amikor már volt saját kis birodalmam, a homokozó, akkor leégett a ház és elköltöztünk. Később sok ételt nem tudtam megenni, a hasam fáj és köhögtem. Volt időszak, amikor nagyon féltem a haláltól. Nem is olyan régen szoktam meg ezt az életet, most jó volna még sokat élni, itt Magyarországon.

A tulajdonos kifizette a heti bérünket. 2200 forintot. Nagyon örültem, mert otthon két hónapig dolgoztam ennyi pénzért. Öt kiló sertéscomb négy napi munkáért, otthon húst sem lehet kapni. Ide jönnek az emberek vásárolni, vagy nem esznek hónapokig húst.

A piacon szinte elkápráztatott a bőség, olyan áru is van, amit csak könyvben láttam, pl. mangó. Vettem almát, és egy kiló banánt nyolcvan forintért. Vásároltam darált húst is, mert a lányomat vártam, aki fasírtot szeretne enni.

Lányom szomorú híreket hozott. Azt mondta, hogy előző nap is rosszul volt másfél órán keresztül, mely a mellkasba kisugárzó nyomással kezdődött, majd remegett az egész teste, elhagyta az ereje. Egy poharat nem tudott felemelni, nitroglicerint kapott, de nem olvadt el, légszomjat érzett, halálfélelme volt. Miközben azt is tudta, hogy az ikrek imádkoztak, attól féltek, hogy meghal. Az orvos nem tudta az okát, habár ez már a második ilyen súlyos rosszullet volt. Nem tudtak vele mit csinálni, ő mondta, hogy számolják meg a pulzust, és mérjék meg a vérnyomást. Egy új készítményt próbáltak ki rajta, úgy pattogott valami a gyógyszer hatásától az agyában.

Nagyon egyedül van Pesten, messze vagyunk egymástól, de ő nem akarta, hogy oda költözzem. Vagy nem is rám van szüksége egy húszéves lánynak? Bánatos voltam. Mikor lesz már nekünk jó életünk?

Lányom kívánságára elutaztunk, habár nekem nem is volt kedvem hazamenni. A vonat is nagyon drága, azon a pénzen egy hétig éledeélhetek. Zuhogó esőben értünk Petőházára, lányom gyenge volt, fázott, remegett, azt mondta, ha itt kellene élnie, nemsokára meghalna. Fiam nyomait láttam a lakásban és a szomjazó virágokat, szinte csoda, hogy még élnek. A

hűtőszekrényben az egyetlen enivaló egy főzőtök, már kezdett rothadni. A fürdőszoba tele lett mosnivalóval, nekiálltam kézzel és géppel mosni, kell, hogy segítsek a lányomnak, ha a világra hoztam.

Este, mikor lányom a városba utazott, Ferihez csöngettem. Már a másik szomszédban is ugattak a kutyák, de ő nem nyitott ajtót. Valószínűleg azért, mert érkezésem után azonnal nem hozzá mentem. Hazamentem és sírtam, már engem is elfogott az idegesség. Lenkét hívtam, ők is mennek Szegedre. Nekem még mindig nincs párnám, és a kabátom is el kell vinni. Nem is válaszolt rá. Ilyenek az én barátaim, vagy csak hittem, hogy barátaim? A varrógépem tizenhárom csavarját kicsavartam, de az utolsó nem engedett, beleizzadtam, mikor végre sikerült szétszerelni. Éjszaka, amikor a lányomat vártam a sötét petőházi utcán, félelmetes csend volt, reménysugár sincs már talán? Éjjel lányom testén valami viszketegség jelentkezett, de csak találgattuk, talán allergia? Ajánlottam neki, utazzunk reggel vissza. Ő nem tud korán felkelni - válaszolta. Az izgalmak után nem tudtam aludni, fejem fáj és sírtam. Mit tehettem más tehetetlenségemben. Lányomra gondoltam, hogy múltkor megázott az új kosztümben. Vettem neki esőkabátot, ernyőt is, de a feje fölé már nem tarthatom. Minek is szültem gyerekeket, amikor semmi örömet nem kapok tőlük, huszonzét éve nem élem a saját életemet, mindig csak őket segítem.

Különben alkalmazkodtam a lányomhoz, és vasárnap délután utaztunk vissza. Olyan sok volt az utas, hogy alig tudtunk felszállni a vonatra, ülőhelyet nem is kaptunk. Utaztak a diákok és a dolgozók is Magyarországra. Lányomnak mindkét kezében csomag volt. Nekem egyik táskában a varrógép, a másikban italok. Gondoltam is, hogy ezt így nem sokáig lehet, a házat el kell adni, vagy itt maradni. Utazás közben lányom a szívéhez kapott, azt mondta, rosszul van. Saját szenvedésemet könnyebb végigcsinálni, de a gyerekeimét nem tudom elviselni. Egy nap belehalok a bánatba, ha nem lesz jobb az életük. Kértem a lányomat, maradjon Szegeden, pihenje ki magát, de ő remélte, hogy otthon a régi barátokkal találkozik, de ők is elmentek ahányan annyifelé. Utazás közben idegeskedett Emese, mi lesz, ha késik a vonat, és nem lesz csatlakozás Pestre, de elrendeződött probléma nélkül. Az a hét vége szörnyű volt, hisz a lányom az első perctől az utolsóig panaszkodott. Amikor egyedül maradtam, csak annak örültem, hogy átmentettem a varrógépet, mert összejöttek a javítanivalók is. Azonkívül lányomnak egy hosszú nadrágra és egy új fekete szoknyára is szüksége volt.

Másnap folytatódott a munka a dorozsmai boltban. Már harmadik hete takarítottunk, amikor kaptunk még egy segítséget: Évát. Ő is vajdasági, barátja kapott katonai behívót, átszökött Magyarországra, és ő követte. Továbbra is a fűtetlen helyiségben, hideg vízzel mostuk az üvegpalcokat. Fáztunk, és attól féltünk, nehogy megbetegedjünk. Egész nap lányomra gondoltam, a polcokon, a kövezeten és a mennyezeten mindenhol őt láttam, az ő szomorú arcát.

Este szaladtam telefonálni az első fülkébe, de hiába hívtam a megfelelő számot, bekapcsolás után semmi jelzés. A második fülkében már sikerült a hívás, felvették a kagylót, de nem értettem semmit, és elment egy húszasom. Fél várost bejártam, mire találtam egy működő telefont. Örültem, amikor valaki felvette, de ő meg nem volt hajlandó hívni a lányomat, mert nem azon az emeleten csörgött a telefon. Mindhiába mondtam az ismeretlennek, hogy nagyon sürgős, egy üzenetet sem volt hajlandó átadni, vagy az ajtóra írni. - Hívjam holnap - mondta. Feleslegesen hívom, mert amikor szabad telefonálni, ő már elmegy. Azután szölongattam, de nem is válaszolt, újra elment a pénzem. Ilyen emberek között él Emese. Semmit nem tudtam meg róla, de nagyon féltettem. Különben csak akkor érzem jól magam, ha nem gondolok a gyerekeimre. Az a baj, hogy rá áldozom a szabad időmet, a pénzemet, és mégse oldok meg

semmit. Kétségbeesésemben sírtam, újra nehéz éjszakám volt, viszketett a fejem, a hátam, az egész testem, fésűvel kapartam, hogy nyugtassam.

Csak másnap sikerült Emesével beszélni. Azt mondta, magamra vigyázzak, és ne foglalkozzam vele. Az volt a szerencsém, hogy ki tudtam jönni a lakásból, mert amikor elhagyom az albérletet, és meglátom a város szökőkútját, vagy az illatozó virágokat és a békésen sétáló embereket, egy kicsit megnyugszom. Ha nem is beszél velem senki, mert nem ismernek, de mégis benne vagyok a város életében. Esti sétámkor egy szép épületet láttam, melyet zárt folyosó köt össze a Városházával. Ez a Szegedi Sóhajok hídja, amely a velencei dózse palota építményének mintájára készült, Ferenc József és kísérete számára.

Hétvégén mégis hazautaztam, mert annyira egyedül voltam. Az áruházban egyévi fizetetlen szabadságot kértem. Megkaptam egyheti szabadságpénzemet, vettem rajta egy liter tejet, két tejfölt és négy joghurtot. Ennyit ér egyheti bér! Azt mondták a kolleganők, hogy újév után csak négyszer lehet kiutazni az országból. Ijesztgetnek. Kati kérdezte, hogy bírom a kiadást, mert nagyon drága a vonat. Italt viszek eladni, és azon megkeresem az útiköltséget, válaszoltam neki.

Érkezésemkor felhívtam Ferit, aki azonnal eljött hozzám, mintha csak engem várt volna. Elmondta, hogy a városban huszonnégy óra alatt húsz betörés volt. Egy szerb napilap ára 300 dinár, a magyar napilap viszont 5000 dinár. Itt ilyenek az emberek, ha összetalálkoznak, először elmondják a botrányos történeteket, később már egymásról is érdeklődnek. Emlékszem, nekem is volt ilyen időszakom. Megjött a lányom, és csak a számára lényegtelen dolgokról beszéltem. Később a barátom azt kérdezte, nem furcsa az a sok ember Szegeden? Eleinte engem is idegesített, válaszoltam neki, mert nálunk az utcán csak egy-két emberrel találkozunk, Szegeden viszont embersodrás van az utcákon.

Az estét is Ferivel töltöttem, jó volt hozzám, feltöltődtem szeretettel. A márka és az aranyak rejtekhelyét is elárulta, amit senki nem tud rajtam kívül. Otthon nem éreztem a problémákat, sajnáltam is otthagyni az otthonomat. Az albérlet egészen más, Margit néaninek jön a lánya, és hangosan veszekednek.

Másnap reggel jött a barátom kávézni, majd később együtt mentünk ki a lakásból, és ő az utolsó percben megváltozott. Nem segítette kihozni a csomagot sem, alig tudtam leemelni a lépcsőről; ő csak állt és nevetett, nézte a szenvedésem, azt se kérdezte, mikor jövök. - Vidd magaddal a macskádat is! - hangzott a gúnyos hangja. Szótlanul bandukoltam a házamból kifelé. A kaput bezártam, de már nem szóltunk egymáshoz. Elment a szomszédom, a macskám őt követte, én meg húztam a nagy csomagot az állomás felé. Feri vissza se nézett, de még hallottam a hangját, ahogy a macskát becézte. - Cicuka, gyere, elment a gazdasszony, gyere, Cicuka.

Szabó vállalkozót mintha nem is érdekelné a bolt nyitása, hisz október elsejére ígérték, és már a hónap végén jártunk. Reggel szóltam Erzsikének és a fiának, hogy nagyon fázunk a fűtetlen helyiségben, de nem is válaszoltak, csak kiadták a következő parancsot. A csempékről késsel kapargassuk le a festéket, amit a hígító sem oldott fel. Aztán a kenyértartókon évek óta rárakódott szennyeződést tisztogassuk. A kutyaszőrtől szennyezett hűtőket kint az udvarban mostuk. Egész délelőtt senki nem nézett ránk, sokat dolgoztunk, nagyon fáztunk, mert a bolt egyik ablakát nem is lehetett becsukni. Marika pihenés közben létrára mászott, hogy ne hűtse a köveket a lábát, Éva székre állt, én meg egy deszkára. Mondtam is nekik, ha valaki benézne, elszaladna félelmében, mert azt hinné, három bolond áll egy üres helyiségben. Nem is látszott

ennek a munkának a vége, arra gondoltam, fájni otthon is tudtam volna, ezért nem kellett volna eljönni. Fájt a fejem a hígító erős bűzétől, amivel a festéket távolítottuk el, csúnya volt a kezem a sok mosószertől. Délután háromig kellett volna takarítani, de kiöntöttem a hígítót a vécébe, és arra hivatkoztam, hogy elfogyott, és azért megyünk korábban haza. Nekünk kell védeni saját magunkat, mert senki nem áll az áttelepültek mellett. Ilyen helyre csak a határon kívüli magyar jön dolgozni, magyarországi lakosnak ez a munka már nem kell. Két hétre csak 3900 forintot adott a vállalkozó, ami nagyon kevés, de mégis volt pénzem, és 59 forintért vettem négy csirkemájat, amit kirántottam és boldogan majszoltam, hisz évek óta nem ettem ilyet.

Délutáni pihenésemet Ica zavarta meg. Szörnyű dolgokat tudtam meg tőle. A legfájóbb az volt, hogy két hónapos unokám lenne, de Ica az abortusz mellett döntött. Nagyon sírt, mert már sajnálja akkori döntését, de arra hivatkozott, hogy nem volt más választása, hisz még tanult. Lehel ideges volt akkoriban, kiabált, hisztizett. Egyszer pofon vágta Icát, és azt kiabálta, hogy megöli. Ideges lettem, remegtem, ahogy Ica mesélte, mert újra éltem, amit velünk is csinált otthon. Engem is megütött már egyszer, lányomat is számtalanszor. Azt mondta Ica, hogy a fiam igyekezett engem befeketíteni, de ő már tisztán lát. Egy ágyat akar venni a konyhába, mert a fiam a szőnyegen alszik. Nem akarta őt magával vinni Jugóba se, és már visszahallotta, hogy nincs is neki barátnője. Az is fáj neki, hogy Bertához viszont nagyon figyelmes. Az apja is csak másokhoz volt kedves, mindenkinek megcsinált mindent, csak nekünk nem. Ica még mindig szereti, két év is kell, mire belenyugszik, ha vége lesz ennek a kapcsolatnak. Van jóság is Lehelben, azért nem tudja elhagyni. Majd tanácsot kér egy pszichológustól. Itt már senki nem tud segíteni, gondoltam én. A pszichológus már megmondta tizenhárom éves korában, hogy olyan lesz, mint az apja. A lány négy órát volt nálam, ebből az egész idő panasszal telt.

Este a Széchenyi téren sétáltam, ahol egy Szabadkáról áttelepült orvossal találkoztam. Kérdezte, hogy van a kezem? Az már jól van, most egy óriási kellés van a fejemen, itt nincs biztosításom, otthon meg nincs gyógyszer. Mondtam neki, hogy a tizenkét órai munkámért a pénzt nem akarják megadni a butikosok. Szőregeen nem kaptam meg a köpenyt. Szép kis ország, ilyen emberekkel.

Elkeseredésemben újra hazautaztam. Feri vasárnap reggel nyolctól délután négyig nálam volt. Szólót hozott nekem, kihangsúlyozta, hogy azért, mert szeretem. Nem szeretné, ha visszamennék. Mondta is, hogy miért nem a fiam segíti a lányomat? Azt is ajánlotta, adjam el a tanyát, és azon a pénzen, taníttassam a lányom. Ezek a tanácsok sajnos nem az én érdekeimet nézik. Addig, míg tudok dolgozni, nem értékesítek semmit. Ijesztgetett, hogy majd kirabolnak a tanyán, elviszik a berendezést, meg is ölhetnek, elásnak, a gyerekeim nem is tudnák, hol keressenek. A szerb szomszédokat már tájékoztatta, hogy Szegeden dolgozom. Miért mondtad el? Látják! - felelte. Ők nem tudják, hova megyek! Nem kell helyettem beszélni. Tehát nyalaksz a szerbeknek? Azért, hogy téged ne bántsanak? Baranyában az a szerb, aki szolidaritást vállalt a magyar szomszédjával, azt is kilakoltatták. Azt mondta, tudja. Különben sok információt kap a szerbektől, mert ők mindent tudnak. Azt mondta, eddig optimista volt, de ha a szerbek Boszniában befejezik a háborút, akkor jönnek a Vajdaságba, mert nem tudják abbahagyni. Akkor miért maradjak itt? Azért, hogy együtt öljenek meg bennünket? Elmondtam neki, hogy elvittem a varrógépet. Hogy hozod vissza, ha nem kértél igazolást. Erre nem gondolsz? Csak néztem. Nem gondolja, ha elmentem, nem jövök vissza. Mit csináljak már itt? Nehéz volt elmenni, de nincs visszaút, legalábbis nem hiszem. A tévében sportműsor volt, és mi nappal szeretkeztünk, utána nem a vízszereletről beszélt, hanem rólam és rólunk. Eddig soha semmiről nem mondott le a kedvemért. Ott voltam neki, és ha így szeretett volna, lehet, hogy el sem megyek. A rádióban Máté Péter énekelte azt, hogy elmegyek, meg arról szólt egy

nóta, hogy visszajövök, és megölelem az anyám. Hullottak a könnyeim, nagyokat nyeltem, hogy kibírjam zokogás nélkül. Feri se tudott felkelni és elmenni. Ő még mindig nem tudja az albérletet. Kérdezte is, van busz a tanyára? Mondtam neki, hogy van, de ott már hideg van, albérletet kellene kivenni Szegeden. Erre nem is válaszolt. Szerinte a macska egy falatot nem eszik meg a kölke nélkül, odavezeti, és együtt esznek. Ezt jó volna látni ex-férjemnek, mert Cicuka nálánál is becsületesebb. Indulás előtt az ölébe ültem, megölelt, én meg odabújtam hozzá. Így még soha nem szeretett. Borzasztó, hogy nemsokára indul a vonat. Mi volna, ha itthon maradhatnék? Ezek voltak a gondolataim, mert a barátom megnehezítette az indulásomat. Hiányzol, most tudom csak igazán, amióta elmentél, hogy mit jelentettél nekem. Mosakodnod kell és indulnod, mert lekésed a vonatot! Búcsúzóul megcsókolt és azt mondta, légy jó! Akkor úgy éreztem, eladnám a tanyát, és otthon maradnék. Küszködéssel húztam a csomagot, mert kicsik a kerekek, és sok a lehullott levél az úton. Az állomáson egy volt vevőm azt mondta, régen látott az áruházban. - És még sokáig nem fogsz látni! - válaszoltam. Az otthon fogalmáról beszélgettünk, míg vártuk az utolsó vonatot. Otthona az embernek csak ott van, ahol megvannak az élethez a feltételek, ahol nincs, az már nem otthon - válaszoltam. Hiába van az embernek egy berendezett szép háza, ha ott éheznek, fázik és beteg. Akkor egy albérlet is lehet otthona, ha van mit ennie, meleg a szobája és gyógyszert kap a betegségére. Helyes, mondta Tibi. De akkor mégis azt szerettem volna, ha nem indul vonat Szegedre. Ma nehéz elmenni, mondtam is nekik. Nem baj, holnap egy új nap lesz - mondta az egyik utas. Igen, gondoltam, takarítás a Szabóék boltjában. Tibi feladta az óriási csomagot, és én Szegedig hallgattam.

Amikor nyugovóra tértem az albérletben, végiggondoltam a hétvégét, ha Feri annyira szeretne, segített volna a csomagot kivinni az állomásra.

Hétfőn délelőtt a könyvtárba mentem könyvet kölcsönözni. Egész más a szokás, mint otthon. Egy jegyzékről kikeresem a választott könyvet, felírom a számot, és csak másnap kapom a könyvet. Otthon a polcon állnak a kötetek, és azt választom, amire szükségem van. Mindenhol meleg van, Jugóban meg mindenütt hideg. Élveztem Szegedet, még volt időm sétálni is. A Sziszi-szoborban gyönyörködtem. Milyen lehet egy másik világrész, ha két ország között ennyi a különbség?

Délután befejeztük a takarítást. Ezután már csak a hívást vártam a bolt nyitására. A kényszer-szabadság nagyon jó, csak fogy a tartalék, amit eddig elköltöttem, abból a pénzből otthon tavaszig élhettem volna. Este Margit néni elutazott. Örömben a varrógépet kivettem a táskából. Akkor úgy éreztem, talán már otthonom is az a meleg szoba. Lányomat hívtam telefonon, jobban van, majd jövő héten meglátogat. - Már nagyon várlak - azt mondta ő is. - Feri bácsi nagyon jó volt hozzám. Ez az önzés csúcsa, nehogy most elérzékenyülj! Volt lehetősége és ideje mindenre.

Fiamat vártam, mert ígérte, hoz egy csomagot a tanyáról. Palacsintát sütöttem, pudingot is készítettem. Míg váraкоztam, azon gondolkodtam, mi jelenti nekem a hazát. Ahol születtem, ahol él anyám, ahol van a házam, a bútoraim? De azt tapasztaltam, hogy attól még nem hazám az az ország. És attól sem, hogy ott az áruház, és vannak emberek, akik köszönnek. Különbözik éppen olyan közömbösek, mint akik hallgatnak. Idővel majd elfelejtene, mint Keszégen és Apócán.

Váraкоztam a bolt nyitására, de nem utaztam Petőházára. Sétáltam a Tisza-parton, és próbáltam megfejteni a miérteket. Miért van háború? Miért kell ötvenévesen dolgozni? Miért szaladgál annyi ember egyedül? Miért nem mehetek a fiamhoz? Miért nem született meg az unokám augusztusban? Biztos fiú lett volna a természet törvénye szerint, mert Lehelnek meghalt egy öccse, és Iacának meg nincs testvére. Két fiút kell pótolni. Lehel nagyon szeretne

feleséget és gyerekeket. Az apjának ez mind megvolt, mégse volt jó neki. Ha Ica gyerekkel jönne panaszkodni, az se lenne jó megoldás. Nem tudom, Feri vár-e? Biztos, mert kell neki a dezodor.

Beköszöntött az arany ősz, a vándormadarak elrepültek. Fiam autóval volt a tanyán, de semmit nem hozott be nekem Szegedre. Múltkor megbeszéltem egy emberrel, hogy bepakolja a holmimat, de nem jött. Itt mindent lemondanak, hitegetnek, hazudnak. Talán ez üzenet számomra? Figyelmeztetés, hogy menjek haza? Rémisztő hidegben utaztam a tanyára. A porszívót csomagoltam az egyik táskába, evőeszközöket, vázát, poharakat a másikba. Egy Jugóból áttelepült tanyaszomszédom múltkor lemaradt a vonatról, olyan sok az utas. Autóval tizenkét órát is várakoznak az országhatáron, veszekednek, és már verekedések is voltak az elsőbségért. Otthon olyan nagy az infláció, hogy a legnagyobb értékű pénz is csak egy márkát ér. Valószínűleg megszűnik a dinár, helyette értékpapírok lesznek és árucseré, addig, míg nem rendeződik a helyzet.

Margit néni még nem érkezett haza, de megjött az unokája és a barátja. Egyszer hallottam valahol, hogy a főbérlő unokája megölte az albérlőt. Félelmemben éjszakára bezártam a szobám ajtaját, aztán reggel egy órán keresztül nem tudtam kizárni, az ablakomon rács, ott sem tudtam kimenni. Az ujjamon vízhólyagot kaptam az erőltetéstől. Azon gondolkodtam, kár, hogy nincs baltám, mert akkor kifeszíteném a szobaajtót. Amikor végképp beláttam, hogy innét nincs menekvés, elkezdtem gondolkodni, majd az ajtót kicsit megemeltem, és fordult a kulcs.

Még csak november vége volt, de már leesett az első hó. Boldog lehet Feri, hisz nagy havazást kívánt nekem, hogy ne tudjak kijönni a tanyáról, de én a városban élek, ezt nem is tudja. Szakadatlanul havazott. A vonat hatvan perc késéssel meghozta a lányom, már sötétedett, mire az albérletbe érkeztünk. Lányomnak állandóan ablakot kellett nyitni, mert rosszul volt. - Nincs levegő - mondta, de a szagokat sem tudta elviselni. Én meg csak nagyokat nyeltem, hogy ne üvöltsek, mert nehéz tehetetlenül nézni a szenvedését. Ezért hoztam a világra, hogy még a fájdalmát is nézzem? Tájékoztattam, hogy nem szabad sokat ennie. Minden apróság idegesítette, semmit nem csinált, csak azzal foglalkozott, hogy nyomást érez a mellkasban, és mindjárt rosszul lesz. Az orvos közölte vele, hogy nincs szervi baja. Erős nyugtatókat kapott, arról viszont nem tájékoztatta, mit csináljon rosszulétkor. Mondtam neki, kontrolláld magad, fegyelem kell, nem vagy te súlyos beteg. Az én lányomnak már annyi baja volt: vesegyulladás, kéztörés kétszer is, vakbélműtét, apja elhagyta, barátja meghalt, az ikreknek meg semmi, és még gazdagok is. Azt mondta Emese, ha meghal, hamvasszam el. Meg hogy az ember halála előtt Hamvast olvas. Mindig csak a bánat, pedig én örülni akarok az életnek!

Alig vártam a másnapot, hisz meghívtam a fiam is a finom, közös ebédre. Hiába várakoztunk. Ebéd után fiam telefonált. Állítólag itt volt és kopogott a szoba ablakán. Tudhatta, hogy a konyhában főzöm az ebédet, de ott a lakáscsengő, azt nem is használta? Aztán hiába hívott, mert Attila kikapcsolta a telefont. Emese menjen el hozzá, mert nincs kedve jönni, olyan hideg van. Lányom betegen eljön Pestről, fiam meg itt van a városban, és arra hivatkozik, hogy fázik, nehogy örömet szerezzen nekem. Lányom nem akart egy vonattal később menni, mert nem tud utazni, ha kint sötét van, a vagonban meg világosság. Szép kis család vagyunk. Akkor már nekem is vacakolt a szívem, én meg az infarktustól félttem.

Amikor egyedül maradtam, tévét se nézhettem, mert Attila elrejtette a tévé irányítóját. Lajos bácsi ajtajára egy cédulát írtam, azonnal jöjjön át a szomszédba. Kilenckor ért haza, nagyon mérges volt, de elhozta a saját távirányítóját, és közösen néztük a tévét, mert szerinte az

nekem jár. Csak úgy dőlt belőle a mondanivaló. Margit néni nagyon lusta, nem főz, nem takarít. Ő hoz neki főtt ételt, mert mindig panaszkodik, hogy nincs pénze. Valószínűleg unokájának adja, akit imád. Attila egy buzibárban táncol Pesten, csak egy háromszöggel takarja el. Az ő kölcsönzött pénzén vásárolták ezt a színes tévét is. Amikor egyedül maradtam, rádiót hallgattam, ott hallottam, hogy akik a hideg frontra érzékenyek, fáj a fejük. Soha nem figyeltem, mire vagyok érzékeny. Lefekvés előtt csodálatosat fürödtem a meleg fürdőszobában.

Három hónapja élek ebben az országban, azt mondják, az öreg fát nem lehet átültetni, én mégis megpróbálkozom.

Amikor visszajött Margit néni, sokat voltam nála, tévéztünk, beszélgettünk. - Én vagyok a pótmamád - mondogatta. Az az igazság, hogy jólesett a törődése. Akkor néztem először a Duna tévé műsorát, ahol az adás végén Bartók Béla művével búcsúztak a nézőktől. - Adjon Isten jó éjszakát - énekelték.

Erzsikét hívtam. A dorozsmai bolt még nem nyílt meg, de azt mondta, a régi boltba mehetek dolgozni, mert tudja, nincs miből élnem.

Másnap reggel négykor indultam otthonról. Öt után néhány perccel érkeztem a boltba, szaladtam a dorozsmai utcákon egymagamban, hisz mindenki aludt még. Érkezésem után a tulajdonos elmondta a teendőket és az elvárásokat. Kávét, teát és minden ételmezt, amit elfogyasztok, fizetni kell, pihenés nincs egy pillanatig sem. A második műszak végén, minden este ki kell mosni a bevásárlókosarokat. Zárás után felmosni a boltot, hisz nincs takarítónő, mint az áruházban. Majd bevittük az utcáról a kenyeret, a tejet, és fél hatkor nyitottunk. A boltban először ismerkedtem az áruval, majd elvesztem, olyan nagy a bőség. Aztán beálltam a pult mögé, és szolgáltam a vevőket, sajtot mértem, felvágottat szeleteltem, melyek szépek, jó illatúak. Én csak a párizsit ismertem, pedig van tavaszi, meg zalai is. Jugóban teljesen más fajtákat gyártanak. Délután fél kettőkor ültem le a buszba, nagyon fáradtan. Otthon pihentem egy kicsit, de nagyon fáj a fejem és szédültem. Orvoshoz mentem, 190/100 volt a vérnyomásom. Meghallgatta a szívem, és kaptam háromféle gyógyszert. Akkor nem fizettem az orvosnak, de azt mondta, többet nem fogad el ingyen, rendezzem a társadalombiztosítást. Nagyon megijedtem, hisz ilyen magas vérnyomásom akkoriban nem volt. Ehhez hozzájárult lányom betegsége, fiam nehéz élete, és a saját kilátástalan sorsom, meg a nehéz fizikai munka.

Este lányomat hívtam, azt mondta, újra rosszul volt. Úgy kezdődött, hogy penészszagot érzett, és a végtagjai zsibbadtak. Ezek után nem mer egyedül menni sehova, mert ha jön a roham, mit csinál. Amikor azt mondtam, hogy Pest az oka, azt válaszolta, hogy otthon már nem élne. Mi is lesz veled? Huszonkét éves, tanulnia kell, ő meg rosszul van, és orvoshoz jár. Miért van nekünk ennyi problémánk? Hogy tud ennyire szar lenni az életünk? Csak meg ne haljon, csak azt ne érjem meg. Fiamnak visszajött a bronchitisz, nekem a magas vérnyomás.

Otthon kétnapos ünnep van, Feri a meleg szobájában alszik, én meg eljöttem egy magyar családot gazdagítani.

Így múltak a napjaim, reggel korán dolgozni jártam, esténként meg a telefonfülkéket látogattam, hogy lányommal beszélhessek. Egyik alkalommal azt mondta Emese, gondolta, hogy hívom. Az előző napi roham még durvább volt, mint eddig. Semmi gyógyszert nem adtak neki a nyugtatón kívül. Attól fél, hogy mire megtalálják a betegség okát, nagyon elhatalmasodik. Menj magánrendelésre, ott jobban figyelnek rád. Azt mondta, nincs pénze. Utazásra volt pénzed? Könyveket is vásárolsz, csak orvosra nincs pénzed? Én tudom, hogy van, csak nem akarsz hozzányúlni. Akkor meg azt mondta, hogy nincs ideje orvoshoz menni! Rosszul lenni van időd? Ő veszít az egyetemen, ha orvoshoz jár. És ha kórházba kerülés, akkor nem

veszítesz? Nem elég baj, hogy beteg, akkor még makacs is. A legnagyobb hibát akkor követtem el, amikor gyereket hoztam a világra. Erre a rohadt világra, hogy ők is kínlódjanak, pedig már éppen elegen szenvedtünk. Hazáig sírtam az utcán, és nem láttam se házat, se bokrokat, Szegedet sem láttam, csak a nagy bánatomat. A Miska meg éli a világát, még csak véletlenül sem jut eszébe, hogy neki gyerekei vannak. Fiamat már rég láttam, bele kell nyugodni, hogy engem a gyerekek nem szeretnek, hisz haragszanak, hogy életet adtam nekik erre a kegyetlen világra.

Tornyosulnak a problémák, már lassan az égig érnek.

A munkahelyemen állandóan rám szólnak. Ha kinyitom a hűtőt és kivesszek két rúd szalámit, Erzsike azonnal rám szól, hogy csukjam be, mintha én azt nem tudnám. Alig szeletelek néhány vevőnek szalámit, máris én vagyok az oka, hogy vannak darabok. Figyelmeztettek, hogy ne hagyjak végeket, pedig ők vágják félbe a párizsit, így máris kettő darab van belőle. Mi otthon egybe hagytuk, és aki először vásárolt, az kapta a végét is. A gömböc vége viszont nincs levágva. Mintha csak azért lennének ott, hogy engem bíráljanak. Szünet nélkül parancsolnak és dolgoztatnak. A vevő előtt megdorgál a főnök, hogy nem jól mostam fel, mert a járólap piszkos maradt a polcok alatt. - A régi koszt áztatni kell! - válaszoltam. Kezembe adtak egy számológépet, és nem ismertették működését. Tanulékony vagyok, de ez egy másik ország, és mások a szokások. Erzsike a blúzom felső gombját kigombolta, a hajamat gumizsam össze - mondta. Mindennap az összes árut én viszem be az eladótérbe. Ildi álldogál, mert ő a magyar csaj, én viszont jugó vagyok, aki majd mindent megcsinál helyette is. Ha megunom, itt hagyom, és megyek haza. Petőházán volt tekintélyem, itt viszont egy dadogó ember lettem.

Továbbra is Erzsike figyelmeztetett, hogy vékonyabbra vagy vastagabbra szeleteljem a szalámit, mert soha nem jó, ahogy én csinálom. Nem is jó helyen fogom. Ildi azt mondta, hogy húsz dekán felül a másik papírba tegyem, és elől dupla hajtás legyen a csomagolópapíron. Van többféle megoldás, én is tudok szépen csomagolni. Az áruházban senki nem parancsolt, tudtam, hogy kell csinálni, és jól csináltam. Már tíz évet dolgoztam a kereskedelemben. A boltban árultunk narancsot és banánt, de egy falatot sem ehettem, pedig nagyon kívánom. Erzsike a kólát issza, én a vizet. A poros üvegeket rakosgatom, és utána szeltem a szalámit, de szerintük az nem baj, nekem meg undorító. Egy vevő rám is szólt, hogy ne kézzel fogjam a szalámit. Tudom én is, de nincs mivel, itt ez a szokás. Ezek az emberek nem tanulták a kereskedelmet, csak pénzük volt a boltnyitáshoz, de tudásuk nincs. Különös az árurendezés is, a háromkilós mosóporok a felső sorban vannak. Szinte hihetetlen, annyit sem éreznek, hogy a legnehezebb árut a polc aljára kell tenni.

A bolt tulajdonosa azt mondta, hogy Dorozsmán vegyek ki albérletet, mert így nem lesz jó, hogy reggel öt-tíz percet kések. Nincs igaza, mert fél hatig mindent megcsinállok, tehát nyithatunk. A parancs folytatódott: árcédulát ne írjak az árura, mert a papír drága. A banánt ne tegyem zacskóba, aztán mégis csak tegyem bele. Öt tojást ebbe a zacskóba, hatot már a másikba. Egy patron kiesett a dobozból, Ildi egész nap arról beszélt, hogy ő milyen nagyon megijedt. A poharak mosásához sok vizet fogyasztok - közölték velem. A vizet nem szabad erős sugárba, engedni, csak gyengén folyjon, mert akkor kevesebb fogy. Az üvegeket szárazon kell törölni. Otthon nedvesen töröltük és kimostuk a törölruhát, sokkal higiénikusabb. Egy edénybe kell mosogatni, úgy, mint régen anyámnál a faluban, aztán azt a vizet nem szabad kiönteni, mert kézmosásra még jó. A kenyeret nem szabad fekvé tenni a polcra, hanem megmutatta, hogy milyen szögben álljon, úgy félig fekvé. Egyszer azért szólt, hogy a vevő kezébe adjam a kenyeret, máskor meg azt mondta, vegye el egyedül. Biztos, aki tekintélyes

ember, annak a kezébe kell adni, aki meg jelentéktelen személy, nem kell kiszolgálni. Nem szabad egyformán bánni az emberekkel. Én senkit nem ismerek Dorozsmán, ezt kitalálni már nem is lehet. Egész nap tele kell rakosgatni a tejes hűtőt, hogy este még többet kelljen kipakolni, mert minden este ki kell mosni. Azonkívül a kenyérpolcot is le kell mosni, aztán a zsemletartót, utána a boltot felsöpörni és felmosni. Ez nekem zárás után még egy óra, mert Ildi hazamegy. Míg én dolgozom, a tulajdonos a pénzt számolja, és csokit eszeget. Esténként lihegve a fáradtságtól érkeztem a buszmegállóhoz, ha lenne kivel beszélni, akkor se lenne kedvem. A buszokat nem fűtik, rettenetesen hideg a félórás utazás. Amióta Dorozsmán dolgozom, még nem voltam színházban, mert a délutáni műszak fél tizenkettőtől este hétig tart. Erzsike már ismertette a decemberi nyitva tartást, nekem karácsony napján is kell dolgozni. Szilveszterkor, az év utolsó napján este hatig tart a munkaidő, utána takarítás. Szabadságot nem adnak, és nem jelentenek be, akkor nem lesz társadalombiztosításom sem.

Az albérletben nincs holdvilág sem, mint az otthoni szobámban.

Három hét után döntöttem, nem megyek tovább dolgozni. Telefonáltam Erzsikének, hogy magas a vérnyomásom. Később visszahívt, ha meggyógyultam, várnak. Nem megyek hozzájuk többet, mert az kegyetlenség, ahogy velem viselkednek.

Úgy határoztam, tavaszig Szegeden maradok, csak még nem tudtam, miből élek. Itt kell maradni, mert olyan szép ez a város. Már az első este színházba mentem. Puccini: Tosca című operát néztem. Az előadás szünetében lányomat hívtam, mert olyan rossz érzésem volt. A telefonautomata elnyelte a pénzem, de nem tudtam telefonálni. Megnéztem az operát, de közben bögttem félelmemben. Az előadás végén újra hívtam Emesét, de nem volt a kollégiumban. A szobatársnőjével tudtam beszélni, aki azt mondta, hogy tegnap is rosszul volt a lányom. Reggel viszont már jobban érezte magát. Úgy éreztem, megzavarodok. Akármilyen logikusan gondolkodtam, csak arra következtettem, hogy szórakozni nem mehetett. Ezek szerint rosszul lett valahol, de hol? Újra sírtam, mert múlt héten halat álmodtam, és az halált jelent. Ha a lányomnak valami baja lesz, én megölöm az ikreket. Ők amióta élnek, semmi bajuk, az én gyerekeim meg olyan szerencsétlenek. Ha múlt évben nem hal meg a barátja, akkor most ő sem lenne beteg. Minden baj csak velünk történik. Vajon mit lehet ilyenkor csinálni? Akartam őt meglátogatni a kollégiumban, és beszélni az orvossal, de lányom nem engedte.

Este csak a meleg víznek tudtam örülni, mert a színházi előadást nem élveztem.

A hosszú éjszaka után csak a reggelt vártam, de hiába kerestem a lányom, nem volt bent a kollégiumban. Úgy éreztem, nem bírom tovább ezt a bizonytalanságot, de nem akarja, hogy felkeressem.

Margit néni nagyon kíváncsian kérdezgette is, mikor megyek haza. Nem tudom, miért fontos az neki, meg olyan cinikusan mosolyogott. Vagy lakást kell venni, vagy hazamenni, minél tovább vagyok albérletben, annál rosszabb.

Pogácsát sütöttem, és úgy gondoltam, elmegyek a fiamhoz, ha kidob, akkor kint leszek, de én már nem bírom tovább. Kicsit félve mentem hozzá, mert rossz tapasztalataim voltak. Az úton, míg szaporáztam lépéseimet, arra gondoltam, hogy egyszer beléptem hozzájuk, ő azonnal felkelt, és elment otthonról. Máskor meg fel se nézett, csak folytatta a mozaikjátékot. Változás történt, mert amikor beléptem a szobába, fiam a székre mutatott, hogy üljek le. Ilyen se volt még! Az este, a színházi szünetben, amikor valami rosszat éreztem, fiamat vitte a mentő, én azt hittem, a lányom van rosszul. Azt mondta, Ica, ne ijeszd meg anyádat. Kómában volt a magas láztól. Ezek az én gyerekeim! Már csak egy szerencsém van az életben, hogy két gyerekem van és nem tíz. Megkapta Lehel az állampolgárságot Pesten. A polgármesteri hivatalban

zene szolt, ő esküdött, hogy őrszi a hazát, választott hazáját. Isten engem úgy segítjen - azt is mondta. És mibe öltöztél? Ica már hozta is mutatni, kockás nadrág, csikos ing, nyakkendő, meg bársonyzakó és lakkcipő. Majd csak fél év múlva kap útlevelet - mondta fiam. Az meg Ica szerencsége, mert különben már elrepült volna. Eszembe jutott, amit lányom mondott, a videón választott mennyasszony. Egy táskát teleraktam mindenféle jó falatokkal. Székre tettem, és kezdtem kicsomagolni. Összetörök a szék, tegyem le, mondta a fiam, majd Ica ki-viszi. Volt három üveg cseresznye és egy barackkompót, még otthoni termés. Fiam egy üveg kompótot is megevett egyszerre, míg otthon volt. Akkor viszont azt mondta, hogy ez a cseresznye kukacos. Miről is beszélgettünk volna a személyes problémája után, mint az otthoni életről. Azt mondta fiam, Belgrádban szeget sem lehet kapni. Én meg olvastam az újságban, hogy ha Boszniában békét kötnek, akkor Koszovón kezdik az etnikai tisztogatást. Fiam mozaikot vett magának, mely ötezer darabból áll. Gyerekkorában is szerette ezt a szórakozást. Mutatta a naptárokat, melyeket külföldről rendelt, és a szegedi boltokban árulják. Nem jól láttam a számokat, akkor azt mondta fiam, vegyél szemüveget, és nevetett még így betegen is. Vett magának egy hosszú, meleg kabátot a piacon 3500 forintért, de már tudja, hogy nem fogja használni, mert a sok zsebben nem találja meg a dolgait. Szólt Icának, hogy mutassa meg nekem, mert ő beteg. Megpróbáltam, olyan jó volt a gyerekem kabátjába bújni. Volt már egy tollkabátod fiam. Emlékszel, az a kék, amit leszerelésed után vettünk. Abban nem toll van, mondta ő. Ica bablevessel kínált bennünket. Lehel azt mondta, ez nem bableves, mert minden van benne. Ami nem tetszett neki, kirakta a tányér szélére, kidíszítette a peremét zöldséggel, répával, közben rám nézett és nevetett, mert otthon is azt csinálta. Szóltam Icának, hozza már a meleg pogácsát. Aztán Ica eltűnt, és gesztenyepürét hozott. Amikor elfogyott az üdítő, Ica elment, és hozott a fiamnak. Aztán elkezdődött a Dallas filmsorozat, fiam állandóan a lázát méregette. Azt várod, hogy felmenjen - mondta neki Ica mosolyogva. Végül is 37,2 tized volt a láz. Lehel azt mondta, hogy az orvos szerint ez nem láz. Igen, csak hőemelkedés - válaszoltam. Akkor minek lázcsillapító? Miért nem hőemelkedés-csökkentő. Hülye magyarok. Az Jugóban is úgy volt fiam, mondtam neki. Jött egy vendége Lehelnek, kiment a konyhába, majd visszajött, megfogta a cigit, és ránézett Icára. - Csak egyet engedjél? Több ne legyen! - mondta gondoskodóan Ica. Aranyos ez a lány, hogy törődik a fiammal. Így azt is megkérdeztem, hol alszik a fiam? Nappal a szobában, este meg a konyhában. Beszélnek egymással, mosolyognak egymásra, így mertem remélni, hogy békesség van köztünk. Fiamnak betegséget kell időnként produkálnia, hogy jobban szeressék.

Nem kérdezték meg, hogy vagyok? - mit csinállok? - és nem adtak egy naptárt sem. Vagy örüljek talán, hogy beengedtek? De azért nagyon boldog voltam, hogy a fiamnál lehettem, hátha rendezik az életüket Icával, és akkor a kedélyállapota is jobb lesz. Talán én is néha jöhetnek hozzánk.

Amikor kijöttem a lakásból, telefonálni akartam Emesének. A legközelebbi fülkében, egy hölgy hosszan beszélt, de megvártam. Utána viszont csak gyors segélyre lett állítva a készülék. Amikor viszont hazaértem, Margit néni szólt, hogy a lányom hívott, és azt üzenté, jól van, majd holnap újra próbálkozik. Kár, hogy nem beszélhettem vele, de nem lehetek kétfelé. Egy kicsit könnyebb lett az életem.

Másnap sikerült a lányommal beszélni. - Hol voltál csütörtökön? - kérdeztem őt. Azt mondta, nem tudja. Mindegy volt már nekem, hisz az a lényeg, hogy nem beteg, és letette az angol középfokú nyelvizsgát. Volt pszichológusnál, aki kérdezte az életét, de nem mondott el mindent, mert a fele is sok, ami vele történt. Gyerekem, mindenhol van baj, azt mondta, tudja. Valószínűleg a betegséged annak a hatására alakult ki, amit átéltél.

Azon gondolkodtam, lehet hogy mégis hogy haza kellene menni, mert ennyire nem használtak ki, mint ebben az országban. Ha ott voltam, amikor jó volt, most is ott kellene lenni. Elrejtteni a kenyeret a boltban, a tejet, és aki jó hozzám, annak titokban adni. Meghallgatni a panaszos embereket, fájni, remegni, idegeskedni, félni, szenvedni. Gyertya mellett ülni és gondolkodni. Gondolataim hatására telepakoltam egy táskát, amit majd hazaviszek.

Reggel úgy éreztem, hülye vagyok, amiért hazautazási gondolataim vannak, hisz még nincs vége a háborús rendezésnek. Énekeltem, búsan. Édesanyám miért szültél a világra?

A Munkaügyi Központban érdeklődtem, van-e valami érdemleges munka számomra. - Decemberben nem lehet munkát találni! - közölték indulatosan. Mégis kellene valami hasznosat tenni - gondoltam és vettem egy napilapot. Az újságban csak másodszori olvasásra találtam rá a munkahelyet kínáló rovatra, hisz nem ismertem a lap tartalmát. Eredményes volt a keresgélés, mert találtam egy számomra fontos hirdetést. Ruházati boltba eladót keresnek, szerb vagy angol nyelvtudással. Tízkor az üzletnyitáskor már ott voltam. Egy nagyon szép üzlet, márvány járólapok, sok tükör. A tulajdonos, aki Ellának mutatkozott be, kérdezte, hol dolgoztam eddig. Jugoszláviából jöttem, egy nagy áruházban voltam alkalmazott. Kérte az áruház főnökének nevét és telefonszámát. Egy férfi nadrágot próbált, a másik eladó beigazította az alját, mert hosszú volt. Nem tudom, ki javítja meg, azt el sem árultam, hogy varrni is tudok. De úgy megdobbant a szívem. Itt szépen lehet öltözni, és még férfiak is jönnek vásárolni. Azt mondta Ella, majd hétfőn szól, kire esik a választása, mert biztos lesz még több jelentkező.

Másnap kora hajnalban ébredtem, de nem volt kedvem felkelni. Gondoltam, majd utazom a későbbi vonattal, és visszaaludtam. Kilenckor szól Margit néni, keres valaki telefonon. Ella hívott a Jókai boltból. Azt mondta, szimpatikus vagyok, és húsz jelentkező közül engem választott. Fél négyre be tudok-e menni megismerkedni a kolleganővel és az áruval? Holnap bronzvasárnap, tudok-e kezdeni dolgozni? - Igen! - válaszoltam. Ő hétfőn megy árut hozni, akkor már ketten dolgozunk Ibolyával. Ezért kell megismerkednünk. Milyen jó, hogy itthon maradtam, néha megérezem, mit kell csinálni. Akkor nincs hazautazás, nincs szeretkezés. Dolgozni kell. Csak már egyszer megállapodnék valahol. Elképesztően válogatok, ez már az ötödik munkahely, ahol felvettek, de negyedik, ahol kezdek dolgozni. Jugóban nincs bronz-, ezüst- és aranyvasárnap, ott karácsony sincs.

Amikor beléptem a boltba, Ella kérdezte, mennyi értékű áru van az üzletben, szétnéztem és azt mondtam, kétfélmillió. Meglepődött és azt mondta, annyi. Közölte velem, hogy egy hónapos szerződést kötünk, de csak fél munkaidőre és minimumra jelent be. Azt mondta Ella, a titkokat nem szabad máshol elmondani. Karácsonyig nem lesz szabad nap. Egyszer jó volna még hazamenni az idén, gondoltam én. Kérdezte Ella, dolgoztam-e már Szegeden? A sikertelenségeimmel nem dicsekedtem, azt válaszoltam, hogy nem. A bolt nagyon szép, csak az elvárásoknak eleget tudjak tenni, mert nem tudom, mit várnak tőlem. Januárban minden szombaton kell dolgozni, de kapok hetente egy szabadnapot. Ella kérdezte, nekem a kedd jó-e, mert Ibolya kapja a pénteket. Hétfő viszont a bevásárlás napja. Délelőtt negyed tízre kell menni takarítani, és tízkor nyitni a boltot. Minden reggel porszívózni, felmosni, port törölni. Egész nap kell dolgozni, este hat óráig. Még nem dolgoztam ilyen beosztással, de majd megszokom. Zárás után még lehet menni színházba, sétálni, és nem kell korán kelni, az nekem nagyon fontos. A ruházat soha nem lehet olyan nehéz, egy ruha, de még öt ruha se olyan súlyos, mint egy hordó savanyú káposzta.

Megismerkedtem Ibolyával, leendő kolleganőmmel. Nemsokára jöttek Ella barátai, három házaspár és Ibolya férje. Bemutatkoztunk. Megnyílt az Aranykapu a Széchenyi téren, hívtak,

menjek velük meginni egy forró bort. Nem szoktam iszogatni, de a meghívást elfogadtam. Séta közben hallgattam, mert nem tudtam semmit róluk, csak a Tóni beszélgetett velem. Nemrégén járt Törökországban, Jugoszlávián keresztül utazott. Azt mondta, ott nincs is probléma, nincs nyomor, se szegénység. Hát igen, a buszból 60-as sebességgel haladva nem látszik, hogy mi történik az országban.

Első nap a legszebb ruhámat vettem fel. Reggeltől estig láttam magam a tükörben. Nekem otthon nem is volt nagy tükör a lakásomban. Itt viszont már az előtérben is egy óriási, és még három a bolt különböző helyein, ezenkívül a két próbafülke bejárati ajtaján, és bent is két-két tükör. Olyan szép volt minden, meleg és tisztaság, mintha álom volna az egész. Össze sem lehet hasonlítani az előző munkahelyeimmel. Ella kérdezte, fázunk-e, mert ha igen, akkor feljebb kapcsolja a termosztátot. December volt, kint tombolt a hideg, és én fűtött boltban dolgozhattam. Múlt télen már azt hittem, megfagyok Petőházán. Első nap Ellával és Katinkával dolgoztam, aki már másnapról takarítani megy, mert ott többet fizetnek. Van, aki mindig méltóságán aluli munkát végez. Azon a bronzvasárnapon nem volt sok vevő, nem olyan, mint az élelmiszer. Este csokoládémikulást találtam a csizmámba. Csodálatos volt, mert nem szoktam ajándékot kapni.

Ha sikerül itt maradni, akkor csak két hét múlva megyek haza, de soká lesz! - gondoltam.

Feri fel nem hívna, hogy mi van velem, miért nem megyek. Ő nagyon fukar, nem költi a pénzét telefonra.

Kezdetben ideges voltam, féltem, hogy valamit rosszul csinálok, hisz még soha nem dolgoztam ruházaton. Itt más ország, különböznek a szokások is. Igyekeztem, mert szeretnék itt maradni, és bizonyítani akartam. Kolleganővel egész nap együtt voltunk, de a folyamatos beszélgetés lassan alakult ki. Reggelenként otthon megittam a mézes kávé. Aztán a nagy áruházban vettem pogácsát, kakaós csigát, vagy diós kiflit. Amikor még fiatal voltam és Szabadkán dolgoztam, nagyon finom diós kiflit sütöttek. Nekem csak annyi pénzem volt, hogy naponta egyet vegyek, és mindig kívántam még egyet.

Éjszakánként ébredek, hogy csenget valaki, de nem jön senki.

Későbbiekben a munkahelyemen jól éreztem magam, szinte féltem megfogalmazni, leírni. Tulajdonképpen az a normális folyamat, hogy mindig jobb és jobb munkahelyünk legyen. Érdekes dolgokat tanultam, vidám férfialsó, póló, garbó, sztreccsnadrág. Itt a pecsét az bélyegző. Az is megtörténik, hogy nem értem a szavakat, olyankor Ibolyát kérdezem, mert a mi vajdasági magyar beszédünk nem azonos az itteni magyar nyelvvel. A kisebbségben élő magyarok nyelve nem fejlődik. Mi sok mindent szerbről fordítottunk magyarra, és az nem ugyanaz, mint itt az anyaországban.

Amit nálam vásároltak, azt én fizettem és csomagoltam. A férfiak oda vannak a lila öltönyért, most itt ez a divat. Azt mondta Ella, ne adjunk a vevőknek számlát, hogy neki kevesebb adót kelljen fizetni. Szerbek is jöttek vásárolni, úgyhogy tudtam hasznosítani a nyelvtudásomat. Egy férfi, nadrágot hozott rövidíteni, olyan zavarban voltam, hogy megszurttam az ujjam, de eltitkoltam. Időnként a vállfát, a gombostűs dobozt kiejtettem a kezemből.

Ella kedves volt hozzánk, ennivalót is hozott, és mondta, hogy menjünk a kolleganővel enni, amit mi el is fogadtuk. Volt ott sok minden, vaj, pástétom, kolbász, kifli, pogácsa. Nem tudtam mire vélni a dolgokat, hisz Dorozsmán az élelmiszerboltban nem kaptam még egy falat banánt sem. Kávé nem isznak, csak teázunk. Gregor József operaénekes felesége volt nálunk vásárolni. - Majd itt megismered a szegedi embereket - mondta Ibolya.

Esténként gyalog mentem haza. A Dugonics téren már állt a hatalmas fenyő, zene szólt, hal-kan, ájtatosan a karácsonyi ének. Szeged pompás, karácsonyfák díszítik a sétálóutcát, fényben úszik a város. Békés, vidám emberek sétálnak. Hogy ezt megértem, hogy itt lehetek az anyaországban, ez életem nagy ajándéka. Szerintem az embernek az a hazája, ahol a beszéd azonos az anyanyelvével. Nem lehet nekem hazám egy idegen nyelvű ország. Különbösen is én Magyarországon születtem. Apu biztos örülne, ha tudná, hogy itt élek, mert ő nagy magyar volt élete végéig. Ő nem is nagyon tanulta meg a szerb nyelvet. Csak magyar adást hallgatott a rádióban. Anyámnak nincsenek hazafias érzelmei. Szerinte alkalmazkodni kell a környezethez. A Széchenyi téren, a Szent István tér felé haladtam, míg az Imre utcába érkeztem. Örültem, hogy itt minden utcának magyar neve van.

Egyik este vacsora után színházba mentem. A legolcsóbb jegy 45 forint, rajta a bélyegző, ahol hely van. Mozart-zenét hallgattam, ilyen gyönyörű élményem otthon nem volt. Mégis jó, hogy megszülettem. Amikor kijöttem a színházból, sétáltam a szegedi éjszakában, mely lenyűgöző volt. Ez az élet kell nekem. A város, a fények, a színház, a magyar beszéd. Olyan hihetetlen ez a munkahely is. Nem hiszem, hogy tudnék még egyszer Petőháza-n élni, olyan sivár ott az élet.

Óriási forgalom volt decemberben, ha mindig ilyen lenne, akkor még lakást is tudnék venni kölcsönre. Egy hónapja ott állnak a szülő zakók, és egy nap kettőt eladtam. Ella már vissza akarta vinni, mert egyet sem adtak el addig. Ha kiválasztják az árut, félreteszem, és ha visszajön a vevő megismerem - mosolygok. Nagyon sok férfi jár vásárolni, de mindenki a feleségével, és még egy se nézett a szemembe, itt nem lehet ismerkedni. A vevők vásárlás után megköszönik a kedvességemet, ilyen otthon nem volt. Ez város, itt sokkal több az intelligens ember, mint a kis településeken.

Ella két hét múlva tízezer előleget adott, és azt mondta, örül, hogy engem választott. Megköszöntem a bizalmat, amit irántam tanúsít. Aztán elsírtam magam. Ne sírjál, Acítám! Tudod, Ella, úgy örülök, hogy jók vagytok hozzám, de nehéz volt otthonról eljönni, és mindent otthagyni. Közben már Ferire gondoltam, hogy holnap nála leszek. Kívántam vele lenni, ezt is megértem. Egy régi vágyamat teljesítettem, amikor megvettem Kosztolányi Dezső összes verseit.

Este váratlanul Berta érkezett. Már régen ígérte, hogy segít autóval behozni néhány fontos tárgyat a tanyáról, de nincs szabadideje kimenni. Én adtam neki befogadó nyilatkozatot, akkor volt ideje, meg nálam lakni néhány napig, arra is ráért, de nekem segíteni, arra már sajnálja a fáradságot.

Korán keltem, és az állomásra mentem. Röszkén átutazva a tanyám jutott eszembe, régen voltam már ott is. Amikor a vonat megérkezett Petőháza-ra, az első utam az áruházba vezetett. Éva kávé-t főzött, Inci üdítővel kínált, úgy mint régen, csak Jóska beszélt keveset hozzám. A főnököm is bejött, kezét fogtunk, kérdezte, hogy vagyok, mit dolgozom? Anka azt mondta, nem kellett volna elmenned. Az ő apósa harcos volt, nekik minden jár abban az országban, mi meg pusztuljunk el. Ő még soha nem volt Magyarországon, tévében ha látta. Nagyon kevés áru volt a boltban. Azt mondta Inci, tanult emberek nem értenek a dinárhoz, olyan gyorsan változik. Október elsején elvettek hat nullát az értékéből. Olyan magas az infláció, hogy újabb kilencet kell elvenni. A hiperinfláció még folytatódik. A sarki bolt előtt nyugdíjasok sorakoztak az utcán, mert jegyre kapnak olcsóbb kenyeret. A bank előtt viszont a nyugdíjat várják, mert itt az órák is számítanak, hisz naponta többször is emelkednek az árak. Hazafelé egy vevőmmel találkoztam, kérdezte, hol vagyok? - Szegeden! - és van egy jó munkahelyem. Azt mondta, nem is lepődik meg, mert egy intelligens, kedves, jó benyomást keltő hölgy vagyok. Nem is csodálkozik, mert ilyen emberekre van szükség a kereskedelemben. Jólesett az elismerés. Én is a rádióban hallottam egyszer, hogy milyen sokat jelent a fellépés, ha az ember

vizsgázni megy, vagy munkahelyet keres. Nagyon fontos a hozzáállás, lányom is mondta. Határozottság, merészség, önbizalom.

Az udvarban Cicukával találkoztam, vannak jó emberek, akik enni adnak neki. Egyik szomszédom mesélte, hogy a macskánk csakis magyar családokhoz jár enni. Valószínűleg azt a hangot szokta meg, állítólag képes egész a másik utcába is elmenni.

Ferihez mentem, éppen füstölőt csinált. Azonnal vitatkozni kezdett. - Hol voltál ilyen sokáig? Miért nem adtál fel egy lapot? Ott a telefon - miért nem hívtál, ha aggódsz értem? Már arra gondoltam, hogy a jeges úton elcsúsztál, mert te olyan vagy. Aztán az is eszébe jutott, biztos találtam valakit. Érdekes, arra nem gondolt, hogy feltalálták a telefont, és neki is van az előszobában. Megmutattam neki, hogy fel kell emelni a kagylót, aztán tárcsázni. Azt hittem, jobban örül majd, a találkozásnak. Panaszkodott, hogy nincs kenyere. Hozzak neked? Az jó lesz. Ő addig befejezi a munkát, megfürdik és borotválkozik. Amikor visszajöttem, mondtam neki az új munkahelyet. Becsüld meg magad, öltözz szépen, ilyen többet nem lesz! Hogy találtad? Mit mondtak Dorozsmán? Keresel-e még ezután is másik munkahelyet? Az ember csak addig keres, míg olyat nem talál, ami megfelel, válaszoltam neki. Feri leült, és rengeteget evett. De utána történt valami szokatlan, mert kétszer is szeretkeztünk. Aztán oly kevés volt az időm, hogy szaladtam italokat venni, Feri akkor sem jött nekem segíteni. Egy ismerőssémmel találkoztam az utcán, megkértem, tegyék már a biciklijére a csomagomat, mert nem érem el a vonatot. Ha csak száz méteren nem kell cipelni, nekem az is előny. A vasutas már ment lecsukni a sorompót. Gyorsan elrendeztem az üvegeket, és már jött a szerelvény. A sietés, meg az idegesség, hogy nem érem el a vonatot, kimelegített, fáradt voltam a sok kapkodástól. Felszállás után kényelembe helyeztem magam, és örültem, hogy van Magyarországon munkahelyem.

Margit néni kinyitotta a szekrényemet, és nem úgy csukta vissza, ahogy hagytam, nem szeretem az ilyesmit, de mit tehetek?

Megkezdtem az újabb hetet a boltban. Jöttek a férfiak és úgy köszöntek - csókolom. Nagyon kellemes számomra, mert Jugóban csak azt mondják, hogy jó napot, vagy jó reggelt, jó estét, jó éjszakát. A válasz: viszontlátásra. Pénteken, szombaton jó hétvégét kívánnak a vevők elmenőben. Viszont kívánom - az a válasz, mi ilyet se mondtunk Petőházán.

Egyik este fiamhoz mentem látogatóba, nagyon kívántam már látni. Mint mindig, akkor is volt bennem egy kis szorongás. A csengetésre sokáig nem nyílt az ajtó. Villanyt nem kapcsolták be, egy-két emeletet a sötétben gyalogoltam. Aztán becsengettem tévedésből egy lakásba, mert azt hittem, villanykapcsoló. Végül is ajtót nyitottak, a fiam szemei olyan furcsák voltak. Ica az ágyban feküdt, ki se jött. Fiam elment mozaikkal játszani. Én meg ott voltam egymagamban az előszobában. Azt sem tudtam, mit csináljak, aztán csak levettem a kabátot, csizmát. Kivettem a táskából a négy banánt és a négy narancsot. Kérdeztem, hova tegyem? De nem válaszoltak. Aztán a zongorán láttam egy újságot, és oda tettem, majd leültem. Fiam hallgatott, Ica megszólalt. Maga mindig akkor jön, amikor a Dallas van a tévében. Arra gondoltam, hogy most jöttem másodszor, és már négy hónapja itt élek. Ültünk és néztük a filmet, úgy csináltam, mintha nézném, mintha érdekelne. Ica és a fiam néha szóltak egymáshoz, én mintha ott se lennék. Egyszer köhögési roham fogott el, valószínűleg az izgalomtól. Nagyon kínosan éreztem magam. Ica kérdezte, kérek-e vizet, mondtam, hogy nem. Közben nagyokat nyeltem, hogy kibírjam sírás nélkül. Kell ez nekem? Én hülye, hát még mindig nem értem, hogy nem kellek a gyerekeknek. Csak addig volt szükségük rám, míg felneveltem őket. Már régebben is mondta a fiam, hogy ne menjek hozzá. Csak azt vártam, hogy vége legyen a filmnek, ami nagyon hosszúnak tűnt. Induláskor Ica azt mondta, megy a boltba, az anyjának vásárolni.

Biztos a fiam pénzén. Milyen jó, hogy önellátó vagyok. Ha nekem ezekre a gyerekekre kellene támaszkodnom, ha tőlük kellene a segítséget várni, megdöglenék. Pedig milyen nehezen neveltem fel őket. Kár ezen már gondolkodni, csak egyszer a lakáson kívül legyek, nem jövök ide soha többet. Mondtam nekik öltözködés közben, hogy a Jókai boltban dolgozom. Ha arra járnak, jöjjenek be hozzám, vagy ha a lakásom felé járnak, akkor is nézzenek be. Nem válasszoltak. Megálltam az ajtóban, már csak a nyitásra vártam, hogy indulok, és akkor megszólalt a fiam. Nem mennek a naptárok. Ha október elején megkapja, óriási haszon lett volna, de így ráfizetés, elveszik a pénze. Naptárból ötezret rendelni nagy merészség. Idényjellegű áruval nehéz foglalkozni. Emlékszem, beszélt róla, hogy milyen olcsó a beszerzési ára. Számolta is, mennyit keres majd, most viszont attól tart, hogy a kiadott pénze, ami négyezer márka volt, az sem jön vissza. A piacon tíz jugó kérdezi és egy magyar, hogy mi az ára a naptárnak. És hány jugó vásárol? - kérdeztem, ha már annyira tudja az érdeklődők számát. Több helyen kellene árulni! Az fizikai képtelenség - mondta fiam. Ica lejött velem, és elmondta, hogy Lehel ki van idegileg. Egész nap itthon van, ha lemegy valahova, gyorsan visszajön, este fél kimenni a házból. Mi történt a fiammal? Otthon ilyen problémája nem volt. Ez már örület. Én nem félek, egyedül megyek haza éjszaka színházi előadás után. Szomorú voltam egész este. Jó volna gyakrabban látni őket, de ez a fogadtatás, hisz nem is szóltak hozzám, csak hazainduláskor.

Óriási volt a forgalom karácsony előtt. A szerbek sok mindent vásároltak, csak azért, mert tudok velük beszélni. Ellával közöltem, hogy varrni is tudok. Addig féltem, nem hiszi el, hogy nyelveket is beszélek, és még a ruhajavításhoz is értek. Nem sok ilyen szakember van a városban. Attól kezdve vittem haza a javításokat, amit a boltban eladtunk és igazítani kellett. Ella parancsára sok hamis számlát adtam a vevőknek, hogy neki kevesebbet kelljen adózni. Egyszer a forint helyett dinárt mondtam, akkor nagyon megijedt, de csak elszólás volt, ami nem is csoda, hisz ötven évig dinárt használtam. Fájdalom számomra, amikor a boltban olyan családokat látok, akik szépen összetartanak, segítenek egymásnak. Hazafelé a Virág cukrászdában, elfogyasztottam egy gesztenyepürét. Talán még olyan jót soha nem ettem, itt minden olyan finom. Az utcán egy petőházi emberrel találkoztam, ő már régebben itt van. Azt mondta, csak gratulálni tud ahhoz, hogy ilyen korban eljöttem és találtam munkát. Ugye, milyen szép Szeged? - kérdeztem tőle. Ezt ő is megerősítette. Örömmel meséltem neki, hogy nem fázom többet, mint múlt évben az áruházban. A munkahelyemen olyan melegre állítom a fűtést, ahogy akarom. Csodálatos itt élni! Ő gombatermesztéssel foglalkozik, és nehezen él. Közölte, hogy van egy klubhelyiség, ahol gyülekeznek a vajdasági magyarok, menjek be egyszer szétnézni.

Este lányom hívott, lázas, köhög, taknyos. Mondtam neki, jöjjön le hozzám. Egyedül vagyok, Margit néni elutazott a fiához. Kapsz külön szobát, főzök neked, mosok rád, ápollak és közbe dolgozom. Majd meggondolja.

Mindig nagy öröm számomra, ha gyerekeim jönnek hozzám, de különösen erősödik bennem a várakozás ünnepkor. Lányomat nem tudtam az állomáson várni, de érkezése után bejött a boltba. Tetszett neki a belvárosi üzlet. Megkértem, válasszon valamit, és legyen az a karácsonyi ajándék. Lányom talált is magának két pulóvert. Egyedül ment haza a bérelt szobába. Zárás után siettem, alig vártam már, hogy együtt ebédeljünk, beszélgessünk. Soha nem úgy sikerül, ahogy tervezem, mert lányomnak nem volt ideje beszélgetni, elvonult a tévésobába tanulni, én meg szomorkodtam karácsony este egyedül. Se család, se otthon, se karácsonyfa, se ajándék. Olyan sírhatnékom volt, hiányzott az otthonom, és fiamról sem tudtam semmit. Már terveztem az ünnepi ebédet, mikor a lányom azt mondta, ne főzz holnap semmit, neki jó lesz ez a sütemény. Mentem volna éjfélig misére is, de nincs kivel. Órákig hagytam a lányomat tanulni, közben mostam, vasaltam. Egyszer süteményt vittem neki, és nagy meglepetésemre nem tanult, hanem tévét nézett, és én meg egyedül a szobámba. Akkor már tudtam, hogy nem

is akar velem beszélgetni, mert annyira nem volt beteg, hogy nem tudott volna kijönni hozzám és szólni, legyünk már együtt. Belépésemkor azt mondta, jobb lett volna neki is, meg nekem is, ha nem jön. Elsírtam magam, és elkeseredésemben azt mondtam, ne is gyere többet, majd ha befejezed az egyetemet. - Nem kell megsértődni - mondta. - Nem sértődés kérdése ez, de annyira vártalak.

Olyan fájdalmas karácsonyom még soha nem volt, pedig annyira örültem, hogy egy országban vagyok a gyerekeimmel.

Amikor egyedül maradtam, újra sírtam. Miért is van nekem ilyen nehéz életem? És vajon hogy tudnék változtatni rajta? Még ebben a gondolatban, ebben a bánatban voltam, amikor csengetésre eszméltem. Ica érkezett sírva. - Mi baj van? - kérdeztem. Lehel már néhány napja elutazott Pestre, akkor úgy beszéltek meg, hogy ő viszont elmegy a szüleihez. Ica meglepetésnek szánta az otthon maradáást, ajándékokat vásárolt, hogy karácsony estén ha Lehel hazajön, együtt ünnepelnek. Amikor Lehel visszajött és meglátta barátnőjét a lakásban, olyan ideges lett, hogy felindulásában az ajándékokat kidobta az ablakon keresztül az utcára, a negyedik emeletről. Ica szaladt összeszedni. Amikor feljött a lakásba, Lehel bicskával akarta megszúrni őt, de kivette kezéből, és kidobta az ablakon. Ekkor Lehel felpofozta Icát, de ezek után összecsuksult az idegességtől. Ica összeszedte az ajándékokat, a bicskát, és ott hagyta Lehelt. Mi van most a fiammal? Ő nem tudja, mert magára zárta az ajtót. Ica kezében a sok ajándék, amit a fiának vásárolt, nagy szeretettel. Azt mondta, két évvel ezelőtt is volt ilyen súlyos állapotban a fiam. Icának enni adtam, mert nagyon éhes volt, mindent megevett, fázott, remegett, amikor lefeküdt, betakartam. Elmennék a fiamhoz, de úgyis tudná, hogy Ica mindent elmondott, aztán én jönnék sorra, akkor éppen nem volt kedvem meghalni. Azt hittem, megzavarodok, engem is kellett volna etetni, takargatni, szeretni. Már a lányom is kimerített, se pihenés, se nyugalom, hogy nekem ennyire szar legyen az életem. Közben mindketten attól féltünk, hogy Lehel öngyilkos lesz. Volt már olyan eset, mondta Ica, hogy Lehel megfogott egy doboz gyógyszert, és azt mondta, beveszi, mert nem érdemes élni. Egy másik alkalommal Ica már a mentőknél kereste, mert úgy megijesztette. Otthon is egyszer magára zárta az ajtót, és azt kiabálta, hogy öngyilkos lesz. Gondolatomban akkor sokféle képzelte történetek játszódtak le. Akkor elmondta Ica, hogy ez még tegnap történt, az éjszakát egy barátnőjénél töltötte. Ma már változtak a dolgok, reméltem, él a fiam. Ica sírt, nem tudtam vigasztalni mert nekem is sírhatnék volt. Sajnáltam őt is és az egész családjukat. Búskomorságban múltak az órák. Egyszer Ica megszólalt, biztos Lehelnek is fáj, amit csinált, mert végül is leborult, és sírt. Ilyenkor kell egy természeti katasztrófa, árvíz, földrengés, mert a nagy tragédia majd észhez téríti az embereket itt a Földön. Hát ezért az iszonyú szenvedésért élünk? Tudom, hogy Krisztus is szenvedett a keresztfán, és az súlyosabb volt, de azért jöttem Szegedre, hogy itt boldogok legyünk, hisz itt nincs háború. Fiamat láttam gyötrődni, lányomat a kollégiumban, a házamat ott messze, Ferit és anyámat. Majd bejött egy régi kép, amikor még hármásban éltünk Szabadkán az ötödik emeleten. Amikor még boldogok voltunk, ott volt a város fénye. Egy boldog karácsony, nagy csillogó karácsonyfa, a fiam kicsi volt. Minden szép és jó elmúlt, már a saját otthonom biztonsága is, a háború szétzavarta a családokat, barátokat, az embereket. Nem maradt semmi, csak új hazát kereső, szenvedő emberek. Újra a valósággal azonosultam, nem tudtam szabadulni a jelentől. Akkor mindent kívántam, ami nekem nincs, boldog családot, otthont, karácsonyfát, ami betöltené az űrt. Akkor a félig befüggönyözött ablakon egy félelmetes arcú férfi nézett szembe velem az utcáról. Ő talán hajléktalan, és kóborog az utcán karácsonykor, a szeretet ünnepén. Talán még fázik is? Akkor nekem legalább van meleg szobám és ígéretes munkahelyem, ahol napról napra jobban éreztem magam.

Az a jó, hogy minden éjszaka után egy új nap következik. Az ünnepek utáni napon egész nap havazott, olyan szép volt a magyar hó. Falvak voltak elzárva a külvilágtól. Lenke Szegeden

találkozik a fiával, és bejött engem is meglátogatni. - Szép a munkahelyed - mondta. Aztán arról beszélt, hogy élnek Jugoszláviában. Két-három órát várokoznak pénzükért a bankban. Esetenként egy óra alatt elfogy a dinár, de az emberek még remélnék és várokoznak, mert van olyan nap, hogy kétszer is hoznak pénzt. Egyszer délelőtt és egyszer délután. Mindig rosszabb a helyzet, már billióban beszélnek. Tizenhárom számjegyű volt az éves infláció. Január elsejétől kilépőt kell fizetni, annak az embernek, aki elhagyja az országot, személyenként tíz márkát. Az autósoknak harminc márkát, és ezt akkor, amikor egy nyugdíj tíz márka értékű dinár. El kellene adni a házat, mert az átlépés, így nagyon sokba kerül.

Szilveszter napján Ellától kértem, engedjen el egy órával korábban, mert később nincs vonat Petőházára. Ez volt az első kérésem, amióta dolgozom. Megadta, de nem szívesen. Két választásom volt, vagy maradok egyedül az év utolsó napján, és sírok az albérletben, vagy megyek Ferihez.

Petőházán az első utam az áruházba vezetett. Mindenkinek vittem egy narancsot. Leltároztak a kolleganők, nagyon rossz kedvük volt, mert egy hete nem tudják kivenni a pénzüket a bankból. Közeledtek az ünnepek, és nem tudtak vásárolni. Ferihez mentem, vittem neki hat narancsot és egy csokit. Már azt sem tudom, milyen a csoki íze, mondta Feri. Várt karácsonykor, még a vonathoz is kiment. Attól még nem érkezem, hogy te vársz az állomáson. Miért nem hívsz telefonon? Tudod, hogy vannak gyerekeim, a karácsony családi ünnep. Nem közöltem vele, hogy milyen bánatom volt, kicsúfolna, hisz tudja, mennyit dolgoztam a gyerekeimért. Kolbászt, hurkát, karajt és krumplit sütött vacsorára. Én pezsgőt vittem. Feritől kaptam karácsonyi ajándékot, egy fehér vászoncsizmát, benne két füge, néhány aszalt szilva, két toll, és egy picike narancs. Az egyik oldalon azt írta Feri, a másikon Acita. Ő, akinek néhány ezer márkája van a rejtkehelyen, ilyen ajándékot ad nekem.

Ferinek dagadt volt a lábán a hüvelykujja, alig lépkedett. Orvos nem látta, gyógyszere sem volt. Annyit nyafogott, hogy már nem bírtam hallgatni. Hazamentem fájdalomcsillapítót keresni, akkor meg azt mondta, hogy káros a vesére. Egy tablettától semmi baja nem lesz a vesédnek. Nekem meg könnyebb lesz elviselni - gondoltam. Be is vette a gyógyszert, és jobb kedve lett. Éjfélkor amikor a Himnusz szól, és Göncz Árpád a köszöntőt mondta, Feri akkor is beszélt. Elfogott a magány, mondta, csak a macskával és a kutyával beszélgettem. Ott voltam neki, gyakran egy hétig sem találkoztunk. Nehezen viseltem a szüneteket, de ő úgy akarta. Városban nem olyan magányosak az emberek, mint kis településen, hisz számtalan rendezvény van, azonkívül klubok, lehet sétálni, kirakatokat nézni, sok a sportrendezvény is. Mindenki választhat érdeklődésének megfelelőt. Magányos emberek kiülnek a tér padjaira, és ismerkednek, beszélgetnek.

Azon az éjszakán Ferinél aludtam, hideg volt, mert nem volt áram és neki azzal működik a kályhája. Később meg egy fázis hiányzott a háromból. Mindenfelé zsinórok, mert hol az egyik, hol a másik konnektorban volt áram. Elkezdett simogatni, de semmit nem éreztem, nem kívántam a szexet. Isten büntetése, hogy egy férfinak olyan kicsi legyen, hogy szét kelljen tárnai a kis és a nagy kaput, és kézzel belehelyezni, mert nem tud egyedül becsúszni.

Új év reggelén tízig az ágyban voltunk, közben kávékat kaptam. Amikor volt áram, tévéztünk, a műsor gyenge volt, a politikai kabaré unalmas. Mérgeződtem, hogy minek is jöttem. A kályha ritkán fújta a meleget, a bojler nem működött. Ferinek ez nem volt akkora probléma, mint nekem. Közölte, hogy ő is eljött volna szilveszterre hozzám Szegedre. Ez lehet, hogy már üres beszéd, ha utólag mondja. Különben ha eddig nem jött, akkor már ne is jöjjön. Olyan kövér, hogy mennék végig vele az utcán? Szégyen két ember helyett enni. Vett magának egy százhatvanhárom kilós sertést. Majd eszik és hízik, legközelebb még nagyobbakat fűjtat szex után. Rám már keveset számíthat, csak addig jövök, míg nem lesz barátom. Találtam munkát, majd

keresek társat is. Már az újévi koncertnek a második részét közvetítették, és még mindig nem kaptam enni. Türelmetlen lettem és hazamentem. Búcsúzásul azt mondta Feri, nem baj, mert tele van beszéddel a szobája. A néma utcán szibériai hideg volt. Szegeden még az utcák is vidámabbak, a beton is csillog, mert gyorsabban felszárad, mint itt Petőházán.

A házam falai nedvesek, az ajtóm kilincse ijesztően fagyos volt. A lakásban még rémisztőbb, nyirkos hűvösség fogadott. Olyan hideg volt a papucsom, hogy nem tudtam belelépni, táncolni kellett, hogy bemelegítsem, a beleim is fáztak. Az óra úgy ketyegett, mintha nagy csizmában lépkedne. A csapból kifolyó vizet nem is lehetett meginni melegítés nélkül. Ridegek voltak a tárgyaim, a könyveim. Szomorú volt minden, még a szekrények is, az asztalon felejtett kenyér penészesen szégyenkezett, a fagy szétfeszítette kedvenc poharamat, melyben benne hagytam a vizet. A nappali szobában a pusztulás réme, a mennyezetig érő filodendron mely leroskadt, leveleit elveszítette, ott heverték körülötte. Akkor éreztem először, hogy az a ház már nem otthonom. Csak el innét, csak már látnám a Fogadalmi templomot arra vágytam. Telefonáltam, érdeklődtem, hol kell a tíz márka értékű dinárt befizetni a kilépésre. A vámosoknak új telefonszámuk volt, a telefonkönyvben meg a régi. A tudakozót hívtam. A határon se tudtak útbaigazítást adni, hogy a vonaton utazóknak hol kell leadnia a kiutazási engedélyért a pénzt. Egy vámost már háromszor hívtam, mert nem tudtam a megoldást. Végül azt tanácsolta, hogy sírjak a határon, majd átengednek. Ilyen bizonytalanságban nem maradhatok, így az állomásra mentem megtudakolni. Meglepő, hogy Petőházán nem voltak emberek az utcán, utamon senkivel nem találkoztam. Rémisztő volt az utcai csend, ilyet nem tapasztaltam húsz év alatt. Máskor az ablakokból karácsonyfák világítottak. Kihalt városnak éreztem, ahol csak én élek. Félelmetes volt. Az állomáson dolgozó embertől kérdeztem, hol kell leadni a tíz márkát. Nagyon érthetően megfogalmazta. Utazzam Szabadkára, és az állomás épületében, ahol a legnagyobb a tömeg, ott kell befizetni a meghatározott összeget. A két sínbusz közül abba szálltam, ahol nem volt kalauz. Így tudtam ingyen utazni, hisz senki nem kérheti tőlem a jegyet, meg dinárom se volt. A szabadkai állomáson egy tolóablaknál valóban nagy tömeg volt. Arra gondoltam, most vagy elintézem tizenöt perc alatt, és mehetek vissza a vonattal, vagy négy és fél órát várhatok a hideg váróban, a következő vonatig. Akkor odatolakodtam a tolóablakhoz, előkészítettem az útlevelet és a pénzt. Mögöttem nagy tömeg, férfiak és vad szerbek kiabáltak, el kell verni. Meg azt kiabáltak: krv (vér), az nekem szólt. Minket az országhatárról küldtek vissza - szólt az egyik. Akkor ők autósok, gondoltam én, és nekik nem sokat jelent az öt perc. Az a sok haragos ember mind külföldre utazott, és váratlanul érte őket a hír, hogy a mai naptól, aki kilép az országból, tíz márkát kell fizetnie. A szervezetlenség szégyene, hogy a kötelező pénzüsszeget a határon nem lehet kifizetni, hanem vissza kell jönni Szabadkára, ami harminc kilométer. Mondtam nekik, hogy nekem ezzel a vonattal el kell utaznom, mert odaát várnak. Ki törődött azzal - különben se várt senki. Tudtam, hogy szemtelenül viselkedtem. Hazudni kell ebben az életben, mert nincs más megoldás. Ilyen világban élünk. Félttem, ideges voltam, csak ezt megússzam - gondoltam. Csak még egyszer érjek vissza Szegedre, Magyarországra, az én hazámba. Amikor megkaptam az igazolást a befizetett pénzről, azt mondták az emberek, hogy nem engednek el. Körülvettek, és elzárták az utam, élőfal szerb emberekből. De volt ott egy csomagtartóféle kéz magasságában, arra gyorsan fölmásztam, majd keresztül tornáztam magam, és irány a vonat. Tudtam, hogy nem jönnek utánam, mert elveszítik a sorukat. Ismételni senki nem merte utánam, mert akkor egy tömegverekedés indult volna, vagy ki tudja? Aztán újra a kalauz nélküli vonatba ültem. Amikor végre elindult a vonat, arra gondoltam, hogy soha többet nem jövök ide. Így érkeztem Petőházára a kiutazási engedéllyel. Ezek a hülye emberek, ez az egész hülye ország. Miért is kellett ide születni? Hazamentem, megfogtam a hideg telefonkagylót, és a lányomat hívtam. Boldog újévet kívántam neki, és elmondtam, hogy én ide csak tavaszra jövök újra, vagy soha többet. Lányom azt mondta, neki csak ez az egy otthona van. Lehet, ezt ő tudja. Nekem ott

van az otthonom, ahol megvannak az életemhez a feltételek. Meleg lakás, pénz, nyugalom. Nekem már az albérlet is otthonom, és a házam már nem otthonom. Csomagoltam, levettem egy festményt és a faliórát a falról.

Katihoz mentem. Azt mondta, felnéznek rám az áruházban, hogy mindent itt tudtam hagyni, és elmentem. Nem akartam bevallani, hogy Ferinél még nem kaptam ma enni. Mivel nem kértem ebédet, csomagolt egy szelet malachúst. Kati férje Röszkén dolgozik, azért van pénzük. Tegnap rendőr volt náluk, és elmondta barátnőm a történetet. Fia kerékpározott valahol a barátaival, és szüksége volt egy pumpára. Ismeretlenül bement egy házba, és illedelmesen pumpát kért, hogy felpumpálja a bicikli kerekét, és mehessen tovább. A házbeliék pénzt kértek tőle a használatáért, mivel nem volt márkájuk, így segítséget sem kaptak. A gyerekek megharagudtak, és kiszúrták a tulajdonos autógumiját, letörték a tükröt, és az autójába pisiltek. A tulajdonos azonban feljelentést tett. Majd per lesz belőle, és fizetnek büntetést. Sajnáltam Katit, mert ő nagyon rendes hozzám. Azt tanácsolta, hogy ne jöjjek vissza. Magamra gondoljak, és ne Ferire. Azt is mondta, hogy itt az emberek mindenhova gyalog mennek, még öt-hat kilométert is kénytelenek megtenni, mert nincs benzin.

Feri már keresett, mert elkészült az ebéd. Különböztetve azt hitte, megsértődtem valamiért. Nem volt hangulatom az evéshez, csak amennyi kell a létfenntartáshoz. Még kora tavasszal mondtam neki, hogy októberben öt márka lesz a fizetés. Akkor egy ember azt is mondta, hogy nem lesz kenyér és áram. Azt tanácsolta, menjek dolgozni Magyarországra, mert ott van minden. Aztán ha jó világ lesz, majd hazajössz. Elárulta Feri, hogy akkor nem akarta nekem elhinni. Egy-két hónap késéssel, de bejött minden elmondásom szerint. Decemberben tetőzött az infláció, egyhavi nyugdíjon egy levélborítékot lehetett venni. Mindig kevesebb lesz a dinár, mondtam Ferinek. Az emberek áttérnek a cserkereskedelemeire. Akkor tetőzik a nyomor, a nincstelenség. Utána majd lassan javul a helyzet. Csak bámult, aztán kérdezte, az hogy van? Elmagyaráztam neki, amikor még nem volt pénz, akkor is cserélték az emberek az árut. Ha nem lesz dinárod, akkor te adsz egy csaptelepet, és azért kapsz kenyeret. De megtörténhet, hogy öt-hat cserét is kell csinálnod, mire megkapod azt, amire szükséged van. Mert akinek kell a csaptelep, nem biztos, hogy van kenyere. Ebédet kaptam, különben egy falat kolbászt sem csomagolt nekem. Feri nem kísért az állomásra, mert fájt a lába, neki mindig van kifogása, ha nekem segíteni kell. A nagy hóban alig húztam a táskákat, időnként elakadtam. Nagyon sok ismerős volt az állomáson, mindenkit kísértek, csak engem nem. A vonaton sikerült menetirányba ülőhelyet kapni. Különös megnyugvás volt, amikor átléptük az országhatárt, biztonságot és erőt adott nekem. Csak azt vártam, hogy még egyszer meglássam a Fogadalmi templomot, melynek látványa olyan volt, mint valamikor Szabadka tornyát látni. Nálam a hazatérést jelképezi a torony, ez a szegedi torony is, a hazatérés tornya nekem. A keszegi torony soha nem volt a hazatérés tornya. Szegeden a villamost csak áttelepült délvidéki magyarok várták. Én taxiba ültem, mert elegendő volt a cipekedésből, úgyse utazom tavaszig. Örültem, hogy hazaértem, az albérleti meleg szoba megnyugvást adott. Soha nem gondoltam volna, hogy egyszer elhagyom az otthonom, és hogy idegenben jobban érzem magam. A festményt a falra akasztottam, a faliórát beindítottam, és csak ültem némán. Valószínűleg akkor lett az otthonom az a napfény nélküli szoba.

Az újév utáni első munkanapon leltároztunk és takarítottuk. Zoli, a volt petőházi szomszédom, aki szintén áttelepült, eljött boldog új esztendőre kívánni. Csak két pusztit adott magyar szokás szerint, mert Jugoszláviában három pusztit adnak egymásnak. Ott a magyar ember is átvette a szerb szokást. Nagyon jólesett a látogatása. Este Ibolya születésnapját tartottuk a boltban. Eljött a nagy társaság, már mindenki beszélt velem, csak még nem tudtam olyan felszabadultan viselkedni, mint ők. Ők mindig jókedvűek és kacagnak. Nem csinálnak nagy gondot semmiből, vagy nincs nagy gondjuk. Jó anyagi háttér van, a többit megoldják. Irci és

férje nagyon szépen táncolnak, szerintem harmóniában élnek, mert a táncban is jó az összhang. A torta nem nagyon fogyott, mert mindannyian ittak, mi viszont otthon sok süteményt fogyasztottunk, ha ünnepeltünk, mert a nők otthon nem isznak. Bágyadt voltam, pedig szerettem volna én is többet nevetni. Különböznék mindig jobb velük lenni, csak fárasztó, mert nekem még éjjel vargni kell, emiatt én voltam az első, aki hazajött. Otthon meglepve tapasztaltam, hogy fiam hozta a csomagokat, amit még az ősszel előkészítettem a tanyán. - Lehel nagyon törölgette a lábát - mondta Margit néni. Figyelmessége arra is kiterjed, hogy ha vendégségbe megy, sima talpú cipőt húz a lábára, hogy ne piszkolja az előszobát. Este magányosnak éreztem magam.

Szabadnapomon Berta és Ignác a fiamat hozták nekem. Meglepődtem a váratlan vendégeken. Lehel közölte, hogy barátjának befogadó nyilatkozat kellene, amit én adhatnék neki, mert nekem van ingatlanom Magyarországon. Hát ezért hozta be fiam a csomagokat! Még két naptárt is kaptam, fel is tettem a falra, nekem ezek az apró tárgyak is sokat jelentenek. Ignác gyakran jár Szegedre vásárolni, mint a többi, sok vajdasági ember. A napokban egy magyar ember betörte az orrát, csak azért, mert jugó. Úgy történt, hogy Ignác autójával megelőzött az úton egy másik autóst. A sofőr egy határ menti boltig követte őt, és ott amikor kiszállt, váratlanul orrba vágta. Vannak itt olyan emberek, akiknél a jugó rendszámú autó gyűlöletet vált ki, mert végül is nem tudja, hogy magyar ember, vagy szerb ül az autóban. Jönnek a jugók, és még előzni is merészkednek az úton, ez már egyesek számára felháborító. A baleset után fiam kölcsönözte barátjának a tb-kártyát, mert neki nincs se pénze, se biztosítása. Így részesült orvosi ellátásban. Csak anyja nevét kellett gyakorolnia, vagyis az én nevemet, és fiam születési idejét. Amikor hirtelen rákérdeztek, majdnem Torma Máriát mondott. Sajnáltam Ignácot, de visszakapta az élettől, mert a bumeráng visszaüt, hisz gyakran bántotta barátnőjét. Ilyenkor az az érzésem, hogy mégis van valami felsőbb irányítás.

Ignác ideges volt, amikor beléptünk a közjegyzőhöz. Én már olyan természetesen bemegyek bárhova, leülök, és már jól érzem magam. Én gyerekkoromban voltam félénk. Anyám gyakran elküldött nagypáához, mert akkoriban sok mindent kölcsönöztek az emberek faluhelyen, így tudtak élni a nagy szegénység miatt. Félelmemben nem mertem a lakásba bekopogni, ott álltam az ajtóban, és vártam a csodát. Amikor beléptem, már illedelmesen köszöntem, és kértem, amiért anyám küldött. Később jöttem volna haza, de nem mertem mondani. Ha nagypának névnapja volt, nem akartam gratulálni. Anyám szüleinek tizenhat unokája volt, és én voltam az egyedüli, aki nem köszöntötte fel őket.

Míg várakoztunk, fiam elmondta, hogy néhány napot a tanyán töltött, és nagyon jól érezte magát, mert időnként szüksége van magányra. Közben a közjegyző megfogalmazta, felolvasta, én aláírtam a befogadó nyilatkozatot. Letelepedési engedély benyújtásához ez nélkülözhetetlen, de ez egyben a befogadó részéről kötelesség is. Segíteni kell a vajdasági magyaroknak, hallom naponta a rádióban. Én meg ötvenévesen eljöttem egyedül, és találtam magamnak munkát. Van tanyám, házam, pénzem, és ez óriási önbizalmat ad nekem. Ha maradtam volna a házasságban, soha nem tudtam volna kibontakozni. Mindig mondtam is a férjemnek, hogy elveszi az egyéniséget, de őt nem érdekelte. A kárász utcai pizzériába mentünk. Boldog voltam, hogy fiammal ülhetek egy asztalnál. Azt mondta meghízott öt-hat kilót. Most van pénze, és ha éhes, akkor eszik krinolint két tojással, utána gesztenyepürét. Egy kicsit furcsálltam, hogy ilyen hirtelen megpocakosodott. Biztos sört is iszik. Én akkor eszem többet, ha kevés a pénzem, mert akkor nyugtalan vagyok. Míg várakoztunk, elvesztettem az időérzéke-
met. Semmi nem volt fontos, csak az, hogy fiamat láthatom, olyan volt, mint amilyennek elképzeltem kiskorában. Magas, szép és okos. Mondtam nekik, a velencei és a pesti pizza nem jó, csak az otthoni. Fiam rám nézett kérdően, te voltál Velencében? Elmondtam, hogy Lehel nemrégén Jugóban megkapta élete első munkalehetőségét. Táviratot küldtek, hogy felvették

postásnak - mehet dolgozni. Párizsba szeretnék utazni - de lakást akarok venni, és takarékoskodom. - Akkor soha nem mész! - mondta fiam. Előbb utazni kell, és utána lakás. Elmondtam, hogy esténként varrom a boltban összegyűjtött javításokat. Hol a géped? - kérdezte fiam. A szekrényben. Ha dolgozol, nem hallja Margit néni? Az előszobaajtó elé teszem a rádiót, a külső falhoz a gépet. A kis huncut - mondta a fiam. Továbbá elmondtam, hogy Ernő nagyszülei meghaltak egy hét leforgása alatt. Aztán néhány hét múlva az anyja is meghalt. Van valami összefüggés a halálesetek között? Mindannyian betegek voltak. Kató halálához az is hozzájárult, hogy váratlanul a férjéhez utazott Németországba, és ott egy másik asszonyt talált; amikor hazajött, öngyilkos lett, vagy infarktusa volt. Máté nem tudta elviselni azt a sok problémát, ami a családban történt. A történet úgy kezdődött, hogy Kató apja megölt egy fiatalembert. Pista bácsit börtönbe zárták. Az eset után Máté nemsokára elvette Katót feleségül. A fiatal pár ismeretlen helyre költözött, és nemsokára született egy fiuk. A továbbiakban Kató négy éven keresztül minden évben terhes volt, és vagy elvetélt, vagy koraszülés közben veszítette el a gyereket. Az ötödik terhességet már ellenőrzés mellett kórházban töltötte, végül is megszülte a második fiút. Közben múltak az évek, a gyilkos ártatlan feleség beleroppant a bánatba. Pista bácsi viszont nem látszott meggyötörtnek szabadulása után. A falu, ahol addig éltek, már csak szégyen volt számukra, onnét távozni kellett, a bosszú miatt is. Később hosszú évek múlva egy városban éltünk. Az áruházban dolgoztam, amikor viszont láttam a nénit. Feltűnt különös viselkedése. Néhány métert megtett egyenesen, aztán 360 fokot fordult, majd újra egyenesen haladt, és újra saját tengelye körül megfordult. A fiatalasszony súlyos cukorbetegséget kapott, majd méhét, petefészket eltávolították. A férj megelégedte a forgós anyósnal, a beteg feleséggel, és elment külföldre dolgozni. Akkoriban mondta nekem Kató, hogy férje pénztárcájában óvszert talált, amit nem otthon használt. Évente egyszer-kétszer hazajött a családot látogatni, akkor sem volt köztük kapcsolat. Aztán évekkel később kiütött a testvérháború, Ernő akkor Szarajevóban volt egyetemista, a tanulmányait félbeszakította. Szerencsére jött egy szerelem, Ernő megnősült, egy fia született. Egy hét végén Attila kihajtotta bátyja autóját a garázból. Diszkóba mentek lányokkal, fiúkkal. Hajnalban kissé bódultan, jogosítvány nélkül autóztak. A lányokat hazavitték, és a két barát folytatta az utat hazafelé. Attila egy kanyarban nem tudott uralkodni a kormány felett, és nekihajtott egy fának. A helyszínen meghalt.

Közben a hétvégi házuk a Duna mellett katonák lakhelyévé vált. Már csak egy biztonság volt Ernő számára, a felesége és a gyermeke. De a jó nem tart sokáig, Ernőt elhagyta a felesége. Magával vitte fiukat, és messzire költözött. Ernő eladta a tanyát, mert a fizetésből nem utazhatna olyan gyakran. Az ingatlanért kapott pénzen benzint vásárol feketén, mert a háború miatt a kutakon nincs benzin. A magára maradt embert gyakran látják iszogatni a kocsmák elveszett emberei közt.

Mondtam a fiának, hogy eladom a tanyát, mert lakást szeretnék vásárolni. Ő ellenezte. Én sem szívesen válok meg az ingatlantól, de nem élhetek mindig albérletben.

Most már hozhatnák a pizzát, szólta Ignác. Megdöbbenem, mert mindent kizártam magam körül; nem láttam az embereket, a termet, ahol voltunk, csak a mértani ábrákra emlékszem, melyek az asztalt díszítették. Bárhol tartózkodom, mindig megszámlolom az embereket, a tárgyakat a teremben, még az ablakokat és az ajtókat is. Utána a tárgyak részeit számlolom: az asztal és a szék lábait, a szék támláját. Egy virágnak a szárát, leveleit, szirmait. Az emberek testrészeit is számlolom, két szeme, orra, szája, két füle, az hat. Aztán számlolok tovább, feje, nyaka, teste, végtagjai, ujjai, majd a test nyílásait, ide csak azok tartoznak, ahova be lehet hatolni. Utoljára következnek az ember csontjai. Azonkívül az emberek ruházatát számlolom, az alsóneműtől egészen a kabátig. Később megyek a részletekbe, végső esetben már a gombokat is megszámlolom. Az emberek külső számai, a ruházati számok, és a csontok száma kere-

kítve 400. Ennyi egy ember, aztán beszorzom az ott megjelent személyek számával. Mikor kislány voltam, így gyarapítottam a számokat a tolltartómon, a változásokat naponta töröltem, újítottam. Megjegyeztem, hogy kit láttam, akár fél évvel azelőtt is. Ha még nem láttam, akkor máris írtam az embernek megfelelő számot. Falun éltem, nem sok emberrel találkoztam, így volt időm számba venni őket. Egy állatnak ugyanannyi a száma, mint az embernek. A szárnyasoknak kezük helyett szárnyuk volt, vagy száj helyett csőrük, de a végösszeg ugyanaz. Nálunk volt tíz tyúk, két malac, egy kutya, egy macska. A házaknak két szobája, két konyhája, egy kamrája, tíz ablaka, hat ajtaja, két kéménye. Egy utcában negyven ház, szorozva a házak összeadott számával. Amikor városba kerültem, abban a helyiségben számoltam, ahol éppen tartózkodtam, és a végösszeget már nem adtam össze. Ha egyedül vagyok, és várakozom a villamosra, gyorsan megszámolom az ablakait, az ajtóit, az emberek számát. Minél tovább várakozom, annál többet számolok. Az asztallapon három ábrát számoltam, és még az asztalok számát sem adtam össze, mert jól éreztem magam.

Később vettem észre Lehel zsebében a bicskát. Évekig nálam volt, és amikor fiam először jött a tanyára, úgy éreztem, visszaadhatom, azt mondtam neki, hogy megtaláltam. Akkor nem gondoltam, hogy ezzel Icát fenyegetheti. Emlékszem, kezébe vette, simogatta, úgy örült neki.

A finom, sajtos, sonkás, gombás pizza után üdítőt ittam, fiam sört, de sajnos evés után fiamnak megfájdult a gyomra. Később kávé rendeltünk, de nem volt tejszín, akkor javasoltam, hogy menjünk hozzám, és iszunk ott tejszínes kávé. Már fizetni akartunk, és sehol nem láttuk a pincért, ha felkelünk, azonnal itt terem, oktattam a társaságot, mert fiam újra a gyomrához nyúlt, és azt mondta, rosszul van. Gyerünk ki, mert itt fülledt a levegő. Nem miattam, mert én tudok legjobban túrni. Egyszer a lányom van rosszul, máskor a fiam. Borzalmas a gyerekeim szenvedéseit nézni. Fiam elmondta, hogy nem tud aludni, mert attól fél, elviszik itt is katonának. Volt ideg-összeroppanása, és azóta „valami” nem hagyja aludni. Kint a levegőn fiam jobban érezte magát, nálam már teljesen megszűntek panaszai, miközben ittuk a tejszínes kávé. Lehel szívesen használ szerb szavakat magyar beszéd közben. Nekem nagyon jó magyarul beszélni, és örülök, ha újabb magyar szavakat tanulok.

Szép napom volt, csak félek attól a bizonyos „valamitől”.

Januárban elég gyenge volt a forgalom a boltban. Nagyon igyekeztem, ezért ha valaki egy blúzt vásárolt, azonnal kínáltam neki harisnyanadrágot is. A vajdasági magyar mindig hullahoppot kér. Azt hiszi, az egész világon így nevezik a harisnyanadrágot. Ella sokat beszélt az amerikai életről, mert ott él az egyik fia. Elmondta, hogy az országnak nincs múltja, és ez nagyon látszik az embereken. Elmesélte a volt társát, akivel együtt kezdték ennek a boltnak a nyitását. Aztán ő maradt itt, mert az övé a bérleti jog. Ügyész ismerőse sokat segített neki. Arról is beszélt, hogy dolgozott nála egy Mónika. Egyszer beverte a fejét a hűtőbe, mentők vitték el. Amikor meggyógyult, felmondott neki. Ha valakivel probléma van, attól igyekszik szabadulni. Ezt nem mondta, de annyira egyértelmű volt. Akkor ha megbetegszem nekem is felmond? Ella nagyon szépen beszél magyarul. Mindet megteszek azért, hogy én is megtanuljak szebben beszélni anyanyelvemen.

A szabadnap az ügyintézés napja. Szemészetre mentem, nagyon szükséges volt már egy szemüvegcsere. Három órát várakoztam, hisz nekem nincs ismerősöm, és látják az adataimon, hogy jugoszláv állampolgár vagyok. Minket mindenhol mellőznek. Ott hallottam a hírt, hogy megöltek egy négytagú családot Szegeden. Már előzőleg megfenyegették őket, elővigyázatosságból taxival vitték a gyerekeket iskolába. Volt riasztójuk, közvetlen vonal a rendőrségre. Úgy tűnik, szabad akaratukból engedték be a gyilkost.

Hazafelé a Dóm téren sétáltam az árkádok alatt. Ezt sokszor kell végigjárni, mire minden szobor és dombormű megmarad az emlékezetemben. Sok ember sétál az utcán, de egyik se szeret engem. Csak valaki már szólna hozzám!

Este színházba mentem, nem tudtam, hogy előre kell jegyet váltani. A pénztárnál azt írta: minden jegy elkelt. A bal oldali bejáratnál kérdeztem a hölgyet, van-e mód az előadás megtekintésére. Ma nem lehet, mert a főnök nagyon szigorú. A jobb oldali bejárathoz mentem, a bácsi nagyon félti a helyét, ő sem akart beengedni. Már mindenki tudta, hogy szeretném megnézni az előadást. Egy hölgy azt ajánlotta, kérdezzem meg Sárikát, és mutatott egy csinos hölgyre. - Jó estét kívánok! - köszöntöttem a hölgyet. - Szabadkáról jöttem, hogy ezt a hangversenyt megnézzem, és nem kaptam jegyet. - Itt várakozzon! - majd jövök vissza. Mit tehettem? - türelmesen várakoztam, közben gyönyörködtem a pompás színházban. Később visszajött Sárika, és azt mondta, menjek vele. A bejáratnál van a pénztár és a ruhatár. Egy szinttel feljebb a büfé, és sok lépcső vezet a földszinti nézőtérre. A zenekar már a helyén ült, amikor belibbentem a hetedik sorba. A terem díszfényben, egy hölgy ismertette a műsort. Csak a végét hallottam: Mozart. Mindenki ült a helyén rajtam kívül, és akkor belépett Kobayasi. A karmesterek vetélkedőjén láttam először. Már régóta kívántam részt venni egy hangversenyen, ahol ő vezényel. A kívánságok teljesednek, ha nagyon akarjuk. Biztos azért segítettek, mert látták, hogy nem adom fel a küzdelmet. Végre itt lehetek, erre vágytam mindig, színház, hangverseny, élet. Kobayasi a zene nyelvén szólt minden emberhez. A zene világa egy más világ, ott mindenki egyet akar, a karmester, a zenészek a nézők: a zene élvezetét. Ilyen szép hangversenyt még nem hallottam életemben. Ugyan hol hallottam volna? A szünetben egy vevőm köszönt: - Kezét csókolom! Ötvenéves koromig így nem köszönt senki. A második részben Brahmsot hallgattunk. A hangverseny végén, amikor már többször visszatapsoltuk, Kobayasi megszólalt magyarul. Csinálunk egy ráadást, Dvorzsák szláv táncát adjuk elő. Kár, hogy vége volt, mert reggelig hallgattam volna, de egyszer mindennek vége van. Boldog voltam, és gondoltam, ezért a néhány óráért is érdemes volt megszületni.

Az előadás után lányomat hívtam, két hete nem jelentkezik, de akkor se találtam otthon, vagy nem szóltak neki. Mivel Ferivel álmodtam, őt is felhívtam. Te nem is jelentkezel? Mintha ő jelentkezne. Nincs pénzem - mondtam neki. A lábán a köszvény nem múlik. Diétázni kell - oktattam őt, mert ez a túltápláltság betegsége. Nevettem magamban, és magam előtt képzeltem azt a nagy testet, ahogy ül az asztalnál, és csak eszik. Mindig jobban fog lihegni.

Másnap feltöltődve indultam dolgozni. Ella és Ibolya nem járnak színházba, se hangversenyre, nincs semmi kulturális igényük. Az a szerencse, hogy jók hozzám. Probléma azért akad mindig, mert elloptak két ruhát. Ella egyedül hagyott, bement a raktárba telefonálni. A nagy boltot egy személy nem tudja átlátni. Megijedtem, hogy ezután felmondás jár, de megoldotta, mert az öltönyöket feláraztuk, így majd a vevő megfizeti a kárt.

Otthon eszembe jutott, hogy a lányom sem jelentkezik, pedig miatta jöttem a bizonytalanságba. A fiam még nem volt a boltban. Este Feri telefonált, ez volt első hívása öt hónap alatt. Kaptam táviratot, hogy menjek dolgozni az áruházba. - Nem megyek vissza - mondtam neki. Kérdezte, mikor megyek haza? - Nincs pénzem! - válaszoltam. Az ilyen válasz a legjobb megoldás. Különbösen felsorolt egy árulistát, ha megyek, mit vigyek neki. Puszilla - mondta búcsúzóul. Ezt az életet nem adom fel. Majd egyszer talállok társat is, azért a kis szexért nem megyek Ferihez.

Már tavaszüzengető februári nap volt, amikor kimentem a tanyára. A buszról leszállva, megcsapott a jó levegő. Zöldellt a fű, özek napoztak, fácánok rikácsoltak. A tanyám kertjében hóvirágot találtam, és én dalolni kezdtem. Most, amikor minden virág nyílik, most, amikor vége van a fagyos télnek. Minden rendben, nem loptak el semmit. Csak az egerek jelenléte

volt látható, még a főzőkanalat is megrágták. A kemencés szobában egy galamb csontváza és tollai voltak a kövezeten. Titokzatosnak tűnt, de aztán megfejtettem a rejtélyt. Mivel a kályha ajtaja nyitva volt, valószínűleg a kéményen keresztül érkezett.

Később sok csomaggal indultam az albérletbe.

Másnap felhívott az áruházi főnököm. Egy két napon belül menjek dolgozni, de már holnap is kezdhetek. Mondtam, hogy én most nem tudok, május elseje volt megbeszélve. De akkor biztos akarok menni dolgozni? Nem tudom miért válaszoltam azt, hogy igen. - Feltétlenül menjek el, és megbeszéljük - mondta Ivica. Egy kicsit felzaklatott, mert eszembe jutott minden jó, ami ott történt. Eszembe jutott a házam, a Feri, a barátnők, a sok vevő, aki köszön nekem az utcán, és megkérdezik - hogy vagyok? Ez nem mindegy, hogy számítanak rám. Tíz évig vártam, hogy az áruházban dolgozzam. Senkit nem vettem fel képesítés nélkül, csak engem, aztán meg otthagytam mindent. - Most mit csinálsz? - kérdezte Ella. - Visszamész? - Nem. Én itt maradok Magyarországon.

Nem sok vevő volt a boltban, és volt időm kinézni az utcára. Fiam a bolt előtt ment el, és nem jött be. Az áruházba mindennap jött iskolába indulása előtt, mert szendvicset készítettem neki. Egy nagy kiflit telepakoltam felvágottal, sajttal. Ott várta a buszt húsz méterre az áruháztól, amikor gimnáziumba járt. Akkor se miattam jött, hanem behozta az éhség. Lehet, hogy soha többet nem lesz otthonom? Akkor ott a boltban elfogott a sírás, nagyokat nyeltem, hogy visszafojtsam a sírást. Csak sóhajtoztam, és arra gondoltam, minnek is jöttem ide.

Otthon, amikor egyedül maradtam, akkor is csak sírtam. Jó volna, ha valami szép, kellemes is történe velem. Valaki örömet szerezne nekem, de olyan nincs, azt csak én szoktam másoknak. Akkor éreztem először honvágyat.

Álmomban otthon voltam, tavasz volt, pompás volt a kertem, ibolya illatát éreztem.

Egy ismerősöm táncmulatságra hívott. Két választási lehetőséget adtam magamnak arra a napra, vagy elmegyek Petőházára, de akkor újra szomorú leszek, ha meglátom az otthonom, vagy elmegyek szórakozni. Szinte utolsó nap döntöttem, jegyet sem vettem. Ibolyával azon a szombaton a mulatságról beszélgettünk. Amikor nem volt vevőnk a boltban, szebbnél szebb ruhákat próbáltam. A választásom egy gyönyörű, vállpántos, testhez álló, fekete ruha volt, az alján ezüst fodorral. Egy kicsit merész, de nagyon jól éreztem benne magam. A ruha nagyon drága volt, és akkor nem költekezhettem. Kolleganőnek viszont volt egy jó ötlete. Ma szombat van, mi zárjuk a boltot. Vidd el a ruhát, és hétfőn visszahozod. Ella meg sem tudja. Boldogan csomagoltam a ruhát Ibolya beleegyezésével, hisz megbíztam benne.

A délutáni alvás után nagy készülődésbe fogtam. A rég nem használt antik ezüst ékszereket vettem elő, a ruhát próbálgattam, a cipőt, még tánclépéseket is lejtettem, hisz oly rég táncoltam már. Indulásom előtt fél órával, váratlanul megérkezett Szabadkáról régi barátnőm, Margitka.

Te hova készülsz? Egy esti zenés mulatságra megyek! Kivel? Egyedül!

Magányosan nem szoktak bálba menni - utasított a barátnőm. - Az engem nem érdekel - válaszoltam. Te azt is mondtad, hogy ne költözzem Szegedre! - Margitka az utolsó percig igyekezett lebeszélni, de hiába. Aki nem segít, azt nem engedem befolyásolni, mert ez az én életem. Ha kenyeret adna, lehet, hogy hallgatnék rá. Szerencsére nem akart jönni velem. Ha már annyira akarsz menni, akkor ne siess, ne legyél az első! Nem figyeltem rá, pihenj, olvass, majd jövök. A térképen megkerestem az utcát, és indultam. Nem fekszem le, mondta a barátnőm, úgysem maradsz sokáig!

Belibbentem a nagy terembe, ahol a zenekar már muzsikált. Az asztaloknál csupa ismeretlen emberek ültek. Elmentem leadni a kabátomat, kerestem a szervezőt, kezem nyújtottam, bemutatkoztam. Egy pillanatra elnémultam, úgy elbűvölt a csodálatos szeme, és valami különös, soha nem érzett érzés kerített hatalmába. - Hova akar ülni? - kérdezte. - Én csak egy embert ismerek - válaszoltam. Még mindig nem tértem észhez, amikor megjelent előttem a szép szemű, és újra bemutatkozott. Ő Komáromi Árkosz. Aztán eltűnt, és én tágra nyílt szemmel néztem utána. A zenészek újra megszólaltatták hangszerüket, a párok táncolni mentek. Egyedül maradtam, és akkor megjelent ő, aki megigézett, és táncba mentünk. Ringtunk a zene ritmusára, és néztünk egymás szemébe. Forgott a világ is, nem csak a táncterem. Vacsora közben nem láttam őt sehol, pedig mindenhol kerestem. Közben ismerkedtem az emberekkel.

A változatos étel elfogyasztása után Árkosz újra felkért táncolni, évek óta nem táncoltam már, de akkor olyan jó volt tangózni, egyszerre megfiatalodtam. Amikor csárdást muzsikáltak a zenészek, nagy kört alkotva roptuk a táncot. A szép szemű nem csak a szemembe nézett, a vállamat is szemlélte, a melleimet, a lábamat. Mindenki mulatott, nagy volt a vidgalalom. Aztán nőválaszkor mindenhol őt kerestem. Egyszer csak megpillantottam távol egyik sarokban, hallgatagon ült egy asszony mellett, és nézett a semmibe. Hát akkor ennek az embernek van felesége? Azonnal felkeltem, mentem a kabátoméért, és indultam haza. Árkosz kikísért, közben megkérdezte, hol dolgozom. - A Jókai boltban - válaszoltam.

Margitka csodálkozott, hogy olyan későn jöttem haza. Te, olyan jó volt ez a mulatság, sokat táncoltam. Gyerünk aludni, késő van már - mondogatta. Már csukott szemmel se láttam mást, csak azt a szép tekintetet. Miért van az ilyen szép szeműnek felesége?

Másnap Margitka egész nap nálam volt, az otthoni nehézségekről beszélt. Nem akartál jönni dolgozni Szegedre, pedig neked jobb lehetőségeid voltak, mint nekem. Egy óvónő több fizetést kap, mint egy kereskedő, és csak fél napot dolgozik. Márk miatt nem jöttem, te is tudod. Én viszont otthagytam Ferit. Később nehezen viseltem a jelenlétét is, mert én csak álmódítottam. Ki tudja, láthatom-e még a táncosomat az életben? Csak a keresztnévét jegyeztem meg, semmi mást nem tudtam róla.

Hétfőn Margitka visszautazott. A ruhát visszavittem a boltba. Ibolyával megbeszéltük a szombati mulatságot, hogy sokat táncoltam, jól éreztem magam. Zoli jött a boltba, elmondta, hogy ő tagja a Vajdaságból áttelepült magyarok klubjának. Keddi napokon menjek be ismerkedni az emberekkel. Munka után mélézva sétáltam haza, Árkoszra gondoltam. Nézelődtem, gyönyörködtem a város épületeiben. Egy mozi mellett haladtam, pattogatott kukorica illatát éreztem. Mentem a szag után, és vettem egy zacskóval. Amikor kijöttem, szembejött velem Komáromi. Micsoda véletlen - gondoltam. Mint utólag kiderült, követett egész úton, és akkor tudott megelőzni, amikor a csemegét vásároltam. Elmondta, hogy itt dolgozik a közelben, mint programozó. Általában a nagy élmény, amit mindenkinek elmondunk, hogy mikor érkeztünk Magyarországra és miért. Az ő története sem szokványos. Szegeden tartózkodott, amikor az újvidéki televízió bemondta, a katonaköteles korú férfiak érvényes útlevelemmel sem hagyhatják el Jugoszláviát. Egyértelmű volt, hogy itt marad, mert ha hazamegy, akár katonának is elvihetik. Később felesége és fia jöttek utána. Nekem úgy tűnt, de Árkosznak is, hogy mi már láttuk valahol egymást. Egy évig tanított abban a gimnáziumban, ahol a gyerekeim tanultak. Amikor már a fiam befejezte a tanulást, és a lányom még nem kezdte, az iskola titkáránál voltam egyszer. Te jöttél ki a tanáriból, farmernadrág volt rajtad, odapillantottál hozzám, de nem köszöntél. Emlékszem én is a jelenetre, nézett felém Árkosz. Az ajtónál álltal jobbra tölem. Tehát kilenc évvel ezelőtt volt az első találkozásunk. Hazakísért, bementem a lakásba, nem is tudom miért, mert utána elsétáltunk az irodába, ahol ő dolgozik. Megbeszéltük, hogy tegezzük egymást. Árkosz megcsókolt, mellém ült, a vállamra tette a kezét. Így

beszélgettünk, amikor meglepett bennünket a felesége. Bemutatott neki, aztán elmentem haza. Mi lesz ezután? Mert valami bizsergett bennem, valami nyughatatlan, különös érzés.

Másnap felkerestem Árkoszt, hogy közöljem vele, nem jövök többet beszélgetni. Te nős ember vagy! - akartam mondani, de elnémultam. Ő viszont nagyon megörült érkezésemnek. Kérte foglaljak helyet, majd megmutatja, hogy kell dolgozni a számítógépen. Amikor leültem a közelébe, akkor valami sugárzott belőle, ami engem úgy elbűvölt, hogy nem tudtam mozdulni mellőle. Mikor voltál színházban? Megélhetésed biztosítva van? Ezeket kérdezte, míg írtuk a szöveget. Budai Ilona műsorát hallgatja a rádióban, és a „Húsz perc alatt a világ körül” - című műsort. Közös műsorok, mert ezeket én is mindig figyelemmel kísérem. - Menjünk holnap moziba! - mondta.

Ilyen hangulatban tértem nyugovóra.

Ébredéskor mindig el vagyok keseredve, hogy a fiam nem jön hozzám, hogy a lányom nem hív. De az a tudat, hogy van munkahelyem, egészséges vagyok, egy óriási önbizalmat ad. Míg reggel készülődtem, Margit néni azt mondogatta, hogy burzsuj vagyok. Szegény Attila meg munka nélkül, mert itt a sok bevándorló. Én nem vettem el az unokája munkáját, aki akar dolgozni, az talál magának. Ezzel megbántott egy kicsit. Majd árulom a tanyát, és igyekszem lakást venni magamnak. Még nem tudom, hogy, de majd megoldom. Szépen felöltöztem, és indultam dolgozni. Minden reggel veszek magamnak valami jó péksüteményt. Egyik nap diósat, máskor szezámagost, így sorba próbálok minden ízt. Ilyen lehetőség Petőházán nem volt. Csak sima kifli és pereg volt a választék az áruházban.

Ella szomorú volt, mert nincs annyi bevétel a boltban, mint amennyire számított. Jövő héten megy vásárolni, szeretne engem is magával vinni, ha lesz aki dolgozik helyettem. Amikor vele dolgozom, nincs lazítás, sőt másnapra is ki van adva a parancs: átrakni a ruhákat a blúzok helyére, vállfákat cserélni, és legalább húsz ruhát átvasalni. Nagyon leköt a munkám, túl sok idő nincs gondolkodásra. A januári hónapra 16 ezer Ft fizetést kaptam, Ibolya ugyanannyi munkáért 24 ezret, azért, mert ő szegedi magyar.

Siflis Zoltán: Temetetlen holtak című video-dokumentumfilmjének bemutatója volt a moziban. Ezt a filmet már két évvel azelőtt közvetítette a Panoráma című tévéműsor. Amikor a moziterembe léptem, Árkosz fogadott. Amikor a film elkezdődött, odaült mellém, így maradtunk az utolsó sorban. Ahogy a villanyok kialudtak, egy férfi hangja hallatszott a sötétben. Lehet az utolsó sorban csókolózni! - Gyerünk előrébb, ne legyen gond! - mondtam Árkosznak. Csak maradjunk, és megfogta a kezem, olyan jó bizsergést még nem éreztem az életemben. Így néztük végig a megható történetet. A vetítés befejezése után bemutatót a szerzőnek. Néhány érdeklődővel együtt leültünk beszélgetni a filmről, de mi állandóan egymást néztük. Aztán teát hoztak, tudtam, hogy Árkosz meg fog kínálni, és majd kérdezi, hány cukorral kérem - mert itt ez a szokás. Csak mutattam, hogy egy kanállal, már fél szavakból is értjük egymást - sőt szavak nélkül is. Tizenkét férfi és négy nő volt, ami csodálatos összeállítás, hisz nagyon szeretek férfiak között lenni. Volt egy újságíró, egy történész, végre okos emberek között lehettem. Lényegében a szerbek hódításáról volt szó, és a meghódított területek benépesítéséről. A VMDK két helyet kapott a Parlamentben. Vajdaságban a gazdaság helyrehozása túl nehéz feladat lesz, mert az állami jövedelem 80% háborús kiadásokra megy. A terv szerint a magyarlakta területekről a szerb menekülteket a háború után majd visszaküldik. Ezt a feladatot a magyar polgármesterek kapják, ez az ő hatáskörük lesz. Koszovó helyzete még rendezetlen, Makedónia és Vajdaság úgyszintén. Siflis Zoltánnak, a film szerzőjének személyes jelenléte fontos volt. Elmagyarázta, hogy a szlovénok és a horvátok negyvenöt évig gazdasági fölényt élveztek Szerbiában. Ezért más megoldásuk nem volt a szerbeknek a fölény leküzdésére, csak a háború. Így is lehet látni, van itt sok variáció. Jeszenszky Géza külügy-

miniszter jugoszláviai látogatása óta, úgy tűnik, jót akar a kormány a vajdasági magyaroknak, de nem tudni, mi a háttér. Pánity azt mondta: a magyarok csak főzzenek jó csirkepaprikást, és ne törődjenek a politikával. Azt hittem, elszakadok a Vajdaságtól, és nem érdekel az ottani élet, de már látom, hogy azt nem lehet. Amikor a beszélgetésnek vége lett, Árkosz hazakísért, és szájon csókolt. Búcsúzóul azt mondta, kell mennie, mert fázik. Amikor egyedül maradtam, álmodoztam, mint egy szerelmes kislány, felidéztem a multság különös részleteit.

Álmomban a tanyán voltam, ahol napsütés volt és illatozó virágok. Üzenetnek éreztem, hogy ott kellene folytatni, ahol abbahagytam: jogosítvány megszerzése, tanyafelújítás, fürdőszoba. Közel lennék a földhöz, hisz a föld szaga vonz, ott napfény van, és jó levegő. Napfelkeltére ébredni, madarak hangját hallani, zenét bömböltetni, énekelni, sírni. Elmerengni napnyugtakor. Aztán a merengésnek vége szakadt, és dolgozni mentem. Akkor beszélgettünk Ibolyával először üzleti dolgokról. Mondtam, hogy ebből az árukészletből nem lehet nagy forgalmat megvalósítani. Ella nem tud vásárolni, amit rálöcsölnek, azt megveszi, nem is gondolkodik. Nemrégén vett néhány világos színű ballonkabátot, ami nem mosható. Ki vesz olyan kabátot, amit hetente kell vinni a tisztítóba. Kolleganővel több szempontból egyezik a véleményünk. Jó volt ez az eszmecsere, csak eddig féltem, mert nem tudom a helyzetét. Besúgó is lehet, ha ötven százalékkal több a fizetése, egyforma munkáért. Később úgy láttam, hogy fiam ment el a bolt előtt, kiszaladtam, de hiába, nem ő volt. Este kívántam fiamhoz, lányomhoz menni, de csak szomorkodtam az albérletben.

Már tavaszodik, érezni a tavasz illatát. Sétáltam a Széchenyi téren, a Tisza Lajos-szobornál hosszan időztem. Szeged újjáépítését irányító királyi biztosnak, már életében elhatározták, hogy szobrot állítanak tiszteletére. Fadrusz János javaslatára döntöttek, hogy a helyszín a Tisza Szálló előtti hely legyen. Azon elmélkedtem, hogy a gyerekeim miért nem szeretnek, amikor én imádom őket. A lányomnak fáj, hogy arra a helyre, és abba a családba született, de én arról nem tehetek. Én gyermeket akartam, de őt nem választhattam, ő akart születni. Miért van érzelmileg olyan távol tőlem? Ezt nem is értem. Sorban mindenkit elveszíték, akit szeretek, élnek, és mégse láthatom őket. A lányom az utóbbi időben tele van problémával, panasszal, de nem tudok rajta segíteni. Ezek olyan dolgok, amit neki kell megoldani. Ideges türelmetlen, egyáltalán nem törődik velem. Már a hajam se vette észre, semmit nem kérdezett. Karácsonykor alighogy megérkezett, máris csak azt mondta, minek is jöttem. Utolsó találkozásunkkor nem volt kedve beszélgetni sem. Valamikor olyan jókat csevegtünk, egy kicsit törődött is velem, most már az is megszűnt. Senkinek nem hiányzom, ez szörnyű. Így múlnak a napok, a hetek.

Egyik reggel vérvételre mentem, azért mert elmaradt. Délután átmentem az eredményért, ami harminc méterre van az üzlettől. Ella ideges volt, mert az ő tudta nélkül távoztam, különben is Ibolyát kérdeztem, és egész nap dolgozom ebédszünet nélkül. A vizelet eredménye kétes, de azt mondták a laborban, két hét múlva ismételni kell. A nőgyógyász azt mondta, hogy már nem vagyok termékeny, 1%-ot adott a terhességre, de azért meg kell nézni.

Másnap szabadnapos voltam, de bevitettem a megígért varrást. Ahogy beléptem, Ella azonnal bírált. A bőrruházat-átvételt három példányban írjuk. Egy példányt adunk vevőnek, a másikat a javításra váró kabát zsebébe kell tenni, az utolsó marad a tömbben. Állítólag összecseréltem, és azt a példányt, amit a vevőnek kellett volna adni, azt hagytam a javítanivalóban. Ez most olyan nagy baj, hogy engem a szabadnapomon bántani kell? Ezenkívül nem íratam alá, hogy a vevő beleegyezik a javításba. Ibolya jelzett, nyugi, nyugi. Még ilyen nem volt a három hónap alatt, úgy be van tojva, hogy mindenkiben rosszat lát. Igaza van, hogy nem íratam alá, de megbeszéltem a vevővel, én nem látom olyan rossznak az embereket, mint ő. Ibolya kérdezte, kérek-e teát? Aztán két órát bent voltam, dolgoztam, mert olyan sokan voltak, hogy ketten

nem győzték kiszolgálni a vevőket. Hozták a sok ruhajavítást, meg Ibolyának a kirakatba kellett mennie elhozni egy ruhát. Ibolya megköszönte a segítséget. Később Ella sírt, hogy nincs pénze kifizetni az árut. Nagyon ideges, mert kétmilliója áll az áruban, és lassan forog a pénze. Ez tragédia.

Bankba mentem érdeklődni a lakáshitel feltételeit, a tízéves kölcsönre 28% a kamat.

Este az irodába siettem, mert Árkosz hívott, amikor megkeresett a boltban, miután kopogott a szobám ablakán, és nem voltam otthon. Egy kinyomtatott szöveg hibáit javítottam. Rátaláltam a csináltuk szóra, mondtam neki, hogy minden csináltuk-ra van szebb kifejezés, a házat nem csinálják, hanem építik. Aztán egy hosszú mondatból kettőt szerkesztettem, majd diktáltam Árkosznak egy hosszú szöveget. Árkosz azt hitte, negyvennégy éves vagyok, mert múltkor megakadt a szemem azon a számon, és nem nézek ki többnek. Elmegyünk egy vendéglőbe, és megiszunk valamit? - kérdezte. Míg az üdítőt ittuk, szembe ült velem a szép szemű, megfogta a kezem. Beszélgettünk okos, értelmes dolgokról. Később egy könyvesbolt mellett haladtunk. Salvador Dali könyve volt a kirakatban. Kérdeztem, kedveli-e a képeit, azt mondta, ő Csontvárit szereti! A magányos cédrust? Nem, hanem a másikat. Én is azt kedvelem. Ugye milyen szép az a tánc, amit ott lejtenek a lányok? Én viszont szeretem Dali képeit is, különösen a síró ébresztőórát. Tudod milyen lenyűgöző látvány, eredetiben látni Csontvári műveit! Te voltál Pécssett? Voltam bizony! - válaszolta Árkosz. De jó neked. Úgy tudom, hogy Pesten kiállítás lesz Csontvári festményeiből, majd ott én is megnézem. Én Beethoven zenéjét szeretem, a Pásztor és a kilencedik szimfóniát. Én a romantikusokat kedvelem, szólalt meg. Csajkovszkit? - kérdeztem. Igen, eltaláltad. Amikor hazakísért Árkosz, megálltam az ajtóban, de nem hívtam be. Te nem szoktál vendégeket fogadni? De igen, tegnap is voltak szabadkai vendégeim. Jó volt veled beszélgetni, mondta, máskor is gyere be az irodába. Gyere, megpuszillak - mondta, és megcsókolt. Ez nem puszi, hanem csók - mondtam neki. Hát akkor csók! Nagyon akart csókolózni, de én nem akartam, mert nős ember, pedig de jó a csókja! Amikor egyedül maradtam, azt hittem, megzavarodok, annyira kívántam őt.

Éjjel egykor már ébren voltam, mert fájt a fogam, gyógyszert vettem be, és aztán visszaaludtam. Az üzletben mondtam Ellának, hogy nehéz napom lesz, mert fáj a fogam. Azt mondta, majd behívja Ibolyát dolgozni, mert a fogfájás úgyse múlik el. Igaza volt, a fájdalom fokozódott, az arcom verejtékezett, már nemcsak a fogam fájt, hanem a fülem is. Már remegtem, hányingerem volt, alig tudtam beszélni. Mikor Ibolya megérkezett, átjött velem a fogászatra, ahol egy órát vártunk. Én ideges voltam Ella miatt, hisz egyedül van a boltban. Ibolya végtelesen aranyos volt, türelmesen várt, aztán beszélt az orvossal. A főorvosnő megnézte a fogam, azt mondta, lyukas, de nem kell kivenni. Menjek el röntgenre, ami a rendelő mellett van. Micsoda szervezés. Szabadkán ilyen nincs. Egy vastag mellényt húztam fel a sugárveszély miatt, itt jobban vigyáznak az emberekre. Pillanatok alatt kész volt, és már mentem is kezelésre. Azt mondta, majd megfürja a kanálist, utána már enyhül a fájdalom. Aztán az undor a kifolyó genny miatt, még azt is gondolhattam, hogy terhes vagyok. Műanyag poharat kaptam vízzel, hogy öblögessen a fogam. Fúrás közben vízzel csillapította a fájdalmat, nem szárazon fűrt, micsoda figyelmesség. Sok víz összegyűlt a számban, azt mondta, árvíz. Milyen jó, hogy magyar emberek között élek. Amikor kitántorogtam a rendelőből, beálltam a sorba, és vártam a vizeleteredményt. Negatív. Csodálatos ötvenévesnek lenni. Most aztán élvezni kell az életet. Egész életemben probléma volt a terhességtől való félelem, most ennek vége!

Árkoszt hívtam, az üzenetrögzítőn akartam hagyni üzenetet, de aztán meggondoltam. Később újra hívtam, akkor már ő vette fel. Nem ismerte meg a hangom. Hol vagy? - kérdezte. Dolgozom. Olvastam a Délmagyarban, hogy a kedvenc képedet mégse viszik Pestre. A vasárnap

nem biztos, de kedden menjünk moziba, mondta ő. Megpróbálok Árkossal egy szex nélküli kapcsolatot teremteni, pedig nagyon kívánom.

Újra álmodtam. Egy lakatlan, vizes házból siettem kifelé.

Jókedvvel ébredtem, örültem, hogy nem fáj a fogam, és itt élhetek, hisz Szeged a bőség városa. Az a tudat, hogy itt van mit enni, megnyugvást ad. Petőháza a nyomor városa. Közben szuggeráltam. Árkosz, gyere velem sétálni! Mást se csináltam, csak arra gondoltam és mondogattam, hangosan. Árkosz, gyere! Végül is úgy gondoltam, ha nem jön, mert csak ötven százalékot mondott, én akkor is elmegyek. Megeszek egy fagylaltot, és kimegyek a Tisza-partra. Megmostam a hajam, a vörös kosztümöt vettem fel, hozzá bőrcsizmát. Szóltam Margit néninek, ha valaki keres, mondja meg, hogy sétálni mentem. Margit néni felkelt, és kikísért. - Olyan szép vagy - mondta. Amikor kizártam az előszobát, megszólalt a csengő. A nyitott ajtóban ott állt Árkosz. Ez nem lehet igaz, ezt vártam és a vágyam teljesült. - Merre megyünk? - kérdezte. Menjünk a folyópartra. Szinte hihetetlen, hogy tudtunk egyszerre az ajtóhoz érkezni. - Nincs meleged a kabátban? - kérdeztem, és így volt alkalom mélyen a szemébe nézni. Sétáltunk és beszélgettünk. Beteg volt a gyereke. Felesége Jugóban volt, és azt álmodta, hogy lejárt az útlevele, megijedt, mi lesz, ha nem jöhet ide. Most már attól félünk, mondtam neki. Gyakran megálltunk, és néztük a Tiszát. Ő Jugóban is a folyó mellett élt. Árkosz sokkal többet beszélt, mint én, annyira boldog voltam, hogy eleinte beszélni sem tudtam a meghatottságtól. Örülök, hogy jöttél velem sétálni, mondtam neki. Hát még én hogy örülök, válaszolta. Gyakran megálltunk, és csókolóztunk. Jó tested van, és szép melleid. A táncmulatságon fél órát álltam a konyhaajtóban, amikor ti vacsoráztatok, és téged néztelek. Még ilyen nőt nem láttam. - A termékenység szimbóluma vagy! - mondta Árkosz. Amikor táncoltál, azok a gömbölyű melleid, olyan szexis voltál. A nagylány elmegy táncolni. Úgy bizony. A ruha nagyon jól áll rajtad. Az nem az én ruhám, de megtetszett a boltban, felvettem, és utána visszavittem. Eszébe se jutott volna, hogy a kereskedők ilyet csinálnak. Azt mondta, míg le nem bukik, akar velem találkozni, a kezem nem fogja meg, mert sok az ismerőse. Néhányan köszöntek is neki.

Ő két és fél éve itt él, de még nem volt színházban. Sokszor megálltunk és emlékeztünk, ő a Tiszára, én a Dunára. Rendkívüli élmény volt számomra, hogy végre nem egyedül sétálok. Belemelegedtünk a csókolózásba, majd újra andalogtunk, nem mindig tudtam mindenre figyelni, mert úgy elbűvölt az a csodálatos ember. Távol autók robogtak, fityók magyar rendszámmal. Azok mind áttelepült emberek autói voltak, mert a fityót ott gyártották. Árkosz elmondta, hogy Szegeden van egy picit házuk, nyolcezer márkáért vették. Nekem meg van egy szép tanyám, hatezerért vettem három évvel ezelőtt. Árulom, mert lakást szeretnék venni. Bérleti jogot ne vegyél, az genny. Ha ügyvédhez mérsz, csakis vajdasági magyarhoz menjél, tanácsolta nekem. A Tisza túloldalán tábor tüzet fedezett fel. Te tudod, hogy azok vajdaságiak. Két órát sétáltunk, nem éreztem fáradtságot, hideget, meleget. Azt sem tudom, poros volt-e az út, vagy sáros. Semmit nem tudok, csak azt, hogy nagyon boldog voltam. A Tiszát, a város szépségét együtt fedeztük fel, és élveztük. Nézd a hidat, nézd a fákat, a madarakat. Ott az a ház, a mögött lakom, mondta Árkosz. Olyan közelnek tűnik, pedig messze van. Én csak a házak között érzem a távolságot. Így nem tudom, mennyi lehet. Az otthoni kertjét mesélte, amit évek óta nem látott. Az én házam előtt van előkert - folytattam az emlékezést. Háromfajta fenyő van, ezüstfenyő, túlevelű és a hagyományos. Az utcán a gyalogút és az autóút között is fű van. Van fűnyíróm, árammal működik. Az utcai kerítésem huszonkét méter. A bejárat közepén van, a bal kanyarnál van három apró növéssű tuja. A ház keleti oldalán fügebokor, mellette málna és szeder, utána még két fügefafa, majd két szelídgesztenye. Távolságban egy nagy cseresznyefa, majd egy meggyfa, és a végén egy körtefa. A kert végében egy diófa termeli nekünk a bőséget. A ház végén van egy melléképület, az előtt egy füves rész, ahol a gyerekek hintái, és egy karika tornázásra. A pástot ribizlibokrok szegélyezik. A bokrokon túl,

mazsolaszőlő terem. A melléképület előtt egy kőasztal és két kőpad, mögötte két hatalmas mogyoróbokor. Aztán egy szilvafa, két barackfa, egy nyári alma, és még két nagy bokor mogyoró. A kertben száz bokor földieper, melyet kétévenként újítottam, hogy mindig legyen a gyerekeknek. Egymás szavába vágtunk, annyi mondanivalónk volt egymásnak. Az ő kertjében cinkék és rigók vannak. Az én házam körül van búbos banka, feketerigó, cinke és gerle. Én télen ettettem szalonnával, nyáron itattam a madarakat, így csalogattam a kertembe. Volt fecském is néhány évig, minden tavasszal visszajöttek, aztán egyszer hiába vártam. Vizsgázni jött ő Szegedre, amikor az a bizonyos tiltás volt a férfiak kiutazására, és akkor döntött, hogy nem megy haza. Odaát úgyis felmondanak neki, mert magyar. Azóta viszont nem mer hazamenni, két és fél éve nem volt otthon. Te, nézd csak ott a vizet, biztos egy nagy hal csapódott ki a vízből, mert olyan a víz mozgása. Tudod, hogy néha fél órát is kell várni egy ilyen eseményre. Mondtam Árkosznak, hogy nekem Petőházán volt tekintélyem, itt viszont sokáig csak egy dadogó ember voltam. Amikor átjöttem, egy embert sem ismertem. Már két orvost ismerek a klinikán. A színházban egy asszony visszaköszön. Árkosz mondta, hogy a moziban lehet Szegedi Estet találni, és abban van a heti kulturális műsor.

Ha nem jön a háború, akkor ő polgármester lett volna, de annak már vége. Hány munkaéved van? - kérdezte. Húsz évet dolgoztam, negyvenévesnek van húsz éve. Rám nézett és azt mondta, ő is harmincévesen kezdett dolgozni. A gyerekeket nevelted? Igen, nálunk nem volt bölcsöde. Két szakasza lezárult az életemnek. Most jön egy újabb huszonöt éves szakasz. Elnevette magát - te honnét tudod? Az őseim hosszú életűek voltak. Nálunk csak balesetben, háborúban haltak meg fiatalon. A gyerekeimet egyedül neveltem, nem volt időm olvasni, és nem volt pénzem színházba menni. Nekem kellett a pénzt is megteremteni, meg a munka is rám várt. Sok tervem van még az életben, amit szeretnék megvalósítani. Nem tudjuk, mi történik tíz év múlva, hisz néhány évvel ezelőtt sem gondoltunk arra, hogy áttelepülünk. Ha egy nő egyedül neveli gyerekeit, sok mindenről le kell mondania. - Te most mint egy nagylány! A gyerekek ha felnőnek, nem sokat törődnek a szülővel - mondta Árkosz. Ő is már két hete nem hívta fel az anyját. Ekkor eszembe jutottak a gyerekeim, de nem mélyedtem bele, mert nagyon fáj. Már sötétedett, amikor indultunk haza, Árkosz azt mondta, bejön hozzám. Nem lehet - válaszoltam. Akkor csak lépünk be az udvarba, hogy megcsókoljalak. A kapun belül olyan vadul csókol, úgy ölelt, hogy teljesen összesimultunk. Majd villany gyúlt, Árkosz megijedt, körülnézett. Behívtam, hisz múltkor is már be akart jönni. Leült, és elkezdett csókolni, könyvről beszéltem, zenéről, oda se figyelt. Te édes, vágyódom érted, remeg a lábam, csak annyit engedj meg, hogy megsimogassalak. Megemelte a blúzom. Neked nincs melltartód? Micsoda gömbölyű mellek. Már a bálban is megkívántalak. Olyan gyönyörű kebleid vannak, mint egy tizennyolc évesnek. Engedd meg, hogy játsszam velük. Te, úgy szeretném látni a tested. Ott térdelt előttem Árkosz a szőnyegen, egyszer csak benyúlt a bugyimba, vad csókok közepette. Megkönnyebbültem - mondta, amikor felkelt. Édes, kívánom a forró testedet látni, gyere át az ágyra, és engedd, hogy megnézzem! Heves csókok közben hagytam magam vetkőztetni. Kivette csodálatos péniszét, és a kezembe adta. Nem akarok nős embert szeretni, nem akarok vele lefeküdni, közben nagyon kívántam. Azt mondta, két-három perc múlva újra van merevése, ekkor valaki kopogott az ablakon. Most mit csinálunk - kérdezte? Semmit. Többszöri kopogás után autóajtó csapódása hallatszott, aztán csend. Árkosz búcsúzott, kedden kilenckor itt lesz, és megyünk moziba. Ha nem tud jönni, akkor csütörtökön találkozunk. Elkísérlek, mondtam neki. Kezünket fogva mentünk a buszhoz, akkor már nagyon szenvedtem. A kútnál megmosta a kezét, mert az illatomat nem kell hazavinni a feleségnek. Ilyen kívánatos, bódító illatú férfival még nem találkoztam. Csak még legyen alkalom, nem védekezem soha többet. Ha még egyszer eljön, elbűvölöm, hogy örökre hozzám járjon. Utólag nagyon bántam erőszakos védekezésemet, ha két ember ennyire kívánja egymást, akkor semmire nem kell gondolni. Nekünk még szükségünk van testi szerelemre, mi nem vagyunk olyan tökéletesek, mint Jézus

és Buddha. Ezután ha madarakat és a Tiszát látom, mindig Árkosz jut eszembe, és az a csodás vasárnap. Ilyen sétám még nem volt, ennyi csók, ennyi beszélgetés és az emlékezések.

Ella keresett, hogy nem lesz szabadnapom, menjek dolgozni. Háromnapos ünnep, de ő vállalkozó és nagyon odavan a pénzért.

Hiába nyitottuk ki a boltot, csak egy ruhajavítást vittek el, nem adtunk el semmit. Üldögéltünk és beszélgettünk. Ibolya rengeteget panaszkodott, mert a férje iszik, és nincs pénzük. A fiúk nem dolgoznak. Sajnáltam szegényt, de nem lehet rajta segíteni. A saját életünket magunknak kell megoldani. Lányomat hívtam, de akkor sem volt bent a kollégiumban. Ha nem tudok vele kapcsolatot teremteni telefonon, akkor írok neki levelet. Szeretnék vele találkozni, nem szabad megengednem neki, hogy így viselkedjen. Makacs, mint az apja, két hónapja még fel sem hívott, amikor hívtam, alig beszélt. Ha nem jön le, majd én felmegyek hozzá. Most már látnom kell. Semmit nem tudok róla, hívtam a hétvégén, még nem volt bent. Később meg nem lehet hívni, mert tíz után a telefont kikapcsolják.

Átköltözésem után az első március tizenötödikét alig vártam. A Klauzál téren, a Kossuth szobornál volt a központi ünnepség. Már tizenegykor ott álltam, és vártam az ünnepséget. Tíz óra tizenöt perckor még Pesten volt Göncz Árpád, aztán helikopterrel érkezett Szegedre tizenegy óra harminc perckor. Huszonhárom fok volt akkor Szegeden, a hűvösbe húzódtam, nekítámaszkodtam a korlátnak, és átadtam magam a boldog ünneplésnek. Egy évvel azelőtt apám ravatalánál álltam dermedten. Azóta ott hagytam a szülőföldemet és ötven év munkáját. Közben megszólalt a fűvőszene, minden taktus óriás hatással volt rám. Gondolatban sok embert felsorakoztattam, a gyerekeimet, anyámat, apámat, öcsémet, Icát és Árkoszt. Tizenkettőkor kezdődött az ünnepi műsor. Amikor a köztársasági elnök: Göncz Árpád megjelent az erkélyen, és üdvözölte Szeged polgárait, a meghatottságtól könnyeim hullottak. Akkor úgy éreztem, engem is üdvözöl, hisz én is szegedi lakos vagyok már hét hónapja. Régebben senki nem engedte, hogy áttelepüljünk. Köszönet Árpi bácsinak. Petőfinek öltözött színész szavalta a Talpra Magyarat. Aztán Ady-versek is elhangzottak. Ünnep nem is lehet vers és zene nélkül. Minden hangra figyeltem, olyan megható volt. Én is énekeltem a Himnuszt és a végén a Szózatot.

Amikor vége volt az ünnepségnek, pattogatott kukoricát vettem, és andalogtam a Dugonics tér felé. Megálltam egy hirdetőtáblánál, csütörtökön Fischer Anni zongorázik Szegeden a konzervatóriumban. Amikor elindultam, Árkosz néhány méterre tőlem ült a családjával. Mehettem volna egy másik irányba is az ünnepség után, de arra mentem, amerre ő volt. Megéreztem. Micsoda véletlen. Ő azonnal jelezte, hogy látott. A felesége nem ült szorosán mellette, hanem néhány méter üres hely volt köztük és a gyerekek között. Micsoda különös illata van a bőrének. Engem még férfi ennyire nem kívánt. Gyere, Árkosz! Gyere, hisz remegek érted. Remélem, estére találkozunk, moziba megyünk és szeretkezünk.

Délután aludtam és olvastam. Már nyolckor Árkosz kopogott az ablakon, sikerült korábban eljönnie, így több időt tölthetünk együtt. A csókolózás szüneteiben azt mondta, hogy csodálatos testem van. Gömbölyű mellek, gömbölyű has, gömbölyű fenék, a termékenység szobra jut eszébe, ha engem lát. Beleremegtem a jó szeretkezésbe. A rövid kis pályafutása alatt illet még nem észlelt, ilyen hatással még senki nem volt rá. A meleg zuhanyoktól szinte elájult, nem is tudta, hogy egy nő így tud élvezni, fröcskölni élvezet közben. Nagyon nehezen engedtem el magamtól, azt szerettem volna, ha mindig mellettem maradna. Fehér testem kicifrázva fekete szőreitől. Árkosznak enyhén görbülő pénisze van, ezért is jó, mert nem ütközik a hüvely falába. Csak úgy siklik be, és olyan, mintha onnét vették volna el valamikor régen, és most visszakaptam.

Azt mondta Árkosz, hogy nem mehetünk együtt a moziba, majd ott találkozunk.

Szépen felöltöztem és utánamentem. Árkosz már a moziajtóban várt, szia, szia. Aztán együtt néztük a videofilmeket. Állandóan éreztem a belőle kiáradó sugarakat és tudtam, hogy lelkesedik értem. Ez csodálatos érzés, ami minket összeköt. Ettől szebb ajándékot nem kaphattam az élettől. Tünetmentes volt az a nap, annyi szép élmény ritkán adatik meg az életben. Másnap Árkosz újra nálam volt. Tudod, hogy Fischer Anni zongorázik a konzervatóriumban. Igen, tudom, de mi szeretkezünk, és nem tudunk elmenni. Árkosz simogatott, a nyakamat puszilta, aztán a melleim közé tette a péniszét. Akkor úgy szeretkeztünk, hogy mindketten hanyatt feküdtünk. Jobb lábát lent hagyta, én a tetejére tettem a jobb lábamat, a balt az ő bal lábára, és becsúsztattuk. Csuda jót élveztünk, az a forróság, amit árasztottunk mind a ketten. Élvezés után bent hagytuk. Én ahol értem, ott simogattam Árkoszt, ő is engem. Majd lassan mozgatni kezdte péniszét, és már újra merev volt. Akkor elkezdtem élvezni, számtalanszor lövelltem, isteni volt, az egész fenekemet előntötte már a váladék, szinte gőzölt. Árkosz szőrei már nedvesek voltak, fekete szőrös teste fokozta a vágyamat. Akkor csukott szemmel élveztem, hogy semmi ne zavarjon. Teljesen átengedtem magam a márnak, és mivel fokozódott, egyszer csak csodálatos, színes mozgást láttam, mintha víz vibrált volna. Olyan, mint amikor a víz és az ég összeér, olyan mozgás, hogy már nem is látszik, hol a víz és hol az ég. Bal oldalon megjelent a szivárvány, aztán érintkezett a vízzel, már színesen vibrált. Akkor már nem is szexet éreztem, hanem valami mást, valami túlvilági gyönyörben lebegtem. Amikor abbahagytuk, ránéztem Árkosz péniszére, halványan elázva csüngött. Valószínűleg ilyen élvezetek után találták ki a menyecske szót, mert ez a mennyország becézése, és itt voltak a mennyei színek is. Tehát ez a földi mennyország. Csak a zene hiányzott abban az extázisban. Egyszer a hasamról egy izzadságcsepp gurult le, meleg volt, aztán ahogy haladt lefelé, úgy hűlt.

A következő nap postára mentem Margit néni számláit befizetni. Megéreztem, merre kell menni, mert az egyik úton Árkossal találkoztam össze. Köszönt, rám nézett, és odanyúlt a hajamhoz, mert valami szírom díszítette. Boldog voltam, hogy néhány percre találkoztunk, láthattuk egymást, mert mindketten siettünk dolgozni.

Nem olyan a forgalom a boltban, mint ahogy Ella szeretné. Emiatt elküldött, hogy nézzem meg a másik boltokban is az árukészletet. Bánatosan jöttem vissza, mert máshol olyan választék van, hogy Ella ezzel az áruval nem veheti fel a versenyt. Annyit mondtam neki, hogy a régi árut le kell értékelni, és új áruval feltölteni a boltot. Egész nap panaszkodott, aztán én is kezdtem a siránkozást. Vegye már észre, hogy nekem rosszabb a helyzetem, mint az övé. Színházba nem jár, könyvet nem olvas, ezért nincs más témája, csak az, hogy kevés a forgalom. Most akar ötven fölött meggazdagodni!

Ferit hívtam, kifizette a számláimat, csupa takony, köhög. Valószínűleg nincs fűtés, és nem fogyaszt vitamindús gyümölcsöt, mert az drága, ő inkább megeszik egy egész disznót. Nem tudtam neki megmondani, hogy vége. Itthon van a fiad. Te miért nem jöttél velem? - mert én dolgozom. Miért nem laktok együtt a fiaddal? Ha jössz, hozzá nekem néhány fontos élelmiszert, mert itthon nem lehet kapni.

Lányommal is sikerült beszélni, köszöni a pénzt, vett magának cipőt és három pólót. Az egészsége tűrhető, volt Icával az Operában. Bartók Béla: Kékszakállú herceg várát nézte. - Találkozhatnánk - mondtam neki. Majd ha lesz szünet, neki is sok intéztnivalója van. Petőházára jössz, vagy ide? Jó, hogy ide.

Anus mostanában gyakran jár hozzánk, valamikor ő is dolgozója volt ennek a boltnak, különben Ibolya barátnője. Azt mondta, átvesz engem az ő boltjába, mert nagyon jó dolgozó va-

gyok. Aztán hazavitt autóval. Megismerkedtem egy csodálatos emberrel, közöltem vele, míg egyszer csak kopogásra lettünk figyelmesek. Árkosz volt. Éppen cseresznyéztünk, Árkosznak is adtam egy tányérral. Ez még petőházi cseresznyéből készült kompót. Ne adjál sokat, mert neked nem marad. Majd hozok egy másik üveget, csak egyetek nyugodtan. Közben arra gondoltam, remélem Anus megeszi, és elmegy. Úgy is történt.

Árkosz az első szabad pillanatban simogatott és csókolt. Nem is gondoltam, hogy jössz, ezeket rebegtem neki. Tudod, hogy találékony vagyok, mindig találok alkalmat arra, hogy hozzád jöjjenek. Hirtelen elkapcsolta a villanyt, és máris szeretkeztünk. Milyen kár, hogy a jó férfiaknak feleségük van. Utána beszélt magáról, hogy neki olyan vallása van, ami már hatezer évvel ezelőtt is volt. Szülei pedagógusok voltak, az anyjának a keresztanyja hóna alá vette őt, és elvitte megkeresztelni, a saját gyerekei is meg vannak keresztelve. Ő már akkor is nagy magyar volt, amikor még nem volt divat magyarnak lenni Jugoszláviában. Templomban fogták el egyszer. Anyja 66 éves és cukorbeteg. Apósát újra műtötték két hete. Az esküvőjük 83-ban volt. Kanizsán akkor nem volt villany. Barátja hozta az akkumulátort, és így készült felvétel, melyet csak négy év után tudott megnézni a saját videóján.

Reggel kis sétát tettem az Aradi vértanúk terén, ahol II. Rákóczi Ferenc szobra emelkedik a magasba. A Rákóczi-szobor ötlete 1903. október 25-én, a Rákóczi-szabadságharc 200. évfordulója alkalmából rendezett városi díszközgyűlésen, a fejedelem hamvainak hazaszállítása előtt vetődött föl. Avatása 1912. szeptember 29-én történt. A köztéri szobrok méltóságot sugároznak a városoknak, így van ez Szegeden is.

Másnap Anus újra megjelent nálam, sütit hozott nekem. Múltkor azt tanácsolta, hogy ne vegyek lakást. Mit sietsz! Inkább élj! Akkor értettem csak meg igazán, mert pénzt óhajt tőlem. Műtetre megy, és előtte be akar vásárolni. Valószínűleg azért kaptam a süteményt is. Először ötvenezer forintot kért, majd kétezer márkát. Elmentünk közösen a bankba, kivettem a kért összeget, és odaadtam neki. Nekem most nincs szükségem rá, de ha eladom a tanyát, akkor kell a lakásvásárláshoz. Egy hónap múlva visszaadja. Azt mondta, ad írást a pénzvételről, de aztán elmaradt. Különben még soha nem kölcsönöztem pénzt senkinek, de nem is kaptam. Anyámtól kértem egyszer, azt mondta, majd írunk papírt, akkor már nem is kellett. Lefeküdtél Árkossal? - kérdezte Anus. Mi köze hozzá, arra gondoltam, de nem válaszoltam. Csak annyit mondtam, ez nem szerelem Árkossal, ez annál több, de Anus ezt nem érti. Mi nem beszéljük meg a találkát, mégis találkozunk. Már nem vagyok magányos, mert gondolatban Árkosz mindig itt van velem. Emlékszel, tegnap is a nevét említettem, és már kopogott az ablakon. De ő fiatal - mondta Anus.

Van kedved a tanyára menni? Ha akarsz, kiviszlek autóval. Akartam, de még mennyire. Szegény kutya nagyon sovány, még ki se szálltam az autóból, máris csóválta a farkát örömeiben. Virágzik a nárcisz és a jácint. Anus miatt nem éreztem jól magam, mert állandóan beszél, és túl sokat akar tudni az életemről. Általa jobban belemélyedtem a fájdalmas múltamba. Úgyis olyan kilátástalan az egész életem. Jugóban a ház, itt a tanya, én meg az albérletben. Soha többet nem szeretnék Petőházára visszamenni élni. Az olyan, mint a börtön, ott nincs élet, nincs szabadság. A házat kellene eladni, és nem a tanyát.

Időnként nehezen viselem az albérletet is. Kellemetlen esetem volt Margit nénivel. A közös kamrában tartottam a főzéshezvalót, így vette észre, hogy van száraz babom. Bármikor találkoztunk, mindig azt mondogatta, hogy ő úgy enne babsalátát. Én is pénzért vettem, de odaadtam neki, csináljon salátát, és majd közösen elfogyasztjuk. Ilyet még úgyse ettem. Otthon bablevest vagy -főzeléket főztünk. Amikor egyszer a lánya nála vendégeskedett, levest főztek és megették. Én is azt akartam főzni, ha jön a lányom, de elkívánja tőlem még a babot is. Ilyen az albérleti élet.

Ica kihasználta a szünetet, és eljött hozzám a boltba. Ha van kedvem és időm zenét hallgatni, menjek be hozzá a konzervatóriumba, ott gyakorol a diplomakoncertjére. Munka után meglátogattam őt, zongorázott, én meg élveztem a zenét. Később beszélgettünk és megállapítottuk, hogy van egy jó film, amit mindketten szeretnénk megnézni, majd elmegyünk együtt. Neki úgyszólván probléma, hogy a fiam nem akar vele moziba menni.

Ez az első tavasz Szegeden, már virágoznak a magnóliák a téren.

Este Berta jött hozzám. Később vendége érkezett, akit kicsi kora óta ismer. Együtt jártak fiammal óvodába az ikrek, ott ismertem meg őket. Egy kirándulásról vártuk vissza gyerekeinket, ott állt közelemben egy asszony, és állandóan azt emlegette: Joci és Hajni. Az asszonynak már volt egy lánya, amikor megtudta, hogy az ura egy nőhöz jár. Azt mondta a férj, ha szül még egy gyereket, akkor nem megy többet csavarogni. Így születtek az ikrek. A férj mégis elhagyta, így maradt egyedül a három gyerekkel. Nem sokáig szerethette őket, mert nyolcévesek voltak az ikrek, amikor az anyát temették. Betegsége miatt sokat volt a kórházban. Halála előtt a férje nem engedte hozzá a gyerekeit, nem láthatta őket, úgy halt meg iszonyú lelki és testi szenvedésben. Ott maradt a két árva az apjuknál és az új feleségnél. Egyszer Szilveszter napján reggel fél hatkor láttam Jocit, alig cipelte a sok kenyeret. A mostoha még aludt, úgy, mint a mesében a gonosz mostoha. Megelevenedett a mese. Az új asszony nem engedte még a nagyszülőkhöz sem a gyerekeket, mert elbeszélük, mi történik otthon. Huszonkét éve nem láttam Jocit, és most itt találkoztunk Szegeden. Azt mondta, fegyvergyára van Pesten. Berta elment vele szórakozni, aztán csak reggel érkezett.

Ez a gyerekkövetelmény szokása volt a petőházi férjeknek. Ismertem egy asszonyt, akinek már volt három gyereke. Egyszer a férj kékre-zöldre verve érkezett haza, a feleség gyógyította. Azt ígérte a feleségnek, ha szül még egy gyereket, soha többet nem fogja megcsalni. A többi gyerek viszont még nagyobb biztonság az ilyen férfiakkal, mert a terhes feleség nem megy ellenőrizni a hűtlen férjét.

Este Margit néni telefonhoz hívott, Ica sírt a telefonba. Mi van már megint? Felhívta Lehelt a munkahelyén, és nem akart vele beszélni, csak azt mondta: kuss, szard össze magad! Annyira sírt, hogy megsajnáltam és elhívtam hozzám. Azt mondta, nem ér rá, aztán csak eljött. Ha valami nem megy, azt abba kell hagyni. Mit erőlteti? Lehel bérel egy telefonos lakást, ott csomagolják az árut, és ott is alszik. Az apja is elköltözött, ott maradtam a két gyerekkel, nem hívogattam anyósomat.

Másnap Icával moziba mentünk. Schindler listáját, az Oscar-díjas filmet néztük. Közben megfájdult a fogam, az éjszakát átvirrasztottam. Reggelre olyan dagadt lett az arcom bal oldala, hogy a szemem is alig látszott. Az orrom meg mintha megnőtt volna. Torz lettem, és közben iszonyatos fájdalmam volt. A munkahelyemhez legközelebbi rendelőbe mentem, de nem fogadtak. Tájékoztattak, hogy a lakcím szerinti körzeti fogorvoshoz kell menni. A rendelő a város másik részén volt, arra még nem is jártam, mert az állandó szegedi lakhelyem a Jutkánál van. Térképen megkerestem az utcát. Csak hosszú várakozás után kerültem sorra. A fogorvos megnyitotta a kanálist. Délután egy órára filmezésre küldött. Azt mondta, ő is ott lesz, mert ő akarja elhelyezni a filmet. Ilyet még nem tapasztaltam, hogy az orvos eljön a betegért. Különös. A film elkészült, a fogorvos közölte velem, hogy gyökerkezelésre kell jánom több alkalommal.

Otthon az arcomat borogattam, fáztam, reszkettem, később melegem volt, verejtékeztem a láztól. Alig tartottam a fejem, mert olyan nehéz volt a fájdalomtól. Aztán légszomjat éreztem. Egyszer olyan pontokat láttam, mint amikor a napba néz az ember. A lábaim fájtak, a kezem remegett. Teljes volt a zűrzavar egy fog miatt. Akkor ott a szobafogságban éreztem, hogy

milyen szar ez az egész. Nincs otthonom, nincs gyerekem, nincs semmim és senkim, pedig volt mindenem. Csak egy rádióm van, ahol hallgatom a zenét, van még egy füzetem, amibe naplót írok, és itt az a fájó fogam. Van egy testem, ami most darabokra hullik, és mind külön fáj.

Ella telefonon érdeklődött. Hogy vagy, Acitám? Maradj otthon még holnap is, ne gyere betegen dolgozni! Margit nénit felébresztette a telefon, meg is kérdezte, hogy valami lényeges? Nem! A saját nyugalma a fontos. Nem lehet kitalálni, hogy ő nappal mikor alszik.

Másnap bementem a boltba megmutatni magam Ellának. Anussal találkoztam, elvitt a rendelőbe, úgy látszik mégis rendes, remélem, a pénzem is visszaadja. A fogorvos még a kosztümkabátot is kérte, hogy vegyem le. Ő már akkor tudta, hogy melegelem lesz. Beültem a fogorvosi székbe, az asszisztensnő fehér takaróval leterített. A doktor úr beigazította a fogászati széket, meg is kérdezte, hogy nekem kényelmes-e? Aztán a koronát is levette, mert a befűrés nem segített, nem lehetett hozzáférni. Nyögtem, jajgattam, még rugdalóztam is kínomban. Fájdalmamban a könnyeim hullottak. Az injekció szúrása is szörnyen fáj, amikor behatolt a gyulladáshelyre. Utána újra fűrés, akkor már enyhült a fájdalom, közben éreztem az orvos leheletét. Apám az összes fogát injekció nélkül vetette ki, nem is értem, hogy bírta ki a fájdalmat. Valamikor nem is volt gyökérkezelés. Apámnak az utolsó tíz évében már csak egy foga volt, az ételt apróra vágva ette. Két évvel a halála előtt az utolsó, egyetlen fogát is kihúzták. Szedje az antibiotikumot! Tájékoztattott a fogorvos, talán sikerül megmenteni a fogat, ennyire már többet nem fog fájni. Úgy tántorogtam ki a rendelőből. A blúzom nedves volt az izzadságtól, még a hajam is beleizzadt. Anus megvárt a váróban. Figyelmeztetett, hogy vegyem fel a kabátot, nehogy megfázzak. Kértem tőle forintot, mert Ellának nem jut eszébe az ünnepek előtt fizetést adni. Soha nem próbálja magát beleélni mások helyzetébe. Empátiahiányban szenved.

Olvasni sem tudtam, mert a gyulladástól homályosan láttam. Nehéz éjszakám volt, mert a láz nem akart szünni. Váltogattam a helyem, már az ágy másik végére feküdtem. Reggel jobban éreztem magam, piacra mentem vásárolni minden finomságot a lányomnak. Aztán merengve az ablakhoz álltam, amikor Árkosz haladt el az ablakom előtt. Nem is lassított, hisz úgy tudja, dolgozom. Kiszaladtam az utcára, és megálltam a sarkon. Árkosz, gyere! - mondogattam magamban, ekkor nem tudott tovább menni, megállt talán ötven méterre tőlem, megfordult, és indult felém. Volt egy óra szabadideje, és ment sétálni. Mehetett volna bármelyik irányba, de ő erre jött. Nem tudta, hogy otthon vagyok, ezért nem is kopogott. A terv szerint távolabbra indult, a templomon túlra, de megérezte, hogy meg kell fordulnia. Amikor bejött, leültem melléje, egy kicsit beszélgettünk, aztán oldalról megfogott, és az ölébe emelt. Csókolt, simogatott. Hadd fogjam meg azokat a gömbölyű melleidet. Nem tudok csókolózni a fogam miatt! Nem is volt fontos, pusztult, csókolt ő engem, közben simogatott, vetkőztetett. Örült, hogy világos van, és láthatja a testem. Nem tudok igazán odafigyelni. Akkor ő azt mondta, hogy a szeretkezés megkönnyíti a problémákat, enyhíti a fájdalmakat. Megsimogatta az ajkakat, a csiklót megpuszilta, máris nagyon kívántam. Aztán betette, és jött az első lövellés. Hanyatt feküdtem, lábammal a derekát öleltem. Négyszer is élveztem, majd az utolsót egyszerre. Azt mondta Árkosz, nagyon jó, mint a szökőkút. Neked még jobb, mert többször is tudsz élvezni, míg én csak egyszer. Estére jött volna, ha most nem találkozunk. Egy ilyen csodálatos találka után mit lehet csinálni? Csak zenét hallgatni és merengni. Én olyan szerelmes vagyok. Árkosz az életem nagy ajándéka, a legszebb, amit egy nő kaphat ötvenévesen. Ami szép és jó az életemben, azt tőle kapom.

Fiam hívott, mert akar a húgával találkozni, ez nekem nagy öröm. Gyertek ebédre Icával. Az állomásra mentem lányomat várni, ott álltam izgatottan az érkező vonatnál, hisz karácsony

óta nem találkoztunk. Örülök, hogy jöttél - mondtam neki. Egymás szavába vágunk, olyan sok volt a mondanivalónk. Ebédre csak Ica érkezett. Azért jött egyedül, mert a fiam nem ér rá. Ezt nem hittem el, és felhívtam a fiam. Ő is azt válaszolta, hogy nincs ideje. Húsvét van, fiam, gyere? - megérkezett Emese is. Kérlek, ebédeljünk együtt. Elutasított. Nincs időm! Erre azt mondta Ica, túl szép lett volna, ha négyesben ebédelünk. Szentelenség, hogy ő jött fiam helyett, ha már együtt nem tudnak jönni. A húsvéti húsleves finom ízébe, szomorúságom keserősége vegyült. Lányom rövid ideig volt, és visszautazott, Ica is elment, egyedül maradtam.

Árkoszt vártam húsvét hétfőjén, pedig mondta, hogy nem tud jönni.

Este Bertával jött a fiam, és mindjárt utána megjelent Ica a barátnőjével. Nekem kellemetlen volt, hogy jön hozzám a gyermekem, és akkor is itt van Ica. Lehel egy poharat kért, mert bort hozott magával, leült, és iszogatótt. Ica köztöködött vele, hogy minek iszik, elvette a poharát. Fiam a fotóalbumait nézegette, és azt mondta, elviszi. Ica rászólt. Ne! Fiam tükröt kért, hogy megnézze a fejét, hasonlításképpen a gyerekkori fejhez. Kávészás közben vártam, hogy Ica elmenjen, de nem akart. Nagyon szerettem volna fiammal beszélgetni. Később kimentem a konyhába, fiam jött utánam. Kérdezte, mit is mondott vele kapcsolatban a jósnő? Rövid és hosszú utazás, van egy élettársad és egy szerelmed. Erről még ő sem tud. Keressem meg a jósnő nevét, telefonszámát, majd holnap bejön érte a boltba. Fiam kérdezte, május elsejére mehetnek-e bulizni a tanyára? Ha még addig nem adom el, nyugodtan. Icának fáj, hogy nélküle akar menni. Úgy érzem, a fiam szabadulni akar tőle, de ebbe nem avatkozhatom bele, ez kettőjük dolga.

Mindhárman elmentek, Ica maradt. Újra kezdett panaszkodni, hogy a fiamnak este nincs ideje beszélgetni, reggel meg álmos és siet. Nem jár vele szórakozni. Ha nem bírod, szakítsd meg a kapcsolatot. Ekkor elmondta, hogy milyen jó a szex Lehellel, tegnap is volt. Most már lelkiismeret-furdalása van, az előző viselkedése miatt. Éjszakára nálam maradt. Ha annyira szereti a fiam, miért nem ment haza?

Reggel Margit néni kérdőre vont. - Ki volt nálad az éjszaka? - mert valaki meghúzta a vécé-tartályt, és egész éjjel folyt a víz.

Másnap Ica hívott telefonon. Lehel volt a jósnőnél, aki azt mondta neki, hogy időben és térben távol, lesz egy boldog házassága és egy kislánya. Általában az idegeivel van problémája. Nem született meg a gyereke. Ebben az évben nem lesznek üzleti sikerei. Apja a lábán hordja a betegséget. Az anyjának csonttritkulása van és szívbeteg.

Ezek után Ica is elment a jósnőhöz. Neki azt mondta, hogy volt egy terhessége. Lesz két gyereke, de nem egy házasságból, nehezen viseli majd a terhességet. A szülei közül az apja fog korábban meghalni. Elmondta, milyen betegségei lesznek, és hetven évig fog élni. Külföldre utazik, pénzt kap.

Időnként a nyugtalanságom sétára kényszerít. A Tisza-parton az árvízi emlékművet csodáltam. Állandóan Árkoszra gondoltam, mert ha nagyon kívánom, magasabbra tör a szökőkút. Árkosz szeret engem vetkőztetni, csókolózás közben minden darabot külön vesz le rólam. Szerinte az ajándékot ki kell csomagolni. Csodálatos pénisze van, az alakja, a mérete, az illata; bőre, mint a bársony. Kérdezte is, hogy szeretem-e? Élvezet után ő szokta mondani, hogy szökőkút, mert ilyen lövelléseket még senkitől nem kapott. Amikor akar rólam felemelkedni, a lábamat összekulcsolom a hátán, és nevetünk. Fekete bajusza van, fehér szakáll, és ágyba csalogató macskaszínű szemei. Kár, hogy semmi konkrét dolgot nem lehet emlékbe tenni tőle, amit aztán csak úgy előveszek. Ha mezőn járok, leszedem a virágot, hazaviszem, lenyomtatom és őrzöm. Tudom, mikor és hol szedtem, de ilyen megfogható valami ebben a kapcsolatban nincs. Hogy

is lehetne valami maradandót csinálni? Ezért születnek szerelemből a gyerekek, én már nem szülhetek, marad az Anna kúti emlék, ahol Árkosz a kezét mossa.

Amióta eljöttem otthonról, akkor álmodtam először az áruházról, az előtte várakozó emberekről.

A szegedi Nagyáruházban egy régi vevőmmel találkoztam. - Mi újság van Petőházán? - kérdeztem tőle. Azt mondta, a hentesosztályon nincs áru, de kenyér és tej sincs mindig. Aztán Mikivel találkoztam. Kértem, jöjjön megnézni a boltot, ahol dolgozom, mondja el Petőházán, mert azt hiszik, hogy napszámos vagyok Szegeden. Ekkor eszembe jutott, hogy tavaszodik már, rügyeznek a fák, talán már levelednek is. Elképzelttem a házam, a kertem, ahol virágozik a nárcisz, az ibolya, a jácint, a gyöngyvirág, a tulipánfa. Aztán majd virágoznak a gyümölcsfák. Majd később beérik az eper, a meggy, a cseresznye. Mennyit dolgoztam ott valamikor, és mindent otthagytam. Azért, hogy lelki nyugalmat találjak, hogy magyar maradhassak, hogy ne éhezzen, és lányomnak legyen számára megfelelő végzettsége. Ha az én szüleim segítettek volna, én is diplomás lennék, de ők csak a férjhezmenést támogatták.

Ella azon a napon idegbajos volt, a babákat kellett átöltöztetni és rengeteget vasalni. A polchoz állt, és szedegette a ruhákat, pólókat, hogy ezen is van gyűrődés, meg azon is. Néha ilyen mániás, nehogy a dolgozó álljon egy pillanatig. Ebédszünet nincs, csak úgy állva bekapunk valamit. Nekem már a vérnyomásom is felment, kivörösödtem.

Aztán másnap könnyebb napom volt, mert Ibolyával dolgoztam. Munka után egy családhoz, Ella és Ibolya barátnőjéhez mentünk. Száznyolcvan négyzetméteres lakásuk van, csupa faburkolat mindenhol. Ircinek takarítónője van, mert ő már nem szeret takarítani. Hordozható telefonjuk is van. Halászlét ettünk tésztával, nagyon finom volt. Mindenki kapott egy adagot, még azt is megkérdezték tőlem, hogy a hal melyik részét kérem, ikrát is kaptam. Utána volt túrós csusza, szalonna pörccel, szódát ittam, nem volt üdítő, csak bor és sör. Egyáltalán nem volt buli hangulat, a házigazda vacsora után elment mosogatni. Ibolya egy kislánnyal játszott, férje elment aludni, Bandi egy kis fiúval beszélgetett. Kagylókról, csigákról, polipokról beszélgettünk. Meséltem, milyen finom a tapadó csiga, barátom nem győzte szedni a kövekről a tengeren.

Amikor hazaértem, Lenke hívott, kérdezte, mikor megyek haza? Nekem már itt a hazám, mondtam neki. Este kilenc után Feri hívott. A héten már többször telefonált, nem vette fel senki. Margit néni nincs itthon, én meg dolgozom.

Miért nem jössz? Nincs pénzem! Nem igaz, hogy nincs húsz márkád - mondta. Ugyan most mit akar, különben is ott voltam neki. Keressen mást magának! Eleinte vitatkozott. Később kérdezte, mit csinálok. Varrok. Tévét nem nézel? A néni eltette a távirányítót, és nem tudok tévézni. Biztos rossz fát tettél a tűzre! Azt hittem, eljössz húsvétra! Főztem sonkát és tojást, most újra fáj a lábam - mondta Feri. Én nem ettem egy falat sonkát sem. Minek mentél el. Nem marasztaltál - mondtam neki. Te mondtad, hogy kell a lányodnak havi hatezer forint. Miért kell egyetemre mennie, miért nem dolgozik? A lányom ne tanuljon, menjek hozzá, mert neki nehéz a magány, milyen önző. Különben azért hívott, vegyek neki ennivalót, és vigyem is el. Őt is elhozza a busz Szegedre. Nem ígértem neki soha semmit az életben, nekem csak egy kellett: a szex, de az is gyenge volt. Itt jobb az élet, minden van - mondtam neki. A minden neki nem azt jelenti, amit nekem. Ő még nem volt színházban, nem hallgatott hangversenyt, nem volt könyvtárban, nem olvas. Feri nem igényli a sétát sem, ő csak eszik és nézi a sportot. Szép az a ház ott Petőházán, a növényeim, a daloló madarak, de én itt hazára találtam. Majd eladom a tanyát, és veszek magamnak lakást. Annyit ígértem neki, hogy nemsokára utazom.

Lányomat hívtam, ZH-t írt, most már könnyebb neki, már harmadikos. Többet olvas, gyakrabban jár szórakozni. Még az idén nem hívott fel, pedig már április volt.

Másnap a volt főnökömmel találkoztam. Leültünk a téren, és beszélgettünk. Nem is feltételeztem, hogy ő is elhagyja Jugoszláviát. Pedig gondolhattam volna, mert a lányuk itt szerzett diplomát, itt maradt, aztán a szülő megy a gyereke után. Ők eladták az emeletes házukat, és vettek lakást. Ha van kedvem, menjek el hozzájuk.

Este hangversenyt mentem hallgatni. Kettő és fél órát kell dolgozni egy hangversenyjegyért. A műsor: Berlioz: Római karnevál - nyitány. Paganini: D-dúr hegedűverseny, op 6. Mendelssohn: IV szimfónia. Vezényelt: Karolis Trikolidis, az 1977-es karmesterverseny győztese. A koncert lenyűgöző volt, valamikor ez elérhetetlen volt számomra. Zenehallgatás közben sokat gondoltam a szeretőmre.

Másnap Árkosz jött a boltba engem látogatni. Az este elszabadult otthonról, de nem voltam otthon. Ez az első eset, hogy nem éreztem meg a jövetelét. Nagyon boldog lettem, ahogy megláttam, gyönyörű lett az élet. Semmire nem gondoltam, csak a szavait figyeltem, a tekintetét, a mozdulatát. - Csinos vagyok? - kérdezte, és mutatta az új fekete nadrágját. A zakót még Topolyán vette, vászoning és mellény volt rajta. Odaállt a tükör elé. Talán a zakó egyik gombja nem jól áll, mondtam neki, csak álltam és néztem a szemébe. Azok a szép szemek, már a pusztá jelenléte is óriási hatással van rám. Árkosz távozása után csak mosolyogtam.

Anyámtól kaptam levelet, azt írta, sajnál, hogy albérletben élek. Nem csak a lakás a lényeg, albérletben is lehet jól élni. A saját házámban nem volt ennyi szép élményem.

Szabadnapom estéjén olyan türelmetlen voltam, hogy nem tudtam olvasni, állandóan Árkoszt vártam. Már zenét se hallgattam, csak ültem csendben, és a kopogását vártam. Fél nyolckor telefonáltam. Jössz? Jövök! Várlak! Szerbusz. Már kimentem az utcára várni, amikor a félhomályban megláttam sziluettjét, majd kibontakozó valóságos alakját. Valamikor így vártam gyerekeimet az utcán, és amikor a távolból felismertem alakjukat, mozgásukat, szaladtam eléjük. A nyitott kapuban várakoztam. Szervusz, te már vársz? Amióta ismertem, talán aznap vártam legjobban. Ő viszont elmondta, hogy fél hétkor akart indulni, de feltartóztatták, tudta, hogy én hívom, mert gondolt rám. Szeretne velem többet beszélgetni, sétálni, majd csinál rá időt. Gyönyörű színeket láttam a boldog élvezetben. A legkifejezettebb szín a kék volt: chartreuse-i kék. Olyan tiszta, világító, mint a gótikus katedrális üvegablaka, amikor megvilágítja a nap fénye.

Ellával dolgoztam, megint elloptak egy ruhát. Nagyon idegesített, de mit csináljak? Ella új árut hozott, Ibolyával nem voltunk elragadtatva. Azt mondta, mondhatunk akármit, neki ez az áru tetszik. Hát akkor gyönyörködjön benne, úgyse veszi meg senki, ha ilyen hatalmas összeget kér, aztán ideges, hogy mi nem adtuk el. Ízlésficama van, haragszik ránk, hogy nincs annyi forgalom, mint amennyit szeretne. Csak panaszkodott, amikor elegendő volt a sok siránkozásból, akkor én kezdtem sopánkodni, hogy kevés a fizetésem. Mit ad Isten, adott négyezer forint kiegészítést, így lett húszezer a fizetésem. Örömben megpuszítottam. Fiam a tanya-kulcsot kérte, mert majálisozni megy a barátaival.

Hazafelé egy petőházi házaspárral találkoztam az utcán. Azt mondták, nehéz megkapni a letelepedési engedélyt. Jugóban még élesztőt sem lehet kapni. Szabadkán ingyenkonyha létesült a szegényeknek, mert különben éhen halnának. Bármiről beszélünk mindig a múltam jött felszínre. Ideges lettem, mert ezek az emberek a régi, rossz életemre emlékeztetnek.

Az ablakon ült egy veréb, ez volt a vendégem.

Elutaztam Petőházára, hisz újév óta nem voltam ott, és a számlákat is kellett rendezni. A nemdohányzó vagonban cigányok dohányoztak. Feri várt az állomáson. Meglepődtem, amikor megláttam, mert nagyon megváltozott. Azt hittem, már a leszállásnál lesegíti a csomagot, de csak a sínek túloldalán várt. Nem pusztultuk meg egymást. Köszönés után meglátta a csizmát a lábamon. Nincs cipőd? - majd adok az enyémből. Feri nem tudja, hogy ez a divat, és Árkosz nagyon szereti a csizmát a lábamon. Nem tud a nővel bánni. Azt gondoltam magamban, csak sértegetéssel, majd megbánod, hogy nem voltál jó hozzám. Fáj a köszvénye, a foga, a forgója. - Nagyon kövér vagy - mondtam neki. A madarokról és a virágokról beszéltem. Megnéztem a házamat, aztán Ferihez mentem vacsorára, gondoltam annyi jár a bevásárlásért. Csirkét sütött krumplival. Várt, hogy panaszkodhasson. A lánya elmossa a poharakat használat előtt, mintha ő beteg lenne. Az is problémája, hogy a lánya szépen öltözik, ő meg takarékoskodik. Külön élnek, Hajnalka dolgozik, férje, gyereke van. Egyáltalán nem érdekelt a panasz, Szegeden járt az eszem. - Nem voltál képes télen hazajönni, a havat eltisztítani a házad előtt! Neked se ártott volna meg egy kis mozgás - mondtam Ferinek. Talán nem jövök külföldről utcát söprögetni. Borzalmasan kövér, öreg, unalmas volt a Feri. Arról beszélt, hogy a szomszéd Robi nem megy a nagyszülőkhöz. Dragán szégyelli, hogy az apósa segíti anyagilag. Dragánéknak kecskéjük van. Hozzád járnak a kanmacskák. Jó hogy, amikor a mi macskánk nőstény. Micsoda unalmas dolgok, ilyenekkel tölteni az időt. Jugóban ez a szokás, hogy mindig másokról beszélnek. Lehet, hogy én is ilyen voltam, amikor itt éltem? Anyámmal is ha találkozom, nem rólam beszélünk, hanem másokról, az egész falu népéről, csak nem magunkról. Hozhattál volna még csirkeaprólékot is! Persze fél Szegedet, mit bánja ő, hogy én cipekedek. Örüljön, hogy ennyit is vásároltam neki. Mit segített ő nekem az életben? Gyógyszert nem szed a köszvényére, mert nem tudja, hova tette a receptet. Nincs mindig gyógyszer, s most, amikor van, nem tudja, hol a recept. Így jár az, aki egy egész disznót akar egyedül megenni. Sok unalmas dologról beszélt, ami engem nem érdekelt, de meghallgattam. Meséltem, hogy buliba járok néhány házaspárral, színházba megyek és hangversenyre. - Én meg itthon ülök - mondta Feri! - Te meg mész! Ugyan mit csodálkozik ezen - gondoltam. Ki nekem ő? Volt szeretőm? Talán azt hitte, hogy Szegeden ülök, és rá gondolok. Nincs, és nem is volt közös életünk. Ő választotta magának ezt az életet, soha semmit nem ígértem. Mondtam is neki, te nem akartál velem bálba jönni, de még sétálni sem.

A fiad miért nem hordja a benzint, ha Robinak érdemes. Most az egész világ benzint áruljon, mert az ő szomszédja azt árul. Az albrépletet nem kérdezte, a munkámat sem. Én az ágyon ültem, Feri a fotelon, három órán keresztül nem közeledett hozzám. Vacsora után még hallgattam a panaszát, aztán felkeltem. Azt hitte, nála maradok. Nem alszol itt? Nem!

Rémisztő hideg volt Ferinél is, de a lakásom is rideg és félelmetes volt. Nem értettem, miért, hisz Szegeden kellemes a lakás. Paplant és takarót vettem elő, mindkét oldalán begyűrtem, mint régen, hogy ne tudjon bemenni a hideg. Már aludtam, amikor csörgött a telefon. Ilyen még nem történt velem, nem tudtam, hol vagyok. Úgy tűnt, hogy az ablak, a fény nem jó helyen van. A sötétben úgy ösztönösen a hang felé botorkáltam. Feri volt. Mit csinálsz? Aludtam. Azt mondta, nem tud aludni. Eljön hozzám! Ne gyere - mondtam neki. Három hónapja várok rád, kívánlak, akarok veled lenni, megyek hozzád! Ne gyere! Miért? Mert nekem van valakim. Nem lett volna emberségesebb, ha elmondod! Kérdezted? Nem maradtam nálad, azért jöttem haza. Igen, mesélik, hogy volt neked több férfi. Miért, neked csak egy nőd volt az életedben? Letettem a telefont. Ott voltam nála, nem volt ideje megbeszélni a dolgokat. Nyolc évvel ezelőtt kilenc hónapig tartott a kapcsolatunk. Aztán karácsony táján elmentem hozzá, akkor azt mondta, itt van Márta. Hazamentem, de három hónapig hasmenésem volt miatta. Aztán két évig nem találkoztunk, egy nap összefutottunk, és újra kezdtük. Mivel másnap bál volt, kérdeztem tőle, elmegyünk-e? Azt mondta, igen. Másnap megvettem a jegyet, és öröm-

mel mentem hozzá. Azt mondta, nincs kedve bálba menni! Arra hivatkoztam, hogy tegnap megbeszéltük! Felhívtam egy barátnőmet, és vele mentem. Kicsúfoltak, hogy leszbikusok vagyunk. Aztán öt évig nem voltam hajlandó beszélni vele. Fél évtized után egy vasárnap reggel a péknél sorakozott, én mögötte álltam, amikor sorra jött, nem kapott kenyeret, mert nem volt aprópénze. Szóltam Gizinek, hogy adjon a szomszédoknak kenyeret, majd én fizetem. Megköszönte. Aztán egy hónap múlva eljött visszaadni a pénzt. Nem hívtam be hozzám, csak az ajtóban beszélgettünk. Később voltak telefonhívások, amikor felvettem, senki nem szólt bele. Utólag kiderült, ő volt az, csak nem mert megszólalni. Egyszer egy vasárnap délután felhívott, és mondta, szeretne velem beszélni. Este egy csokor rózsát hozott. Behívtam, beszélgettünk, aztán másnap újra kezdtük. Mindig fáj a régi dolog, úgy döntöttem, visszadom még neki az életben. Egyszer én hagyom el, de örökre, és ennek most érkezett az ideje. Azt hitte, egy telefon, és megyek szexelni. Nem akart velem sétálni, bálba menni, itt hagyok mindent, elmegyek másik országba, és majd hozzá járok szeretkezni? Azt gondolta, Szegeden nincs férfi, azt hitte vágyom a kis péniszére. Különben is olyan kövér, nincs gusztusom hozzá. Talán húsz kilót is hízott, amióta eljöttem.

Nagyon áporodott volt a lakásomban a levegő, nem tudtam jól aludni. Reggel Lenkét hívtam, de ment tanítani, Klári nem vette fel a telefont. Aztán megindultam az áruházba, ahol megírtuk a felmondást, a főnököm megköszönte, hogy velem dolgozhatott tíz évet. Erzszi, Anka, Nesztó, Jóska olyan furcsák, nagyon szegények, rosszul öltözöttek, kedvetlenek. Jóska azt mondta, egész télen ment munka után disznót vágni, mégis a tartalékból él. Egy kenyér, de még kifli sem volt a boltban. Majd érkezik. Hát ez a minden? Ez a jó ellátás. 40 dinár fizetést kapnak, és 0,70 egy kenyér. Tíz deka csokoládé 1,50 dinár, a mogyorós 1,80 dinár. Kevés liszt, néhány étolaj, egy kis áru a polcokon, több, mint amikor eljöttem. A hentesosztályon kétféle felvágott, kilenc hónappal ezelőtt semmi nem volt. Inci hosszú köpenyben, strandpapucsban, régimódi dauer. Furcsa volt őket nézni. Ennyit változtunk kilenc hónap alatt, én is ilyen voltam? Az én életem jobbra fordult, az övéké még rosszabb. Edit mesélte, hogy a lányával egymás mellett hánytak, a férje a tévét nézte. Inciéknek van kecskéjük, meghalt anyósa, apósa még csak egy szál virágot se visz a sírjára. Amikor ott voltam, akkor is ilyen hülyeségekről beszélgettünk, akkor is nehezen viseltem. Mondtam, hogy voltam színházban, hangversenyt hallgatok, láttam Kobajasit. Inci megkérdezte, az ki? A szomszédom! A Pescsarában csak úgy dolgozhat az ember, ha megművel valamennyi földet, nem is igazán értettem. Inci azt kérdezte, megvarrnék-e az anyjának néhány ruhát. Én már nem dolgozhatok jugó árak szerint. Különben is van Szegeden munka, jó, hogy nem viszek varrnivalót Jugóból. Ő mindig a saját érdekeit nézi, aztán egy kicsit ő is tesz az emberekért. Kérdése nincs hozzám, csak a saját problémája. Egy órát bent voltam, de vevőt nem láttam. Szlavica azt mondta, Magyarországon se jó, de soha nem járt ott. Én a fizetésemből megélelem, kifizetem az albérletet, lányomat is segítem, azért ez csak több, mint az ő bevételük.

Súlyos benzinhiány van, és ha a busztartály kiürül, vége a napi közlekedésnek. Állítólag közlekedik az autóbusz Szabadkára, de a megállóban kérdeztem az embereket, azt mondták, nem biztos. Menetrend nincs kifüggesztve. Várakoztam céltalanul egy ideig, aztán a parkolóban egy ismerőst pillantottam meg, ő autóval bevitt a kertvárosba, onnét gyalogoltam tovább. A legkritikusabb időszakban, naponta csak kétszer, néha háromszor közlekedett a busz Szabadkára. Aki bement ügyet intézni a városba, sokszor gyalog jött haza. Este még nem tudták a diákok, hogy másnap lesz-e tanítás. Reggel a rádió jelentette a közlekedést is. Mentem befizetni tíz márkát, hogy kiengedjenek az országból. Kell a pénz a háborúra. Kati a városban dolgozik, áthelyezték, állítólag az én helyemre. Ha itt maradok, én is gyalogolhattam volna egy irányba nyolc kilométert. A városi boltban már húst is láttam, de az árát nem néztem. Kati két kiló csokoládét vehetne egy fizetésen. Jung Károlynak megvettem egy könyvét: Az

emlékezet útjain. Kerestem szerb verseket, hogy magyarra fordítsam, de egyet sem találtam. Sikerült busszal visszajönnöm Petőházára, vettem három italt, aztán mentem az áruházba. Vásároltam kekszet és csokit a gyerekeknek. Csak később tudatosodott bennem, hogy ez nekik fél fizetésük, amit én elköltöttem édességre. Máskor nem megyek hozzájuk vásárolni, ne fájjon nekik. Nagyon jó, hogy eljöttem, és nem szeretnék többet ide visszajönni. Kilenc hónap alatt ennyire elszoktam? Az embereken látszik a szegénység, mindenki kövérebb, mint volt, biztos a sok szénhidrát. A sovány emberek viszont még soványabbak. Az asszonyok öltözetén látszik, hogy nagyon régi. A hajuk házilag nyírt, ápolatlan, sima, rövid és zsíros. Olyan idegenek. A cipőjük sarka elkopott, nincs javítva. Pénztelenek az emberek, eddig a piacon különböző dolgokat árultak, bármit, ruhát, tévét, kristálypoharakat. Ez is megszűnt, már nem lehet árulni, mint régebben, nem jönnek Krajnából vásárolni a szerbek. Soha nem látott bicikliáradat az utcán, nagyon rossz állapotban, csak úgy csörögnek, de forog a kerekük. Nagy érték a kerékpár. Délután még csomagoltam, mikor Kati telefonált, menjek hozzá ebédre. Vittem neki három kiló mosóport ajándékba. Még volt otthon tartalék rizs, liszt, azt is elvittem neki. Babfőzelék fasírttal volt az ebéd, és kolleganóm kalácsot sütött a kedvemért. Fiával bíróságra mennek a régi ügy miatt. Kati meghízott, a haja hanyagul néz ki, de szép a kertjük, az otthonuk, és nyugodtak. Kikísért az állomásra. Biciklire tettük a sok csomagot, vittem a lányomnak, a kért könyveket. Útközben mondom neki, milyen aranyos vagy, Kati-kám. Mit csináljak veled? Na ez nagyon fájt. Egyhavi fizetésén nem tud annyi árut venni, amit adtam neki egy ebédért. Sajnos ilyenek az emberek. Ezután nem megyek ebédelni, nem fontos, majd eszek otthon Szegeden. A jövőben nem is kérek meg senkit semmire.

Fölkavarta az életemet az utazás, mert amikor otthon vagyok, minden a keserves múltamra emlékeztet. Ott abban a házban nehezen éltem, és oda visszamenni nagy lelki teher. Bús hangulatomon már a madarak csicsergése sem változtatott, és a sok fenyő sem a kertemben, amit valamikor annyira szerettem. Örömmel érkeztem Szegedre, de Ica jött hozzám panaszkodni. Elmondta, hogy Lehel múlt héten egy reggel részegen jött haza. Nem értem, huszonnégy évig nálam élt, soha nem ivott, akkor ömellelte szokott rá az italozásra? Lehel már néhány napja kint tartózkodott a tanyán, amikor Ica váratlanul kiment hozzá. Amikor Lehel meglátta őt, kiabált, és csomagolni kezdett. Aztán Ica jött el. Ennyire kapaszkodni valaki után nem szabad.

Reggel nyolckor 170/110 volt a vérnyomásom. Kaptam gyógyszert és az orvos egy hét múlva ellenőrzésre rendelt vissza.

Egy ruházati boltban sok alkalom van az eladóknak egymással beszélgetni. Egész nap Ibolya elkeseredett panaszát hallgattam, amit a részeges férje miatt kénytelen elviselni. Ha olyan rossz a házassága, miért nem válnak el? Még egy asszony se bánta meg, ha elhagyta alkoholista férjét. Iszákos férj, csirkenevelés a téma egész nap. Szeretnék olyan emberek között dolgozni, ahol olvasásról, könyvekről beszélünk. Mióta visszajöttem Petőházáról, a kisebb problémák is nagyokká lettek. Rengeteget kell ebben a boltban dolgozni. Egész nap hozzák a sok ruhajavítást, azt átvenni, a készet kiadni, ezenkívül bőrvjavítást is átvenni, kiadni, de a vevőkkel is kell foglalkozni. Egész Szegeden csak ebben az egy boltban kell a javításokkal foglalkozni. Ebben csak az a jó, hogy otthon még tudok pénzt keresni. Délután háromig nem is ettem, nem volt megállás. Ezért a fizetésért állandóan kell küzdeni. Nagyon bánt, mi lesz a munkahelyemmel, mert Ella télen és nyáron is akarja az utcai árusítást. Fárasztó a napi kilencórás munkaidő, nincs idő leülni.

Emlékszem, egész nap szomorú voltam, kilátástalannak láttam az életemet. Hiányzott Árkosz, hisz ritkán jön hozzám, és akkor is csak rövid időre. Engem mindennap kell szeretni! Anus nem adja a tartozást. A tanyát sem akarják megvenni, pedig nagyon szeretnék egy kis lakást

venni magamnak. Minden héten feladom a hirdetést. Fiam múltkor is csak nevetett, hogy úgyse tudom eladni a tanyát.

Este ledőltem az ágyra, kekszet eszegettem. Semmihez nem volt kedvem, nagyon fáradtnak éreztem magam. És akkor finom kopogás hallatszott az ablaküvegen, mindjárt minden bajomat elfelejtettem. Árkosz érkezett. Hiányoztam? - kérdezte. Mindig türelmetlenül várlak, és nagyon hiányzol! Ő jelenti nekem az életet, tudhatom, hogy jön, jönnie kell, a mágnes húzza felém. Mégis néha elbizonytalanodom. Már reggel kilenckor is volt nálam, csak korábban távoztam otthonról. Vasárnap is hiába jött, akkor meg Jugóban voltam. Minden percért kár, amit nem tölthetek vele. Az életemnek csak őáltala van értelme. Árkosz is álmodozott, hogy egyszer elmehetnénk a rokonomhoz Pestre. Vonaton utaznánk, egész úton beszélgetnénk. Sétálnánk a Váci utcán. Ott aludhatnánk közös ágyon, egy egész éjjel, és sokszor szeretkeznénk. Aztán jött a fájdalmas búcsúzás.

Amikor egyedül maradtam, lányomat hívtam. Egy vizsgája ötösrre sikerült, jövő héten lesz még kettő. Ő nem tud most jönni, de nagy szüksége van a könyvekre, menjek fel hozzá Pestre.

Telefonálás után Margit néni folytatta a szokásos kérdéseit. A fiad miért nem megy a tanyára lakni? Te miért nem műveled a földet? - mert mindened megteremne. Nem tudom, hogy gondolta: éjszaka vagy hajnalban menjek a tanyára növényeket termelni, és aztán egész nap dolgozzam a boltban? A varrással is tudok pénzt keresni. Nem hiányzik a kapálás kint a tanyán. Akkor még az utazási költséget nem is számoltam. Nem kérem az emberek tanácsait, a sajátom mindig jobb. Mondtam is neki, hogy ezt már megbeszéltük.

Az utcán mosolygok, ha Árkoszra gondolok.

Ella újra megkért, hogy dolgozzam a szabadnapomon. Utólag sajnáltam, hogy vállaltam. Azért ügyeskedjem, hogy gyarapítsam a vagyonomat? Közben megjött az új kolleganő, kipakoltuk a sok árut az utcára. Egész nap kint árultunk, óránként váltottuk egymást. Délután volt a legnehezebb, amikor oda sütött a nap. Szalmakalapot kaptunk, de az csak a fejünket védte. Senki sem állt meg vásárolni, hisz a rendes ember a kutyáját sem engedi délidőben a napra. Árkosz jött látogatni. - Kiállítottak? - kérdezte. Majd keres ő nekem másik munkát, mert fáj neki, hogy az utcán állok.

Amikor hazafelé sétáltam, fiatalok magyar dalokat énekeltek az utcán. Még mindig csábító és varázslatos a város, a fények, a Széchenyi tér, a szökőkút és a magyar beszéd. Azt is megértem, hogy anyanyelvemen beszélhetek mindenhol.

Azon a héten jó élményem is volt, mert egyik este színházban voltam. Érdekes és látványos operettgálát néztem. A Szeged Estben olvastam, hogy operagála. Okoltam is magam, hogy felületes vagyok, meg rosszul látok, de végül is jól olvastam, mert elírás történt. A legolcsóbb jegyet vettem, ami 120 forint, és oda ültem, ahol helyet találtam. Énekelték az egyik kedvenc dalomat: „Messze a nagy erdő”. Gondolatban mindig velem volt Árkosz. Az előadás után azon töprengtem, hogy kellene még egy férfi, akivel színházba járok és sétálni. Árkosz ha nem volna nő, vele mindent megoldhatnék.

Amióta itt élek, először utaztam Pestre. Vittem a lányomnak a kért könyveket és saját készítésű sütit. Örültem, hogy láthattam a fővárost, és élveztem a hangját.

Néhány hónapig hirdettem a tanyát. Előbb telefonon érdeklődnek az emberek. Így már beszélgetésünk alkalmával kiderül, hogy számukra nem megfelelő a hely. Abban az esetben nem is akarja megnézni. Néhányan viszont már voltak a helyszínen, csak nem tetszett nekik az épület. Május végén azonban hívott egy személy tanyavásárlási szándékkal. Neki az irányár és a hely is megfelelt. Csak azt kérdezte, hány helyiség lakható? Hatkor találkoztunk a bolt előtt

a családdal, és autóval kivittek a tanyára. Mindenkinek nagyon tetszett a kis épület, különösen a búbos kemence. A fiatalember ilyen olcsó épületet akart venni. A felújítási munkákat majd a család segítségével elvégzi. A kicsinosított házon nem tudni a rejtett hibákat - ezt hangoztatta, mintha hangosan gondolkodna. Én négyszázezeret kértem. Nagyon sajnáltam megválni a tanyától, mert olyan jól éreztem ott magam valamikor. De az a tudat, hogy lesz saját lakásom, felvidített.

Hazafelé jövet felhívtam a fiam, jó-e, ha négyszázezerért eladom a tanyát? Azt mondogatta - minek vetted? Úgyse tudod eladni! Drágán vetted. De most nem a vételről van szó, hanem az eladásról. Gyere már! - oly rég láttalak. Nem érek rá! Tehát legjobb, ha egyedül rendezem a sorsomat. Én a házat adnám el és nem a tanyát. Igaz, a gyerekek ettől sem akarnak megválni.

Otthon egy levél várt a szombati kirándulásra.

Ültem csendben, és felidéztem egy találkát, amikor nagyon vártam Árkoszt. Szemeit eléem varázsoltam, szinte hallottam szavainak csengését. Mit is mondott? Szép a nyári ruhád! Igen, pontosan így mondta, és megcsókolta a nyakam. Újra elképzeltem, ahogy a távolból kibontakozik az alakja, a kezeit lóbálja, ring a teste. Átvenni teste illatát, amely beszívódik a pórusaimba, és aztán nagyokat szippantani belőle. Vajon a siető embereket is várja valaki? Valószínűleg nem szeretnek minden emberi lényt a földön? Mert akkor nem lenne alkoholista, aki szeretethiányban szenved. A boldog ember nem megy ölni, és rabolni sem.

Margit néni váratlanul bejelentette, hogy eladja a házat. A szobára is szüksége van, mert jön a fia vendégségbe. Hazudik összevissza, az a baja, hogy múltkor kértem, jelentsen be a lakásába. A lényeg, hogy felmondott, tizenöt napig lakhatom még nála. Nem tudja kivárni, hogy rendezem a lakásvásárlást. Hova menjek most albérletbe? Hányszor költözzem?

Akkoriban gondterhelt napjaim voltak.

Amikor szinte biztos volt a tanya eladása, a lakásvásárlással foglalkoztam. Az ingatlan közvetítőben magas a százalék, amit a közvetítésért kérnek, nekem arra nincs pénzem. Déli Aprót vásároltam, és az abban található hirdetések közül válogattam. Munkakezdés előtt és után eladó házrészeket néztem. Megdöbbenítő körülmények között élnek emberek udvari lakásokban, ahova soha be nem süt a nap. Pedig sugari egyformán ragyognak szegényre, gazdagra. Az ilyen házakban három, négy család is él, két négyzetméter kert jut mindenkinek, és a közös lélettérben sokan vannak. Egy néni az udvari vécében ült a félig nyitott ajtó mögött. Idős bácsi fát fűrészelt. Egy asszony csak ült értelmetlenül, némán, nem sokat érzékelt az életből. Kis gyerekek játszottak az udvarban. Egymást nézik az emberek, mindenki tudja, ki jár a másikhoz, mikor és minek. Ez rosszabb, mint a falusi élet. Ott is mindent látnak, még a tyúkszemét is tudják az embernek, hogy melyik lábán van. Az első házrész a legszebb, a legnagyobb, és a legmagasabb is. Ahogy haladunk befelé az udvarba, úgy kisebbednek, alacsonyodnak. Még az első házrésznél van lépcső, aztán fogynak a lépcsők száma. Az utolsó udvari házrész már egy szinten áll a földdel. Ezek valamikor egy tulajdonosé lehettek, aztán részenként eladták. A házrészek olyanok, mint amikor a nagy leköpi a kicsit, és továbbra is rákényszerülnek egymás jelenlétére, szomszédságára. Alsóvárosban hosszú végeláthatatlan utcák, de az a környék nem tetszik nekem. Valami olyat keresek, ahol jobb a közlekedés is. Így született meg a döntésem, hogy csakis lakást vásárolok, egyszobást, első vagy második emeleten, négy emeletes házban, és erkélyeset. Tízemeletes házban azért nem veszek lakást, mert ha elromlik a lift, akkor lépcsőzhetek, meg attól reszkessek mindennap, hogy bent rekedek. Először a Tisza menti és a belvárosi lakásokat néztem, de ahhoz nekem nem volt elég pénzem, még hitellelőséggel sem, pedig jó lenne a szobám ablakából látni a folyót. Tehát marad a külvárosi panellakás. Kezemben a térképpel, ismeretlen utcákon bóklásztam. Néha még élveztem is, hisz vissza

nem térő alkalom a lakásvásárlás. Azt mondták a kolleganők, hogy százötven lakást is meg kell nézni, mire az ember megfelelőt talál.

Napközben telefonon is érdeklődtem a lakások iránt, mert a lábam nem győzte a gyaloglást. Volt olyan esetem, ahol a gyerek vette fel a telefont. - Hányadik emeleten van a lakás? - kérdeztem. Apa azt mondta, ne mondjuk meg. Akkor biztos zárt szinten van, mert az első és a második emeletet nem titkolják. Az ilyen lakásokat már nem is néztem.

Egyik reggel megvettem a hirdetőújságot. Azonnal érdeklődtem telefonon a számomra kiválasztott lakás felől, de már nem aktuális - volt a válasz a vonal másik végén. Másik alkalommal a Körtöltés utcát kerestem, ahol egy garzonlakást hirdettek. Rengeteget gyalogoltam, mert a keresett szám mindig az utca másik végén van, még soha nem találtam lakást az utca elején. Fájt a lábam a sok töréstől, a vízhólyagtól, amit a gyaloglás okozott, lakáskeresés közben, és mégis elkelt, hiába igyekeztem. Nem értettem, hogy lehet eladni a lakást, amikor szinte elsőnek telefonálok, vagy elsőnek érek oda, a hirdetés megjelenése után. Meg is mondtam a kiadóban, hogy az újság megjelenése napján, már nyitáskor kezemben a hirdetés, a lakás viszont már el van adva. Azt mondta a hölgy, kétezer forintért nekem is odaadja a megfelelő hirdetést, az újság megjelenése előtt. Itt csak az tud létezni, aki ezt is megtanulja. A délszláv háború következménye, hogy Szegeden nagy a kereslet a kis alapterületű lakások iránt, hisz az áttelepültek otthon fél áron adják el az ingatlanokat.

A fiatalember nem sokat gondolkodott a döntésen. A helyszíni megtekintés után nemsokára döntött, hogy megveszi a tanyát és a szivattyút is, amiért 18 ezer forintot kértem. Megírtuk a szerződést, és azonnal megkaptam a négyszázezer forintot. Az ügyvédtől a Postabankig cigányokkal találkoztam, olyanokkal, akik nem dolgoznak, csak nappali zsákmányra vadásznak. Különösen sok a fiatal is a városban, látszik rajtuk, hogy nem egyetemisták, nincs munkájuk, csak kószálnak az utcán.

Szombaton reggel csak fél kilencig tudtam lakást nézni, mert dolgozni mentem. Délután viszont egy kirándulásra igyekeztem, mert ott volt Árkosz. Új ruhát vettem magamnak, úgy öltöztem, hogy Árkosz még jobban kívánjon. Korán érkeztem a helyszínre, ő később jött a feleségével, és a gyerekekkel. Árkosz a hajó hátsó részében foglalt helyet, én az elsőben. Később odajött hozzám üdvözölni. Fekete hajában már van egy őszülő fehér csík. Az a magas homloka, csodálatos szemei, fekete szemöldök, fekete bajusz, a szakáll, a szép fogsora, a finom ujjai. Csodálatos ez az ember, és ha néha megkapom az élettől, alig tudom elengedni. Akkor csak az enyém az illata, a hangja, a szeme, a keze varázsa és a szeretete. A hangját is szeretném felvenni kazettára, és hallgatni, ha nincs velem. Kirándulás után Árkosz jött hozzám, ez volt a névnap ajándék. Gyöngyfát láttam a sok élvezettől, csillogtak a színes gyöngyök.

A rádióban egy asszony arról beszélt, hogy gyónás közben a pap nem oldozta fel a bűneitől, mert vad házasságban, vagyis élettársi kapcsolatban él. Az atya azt mondta, jó volna, ha szerelmük átváltana testvéri kapcsolatra. Egy férfi és egy nő, aki szereti egymást, és nem tud templomi házasságot kötni egy korábbi házasság miatt, az el van tiltva a földi boldogságtól? A földi élet csodájához tartozik, ha hatmilliárd ember közül kettő olyan találkozik, akik megértik egymást. Az élet a szeretettől és a szerelemtől lesz boldog, és ezt a huszadik század végén egy atya ellenzi. A férfi és a nő arra van teremtve, hogy találkozzanak, egyesüljenek. Ez a tiltás egy sötét gondolkodás. A vágyak elfojtása borzalmakat szül az életben. Miért kell magányban és önmegtartóztatásban élni?

Már aludtam nagy békében, éjfél múlt, amikor Ica kopogott az ablakomon. Sírva jött, újra összevesztek a fiammal, és itt maradna nálam éjszakára.

Panaszkodtam Ellának, hogy néhány nap múlva át kell adnom a tanya kulcsát, és nem tudom, hova költözöm. Megbeszélték a férjével, és a házuk melletti garázsba pakolhatom a bútort a tanyáról. Lehet, hogy elseje után ez lesz az otthonom is, mert Margit néni leállított a konyhában, hogy mikor költözöm. Majd elmegyek, ha találok lakást. Menj a barátodhoz! Ő szöjt, hogy két hét múlva hagyjam el a szobát. Azt mondta, van becsület is - mondtam, a maga részéről is. Egyfolytában keresem a lakást, de másik albérletbe nem költözöm, majd ha veszek lakást, oda megyek. Ha tíz hónapig lakhattam nála, akkor ezt is várja ki. Jó volna elbánni velem, mert jugó vagyok.

Sok lakást megnéztem már - de válogatok. Egy szép lakást találtam, de nincs erkély. Ne legyen a tömegközlekedés mellett, de távol se. Zártszint nem kell, már laktam olyan helyen, az beázik, és nyáron jóval melegebb, mint a többi lakás. Az új tanyatulajdonos már jött a kulcsért, hisz ő is szeretné elfoglalni az ingatlant, ha már megvette és kifizette. Kis türelmet kértem tőle. Azt ígértem, egy hét múlva megkapja a kulcsot.

Teljes a káosz. Felhív egy ember és korhol, hogy nem vettem meg a lakását. Ne is sikerüljön a vásárlásom! - mondta ő. Ellenőriztem a földhivatalban, és jelzalog volt rajta, amit az eladó eltitkolt. Ha nem jön össze néhány nap alatt a lakásvásárlás, akkor valakihez el kell menni lakni. Különböen Ibolya és Irci is hívott hozzájuk.

Néhány nap múlva csoda történt, találtam egy olyan lakást, ahol ha sürgösen adok hatszázezer előleget, akkor az egyik szobába azonnal beköltözhetem. Ennyi pénzre van szükségük, hogy ne vesszen el a foglaló, amit egy házvásárlásra adtak. Nekem viszont két hónap marad a többi pénz kifizetésére, a hitelekre, kölcsönökre. A lakás kétszobás, de majdnem annyi az ára, mint az egyszobásnak. Végül is két lehetőség közül választottam, az egyik kisebb, tisztább, a másik nagyobb és felújításra vár. Mindkét lakásra kértem a tulajdonlapot. Én a kétszobást venném a Hajós utcában, hatos szám alatt van, második emelet, nem liftes ház, és erkély is van. Már nem lehet az ablakon bekopogni, de nyitott ablaknál aludhatok, még érezni a föld szagát, kint zöldövezet, platánfák meredeznek az ég felé.

Anus adott 35 ezer forintot a tartozásából. A többiért most külön kell felmennie Pestre - mondta. Ki tehet róla? Azt mondta, még egyszer majd beszélgetünk. Még sokszor is - válaszoltam neki. Ő kérte a pénzt egy hónapra, azóta három is elmúlt. Akkor azt mondta, hogy árut vásárol, a ruhák viszont cserélődnek a boltjában. Akkor hol a pénz? Féltem én már eddig is, de hogy ennyire szemtelen legyen. Először behízelegte magát, süteményeket hozott, kifaggatott, és így tudta meg, hogy van pénzem. Én meg elárultam, nem volt titok, hogy lakást akarok vásárolni, és van tartalékom. Akkor azt mondta, szóljak, ha szükségem van a forintra, és azonnal hozza. Sajnos nem tartotta be ígérését, még 85 ezer forinttal tartozik. Elaprózza a visszaadást, engem meg idegessé tesz. Olyan bizonytalan ezáltal a helyzetem. A boltban kiderült, hogy Ircitől is kért pénzt, Ibolya hitelt vett fel neki. Vajon mire kell Anusnak olyan sok pénz?

Bomba robbant a templom közelében reggel hat előtt, én is hallottam, de azt hittem, mennydörgés. Emlékszem, azon csodálkoztam, hogy nincs vihar, nem esik az eső. Fáradt voltam, és visszaaludtam. Felkelés után a rádióból értesültem a történetekről.

Árkosz jött a boltba meglátogatni, ha kell költözni, jön segíteni. Ezenkívül még adott két telefonszámot, akik segíthetnek a költözködésben. Bárhova költözöl, megyek hozzád!

Fiam is jött a boltba. Ő ad kölcsön százötvenezeret, de vegyem a kétszobást. Aztán majd részletekbe visszaadom. Utazik Olaszországba és Tajvanba, de szóljak, jön segíteni költözni.

Lányom jött vendégségbe, ő is felajánlotta megtakarított pénzét. Egy egész nap csomagoltunk, dobozoltunk a tanyán. Még egy utolsó fényképsorozat is készült.

Az eladókkal az ügyvédi irodába mentem, ahol az ügyvéd felvette a személyes adatokat; míg gépelte, elmentem a bankba kivenni a tanya árát és a megtakarított pénzemet. Összesen 526 952 forintom volt. A banki dolgozó számológéppel háromszor is átszámolta az összeget. Izgalmamban melegelem volt, amikor a sok pénzt megkaptam. Az ügyvédhez siettem, és átadtam a lakásvásárlásra 520 ezer forintot az eladónak. Az Anusnak kölcsönzött pénz hiányzott a hatszázezerhez, de a fiatalok nem csináltak belőle problémát. Még egy hónapot várnak a teljes vételár kifizetésére. A lakás ára 1 350 000 Ft volt. Az elején álmodni sem lehetett volna, hogy sikerül megfelelő lakást venni, és beköltözni, mielőtt kifizetem. Ez szinte csoda. Ezek még fiatalok, és hisznek az emberek jóságában, bizalmában. Ha idősebb a lakástulajdonos, bizonyosan nem ad nekem ilyen feltételeket.

Egy újabb küzdelem várt rám, banki hitelt kapni. Ircit kérdeztem, lesz-e kezesem a hosszú lejáratú kölcsönhöz, azt mondta, megbeszéli a férjével. Árkoszt viszont egy rövid lejáratú hitelhez kértem kezesnek. Azt mondta, lehet, hogy ősztől nem dolgozik, meg ők szegények, meg ez nem teleföntéma. A vajdasági klubban egy ember se akart kezeskedni. Ideges voltam, mert kezes nélkül nem kapok hitelt, kölcsön nélkül meg nem tudom kifizetni a lakást. A kolleganők elutasították különböző okokra hivatkozva. Ibolya azt mondta, ők a fiuknak vesznek lakást. Ez csak kifogás volt, hisz az anyagi helyzetüket ismertem. Rajtuk kívül még Zsuzsát kértem, de ő sem akarta vállalni. Jutkát viszont azzal hátrította el, hogy már egyszer csúszott egy millió forintja ilyen okok miatt. S ő soha többet senkinek nem írja alá a kezeséget.

A közeli fülkéből hívtam a lányom, közöltem vele, hogy megvan a lakás. Nagyon örült neki, azt kérdezte, hogy a városközpontból mennyit kell gyalogolni. Hazatérésem után lefeküdtem az albérleti ágyra, kezemben szorongattam a lakásom kulcsát. Azt a három kulcsot, mely nyitja az otthonom ajtaját. Életem nagy élménye, hogy Szegeden van egy lakásom, ami csak az enyém. Talán az ötvenedik születésnapomra beköltözöm a saját kis kuckómba.

Ica diplomahangversenyén voltam. Eddig bármikor hallgattam zenét, mindig a muzsikát élveztem, akkor viszont próbáltam magamat behelyezni az ő helyzetébe, hogy ott a közönség, és vizsga is egyben. Akkor láttam először Ica szüleit, akik egy pici vázát adtak a lányuknak ajándékba. Anyagilag egyáltalán nem segítik, még egy harisnyát se vesznek neki. A ruhaanyagot én vettem neki, és megvarrtam a fellépőruhát. Hangverseny után a Virág cukrászdába mentünk. Beszélgettünk, fagyaltoltunk. Körülöttem magyar emberek nyüzsögtek, jók és rosszak, mellettünk a sárga villamos zakatolt. A teraszon zene szólt, egy énekes énekelt, és nekem a táncmulatság jutott eszembe, ahol Árkoszt megismertem. Ica visszament ünnepelni a konzervatóriumba. Nekem adta az öt csokor virágot. Majd jövök érte - mondta elmenőben. Még beszélgettem Ica szüleivel, aztán megindultam hazafelé, a virágkölteményekkel a kezemben. Amikor a téren haladtam keresztül, egyszer csak Árkosz állt előttem. Csodálkozóan rám nézett. Ica hangversenyén voltam. Megvan a lakás, közöltem vele az új címet. Szaladt, mert öt perc volt a postazárásig. Én álltam a Széchenyi téren, kezemben a bokréták, és néztem Árkoszt, ahogy távolodott tőlem: szemléltem a hátát, a járását. Majd indultam szomorúan, pedig nagyon kívántam egy ölelést. Sokan megnéztek az utcán, de senkit nem ismertem.

Este arra gondoltam, hogy talán az utolsó éjszakát töltöm az albérletben. Fél évszázad nagy idő, de ha már leéltem, akkor ami még előttem áll az már csak ennek a fele lesz - ha lesz. Már nagyon oda kell figyelni, nem lehet időt pocsékolni. Valamit még el kell érni ebben az életben.

Hajnali ötkor keltem az albérletben, és este kilenckor minden tárgyam a tanyáról a szegedi lakásomban volt. Teherautóval mentünk a tanyára, ahol négy ember vitte a bútort és az

előkészített dobozokat. A kulcsot átadtam az új tulajdonosnak, és elbúcsúztam az ingatlantól. Még soha nem éltem olyan lakásban, ahol állandóan folyik a meleg víz. Ha nincs bojler, akkor az nem is romlik el. Egy gonddal kevesebb. Az erkélyem előtt egy özágancs fa, amelyet a tanyán hagytam. Az élet pótolja azt, amit az ember elveszít. Nagy platánfák díszítik a környéket, mint Petőházán a kedvenc utcámban. Szép a környék, sok a bokor és a fa, mögöttem tizemeletes házak, és azokon túl közlekedik a villamos. A hajlékom egy négyemeletes házban van, csak hiányzik a telefon, mert tizenhárom éven keresztül rendelkeztem vele. Még nincs tévém, se mosógépem, de itt a hintaszékem és a szép szekrényisor. A kádamat súroltam, és zuhanyoztam bő vízben a saját fürdőszobámban. Az erkélyre szaladgáltam, és néztem a júniusi estét, a csillagokat, miközben Árkoszra gondoltam.

Első éjszaka azt álmodtam, hogy fekszem az ágyamban, egy kis madárka, hasonló a búbos bankához, a jobb kezemen áll. Mellettem a falon már elkezdte a fészket rakni, olyat, mint a fecskék.

Másnap hideg reggel volt, esett az eső, az albérletbe mentem csomagolni. Margit néni bejött a szobámba. Mikor mész? Ha zuhog az eső akkor bizonyosan nem megyek - válaszoltam. Majd letakarod nejlonnal a ruháidat! - mondta gúnyosan, és még mosolygott is. Így bosszantott. Ne idegesítsen, mondtam neki, és becsuktam az ajtót. Józsi és Attila az elkészített csomagokat négy fordulóval elvitték a lakásomba. Abban a hónapban öt napot laktam albérletben, számolgattam, mennyit fizessek még Margit néninek. Aztán döntöttem, elmegyek, és nem is szólok neki. Megnehezítette az utolsó két hetet, nem érdemli meg, pedig szépen is búcsúzhattunk volna. Az is fájt neki, hogy vettem lakást, azt hitte, örökre nála lakom. Befizettem számláit, gyakran megkínáltam ebéddel, és ha már valószínű a tanya-eladás, akkor inkább ő akart felmondani. Úgy látszik, nem tudja elviselni a fordított helyzetet. Esőben pakoltunk, legyen boldog Margit néni, de úgy jöttem el, hogy nem takarítottam ki magam után, a kulcsot bedobtam a kiskapun, amikor kiléptem az utcára. Így kiengesztelődtem. Józsi nagyon rendes volt, hogy vasárnap délelőtt segített költözni. Amikor készen voltunk, azt mondta, Acita, most eljössz hozzánk ebédelni. Te úgyse tudsz ma főzni, és fáradt vagy, hisz tegnap is költöztél. Ella készségesen hozott még egy terítéket a vasárnapi ebédhez.

Este Ica jött egy csokor virággal köszönteni születésnapomon.

A rendes évi szabadságomból négy napot kaptam takarításra. Azokban a napokban folyamatosan esett az eső, és csak tíz fok volt június elején. Valószínűleg keleti fekvésű a lakásom, azon elmélkedtem, mert a borús idő ellenére nem láthattam a Napot. Állítólag közel a Tisza, nem ismertem ezt a tájat, csak egyszer jártam erre, amikor megnéztem a lakást. Csak annyit tudtam melyik irányban van a Bélváros. A közelben kerestem egy boltot. A szomszédaimtól nem akartam semmit kérni, mert ide szoknak, mint Petőházán, és nem tudok dolgozni. A barátaimat majd én választom. A bútornak tanyaszaga volt, a lakásnak viszont kutyabűze. Minden szekrény és az összes edény piszkos volt.

A szabadság utáni első munkanapon Ibolyát kérdeztem, mivel mehetek haza? Busszal - mondta. A Széchenyi térre gyalogoltunk. Nem pihentem ki a költözést, a takarítást, és a boltban is nagyon sokat dolgoztam este hat óráig. Elcsigázva, kábultan várakoztam, és hét után öt perccel érkezett a busz a Víztorony térre. Haladás közben láttam, hogy villamossínek is vannak azon az úton. Másnaptól már villamossal utaztam, mert sűrűbben közlekedik, és kevesebbet kell gyalogolni. Ezenkívül a villamos-troli bérlet olcsóbb is. Elegem van az emberek rossz tanácsaiból. Emlékszem, egyszer Újszegeden egy asszonyt kérdeztem, hol a megálló. Elküldött visszafelé, sokat gyalogoltam, de visszanéztem, hogy melyik házba megy be. Már a buszon utaztam, akkor láttam, hogy az ő háza előtt a megálló, amitől én akkor húsz méterre voltam. Magyarul beszélek, de a kiejtésem más, mint a szegedieké, és tudják, hogy Jugóból

jöttem. Nem szeretnek bennünket, inkább félretájékoztatnak. Vajdaságban a szerbek nem szerettek, itt a magyarok.

A fiam jött megnézni a lakásomat. Csak a házszámot tudta, de ahol nincs függöny, ott laksz te - mondta ő. Egy magot dobott az ablaküvegre, csengetés helyett. Tetszett neki a lakás, szép nagy szobák vannak.

Az első dolgom az új lakcím bejelentése volt az adásvételi szerződés alapján. Később elmentem az OTP-be érdeklődni a hitelfelvétel lehetőségeiről. Az utolsó kéthavi béremet kell igazolni. Kapok húszezer forint fizetést, és négyezerre vagyok bejelentve. Vajon lesz-e majd nyugdíjam és mennyi? Ella már ígérte, hogy teljes munkaidőre bejelent, de mindig halasztja. A négyezerre csak negyvenezer forint hitelt adnak, nekem meg 400 ezer kell. Ella azt ígérte, hogy beszél a könyvelővel, és bejelent nagyobb összegre, mert neki is jó, ha a dolgozónak nincs problémája. Életemnek egy nagyon nehéz időszaka következett, ezt már akkor is tudtam. Rengeteget kell majd dolgozni, mire a lakást kifizetem. Minden a szerbek miatt van, ha ők nem háborúznak, akkor nekem se kellett volna elhagyni a házamat. Anushoz mentem, majd néhány nap múlva megkapom a pénzem. Azt ígérte, a hónap végén már ő ad nekem kölcsönt. Egyedül Irci vállalta a kezességet, mert állítólag valami nagyon távoli rokonok vagyunk. Egy öt éves lakáshitelt akartam felvenni, és még egy hitelt két évre. Csak egyet lehet felvenni, de én egyszerre kérelmezem két helyen, és arra a kérdésre, hogy van-e hitelem, nemleges a válaszom, és még csak nem is hazudok.

Árkoszt hívtam, dolgozik, sokan vannak nála. Nagyon hiányzol, mondtam neki. Csak azt válaszolta: jó. Ki tudja, ki állt mellette? Árkoszt semmi sem pótolja. Mégis szép volt az albérlet, közel voltunk egymáshoz, sokat találkozhattunk. Azt mondta, bárhova mész, akkor is elmegyek hozzád, csak azt nem mondta, hogy ritkábban.

Minden reggel valamit intéztem, hisz mindent át kellett írni a nevemre. Közben hirdetést adtam fel, mert ami nélkülözhető, azt el kell adni. Szükségem volt egy hivatalos értékbecslésre, amiért ötezer forintot fizettem. Amióta itt élek, állandóan gyarapítom a magyar tudásomat. Sok új kifejezést használok, amit addig nem ismertem. Idegen környezetben nem lehet az anyanyelvet olyan szinten tudni, mint itt az anyaországban. Gyakran beszéltem szerbül, és annyit kellett dolgoznom, hogy nem volt időm olvasni. Ha így beszélnék Petőházán, sok mindent meg se értenének. Az értékbecslés szót sem ismertem otthon, ezután majd alkalmazom. Itt nincsenek egészségházak, itt orvosi rendelők vannak. Mit tetszik kérni, hogy tetszik, ezeket a kifejezéseket sem használtam.

Árkosz volt a boltban alsónadrágot venni, mert elszakadt a gumi, és a térdéig csúszott a gatyája, azonnal ki is cserélte a próbafülkében. Azt mondta, előző nap háromszor is keresett, egyszer világosságot látott, de hiába csengetett. Rövid ideig volt a boltban, de legalább láthattuk egymást. Kifelé menet megfogta a kezem, ha tud, jön estére.

Este hétkor kiálltam az erkélyre, és rákezdtem a mondókámra félhangosan. Árkosz gyere, várlak. Egyszer csak sietősen fordult be a kanyarba, táská a kezében. Észrevette, hogy várom, mert felnézett, és mosolyogva sietett hozzám. Kiderült, nem működött a csengő. Bejött és megcsókolt, megölelt. Nagyon hiányoztál! Te is nekem! - mondtam. Lihegett, hónalja izzadt szagú volt, de az is jó, mert az övé. Ha nem jövök, éjfélig állsz a teraszon? Árkosz szereti a blúzom alá dugni a fejét, és ott a félhomályban játszadozni a melleimmel. Ezen a világon egy tökéletes dolog van, Árkossal lenni.

Másnap lányomat mentem várni az állomásra, a jegyet akkor akartam lyukasztani, amikor megláttam az ellenőrt. Nem kegyelmezett, megfizettette a hatszáz forint büntetést, és leszállított a villamosról. Gyerünk a rendőrségre! Útlevelet kért, mondtam neki, hogy szegények

vagyunk mi vajdasági magyarok, nincs pénzünk, aztán még maga is elveszi. Megjött Emese, és neki is tetszett a lakás. Aztán elmúlt a rövid hétvége, csak főztünk, sütöttünk, beszélgettünk, és ment vissza.

A hét első reggelén már hétre mentünk takarítani a boltba a kolleganővel, borzasztó nehéz volt utána még este hatig dolgozni. Itt nincs, aki a munkavállaló érdekeit védi. Közben kétszer pakoltunk ki, és vissza az utcára, mert esett az eső. Egy nehéz asztalt cipeltünk, aztán néhány polcot, majd a sok árut. Ezután még többet kell Ellától túrni, mert segítettek. Este holtfáradtan indultam haza. A villamoson egy szabad hely nincs. Meleg, fáradtság, éhség, csomagok, a csonttritkulásos kezem, kanyarok, és én csak állok, mert a nyugdíjasok le nem szállnak, csak utazgatnak le-föl, és beszélgetnek. Részükre ez is egyfajta szórakozás, a múzeumok meg üresek, pedig azt is ingyen látogathatnák. Én azt hiszem, fáradtabb vagyok, mint ők, mert ötvenévesen egész nap dolgozom, nekik már van lakásuk, a gyerekeiket felnevelték.

Amikor megvolt a lakás értékbecslése, a munkahelyi igazolást és a szerződés másolatát elküldtem a pénzügyi központba. Engedélyt kértem lakásvásárlásra, mert külföldi állampolgár vagyok. Az OTP-ben azt mondta a hölgy, beadhatom a hitelkérelmet, míg várakozom az engedélyre. Addig viszont nem kapom a hitelt, míg az eladók nem tehermentesítik a lakást. Az ő időpontjuk is egyezik az enyémmel, ezt nem jól fogalmazzuk a szerződésben. Mindenféleképpen e miatt lehet csúszás. Remélem, az ügyvéd beleszól a dolgokba, ő tudja a szabályokat. Nem kellett volna annyi foglalt adni, de az ember ritkán vásárol lakást, és nem tudhatja. Nagyon sok izgalommal járt az intézniező, és szorongtam is eleget.

Szabadnapomon a polgármesteri hivatalba mentem egy nyomtatványért, mert ott is hitelt kértem lakásvásárlásra. Otthon vettem észre, hogy a nyomtatvány belső oldala üres volt, így újból kellett egy órát sorba állni. Amikor kitöltöttem, akkor közölték velem, hogy kell egy igazolás a lányom egyetemi látogatásáról és az adásvételi szerződés a tanyáról. Azt mondta, miért adtam el a tanyát. Mert nem tudom fizikailag megoldani, és azt akkor nem tudta? Azóta romlott az egészségi állapotom. Ha megszereztem a lányom igazolását, akkor azt is vigyem be. Talán nem is kellett volna őt említeni. Utólag mindig okos az ember.

Este Árkossal egy vendéglőbe mentük, ahol jobbján ültem, és a lábunk összeért, beszélgettünk, neveltünk, vicceket meséltek az emberek. Csodálatos estém volt, hisz sokat lehettem Árkosz közelében. A villamos elment. - Most hogy megyünk haza? - kérdezte Árkosz. - Gyalog - mondtam neki. Aztán indultunk, az átjárón jött egy autó, és Árkosz megfogta a kezem. Vigyázott rám, és kézen fogva jöttünk hazáig. Én engedtem el a kezét, amikor kivettem a kulcsot a táskámból. A szeretete megszépíti az életemet. Őriztem illatát és fehér testemen fekete szőreit. Nyugovóra tértem saját lakásomban.

Már június vége volt, mi továbbra is az utcán árultunk. Húszpercenként váltottuk egymást, mert olyan hőség volt. Órákig semmit nem adtunk el, és mégis kint kellett állnunk. Ez embertelenség, de mit csináljunk, a vállalkozó az úr. Egész más volna, ha valakit olyan feltétellel venne fel, hogy utcai árusítás, hisz vannak olyan személyek, akiknek a meleg nem okoz problémát.

Anyámhoz készültem, már be volt csomagolva, amikor reggel nagy vérzésre ébredtem. Utazás előtt orvosi vizsgálatra mentem, amikor lejöttem a vizsgálati asztról, lábamon folyt a vér. Az egész olyan hirtelen jött, csak álltam felemelt szoknyában. Egy ápolónő adott valami vattát, aztán megindultam öltözni, majd kimentem csapot keresni, ekkor rám szólt egy hölgy, hogy menjek vissza. Reszkettem egész testemben, és olyankor még külön remeg a kisujjam is. Sokára jött az orvos, de akkor közölte velem, hogy reggel nyolcra jöjjen vissza gyógykezelésre, mert a vérzést másképpen nem tudják megállítani. Kértem, könyörögtem, hogy adjon

injekciót vagy gyógyszert. Nem lehet, nincs más megoldás, a szövettani vizsgálat is kell a további gyógykezeléshez. Utazni akartam, mondtam az orvosnak, de hiába.

Árkosznak hagytam egy rövid üzenetet. Reggel kórházba kell menni! Este hosszan néztem ki az ablakon. Árkosz, gyere, hiányzol! - de hiába szólítottam. Ha a hangom veszíteném egy hónapra, akkor levelet írnék Árkosznak, de most hat hétre elveszik tőlem azt, ami nekünk a legfontosabb. Csak a méhem ne vegyék ki, attól félttem. Remélem, Árkosz nem hagy el, mert nagyon szeretem. Csak öt percre jönne egy ölelésre, az is jó lenne. Nagyon szomorú voltam, mert újra injekciók, fájdalmak, tehetetlenség, e nélkül is éppen elég a bajom. Nem tudom, a szívem miatt szabad-e altatást végezni? Ilyen rettegésben töltöttem az estét.

Így is kevés az idő a sok ügyintézésre, ezáltal még rövidebb lesz. Ki fog segíteni? Csak három hete költöztem a saját lakásomba, és máris kórházba kell menni. Nem tehettem mást, reggeli és kávé nélkül, a kis csomagommal, megindultam az egyetemi klinikára. Az első utam a telefonfülkébe vezetett. Újabb üzenet Árkosznak, hogy beteg vagyok, hívja Ibolyát, ő a közvetítő.

A gyógyintézetben, a hideg folyosón egy órát váraкоztam a felvételre, mire végre adatokat kértek tőlem. A kórteremben nem volt szabad ágy, és újra a folyosóra kerültem. A leendő szobatársaim úgy viselkedtek, mintha én lennék az oka, hogy egy fekvőhelyet óhajtok. Aztán kezdődött a hosszú kivizsgálás, előbb az ujjamból, majd a karomból vettek vért, majd vizeletet adtam. Később a belgyógyászatra küldtek. Amikor kiszabadultam az utcára, a folyópartra, az emlékeket idéztem, hisz arra jártam, ahol Árkossal sétáltam, felelevenítettem a beszélgetéseket is. Amióta őt ismerem, megváltozott az életem. Reméltem, mihelyt átveszi az üzenetet, majd hívja a kolleganőt, és jön hozzám. Az irataim, a lakásom kulcsa nálam volt, haza is mehetnék, most szabad vagyok, arra gondoltam, a másik táskát akár örökre is otthagyhathnám, hisz a tárgyakat pótolni lehet. De a betegség nem javul csak úgy. Az EKG-vizsgálatra sokat váraкоztam, mert a sürgős esetek voltak előnyben. Kiderült, hogy szívzörejem van, ezért még ultrahangos vizsgálatra is küldtek, amely kimutatta, hogy nincs kóros következménye, de állandóan gyógyszert kell szedni. Még szerencse, hogy itt vagyok beteg, mert a magyar orvosok jobban gyógyítanak, mint a szerbek. A viziten annyit közöltek velem, hogy másnap lesz a beavatkozás. Nem foglalkoztam sokat a betegséggel, mert bizonyos voltam abban, hogy nem szenvedek. Csak az altatástól félttem, mert akkor annyira akartam élni. Ica jött látogatóba, banánt és üdítőt hozott. Abban a kórteremben feküdt, ahol én, miután elvették tőle a magzatot, az unokámat. Fájdalmasan gondolt arra az eseményre, pedig saját döntése volt. Ajánlottam, menjünk ki a levegőre. Leültünk egy padra a kórház kertjében, és beszélgettünk. Amikor az utcára néztem, egy kerékpár fordult be a kapun, színes bermuda, fekete szőrös lábak. Árkosz volt, vállán egy színes törülköző, mellyel izzadságát törölte, úgy szökött el otthonról. Cso-dálatos volt a jövetele, szájon csókolt, isteni volt az íze. Milyen jó, hogy itt vagy! Nem kell, hogy keresslek. Megéreztem, most jöttem le. Árkosz arról beszélt, hogy pazarol a felesége, sok ételt kidob. Otthon az anyjánál megették a maradékot is. Hallgattam őt, egyszer csak észrevette magát, rám nézett, és veled mi van? Utazni akartam, és helyette kórház. A betegség mindig váratlanul érkezik - mondta. Amikor nálam voltál, már kezdtem vérezni. Szex közben? Igen. Négy hónapig nem volt vérzésem, most viszont elöntött a vér, és az orvos nem enged utazni. Nem is szabad, mi lenne veled Jugóban, távol egy kis faluban, még szakorvos sincs. Ja, még nem is kérdeztem: Te használsz fogamzásgátlót? Én már nem vagyok termékeny.

Holnap nem hiszi, hogy tud jönni, mert a fia születésnapját ünneplik. Légy erős, és búcsúzott. Azon tűnődtem, bár a felesége megszeretne valakit, és elhagyná.

Megtörtént a beavatkozás. Ébredés után azt mondta az orvos, hogy három hónap múlva meg kell ismételni. Kétszer hat hét szünet. Mi lesz velünk, Árkosz?

Még nem éreztem otthonomnak a lakást, amikor a kórházból hazamentem. Vajon mi teszi otthonná a lakást, a szobákat? Azon gondolkodtam, és nem tudtam kitalálni, de nem éreztem jól benne magam. Mentem volna valahova. Ábrándoztam. Együtt aludni Árkossal, éjjel ébredni, hogy mellettem van, ezt szeretném megélni.

Azon az éjszakán arra ébredtem, hogy megvilágította a telihold a szobámat, annak különösen örültem, mert Petőházán is az ágyamon fekve láthattam a holdat.

Reggeli csengetés után Árkosz állt az ajtóban. - Hogy vagy? - kérdezte. - Elaltattak? Most már túl vagyok rajta, vasárnap jöttem haza. Itt volt az anyja, elvitte a gyerekeket. Szeretne Pesten sétálni a Váci utcán, Budán, a Margitszigeten, és a felesége nem akar. Megyek én veled, hívjál engem! Azon a napon nem volt olyan Árkosz, mint máskor, akkor azt sem éreztem, hogy szeret. Mellém ült, de nem ért hozzám. A naplóm nyitva volt, ahol az írtam nagybetűkkel: Hiányzik Árkosz. Nem tudom, olvasta-e, de megkérdezte: írsz naplót? Még verseket is - mondtam neki. Ha egyszer elutazik a feleséged, egy egész napra eljössz hozzám? Akkor olvasni fogok és tévézni, néha jó egyedül lenni. Az volt az első csalódásom. Sietek dolgozni, már ott kellene lenni - felkelt és indult. Az ajtónál mondtam neki: tedd le már azt a táskát! Kérésemre letette. Megfogtam Árkoszt, és hozzá simultam, akkor megölelt, simogatta a hátam, de nem volt az igazi. Ahogy a közelségét éreztem, nagyon megkívántam. Csókoltam a nyakát, de ő azt mondta, nincs kedve, nem készült fel rá, csak eljött megnézni. Beteg vagy! Nem vagyok beteg. Megcsókoltam, de ő nem akart igazi csókolózást. Búcsúzott és azt mondta, vigyázz magadra! Sőhajtoztam bánatomban.

Este a klubba mentem, ahol egy unalmas ember beszélt, de engem nem érdekelt. Amikor látta, hogy olvasom az újságot, abbahagyta. Gondoltam, lesz valaki, akivel mehetnék sétálni vagy fagyizni. Egyedül indultam a sétálóutcára, ahol egy ismerős férfi köszöntött, amikor elhaladt mellettem. Visszanéztem, és akkor jutott eszembe, hogy ő a fogorvos. Fagyaltot vettem a cukrászdában, és kijövet már előttem állt. Nyaltam a fagyaltot, és sétálva beszélgettünk egy rövid ideig, aztán közölte velem, hogy mennie kell, mert még van adminisztrációs munkája. Én leültem egy padra, hisz kár ilyen szép estén hazamenni, otthon még tévé sincs. A fogorvos elment, de én néztem utána. Akkor visszafordult, és mosolyogva közeledett. - Mégse megyek haza - mondta. Leült mellém, jobb kezét a vállamra tette, a másik kezével megfogta az ujjaimat, és játszott vele. Irodalomról, színházról, Petőházáról, Szegedről és a munkáról beszélgettünk. Kérdezte, hogy máskor is szoktam sétálni? Nagyon szeretek andalogni, és kár hazasietni. Egy hónapra a Balatonra utazik. - Találkozunk máskor is? - kérdezte. - Lehet. Csókolom köszönéssel búcsúzott. Ott maradtam a padon, és mosolyogtam, mert nagyon szeretem az udvarlást. Simon nem tetszett, de kellemes volt vele beszélgetni ilyen csalódás után.

Lányom megkapta a levelet, és az első vonattal jött. Azt hitte, mindent kipakoltak. - Jaj, csak azt ne - mondtam neki. Az neked és Árkosznak nagyon fontos. A kis huncut, micsoda gondolatai vannak. Nem tudtál mindjárt szólni, hogy beteg vagy? Mindenki tudta, csak én nem! Harmadik év utolsó vizsgái nem maradhatnak el - azért nem szóltam. Úgyse tudtál volna segíteni! Hozott banánt, csokit, almát és barackot. Talán még soha annyira nem örültem látogatásának, mint akkor. Azt mondta lányom, hogy mindenki verejtéke meleg, csak az övé hideg, ezt az edzéseken tapasztalja. Egyszer ijedten közölte velem, hogy kezd rosszul lenni - nagyon megijedtem, de aztán csak megúsza. Túrós tésztát főztem neki. Kérdezte, kap-e egy szekrényt, ahova pakolhat? Természetesen - válaszoltam. Állítólag fogyott, de én még mindig kövérnek láttam. De szép volt tizennyolc évesen! Aztán elkezdte az egyetemét, a haja meg-

ritkult, a göndörség eltűnt. Végül is ez a hajviselet jól állt neki, a színe egy kicsit vörös. Az arcának volt egy kis pírja, és eltűntek a pattanások. Éjjel egy óráig beszélgettünk.

Másnap lányom visszautazott, én meg dolgozni kezdtem. Első nap úgy éreztem, Ella jobban szereti Jutkát, mint engem. Nehezebben viseltem az életet, egy kicsit el voltam veszve, ideges voltam, sírtam is, félelem jött rám, és bizonytalanság. Sok mindentől megfoszt ez az állapot, biztos Árkosz is e miatt mellőz. Szinte hihetetlen, hogy így megfordult minden körülöttem, amióta a saját lakásomban élek.

Két hét múlva a beavatkozás után megkaptam az eredményt. Az orvos azt mondta, hogy gyanús. Jó, vagy rossz? - kérdeztem tőle. Ha rossz volna, akkor mindjárt műtenénk. Három hónap múlva ezt a beavatkozást meg kell ismételni. Nagyon szomorúan beleegyeztem, hát ha ezen múlik az egészségem? Azt mondta, a méhszáj rendben van, de a méh nagyobb. Az már húsz éve nagyobb, mondtam neki. Adott gyógyszert három hónapra, utána majd újra kikaparja. Nem tudom, miért kell most erővel megindítani a vérzést? Vizsgálatkor a kezével összevissza nyomkodott. Váladékot vett, hogy megnézzék a rákszűrővizsgálatot, ha nem jó, majd értesítenek. Ott a szövettani vizsgálat, akkor minek a váladék. Szerintem valamit titkolnak. Később kivéreztem, szexelni nem szabad, de neki behatolni az ujjával azt lehet.

Nem tudtam Árkosz hiányát elviselni, szörnyű nélküle, értelmetlen az életem. Az élet olyan, hogy megkóstoltatja velem a jót, aztán örökre elveszi. Végre megértem, hogy Szegeden élhetek, lakáshoz is jutottam, erre jön a betegség. Csak megússzam műtét nélkül, mert akkor mindent elveszíték: munkahelyet, lakást, pénzt, szórakozást. Borzalom még gondolni is arra, hogy a méhemet kivegyék. Már évekkkel ezelőtt is emlegették a műtétet. Akkor Bandi azt mondta, hogy te utána már nem is leszel nő. A volt férjem is elment műtét után, pedig az csak egy plasztikai műtét volt a méhszájon. Azonkívül beszűkítették, és jobb lett, mint előtte.

Felhívtam Árkoszt, azt mondta, lelkiismeret-furdalása van, hogy miatta vagyok beteg. Dehogyan, ez majdnem minden nővel megtörténik, és különben is már teljesen egészséges vagyok. Úgy csinálsz, mintha leprás lennék! Mikor jössz? Te, valóban most nincs lehetőségem. Vendégeim vannak, nem is férnek el a lakásban. Nálam van hely, nyugodtan jöhetsz. Az este nem dolgoztál? Arra jártam, de nem árultatok az utcán! Bent voltam a boltban. Miért nem jöttél be? Azért, mert nem voltam egyedül. Egy kicsit reménykedtem, hátha mégsem lesz műtét, és jön Árkosz.

Másnap, amikor kint árultam egymagamban az utcán - sírdogáltam. Ha pozitív lesz az eredmény, én öngyilkos leszek. De akkor nem láthatom többet a lányom, pedig milyen jó volt a látogatása. Ezért ragaszkodik mindenki az élethez. Valakiért érdemes élni! Régi dolgok jutottak az eszembe, erre való a betegség: értékelésre.

Este kedv nélkül pakoláztam a lakásban, inkább csak azt válogattam, amire nincs szükségem. Időm volt, varrhatnék is magamnak, olvashatnék, írhatnék, de csak vakarózom, és gondolkodom. Minden autó hangjára kinéztem, hátha jön valaki hozzám. Fényképeket nézegettem, és mindig valamit kerestem. A testem, amit ápolok és gyógyítok, ha meghalok, beteszik egy dobozba, a test elkezd bomlani, amire annyi évig vigyáztam. Mindegy már, mit látott, mit érzett, mit szagolt, mit ízlelt, milyen érzései voltak, merre utazott, ki szerette, ki gyűlölte. A test elporlad, a csontok maradnak, és az a néhány fog. Egyáltalán nem fontos, kivették-e a méhemet. A lélek, az energia, azt volna jó tudni, mi lesz vele. Néhány embert sajnálok itt-hagyni, és néhány tárgyat.

Az önkormányzat elutasította a kérelmemet, mert csak az első ingatlanvásárlásra adnak hitelt. Azt előre is közölhették volna. Én nem éltem itt, sok tanácsra lenne szükségem, hogy ne a saját káromon tanuljak. Zsuzsa ott dolgozik, legalább javaslatot adott volna, hisz gyakran jár a

boltba. Akkor viszont nem lesz elég pénzem a lakásra! A teljes fürdőszoba-felszerelést, amit a tanyán akartam berendezni, azt eladtam, de miből csinállok még pénzt?

Ügyvédnőmmel találkoztam az állomáson, Petőháza-ra utaztam, rengetegen voltak, nagy volt a tolongás. Nekem volt ülőhelyem, de sokan álltak, mert csak két sínbuszt indítottak. Ha otthoniakkal találkozom, csupa jót mondok magamról, ha egyedül vagyok, akkor meg csak szomorkodom. Különböen valós dolgokat mondok, azt, hogy lakást vettem, színházba járok, van fiatal barátom, ez mind igaz, csak hogy ez, körül gondok és problémák vannak, azt már nem részletezem.

Másnap anyámhoz utaztam. Az állomáson megnéztem a menetrendet, csak Zomborig megy vonat. - Ez új menetrend? - kérdeztem. - Igen. - Mikor megy vonat Keszégre? A kérdést hallotta, de nem válaszolt rá. Szerencse, hogy odafigyeltem, mert telefonbeszélgetés közben oda szólt. Csuli szte? Csula sam! Így tudtam meg, hogy ha ezzel a sín busszal Szabadkára utazom, akkor mégiscsak lesz vonatom Keszégre. Szabadkán jegyet váltottam, és befizettem a kilépőt. Ingyen pénzforrás az országnak. Volt egy papírom, amivel kiutazhatok az országból. Bőven volt időm a vonat indulásáig, egy péksüteményt akartam venni, de az összeragadt kifliken láttam, hogy tegnapi. Egy boltba mentem, ott is csak régi kiflit találtam, akkor inkább kekszet vettem.

A peronon ültem, és vára koztam. A vonat indulási ideje 9 óra 36 perc, és fél tízkor még sehol egy sínbusz. A vasutas nem tudta, mikor indul a vonat Keszégre. Lehet, hogy nem is megy! A tudakozóban huszonöt perces késésről tájékoztattak. Hétkor indultam Petőháza-ról, de még tíz órakor sem tudtam, indul-e egyáltalán szerelvény azon a napon. Mert olyan is megtörténik, amikor az ember hiába vára kozik. Tíz után egyszer csak megindult az a két sínbusz, ami már kilenc óta ott állt valahol távol a síneken. Megállt az állomáson. Megindultak az emberek, én is követtem őket. Mivel balra volt a menetirány, így valószínű, Keszégre megy, mert amelyik jobbra áll, az Petőháza felé indul. Ezt így kell kitalálni, mert a hangosbemondó meg se szó lalt. Beszálltunk a sínbuszba. Egy hanyag külsejű, szerb asszony ült velem szemben az ülésen a gyerekével. Nem volt kedvem őt nézni, de a lányát sem. A lábunk is időnként összeért volna. Azt tanácsoltam neki, fordítsa meg a pad támláját, és üljön menetirányba, az jót tesz a gyerekének is. Megfogadta a javaslatomat. Én meg örültem, hogy nem kell senkit néz nem, hisz csupa hülye utasok voltak. A jól szituált emberek autóval utaznak. Zomborba döcög tünk, ott kiszállítottak bennünket a vonatból, csak azért, hogy a sínbuszt a negyedik vágányról a harmadikra váltsák. Eszembe jutott, milyen jó, hogy a magyarok száz évvel ezelőtt lerakták a síneket. Könnyű dolga van a szerbnek, átváltani az egyik sínről a másikra. Később az egyik állomáson a második vagonból átszálltunk az elsőbe, és így egy sínbusz haladt tovább. Nehéz ezt így megélni, amikor Magyarországon intercity vonatok száguldoznak. Idegen, riasztó csend volt Keszégen, amikor leszálltam a vonatból. A cipőm kopogása volt a lehangosabb hang az utcában. Anyu nagyon messze lakik az állomástól. Szegeden nem kell ennyit gyalogolni, a várost átjárja a tömegközlekedés. Itt az emberek vagy gyalogolnak, vagy bicikliznek. Anyu örült, hogy Magyarországról jött a lánya látogatóba.

Visszafelé Szabadkán ráta láltam a régi kedvenc kekszemre, amit reggelenként fogyasztottam a kávéhoz. Vettem is néhány dobozzal. Amikor megkóstoltam, nem is volt olyan finom, mint régen. A vágy felfokozza még az ízeket is.

Kimerített a kétnapos utazás, fáradtan értem haza a lakásomba. Éjfél után Ica csengetett, fiam elverte, és rugdosta, fél otthon maradni, azért jött hozzám. Lehel azt mondta neki, egy héten belül hagyja el a lakást, fiam már elköltözött, de a bérletet még ő fizeti. Ahogy én tudom, fiam már egy évvel ezelőtt is közölte Ica-val a távo zást. Valamikor úgy beszéltek meg, hogy Ica négy-öt éven belül szül egy gyereket. Ica azt nem tartotta be, és azóta veszekednek. Nem szép

tőle, hogy ennyire kihasználja a fiamat. Miért kell éjjel engem ébreszteni. Ica különben még annyit se vállal, hogy egy biciklit elvinne hozzájuk, és a szülei fogadnák a vevőket. Pedig nekem nagyon fontos volna eladni. Az apja nem tudná elviselni, hogy néha valaki telefonál, és megkérdezi az árát. Érdekes, azt el tudta viselni, hogy a fiam iskoláztatta a lányát négy évig, neki semmi költsége nem volt. Ica mesélte, olyan is megtörtént már, hogy veszekedések után Lehel összeroskadt, zokogott, ő meg vízzel locsolta, míg észhez nem tért. Eléggé megrémisztett az egész szituáció. Még jobban fokozódott, amikor Ica elmondta, hogy kendert szívnak, aztán nagyon jól érzik magukat. Meg vízpipáról beszélt, de olyan ideges voltam, hogy nem tudtam odafigyelni. Ezt a kapcsolatot gyorsan be kell fejezni - mondtam neki. Icának van márkája, amit múltkor felajánlott, de most nem adja. Én éjszakánként is befogadom, és ha nekem kell segíteni, nem lehet rá számítani.

Este szép, kerek, vörös volt a hold, mint a nap.

Reggel az OTP-be mentem, még nem jött meg az engedély Pestről. A másik OTP-ben viszont megkaptam a százezer forintot, ezt kizárólag Ellának köszönhettem, mert ő írta alá a kezességet. Azt hiszem lesz mit túrnöm a segítség miatt. Munkakezdekor szólt Ella, hogy vigyem ki a vastáblát, ami talán tizenöt kiló. Jutkának fáj a sarka, és nem segíthet. Szóltam neki, hogy hat hétig nem emelhetek nehezre, egy ilyen küret után tiltva van. Az üzletben alig volt forgalom, ilyen árukészlettel nem is lehet. Bezárhatja a boltot, de rám akkor se hallgat. Minden szezont végén ki kell árusítani a szezonjellegű terméket, és aztán új áruval feltölteni. A régi ruhákat nem kell halmozni egyik évről a másikra. Anustól kaptam húszezer forintot az adósságból. Amikor ilyen szép boltban dolgozom, nincs szép ruhám, pedig anyagom is van, varrni is tudok. Szegeden olyan szépen öltöznek a hölgyek, nekem meg csak régi ruháim vannak, az is kevés, a hajam rohamosan őszül.

Jóskát hívtam telefonon, és pénzt kértem tőle. Még nem tudja, majd gondolkodik rajta, mert megfogadta, hogy nem kölcsönöz senkinek. Nagyon érdekes, annak idején amikor szegény volt, tévét adott nekem, hűtőt, szőnyeget, vacsorát. Még sok pénz hiányzik, pedig már eladtam a fagyasztóládát, a mosógépet. Öt nap múlva a lakást ki kell fizetni. Esténként a pénzem számoltam, akkor láttam csak, mibe fogtam, nehéz és kilátástalan a munkahelyem, aztán itt a betegség és az adósság.

Minden este lefekvés után arra a táncmulatságra gondolok, ahol Árkossal megismerkedtünk. Mindig a történet elején kezdem az emlékezést. Reggel ébredéskor azt is tudom, hogy gyorsan elaludtam, vagy sem. Vannak olyan estéim, amikor már a második, harmadik találkozásra gondolok, és még ébren vagyok.

Szabadnapomon fehér motorral jött a fiam, azt választja a sok vevőt váró bicikliből, amelyiket akarja. Az ő ötlete alapján külföldi, használt motort megvásárolnak, és felújítva árulják. Itt ebédelt a közelben. Azt mondta, többet nem beszél Icával, mert csak úgy elköltött harmincezer forintot. Nem tudja, mit jelent megdolgozni a pénzért. Fiam szólt neki, hogy ne jöjjön engem idegesíteni. Száznegyvenötezret össze tud szedni, saját magának ötezret hagy. Erre számíthatok. Mindig szeretek önálló lenni, de őt is be kell vonni a dolgaimba, hogy ki tudjam fizetni a lakást, aztán majd visszaadom. Volt a Balatonon, ahol jól érezte magát, öt óra alatt tette meg az utat ezzel a motorral. Ezután Petőházára megy megpihenni, mert ha így folytatja, kikészül. Jó hírt is közölt velem, hogy lemondott a dohányzásról. Segítettek neki, meg ő is akarta. Mondtam neki, hogy voltam a nagymamánál, és adtam neki mézes pogácsát, amit anyám küldött. Nincs hova vinni, azt mondta, úgymint mások eszik meg. Búcsúzóul mondtam a fiamnak, hogy a villanykályhát is eladom. Ne adj el mindent! - mondta ő. Öröm volt a látogatás, csak ne lenne mindig piszkos a nadrágja.

Ellától kértem a fizetésemet. Hát mit csináljak veled? Már végigdolgoztam a hónapot, és akkor egyszer kértem korábban. Mi volna, ha hetente vagy kéthetente fizetné a béremet, mert én mindennap pénzt keresek neki. Lányomtól is megkaptam a tartalék pénzét.

Este Árkosz várt a bolt előtt, már az autóban csókolóztunk. Árkosz kell nekem, így van értelme az életemnek. Újra mosolygok, mert Árkosz szeret engem, eddig sem kellett volna szomorkodni. Ibolya mondta, mennyire aggódott értem, mikor beteg voltam. Csodálatos, és ha még műtétre se kellene menni? Vajon miért lenne rossz az eredményem? Veréb doktornő azt mondta, ötvenöt éves koromig bizonyosan nem kapok rákbetegséget. Ha lehetne újra holdvilág mellett szeretkezni, bármikor, de a hold az olyan csodálatos.

Ha van időm, akkor keddi napokon este hat után a klubba látogatok. A VMDK szabadkai tagozatának elnöke és helyettese volt a vendég. Sok érdekes dolgot tudtam meg. Szakadás történt, és most van egy új szervezet, a VMSZ. D. Károly hozzájuk pártolt. Ezenkívül van a VMISZ. Vannak emberek, akik nem is voltak tudatában, hogy melyik szervezet mit jelent. Egy neves ember rengeteg pénzt sajátított el magának, illetve feltartóztatott. A világ különböző helyeiről adományokat, pénzbeli juttatásokat küldtek Vajdaság magyarjainak, fűtésre a rászorulóknak, és különféle egyesületeknek hozzájárulást a létfenntartáshoz. H. magyarországi devizaszámlájára érkeztek a pénzsegélyek. Az egyesületek a pénzküldeményről csak félév múlva értesültek, H. viszont lelépett a pénzzel. Sok magyar pénzhiány miatt hagyta el télen az otthonát, amikor két-három márka volt a nyugdíj, és nem sokkal több a fizetés. Anyám is mondta, hogy volt olyan hónap, amikor egy borítékot, bélyeggel, tudott venni a nyugdíján. Ha a rászorulók megkapják a pénzt, maradnak, és nem hagyják el szülőföldjüket. Sok kérdező és hozzászóló volt. Elköszönőben az emberek sörözésről beszéltek. Árkosz kérdezte - te is jössz velünk? Mentem. A Sörkertben nem kaptunk helyet, elmentünk a Bécsi sörpatikába. Jó volt Árkosz közelében lenni. Mi citromos üdítőt ittunk. Amikor ketten maradtunk, beültünk az autóba ölelkezni, csókolózni. - Majd valamelyik este találkozunk - mondta búcsúzóul. Akkor van remény, hogy újra jön.

Másnap kint árultam az utcán, mikor váratlanul Jóska jött felém. Tegnap telefonált, csak Ella ennyit nem tesz meg, hogy szóljon, ha van hívásom. Biztos akkor is az utcán árultam, és nem akart leváltani, pedig engem nem sokan hívnak. Nagyon örültem Jóska jövetelének, már rég találkoztunk. Húsz éve tart a barátság. Ő volt talán testvérem helyett a testvér, gyakran volt vendégünk. Ha valamiről véleményt akartam, akkor őt bármikor hívhattam. Átala ismertem meg Margitkát is, tíz évet jártak együtt. Ő látta a verseimet először. Elmondta, hogy jött kivenni a márkát, és ad nekem ötszázat vagy ezret, amennyire szükségem van. Örültem jövetelének, és a segítségnek is. Megvárta a munkaidő végét, és együtt mentünk haza. Amikor a lakásomhoz értünk, és meglátta az ajtómon a 8-as számot, azt mondta, ez szép szám. Vacsoráztunk, és nagyon jókat beszélgettünk. Neki volt mostanában egy nagy szerelme, de a nő elhagyta. Elmondtam, hogy beleborzadok, olyan szerelmes vagyok. Ma este hétkor jön a szerelmem. Már nem tudom lemondani, menj egy órát sétálni. Akkor jött a probléma. Azt mondta Jóska, hogy jó nő vagyok, és ő már régen akart velem, de mindig volt valaki körülöttem. Én viszont mindenkinek elmondtam, hogy igenis van barátság nő és férfi között. A mi példánk is azt bizonyítja. Erről szó sem lehet - maradjunk barátok, ahogy voltunk is két évtizedig. Imádom azt a férfit, még ilyen szerelmes nem voltam, közöltem vele. Hétkor csengetett Árkosz. Jóska-nak tanácsoltam, hogy menjen a negyedik emeletre, és amikor beengedem őt, majd elmész sétálni, úgymint rég jártál Szegeden. A kínok kínját éltem át, hogy szerelmem áll az ajtóban, és nem engedhetem be. Mióta várok erre a percre? Árkosz kitartóan nyomta a csengőt, Jóska kajánul mosolygott. Aztán a jelzés fél óra múlva ismétlődött. Újra kértem őt, könyörögtem, de hajthatatlan volt. Azt hittem, belehalok, amikor Árkosz később még egyszer próbálkozott. Elképzeltem, milyen jó lenne szeretkezni a szép szeművel ennyi szünet után. Azt hitte

Jóska, ő lesz a győztes, de azt válaszoltam, a pénz sem kell - te meg menjél haza! Akkor elvonultam a másik szobába - sírtam kínomban. Hogy lehet valaki ennyire szemtelen? Mit mondok Árkosznak ezek után?

Másnap reggel dolgozni mentem, Jóska nem akart hazamenni, kénytelen voltam neki kulcsot hagyni. Este az asztalon hevert a pénz, nem kérem, mondtam neki, és mentem a saját szobámba. Így múltak hallgatagon a napok, Jóska maradt. Azon töprengtem, vajon mikor megy már haza? Aztán egyik reggel, míg ő aludt, írtam egy rövid, tömör levelet. A pénzed nem kell, a csomagot a boltunk melletti borozóban este tízig átveheted. Elutaztam - írtam a papír alá. Mikor hazaértem, várt a márka az asztalon. Jóska elutazott. Ez szép volt tőle, hogy itt hagyta a pénzt, mert nem tudtam volna kifizetni a lakást.

Hajnali fél háromkor csengetésre ébredtem. Amikor kinéztem, Icát láttam, de elegendő volt belőle, és először tettem olyat, hogy nem engedtem be. Így is ébren voltam egy óra hosszat, de ha beengedem, reggelig nem alszom. Ő nekem soha semmit nem segít. Szünideje volt, beteg voltam, költöztem, ha csak egy ablakot megmosott volna, de bármilyen segítségnek örültem volna.

Reggel Árkosz ébresztett. Három napon keresztül jött ide, és nem talált itthon. Ebből egy volt a Jóska, de az igazságot nem mondhattam. Beleremegtem, hogy végre találkozhattunk, szeretkeztünk. Úgy éreztem, ezért is érdemes volt megszületni.

Hirtelen változás történt. Megkaptam az engedélyt a pénzügyi központtól. A bankba az üzlet hivatalos bejegyzéséről vittem a másolatot, azt is mellékeltem a kölcsön felvételéhez. Irci alig akarta aláírni a kezességet, mert öt év helyett tíz évre adták a hitelt. Ott mindjárt biztosítást kellett kötni, és az első részt kifizetni. A kért összeget átutalták a szerződés szerinti személynek. A lakáshitelt 28%-os kamatra kaptam, és 3% a kezelési költség.

Amikor ezt elintéztem, dolgozni mentem, fiam a boltba hozta a pénzt. - Magamnak ötezret hagyhatok? - kérdezte. Milyen aranyos gyerekeim vannak. Anus azon a napon még tartozott nyolcezer forinttal. Amikor a boltjában felkerestem, azt mondta, pont ez hiányzik? Mondtam neki, még több is. Különben azt ígérted, nekem is adsz kölcsönt. Holnap lakást kell fizetnem, és nincs elég pénzem. Már veszekedtem vele. Addig innét el nem megyek, míg a tartozást meg nem kapom. Kénytelen volt megadni.

Este leültem számolgatni a forintot, minden aprópénzt beleszámítva, mégis hiányzott kétezer forint. Másnap Ellának és Józsinak is elmondtam, hogy most már csak kétezer forint hiányzik a lakás árából. Mindketten külön-külön, kérés nélkül adtak nekem kettőezer forintot. Mégis csak jó emberek. Az ügyvédhez mentünk, megírtuk az állandó szerződést. Néhány nap csúszás volt, de megértők az eladók. Így fizettem ki a lakásomat. Maradt a két banki hitel és ötezer márka tartozás. Akkor száz márka értéke 6500 forint volt, és 20000 Ft a fizetésem.

Egyik reggel a fogorvos ment el a bolt előtt, köszönt, hogy csókolom, és továbbhaladt. Szabadnapos voltam, csak a varrást vittem be. Kiszaladtam, mert mintha hívott volna. Lassan ment, úgy látszik, érezte, hogy megyek utána. Már befordult az utcába, amikor talákoztunk. Későn van az a beosztás a fogpótlásra, mondtam neki. Lehetne-e hamarabb? Igen, menjek vele a rendelőbe, és majd megnézi. Amikor a házhoz értünk, azt mondta, majd lehozza a kulcsot, vagy feljön? Hányadik emelet? - kérdeztem. Az első. Jó, akkor felmegyek. Ez Simon lakása volt, bementem, leültem, és ő azonnal csókolt, ölelt. Tegezett, mondtam neki, hogy nem ittuk meg a pertut. Akkor elment, és francia napóleont hozott, attól kezdve tegeztük egymást. Le akart fektetni. Nem készültem fel, válaszoltam neki. Majd ő vigyáz rám, hát nem úgy gondoltam, de ezt már nem mondtam. Dehogy fekszem le, pedig a kezem odairányította a nadrágjára, hadd érezzem, hogy ő mennyire kíván. Azt mondtam Simonnak, hogy én egy

alkalomra nem megyek. Azt válaszolta, hogy ő hosszú távra kíván engem. Azt tudtam, hogy kedves, előzékeny, és törődik velem, de hogy tetszem neki, azt nem gondoltam.

Másnap nőgyógyászhoz mentem. Az orvos vizsgálat után közölte velem, hogy egy hónapon belül ki kell venni a méhem. Elegem volt mindemből, és akkor egyvalami jutott az eszembe, a fogorvos. Most már mindegy, utána többet úgysem lesz jó, oly keveset szeretkeztem az életben. Akkor van még egy hónapom, ki kell használni az életet, a lehetőséggel élni kell. Már négy hónapja ismertem a fogorvost, mindig nagyon kedves volt hozzám. Szegeden egy független asszonynak csak ez a lehetősége, hisz minden normális embernek van felesége. A rádió is mondta, hogy ilyen korban egy férfit 13 nő jut. Azon az estén találkoztunk Simonnal a Virág cukrászdánál, sétáltunk a Tisza-parton, közben sokat csókolóztunk. Később mentünk hozzá. Tükör előtt vetkőztetett, és vonatoztunk meztelen a hálószobába. Éjfél után feküdtünk le, jót szeretkeztünk, aztán hat órát aludtunk testünk összeérve. A hálószobájukban egy festmény, felesége tartja kezében a lányukat. A fürdőszobában Mária köpenye a fogason, azt is láttam, milyen mosóporral mosnak, a testápolót, a kádat, amiben fürdenek. Betekintésem volt a lakás minden helyiségébe, láthattam a könyveket, a virágokat. Ez az asszonyok sorsa, ha elutaznak, jön a szerető. Soha nem megyek férjhez. Reggel én kezdeményeztem a szexet, akkor egy rövidebb volt. Simon kávét hozott nekem az ágyba. Azt mondta, felesége egy hónapig nyaralni van. Ők mindig külön járnak, de aztán is gyakran tudunk találkozni, ha felesége hazajön. Semmi gondom nem volt, míg nála voltam, amikor az utcára értem, sóhajtoztam, hányingerem volt, úgy féltem a műtéttől. Egy szerencsém volt mert napközben, többet gondoltam a fogorvosra, mint a műtétre, felidéztem a történeteket. Akkor tulajdonképpen megcsaltam Árkoszt? Ilyet még soha nem tettem az életemben, férjemmel tizenhét évet éltem, és egyszer sem csaltam meg.

Ellák megvették az első nyugati autójukat másfél millióért, drágább, mint az én kétszobás lakásom. A Ladát eladták 100 ezer forintért. Áldomást ittak az autóra, bevonultak négyen az irodába. Mi két alkalmazott nem kaptunk semmit, a poharakat viszont nekünk kellett elmosni, miközben megszagoltam. A kis pohár pálinkaillatú volt, a másik narancsszagú. Amikor elmentek, az irodai szemetesben találtam egy üres 0,75-ös üdítős dobozt. Azon a napon váltokozva 38-40 fokot mutatott a hőmérő a téren, akkor is kint árultunk az utcán. Melegszik a föld, ötven év múlva nem lesz búza Ausztráliában, majd a makkból készült kenyeret eszik az emberek. Állítólag fele akkora területen elég volna tölgyfát ültetni, hosszú életű, nem kell évente vetni, mint a búzát. A nap folyamán egyszer kijött Ella az utcára, és csúfolódva azt mondta - menj be Acita, nehogy hógutát kapj. Különben állandóan a műtétre gondoltam, nem csak a fizikai fájdalomtól féltem, hanem, hogy elvesztem a munkahelyem, és hogy fogom kifizetni a lakást.

Néhány nap múlva lányom jött takarítani, rossz kedve volt, nekem viszont fájt a szomorúsága. Nem szeret olyankor utazni, amikor kint sötétség van, azt mondta, iszonyú érzés lámpafényes vonatban ülni, a világból semmit sem látni, csak robogni valahová. Ez lehet, hogy borzasztó, de nekem még sohasem jutott eszembe. Reggel meg nem tud felkelni. Panaszkodott, hogy nem figyelnek rá Pesten - felköti magát. Még az is eszébe jutott, hogy a Radojka az óvodában betakarta a fejét. Ezek után még én is kellemetlen hírt közöltem vele, hogy nincs pénzem, a fizetésemet is befizettem a lakásba. Akkor most mit csinálunk? - kérdezte. Reggelre még van mit enni, illetve egész napra. Holnap megyek dolgozni, és majd valamit kitalálok. Éjszaka álmatlanságomban jutott eszembe, hogy az arany karkötőmet elviszem a zálogba.

4500 forintot kaptam, és kilencszázalékos kamatot kell fizetni egy hónapra. Nem is olyan borzasztó, mert az a lényeg, hogy van megoldás. Hazafelé vettem ennivalót, még gyümölcsöt is. Mire hazaértem, lányom lemosta az egyik szoba falát, este szabtam neki egy nadrágot.

Másnap kimosta a szőnyeget. Végre megkaptam az egész lakást, elvitték a maradék tárgyaikat is a volt tulajdonosok. Este Árkosz egy barátjával jött átrendezni a bútorokat. Lányom olyan szépen lemosta a falakat, hogy Árkosz azt hitte, festve van. Boldog voltam, hogy láthattam őt, de csak egy pusztit kaptam búcsúzóul az ajtóban, rámnézett, és azt mondta, majd találkozunk. Szörnyű volt, amikor elment, úr támadt utána. Azt mondta lányom, hogy nem irigyel. Amikor életem legszebb kapcsolata van, akkor kell kivenni a méhem, amiben a gyerekeimet hordtam?

Másnap aztán a lányom is elment. Adtam neki kétezer forintot, hogy legyen pénze, míg nem kap ösztöndíjat, aztán a következő fizetésemből már segíthetem rendszeresen. Mondtam neki, hogy nincs más kiút, műtétre kell menni, nem tudok öngyilkos lenni. Ne is hagyj itt nekünk a problémát! Kikísértem az állomásra, közben fojtogatott a sírás, de visszafojtottam.

Örültem az első augusztus huszadikának, amit Szegeden töltöttem. Este a szabadtéri előadásra indultam. Sajnos ott vettem tudomást róla, hogy minden jegy elkelt. Kínáltak az emberek 450 forintért és 1300-ért. Annyit nem adok érte, gondoltam, aztán csak úgy besétáltam, amikor a legnagyobb tömeg tódult befelé. Örültem a sikernek, különben úgysem gondolják, hogy egy ötvenéves hölgy nem vesz jegyet. Kétszer felkeltettek, hogy nem jó helyen ülök - elnézést kértem. Miss Saigon volt műsoron. A történet a vietnami háború utolsó éveit, majd az utána következő esztendőket. A díszlet, a megvilágítás gyönyörű volt, a naplemente varázslatos volt. Az előadásnak minden pillanata fontos volt. Az előadás után tűzijáték volt a Tisza-parton, melyet csak távolról láttam. Különös hangulata volt az éjszakának, sok ember ünnepelt az utcán. Az Aradi téren még a kis szökőkútnak is ünnepi jelenése volt. Kár volt hazamenni.

Fiam volt nálam, mert akar menni a diákszigetre, és Emesét nem találta a pesti telefonszámon. Itt volt nálam segíteni takarítani, tájékoztattam a fiamat. Életem szépsége lenne, ha ők ketten összetartanának. Érkezése után kérdeztem, hogy a piskótát lekvárral vagy üresen kéri, de mindjárt hozzátette, hogy még nem evett aznap. Akkor kihívtam a konyhába, volt még egy doboz sonka otthonról, a másikat a lányomnak adtam, tejfölt adtam neki, és paradicsomot szeleteltem. Szegény olyan jót evett, mint régen, ahogy kiitta a poharából a vizet, töltöttem neki másikat, míg vacsorázott, néztem őt, boldog voltam, hogy nálam van. Lehel albérletet keres, kérdeztem tőle, hogy eljön-e hozzám? Azt mondta, nem. Tulajdonképpen neki adhatnám az egyik szobát, de eszembe jutott, mi volt otthon, ajtó rugdosása, kiabálás, veszekedések, nem tudtam a fürdőszobát használni, amikor szükségem volt rá.

A nőgyógyász már kiírta a beutalót a műtétre, én viszont ilyen döntésben több orvos véleményét kérem. Mivel közeledett az operáció időpontja, elmentem egy magánrendelőbe is. A fiatal orvos a közeljövőben érkezett vissza külföldi szemináriumról. Ő azt mondta: duzzanat van a méhfalán, ami hormonális eredetű. Egy hónap múlva gyógykaparást kell elvégezni, ami leállítja a továbbiakban a vérzést, akkor az is visszahúzódik. Megvigasztalt, hogy műtét nélkül is meggyógyulok. Tele voltam lelkesedéssel, úgy éreztem, egy hónap életet kaptam. Árkosz, gyere, várlak! - mondogattam még az utcán is. Arra gondoltam, hogy szeptemberben már kezdődnek a színházi bemutatók. Kezdek törleszteni az adósságot, és ha megszűnik a nagy meleg, még jobban viselem az életet.

Fiamat hívtam, visszajött két nappal korábban a szigetről. Emese újból rosszul volt, ő rohant az orvoshoz, mert azt hitte, valami allergia miatt érez nyomást, de amikor megtudta, hogy ideg alapon, akkor feldühödött. Pedig ez olyan, mint amikor neki jön a Kukk. Azt mondta, föl kellett volna pofozni, mert ő csinálja saját magának. Ilyen a mi családunk. Pofozni kell, kiabálni. Azt hiszik, attól megoldódnak a problémák. Mennyire örültem, hogy együtt a két gyerekem. Emese már hosszabb idő óta nyugtatókat szed, de a fiam azt mondta, hagyja abba! Ugye, ő csak tudja! Nem tudom, miért kellett orvoshoz rohanni, amikor ott a telefon. Ezek

szerint nálunk soha nem lesz se egészség, se békesség. Nekem továbbra is apró örömeimből kell összerakni az életemet, hogy elviseljem az életemet.

Simon hívott, hogy vagyok, mit csinálok? Este jött hozzám. Egy könyvet hozott ajándékba. Nagyon figyelmes, és a fantasztikus beszélgetések! Árkoszt szeretem, de ez a kapcsolat kezd mélyülni. Mondtam Simonnak, hogy megkönnyítetted a helyzetemet a rendelésen, azt mondta, igyekezett.

Mivel elmaradt a műtét, kezdtem rendezni a dolgaimat. Petőházára utaztam teherautóst keresni, aki majd átköltözteti a bútort. Nagyon meglepődtem, amikor a házunk elé értem, már érett a barack és az alma. Talán jobb is, hogy eddig ez nem jutott eszembe. Gyönyörű volt így elhanyagolva is a kertünk, a jucca pompázott, illata bódított. A fenyőkön már zöldellt a toboz, hogy aztán őszre megérjen és lehulljon. Ott áll egymás mellett a két fa, a hím sárga porral hinti tavasszal a párját. Száraz málna virított az ágakon, senki nem ette meg. Néhány szem cseresznye feketedett a fán, megkóstoltam, nagyon édes volt. A teraszig vezető út cseresznyével volt borítva, ropogott a magja a lábam alatt. Még volt néhány szem meggy a fán, rothadt körték heverték a fa alatt. A ribizlibokrok pirosodtak, nem is látszott a zöld levél. Érik a szilva, amit a lányom szeret, már nem sokáig fog élni, mert a tövéből nőnek a kicsik, reprodukálja magát, rövid az élete. A terasz bejáratánál a lila akác úgy megnőtt, hogy elzárta az utat. Ilyen különös látványban még nem volt részem. Sajnáltam, hogy nem vagyok festő. Konyhámba érve meghatódtam a szépségtől, a függöny, a szőnyeg, a bútor... - az összhang tökéletes. Olyan egységesek, mint mi Árkossal. A hűtőt valaki becsukta, és csupa penész volt. A szobában lassan vége a mennyezetig érő fikusz életének, szárát, ágait száraz barnás levelek borítják. Lombhullató fikusz a vajdasági elhagyott házban. A falon nem ketyeg az óra, az is Szegeden van. A szekrényen a harmincéves váza, melyet férjemtől kaptam huszadik születésnapomra. Mindig úgy gondoltam, hogy együtt öregszünk, majd beszélgetünk a sok, szép, közös emlékről, jönnek az unokák, élünk nagy boldogságban. A hideg szobában hangya vendégek fogadtak. Sok földet felhoztak a szőnyeg tetejére. Vajon a hangyáknál mindenki dolgozik? Vagy ott is vannak vezetők, irányítók? Vajon van-e hangyaegyéniség. Szegények azt a nagy morzsát cipelik!

Fiam nyitva hagyta szobájában a kis ablakot fent az ágyánál. Bárki bemászhatott volna. Meglepődtem, hogy a kád akkora, mint a lakásomban. A mosdó sárga volt a vízkőtől. Fogkefét kerestem, már nem emlékeztem, hagytam-e a poharamban. Lányom szobájában rend volt, csak az asztalt vitte át valaki a szobámba. A konyhaszekrényben szép rendben sorakoztak egymás mellett az edények. A poharak is érintetlenül álltak a szekrényben. Az egyik polcon borospoharak. Anyám vette az eljegyzésemre, soha nem használtam. A fiókban három merőkanál, Szegeden egy sincs. Évek óta gondom van a merőkanalakkal. Vittem a tanyára, majd visszahoztam, időnként kettő volt a tanyán, a harmadik, a kicsi maradt itthon. Így sokszor csészével merítettük a levest. A nyújtófát is el kell vinni. Mogyorót kell vinni a lányomnak, már hiányzott neki, hisz amióta él, mindig volt saját termésünk. Fiamnak soha nem kell innét semmi.

Otthon sok régi történet jutott eszembe. Emlékszem, egy meleg nyári napon még pici volt Emese, az apja fürdőnadrágban dolgozott a kertben. Lányom odament hozzá, és nyújtotta kis kezét, jelezve, hogy ott van valami. Apuka, te bekakiltál? Lányom elnevezte a tej bőrét recetesnek. Fiam háromnegyed órát is szopott, valószínűleg a fiúknál már ott kezdődik a szexualitás. Volt férjemnek nem csak az a bűne, hogy elhagyott bennünket, hanem a kínzás, amit velünk csinált. Korábban kellett volna elválni, de nem volt hova menni a két gyerekkel.

Egy régi ismerősünk megkért, adjam ki neki a házunkat. Beleegyeztem, hisz albérletet is fizet, és nem kell nekem költeni a rezsire a pénzem.

Kezembem otthoni almával és barackkal érkeztem Szegedre. A járdaszigeten, míg vártam a villamost, figyeltem az utcákat, a házak rendezését. A házakon két ablak, kétszárnyasak, vagy négy, esetleg hat. A hatos háromszor kettő, a négy kétszer kettő, még a szorzó is páros. Jugóban a szobák, a konyhák négyzet alakúak, Szegeden téglalap alakúak. Sok az egyirányú utca Szegeden. Gyalogos szempontból nem szeretem, ha mögöttem jön valaki, de azt sem, ha mögöttem ül valaki. Ezért ha lehet, mindig utolsó sorban foglalok helyet magamnak. Szembe arccal se szeretek ülni, mert ha valaki nem szimpatikus, akkor is őt kell nézmem.

Amikor hazaértem, Árkoszt hívtam, hogy kaptam két hét szabadságot. Azt mondta, ő meg két hétig nem ér rá. Hát ez jól ki van számítva.

Nemsokára újra Petőházára utaztam a lányommal, hogy végleg eldöntsem, mi az, amit Szegedre viszek a kétszobás lakásba. Nem volt könnyű a választás, mert otthon három szoba volt, és egy nagy ebédlő tele bútorral. Első nap éjjel kettőig csomagoltunk lányommal. Éjszaka olyan sötét volt az előszobában, hogy tapogattam a villanykapcsolót. Már kezdtem bepisilni, és a kapcsolót sehol nem találtam. Aztán visszamentem a szobámba, ott már tudtam a sötétség ellenére is tájékozódni. Nagyon sötét, nyomasztó éjszakák vannak Petőházán, akár Keszegen.

Másnap háromórai alvás után Szlávkó ébresztett bennünket, hozta a pénzt, mert eladtam neki egy kályhát. Ez a márka kellett a költöztetőnek. Aztán ment Robit, Dragánt ébresztetni, később jött János is segíteni. Szlávkó crnagorác, felesége szlovén nő, Katica nem dolgozott, a kert végébe a bokrok közé bújt, és nézte, ki jön hozzám, mikor megyek el otthonról, hogy öltözöm. Lányuk magyarhoz ment feleségül. Valamikor nagyon szeretett volna velem viszonyt teremteni, de ott el sem tudtam volna képzelni nős emberrel kapcsolatot. Szlávkó nem szerette a macskákat, megmérgezte, vagy hurkot csinált, és megfogta őket. Egyszer így a hurokban találtuk a macskánkat egy oszlop tetején. Úgy gondoltam, ha már halálra ítélte, vegye le, én hozzá se nyúltam. Ott állt napokig, senki nem akarta elföldelni. Az élő állatoktól nem féltem, de elpusztult állatot nem voltam képes még kesztyűvel sem megfogni.

Egy másik szomszédom: Kató néni német származású, rokonai Németországban éltek. Férje, az öreg Flóri bácsi, is akart velem kapcsolatot válás után. Egyszer hozzám akart nyúlni megsimogatni, de olyan undorító, hanyag, öreg volt. Mondtam is neki, hogy is gondolta? Petőházán gyakran a szomszédok kezdenek egymással kapcsolatot, mert különben is összejárnak, és nem olyan feltűnő. Kató néni sem dolgozott, mindig otthon volt. Ha nyáron vendégeim jöttek, és a teraszon ültünk, mindig a kerítés mellé jött gyomlálni. Kató néni már húszéves korában azt mondta, hogy ő súlyos szívbeteg, azért csak egy fiút szült. Úgy kímélte magát, hogy rokonai temetésére se ment, mert ő szívbeteg. A férjét sem látogatta a kórházban. A nyolc kilométerre levő városban nem tudott egyedül közlekedni. Csak a helyi templomba járt vasárnap délelőtt. Egyszer elmondta Kató néni, hogy nagy problémája van, mert a férje még mindig akar, és ő már megunt. Később Farkas bácsi panaszkodott, hogy milyen nehéz az élete, mert Kató néni már nem akar többet. Fiatalon volt szeretője, de 66 évesen már nem mehet a nőkhöz. Tudni lehetett, mikor álltak le a szexszel, mert a békés bácsiból veszekedős, haragos, ideges ember lett. Farkas bácsi azt mesélte rólam, hogy csavargok. Fájt neki az elutasítás. Egyedül éltem a két gyerekemmel, nekem kellett bevásárolni, számlákat fizetni, ügyeket rendezni, szülői értekezletre menni. Egyszer, amint leleselkedett az egyik bokorban, oda szóltam a szemben levő szomszéd asszonynak, hogy megyek csavarogni; hadd irigykedjen az öreg. Tőlük vettük a régi házat, mert a telekre újat építettek. Nekünk akkor nagyon jó volt, mert Lehelnek az allergia miatt ilyen helyen kellett élni, ahol sok a fa, tiszta a levegő. A ház árát betették a bankba, húsz év alatt teljesen elértéktelenedett, már csak néhány zoknit lehetett venni rajta. Egy ingatlant eladni és az árát bankba tenni, soha nem jó számítás. Egyetlen fiuk tíz évet külföldön

dolgozott. Hollandiából egy szintetizátort hozott magával, akkoriban Petőházán mindenki csodálta. Nyári napokon gyakran hallottuk a muzsikát, néha énekelt is. Később ő lett a település kántora. Már negyven felett volt, amikor nősült, húsz évvel fiatalabb lányt hozott feleségnek. Zsuzsa szegény lány volt, négyen voltak testvérek, apjuk öngyilkos lett, odajött a készre. Kilenc hónap múlva egy fiút szült, következő évben még egyet. Ő volt az egyedüli, aki rajtam kívül a környéken olvasott. Jancsival autóval mentek dolgozni. Emlékszem, többször is reggelenként esett az eső, én megálltam a kapu előtt, hogy az autóval kimenjenek, de akkor se vittek el, pedig a gyár előtt haladtak, ahol dolgoztam.

Iza szomszédasszonyom sem dolgozott éveken keresztül, naponta háromszor is átjött hozzám beszélgetni. Ezek az emberek soha nem olvastak. Beszélgettek, leskelődtek és tévét néztek, ez volt a szórakozásuk. Nem is utaztak sehova. Beszélgetési témájuk: főzés, mosás, vasalás és a szomszédok élete. Ezenkívül a napi események, születés, házasság, halál. Évekkel később Iza elvált a Jóskától, és másik férfit hozott a helyére. Dragán fiatal ember volt, előzőleg albérletben lakott. Egy nő, ha van háza, mindig talál olyan fiatalembert, aki hozzá költözik. Eleinte még szereti is, aztán már kitenni se lesz könnyű. Sok ilyen ember él a világon, csak azt várja, hogy valahova behúzódkodjon.

Az egyik kertszomszédom Ilona, a jobb érvényesülés reményében Jelica lett. Délutánonként teniszezték a férjével a kertben, medencéjük volt, emeletes házuk. Gyerekeiket szerb iskolába írtatták, otthon sem beszéltek magyarul. Náluk mindig hangos zene szólt, nyáron a konyhám ajtaját csukva kellett tartanom, mert különben nem tudtam a híreket sem hallgatni. Jelica férje olyan jó ember volt, hogy vasárnap reggel ő ment piacra, közben barátnőt keresett magának. Lakást bérelt Szabadkán egy barátjával, oda vitték a nőket. Jelica azt mondta, hogy őt a férje soha nem csalná meg, inkább levágná. Amikor a gyárban dolgoztam, gyakran láttam Józsit a gyár kapujában: várt egy nőt, aki hosszú ideig a szeretője volt. A nő azt akarta, hogy elvegye feleségül, és így szakadt meg a kapcsolat. Ezt igazolásképpen mondta, mert hosszú kapcsolatot akart velem. Még a városban éltünk, egyszer áramszámlát voltam rendezni, és akkor ismertem meg Józsit. Kijött utánam az utcára, és azt mondta, nagyon tetszem neki. Szerbül beszélt velem, hogy a fiam ne értse. Én hülye elmondtam a férjemnek, hogy zaklatott ez az ember. Pedig ha akkor megcsalom a férjem, másképpen alakult volna a sorsom. Aztán évek múlva Petőházán szomszédok lettünk. Mi költöztünk korábban. Ahogy elváltunk, azonnal jelentkezett, hogy most már semmi akadálya nincs. Azt ajánlotta, legyen a feleségének barátnője, és akkor nem lesz gyanús. Nehéz volt ellenállni, mert nagyon jóképű férfi volt.

Mellettünk a nyugati szomszéd egy szerb család volt. Háború után Likából telepítették őket. Építettek házat, kaptak földet, az apa rendőr volt. Mind a négy lányuk egyetemét végzett, hisz őket nagyon segítették. Szemben is egy szerb család lakott. Danicának az egyik keze hiányzott. Ő harcos volt a háborúban, hatévesen vitte a sebesült katonákat, így sérült meg. Egy hatéves gyereknek egy kis kutya is nehéz, de ha ő mondta, el kellett hinni. Sok nyugdíjat kapott, nem fizette a telefont, a tévé-előfizetést sem.

Az utcánkban lakott fiam tanító nénije, aki örökölt fél házat, és abban éltek férjével, aki fogtechnikus volt, egy fiút neveltek, az összes pénzüket felélték. Magda néni mindig hangosan beszélt, már távolról hallatszott a hangja. - Béla, mit hozzak az áruházból - kiabált vissza a sarokról. Férje azt felelte, még ott is megkérdezheted, akkor is hallom. Korán reggel ha piacra ment, felkiabálta az alvó embereket, ő volt az ébresztő az utcában. Ott született, ott tanított, minden embert ismert, és nagyon szeretett pletykázni, képes volt órákig az utcán tartózkodni. Én már ebédet főztem, ő még mindig a sarkon beszélgetett. Egész nyáron a strandon élt, ott is ebédelt. Fiatalkorában a kabinban szexszelt, ezt mondják róla, az azóta felnőtt gyerekek. Takarítónője volt a két szobára. Kertje néhány négyzetméter, füvesítve, hogy ne kelljen sokat

dolgozni benne. Minden reggel még hálóingben az utcát söpörte, a túloldalra vitte a szemetet, amit aztán a szél visszafúj. Napközben többször is megjelent az utcán, felszedte a lehulló levelet vagy bármilyen szemetet. Tanító néni fia újságírónak tanult, de nem fejezte be az egyetemet. Megnősült, és feleségével Párizsba költöztek. Ha a tanító néni közelében valaki lombhullató fát ültetett, vizelettel locsolta, hogy kipusztuljon, hogy neki kevesebb levelet kelljen az utcán takarítani.

Lakott az utcánkban egy fogorvos, már évtizedekkel azelőtt iszákosság miatt felmondtak neki. Otthon titokban rendelt, soha nem mentem hozzá, mert hanyag volt a külseje, félttem a fertőzéstől. Felesége nem dolgozott, egyetlen lányuk külföldre költözött, autóval járt haza évente egyszer. Sok kutyájuk volt, az ember nyugodtan sétált előttük, amikor az ebek kirohantak félelmetesen a kerítéshez. Amikor Petőházára költöztünk, tanító néni figyelmeztetett, hogy ha jön a fogorvos pénzt kérni, ne adjak neki. Jött is, és azt mondta: szomszédasszony, hiányzik a kasszámból pénz, az enyémből is, válaszoltam.

Élt az utcánkban egy szerencsétlen ember a feleségével, valamelyik udvarban egy melléképületben. Az egyik fiuk Németországban élt, időnként autóval jött látogatóba. Ha egy fiatal nem jó helyre születik, elhagyja a környezetét, mert ott nem tudna boldogulni. A másik fiuk ült és sörözött, nem beszélt, nem köszönt senkinek - aztán meghalt. Az ember vagy faágakat húzott az úton, vagy láda sört egy tákolmányon.

Hajnalban megérkezett a sofőr, de egyetlen dobozt meg nem fogott, csak nézte, hogy kínlódunk. Lánnyal a kis csomagokat vittük, a férfiak a nehéz bútorokat. A sofőr kétszer telefonált, végre ment. Hétkor már minden az autóban volt, indultunk Szabadkára. Lányom úgy haragudott rá, hogy nem akart a teherautóban mellé ülni. Nagyon sok bútort otthagytam, talán örökre, mert a kétszobás lakást lakni kell, és nem raktárnak használni. Maradt a fenyő ebédlőbútorom, és a gyerekek szobája bebútorozva. Míg a városban várakoztunk, lányom elment kiflit és joghurtot venni. Mindig megkívánja a jugó joghurtot, mert ilyen folyékony nincs Magyarországon. Jugóban isszák a joghurtot, Magyarországon viszont eszik. Két órát várakoztunk, mire a vámosok megnézték, és lezárták a teherautót, hogy a határig már semmit ne tudjunk bele tenni. Szerb lista készült arról, amit átvittünk, lányom odairta magyarul. Az országhatáron sokat időztünk: zuhogott az eső, közben megszűnt, még mindig várakoztunk. Nagy sokára jött a vámos, megnézte a rakományt, és indulhattunk. Fáradtak, álmosak voltunk, de amikor átléptük a határt, már jobban éreztük magunkat, hisz sütött ránk a szegedi augusztusi nap. Lányom jókedvű lett, sokat beszélt. Mesélte, hogy az egyetemen az első két év szellemi tréning. Azt is elmondta, hogy sok jó emberrel találkozott itt Magyarországon. Az egyetemen a tanárt vasárnap is fel lehet hívni, ha másnap vizsga van, és a vizsgázó nem ért valamit. Jó egyetemistának lenni, sokat beszélt erről egész Szegedig. Kábult voltam a fáradtságtól, de örültem, hogy lányom feltalálta magát Pesten, majdsak lassan könnyebb lesz az élete. Amikor Szegedre értünk, a sofőr időnként megszólalt, hogy az itteni utcanevekben nincs fantázia. A lányom mindig visszavágott. Talán az Aleja Marsala utca névben van? Már jeleztem neki, hogy halkabban, de ő nem hagyta magát. Délre értünk a Dankó Pista utcába. Addig öt óra várakozás és egy óra utazás. Egy vigasztalt bennünket, hogy már itthon vagyunk. A vámhivatalban közölték velünk, hogy van másfél óra szabadidőnk, menjünk ebédelni. Hazajöttünk, én aludtam is, mert nekem az fontosabb volt, mint az evés. Úgy szerettem volna, ha Emese elmegy helyettem a vámhivatalba, átveszi az irányítást, én meg gond nélkül alszom. Lányom nem akart egyedül intézni semmit, pedig az ő nevére hoztuk be a bútort. A letelepedési engedély után egy éven belül lehet behozni vámmentesen a személyes holmit. Az enyém már rég lejárt. Hogy milyen izgalommal és fáradtsággal jár egy költözés, azt csak az tudja, aki már megélte. Sokan élnek ott, ahol megszülettek.

Pihenés után visszamentünk a vámhivatalba, és várakoztunk az engedélyre. A vámosok le-föl sétáltak. Lányom állandóan azt mondogatta, azért mászkálnak, mert legalább úgy tűnik, hogy dolgoznak. Különben, azért vannak egyenruhában, hogy az ember ne tudja, hányan vannak. Az egyiket már megkérdeztem, hogy mégis mikor mehetünk? Azt mondta, egy óra múlva, akkor megkértem, hogy hívja fel a fiam. Azt mondta Lehel, hogy egész nap a telefon mellett ült. Lányom meg azt mondta, miért nem szóltam a fiainak, hogy szerezzen embereket, akik segítenek felvinni a bútort az emeletre. Szóltam én már korábban is a fiainak, de azt mondta, hogy nem tud senkit. Hosszú várakozás után, miközben Emese mondta a megjegyzéseket, jött egy vámos, felületesen megnézte a rakományt. Lányom aláírta a papírt, amiért négy órát vártunk.

Alig jöttünk ki az utcából, leállt a teherautó, az ember javítgatta és káromkodott. Azon gondolkodtam, mi lesz, ha nem indul az autó, hisz itt a kibontott rakomány. Aztán csak hazajöttünk, nagy izgalmak közepette. Mondtam a lányomnak, hogy a nehéz bútorokat ne vigye Lehel, mert le van csúszva a veséje, és nem szabad nehezet emelnie. Szegény Lehel! Azt mondta lányom, neki sem szabad takarítani - erre már nem válaszoltam. Nagyon kár, hogy rájuk szorultam, majd máskor megpróbálom nélkülük intézni. Amikor megérkeztünk, fiam nem volt sehol. Elmentem a szomszédba Endrét hívni, megbeszélés alapján. Nem volt otthon, vagy nem nyitott ajtót. Ezeket a nagy szekrényeket nem lehet egy személynek felvinni. A sofőr nem akart segíteni, mondtam neki, levonom a fuvar árából. Valakit keresni kellett, aki felviszi a bútort az emeletre. A fürkéből hívtam a tudakozót, és kértem a tehertaxi számát: 470 577. Egy rakodó munkás sem volt bent, kértem adjanak valakit, mert arra várunk a lakás ajtóban. Két ember fog jönni válaszolt egy női hang, s felviszik a bútort a másodikra. Mire visszaértem, a gyerekeim már dolgoztak. Mondtam a fiainak, hogy az asztalt ne vigye, mindjárt jön két ember, és felviszik a nagyját, ti a kicsiket vigyétek. Tíz percen belül megérkeztek a munkások. Lányom elment kivenni a forintját, mert erre a kiadásra nem számítottam. Fiam felment a lakásba, én meg lent ügyeltem. A sofőr elment, hogy ne is lássa, mit csinálunk. Nagyon ügyesen pakoltak az emberek, de amikor a dobozok maradtak, azt mondták, többet nem visznek, mert nem érnek rá. Háromezret vagy háromezer-kettőszázat beszélünk, és mégis háromezer-ötszázat kértek. Hazug, szemtelen emberek, kihasználják a helyzetet. Később a sofőr egy szatyorral ment fel a végére, mintha segítene. Márkát kínáltam a munkásoknak, de nem fogadták el. Vitakoztam is velük, hogy várakozni a lányomra van idejük, de a csomagot felvinni nincs idejük. Emesének 2800 forintja volt, azt mind kivette szegénykém, újra az utolsó pénzét is nekem adta. Lányom amikor megérkezett a postáról, felment a lakásba lefeküdni, mert rosszul volt. Fiam szólt, hogy Emese már megint kényeskedik? Nem tudja, ki magyarázta be neki a betegséget. Meg kellene verni - mindjárt meggyógyulna. Annyit mondtam neki, hogy az éjjel három órát aludtunk. Így élünk mi mindig, ilyen veszekedésben. Ez valami örület. Fiamat kérdeztem, mit enne? Virslit vagy sült krumplit? Ami a leggyorsabb! Lányom már előzőleg azt mondta, ma már semmit. Mindig ezt mondja, aztán meg úgyis eszik. Fiam szólt, hogy neki egy sört. Már hűtve van, mondtam neki, és lányomnak is az üdítő. Fogtam a kis forintomat, ami 250 volt, a boltig számolgattam, hogy mire lesz pénzem. Fiainak négy virsli, lányomnak kettő, kenyér és kakaós tej. Amikor felértem az emeletre, szóhoz se tudtam jutni, hisz mindketten cigiztek. Megfőztem a virslit, paradicsomot szeleteltem, fiainak megsóztam. Úgy, mint régen, megfogtam a két tányért, egyszerre adtam nekik. Néztem a gyerekeimet, örültem nekik, hisz ritkán van ilyesmire alkalom. Beszélgettünk. - Egy év múlva pakolsz vissza? - mondta fiam. Lehel volt négynapos agykontroll-tanfolyamon. Nem változtatnak meg? Azt mondta, nem - ez már harminc éve használatban van. Lányom azt válaszolta, hogy az nem nagy idő. Szuggerációra tanítják ott az embereket, és rávezetik arra, hogy ha valakire gondol, kitalálja, hogy az a személy mit csinál. Igazából meg sem értettem. Fiam hadart és mindannyian beszélünk egyszerre, sok a mondanivalónk, hisz ritkán talál-

kozunk. Lehelt kérdezem, hisz-e a reinkarnációban? Azt mondta, hisz, lányom véleményét már tudtam. Fiamon nem látszott a fáradtság, még csak nem is izzadt, annál jobban én. Lányom cigizett, nem úgy, mint aki először csinálja. Rosszullét nyoma nem látszott rajta. Fiam mesélte, hogy hét élete volt. Lemegy az ember alfába, és visszaemlékezik előző életeire - de nem jó vele foglalkozni. Egyszer a Himalájánál élt. Aztán kocsamárosként Franciaországban élt a forradalom alatt, de késsel leszúrták. - Azért viszel mindig magaddal bicskát? - kérdeztem.

Fiam hazament, lányom még itt aludt, aztán másnap ő is utazott. Este Árkosz csengetett. Azt mondta, nem hozzám jött, hanem Endréhez, csak benézett - távol ült le tőlem. Megy vigasztalni a feleségét, és keres egy lányt vasalásra, mert Edit nem győzi a munkát. Ha nem lettem volna izzadt, biztos kezdeményeztem volna. Annyira fáj a viselkedése, hogy majdnem elsírtam magam. Csak a feleségéről beszélt és a családjáról. Akkor én is elmondtam, hogy beszéltem valakivel, aki tíz éve ismer, és azt monda, hogy a kisebbik gyereket azért szülte a feleséged, hogy ne hagyd el. Azt is mondták, nem elég művelt a feleséged, nem vagytok egymáshoz valók. Mondtak már sok mindent, azt is, hogy elváltak.

Amikor egyedül maradtam a lakásomban, nem jól éreztem magam, csak hordozgattam a dobozokat ide-oda, nem találtam helyet a sok holminak. Úgy éreztem, magas a vérnyomásom, nagyon fáradt és eléggé nyugtalan voltam, állandóan valami eszembe jutott, még éjszaka is ki-be sétáltam.

Hirdetést adtam fel, hogy két diáknak szeretném kiadni az egyik szobát. Nem szívesen fogadok senkit a lakásomba, de nincs elég pénzem. A lakást ki kell fizetni! Először is az albérlők szobáját kellett rendbe tenni, aztán azt a sok holmit egy szobába zsúfolni. Végre örömet is találtam, hogy van mosógépem, az újat eladtam, de ez a régi is nagyon szépen mos. Akkor történt meg először életemben, hogy a száraz ruhákat vasalatlanul tettem a helyére. Mostantól nagyon fontos az időmegtakarítás, hogy minél többet tudjak varrni, pénzt keresni.

Simont hívtam a fürkéből - már tegnap itthon volt. Sajnálta, hogy nem jelentkeztem. Estére találkozunk? - kérdezte. A szokott helyen, a Virágnál beszéltük meg a találkát.

Este lepihentem és örültem, hogy újra van szobám, mellettem az íróasztalom, itt a hintaszékem, van rádióm és tévém. Jó lesz itt nekem.

Még volt varrnivalóm, azt megcsináltam, aztán bevitettem, kaptam tízezer forint előleget és 610 varráspénzt. Ella másnapra behívott dolgozni, hogy kint is tudjunk árulni. Semmi kedvem nem volt hozzá, hisz szabadságon voltam. Csak azon jár az esze, hogy gazdagodjon. A szomszéd óráshoz mentem, hogy az órasíj csak három napig tartott, kicserélte. Nem mondtam, hogy a másik tíz évig. Az ügyvédhez mentem rendezni, hogy a nevemre kerüljön a lakás. Még az eladók nyilatkozata szükséges, hogy a lakás fizetve van. 2% átírási illeték lesz a lakásomra, a kétmillió ingatlan vásárlása esetén 6%. Lányomnak visszaadtam a költözésre adott tartozást, és még ötezer forintot küldtem. Vettem egy hajlakkot, mert szebben áll a hajam, ha lakkozom. Banánt is vettem, mert nagyon szeretem, egy csokit és negyed dinnyét. Jó, ha van az embernek pénze.

Örömmel indultam este találkára. Felmegyünk? - kérdezte Simon. Én mennék egy kicsit sétálni a Tisza-partra. Kézen fogva andalogtunk, aztán üldögéltünk a folyóparton, már nem az irodalom volt a téma, hanem a panasz, hogy milyen sokat dolgozik. A ház közelében elengedte a kezem. Csak az a lényeg, hogy ne menjünk együtt. Azonnal simogatni, csókolni kezdett. A nappaliban vetköztettük egymást, és aztán meztelen araszoltunk a félhomályban, én elől, ő átkarolva engem. Egyszer örültem a holdvilágnak, azóta Simon bekapcsol egy lámpát, és azt mondja: holdvilág helyett. Simogatás után jött a nyalogatás, de jó volt! Férjem tizenhét év

alatt egyszer sem tette meg nekem. Éjjel Simon egyszer kiment, visszajövet takargatta a lábamat. Kösz, mondtam neki. Különbem nekem a lábaim mindig takaratlanok, de a szeretet, a törődés nagyon jó volt. Én meg a hátát takargattam. Csodálatos együtt aludni és ébredni egy férfival. Simontól sokkal több szeretetet kapok, de a nagy élvezeteket Árkossal élem át, és csak őt kívánom minden porcikámmal. Reggel azt mondtam Simonnak, hogy ki vagyok szolgáltatva, mert ki vagyok téve az utcára. Megfogta a kezem és azt mondta, igazságtalan az élet. Ő adna nekem kulcsot, és maradhatnék tovább is, de meglátják a házban, hogy egyedül megyek ki a lakásból. Nem akarja a balhét, úgyis van elég. A feleségével már nem szeretkeznek, annyira elidegenedtek egymástól. Hazahozott, feljött, és azt mondta, szép a bútorom. A padlóváza is tetszett neki, a festmény is. Azt mondta, képzeljem el, hamburgert evett valamelyik nap. Ez azért elgondolkodtató, mert ő sajnálja a pénzt ilyesmire, ő inkább könyvet vásárol.

Másnap vásároltam egy selyemanyagot nyári nadrágnak Dél volt már, amikor kiszabtam a nadrágot, de megvarrtam és estére felvettem, amikor mentem a klubba. Egy ismerős asszonnyal találkoztam. Meglátta, hogy kész a fogpótlásom, kérdezte is, melyik fogorvoshoz járok. Simonhoz - válaszoltam. Jó fogorvos - mondta ő. Helyeseltem. Kérdezte, szoktam-e ajándékot vinni neki? Mondtam, hogy nem. Kérdezte, hogy a lakásváltoztatás után is elfogad? Igen, természetesen. Közben mosolyogtam magamban, ha tudná, miért fogad el? De hát nem lehet mindenki a fogorvos szeretője.

A klubban Kanizsa és Becse polgármestere volt a vendég, ezenkívül Dudás Károly, az új Hét nap szerkesztője és egy VMSZ-es elnökségi tag. Érdekes volt a téma, egy asszony, aki mellettem ült, kérdezte tőlem, hogy engem érdekel? Valóban foglalkoztatnak az ottani események. A VMDK-ban március óta szakadás állt be, és megalakult a VMSZ. Szerintük Ágoston András, a VMDK elnöke írt egy levelet Boros Lajos volt miniszterelnöknek, amelyben kijelenti, hogy a vajdasági magyarság elutasítja a mindenkori határmódosítást. Állítólag a levél már elment, és Ágoston a tagsággal csak utólag beszélt meg. Végül is ő az elnök, és azt ír Borosnak, amit akar. Nem tudom, hogy a saját vagy a tagság nevében írta? Most egymást szidják, pedig a délvidéki magyarságnak össze kellene tartani. Különbem ez a levél se biztos, hogy megíródott. A VMDK-sok azt mondják, hogy nekik nem Árkán az ellenségük, hanem a VMSZ. Ha megosztódik a vajdasági magyarság, a magyar kormány nem ad segítséget.

Három éjszakát töltöttünk együtt Simonnal. Szép, tágas a lakása, nincs szúnyog, gyönyörű bútor, emiatt különös hangulatot sugároz. Ezért is én megyek hozzá, meg nálam az is megtörténhet, hogy váratlanul Árkosz érkezik. Minden reggel hazahozott, aztán motorral ment a rendelőbe. Egyszer az asszisztensnője kérdezte is, hogy hol járt? A kezelés még nem fejeződött be, továbbra is jártam a rendelőbe. Egyszer egy hölgy állt a rendelőajtóban, és megindult befelé, korábban érkezett, mint én. A fogorvos barátom mutatta, hogy nem tehet semmit és nagyon sajnálja. Aztán újra kijött, mosolygott, ahogy rám nézett, és azt mondta, tessék. Beültem a fogorvosi székbe, valamivel lenyomta a nyelvemet, aztán mintát vett. Halkan kérdezte, hogy megtaláltam a rövidebb utat? Azon az úton jöttem, ahogy te mondtad, válaszoltam neki. Megfogta a kezem és mosolygott. Aztán megkérdezte, milyen legyen a fogam színe. Ilyen még nem is volt, hogy a fogorvos barátnője vagyok. Mindig félelem fogott el a fogorvosi székben, most ez megváltozott. Eszembe sem jut félni, olyan jól érzem magam Simon közelében.

Két egyetemista jelentkezett a hirdetésre. István a szüleivel érkezett. Anyja parancsolni akart, hogy a fotelt vigyem ki, egy polcot vigyek be. Ágyneműt is adjak és mossam is ki. A hónap közepén akart fizetni, mondtam, hogy mindenhol előre fizetnek. Az asszony nem volt szimpa-

tikus számomra, de a fia az igen. Kérdezősködtek, hogy miért élek egyedül? Számukra érthetetlen, hogy nincs élettársam.

Másnap visszajöttek az egyetemisták, Zsolti szimpatikus fiú, még azt is kérdezte, hogy szólítson? Előleget adtak. Kulcsot másoltattam. Az első helyen drágálltam, aztán a második helyen még több volt. Visszamentem, 720 forintot fizettem az összes kulcsért. Aztán a zálogházba mentem, és végre kiválthattam az arany karkötőmet.

Egyik este üldögéltem a szökőkút közelében. A vízsugár gyönyörűen szökődött a magasba, színes lámpák világítottak. Egy ember táncot lejtett a kút körül, csokor rózsával a kezében. Louis Armstrong éneke hallatszott a kazettáról, később Beethoven-zene szólt. Ilyen hangulatban indultam hazafelé, közben elmerülten tűnődtem, vajon Árkosz gondol-e rám? Süteményt vettem magamnak kárpótlásul. Mindent habzsolok, az ízeket, a szagokat, az illatokat, a látványokat, az érzéseket.

Amikor otthonomban megszólalt a csengő, lenéztem az erkélyről, azt hittem, Árkosz jött hozzám, mert Lehelnek adtam kulcsot a lakáshoz. Fiam felnézett, és azt mondta, tudtam hogy sasolkodsz. Otthonról hozta a hírt, hogy Erika és férje nagy felfordulást csináltak a házban. Az ebédlőbútor ki van pakolva az udvarra és a teraszra, a cseresznyefa lombja leégetve, a lilaakác megcsönkítva. Minden ajtó tárva-nyitva. A nagyszobában az ajtó közötti szekrény a szoba közepén. Belgrádi szerbek sétáltak az udvarban, a gyümölcsfák alatt üvegekben benzín. Egy ismeretlen ember talicskán tolt a kamraajtót, az ő szobája zárva volt, de a kulcs sehol. Ez örület! Azt mondta fiam, nem azért szólt, hogy bennem félelmet ébresszen, de a belgrádiak úgy tudják, hogy a ház el van adva. Nagyon ideges lettem, úgy izzadtam, mint a ló száz évvel ezelőtt, amikor még fárasztották. Azt hittem, lesz egy szabad, nyugodt hétvége, amikor pihenek, és ismét menni kell! Azt a kevés pénzemet, újra utazásra költeni? A lilaakácot de rég ültettem, sokáig vártam, mire annyira megnőtt, hogy feljut a teraszra. Micsoda öröm volt az első virága, erre ők csak úgy levágják. Úgy beszéltek meg Erikával, hogy mindenről értesítenek, és máris itt a meglepetés. Nem akartam idegennek kiadni, hogy ne legyen probléma - hisz őket húsz éve ismerem. Lányom hároméves volt, Erika öt, amikor a napköziben találkoztak, sokat játszottak együtt hosszú éveken keresztül. Azt mondta fiam, sürgősen menjek el, nehogy aztán ne tudjam őket kitenni. Ő nem tudja, milyen egyezséget kötöttünk, de ha baj van, szóljak neki. Ha nincs más megoldás, adjuk el a házat, pedig nem szeretné.

Lehelnek is van problémája. Azt mondta, bár ne ismerkedett volna meg Olgával, akkor maradhatott volna ott abban a lakásban, mert annyiért nem kap másik albérletet. Az sem élet, hogy mindig a konyhában élj! Azt mondta, neki az megfélel. Akkor maradj! És mit mondjon Olgának, hogy a volt barátnőjénél lakik? Beadta a hirdetést, albérletet keres, csak nehogy buzi férfinél kapjon, mert itt Szegeden sok a homokos, amit a délvidéken agyagosnak is neveznek a táj függvényében. - Drága lesz az albérlet - mondta fiam. Miért nem akartál ide jönni? Azt mondta, hogy ő ennyit nem tud adni. Te meg másképp nem tudsz megélni. Ez igaz, mert két diákot vettem fel, hogy tudjam törleszteni a sok adósságot. Most már kezdem érteni a fiam körüli dolgokat. A munkahelyén ismerkedett meg Olgával, aki különben a Balatonon dolgozik. Fiam kéthetente jár hozzá, sokba kerül neki, kár volt találkozni egymással - mondja ő.

Kérdeztem a fiam, fogyaszt-e gyümölcsöt? Azt mondta, nem. Egy liter üdítő árán vehetsz másfél kiló gyümölcsöt. Beszélgetés közben krumplit sütöttem neki, mert nagyon szereti. Utána szőlőt mostam - míg szemeztette a fiam, sokat mesélt. Ica mosógépet vásárolt a pénzén, ő meg zsíros kenyéren él. Az este betoppant az albérletbe, János, Ica és Hajni meztelenek voltak. János magára kapott egy gatyát, a lányok sikoltoztak, és magukra húzták a takarót. Lehel megkérdezte Icától, kíváncsi voltál Jánosra? Mondta fiam, hogy a múlt évben egy

kétszobás lakásra és egy autóra volt pénze. Aztán árut vett, amit nem tudott kedvezően eladni, kölcsönt is adott a barátainak, és gondtalanul éltek. Nagyon sajnálja! Már utólag nem változtathatsz. Azt nézd, hogy ezután eredményesebben működj. Tudod azt a mondást, ha az ember tudná, hol botlik meg, nem menne oda. Azt mondta, hogy jó volna tanyát venni, mert ott olcsón lehet élni. Az ember vadat lő, tüzelőt gyűjt, és ha jól gazdálkodik, megél. A libatenyésztés is jövedelmező. Arra gondoltam, hogy ott volt a tanya három évig, és eszébe se jutott semmiféle tevékenykedés, nem is élt benne senki. Jó volna házat építtetni és eladni. Márciusban kezdi a naptárokat rendelni, különben utazna Ausztráliába.

Emberség, a fiam nemsokára harmincéves, és még mindig nem határozta el, melyik országban éljen. Nem döntötte el, mit dolgozzon, még azt sem tudja, kivel éljen. Nagyon határozatlan. Sok mindent szeretne, de semmi konkrét elképzelése nincs. Búcsúzóul azt mondtam neki: kevesebbet dohányozzál! Azt különben is abba akarom hagyni, válaszolta. A sok nehézség ellenére csak az volt a megnyugtató, hogy láthattam őt, és beszélhettem vele.

Megjöttek a fiúk, Istvánnal sok bajom van, egyik délután, míg aludtam, kétszer is bekopogott a szobámba. Nem válaszoltam - nagyon sajnálom szokja meg, hogy a konyhában beszélgetünk. Később, mikor főzőcskézttem, a szoba nyitott ajtajából hallottam, ahogy az orrát fújta, tüszögött. A véres zsebkendőit egy lavórba tette áztatni a vécé tetejére. Manapság már eldobható papírt kell használni. Mindig kérdez valamit. Fárasztó. Nem hiszi, hogy a szerbeknél nincs mesterség. Pedig ez valós, mert szerb aranyműves, cipész, szabó nincs. Én nem tudom, hogy éltek, de akik Likából jöttek a második világháború végén, azoknak nem volt szakmájuk. Ők birkatenyésztéssel foglalkoztak. Később István bejött utánam a szobámba, hogy ő még nem is látta a könyveimet, kazettákat. Nem szereti az Eddát. Nem is kell mindenkinek kedvelni! Nem tudtam gondolkodni, se rádiót hallgatni, de olvasni sem, állandóan háborgatott. Éjszaka is nyitvatartó boltok iránt érdeklődött. Mit tudom én, nappal járok vásárolni. Estefelé a szobámba akart jönni tévét nézni, na még pont az hiányzik Az én szobámba kevés ember jöhet, ezek a gyerekeim, Árkosz és Simon. Mondtam, hogy nem nézek tévét - nincs zsinórom se. Azt mondta, Magyarországon minden ember esténként a készülék előtt ül. Mondtam, hogy nem minden ember, mert sokan járnak moziba, színházba, hangversenyre, irodalmi estekre. Ha lesz zsinór, akkor is csak választott műsort nézek, és pihenésképpen az ágyból. Ott is olvasok - akkor vele mit kezdenék? Ő ülne a fotelon, és én? Én nem élek úgy, mint az ő szülei, hogy nappal kapálnak, este tévét néznek, mindent, ami van, míg el nem alszanak.

Petőházára utaztam. Erikáék megdöböntő pusztítást végeztek a kertünkben. Kivágtak egy termő barackfát és minden bokrot, ami útjukban volt, hogy az udvar belsejébe hajtsák az autót. Mondtam nekik, hogy a kapun belül állt a fiam autója is. Azért nem kell fákat, bokrokat irtani, hogy tizenöt méterrel beljebb legyen az a jármű. Minden fenyő, földig érő ágát levágták, mindegyik fájdalmas volt, de különösen a csodálatos ezüstfenyő ágait sajnáltam. Az volt az indok, hogy Petőházán minden ember így csinálja. Akkor minden ember hülye, és különben is ez az én kertem. A fiam szobája előtti összes dísznövényt kivágták, és a kertben egyetlen hóbogyó bokrot sem hagytak meg. Ezeket a bokrokat is nagy gonddal ültetgettem éveken át, hogy sok, szép különleges növényem legyen. Az autójuknak egy almafa is útban volt - azt is kivágták. A lilaakác fenségesen pompázott minden tavasszal, csodálták a szomszédaim, én is élveztem. Alig volt harminc centis, amikor ültettem. Ápoltam, locsoltam, és most, amikor már pompás, akkor jön egy Erika, aki levágja. A kertben összegyűjtött humuszt elvitték, mert az szemét. - Azt tavasszal bele kell a földbe fordítani - mondtam nekik. Ha nem megyek, sorra jött volna a szelídgesztenye, mert Erika szerint az valami vadnövény. Ő már tudja. Két gesztenyét ültettem, hogy megporzás történjen. Most már a szép kertemet is elvették tőlem. Ha egyszer eladjuk a házat, soha többet nem jövök ide vissza. Így megtépázni egy kertet, sok év munkáját, és az emlék, ami egy-egy növényhez köt. A szobámban leszedték a tapétát, mert

csúnya volt. Szép volt az, csak nem Erika ízlése szerinti. Úgy viselkedtek, mintha ők lennének a ház új tulajdonosai. Feláldoztam egy napomat, de ilyen ritkításra nem számítottam. Hazafelé sem tudtam szabadulni a pusztítás látványától. Úgy éreztem, nekem a házam többé már nem otthonom.

Reggel dolgozni mentem, Ella sürgetett bennünket a takarítással, hogy korán pakoljunk ki a járdára. Olyan nyomasztó kedve volt, hogy nem is beszélt velünk. Délelőtt a hűvösben kellemes kint lenni az utcán, csak az egész délután nagyon meleg. Két órát kint árultam a bolt előtt, alig vettek valamit. A vevők sok mindent elbeszélnek, ez az eladó szórakozása. Van egy ismerősöm, a nevét se tudom, múltkor örömmel újságolta, hogy nemsokára lesz az esküvője. Bejött a boltba, és érdeklődtem. Azt mondta, elmaradt a házasság, mert a vőlegény egy héttel a lakodalom előtt lelépett az ő legjobb barátnőjével. Kérdeztem, ki akarta az esküvőt? Azt mondta, ő. Nem lehet a férfiakat házasságra kényszeríteni, ha ők nem akarják. Vigasztaltam, hogy így is jobb, mint ha két gyerek után hagyják el.

Este fiam jött érdeklődni, hogy mit rendeztem Petőházán. Nagyon mérges Erikára. Sajnálja azt a barackfát, amit ő hozott haza biciklivel, kiásta a lyukat, és elültette. Az ő fája mindig sok termést hozott. Most ősz van, a sárgabarack már elérett, de miért kellett kivágni? Ők sem tudták a dolgokat megmagyarázni. Lehet, hogy el akarják sajátítani? Annyit ígértek, hogy ezután már nem bántanak semmit. Hárman jelentkeztek fiam albérlethirdetésére. Mindhárman azt kérdezték, hol dolgozik, és dohányzik-e? Azt mondta fiam, eddig se volt jókedve, de most még annyi se.

Lányom hívott, számára is érthetetlen Erikáék viselkedése. Beiratkozott az egyetem harmadik évfolyamára, majd szombaton jön. - Jössz elélem az állomásra? - kérdezte. Ott leszek és nagyon várlak. Mai öröm a fiam és a lányom beszélgetése. Később Ica érkezett. Elmondta kellemetlen élményét. Kártyáztak a születésnapján, aki vesztett, levett magáról egy ruhadarabot, így ültek pucéran hármasan, amikor Lehel érkezett. Azt már nem árultam el, hogy ezt a fiam is elmondta. Amikor már vége a kapcsolatnak, eljön hozzám fiam gatyáit javítani. Iszonyú lehet neki - biztos még mindig szereti.

Este az ágyamból néztem a holdvilágot, és álmodoztam.

Reggel folytattam a varrást, 844 forintot kerestem. Befizettem 495 forintot, a jövő heti öt ebédre. Vásároltam felvágottat, sajtot, margarint, paprikát, paradicsomot, szőlőt és tojást. Nők lapját olvastam, míg vártam a vonatot. Lányom pontosan érkezett, de rossz kedve volt. Nem akart villamossal utazni, hanem busszal. Így jöttünk a toronyig, jegyet kellett vennem, pedig esőben úgyse jár az ellenőr. Amikor a lakásba érteztünk, kérdezte, hol a fotelja? Mondtam, hogy a fiuk szobájában, pont az nem fért be a szobádba? Meg még sok minden, mondtam neki. A kedvéért vettem halat, mert nagyon szereti, de azt mondta, neki sült krumpli kell. Ilyen volt a lányommal töltött idő.

Hétfőn alkonyatkor Árkosz csengetett, bejött, leült, és azt mondta, hogy Endrénél volt, csak nincs otthon. Munkahelyet változtatott. Mondtam neked, hogy rám hosszú távon ne számíts! Megmondom a feleségednek, és fénymásolást küldök a naplóból. Most zsarolsz? Mondtam, hogy nem válok el, és nem veszek el. Nem is lennék soha a feleséged! Sírtam, akkor mondta, lecsókolja a könnyeimet. Most nagyon jóba vagytok? - azért nem kellek? Nagyon szép vagy, mondta, gömbölyű melleid, gömbölyű hasad. Kívánlak, de valaki beárult bennünket, és a felesége sokat sir, fél, hogy elhagyja, és ott a kislány. Elmondta, hogy nem volt szerelmes, amikor elvette az asszonyt, de azt ígérte neki, hogy együtt felnevelik a gyerekeket. Most ott kell, hogy legyen és vigasztalja. Keress magadnak mást! Ezt mondta, de az érzései felett nem tudott uralkodni, égett a vágytól, ahogy csókolt, ölelt, simogatott. Azt mondta Árkosz, hogy

megőrül, mert nem akartam vele szeretkezni. Ezek után mit várt? Ilyen feszültségben váltunk el egymástól. Majd eljön valamelyik nap. Nekem csak az illata maradt.

Reggel korán keltem - mentem a fogászatra. Simon próbálta a fogam, hallgatag volt, nem fogta meg a karom, nem mosolygott. Többször kellett csiszolni, mert a hátsó magas volt, szépen, türelmesen hozzáértően csinálta. Később suttogott, hogy megpróbál jönni, halkán szólt, hogy Irénke ne hallja. Úgy köszönt, hogy viszontlátásra. Amikor kijöttem a rendelőből, állt az ajtóban, és jelzett a szemével.

A Telefonközpontba mentem, beadtam a telefonigénylést. Eltévedtem kifelé jövet, és nem balra, hanem egyenesen mentem valaki után. Ott meg egy olyan terembe kerültem, ahol kártyára nyíltak az ajtók. Hova jutott a világ? - ha nincs kártya, ki sem jöhetnek? Valamikor csapóajtók voltak, lábával is kinyithatta az ember. Aztán jött a kapocs, majd a zárok. Egy életerős férfit azért fizetnek, hogy nyissa az ajtókat. Na mindegy, csak adjanak telefonvonalat.

Ebédelni mentem, paradicsomleves, krumplifőzelék, hús és egy szelet uborka. Mind megetttem, olyan jólesett a főtt étel. Kifelé menet az ajtóban találkoztam Simonnal. Szerettem volna együtt ebédelni vele, de nem sikerült, mikor ezt mondtam, nem is válaszolt. Megtörténhet, hogy neki nem is tetszik? Siettem haza, és vártam az ajtóban - pusztit kaptam. Kint esett az eső, megtöröltem a haját és az arcát, türte, de nem lelkesedett. Nekem kell valakit szeretnem, valakivel törődnöm. Hiányzik a gondoskodás, valószínűleg az ösztöneim kényszerítenek rá, pedig már a gyerekeim se igénylik. Ha enyém lenne a világ, eladnám egy mosolyért, sok szeretetért cserébe, mert egész életemben az hiányzott. Simon az ágyra ült, lábamra tette a kezét. A táskából egy verseskötetet vett elő Illyés Gyulától. Egy mondat a zsarnokságról - ismered? - kérdezte. A rádióban hallottam, de nekem nincs meg. Itt van a könyv 380. oldalán. Ennek a kis könyvnek nagyon örültem, hisz senkitől nem kapok semmit. Megköszöntem neki. Ültünk és beszélgettünk, a kezünket nem engedték el, egymás ujjjaival játszadoztunk. Már megszoktam, nem is olyan csúnya, mint valamikor. Ma még szépnek és kellemesnek is láttam. Az erkélyen állva sokáig néztem utána, integettünk egymásnak. Simon a versek birodalma, Árkosz az erotika és a szex.

Simon soha nem tudja Árkoszt helyettesíteni. Most a feleségével van, azzal a száraz arcú nővel, aki mindig dohányzik és ideges. Csak szívjon sokat, hátha nekem is jót tesz vele. Árkoszt csak Árkossal lehet pótolni. Banánt csak banánnal, csokit csak csokival, a lányomat csak a lányommal és fiamat csak a fiammal.

Változatosabb az életem, amióta ebédelni járok. Simon ült a feleségével az étteremben, amikor beléptem, semmit nem jelzett, aztán gyorsan kimentek, vissza se nézett. Az orvos házaspár, olyan boldogságban élnek, hogy együtt járnak ebédelni. A fogorvos nagyon komoly volt, nem tudom, mire gondolt. Az értelmiségi házaspár, és én a munkásosztályhoz tartozó. Valószínűleg többet olvastam, mint a felesége, az is lehet, hogy több mindenhez hozzá tudok szólni. Az intelligenciám lehet, hogy magasabb, mint az övé. Ez nem érdekes, ők az értelmiség. Mégis Mária ágyában feküdtem, ott is aludtunk összebújva Simonnal. Ráültem, mert Simon úgy szereti, azt Mária nem bírja, mert olyan kövér. Mária zöld kádjában fürödtem, láttam a törölközőjét, a dezodorját, a köpenyét. Nem tud rólam semmit, de én róla sokat. A poharából ittam a pertut, francia napóleont. Az autóban az ő helyén ültem, és jót szeretkeztem a férjével. A férje nálam pihent tegnap délben, verset olvastunk. Múltkor a nadrágját varrtam, mert lyukas volt a zsebénél. Ne járj a betegek előtt ilyen nadrágban. Simon azt válaszolta, senki nem veszi észre. Nagyon szépen megköszönte. Milyen jó, hogy van házasság, Máriának van kivel ebédelnie. Ezt követeli az illem, megjelennek együtt, hisz társadalmi követelmény a házasság. Nekem is jó, mert várom Simont, hétfőn ő fog rám jönni, és azt csak mi ketten tudjuk. Kávét iszunk mézzel, aztán megyek a rendelőbe.

Ha Mária délutános, olyankor mi ketten ebédelünk Simonnal. Már ül a sarokban, átrakja a kabátját, kihúzza a széket, és úgy vár engem. Hangosan kérdezem, hogy szabad-e? - mert vannak még betegek az étteremben. Gyümölcsleves, párolt rizs borsóval, répával és sült csirke volt az ebéd. Boldog voltam, hogy a Hágiban ebédelhetek, és van, aki kedveskedik. Simon megemelte a kancsót, üres volt. Kérdeztem, hozzak? Majd ő hoz, úgyis előrébb van. Nem is emlékszem, mikor ettem így, békésen valakivel. Mondom Simonnak, tegnap nem mertem még jelezni sem. Nyugodtan bólinthatok - mondta. Ebéd után Simon motorra ült, én mentem a postára, lányomnak küldeni a gyógyszert, amit múltkor itt felejtett.

Vettem öt kiló almát, 200 forint, egy kiló banán 120 forint. 1160 forintom van és 4700 márka tartozásom.

Este lányomat hívtam. Megtaláltad-e a kódot? Azt mondta, hiába, mert nincs ösztöndíj. Majd lesz! Múltkor az volt a gond, hogy nincs kód. Azt mondta, nincs pénze. Van száz márkája, és nekem meg csak az van, amit az éjszakai munkáért kapok. Van mihez nyúlnia, nemrégén adtam neki ötezer forintot és a háromezer tartozást. Minden hónapban rendszeresen segítem. Egy huszónhárom egységes telefonkártyát is adtam neki. Ennek a gyerekek soha nincs kedve, kapkod, ideges, ezért is beteg. Nem segíthetek rajta, nem tudok rá hatni, inkább fordítva van, az ő ideges állapota hat rám. Az igaz, hogy sok szomorúság történt vele, de tovább kell lépni. A vágya sikerült, ott élhet Pesten és tanulhat az egyetemen. Mindenkinek saját magának kell a szépet, a jót, az örömet megtalálnia. Kérdezte, voltam-e újra Petőházán? Nem voltam. Miért? Se időm, se pénzem minden héten odajárni. Majd mindent kiirtanak Erikáék! Ha mindennap ott vagyok, akkor is kivághatnak valamit. Mondj fel nekik! Nem mondom fel, mert fizetik a rezsit, és még kapok egy kis albérleti pénzt is. Nekem arra az összegre is szükségem van. Emelj nekik! Kérj tőlük havi kétszáz márkát. Ugyan már, akkor elköltöznék. Hadd menjenek! Nem érted, hogy nekem kell az a pénz. Mikor tudnék másik lakót találni, amikor itt lakom. Különben mindent elintézték, amit akartak a két hét alatt. Telefonon adni az utasításokat. Ha rajtam múlna, akkor eladnám azt a házat, a pénzt nekik adnám, ők is jól járnának, de nem akarják. Nekem egy év alatt sok költségem volt a házra. Lányom ebben az évben kétszer, fiam is csak néhányszor volt odaát. Valamikor úgy terveztük, hogy a hétvégeket és a nyarat ott töltjük, de ez megváltozott. Én életemnek azt a részét lezártam, itt akarom folytatni, nekem stressz, fáradtság, pénz, időpocsékolás az odautazás.

Már hétfő reggel ünnepélyes a szobám, fénnyel, meleggel ajándékoz a nap. Nekem akkor van ünnep, ha jön valaki. Simonnak finom bőre van, kellemes, ahogy puszil már az ajtóban. Bejött a szobába, fotelra ült, és beszélgettünk. Gyere már közelebb? Ekkor az ölébe ültem, és máris ölelt, csókolóztunk. Kellemes vele, de úgy nem tudom kívánni, mint Árkoszt. Később sokat beszélt, oda se figyeltem, végül is nekem jó volt összeölelkezve feküdni. A gyerekeinek tompa a látása, mint az impresszionista festőknek, jogosítványt nem is szerezhetnek. Simonnak van debreceni muskotályos szilvája, ami szeptember közepén érik. Számomra ismeretlen ez a fajta. Állandóan a balatoni építkezésről beszél. Már a lánya is figyelmeztette, hogy unalmas. Nem értem a házasságát, valóban nincs köztük kapcsolat? Olyan kiéhezett a szerelemre. A rádióban Beethoven kilencedik szimfóniája szólalt meg. Megszakítottam az építkezésről szóló beszédét. Kérdeztem, tudja-e az örömóda magyar szövegét? Azt felelte, nem. Annak mindig örülök, ha én is tudok újat mondani. Friedrich von Schiller Az örömhöz című verse, és már nyitottam is a könyvet. Felolvastam, tetszett neki a költemény. Simon szabad volt egész délelőtt, de nekem dolgozni kellett menni. Azt mondta, autóval akart jönni, hogy elvigyen, csak a csomagtartója tele van. Nem volt ideje lepakolni, az este jöttek haza a nyaralóból. Két nagy csomag varrnivalót cipeltem, az egyiket segítette. Megvártam, míg kizárta a motort, és indultunk. Nekem sokat kell dolgozni a lakástörlesztésre, lányom iskoláztatására. Havi 7200 Ft csak a lakástörlesztés, a fizetésem 20 ezer forint. A maradék időt nagyon be kell osztani, és

ahhoz nem elég a huszonnégy óra. Akarok szórakozni, ismerkedni a várossal, az utcákkal, a terekkel, a Tiszában gyönyörködni. Itt új emberek vannak, új kapcsolatok, új ízek, új szavak. Mindennap tanulok néhány új magyar szót, aztán megnézem a szótárban a jelentését. Utazás alatt olvasok, a villamos elején állok, hogy az első legyen leszállni. Az első vagyok átmenni a gyalogjárdán. Minden percem kihasználom. Most kerültem olyan helyre, ahol szeretek élni, ahol jó nekem ez a földi élet.

A boltban még tart az utcai árusítás, reggelenként hideg van a fal mellett, fáj a hátam, és szégyellek is kint árujni. Ha nagyon fúj a szél, Ella félti az árut, akkor bepakolunk. Minket nem sajnál, mert a dolgozónak nincs értéke. Az utóbbi időben a fizetést részletekben adja, egy hónapi munka után csak előleget ad. Pedig ma is 104 ezer forgalom volt. Csak két hét szabadságot kaptam, pedig már nagyon fáradt vagyok, mert éjjel is dolgozom. Rágózás közben kiesett a fogsorom. Délben Simon azonnal meglátta, hogy nincs fogam. Igazolásképpen tájékoztattott, hogy az állami rendelőben nem jók a ragasztók, de otthon németországi van, ha azzal ragasztja, tartós lesz. Siettem enni, majd befizettem a jövő heti ebédet, és mentem a rendelőbe. Szívesen maradtam volna nála, ráültünk volna a motorra, és száguldoztunk volna, esténként meg sétálnánk.

A reggeli szeretkezéstől egész nap kiváló kedvem volt.

Záráskor a bolt kulcsát kaptam, mert Ibolya szabadságon lesz. Egyedül sétáltam hazafelé. A Tisza-parton az Árvízi Emlékművet csodáltam, krómaccélból készült, magassága 12 méter.

Fiam volt nálam egy órát, és mesélt, mint régen, amikor kicsi volt. Emlékszem, utaztunk a villamoson, és mesélte az általa kitalált rendőrtörténeteket. Egyszer valaki meg is jegyezte, hogy a kis Andersen. Különös, hogy neki magamról alig mondok valamit, csak a lányomnak, de fiam nem is kérdezi.

Az évszakhoz képest hideg idő volt akkoriban. Egyik nap még 31 fok volt, aztán hirtelen lehűlt, és este csak 9 fok volt. A hideg hatására fáj a fejem, a hátam, a végtagjaim. A fájdalom öregíti az embert. Különösen fáradtnak éreztem magam, mert a néhány órás éjszakai alvás nem elég pihentető. Nagyon kihat a hangulatomra, a szívem is néha jelez. Árkosz ajánlott egy munkahelyet, hogy ne áruljak az utcán, közben vett magának egy csíkos alsót. Ella a hideg hatására felfüggesztette a kinti árusítást. Ella nem tudta, mit beszéltünk, de azt kérdezte Ibolyától, hogy ez az ember a barátom vagy az ügyvédem. Kolleganő azt válaszolta, hogy ő nem tudja. Különben csak féljen, hogy valaki figyel rám. Nem árt Ellának egy kis rettegés, mert bejelenthetne nyolc órára. Amikor elment Árkosz, volt egy kis szabad időnk, leültünk Ibolyával. A főnöknő megszólalt. Ma nem ülünk!

Hazafelé, ahogy beléptem a lépcsőházba, jó meleget éreztem. Lakásomba érkezve kellemes fűtött szoba fogadott. Ezt csak az tudja igazán értékelni, aki átélte azokat a hideg teleket az áruháiban. Nyáron a napon is lehet melegedni, de télen csak a barátságos otthon ad megnyugvást.

Este Árkoszra gondoltam, hogy kosarazni ment, és nem jött be előtte. Fél tíz volt, amikor megszólalt a csengő. Ez csak ő lehet, gondoltam, de nem szabad annyira örülni. Nyitottam az ajtót, és a lépcsőházban megismertem Árkosz lépéseit. Azt mondta, füttyült, nem hallottad? Ezután minden hétfőn fél tízkor majd füttyül nekem. Jó? Még mindig nincs antennazsinórod? Nekem van bedugóm - tudod? Nem tudtam! Már nevtünk önfeledten. Kérdeztem tőle, menjek-e a bálba? Ő nem tud velem foglalkozni. Aztán meg azt mondta, a feleségének nincs kedve menni. Voltak lakodalomban, mesélte, milyen ruhát vettek a kislányának, háromszáz márkát költöttek. Az ölébe ültem, hogy elég legyen a beszédből. Felhevültél? - kérdezte. Simogatott Árkosz, majd lefeküdtünk, addigra már nagyon megkívántam. Ahogy rám jött, a

kis huncut már be is ugrott, és csak élveztem, lövelltem. Kérdezte, hogy nekem jó volt-e? Csodálatos, és neked? Mindig remekül érzi magát, ha együtt vagyunk. A földi élet legcsodálatosabb érzése a szerelem. Remegni valakiért, kívánni, vágyakozni és megkapni. A csodálatos szeretkezés után azt mondta Árkosz, te tudod, hogy e nélkül nem tudok élni! A kis huncut azonnal betalál, és nagyon szeret ott a melegben. Egy kis törölköző teljesen nedves lett a kéz nedvétől, megfogtam, és dobáltam Árkosznak, szagold, mit csináltunk mi ketten, ő vissza nekem. Így játszottunk, neveltünk, és repült a mi kettőnk illata. Boldogok voltunk. Árkosz a fiatalságot hozza nekem. Így tökéletes az életem, ha van Árkosz, őt szeretem, Simont kedvelem. A szex nagyon jó feltöltődés, olyan nyugodt érzés, amit semmi más nem tud helyettesíteni. Így sokkal könnyebb éjszakánként dolgozni.

Időnként sok probléma adódik a boltban. Reggel vettük észre, hogy a bejáratnál a felöltöztetett babákról hiányzik egy blézer. Ella nem akarta elhinni, hogy csakis tegnap lophatták el, pedig az előtérben sötét van esténként. Reggel egyszerre jöttünk, és már nem volt ott a helyén. Nagyon haragos volt ránk. Még a múlt hónapi fizetésünket sem kaptuk meg. Nyugtatót vettem be, úgy felidegesített. Judit kolleganő mindig előre kitalál valamit, és attól reszket. Különbösen sok olyan emberrel találkoztam, mint ő. Általában úgysem az történik, amitől félünk, és ha igen, legalább addig örülünk, míg lehet. Vannak emberek, akik örök rettegésben élnek, akkor is, amikor rendezett az életük, nem tudják élvezni a jót. Majd ha jön a probléma, elég akkor megbirkózni vele. Ezek az emberek nem nevetnek, csak panaszkodnak. Ellától kértem ötezer forintot, és akkor megadta a fizetés másik részét. Nagyon nehéz neki a bért megadni, olyankor még idegesebb és azt mondogatja: „Jaj Istenem”. Hétezer forintért váltottam száz márkát. 5560 forintot fizettem négyhavi közös költségért, mert lemaradásom volt. Mennyire mások a városi emberek. Itt ha 580-at fizet a vevő, ad egy ezrest, és hallgat. Odaát még ad nyolcvanot, és még szövegel is hozzá. Jugóban, ha valamit kiválaszt a vevő, akkor azt mondja, lehet csomagolni. Itt azt mondja, kérem szépen. Nekem az itteni viselkedés sokkal jobban tetszik.

Este a klubba voltam. Ott hallottam, hogy Vicei minden héten kerékpárral hozza Szabadkáról a 7 Napot, a Kárász utca végén lehet kapni. Találkoztam egy újságíróval, akinek nemrég jelent meg egy könyve. Hazafelé egy klubtársam hozott, a Retek utcánál kiszálltam. Kérdezte, jó lesz-e? Mondtam igen - úgyis itt van közel. Mégis más irányba indultam, és eltévedtem azon a borongós éjszakán. Térkép nélkül nem tudtam tájékozódni. Egy fülkéből taxit hívtam, nemsokára megérkezett, és hazavitt.

Amikor itt volt a lányom, kértem Ellától szabadságot, nem kaptam, most viszont küld. Lányomat hívtam nagy örömmel, kaptam szabadságot, közöltem vele, és megyek hozzád Pestre. Jaj, de jó! - mondta. Meglepődtem, nem is gondoltam, hogy örül neki. Süssél valamit nekem! Olyan jó volt az a múltkori. Különbösen lehangoló kedve volt, a sikertelen buli miatt. Neki soha semmi nem jó, én meg igyekszem jól érezni magam. Újra rosszul volt. Nem értem ezt az egészszet. Nem lehet rajta segíteni? Terápiára kellene menni? Ilyenkor elszomorodom, különben óriási az élni akarásom. Tulajdonképpen most fedeztem fel az élet szépségeit, a szerelmet, és most van alkalmam okos emberekkel találkozni.

Reggel hétkor Simon ébresztett. Motorral jött, mert elromlott az autója, nagyon fázott hozzám bűjt az ágyba. Kezem simogatta, és összebújva feküdtünk. Újra panaszkodott. A környezetemben én vagyok a legnehezebb helyzetben, és mégis jókedvű vagyok. Nekem annyi a havi rezsim és a két hitel, mint a fizetésem, ezenkívül még a sok tartozás. Simonnak lakása van, emeletes háza a Balatonnál, gyerekeinek Pesten lakása, magánrendelője, autója, és nincs kölcsöne. Siránkozik, hogy egyetemista fiának sok pénzre van szüksége. Az én lányom is egyetemista, és erre a sok kiadásra egyedül vagyok. Ők viszont ketten, a felesége nyugdíjas, és még félállásban rendel. Az a baja, hogy egy akkumulátort kell vennie, azt hitte, talán örökké

tart, egy akkunak is van élettartama. Ella is ilyen, olyan, unalmas hallgatni őket, mert belém ültetik a rossz hangulatot. Itt csak a rettegről beszélnek és panaszkodnak. Az volna jó, ha csak szeretkeznénk és nevetnénk. Aztán kénytelen volt abbahagyni, mert fölkeltem és hoztam a kávé. Örömmel szürcsölgette. Megvettem életem első Hamvas-kötetét, azt mondta Simon, hogy ő akart engem meglepni vele. Voltam a Tolkien könyvesházban, és mondtam, milyen könyveket láttam, ő folytatta, nagyon sok közös témánk van. Nekem az a jó, amikor irodalomról beszélünk. Majd az ölébe hívott és kérdezte, hogy te is úgy gondolod, hogy sok a ruha rajtunk? A hagyomány szerint egymás vetkőztetése, a szokásos előjáték, élvezet után sokáig összeölelkezve feküdtünk. Ő szunnyadt kicsit, majd megszólalt, hogy ronda az élet, mert tíz perc múlva kezdeni kell a rendelést. Ő semmit nem tud az életben csinálni, csak fogakat, és nem beszél egy idegen nyelvet sem? Azt mondta Simon, ha hétfőgeken már nem megy Balatonra, még többet tudunk találkozni.

Árkosz meglátogatott a boltban, kimentem az utcára, és beszélgettünk. Büvükörébe kerültem, senkit és semmit nem láttam, csak őt. Hétfőn megyek hangversenyre. Azt mondta, nyugodtan menjek, úgyse tud jönni. Kérdezte, hogy a diákok mindig ott vannak? Elmennek pénteken, és vasárnap este, vagy hétfőn reggel jönnek vissza. Kényelmetlen a jelenlétük? Azt mondta, igen. Múltkor is kinéztek a fiúk, amikor csengetett, és van a házban egy tanítványa is. Mit szólnak a diákok, hogy a házínéihez este jön valaki? Érdekes én ezzel nem foglalkozom. Mit szólnak? Ez engem már rég nem érdekel. Életem az én egyetlen életemet. Majd csináltatok kulcsot, és akkor nem kell a kapucsengőt használni.

Este fiam és Olga jöttek hozzám, akkor láttam őt először. Régi dolgokról beszélgettünk. Fiam gyerekkori képeit nézegettük, tejfogait, régi haját, a kis karszalagot, amit a kezére tettek születése után. Hoztak egy nadrágot rövidíteni, megköszönte a fiam, hogy megcsinálom. Örültem, hogy láthattam őket.

Végre eljött az utazás napja, lányom Pesten várt az állomáson, sokat beszélt. Pogácsát, töltött csirkét vittem neki. Örült a szoknyának, amit varrtam neki. Sétáltunk, moziban voltunk. Ha nem volna az a sok adósság, gyakrabban mennék hozzá.

Hétfőn reggel az erkélyen vártam Simont, mert újra nem működik a csengő, füttyenttem neki. Amikor feljött, mondtam, hogy holnap ha jössz, füttyülj. Szomorúan mondta, hogy ő nem tud füttyülni. Mindig azt hittem, hogy az orvosok, a fogorvosok mindent tudnak. Ágyba bújunk? - kérdezte. És bújtunk, csókolóztunk, de csak a bűdös száját éreztem. Volt merevedése, aztán lekonyult. - Mi történt? - kérdeztem. Az egyik fiú az előszobában járt. Nem is hallottam. Azután Simon aludt, virrasztottam mellette. Azt mondta, neki mindene megvan, és mégse érzi jól magát. Amióta elköltöztek a gyerekek, nem tudja az általuk okozott úrt bepótolni. Nekem is hiányoznak a gyerekek, de sok tervem és célom van, így kevesebbet gondolok rájuk. Kérdeztem, miért van szüksége rám, ha van felesége. Olyan különösen nézett rám. Többet nem szólok semmit ezzel kapcsolatban. Szerinte a gazdagság, a pénz nagyon fontos, mert pénzzel még szeretetet is lehet kapni, vagyis az embert szeretik, mert van pénze, és talán nem is tudja, hogy a pénzéért szeretik, de jó neki a szeretet. Aztán megcáfolta egy Ady-verssel, amely arról szól, hogy valakinek csak egy darab kenyere van, és boldog. Tulajdonképpen Simonnal csak beszélgetni kellene, és Árkossal szeretkezni. Autóval mentem dolgozni. Örültem, hogy élek, fiatalnak éreztem magam. A boltban is jókedvem volt, amikor ebédre mentem, útközben is mosolyogtam. Mindent szépnek láttam, szinte nem is a földön jártam.

Este siettem haza, átöltöztem hosszú fekete ruhába, magas sarkú cipőt húztam a lábamra, és mentem hangversenyre. Élveztem a zenét, a hegedűt, velük éreztem, velük muzsikáltam. Szegezen egy ötvenéves nő találhat munkát, vehet lakást, mehet színházba, hangversenyre, de

társat nem találhat. Itt minden normális embernek van felesége. A független férfi az alkoholistája vagy munkanélküli. Az özvegy a szeretőjét veszi feleségül.

Másnap újra jött Simon, egy órát panaszkodott, hogy neki Pestre kell menni és vezetni az autót. Ő is szeretne beülni a vonatba és olvasni. Jó, hogy még nem akar az életemmel cserélni. Aztán Balatonra kell mennie, mennyezetet lakkozni, festéket kell vennie, meg penészirtót. A sógora is megy vele, az meg unalmas. Simonnak a belvárosban van lakása, ott élnek az orvosok. Sokan lenéznek az embereket, akik panelban élnek, pedig az ő szobájából nem látja a napot, sem a holdat, de nem látja a fák lombjait sem. Ha kinéz a lakásából, a szomszéd ablakába néz. Nekem itt csodálatos, mindenhol kellemes hőmérséklet, folyik a meleg víz. Az erkélyemről felnézek az égre, és ragyognak a csillagok. Éjszaka az ágyamra világít a telihold, nappal a nap fénye és melege ad jó hangulatot. Ha kinézek platánfákat látok és csak távolabb egy iskola ablakát. Az egyik csomagomat levittem, és kértem, vigyen közelebb a bolthoz. Aztán integettünk mosolyogva egymásnak, mintha szerelmesek lennénk. Ettől függetlenül jól éreztem magam. Fehér kabátot vettem fel, bőrcsizmát, bőrtáskát, narancssárga pulóvert, amit a lányom kötött. A hajam lebegett, és örültem, hogy élek, és külön öröm, hogy Szegeden. A mai világban mintha bűn lenne lelkesedni valamiért és örülni az életnek. Minél többet ír egy író a halálról, mint megváltásról, meg a szenvedésről, annál népszerűbb. Pedig van olyan időszak az ember életében, amikor örülni is szokott. Vagy talán nem szabad?

Végleg döntöttem, hogy kihúzatom a fogam, Simon már régen ajánlotta. A rendelő folyosóján várakoztam, nemsokára ajtót nyitott, bólintottunk, mosolyogtunk. Leültem a fogászati székbe, annyit kérdezett, akkor igen? Befújta a fogam, Irénke hozta az injekciót, és Simon már szűrt. Én szisszentem, ő meg azt mondta, bocsánat. Amikor kész volt, néztem rá és kérdeztem, mehetek? Nem, majd megvárjuk, zsibbad-e, és az ujjait ráhelyezte a szám környékére. Kimentem a váróba, míg várakoztam, arra gondoltam, itt most senki sem tudja, csak mi ketten, hogy tegnap nem sikerült, de máskor igen.

Este a klubba mentem, sok az elveszett ember, nem találják fel magukat. Ott hallottam, hogy Újvidéken, a futoki temetőben meggyalázták a sírokat. Az 1944-ben és 1945-ben meghalt, ártatlan magyar áldozatoknak már ötször állították fel a száz keresztet, melyet ismeretlenek ötször tépték ki. Tudni kell, hogy 40-50 ezer magyart gyilkoltak meg a második világháborúban a Délvidéken.

Ömlik a piros vérem, másfél óra alatt eláztam, és nem tudtam mosakodni, mert a boltban voltam. Így kínlódtam végig a napot. Combomra száradva vártam az esti hat órát, hogy hazamehessek. Petőházán ha az ember beteg volt, hazament. Még a villamoson sem tudtam leülni. Estére annyira legyengültem, hogy alig tudtam a lépcsőn felmenni az emeletre. Varni akartam, de képtelen voltam, csak valamennyi alvás után tudtam még két órát dolgozni. Ez a baj, hogy mindig határidős a munka, gyakran elfogadjuk másnapra, és azt meg kell csinálni. Ha én nem vállalom, akkor Ella keres mást. A lakást ki kell fizetni!

Felhőszínű volt a nap, sűrű köd borította a várost. Mentem a magánrendelésre. A váróban melegítő és tévé volt. Ha ezt látnák a petőháziak? Odaát olyan szegénység van, hogy még kesztyűt is kell vinni az orvosnak. A méhem egy kicsit nagyobb, de nem az a baj, hanem a nagy vérzés. Az előző szövettani vizsgálat kimutatta, hogy az egyik hormonból nagyon sok volt. Norcoluttal próbálta ellensúlyozni, de a múlt hónapba nem mentem, és gyógyszer nélkül maradtam, be is jött a nagy vérzés, még darabokban megalvadva is távozott tőlem. Az ilyen helyzetből tud kialakulni egy rosszindulatú daganat, amit aztán műteni vagy sugarazni kell, vagy mind a kettő kombinációja. Egy újabb küret szükséges. Nem lehet ezt halasztani,

mondta. Különben is úgy beszéltük, hogy három hónap múlva a gyógykaparást ismételjük, mert az szükséges a gyógyulásomhoz.

Reggel hívtam az orvost, másnap reggel nyolckor van a felvétel, éjfél-től már ne egyek. Továbbra is dolgoztam, nem mondtam senkinek semmit. Úgy viselkedtem, mintha nem is lennék beteg, mintha nem is kellene a klinikára menni. Egészen másképpen élek, mint a körülöttem levő emberek. Nem ismerek olyan családot, aki annyi munkát vállal, mint én egyedül. Ibolya azt mondta, hogy ezt egy személy nem bírja sokáig. Te se fogod bírni. Simont hívtam, hogy holnap nem lesz újabb foghúzás, vonulok a kórházba.

Reggel megindultam a klinikára, két órát vártam étlen-szomjan, idegesen a folyosón. Egyszer csak megérkezett az orvosom, menjek vele - mondta! Egy rendelőbe érkeztünk, aztán ott hagyott. Később egy asszisztensnő kérdezte, van-e férjem? Minek ezt kérdezni! Aztán felmentünk a kórterembe. Amikor a kórházban vagyok, mindig szökésre gondolok. Kimásznék az ablakon, vagy akár padlásra mennék, fel a tetőre. Kilépnék az utcára, száguldoznék, mint a szélvihar, és valahol Árkoszra találnék, aki rám nézne, büvkkörébe venne, és ketten egészségesen repülnék. Közben ott állnék meg, ahol akarnék, lányom és fiam ablaka előtt. Fiamnak lakást vennék, lányomnak egy szép kerek házat. Csoda történne, Árkosz várna rám, meleg ágyban, és a csókja meggyógyítana.

Csak két beteg volt a kórteremben, és mindkettő járó beteg. Kék inget kaptam, piros-fehér csíkos köntöst. Beöltözésem után egy nővér vért vett, majd jött az orvos, és bementünk a kezelőbe. Újra néhány adatot kértek tőlem, hány szülés, hány terhesség, nemi életet hány éves korban kezdtem. Menjek vissza a kórterembe, és majd hívnak. Ültem, hallgattam és remegtem. Aztán jött egy nővér, aki karon fogott, és vezetett. Nem bírom, ha nő karol, csak férfi, és akit szeretek, vagyis Árkosz. A liftnél két férfi állt, nagyon megnéztek. Jó nektek, soha nem kaparnak ki benneteket, nem nyúlnak belétek, ti hatoltok, ha még bírtok. A műtő előtt egy újabb nővér kérdezte, voltam-e már itt? Szűk bejáraton óriási terembe érkeztünk, több műtőasztal, edények meg olyan különleges dolgok. Két lépcsőn felmentem az ágyra, hanyatt feküdtem, előttem egy nagy vödör, oda dobálják az embriókat, a daganatokat, az anyaméhkeket, oda engedik a nők vérét, meg minden emberi hulladékot. Micsoda undorító is tud lenni ez az élet. A lábam parancsra szét tettem, és magasra emeltem, közben fehér lábhuzatot húztak a lábamra, egész a térdemig, és valami lábtartóba helyeztem a lábam. Elöttem fent lámpa, balról függöny zárta el a kilátást. Mindenfelé a zöld szín dominált. Még magasabbra tették a lábam, kifeszítették. Egy nővér szólt, hogy ereszkedjem lejjebb. Csúsztam, de nem bírok jobban - mondtam is neki. Ha más bírja, maga is bírja! Nem lett volna egyszerűbb, ha előbb a megfelelő helyre fekszem, és utána teszem fel a lábam? Ilyen magasra emelt kifeszített helyzetben csúszni lefelé. Dögölj meg, gondoltam, vagy mondd, meg, hogy kell csinálni! Nem könnyebb? Megfogtam a fém rudat, ami tartotta a lábamat, és úgy ereszkedtem lefelé. Már újabb nővér érkezett. Megfogták a kezem, valami lepedőbe tették, és még össze is kötötték. Nagyon ki vagyok feszítve. Árkosz, segíts nekem - bántanak! Belém hatolnak erőszakkal, kaparóval, nem úgy, mint ahogy a kis huncut siklik a meleg barlangba. Közben a bal kezemet kellett összeszorítani; még jó, hogy tudtam, melyik a bal kezem ilyen összekötött helyzetben. Ne olyan erősen szorítsak - mondta a nővér. Csak csukjam össze. Engedtem a szorítást, lazítottam, gumival megkötötte a kezem, és szúrt. Az ölemet letakarták fehér vászonnal. Megérkezett az orvos, arcán maszk, és már ült előttem hallgatagon. Árkosz azt szokta mondani, milyen szép kis pinád van, csodálatos, mesés, csúsztós, meleg. Az orvos és köztem a szemetes vödör. Hatvanhét kiló - mondja valaki. Számokat hallok, nem tudom ki mondja, vagy az altatóorvos, vagy egy nővér. Kivenni való foga van-e? Nincs! - válaszolok. Azután már az ágyamban találtam magam, és nem emlékeztem semmire. Nem tudom, hol és ki ébresztett, az utazásra se emlékszem, pedig megfogtam az ápoló nyakát, aki az ágyra tett. Valaki szólt, hogy

nem szabad aludni két óra hosszát. Most mennyi az idő? - kérdeztem. Fél egy - válaszol valaki. A műtőben az utolsó időpont, amit láttam 11 óra 48 perc. Görcseim vannak, érzem, hogy vérzek, kábult vagyok és aludnék, de nem szabad. A szobatársaim beszélnek hozzám, amikor úgy érzik, hogy megszunnyadok. Megjelent az orvos, csak az alakjára emlékszem, mintha vérzésről érdeklődött volna. Majd ha tudatomnál leszek, akkor ebédeljek - mondta. Egy nővér vizet hozott, be kell venni a gyógyszereket, minden elkészítve karnyújtásnyira. Hosszú volt a két óra, míg tiltva volt az alvás. Utána nagyon jól aludtam. Négykor ébredtem, akkor hozták az ebédet. Leves és lekváros kalács. Nem ehettem levest, mert nincs kanál a kórházban, vinni kell, de én nem tudtam. Eszegettem a kalácsot, amikor megjelent a nővér. Estig nem szabad felkelni! Feküdni is nehéz volt már, fájt az oldalam, megpróbáltam hanyatt feküdni, talán annyit szabad mozdulni. Szobatársaim tájékoztattak, hogy műtét közben kétszázra ment fel a vérnyomásom, és utána állandóan jöttek figyelni. Azt is közölték velem, hogy mindent kétszer, háromszor kérdeztem.

Hét után felkeltem, óvatosan lépkedtem. A kolleganőt hívtam. Judit, tudsz-e holnap dolgozni helyettem? - mert a klinikán fekszem. Természetesen - válaszolta. Kértem, szóljon Ellának, hogy sürgősen be kellett jönni, eddig nem volt szabad felkelni, azért nem hívhattam. Már szűnt a vérzés, lezuhanyoztam, bevettem a gyógyszert, nem sokat tudtam gondolkodni, aludtam reggelig.

Hajnaltól lázmérésre ébresztettek. Az orvosom vizsgálatra hívott, gyenge a vérzés, mondta, újabb adatokat kért, sietett, mert valaki rosszul volt. Reméli, negatív lesz az eredmény, kevés volt a váladék, amit le kellett kaparni. Tíz nap reménykedés, majd írassam rá a zárójelentésre az eredményt. Ő jövő héten nem lesz itthon, utána keressem fel, vagy a klinikán, vagy a magánrendelőben. Nemsokára megkapom a zárójelentést, és mehetek haza. A folyosón beszélgetnek az asszonyok. Az egyik arról számol be, hogy neki ötször volt gyógykaparása, utána mégis mindent kipakoltak. Most attól fél, hogy kihullik a haja, a férje azt kérdezte tőle, hogy az a legnagyobb baja? Egy betegnek infúziót adtak, az egyik karja nem fogadta, aztán próbálták a másikba, vérzett neki. Nekem meg hányingerem volt. Mindenhol mindenki csak betegségről beszélt. Jó volna megúszni műtét nélkül, akkor szépen haladhatnék az adósságvisszafizetéssel. A korosztályomnak már rendezett anyagi élete van, nincsenek lakásvásárlási kölcsönei, már a nyugdíjat várják, vagy meg is kapták.

Hazatérésem után váratlanul lányom érkezett, csak tojás és kolbász volt otthon, rántottát készített. Hozott nekem két körtét, egy almát, fügét és datolyát. Mosolyogtam. Nézd csak meg az édességdobozodat, mi van benne? Füge, datolya, pisztácia, kókuszos csoki. Ugyanazt vettem én is neki. Elmondtam, hogy már nem volt más választásom, be kellett feküdni erre a beavatkozásra. Csak az eredményem legyen jó, mert szeretek élni. Lányomnak nincs nagy társasága, mint amilyen volt Szabadkán, attól fél, hogy a barátnője is visszamegy Erdélybe. Hozott egy könyvjegyzéket, kérdezte, nekem milyen könyvre lenne szükségem. Kukorelly Endrét mutattam. Ezt megmondja barátnőjének, mert ő is kedveli. Ötzetret adok könyvre. Lehel tudja, hogy beteg vagyok? Nem! - és nagyon elgondolkoztam. Azt sem tudom, hol lakik, hisz titkolja. Fiam nem kötődik hozzám, mint a lányom. Nem igazi ez a mi családunk, engem soha meg sem szólítanak. Nekem vannak gyerekeim, és mégse mondja senki azt, hogy anya vagy anyuka. Fiam amikor hazajött a katonaságtól, akkor hagyta el, a lányom meg amikor elment az egyetemre.

Egymás szavába vágunk, annyi volt a beszélőnivalónk. Azt mondta lányom, reggel, mikor belegondol, hogy az egész napját ki kell bírni - megriad. Mondtam neki, hogy én ötvenéves vagyok, gyakran hatkor kelek, este hatig a munkahelyemen vagyok. Néha még utána színházba megyek, de ha nem, akkor is folytatom a munkát késő éjszakáig. Sokszor éjfél felé jár

az idő, és arra gondolok, hogy már 18 órája ébren vagyok. Csak nem tudom, mi lesz majd a nyugdíjjal? - Mindig lesz valahogy - mondta. Datolyával kínáltam, azt mondta, most kóstolta először életében. Egy csomag kekszem volt otthon, egy sós rúd, egy tik-tak, azt is neki adtam. Narancsot és néhány almát csomagoltam neki, este hétkor ment vissza. Nem kísérhettem az állomásra, de az ablaknál álltam, és addig néztem, míg látszottak a körvonalai a párás, őszi estén. Nem kérdeztem mindent a lányomtól, nem hallgattam meg, ilyenkor mindig megfogadom, hogy legközelebb kevesebbet beszélek magamról. Nagyon jó, hogy meglátogatott, fájt, amikor elment.

Simont hívtam, hogy a jövő heti ebédemet fizesse már be. Azt mondta, ha nem szólok, akkor is elrendezte volna. Később jött látogatóba, egy szatyor banán volt a kezében. Nincs sok ideje. Nem tudom, hova sietnek mindig az emberek, itt naptárt használnak, hogy egy hét múlva mi a dolga. Simon hozta az ebédjegyet, azt mondta, ne fizessem ki, most úgyse tudok dolgozni, de én kifizettem. Igazából úgy is gondoltam, hogy kifizeti, de nem tudtam elfogadni, mert annyit panaszkodik, hogy azt hiszi az ember, éheznek szegény. A betegségem részleteiről nem is beszéltem, tudja ő ezeket a dolgokat, hisz orvos ő is. Szombaton megy krumplit vetni, ha lesz ideje, bejön, de a hétfő az biztos.

Egy asszony amikor elhagyta az áruházát, az országot, nálam maradt egy kiszabott kosztümje. Azt vettem elő, a szoknyát kicsit kellett szűkíteni, a felsőrész jó volt, örültem, lesz egy új kosztümöm. Süliné, amikor elkezdődött a háború, szabadságot kért, és elment Bécsbe, utólag csak egy kolleganőnek jelentkezett. Nem csodálom, mert amikor az első férjét elhagyta, nem adták neki a fiát. Újra férjhez ment, szült még egy gyermeket, és inkább mindent ott hagyott csak, hogy a fiát mentse a háborútól. Nagyon ügyes asszony volt, sokat dolgozott, hogy legyen neki otthona. Az áruházi munkán kívül tésztát készített pénzéért, vasalni járt.

Estefelé fiam jött, örültem neki, már régen láttam, jól elbeszélgettünk, de nem úgy, mint a lányommal. Ő egész más. Fiam nem vigyáz magára, sokat dohányzik, azt mondta, addig fog, míg az okokat meg nem szünteti. Az egyik ok Ica, a másik a munkatársa, akitől tízezer márkát kell kapnia, de három hete nem volt ez ügyben, mert fóliát készítették. Nem használ ki téged az a Relé? Ezt már más is kérdezte, de nincs más lehetősége. Téged is kihasználnak. Ez igaz. Ott van egy szobája, és együtt dolgoznak. Menjen húszezerért dolgozni? Ha volna pénz, egyedül csinálná. Olga azt akarja, hogy legyen eljegyezés. Azt mondta fiam, hogy neki nem hiányzik egy újabb együttélés. Szerencse, hogy meleg a lakásod. Igen, mert nem zártszint és nem a sarkon van.

Bár ne mentem volna a boltba, de volt két határidős munka. Ibolya mondta, hogy egy gyógykaparástól többet nem lehet csinálni. Ibolya meg az ő tanácsai. Azért nem jött senki látogatóba és fel sem hívtak, mert én nem akarok dolgozni, inkább klinikára megyek.

Reggel vérzésre ébredtem, valószínűleg műtét lesz a vége, akkor Árkosz nem jön többet. Bűdös váladék folyik belőlem, még élek, és máris a saját rohadásomat kell érezni? Az ember egyszer csak valahol elkezd pusztulni, aztán a műtőben egy vödörbe dobálják a rothadt részeit. Valószínűleg elégetik, itt a mandulája, ott a vakbele, máshol a méhe, az abortált gyereke, külön a fogai, külön a lába, valakinek az ujjai. A szagokat nagyon szeretem, de a bűzöket nem. A saját szagomat is élvezem, amikor a szél megy tőlem felszippantom, hogy sokáig maradjon. A havi vérzésem kellemes, édeskés illatát is szagolgom. A hónom alja is olyan szagolnivaló. Lassan elveszítem Árkosz izzadságának és péniszének jellegzetes jó illatát. Amikor a kettőnk illata összekeveredik, az már a szagok költeménye. Este soha nem mosakodok Árkosz után, hisz reggelig élvezhetem kettőnk illatát. Ennek is vége, marad a bűz, méhem rothadó bűze, gyerekeim bölcsője, szerelmem boldogsága.

Napfelkeltére ébredtem, az ablakon keresztül melegen sütött a nap, csak a rádió mondta a kinti hőmérsékletet, ami -8 volt. Verejtékeztem és görcseim voltak. Csak a decembert végig tudjam dolgozni, mert ha nem, elveszítem a munkahelyem. A mai napon Villon verseit akarom megismerni. Van egy kötetem, majd tanulmányozom, újra olvasom, ötször, tízszer. Ma Villon-nap van, Faludi György átköltése. Egy másik Szabó Lőrinc fordítása. Van még Mészöly Dezső, Illyés Gyula és még néhány magyar költő fordításában. Nagyon sok az eltérés, ezért jó és érdemes eredetiben olvasni.

Elláék itt vannak a szomszédban, és nem jöttek megnézni. Sőt a társaság is itt bulizott a közelben, és senki nem látogatott meg. Kirekesztett vagyok, mint a beteg tyúkok, még meg is csipkedik beteg társukat. Mégis szép az élet, mert még élek, még látok, még hallok, még mozgok, nem fádom, nem éhezem.

A vallás, az ima még nem kábított el, szerintem igazi áhítattal az ember akkor tud imádkozni, átélni a vallást, ha már mindent kipróbált ezen a földön. Én még nem vagyok ott. A bűnös azért könyörög, hogy kegyelmet kapjon, a súlyos beteg, hogy meggyógyuljon. A kábítószerből és italtól függő ember a szenvedélymegszabadításért fohászkodik. Minden, ami érdekes, azt a vallás tiltja, a paráználkodást is. Az nálam a boldogságot jelenti Árkossal. Van-e szebb földi érzés a szerelemnél? A beteljesedett szerelem az élet csúcsa, és ez nekem Árkosz. Ez olyan, mintha nem is a földön járna az ember, valami különös lebegés. Mindig csak őt látni, várni, kívánni és együtt lenni vele. Életem legszebb része ez a tilos valami. Elég baj, hogy megszülettünk. Az életet viselni tudni is nagy teher, és akkor még jönnek a tiltások. Szervenadni és imádkozni szabad. Böjtölni kell pénteken, hamvazószerdán, karácsony és húsvét előtt. De jó volt gyermekkoromban kolbászt lopni a kamrából, és pénteken is enni belőle. A szomszéd kertben a megaszalódott barack is különleges volt, mert loptam, és senki nem tudta. Utólag rájöttem, hogy az nem is kellett senkinek, de akkor jó volt.

Porszemcsék szállnak a levegőben, jó volna ötszázas nagyításban látni a világot. Szeretkezés után nézném az ondók mozgását. Az egész testemet bekenném ondóval, a lábam, a hasam, a mellem, ülnék, szagolnám őket, és nézném pusztulásukat. Ha nagyítóval látnám a világot, talán a gyilkossal is szembe tudnék nézni. Azt mondta az orvosom, ha lázam lesz és vérzek, akkor jelentkezzem. 37 fok, tehát hőemelkedésem van. Nehogy vérmérgezést kapjak. Most nagyon kell figyelni magamat.

Lányom gyakran beszél arról, hogy én már öreg vagyok. Ma ez a téma foglalkoztatott, és próbáltam magamat hozzá hasonlítani. Különböző is olyan helyzetben vagyok, mint egy fiatal. Most vettem lakást, nemrég kerestem munkahelyet, találkára járok, szerelmes vagyok. Nekem is kell szép ruha, szép cipő, könyvek, virágok. Egy csodálatos virágot vettem, fél évig tartja a virágát, neve: ehmea. Nem tudom Hamvas Béla ismerte-e? Éjszaka a rádiót hallgatom. Brahms: A lét magánya és még nagyon sok szép zenét, aki korán fekszik, ezeket nem is hallja.

Nem mentem anyámat látogatni a betegség miatt, így maradt a levelezés. A válaszevélben kaptam egy fényképet, apám sírjánál áll a temetőben. Életünk első fényképei, amikor anyánk karjában vagyunk, majd a közös családi kép, aztán a nagy szerelem megörökítése. Későbbiekben már a saját családunk, majd a párunknál a temetőben, és utána saját temetésünk. Anyám már az utolsó előtti helyzetben van. Beköszöntött a kemény tél, írta anyu, újra áramkorlátozások vannak, kettő- és négyórás kikapcsolások. Nem nosztalgiából, de újra elővette a petróleumlámpát. A későbbiekben részletesen lejegyezte Rozika néni betegségét, és a halálát megelőző állapotát. Miről is tudnak már az idős emberek írni? A betegségről, az elmúlásról, és a vágyakozás, hogy gyerekeikkel találkozzanak. A levél végén arról tájékoztat, hogy készül jönni hozzám vendégségbe.

Akkoriban már gyakrabban jártam színházba. Egyik este Verdi Aida című operáját néztem. Nagyon élveztem, mert a szabadkai társulat nem játszotta ezt a műfajt, csak vendégszereplés alkalmával volt lehetőség ilyen szórakozásra. Néztem a szép jeleneteket, de mindenhol Árkoszt láttam. Az előadás alatt eszembe jutott a szeretkezés, de jó is volna már vele lenni! Amikor hazaértem, István szólt, hogy Árkosz keresett nyolc körül, és azt mondta, holnap telefonál. Egy órán keresztül azon elmélkedtem, hogy miért is mentem színházba. Az a baj, hogy napközben nem tudja, mikor jöhet hozzám. Még sírtam is, hogy nem lehetek szerelmemmel.

Otthon még nem volt telefonom, ezért az a néhány ember, akit ismertem akkoriban, a boltban hívott, ami Ellának nem tetszett. Közölte is velem, hogy rövid ideig beszéljek. Irigy, mert őt soha senki nem hívja, esetleg akiknek tartozik, mert inkább a bankba viszi a pénzét, hogy kamatot kapjon, mint hogy megadná a tartozást. Mindjárt a bolt nyitása után Simon hívott. Újra náthás, nem jól érzi magát, a hangulata se jó. Mondtam, hogy én is rosszkedvű vagyok. Aztán kölcsönösen jobbulást kívántunk egymásnak. Judit azt mondta, hogy őt három éve egy kávéra se hívja senki, engem meg várnak, és hívnak is. Véletlenül tudta meg a fogorvost, eddig csak Árkoszról volt tudomása, a kolleganő elszólta magát. Hárman dolgoztunk, három szomorúság. Ibolya a férje miatt, aki elitta a havi fizetését. Ella meg azért bánatos, mert a fia és menyé várják a negyedik gyereküket. Az én legnagyobb szívfájdalmam meg Árkosz. Később a bánatom enyhült, mert Árkosz meglátogatott. Sokan voltak a boltban, keveset beszélünk, még a kezét sem érinthettem, de éreztem szája illatát. Minden porcikámmal kívántam, pedig még szeretkezni se szabad. Jaj nekem ez a sok tilalom. Elmenőben Árkosz megállt az ajtóban, mosolyogva rám nézett. Akkor úgy éreztem szeret engem ez az ember, nem változtak az érzelmei, úgy gondoltam el sem múlhat életünk végéig.

Este a Kópé családhoz mentünk András-napot ünnepelni. Közösen a társasággal egy pulóvert vettünk ajándékba. Szép nagy lakásuk van, magas kétszárnyú ajtók, mint nálunk Petőházán. A szobák nincsenek tele fekvőhelyekkel. Nagy íróasztal, írógép, sok régiség és rengeteg könyv, néhány francia nyelvű. Zsuzsa lánya eredetiben olvassa Villont. A háziasszony a hagyatékon dolgozik, így van lehetősége a régi könyvekhez hozzájutni. A társaságban csak ő olvas. Irci azt sem tudta, van-e neki Révai Lexikon, aztán Zsuzsa mondta, hogy nincs. Egész este a könyveket néztem, és olvastam. Ha érdekes dologról beszéltek, azt meghallgattam. Halászlé és sült hal volt a vacsora. Ibolya és férje vitatkoztak, ezek mást nem is tudnak. Tóni ötvenéves, azt mondta, hogy ő már öreg, nincs értelme az életének, ők már nem is szexszelnek. Nehéz együtt élni két embernek, ha már nem szeretik egymást. Először Ibolya ment haza, az anyja miatt, aztán a férje követte.

Szeged olyan, mint egy karácsonyfa, színes lámpákkal, amikor jön a sárga villamos és csenget, az is ünnepre emlékeztet. Meghitt, ünnepélyes várakozás. Olyan jó, hogy itt élhetek!

Már a második ezüstvasárnapot dolgoztam Szegeden. Délután Árkosz jött hozzám. Mivel nem akartam elveszíteni, eltitkoltam a betegséget. Előbb az ölébe hívott, aztán meg az ágyba. Nem lehet, mondtam neki. Vérzel? Mondtam, hogy igen, de meggyőződött róla, hogy nem. Másfél órát játszottunk, hadakoztunk, birkóztunk, rám akart feküdni, nem engedtem, aztán be akarta tenni, vagy legalább a közelébe, akkor is ellenálltam, rugdalóztam, kapálóztam. Ebben a különleges játékban, még nevettünk is. Pletykáztak rólunk, és emiatt lelkiismeret-furdalása volt. Annyit mondtam, jövő héten már lehet, de ő csak azt mondogatta, hogy nem tud hazamenni. Nagyon nehéz volt nekem is, aztán a végén számba vettem életemben először. Ezután majd jövök - mondta búcsúzóul.

Alig tudtam másnap a lábam, a karom emelni, olyan izomlázam volt. Az orvos közölte velem a jó hírt, még gyógyszert sem kell szedni, negatív a szövettani eredmény. Megvizsgált, és

tájékoztatót, még két hét szünet a fertőzés miatt. Egy évig, még ha nagyon vérzek, akkor sem lesz több küret, megtörténhet, hogy végleg elmarad. Szinte nem akartam hinni, hogy nekem jó is lehet az életben. Akkor már csak a tilalom végét kell várni. De jó! Élhetek!

Ebédelttem és siettem haza, mert Simon jelezte jövetelét. Mit csináljak vele? Azt mondta Árkosz, ezután már jön hozzám, akkor a fogorvosra nincs is szükség. De azért vártam, mert szeretek beszélgetni. Elmondtam neki, hogy még két hét böjt, de jó az eredményem. Ő természetesen vette, nem is gondolt rosszra. Jókat beszélgettünk.

Reggelre hó borította Szegedet. Havazáskor a szelíd hideg felfrissíti az embert, mert csodálatos itt élni, ahol jelen van, mind a négy évszak. Örök változás a létünk.

Hajnali háromkor keltem, fél óra múlva már itt volt Ella és Józsi. Bementünk a boltba, sok árut visszapakoltunk az autóba, és indultunk Pestre. Még sötét éjszaka volt, álmos voltam, egész úton szundikáltam. Aztán, egyszer csak megérkeztünk, a Keleti pályaudvart ismertem fel először. Az András úton végigautóztunk, majd a Millenniumi emlékműhöz érkeztünk. A szobrok, a ködös hajnali fényben misztikus hatást keltettek. Ott áll a hét vezér. Az ember ilyenkor visszapergeti az eseményeket, ezer évet. Arra gondoltam, ezért is érdemes volt megszületni. Gyakrabban kellene Pestre utazni. Csak azt sajnáltam, hogy a lányomat nem láthatam.

Néhány nagykereskedőnél voltunk, sok szakmai tapasztalatot gyűjtöttem. Ella mindenhol kolleganőjének mutatott be. Ő nem kereskedő, már amikor belép, nem úgy csinálja, mint egy szakmabeli. De jó volna egyszer egy saját bolt, én választhatnám, amit árulok, megbeszelném, megrendelném. A főnöknő nem kapott férfitulajdonost, de az nem is csoda, hisz négy nap múlva karácsony, ilyenkor kifogy a készlet, nincs választék. Azt hiszi, hogy a bankba helyezett pénz jobban szaporodik, pedig nem így van. A jól befektetett pénz mindig nagyobb, mint a kamat. Én bizony tudnám csinálni, csak nincs lehetőségem. Az egyik kereskedőnél divatos bőrmellények voltak, de Ellának nem volt ideje megnézni, mert a Józsi kint ül az autóban, és sietni kellett. Összevissza, minden rendszer nélkül közlekedtünk Pesten. Nekem jó volt, mert néhányszor átmentünk a Margit hídon, ugyanúgy a Millenniumi emlékművet is többször láthattam, különböző napszakban. Délben az autóban tőpörtőt ettünk kenyérral, és teát ittunk hozzá. Háromkor érkeztünk a boltba egy kevés áruval, ennyiért nem is érdemes elutazni. Fáradtan folytattam a munkát este hatig, közben elviseltem Judit kolleganőmet, mert őt csak a pénz érdekli, és nem a szeretet. Időnként még az anyját is gyűlöli. Este a buszban, ha nevetnek a fiatalok, nem bírja elviselni, morog, ha esik az eső. - Hát az is baj? - szoktam kérdezni tőle.

Egyik este a klub közelében Lehellal és Mónival találkoztam. Fiamat sok embernek bemutatam, nagyon boldog voltam, közben átadtam neki 22 ezer forintot, ez 300 márka volt akkor. Fiam aggódott Móni lányai miatt, így rövid időn belül el is távoztak. Ágoston András volt a klub vendége. Beszélte az otthoni helyzetről. Tovább tart a betelepítési program, magyar községekbe szerbeket telepítenek. Egy temerini kereskedő meg azt mesélte, hogy a szerb lakosság száma jóval kevesebb, mégis több pénzt hagynak nála. Rejtély.

Másnap fiam jött hozzám vendégségbe. Nagyon régi, talán nyolc éves kabát volt rajta. Amikor belépett a gyomrát fogta, mert fáj neki. Hol az a jó meleg kabátod, amit múlt évben vettél? Icának adta. Fiamnak se sálja, se sapkája, se kesztyűje, pedig volt neki. Balatonra jár találkára, a hét végén Petőházára utazik. Odaadtam neki a karácsonyi ajándékot: egy pulóvert, két térdig érő zoknit, hat alsónadrágot, húsz deka csokit, egy csomag fűgét és egy pisztáciát.

Megkaptam az első kiszedős fogam, azt mondta Simon, jobb, ha mindig bent van, akkor gyorsabban megszokom. Mosolyogtam magamban. Mutatta, hogy kell betenni, kivenni, minden evés után mossam meg. Vittem neki egy italt karácsonyra. Kimentem a kabátot felvenni a

váróba, már jött is utánam, és azt mondta, majd hív. Aztán bementem az áruházba kiflit venni, és válogattam a pénztárakat. Igaz mindig az elsőhöz vagy a másodikhoz megyek. Hát ott a fiam, csipsz a kezében. Az este elérte a villamost? Azt mondta igen, de elesett, és a hosszú alsón keresztül is lehorzsolta a lábát. Azt hittem kinőtte a gyerekkori ügyetlenségeket. Gyakran történt vele. Emlékszem, egyszer vasárnap vendégségbe mentünk négyesben, fiam elesett, és a térdén elszakadt a nadrág. Később bőrfoltokat varrtam a nadrág térdére. Jó, hogy nem volt törése. Mondtam neki, hogy voltam a fogorvosnál, ő semmit, mindig csak a saját problémáival foglalkozik. Ő beszél, és kérdéseket nem ad az embernek, még az anyjának sem. Sokáig nyomasztott a beszélgetés.

A boltban megünnepeltük a karácsonyt. Ellának parfümöt vettünk ajándékba, Józsinak egy pezsgőt. Ideges voltam e nagy ajándékozás miatt. Este zárás után jöttek a barátok. Volt vacsora, ital és zene. Mindenkinek volt párja, csak nekem nem. Én voltam a páratlan, a tizenharmadik. Akkor nagyon fájt az a helyzet. A hangulatuk emelkedett volt, sokat táncoltak, én viszont ültem és néztem, hogy nekik milyen jó. Nem érezhettem jól magam, hisz mindenki táncolt, engem senki nem hívott fel, pedig hat férfi volt. Otthon meg a sok varrnivaló, akartam menni, de azt mondta Ella, holnap délre menjek dolgozni, de maradjak. Néző is kellett. Éjszaka tíz után két csomaggal mentem haza, vittem a munkát. Árkosz sehol, vagyis otthon dugja a feleségét. Simon legalább felhívott, és kellemes ünnepeket kívánt, majd ha tud, jön.

Jó annak, aki a szeretett lényel élhet.

Karácsony napján, délben megérkezett a lányom. Amikor ült az ágyon, és a tévét nézte, eszembe jutott, hogy egy új helyen van az otthonunk. Csak a fiam hiányzott, elutazott, pedig de szerettem volna hármasban lenni a gyerekeimmel. Nekem mindig csak rész megoldásaim vannak, és pillanatnyi örömeim.

Egy pontyot sütöttem, krumplisalátával ettük. Az asztalon egy fenyőág, tálcán narancs, banán, kivi, csokoládé, pisztácia, szaloncukor. Celofánba csomagoltam hajlakkot, testápolót, tusfürdőt. Lányomnak ötezer forintot adtam, vegyen magának amire szüksége van. Ő viszont könyveket hozott nekem ajándékba és egy különös füzetet barna lapokkal. Egyáltalán nem volt karácsonyi hangulat, csak panasz panasszal. Emesének fáj, hogy a szobatársa sovány, hosszú dús haja van, és egészséges. Az is rosszul esik neki, hogy egy ügyvéd gazdag lánya, a kollégiumi szobáját szépen berendezte. Előhozta a betegségét, élete legrosszabb élménye volt a rosszullet, a halálfélelem. Attól fél, hogy újra jelentkezik a pánikbetegség. Magyarországon tíz éve ismerik a betegséget, de nem minden orvos fogadja el, az ő orvosa is csak annyit mondott, hogy nem szervi baj. Én is jóval később hallottam róla a rádióban, mint ahogy neki jelentkezett. Szerteágazó tünetei vannak. Szorongásos roham, szédülés, felgyorsult szívverés, halálfélelem, légszomj, mellkasi fájdalom.

Mikor lesz nekünk jobb, boldogabb életünk?

Amikor a lányom elmondta a sok problémát, én folytattam. Mondtam neki, ha mindannyian itt akarunk élni, akkor el kell adni a házat, mert az utazás nekem sok pénzbe kerül. Különböző tudod, hogy tart a betelepítési program, és ha beköltöztetnek valakit az üres házba? Ezt megtették a második világháború után is. A problémákat az életben meg kell oldani. Nem tudtam őt meggyőzni. Csak akkor volt hajlandó kicsit tágítani, amikor azt mondtam, ha eladnánk negyvenezerért, az árát kettőtöknek adnám. Feleznének Lehellel, vehetnétek egy garzont, és lenne lakástok. Azt mondta, menjünk át, és rakjuk ki Erikáékat. Ha őket kitesszük, ki fizeti a számlákat? Abban a hideg, jégverem házban nem akarok aludni. Nekem abból elég volt, ősztől tavaszig fáztam, a fürdőszobában is mindig remegtem. Nem megyek fagyoskodni, örülök, hogy végre meleg lakásban élhetek. Mondtam lányomnak, hogy én nyaralni se megyek

Petőházára, olyan nyomasztó, félelmetes, nem tudnék már ott élni. Itt senki nem kopog be az ablakomon, a második emeleten. Ha itt kedvezőtlenebb anyagi feltételek is lesznek valamikor, akkor se megyek vissza. Itt a magyar kultúra fontos nekem. Odaát elveszik a magyar ember. Ha a szülő nem jön, eljön a gyereke, vagy asszimilálódik. Hogy én újra Lenkével és Incivel beszélgessek a problémákról. Itt mehetek színházba, hangversenyre. Azt mondta lányom, de ő akar néha Szabadkára menni! Azért még nem kell a házat megtartani. Alszol az ismerősöknél.

Azt mondta lányom, három hétig nem volt sehol, csak az egyetemen, és a diákoknál, akiket tanít. Sok ösztöndíjat kapott, nem akarta mondani, mennyit, megkapta a decemberit, a tizenharmadikat, és a januárit. Valamikor egy petőházi szegény lány nem tanulhatott a pesti egyetemen. A szülők földeket adtak el a gyerek iskoláztatására, és most még kapsz ösztöndíjat is. Ez mellé még kell pótolni, de tanulhatsz, van lehetőség. Elégedetlen, pedig mondtam neki, hogy a helyzethez képest, hogy egyedül neveltelek fel benneteket, jó, hogy ide juthattál. Sok elvált asszony annyit nem tud a gyerekeinek adni, hogy útlevét, és forint a pesti utazáshoz, az ösztöndíjat sem előre adják.

Karácsony másnapján még a lányom aludt, a konyhába mentem ebédet főzni. Nehezen kapcsolódtam be, a konyhai munkába, mert nincs meg mindennek a helye. Húslevest főztem, külön még zúzat, szívet és májat tettem bele a csirkeaprólék mellé, hozzá paradicsommártást, azonkívül két csirkét sütöttem, zöldbabfőzelékkel. Én krémest akartam sütni, de lányom szilvás kalácsot evett volna, kedve szerint tettem. Egy egész csirkét csomagoltam, meg hurkát, kolbászt, még tíz tojást is főztem neki.

Rövid volt a lányom látogatása.

Nyirkos hideg volt. Az erkélyen álltam, se csillag, se hold, se lányom, se fiam, se Árkosz. A Déli pályaudvaron bombariadó volt, jelentette a rádió. Még szerencse, hogy nem a Nyugatiban. Mostanában ez egy újabb szokás. Itt nálunk Szegeden is gyakran van bombariadó. A rendőrségen, az áruházban, a bíróságon, az iskolákban. Remélem ez olyan, mint a gyerekek viselkedése, változik és elmúlik, valami más jön helyette. Végül is a tűzszerezsek nem találnak semmit néhány órás munka után. Addig jó, míg vaklárma. Reine Maria Rilke leveleit olvastam, nem volt hangulata az ünnepnek, mint mindig, Árkoszra gondoltam. Csengő szólt, kiszaladtam a lépcsőházba, azt mindjárt tudtam, hogy nem fiam lépései. Majdnem hangosan kiabáltam örömben, de visszafogtam magam, ez Árkosz! Azt mondta, örüljek, hogy van állandó munkahelyem, és tudom törleszteni az adósságot. Már azt hittem, soha többet nem szeretkezünk Árkossal. Ő volt a kezdeményező. Ráültem, mert aki tiszteli a nőt, az már nem hagyja alárendeltnek, hanem őt is kívánja maga fölött. Az olyan személy már a szexuális szokásain is változtatott, ilyen Árkosz is. Ahogy kapta a lövelléseket, azt mondogatta: jaj, de jó. Ragyog ez a szerelem. Ezért az estért is érdemes volt megszületni.

Emlékszem, azon az estén még Ica jött hozzám. Hozott egy óriási blúzt, kicsit kell csinálni belőle. Ne haragudj mondtam neki, de nekem erre most nincs időm. Alig győzöm azt a munkát, amit a boltban elfogadunk. Azonkívül semmi mást nem varrok, magamnak se. Itt állt fiam aktatáskája, Ica azt mondta, megnézi, mi van benne. Mondtam, hogy azt én se nyitottam ki. Ennyire már ne legyen szemtelen.

A két ünnep közötti időszakban nagy forgalom volt a boltban, sok munkát vittem haza. Amikor hazaértem, egy lakó jött veszekedni, hogy nekem pont este jut eszembe varni. Nappal nem vagyok itthon, mondtam neki. Újabb probléma. Azt mondta, menjek a másik szobába, mert a feje fölött zakatol a gép, ott a fiúk vannak, de nem mondhatom. Könnyű neki, kapott lakást, nekem venni kellett 28%-os kamatra, és még 3%-os a kezelési költség. Továbbra is

minden este késő éjszakáig dolgoztam, és hajnalban keltem. Csodáltam a szép reggelt, amikor pirosodott az ég alja, és búcsúzott az éjszaka.

Néhány nap múlva Simon telefonált, hogy a vendégek színházba mennek, ő meg eljön hozzám este hét körül. Amikor megérkezett, elmondta a történetet, hogy váratlanul jött egy rokonuk, és neki adta a színházjegyét. Még sajnálták is szegényt, hogy nem nézheti az operettet. Ő meg boldog volt, hogy jöhet hozzám, mert a színházból csak néhány óra múlva jönnek haza, tehát kétórás szabadság. Simon két könyvet hozott nekem ajándékba. Délután kezdett kicsit megjönni, csak az volt a probléma, hogy Simon ne vegye észre, mert ő finnyás, nem szereti a véres szexet. Izgatott és szenvedélyes voltam egyszerre. Ahogy belépett, már az ölébe hívott, csókolóztunk, és istenit szeretkeztünk. Csodálatos életem van, hétfőn Árkosz, pénteken Simon. Már nem is tudom, melyiket szeretem jobban. Egész más a kettő, kiegészítik egymást. Szép tartalmas életem van. Az igazi szeretkezést tulajdonképpen itt tanultam meg Szegeden. Itt sokkal magasabb a szexkultúra, mint Jugóban. Fiatal koromban szinte semmit nem tudtam, nem is élveztem a szexet. Ott volt mindennap a férjem, három évig gyerek sem volt, rengeteg időnk is volt, és szinte semmit nem nyújtottunk egymásnak. Egymás nemi szervét soha meg se fogtuk, csak csókolóztunk, aztán betettük, ritkaság, hogy élveztem egy pillanatra. Olyan volt az egész, mint kislánykoromban a jeges fagylalt. Az volt, azt ettük. Most már fagylaltköltmények vannak, sok ízzel, sok színnel. Ennyit változott a szexuális életem is, a sivárságból átváltozott a csodálatba. Régen csak gyerekcsinálásos, szaporodásos kapcsolatom volt.

Szilveszter napján fogtam egy pezsgőt, egy Napóleon konyakot, és Irciékhez mentem. Tibi nyitott ajtót, Irci el volt foglalva, az unokáit fürdette, de szólt a férjének, hogy kínáljon meg csokilikörrel. Nem is tudom, honnét tudta, hogy azt szeretem, szinte meghatódtam. Ilyen is van? A házigazda megmutatta, mi mindent készítettek vacsorára. Itt nem sokat beszélnek az emberrel. Unatkoztam egymagamban, ők csak ide-oda szaladgáltak. Később jött Ella és Józsi, de nemsokára eltűntek. Aztán megtudtam, hogy fönt az egyik szinten lehet tévét nézni, kényelmes ülőkéken. A házban három szint van és három fürdőszoba, én az egyiket láttam, a rózsaszínűt, benne szobafenyő és más virágok. Minden emeleten van telefon, és beépített hangszórók a falban. Ircinek takarítónője van. Ezt is meg kell szokni, hogy valaki ilyen lakásban él. Ircinek Zepter edényei vannak, meg kristály bőléstálja.

Az evésbóléval kezdődött, akkor ettem először életemben. Egy kerek asztal tele volt ennivalóval, szalvéták, evőeszközök, poharak. Megpróbálom leírni, habár ilyen ételeket még nem is láttam. Jugóban húsokat látni, óriási nagy csontokkal. Itt viszont töltött hús, töltött tojás, négyfajta saláta, kocsonya apró falatokkal, olyan átlátszó, mint a tenger vize és benne az élővilág. Nem zavaros, mint egy mocsár. Volt töltött káposzta is. A sokfajta ennivalóból mindenki azt evett, amit kívánt, amikor akart, és amennyit óhajtott. Irci egyszer mondta, hogy egyetek, és annyi. Nem tudtam mindent megkóstolni. Az ember egy nagy társaságban kitűnően érezheti magát, ugyanakkor el is veszhet, mert nem ügyelnek rá. Különben ilyen az élet is, minden embernek itt a lehetőség, csak nem mindenki találja meg.

Irci elmondta, hogy a násza karácsonykor megette a halászlét, és eltűnt, azóta se ment haza. - Hol van? - kérdeztem. Azt mondta Irci, hogy a barátnőjénél. Velem ilyen nem történik meg, gondoltam, se Árkosz, se Simon nem fogja ott hagyni a feleségét.

Vacsora után felmentünk tévézni, zene is szólt, Irci boldogan táncolt. Egy tűzoltóparancsnok, akinek a fia bűvár, fényképeket mutatott a tenger alatti világból. Később videofelvételeket néztünk Egyiptomról, a Nílusról. Nekem nagyon tetszett, mert különlegesség volt számomra. Napóleon, Picasso, és citromhalat láttam. Akkor beszéltem először életemben bűvárral. Egyszer egy nyugis napon majd bővebben bemutatja a filmet. Jó volna, ha engem is meghívnának. Egyiptom kapcsán múmiákról is volt szó, senki nem volt rajtam kívül Pesten az egyiptomi

kiállítás nézni. Azt mondta Ella, majd elvezetsz, jó? Irci egész este a két unokájával foglalkozott, amikor megszólalt a Himnusz, a lányát hívta. Az új esztendő első perceiben mi is boldog új évet kívántunk egymásnak. Éjfél után virslit ettünk, nekem keresték a tormát, mert elszóltam magam, hogy azt szeretem. Tévét néztünk továbbra is, utána tánczene volt. Minden férfi felhívott egy táncra, aztán mi nők, csárdást jártunk, énekeltünk. Jól éreztem magam, pedig egész más ez a társaság, mások az emberek, mint odaát. Akinek nincs mondanivalója, mint Józsinak, ő egész este hallgatott. Amikor a főnöknőm indult haza, én is hozzájuk szegődtem, ennyit megtehetnek. Búcsúzóul azt mondta Irci, akkor holnap bableves, de engem nem hívott meg. Ellának vacsora maradékot csomagoltak, nekem nem, pedig de jó lett volna. Ella a vállalkozó, neki kell kedveskedni. Mi vagyok én? Csak egy áttelepült. Örüljek, hogy meghívtak, és nem voltam egyedül azon az éjszakán.

Hajnali négykor értem haza, a házban néma csend volt, lefeküdtem, és röviden átgondoltam az előző napi eseményeket. Elaludtam, és arra ébredtem, hogy a lányom áll a szobában. Hárman vannak, mondta - itt akarnak aludni. Jól van - felkeltem takarókat és párnákat kerestünk. Közben - mondja lányom, megjött neki újévvárásra. Nekem is - válaszoltam. Visszaaludtam, de csengőszóra ébredtem. Biztos nem nálunk szól - gondoltam. Újra hallottam, akkor már fel is keltem. Láttam, hogy az ajtóban van a kulcs, de annyi eszem nem volt, hogy kinézzek, vagy kivegyem a kulcsot. Majd történik valami - és lefeküdtem. Visszaaludtam, amikor újra ébredtem, már nyílt az ajtó - még négyen jöttek. Szivacsot adtam és újabb takarókat. Azt mondta lányom, hogy jön hozzám az ágyba. Lefeküdtem, de nem jött. Reggel kiderült, hogy az éjszaka István is érkezett három barátjával. Mondta a lányom, hogy jól sikerült a buli, sok régi ismerőssel találkozott. Későn értek Szegedre, itt voltak a szomszéd utcában, nem volt ideje jönni hozzám. Később ideges volt, hogy mi lesz a vizsgával, mert elmegy az ideje. Mondtam a lányomnak, hogy attól félek, Olga terhes lesz, és ha a fiamnak olyan lánya lesz, mint Olga, vagy az anyja. Hát milyen az anyja? - kérdezte Péter? Mint egy tehén - mondtam. Az arca és a haja nagyon szép. Keszégen csak egy kövér ember volt: a kétszívű Bogyó. Itt Szegeden megdöbbenő a testek aránytalansága, sok túlsúlyos ember van, alig cammognak. Az utcán, a villamoson, a várókban mindig csak rágsálnak valamit. Volt alkalmam néhány ilyen terebélyes embert látni, én egy szelet kenyeret eszek, ők hármat. Feri is rengeteget eszik: három tányér levest, utána még sült krumplit, húst. Mindig fokozza, mintha versenyezne saját magával, hogy ma két szelet húst, holnap hármat. A földön milliók éheznek, és ők két személy helyett esznek. A hájas ember, ha mindennap kevesebbet enne, azon a megtakarított pénzen nyaralhatna, vagy vehetne könyvet. Általában a dagadt ember mondja azt, hogy drága a könyv és a színház.

Újév másnapján, reggel korán Simon jött hozzám. Olyan csend volt a környéken, hogy hallottam, ahogy csukta az autó ajtaját. Kinéztem az ablakon és láttam, hogy siet hozzám. Kaptam újévi ajándékot, közöltem vele. Kérdezte, mit? Megjött. Ilyen a természet, de csak akkor mondtam, amikor már ágyba bújtunk. Betakartam Simont, mert olyan fázós, ő meg simogatott. Egy társasággal töltötte az újévet, de a bulin ő már nem táncolt. Simon elvitt dolgozni, a szokásos helyen kiszálltam. Pusztit váltottunk, de nem mondta, hogy telefonál, azt sem, hogy mikor találkozunk. Ilyenkor mindig egy kicsit félek, mi lesz, ha soha többet nem jön.

Leltározni mentem. Judit azt mondta, hogy ő nem bírna olyan sokat dolgozni és olyan keveset aludni, mint én. Ő látja mindennap, hogy mennyi munkát hozok haza, és reggel viszem vissza. Neki nem is kell, mert az országhatárt lejjebb húzták meg, és ő itt maradhatott Magyarországon. Rajzolhatták volna Újvidéki, akkor az én házam is ebben az országban lenne. Egész nap kellett dolgozni megállás nélkül, egy kávé sem ittunk. Azért a kis fizetésért meg

kell ám küzdeni! De nekem mégis jókedvem volt, függetlenül a sok munkától. Neked se lesz jó hangulatod, ha nem tudod a kölcsönt fizetni! - mondta Ella. De hülye! - jó, hogy nem kesergek előre. Majd sírok, ha bajom lesz. Örület, már az is baj, ha valaki jókedvű. Mindig rátalálok a szomorú emberekre. Neki több oka lehetne az öröme. Különben én élek a legnehezebben, legtöbbet dolgozom, és csak a legfontosabb élelmiszert fogyasztom. Ügyelek a vitaminbevitelre, kalciumra, káliumra, de ezen belül a legolcsóbb ételeket vásárolok. Soha nem eszek felvágottat, csak vajjas kenyeret. Ebédre üres krumplit vagy csirkehúst és a legolcsóbb halat: a busát fogyasztom. Szeretem a süllőt, a pisztrángot, de az nekem drága. Ibolya fasírtot, Ella rántott karajt dobott ki, ha nekem adnák, több húst ehetnék. Soha semmit, még egy falat kenyeret sem dobok a szemébe, de még egy krumplit sem, ők meg fél zsömléket, meg bármit. Ella azért olyan szomorú, ideges mindennap, mert soha nem elég a pénz, pedig neki se teszik bele a fakabátba.

Este magam előtt láttam Irciék terített asztalát és a kukát, ahova az emberek az ételt kidobják. Micsoda pazarlás. Soha semmilyen ételt nem kellene kidobni. Szerintem ez nagy bűn, amit a tíz parancsolat mellé kellene tenni. Mert az bűn, hogy Árkoszt szeretem, de hogy ők ételt tesznek a kukába, amikor milliók éheznek a földön, az nem bűn? Minden embernek kellene takarékoskodni, és az éhező gyerekeknek juttatni. Reggel a három tojás helyett egyenek meg kettőt, napközben almát fogyasszanak kivi helyett, és az árkülönbséget tegyék a perselybe. Ne vegyenek csipszet, hisz húsz tíz deka csipsz árán három kiló krumplit lehet vásárolni. Csak egy hétig vagy egy hónapig takarékoskodna valaki, megdöbbenne. Egy hónapig csak vizet inna a kóla helyett egy család - ennyi egy lakástörlesztés. Az este kivételesen vettem a tejfől mellé egy szál kolbászt. A naptárt is akkor veszem, ha újév után leértékelik.

Ibolya megtervezte, hogy másnap már nyolcra menjünk takarítani. Tudtad, hogy leltár után takarítás! - közölte velem. Reggel nyolctól tízig súroltuk a burkolatot, aztán este hatig dolgoztunk. Nagyon nehéz volt, a többletmunkáért semmit nem kaptunk, igaz Ibolya lehet, hogy kapott! Ő korábban hazament, így könnyű parancsot osztogatni. Ella új árjegyzéket készített a varrásra, saját magának még nagyobb hasznot. Eddig 1,6-tal szorozta, ezután viszont 1,8-cal. Hadd dolgozzon az áttelepült, és majdcsak elmegy a jókedve. Ezután ha egy varrásért kapok 200 forintot, akkor a vevő fizet 360-at, és 160 a főnöké, aki azért semmit nem csinál, én varrom meg neki éjjel. Van olyan is a jegyzéken, ahol duplázta, és neki is annyi jár, mint nekem. Ki vagyok szolgáltatva, az alkalmazottnak ez a sorsa. Kérdeztem is tőle, hogy miért emelte. Azt mondta, neki különben nem érdemes. Hadd féljek, hogy megszűnteti! Judittal arról beszélgettünk, hogy Ibolya miért kap több fizetést, mint mi. Szerinte ő az árulkodó, a Júdás.

Este olyan fáradt voltam, hogy nem tudtam varrni, csak a tévét néztem, pesti szobrokat, kapudíszeket. Aztán még volt egy film, Franz Kafka: A per. Már olvastam, de hasznos volt a filmet is megnézni.

Petőházán jártam álmomban, hársillat volt a kertemben, epret ettem és hintáztam.

Fiam egy elveszett ember. Örültem, hogy jött, legalább láthattam, de fájt, hogy piszkos a nadrágja, a pulóverja. Egy hete nem fürdött, zsíros volt a haja, mert nincs kedve megmosni. Napi két doboz cigarettát szív, és két üveg bort iszik, mert különben felkötné magát, vagy idegösszeroppanást kapna. Azt mondta, jobb volna tömény italt innia, mert nagyobb a hatás. Egy hete nem eszik. Az üzlettársának nincs pénze motort hozni külföldről, különben a nyereséget osztanák. Azt mondta, eladta a motorját. Van neki tízezer márka értékű áruja, de nincs ereje árulni. Az a baj, hogy nem csinálsz semmit - mondtam neki. Könnyű neked - válaszolta. Ő nem tud semmit csinálni, minek is ment gimnáziumba. Hova menjen dolgozni? Mit mondjon, eddig mit csinált? Hazudjon? Nagyon elkeseredett a fiam, de csak dohányzik és

iszik. Azt az írószert kell árulni, amiben benne van a pénzed. Neki kellene kettő- vagy háromszázezer márka. Őt Olga nem ér annyit, mintha neki pénze volna. Ő már nem tud senkivel élni, nem kell se feleség, se gyerek. Kérdeztem, milyen volt az újévvárás? Csak Olgát és a barátnőjét ismerte, megivott hat sört, és kiégette a nadrágját. Azt mondta fiam, aki nem volt katona a mostani háborúban, és van külföldi állampolgársága is, annak elveszik az ingatlanját. Mondtam neki, eladjuk a házat, és veszünk nektek lakást. És akkor mi van? Összevissza beszélt. Fogy a pénze, megint be kell váltani száz márkát dohányra és italra. Nagyon okos a fiam, de hogy lehet ilyen hülyén élni? Tud számítógépen dolgozni, programot tud szerkeszteni. - Olvass! - mondtam neki. Nem tud odafigyelni. Legalább már jobb idő lenne - sóhajtozott. Én minden évszakban találok szépséget. Fiamnak adtam húszezer forint törlesztést az adósságból. Az írószereket megkapja, annak értéke 500 ezer forint, aztán már csak értékesíteni kell. Ha elmenne Tibi apjához, mindjárt megkapná a 6500 márkát. De nem megy - inkább iszik. Így nem lehet rajta segíteni. Sertéscombot rántottam vacsorára. Kedvtelenül evett, és közben arról beszélt, hogy bankot kellene rabolni. Én a hangversenyekről beszéltem, így jött szóba Kobayashi. Fiam nem is tudta, hogy itt él Magyarországon. Tudod, hogy Kobayashi hisz a reinkarnációban, és úgy nyilatkozott, hogy ő magyar volt, azért szeret most itt élni.

Amikor egyedül maradtam, az jutott eszembe, hogy szerintem az ajándékot, amit karácsonyra vettem, a fiam meg se nézte. A cigaretta árán megfelelő ennivalót vehetne, az ital árát takarékbba tenné. Nekem szép, tartalmas életem van, csak a gyerekeimmel van mindig probléma. De jó volna, ha normális életet élnének! Nem szeretnék még egyszer fiammal élni. Teljesen kikészülnék idegileg - nem értem őt, sajnálom, de nem tudok rajta segíteni.

Ebédszünetben elmentem az orvoshoz, mert felment a vérnyomásom. Le kell adni néhány kilót! - tájékoztattott az orvos. Nem bírom ki evés nélkül, mert éjfélig varrok. Nem szabad olyan sokat dolgozni! Muszáj, mert a lakást ki kell fizetni. Szoktam is mondani, hogy tíz évet is elvisz az életemből az, hogy egyedül neveltem fel a gyerekeimet és évtizeden keresztül éjszakáztam.

Margitka telefonált - estére jön. Azért is ideges lettem - nem tudok én vendéget fogadni. Már délután bejött a boltba, és azonnal hangosan kezdett beszélni, mint a szerbek. Itt milyen meleg van mindenhol - kiabálta nagy hangerővel. Szégyelltem a viselkedését. A csomagot az üzletben hagyta, és ment vásárolni, aztán együtt jöttünk haza. Büszkélkedtem az életemmel, hisz tizenhét éve ismerjük egymást, és eddig csak ő dicsekedett. Elmondtam, hogy van jó társaságom, a klubban pénztárosnő vagyok, egy fogorvos szeretője vagyok, van szép lakásom. Azt sem titkoltam, hogy ez mellett rengeteget dolgozom. Mézes pálinkát hozott, életemben nem ittam pálinkát. Kaptam egy Magyar szót és szabadkai kenyeret. Margitka egy hét fizetetlen szabadságot kért a munkahelyén. Lehet, hogy itt akart maradni? Nekem varrni kell. Híreskedett az ügyvédjével, most nekem van orvosom. Azt mondta, ő ilyesmibe nem menne bele, mint én. Neki szabad ember kell, az ügyvédnek is van nője, csak nem hivatalosan, ő is osztozkodik.

A vendég távozását megünnepeltem. Molière-drámát néztem. Az esemény Franciaországban játszódik, 14. Lajos idejében. Akkor is volt egy nő, aki két férfival tartott kapcsolatot. Ha valakinek többre van szüksége, ez mindenkinek a magánügye. Kellene gyakrabban színházba menni, mert jó hatással van rám lelkileg. A szünetben megettem egy szelet süteményt, és ittam hozzá üdítőt.

Hideg, zimankós, ködös éjszaka, mind, akinek elment az esze, nem is gondolkoztam hova megyek, amikor Árkossal találkoztam. Csak mentem utána, és beszélgettünk. Egyszer megszólalt. Én tudom, hova megyek - de te hova mész? Szinte megdöbbsentem, hát megyek veled. Olyan mindegy volt, hova igyekszünk, nekem az volt a fontos, hogy vele lehetek. Jókedvűen

azt mondta, a Kodály térre megyünk. A Cetrum Áruházhoz mentünk a trolit várni. Azt mondta Árkosz, egymás mellé ülünk. Lányom fénymásolásait még az utcán elvette Árkosz, pedig kesztyűje se volt, és, -10 fok volt azon az estén. Olyan hideg volt, hogy az ujjam hegye fázott a kesztyűben. A diófánál kiszálltunk, ő bement egy lakásba, én a lépcsőházban vártam. Rövid ideig volt bent, amikor kimentünk, zsebre tette a kezét, és azt mondta, karoljál! Így mentünk ketten a téli éjszakában. Sűrű köd volt. Ne is menjél te haza - mondtam neki. Tudod mit mondtam, nem hagyom el a családot. Nem is kell! - közöltem vele. Így is lelkiismeret-furdalása van, mert 31-ig érvényes a munkahelye. Munkát keres, építeni kell, ki van lelkiileg. Még nem találtál senkit, akivel elmehetnél színházba? Találtam valakit, de azzal se mehetek színházba. Kicsoda? Egy orvos. Mióta? Már régen. Nőgyógyász? Nem! Ő jár hozzád? Erre azt feleltem, te bármikor jöhetsz. Milyen a férfi? Olyan, mint neked a feleséged. Rám még férfi ilyen hatással nem volt, mint te - közöltem vele. Legény korában volt egy nője, aki ilyen nagy hatással volt rá, csak ilyen nagy meleg ömléseket még senkitől nem kapott. Búcsúzáskor Árkosz ölelt, és hevesen csókolt. A kalapom lecsúszott - ő elkapta. Csak ölelt, és csókolt tovább. Levegőszünetben azt mondta, mint a gyerekek, úgy játszunk - majd újra elkapott, és csókolóztunk. Azt mondta Árkosz, nem megyek fel majd a hét végén. Szerelmeskedés közben odanyúltam. Ezt hazaviszed? A nézéséből azt vettem észre, hogy ma nem adja a feleségének. Ne haragudj, de nagyon késő van már, kilencre mondtam, hogy otthon leszek. Csodálatos szép estém volt, talán ha kérnem kellett volna az élettől, nem mertem volna ennyit kérni. Kár, hogy nem tudok felvételt csinálni, mert ha megöregszem, ülnék és mindig azt nézném, ahogy mi ketten szeretjük egymást Árkossal.

Újév után egy este ismeretlen hölgy csengetett. Bemutatkozott, és azt mondta, a MATÁV-tól jött, azért, hogy megírjuk a szerződést a telefon bekapcsolására. Ha másnap befizetem a tizenkét ezer forintot, két héten belül bekapcsolnak a hálózatra. Olyan boldog voltam, úgy örültem, hogy megfájdult a fejem, mert az örömtől is emelkedik a vérnyomás.

Másnap fiam jött a boltba, jókedve volt, mert kapott egy kedvező munkahelyet a Balatonnál, ahol Olga dolgozik. Örömmel mesélte, hogy már beszélt is néhány leendő munkatársával. A vállalat nem magyar érdekeltségű, ezért is tudja hasznosítani angol tudását. Számítógépen kell tartania a kapcsolatot néhány országgal, biztosítani az alkatrészek folyamatos beszerzését. Választott egy tollkabátot, egy inget, és néhány zoknit. Majd kifizetem a jövő hónapban, és levonjuk a tartozásból - tájékoztattam őt. Még külön ajándékba vettem neki egy nadrágot, sapkát és kesztyűt. - Hiányozni fognak a barátok és Szeged - mondta fiam. Veszél autót, és amikor honvágyad van, lejössz egy napra. Ez jó munkahelynek ígérkezik, de nem kell neked örökké ott maradni, ha rosszul érzed magad, visszajössz. Különben oda kell menni, ahol jobbak a feltételek az élethez. Ez nem távolság. Örültem fiam jókedvének, lányom is hívott, hogy jön látogatóba. Úgy éreztem, nekem a legjobb a világon.

A boltban egy vevővel összevitáztam, aki piszkos nadrágot hozott javítani. Ella miatt csinálom, mert ő nem engedi, hogy koszos ruhával dolgozzunk. A hölgy azt mondta, azért nem mosta ki, mert eltört a bal keze. Nekem is volt három törésem a bal kezem csuklójában, mostam és mosogattam is. Vagy használja rongyosan, de nem kell a varrónőt lenézetni azzal, hogy koszos a ruha. Még azon a napon egy nagyon bűdös hölgy volt ruhát próbálni, de nem vette meg. Elmenetele után fél órát szellőztettünk, megfájdult a fejem és a gyomrom, ilyen bűz a huszadik század végén Szegeden. Nem tudom, honnét jött, mi se voltunk ennyire bűdösek a faluban gyerekkoromban.

Fújta a szél a havat, a kalapomat fogtam egyik kezemmel, amikor mentem befizetni a telefonbekapcsolási díjat, de mosolyogtam az utcán. Az irodában csak úgy közömbösen elvették a pénzem, semmi ünnepélyesség, pedig számomra az egy jeles nap volt. Petőházán tizenhárom

évig vártam a telefonra, aztán tíz évig használtam és ott hagytam. Akik távol élnek egymástól, mint mi, ott nagyon fontos az ilyen kapcsolatteremtés.

Vasárnap fiam jött, arról beszélt, hogy neki az otthoni ház nagyon fontos. Ott élt gyerekkorában. Ne adjuk el, mondta. Panaszkodott, hogy Ica csúfolja Olgát, és elveszi tőle a társaságot. Ilyen esetben a közös ismerősök nem tudják, kivel tartásuk a további kapcsolatot. Lányom is megérkezett. Nagy örömmel, hármában ebédeltünk finom töltött káposztát. Közben krémeslapot sütöttem, majd a krémet főztem. Ebéd után már csak falatoztuk kedvenc süteményünket. Fiamnak sört adtam, lányomnak ananászlét. Leültem a kis székre, és onnét néztem gyerekeimet, ahogy békésen beszélgettek, mert ami másnak természetes, az nekem csak ritkán adatik meg.

Hétfőn Simon jött. Otthon Mária megkérdezte tőle, hova megy minden hétfőn reggel hétkor. Ezután majd változtatni kell. A feje fájt, a dereka, ahogy ott ült velem szemben, idegennek éreztem. Egész idő alatt fogta a kezem, lehet, nem is a feje fájt, csak otthon megdugta az asszonyt. Már reggel magas volt a vérnyomásom, azt mondta Simon, ne fogyasszak zsíros ételt. Nem is szeretem - válaszoltam. Az a gond, hogy állandó feszültségben élek. Félek, hogy nem lesz varrnivaló, aztán ha sok van, attól rettegek, hogy nem tudom időre befejezni. Azért is idegeskedem, hogy elvettem a klub pénzéből a telefonbefizetésre, és félek, hogy fizetés előtt visszakérik. Azt mondta, ő adna, de neki sincs. Itt volt a karácsony, meg Csaba megy síelni. Később azt mondta, Csaba kispórolta teletésre a pénzt, ők csak öt-hat ezret adnak havonta. Volt Pesten, a kínai étteremben ebédelték. Van márkája, de hát az nem forint. Én olyan spontán kimondtam, hogy ki lehet azt venni forintba is. Erre még választ sem kaptam. Simonnak sok bevétele van, felesége annyi idős mint én, de nyugdíjas és még dolgozik. Simonnak van munkahelye és a magánrendelés. A kirakata is ki van adva bérbe, nyáron a nyaraló is, ha ők nincsenek ott. Akkor fájt, hogy milyen jó módban él, és nekem még kölcsönt se ad, pedig teleföntérítést is adhatna, hisz neki is kell ez a kapcsolat. Kifelé menet a házból két csomagom volt, azt mondta Simon, viszi az egyiket, de nem vitte. A terhemet, a csomagomat nekem kell cipelni, tudtam én ezt már régen, de mégis néha azt hiszem, hogy valaki akár néhány percre is megszabadít tőle.

Január 30-án, kedden 12 óra 55 perckor megkaptam a magyar telefont, életem harmadik telefonját. Amikor elment a szerelő, lányomat hívtam, nem volt a kollégiumban, üzenetet hagytam: a telefonszámomat. Árkosznak és Simonnak is megadtam a telefonszámot. Mónit hívtam, tud-e valamit a fiamról, mert amióta visszament, nem is jelentkezett. Azt mondta, volt itt valamelyik nap. Nekem nem is jelentkezett, pedig annyira kíváncsi voltam, milyen volt az első munkanap, és hogy telnek a napjai.

Ella azt mondta, hogy ez az évem már sokkal jobb. Múlt évben Anus pénze után kellett szaladgálnod, idegeskedned, Margit néni felmondása, tanyaeladás, lakáskeresés, lakáshitel. Alig szedted össze a pénzt, most viszont a tiedben laksz, telefonod is van. Igaza van, most már csak egészség kell és munka, hogy tudjam is fizetni. Hagyjak Anikónak is varrást, mondta Ella, mert beteg a férje, és ebből a javításból élnek. Nem csak ebből, mert kap táppénzt a férje, a két gyerekre családi pótlékot, és ő munkanélküli-segélyt. Sok az ember, és kevés a munka-lehetőség. Mindennap várom én is, hogy hoznak-e javítást, mert küzdeni kell a létünkért. Elláék hoztak haza, közben Anikónak is vittük a varrást, a régi hídon mentünk át, és az új hídon jöttünk vissza. A hídról nézve gyönyörködtem Szeged fényében. A Tisza vizén fények táncát néztem, a másik híd felett az újhíd merészkedett. Ha tudnék rajzolni vagy festeni, könnyebb volna rögzíteni, mert az ilyen eseményeket látni kell, nem lehet mindent szavakkal kifejezni.

Katit hívtam, elmondta, tizenkét órát dolgoznak az áruházban, naponta négyszer mossák fel a boltot. Magányosították az áruházát, és szerb a tulajdonos, nem engedi őket beszélgetni egymással. Gyakran van áramszünet. Visszakapcsolás után olyan gyenge az áram, hogy nem működik a porszívó, sem a mosógép, de később helyreáll. Örült, hogy továbbra is megvan a munkahelyem, és hogy rendben minden. Mondta is, hogy megérdemeltem már a jót. Hívott, hogy menjek már egy jót beszélgetni, nála mindig aludhatok is.

Váratlanul Lehel érkezett a boltba, választott három inget, egy mellényt, egy garbót és néhány pár zoknit. Azt mondta, hogy most neki szépen kell öltözni. Beírtuk az adósfüzetbe, majd fizetéskor fizetem, így törlesztem az adósságot. Eddig visszaadtam neki 840 márkát, Jóskának az 500-at, lányomnak 400-at, még van 3030 márka tartozás, és a havi OTP-lakáshitel. Ha egészség lesz és varrnivaló, az idén visszaadom a márkát, aztán marad a havi törlesztés. Jövőre írógépet és színes tévét akarok venni, videót is szeretnék, zenegépet és CD-t. Aztán lakásfestés, majd egy kis tartalék, és minden évben nyaralni. Fiam Pesten volt, csináltatja az erkölcsi bizonyítványt. Még mindig sajnálja Szegedet itt hagyni, szeretne bejelentkezni hozzám. Vegyél adatlapot a postán, és gyere vissza, aztán majd elmegyünk együtt. Amikor zártam a boltot, fiam elvette a csomagot, de aztán az utcán én vittem. Míg vártuk a villamost, kérdeztem tőle, hogy szereti-e Olga. Azt mondta, igen. És törődik veled? Igen. Ha kicsit piszkos valami, már mossa, ebédet készít neki, és szendvicset az útra. Most ő lesz Olga főnöke. Nemsokára külföldre kell utaznia, továbbképzésre. A villamosba leültünk, egymással szembe. Valami karcolás volt a kezén, megfogtam és kérdeztem, mit csináltál vele? Amikor ki van akadva, megvágja pengével, de általában senki nem veszi észre. Szörnyülködtem. Szépek voltak a körmei. Valamikor de sokat játszottam az ujjaimal!

Mit vacsorázzunk, kérdeztem? Azt mondta, krinolint és tojást, de csak virsli volt a közeli boltban. Mustárt vettem a virslihez, egy üveg sört hoztam neki, és kettesben ettünk. Végre lesz egy jó munkahelye, jó fizetéssel. Azt mondta, havi ötszáz márkát félretesznek. Olga anyjától kapnak pénzt autóra. Ha jön haza, megtérítik az útiköltséget. Ahol élni fognak, az kis hely, ott nem lehet sokat költeni. A későbbiekben Olga anyjának az udvarában akarnak üzletet építeni, és kiadni bérbe. A számítógépet itt akarja hagyni Móniéknaál. Nem tudja megőrizni a tárgyait, mindent széthagy, és aztán nincs neki. Elmegy, és nem rendezi el a pénzügyeit, de mást sem, mindent félbehagy. Azt mondja, nem akarják megadni a tartozást, és szomorkodik, de nem tesz érte semmit. Kétszáz márkát adtam a tartozásból. Ő köszönte meg. Gond, hogy most nem tudom megadni a többit, azt mondta, nem baj. Azt hiszem, ha akkor nem veszi ki ezt a pénzt a közösből, ez is elveszett volna, mint a többi. Csak most már ne csináljon hülyeséget! Vacsora után próbálgatta a nadrágjait, négyet kell a derékban bővíteni.

Árkosz hiányzik.

Reggel nagyon jót nevettem lefelé menet a lépcsőházban. Az első emeleten állt egy férfi, a nyakában ült egy másik ember, aki cserélte az égőt. Én nem bírtam ki szó nélkül. - Nincs létrájuk? - kérdeztem. Erre megszólal az egyik. - Én vagyok a létra. - Gyorsan válaszoltam. Nem is tudtam, hogy egy férfit létrának is lehet használni. Erre kitört a nevetés.

Lehel jött ebédre. Töltött csirkét készítettem, és bort nyitottam. Két órát ültünk a konyhában, és beszélgettünk, közben a csirke nagy része elfogyott. Amióta szakított Icával, más a hangulata. Azt mondta fiam, hogy neki az öt évvel ezelőtti dolgok maradtak meg Petőházáról. Leállt az idő, a személyek is úgy maradtak meg, olyan korúaknak. Aztán csodálkozik, hogy némelyik kopaszodik, vagy öszül, vagy gyerekeik vannak. Meséltem neki, hogy Pesten Ella azt mondta, hogy a kolleganője vagyok. Jó, hogy nem vallja be, hogy ő a vállalkozó, és az alkalmazottja ad tanácsot. A társasággal kapcsolatban fiamnak az a véleménye, hogy azért

csinálnak vacsorát, azért segítenek egymásnak, hogy aztán legyen mivel dicsekedni. Az is lehet, hogy átváltak egy igazi jó szándékra évek múlva.

Csodálatos az élet, mindig jobban értékelem. Reggel kiálltam a teraszra, és vártam Simont. Amikor megérkezett, integettem, ő vissza. Örültünk, hogy találkozhatunk, egy kicsit beszélgettünk, utána egymást vetkőztettük, közben csókolózás, simogatás. Simon letérdelt elém, és a melleimhez tette a péniszét. Utána megfogtam és bekaptam. Majd ő kezdett birizgálni és kérdezte tőlem, lassan vagy gyorsan. Szinte nem igaz a jósága, olyan, mint a rendelőben, ott is olyan figyelmes. Ráülsz, kérdezte? Most te gyere, mondtam neki. Kapkodtam, nem tudtam egyből betenni, igazítsam meg a bőrt, mondta. Jaj de jó volt, amikor a csúcsot elértem. Aztán összetekeredve feküdtünk és hallgattunk. Később lányom rosszul lettéről beszélgettünk, leesett a vércukorszintje, azért lett rosszul a fogorvosi székben. Aztán Simon tanított a vérnyomás-mérésre. Nagyon türelmes ember. Nem tudom, szeret-e? Még soha nem mondta. Azt beszéljük, hogy a nyáron majd újra sokat sétálunk kettesben a Tisza-parton, ha felesége elmegy nyaralni.

Simon elvitt dolgozni. Nemsokára vége lett a jókedvemnek, mert Ella nagyon leszidott bennünket, hogy többet ne pletykázzunk. Ő nagyon szereti Ircit, és mindhármunkat szeret, de több pénzt nem tud adni. Nagyon mérges volt, nem is tudtam pontosan, miért kaptuk a korholást. Ideges lettem, el is sírtam magam, de csak Judit sírását vették észre. Nyugtatót vettem be, akkor meg lassan forgott a nyelvem, fejem fáj, szédültem, gyenge voltam. Csak az órát néztem, mikor mehetek már ebédelni. Jó időzítettem, már távolról láttam, amikor Simon ment a Hágiba. Siettem, hogy többet legyek vele. Kérdeztem, hogy tudott a rendelőből telefonálni? Irénke elment a boltba. Olyan jó volt együtt ebédelni. Leves volt és húsgombóc, a krumplipüré mártással leöntve. Nem létezik, hogy nem vagyunk feltűnőek, hisz állandóan beszélünk, mosolygunk, együtt vagyunk. A hét végén itthon lesznek a gyerekei, a hétfőt nem hiszi, hogy sikerül, de a kedd az biztos. Szeretném, ha valaki velem élne, akit szeretek, és ő is engem.

Hétfőn nem jött Simon, kedden viszont Árkosz érkezett. Beleizzadtunk, mert többféle helyzetet próbáltunk. Közben sokáig tudta mereven tartani, kérdeztem is tőle, hogy csinálja. Azt mondta, néhány csöppet elenged, mikor már nem bírja tovább, aztán visszatartja, hogy kiélvezhessem magam. Húsz perc után szólt, hogy élvezzünk egyszerre. A szerelmet szenvedélyesebben élem át, mint fiatal korban. Aztán elmentünk ebédelni, sokáig üldögéltünk, beszélgettünk, nevetgélünk. Meséltem Árkosznak, hogy én már ismétlem az életemet, a fiatalságomat. Ilyet még nem hallott, azt mondta, hogy különleges lény vagyok. Új környezet, új emberek, új barátságok, új város, új munkahely, új lakás. Most tudom csak igazán értékelni az életet. Mögöttem egy élet tapasztalata, felneveltem a gyerekeimet, és újra fiatalnak érzem magam ötvenévesen. Húszévesen nagyon tapasztalatlan voltam.

Búcsúzás után Árkosz hazament, én meg feljöttem a lakásba. Na most mit csináljak? Nemsokára jön Simon. Akármilyen nagyon szeretek is szexelni, azért most nem tudnék. Hazudjak, hogy fáj a fejem, azt nem lehet, mert úgy ragyogok a boldogságtól. Vagy talán nem is jön? Alig múlt egy óra, már csengetett. Ilyen korán jön Simon? - siet hozzám, úgy látszik, nagyon kívánja már. Nem nyomtam meg a kapucsengőt, mégis nemsokára már itt fent csengetett. Kinéztem, az autója a szokott helyen állt. Szegény fogorvos - sajnáltam. Még az ajkamon Árkosz csókjának az íze, illata, amit búcsúzásakor kaptam. Majd másképpen kell megoldani, nem mondok le róla. Leselkedtem. Simon autója húsz percig itt állt, de őt nem láttam. Lementem volna legalább beszélgetni vele, de nem tudtam semmi hazugságot kitalálni. Este Simon hívott, eltűntél, mondta. Azt hazudtam, hogy Szabadkáról volt váratlan vendégem, nem tudtam értesíteni, és sajnálom, hogy kimaradt ez a mai találkozás.

Este ötven percen keresztül hívtam a lányom, mert foglalt volt a kollégium telefonszáma. Nem mondtam le a hívásról, akartam köszönteni a születése napján. Rövid az életünk, már egyharmada neki is leván, nekem meg kétharmada.

Másnap feszült volt a hangulat a munkahelyen, mert Ella megcsinálta köztünk a veszekedést. Nem tudtunk miről beszélni egymással, ellenséggé tett bennünket. Úgy tűnt, egy hétig tartott az a nap. Vettem egy Nők lapját, és egész délelőtt olvastam, amikor nem volt bent vevő. Este pattogatott kukoricát eszegettem hazáig. Otthon kolbászot ettem, utána banánt. Kimondottan sokat ettem, hogy el tudjam viselni az életet. Szeged tele van virággal és ennivalóval, mindig megpróbálnék valami különös ételt, és virágot vennék a lakásomba.

Azon az estén Simonra gondoltam, arra a keddi napra, amikor Árkossal elindultunk valahova, és útközben szólt, hogy menjek a villamosra, mert ő megy egy rendezvényre, és ott van a mi Júdásunk. Bánatos voltam, és nem mentem haza. Kisétáltam a Kárász utcára, és ott találkoztam a fogorvossal. Üdvözöltük egymást, és mentem megenni egy fagyit a Virágba. Mire kértem a cukrászdából, már ott állt Simon. Még végig sem gondoltam azt az estét, már aludtam.

A következő nap a boltban egy filmről beszélgettünk. Címe: Borostyán. Borostyán anyja meghalt, és az apa nem tud arról, hogy van lánya. Erről szól a film, meg egy szerelemről, amit a fiú anyja ellenez. Miért nem így van, miért nem úgy, mondta Ibolya. Mondtam nekik, mert az író így gondolta. Én bizonyosan nem így írtam volna meg, mert nő vagyok. Különbösen hosszú, csalafinta az egész történet, valószínűleg azért, hogy több pénzt kapjon érte az író. A Dallas is milyen hülyeség. Ők azt mondták, ez a két film van a tévében, semmi más. Pedig van érdekes műsor, sok beszélgetés tudós emberekkel, honismereti játék, természetfilmek. A tíz parancsolat filmjei, de ők azt nem nézik.

Este színházba mentem, megnézni a Denevér című operettet. A ruhatáros néni már ismer - mosolyogott rám. Hazafelé azonnal tudta, hogy az enyém a fekete pelerin. Jegy nélkül mentem be, nem is szóltam senkinek. A második szinten már ismer egy asszony, ott kaptam helyet. Na de, hogy ez a Denevér milyen hülyeség! Egy férj a bálban találkozik saját feleségével, és nem ismeri meg. Aztán van egy szobalány, aki mecénás helyett ekcémát mond, - a közönség nevet. Nekem nem tetszett, álmos is voltam. Igazi hangszerek hangját hallottam, de hogy azon a hegedűn milyen silány hangot lehet adni?

Vasárnap este a Deák Ferenc Gimnázium aulájában hangverseny volt. Beethoven 9. szimfónia, számomra a legszebb zene. Egy hölgy kezdett velem beszélni, aki mellettem ült. Rendezésként jön? Nem! Akkor miért van itt? Mert szeretem Beethoven zenéjét hallgatni. Nem akartam mondani, hogy az én ismerőseim nem járnak hangversenyre. Nincs kitől megtudni, milyen rendezvények vannak. Napi újságra nincs pénzem, ezt is véletlenül tudtam meg. Haragudtam a hölgyre, de ő csak tovább beszélt. Van bérletem, másodikán lesz hangverseny, mondtam neki. Nagyon jó lesz - mondta ő. Akkor lesz a tízparancsolat ötödik filmje is. Ők felveszik videóra. Kérdezte, hogy láttam-e már a Szerelmi bájjalt? Még nem. Gregor József éneklie a főszerepet, és rögtönöz a színpadon. Pl. azt mondja, hogy a bájjal jobb, mint a kóla, a hideg nő helyett frigid nőt mond. Már azon gondolkodtam, vajon ki lehet az a hölgy? De akkor elmondta magáról, hogy a színház zenekarában oboán játszik. Bevonult a zenekar, nagyon boldog voltam, hogy élőben hallgathatom Beethoven zenéjét. A lemez olyan, mintha emberek nélkül szólna a muzsika. Élőben viszont olyan, mintha valami túlvilági erő hatására, emberek segítségével szólalnának meg a hangszerek. Lenyűgöző volt a zene. Németül, eredetiben énekeltek az örömdát. Az ember mintha nem is a földön járna, olyan könnyed lesz, úgy lebeg e szép zene hatására. Csak Árkosz és a szerelem jutott eszembe. Azon a napon volt egy éve, hogy őt megismertem. Zene, vers, szerelem, Beethoven, Kosztolányi és Árkosz. Egy

pillanatos szünetben két vendég bement a kórus közé. De, hogy ennyire hülyék legyenek? Rájuk szólt a karmester. Kint az utcán még a zene búvkörében voltam. Vajon mit is lehet ilyenkor csinálni? Valószínűleg a világ ember alkotta csodáit kellene nézni, vagy szeretkezni. De kár, hogy egyszer innét el kell menni!

Este Simon hívott, lement a rendelőbe telefonálni, hogy Mária előtt eltitkolja. Villám cikázott az égen, különös látvány. Merengve álltam az ajtóban, hisz a színek az égen, a zene és a szerelem valahol közös szépségben egyesülnek. Akkor is meghatódom, ha szivárványt látok az égen.

Reggel Simon különösen nagyon kívánt és keveset beszélt. A vetkőztetés is gyorsabban ment, csókolóztunk, ölelkeztünk, és mire a gatyához értem, már teljes merevedése volt. Simogatott, melleimmel játszott, nyalakodott. Ráültem, dörzsölt, olyan kemény volt bennem, gyorsan élveztünk. Simon egy órát volt nálam. Az itteni embereket Oroszországba vitték, és aztán tizenöt évig se jöhettek haza, mert nem tudták igazolni, hogy magyarok. A recski rézbányába vitték a nem kívánt személyeket. Jugoszláviában is volt ilyen: a Goli Otok. Kilence haza kellett érnie, mert Máriának kell az autó. Sok integetés közepette elbúcsúztunk - ha tud, holnap is jön.

Délután megérkezett a lányom, bejött a boltba jelentkezni, aztán elment szétnézni a városba. Este együtt jöttünk haza, alig vártam, hogy átadjam neki a csomagot, amit születésnapjára készítettem. Fehér celofánba sok minden finomságot tettem, keksz, szárított gyümölcs, napraforgó, csoki, füge, datolya. Nagyon örült az ajándéknak. „De jó nekem” - mondogatta. Aztán jött egy régi barát nője, aki itt tanul Szegeden, és mentek szórakozni.

Alig van forgalom szombaton délelőtt a boltban, mégis bent vagyunk mindhárman. Csak a zárást vártam, hogy mehessek a lányomhoz. Egyszer hívtam is őt, hogy hallja a telefon csörgését. Amikor hazaértem, már ideges volt, hogy mi lesz jövőre. Még nem tudja, mit csinál, de ő tanítani nem fog. Lányom keveset beszélt magáról, de azt elmondta, hogy tízezret megkeres a tanításból, az ösztöndíjat félreteszi.

Hajnali fél háromkor ébredtem egyik reggel, a madarak már csiripelnek, tavaszodik.

Az Ifjúsági Ház bejáratánál tudtam meg, hogy jegyet kellett volna igényelni, de nemsokára megjelent egy ember, aki osztogatta a jegyeket. Mind elkapták előlem, mert én olyan alacsony vagyok. Majd jött egy másik férfi, néhány jegyet felemelt, én elébe álltam és kivettem egyet a kezéből. Bent a barátom és nem engednek hozzá - közöltem vele. A kabátomat a ruhatárba tettem, és győztesként mentem a lépcsőn felfelé. Egy klubtársam mellé ültem. Nemsokára megjelent Arkosz. Szememmel követtem mozgását, valahol elől foglalt helyet, nagyon boldog voltam, mert legalább a fejét láthattam. Filmvetítést láthattunk Faludi György Recsken töltött éveiről. Súgtam az ismerősömnek, hogy ez a magyar Goli Otok. Ezt Simontól tanultam. A film minden pillanata érdekes volt. Az öt perc szünet alatt beszélgettünk a klubtársammal, felesége nem dolgozik, gondolhattam volna, mert kövér, mint egy háziasszony. Én viszont két munkaidőt dolgozom - mondtam neki. Lakást vettem, kölcsönt törleszték, adósságot, és tanítatom a lányom. Azt mondta, ez nagyon megfeszítő életmód. Majd a nagy pillanat következett, megjelent Faludi György, dr. Fried István irodalomtörténész társaságában. Ha Jugoszláviában maradok, soha nem láthattam volna őt. Faludi minden szavára figyeltem. Recsken a börtönben fogalmazta verseit. Egy sort negyvenszer elmondott, hogy megtanulja, mert nem tudta leírni. A napjai is gyorsabban múltak. Börtöntársai két sorokat tanultak meg fejből. Nagy akarat kellett ehhez. A börtönben is tartottak irodalmi összeállításokat. Bizonyított, hogy az a rab hosszabb életű volt, aki irodalommal foglalkozott. Imrének ez tetszett legjobban, mondogatta is, hogy kell jönni az irodalmi műsorokra. Ő is sokat dolgozik, két éve

nem aludta ki magát. Faludi versei csak mint átköltés jelenhettek meg, pedig a Testamen-
tumnak csak négy sora Villoné. Faludi azt ajánlta, hogy kell verseket írni. Csak írjon, aki
önmagát azzal elégíti ki. Később feleségéről beszélt, aki nem szerette a szexet. Már rákos
sebei voltak, amikor magához ölelte férjét, és arról a szeretkezésről mondta, hogy túlvilági
gyönyör. Szerinte a boldogság nélküli élet nem ér semmit. Amikor nem volt több kérdés,
vittem a Villon-kötetet dedikáltatni. A tömegben Árkosz mellé kerültem, odaadtam neki a
könyvemet, mert az ő keze hosszabb, így ő adta oda Faludinak. Hogy vagy? - kérdezte
Árkosz. Jól vagyok - válaszoltam. Egyszer csak ott termett a felesége, de csak egy pillanatig
volt ott. Dedikálás után Árkosz kiment - én utána. Majd visszament a terembe - én is. Akkor
észre sem vettem, mit csinálok, hisz újra, mint mindig, a büvökörében voltam. Figyeltük
Faludit, és beszélgettünk Árkossal. De jó nekem, gondoltam, erre nem is számítottam, hogy
még őt is láthatom. Amikor újra elindult, csak akkor tértem észhez. Mit szaladok utána?
Megálltam és hagytam, hogy egyedül menjen, láttam, hogy találkozott a feleségével, aki
kint dohányzott. Árkosz az egyetlen ember a földön, aki által átéltem a nagy szerelmet, és a nagy
szenvédést, hogy nem lehetek vele, amikor annyira kívánom.

Ibolya nagyon hirtelen változik, állandóan védi a főnöknőt. Mondtam, hogy olcsóbb autót is
vehettek volna, és maradt volna több pénz az árura. Józsinak nem volt kedve a régi autót
hajtani, mondta Ibolya. Egy hölgy megállt a bolt közepén, és azt mondta, más társaság, mert
itt szebb áru volt két évvel ezelőtt. Silány és divatjamúlt dolgokat árultunk abban az időben.
Újra pánik tört ki köztünk, mert ha bezárják a boltot, mi lesz velünk? Judit megsértett, mert
azt mondta, minek jöttem ebbe az országba. Akarattal nem a székemre tette a javításokat,
hogy ne tudjak varrni.

Kedd este a klubtársakkal találkoztam, ahol egészséges vita alakult ki. Téma az abortusz volt.
Lajos, aki vallásos ember, ellenne van. Azt mondta, az Isten ha ad juhot, akkor legelőt is ad
hozzá. Miért van akkor neki is csak két gyereke? Megoszlottak a vélemények a vallásos és az
ateista szemlélet között. Még szó volt a földek aranykorona értékéről. Addig én sem értettem,
de megmagyarázták, hogy már száz évvel ezelőtt a földek minőségét aranykorona-értékben
osztályozták, és ez a mai napig megmaradt. Miért így? - kérdezte valaki. Mert a pénz értéke
változó. De miért így? - mondta valaki. Erre megszólaltam. Miért kiló a kiló? Tetszett nekik.
A klubban egy férfi kért tőlem 500 forintot a már 1500 mellé, és majd egy hónap múlva
megadja. Nem adtam neki, én lakáshitelt fizetek, lányomat segítem. Ő meg harmincöt éves
férfi - nem beteg, csak lusta. Dolgozzon! Kérdezte, van-e ennivalóm? - mert éhes, nincs mit
vacsoráznia. Nem szoktam vacsorázni - válaszoltam. Szemem előtt láttam egy szelet bundás
kenyeret, egy szelet üres kenyeret és egy halkonzervet. Ez az összes ennivaló. Erre előre kell
gondolni, legalább kenyere legyen valakinek. Ilyenek a független férfiak.

Este az első emeletre értem, mikor zörgést hallottam a bejárati ajtón. Visszamentem - egy
ember kopogott. Kinyitottam az ajtót, amikor meglepetésemre kivette és megmutatta, hogy
mekkora van neki. Nagyon megijedtem, és szaladtam az emeletre, nem mertem villanyt gyűj-
tani, nehogy megtudja, hol lakom. Néha olyan naiv vagyok, éjszaka nem kell senkit beengedni
a házba.

Hármasban dolgoztunk egyik szombaton. Judit panaszkodott, hogy néhány hónapja nem
dolgozik a férje, neki kell eltartania. Három évvel ezelőtt itt hagyta az ura, és elköltözött.
Juditnak van saját lakása, munkahelye, és mégis visszahívta az embert. Ha neki megéri
díszkórót tartani a szoba közepén? Egyáltalán nem is tudom, minek férjet tartani, ha még a
szexet se kedveli. Szerinte a szex egy rossz valami, mintha kést szúrnának beléje. Akkor ott
valami nagy gond van, amit orvossal kellene megbeszélni, vagy pszichológussal. Faludi

Gyögyről a két kolleganóm még csak nem is hallott. Én viszont örömmel meséltem, micsoda élményben volt részem.

Néhány nap múlva utaztam. Fél éve jártam a házamban utoljára. Néhány szót beszéltem Erikával, és máris siettem ki a lakásból, mintha üldöznének. Érdekes módon nem láttam a szomszéd házat, de még a kerítéseket sem, csak úgy mentem fejtellenül. Az utcán egy ismerőssel találkoztam. Azt kérdezte, befogadtak-e? Mondtam, igen. Hitetlenkedve nézett rám. Tőlünk is függ, mondtam neki, akkor azt mondta, igazam van.

Katihoz mentem, vittem neki egy kávét, piros aranyat, sok újságot, hogy olvasson magyarul. Azt mondta Kati, hogy aki eladja a házat, azt megölik a pénzéért, mert mindenki tudja, hogy az emberek otthon tartják a pénzt. Márkát nem lehet betenni a bankba, illetve ha beteszi, nem adják ki, az ingatlanokat viszont nem dináron vásárolják. Amikor elhagytam Petőházát, akkor jutott eszembe Feri. Csak itthon jutottak eszembe a szomszédaim is, ott semmire se gondoltam, csak a szegedi lakásomra. Nem láttam a kertben a juccát, az ibolyát, pedig talán már virágzott is. Az a ház, az a város már nem az otthonom. Amikor megjöttem a lakásomba, úgy éreztem, ez egy köztes állapot. Vajon miért nem igazi otthonom ez a lakás? Nyitott szemmel a Cicukát látom, a magnóliát, a konyhám, ahol idegen emberek papucsai vannak. Ha becsukom a szemem, sárga villamost látok.

Csak számokkal foglalkozom. Hány javítást tudok megvarrni, mennyi forintot kapok érte. Mennyi márkát vehetek ebben az évben. Mennyit adhatok vissza fél év alatt. Mennyivel csökken a forint értéke. Hány márka tartozásom van még, hány hónapot fizettem ki a kölcsönből, hány százalék a kamat, mennyi lesz a márka forintértéke, mire visszaadom a tartozást, ha ilyen ütemben növekedik. Mennyit kerestem ebben a hónapban a varrásból, hány nap van még ebben a hónapban. Hány forint kell a bevásárlásra, hány nap szabadságom van még, hány forintba kerül egy film.

Egész nap Ellával dolgoztam, nagyon szomorú volt, halmozza a hülyeségeket, és nem veszi észre. Kapott kölcsön 300 ezer forintot, és nem az adósságot törlesztette, hanem újra silány, eladhatatlan árut vásárolt, és így csak a készletet gyarapítja. Minden problémáját nekünk mondja, csak idegesít bennünket. Nem vagyok én az üzlettársa, csak alkalmazottja. Nyolc órát együtt lenni kettesben, amikor fél órán keresztül nem jött be senki, és csak arról beszéltünk, megveszik, vagy nem veszik meg. Én örülök az életnek, de Ella mindig szomorú. Ráncos az arca a sok dohányzástól, és a nézése egy kielégületlen nőt tükröz. A Józsi ha szexszel is, biztos nagyon gyors lehet, és valószínűleg nincs szexkultúrája, mint ahogy más se. Ella felmondott Juditnak, azt mondta a kolleganő, még egy hónap, és én is mehetek. Majd Ibolyával kiárusítanak mindent. Nem tudom, mit csinálnék, ha Ella máról holnapra felmondana.

Egy független ember jött hozzám, akit már régebben ismertem a klubból. Azt mondta, nem hozott semmit, mert zárva vannak az üzletek. Már az első mondata hazugság, mert vannak szombaton délután nyitva tartó üzletek, és délelőtt minden bolt nyitva volt. Különbözőnap is tudta, hogy akar jönni hozzám. A javítani való nadrágokat el tudta hozni. Nagyon szeretnék szabad emberrel szórakozni, ezért nem is haragudtam, gondoltam, nem ezen múlik. Martinival, kávéval kínáltam. A kávé erős volt neki - cukrot és vizet kért. Dohányzott a szobámban, azt mondta, eddig hatpercenként szívott egy cigarettát, most már hétpercenként. Később az erkélyen cigizett, aztán fázott, és kiment a konyhába, újra kávét kért, mert minden ciginél kávézott. Én köhögtem a füsttől, erre ő megkérdezte: Beteg vagy? Már régóta tetszem neki, mondta. Mit is mondhatna, jó itt neki, hisz nincs lakása. Dicsekedett, hogy szép és nagy a tanyája, nem olyan kicsi, mint az enyém volt - mert mutattam a képeket. Aztán kiderült, hogy nádfedele, és albérletben lakik. Azt mondta, ő nem ebédelt, de ha én akarok, nyugodtan

mehetek a konyhába. Közöltem vele, hogy nincs itthon ennivalóm. - Itt csak egyszer esznek naponta az emberek - mondta ő. Pálinkát kért, de csak fél pohárral öntöttem neki és eltettem. Egy falat keksszel se kínáltam meg. Az éhség majdcsak hazaviszi gondoltam - ha egyáltalán van mit ennie.

Reggel boldogan keltem, örültem, hogy élek és nem vagyok olyan gyámoltalan, mint ezek a független férfiak. Azt énekeltem: „Van nekem szeretóm Szeged városában”. Simon érkezett, azt mondta, ezen a héten kedden és csütörtökön is tudunk együtt ebédelni. A hét végén Balatonra utazik, csak hétfőn jön haza. Amikor elment, kiléptem az erkélyre, és integettünk egymásnak. Amikor már a villamoson ültem, kiderült, hogy elromlott egy villamos, és addig nem indulhatunk, míg el nem tolják. Az emberek zúgolódtak, pedig ami elromolhat, az el is romlik mondta Murfi. Nyugodtan, türelmesen ültem, talán csak nem idegesítem fel magam, öt vagy tíz perc miatt. Nekem most jó az életem, van szeretóm, jön anyám, jönnek a gyerekeim, van lakásom és munkám.

Fiamat hívtam, azt mondta, nincs ideje az őseivel foglalkozni, fáradt, tizenhárom órát dolgozik, de azért eljön már pénteken. Szombaton csak két-három órája lesz a nagymamára. Bántott a dolog, hisz Olgáékhoz menni van ideje. Éjjel egy órákor sem aludtam, olyan izgatott voltam. Vajon jön-e mindenki? Hol alszunk? Nehezen nyeltem, és reggelre elment a hangom, köhögtem, tüszögtem, náthás voltam. Elképzeltem, hogy egy gyümölcsös tálcát tennék az asztalra, banán, narancs, mandarin, kivi, de nincs annyi pénzem. A cukortartóba cukrot és csokoládét tennék, de csak narancsot és banánt vettem.

Lányom hívott, hogy az éjjel rosszul volt, és nem tud jönni azzal a vonattal, ahogy megbeszél-tük, mert nem tudott korán kelni. Nem baj, majd jössz, ha tudsz, csak nagyon vigyázz ma-gadra! Sírtam bánatomban. Délután megérkezett a lányom, nagyon idegeskedtem miatta. Én viszont, mindig rosszabbul voltam. Lányommal elmentünk ebédelni, aztán ment az állomásra anyut várni. Telefonon beszéltem anyámmal, és mondtam neki, csak üljön Szabadkán a vonatra, és Szegeden ott lesz Emese. Anyám akkor volt hetvennyolc éves, és először utazott Magyarországra. Anyu halk szavú volt, megilletődött a csodálattól, hisz ilyen szép boltot még nem is látott. A vonaton megismerkedett egy fiúval, aki Pesten abban a kollégiumban van, ahol Emese. A fiú nyugtatta, hogy ne féljen, itt nem lehet egymást elkerülni, mert csak egy kijárat van. Ő szólt anyunak, hogy itt az unoka. Annyira zavarban volt anyu, hogy nem vette észre, az állomás milyen magasan van, és a villamoshoz le kell jönni. Azt mondta, jól utazott. Nekem egy mondat hiányzott, amit egész életében mondott. Apu csókolgat, mindig ez volt az első szava, ha találkoztunk. Egy ideig a boltban voltak, beültettem anyut a konyhába, lányom leguggolt melléje, és beszélgettek. Aztán elmentek, anyunak nagyon tetszett a lakás, felhívtak telefonon. Én reggel megfőztem, így ők ketten ebédelhettek volna, de nem ettek nélkülem a főtt ételből. Megvártak, hisz ők otthon mindig együtt ebédelték apuval, külön soha, még akkor se, ha nem beszéltek egymással. Nálunk ilyen már nem lehetett. Mindenki más időben érkezett haza az iskolából, a munkáról. Csak a vasárnapi ebédet tudtuk együtt enni hárman.

Amikor hazaértem, a konyhában megterítve, a paprikás melegítve, de anyu rám szólt, hogy először a húst rakjam el, de nem raktam el, hisz eleget parancsolt gyerekkoromban, akkor se tudtam elviselni. Azt mondta, ő nem mert volna egyedül lakást venni. A legtöbb asszony nem tud önállóan élni. Igyekeznek férjhez menni a lányok, és inkább egy férjet szolgálnak. Beteg voltam, köhögtem, tüszögtem, a könnyeim peregtek le a nyakamba. Nehezemre esett a beszélgetés, pedig mennyire vártam azt a napot. Aznap én voltam a hős, aki Szegeden talált munkát egy szép boltban, és aki lakást vásárolt. Este szivacsokat tettünk le a szőnyegre. Anyu az ágyamba feküdt, lányommal az ágy mellett. Olyan melegem volt a láztól, hogy süttött a párna. Hárman egy szobában, és nem tudtam nyitott ajtónál lenni.

Reggel dolgozni mentem, alig éltem, olyan lázas voltam. Tüsszögtem, Ella tudta, hogy itt van anyám, és látta, milyen beteg vagyok, de haza nem küldött volna. Csak azt ismételte, mondtam, hogy nem lehet betegnek lenni. Egyszer hazatelefonáltam, hogy mit csinálnak, és érdeklődtem fiam iránt, de még nem érkezett. Nagyon lassan múlt az idő, aztán csak vége lett a munkaidőnek. Amikor beléptem a lakásba, már láttam fiam cipőjét. Hát megértem, mindenki itt van, megpuszítottam a fiam, ő engemet nem. Lehel nagyon jól nézett ki és vidám volt. Sört adtam neki, lányom és anyám itták az üdítőt. Mentem a konyhába két csirkét tölteni, a lányom és anyám is itt vannak, és én betegen készítem az ebédet. Fiam alig tudta megvárni, míg elkészül az ebéd. Lehel szóvá tette, hogy ápolatlan a hajam. Az idén egyszer voltam fodrásznál - válaszoltam neki. Nemcsak a szavak, de még a gondolatok is tompák voltak. A szobában terítettem, és a legszebb terítőt vettem elő, lányom széket hozott. Fiamat még nem láttam ilyen jókedvűnek, kiegyensúlyozottnak. Nettó negyvennyolcezer forint fizetést kapott túlórával, amikor én húszat keresek, de nem hozott senkinek semmit. Lányom ösztöndíjas, és hozott a nagymamának egy csomag fűgét, és datolyát. Decemberben ezer márkát költött Olgáékra, akkor adta el a motorját is. Legalább anyunak hozott volna valamit. Fiam csak mesélt, mesélt egész délután. A munkahelyén azt mondta, számára a legnehezebb az öltözködés. Fiam volt az első, aki elment, lányom maradt még egy éjszakát, aztán ő is elutazott. Anyu még maradt, lassan én is jobban éreztem magam. Kocsis Zoltán hangversenye volt Szegeden, anyu nem akart jönni, mert ott csak nyekeregnek.

Április közepe volt már, mintha füst gomolygott volna, sűrű köd lepte el a várost, még mindig fagypont alatt volt a hőmérséklet. Anyám és a gyerekeim elmentek, egyedül maradtam. A tévében Beethoven 5. szimfóniáját hallgattam varrás közben. Szeretem ennek a kiváló szerzőnek a zenéjét hallgatni, mintha minden rossz hatás kiszállna belőlem, és elárasztaná testemet a jó zene, Beethoven muzsikája.

Telihold van, és nincs Árkosz.

Húsvétvasárnap volt. Ha valaki távolról kémlélné a földet, a földi életet, és nem látná a születést és a halált, azt hinné, itt minden változatlan, mindig vannak gyerekek, felnőttek és öregek. Eszembe jutott, hogy húsvétkor anyu piros tojásokat rejtett a kertbe, mi az öcsémmel már reggel rátaláltunk, pedig a nyuszi csak este jött. Én is ezt csináltam a gyerekeimnek, de most a keszégi kertet láttam a piros tojásokkal, és nem a petőházit. Vajon a gyerekeim ilyenkor húsvétkor látják-e az otthoni kertet, a színes tojásokkal? Oly távoli minden. Itt vagyok egyedül ebben a lakásban és nem érzem, hogy húsvét van, mert nincs gyerek, sonka, piros tojás, és nem voltam templomban. Azt hiszem, nekem a húsvéthoz gyereknek kell lennem, vagy saját gyerekeimmel lenni.

Azon a napon többször hallottam a mentőt, az emberek sonkával vigasztalták magukat. A magányt, a bánatot gyakran sétával hidalom át. Akkor is andalogtam, és gyönyörködtem a tulipánfákban.

Másnap reggel, amikor a telefon csörgött, és Simon hangját hallottam, megrezzentem. Mi lesz, ha ő sem jön? - de csak azért szólt, hogy késik. Állandóan csak a szerelemre gondoltam, mert akkor tökéletes az élvezet, ha előre felkészülök. Az erkélyen álltam, amikor közeledni láttam Simont, intettünk egymásnak. Nem sokat beszélgettünk, vetköztettük egymást. Egy igazi tökéletes élvezet volt. Amikor elment, egy történet jutott az eszembe. Ha Simonnak és nekem közös unokánk lenne, a gyerek egyedül maradna, mert a szülők külföldre költöznének egy bizonyos időre, akkor mi ketten nevelnénk. Különben már másfél éves lenne az unokám.

A bolt jó hely arra is, hogy az ismerőseim gyakran felkeresnek. Lenke is ha eljött Szegedre, benézett hozzám a boltba. Olyankor általában az otthoni dolgokról beszélgettünk. Továbbra is viszik a magyarokat katonának. Lenkének az egyik fia évek óta Pesten él, most a másik is oda költözik, de ők maradnak. Állítólag nem lehet eladni a házakat, mert bankba kell tenni a pénzt, amit ingatlanért kap az ember, aztán meg nem adják ki. Micsoda világ. Kértem őt, maradjon itt estére, és másnap utazunk együtt Petőházára, de nem akart a férje miatt. Közös barátnőnkéről beszélt. Klári is nyugdíjas, de nagyon ideges, mert a fiai ritkán jelentkeznek Kanadából. Lánya is kimegy hozzájuk. Klári és férje egyedül maradtak, és nem talál értelmet az életben. Nagyon sok ilyen magyar család van, ahol a szülők egyedül élnek. Valamikor ők is úgy gondolták, nagy a ház, ott maradnak a gyerekek, és majd neveli az unokákat.

Ahogy tavaszodott, emelkedett a forgalom a boltban. Ella mégis végigjajgatta a hónapot. Vettem egy centit 101 forintért Ella pénzén, mert azt használtuk, amit Ibolya hozott otthonról. Ez egy régi centi volt, és a 11-es számtól indult, úgyhogy mindig hozzá kellett adni a hiányzó számokat. Félttem, hogy egyszer nem jól mérik a nadrág hosszát, és ha rosszul vágom le, az én hibám lesz. Ella alaposan megnézte, hogy jó-e? Mert szerinte gyorsan tönkremennek. Amióta itt dolgozom, az első centi, amit az ő pénzén vettünk.

Károly volt a boltban, hogy estére jöhet-e a nadrágokért. Eljött, egy órát ült és beszélt, akkor megsajnáltam, és főztem neki kávé. Hozott még egy nadrágjavítást. Idegesített, vártam, hogy hazamenjen. Szeretkezni akart, de elutasítottam. Kivárja, míg szakítok a nős emberrel. Ahogy két ember kapcsolatáról beszél, az szép. Szeretet, segítség, összhang, de kinek kell egy ötvenöt éves ember, akinek nincs semmije. Ott már valami nagy baj van.

Rossz hangulatom volt, mert Petőházára kellett menni. Reggel nyolckor már a házunk előtt voltam. Talán tíz percig váraкоztam az ajtóban, a néhányszori csengetés után, mire Erika végre kinyitotta az ajtót. Amikor bementem a lakásba, csak annyit kérdezett: Ivott kávé? Aztán leültek reggelizni, engem nem hívtak. Kértem a térképet, amit egy szekrényben hagytam, de nem is tudtak róla, biztos kidobták. A csillárt kerestem, amikor megtaláltam, meglepődötten kérdeztem, hol vannak égők? Nem is volt, mondta Erika. Amikor a házbért kértem, azt mondták, nincs pénzük. Egy dinárt se akartak adni, kértem vonatjegyrevalót, veszekedtem, de aztán feladtam, hisz ők ketten vannak.

Később Erikát kerestem a munkahelyén, de nem találtam. Benéztem az áruházba, az alkalmazottak már nyolcórának, az eddigi tizenkettő helyett, de három műszakban, mert éjjel is nyitva vannak. Évente csak tizenöt nap szabadságot kapnak. Ha bent a főnök, egymással sem szabad beszélgetni. Az Inci, a Joli, akik azelőtt az irodában ültek, most mindenhol dolgoznak. Nincs fizikai munkás és takarítónő. Mindenki kedves volt, mert a főnök nem volt bent. Nem irigyeltem őket, nekem sokkal jobb. De jó, hogy eljöttem, hisz olyan riasztó minden. A városban felkerestem Katit az áruházban, sok szerb vevő volt a boltban. Katiék maradnak, van munkájuk, a fiuk ott jár gimnáziumba.

Kétóránként közlekedik a busz abba a városrészbe, ahol a telefonközpont van, amikor végre odaértem, azt mondták, nincs nyomtatvány. Kértem, hogy csak hívásfogadásra legyen használható a készülék. Nyomtatvány nélkül nem lehet elintézni. Micsoda ország!

Amikor hazaértem, fiamat hívtam, jókedve volt, de egyszer fel nem hívna az életben. Kap fizetésemelést, sokat dolgozik, de tanul is, ami hasznára válik. Van sziámi macskája, nemso-kára költöznek, közelebb a munkahelyéhez. Tegnap lekéste a buszt, nyolc kilométert gyalogolt dombos vidéken. Megkérdezte, mi újság van Szegeden? Gondoltam, felköszönt névnapomon, de nem. Lányom viszont hívott és köszöntött.

Amióta itt élek a lakásomban, akkor hívtam először vendégeket, különben sem ünnepeltem soha a névnapomat, se a születésnapomat. Krumplisalátát készítettem, csevapot, meg plyesz-kavicát. Szép terítőt vettem elő, kristálypoharakat, a legszebb tányérokat, és úgy vártam a barátaimat. Ella, Ibolya, Irci, Zsuzsa a férjeikkel érkeztek. Józsi köszöntött fel, egy nagy cserép virággal. Mindenkit a kedvenc italával kínáltam, volt pálinka, martini, bor, sör. Csendes beszélgetések folytak, nem kapcsoltam be zenét, mert Ella gyászol, nemrég halt meg az anyja. Nagy sikere volt az ebédnek, ők nem tudnak ilyet készíteni. Mutattam nekik az albumot az esküvői képekkel és a gyerekekkel.

Mostanában házokról, utakról álmodom, másfelé irányítanak, mint ahogy én akarom.

Lányomat vártam az állomáson, de sajnos nem a hétórás vonattal jött, pedig a vonat olyan méltóságteljesen jött Pestről, mintha mindenkinek elhozná, akit szeret, és nekem mégse hozta el őt. Hazajöttem, de öt perc múlva fordultam vissza, és a következő vonat elhozta nekem Emesét. Minden vizsga ötös. Megkönnyebbulés volt jókedvűnek látni. Éjjel fél kettőig beszélgettünk, meglepően kellemes hangulata volt, nem tudom miért. Neki úgy lesz a tanítás, mint nekem a varrás. Hiányzik neki a zongora. Még nem tudja, hol fog kibontakozni. Képzőművészet? Írni fogsz? Azt mondta, sose lehet tudni. Kérdezte, mikor megyek Pestre. A szekrényt, amit a tanyáról hoztunk, majd elviszi egyszer, ha lesz hová. Csak egy szobája lenne, ahol senki nem bántaná a holmiját. Te tudod, hogy nem szeretem, ha hozzányúlnak a tárgyaimhoz. Igen, tudom. Lehel mindig bántotta. Azt is tudom, de nem tehettem semmit.

Fiamat hívtam, csak nem volt a helyén. A telefonszámomat hagytam meg. Visszahívott, de azt mondta, nem tudta, kinek a számát hívta. Lehetséges, hogy be se jegyezte a számot, amikor szóltam neki, hogy van telefonom. Akart a héten hívni, csak nem tudta a számomat. Szegeden csak egy ilyen névre van telefon, és az én vagyok. Ott a tudakozó. Nem is igaz, amit mond, mert nem tudatta velem hívásának okát. Emesével sokat beszélgetek, ennek nagyon örültem. Nem jól vannak Olgával - majd elköltözik. Azt mondta lányom, nem vagyunk mi olyanok, akik tudnak valakivel élni. Már rég nem láttam a fiam, de legalább a hangját hallottam.

Nagyon örültem lányom látogatásának. Az állomásról visszajövet egy bácsi tétovázott a taxinál. Kérdezett valamit, aztán villamosra szállt, a táskájában piros betűs vasárnapi Magyar szó. Annyit hallottam, hogy a Tarján bisztróhoz megy, aztán figyeltem is, jól halad-e? Amikor az Anna kútnál leszállt az egyes villamosról, indult jegyet venni - akkor megszólaltam. Ne menjen, mert jön a villamos. Melyik utcába megy? - kérdeztem tőle. A Budapesti körútra - válaszolta. Rákérdeztem: Pusztaiékhöz? Az ember megdöbbsent. Mondta is, hogy eljön Jugóból, egy kis faluból egy nagy városba, és ott rákérdezik, pedig még soha nem találkoztunk. Tipikus falusi bácsi volt, a táskája, az öltözete, a csomagolás módja, ahogy az újságot a táskába tette. Még virág is volt a csomag tetején. Ott volt a bizonyíték, a vajdasági újság. Doroszlón csak Pistát ismertem. Azóta öngyilkos lett. Ok nélkül vádolták valami lopás miatt, és nem tudta elviselni a lelki terhet. Beszéltünk is róla, ismerte a bácsi. Az ember soha nem tudja, ha kilép az utcára, milyen élményben lesz része.

Másnap reggel jött Simon, megörültünk egymásnak, sokat beszélgettünk. Nem csak a Balatonról, hanem a világról. Okos emberekkel nagyon szeretek csevegni. Simogatott, aztán vetkőztetett, gyakoroltuk a japán módszert. Jung Chang: Vadhattyúk című regényében olvashattunk erről. Ott az idősödő férfi nem élvez, mert állítólag rövidíti az életét, de a nőnek megadja a hosszú, ismétlődő, sok élvezetet, azzal, hogy egy órát is bent van a melegben. Akkoriban Simon hetente kétszer is jött hozzám. Elmondta, hogy vesz szemüvegkeretet negyvenezer forintért. Legtöbbet a szemüvegkereten keresnek Magyarországon - mondta. Aki készíti Pesten, olyan gazdag, hogy csak függönyökre kétmilliót költött, és helikoptere az udvarába

száll le. Simon ki van idegileg, mert a nyaraló renoválása minden erejét elveszi, azért is fogyott kilenc kilót.

Váratlanul Árkosz jelent meg a boltban. Azt mondta, ő nem hagyhatja ott a feleségét, hisz a pici lány még kétéves sincs. Nem akarom én, hogy a család széthulljon, csak néha találkozunk, mert nehezen viselem hiányát. Eszembe jutott a szája, a csókja, a szép ujjai, amivel simogat, a szőrös keze, amivel ölel.

Véletlenül a bolt közelében régi főnökömmel találkoztam, akivel tíz évig dolgoztam a petőházi áruházban. Érdemes itt dolgozni? Hogyhogy - kérdeztem? Albérletet fizetni. Vettem kétszobás lakást. Van lakása Szegeden? Igen - mondtam neki. Volt egy tanyám, azt eladtam, és kaptam OTP-hitelt tíz évre. Le volt döbbenve. Mindig is felnézett rám, hogy ügyes vagyok, mondogatta is a feleségének.

Este Árkosz hívott, hogy eljön hozzám beszélgetni, egy óra múlva itt lesz. Kérdezte, mit csinálok? Vajon mit akar mondani? Eljön öt percre, vagy tízre? Nemsokára megérkezett. Kissé tartózkodó voltam. Árkoszt a rekamiére ültettem, én távol, néhány méterre a fotelban foglaltam helyet. Nemsokára odahívott melléje. Kérdezte, van-e italom, mert ha nincs, akkor hoz. Fehérbort nyitottam. Közölte velem, hogy tudjam, ő a száraz bort szereti. Kérte, hogy öltözzem át abba a ruhába, ami olyan jól áll nekem. A fürdőszobába mentem ruhát cserélni, aztán melléje ültem. A kezem fogta, beszélgettünk, egy kabarét néztünk a tévében. Árkosz jókat nevetett, közben iszogatót, nekem is odaadta a poharat. Akivel koccintunk, annak a szemébe kell nézni, figyelmeztetett Árkosz. Nem tudtam azonnal beilleszkedni a helyzetbe, hisz annyit vártam rá, már azt hittem, örökre vége, és szinte hihetetlen volt, hogy újra nálam van. Zenehallgatás közben Árkosz felidézte az első találkozásunkat, a lyukasórákat, amikor hozzám jött. Akkor nagyon közel laktam a munkahelyéhez, azóta sok minden változott. Kérdezte, mit olvasok? Ajánlott újabb olvasmányokat, ő Esterházy és Vámos Miklós könyveit kedveli. Örüljek, hogy van lakásom és munkám. Ő építi a házát, olyan lesz, mint a régi parasztházak. Decemberben szeretne beköltözni. Azt mondta, szereti a feleségét és a családját. Ne mondjam senkinek, hogy találkozunk, maradjon titok. Árkosz vadul csókolt, simogatott, vetkőztetett, és amikor ott állt előttem, szinte nem akartam elhinni. Ünnepelesen leterítette a törülközőt, nekem feltúrta a ruhámat, mert nem szereti, ha teljesen meztelen vagyok. Legyen is, meg ne is, hogy látszódjon is minden, de ott legyen a ruha is. Aztán szertartásosan rám jött, és istenit szeretkeztünk. Eddát hallgattunk, amikor a vágy a csúcshoz ért. Még a Föld is megállt néhány pillanatra. A villám megvilágította a szobát, szerelmünk fészkrét. Mi sejtelmes fényben ragyogtunk az éjszakában. Hajnali fél háromkor hazament Árkosz. Nem is gondoltam, hogy egy szép estém lesz azzal, akit annyira szeretek. Öt óránk volt. Még ennyit soha nem töltöttünk együtt. Ennyire még senkit nem szerettem, ez életem csúcsa. Örülök ennek a nagy ajándéknak, az élet ajándékának.

Hajnaltól madárcsicsergésre ébredtem, és Árkoszra gondoltam.

Valahogy néha ezt az egészet fel sem lehet fogni. A régi bútorok, de egy egészen új hazában, ahova mindig vágytam. Éltem én már ilyen lakásban Szabadkán az ötödik emeleten, az is keleti fekvésű volt. A fiam pici volt, húzta le a terítőt az asztalról, és ledobta a játékokat az utcára. Akkor még csak ő volt nekem és a férjem. Azóta változtak a dolgok, Petőházán házat vettünk, megszületett a lányom, sírt, amikor egyedül hagytam a szobában. Most Pestről telefonál nekem. Én viszont Keszégen elszaladtam apám verése elől, amikor az öcsémet megcsípte egy darázs. Azt hitte, én bántottam, most már nincs apám, és nem vagyok kicsi. Már a gyerekeim is felnőttek, és él még anyám, aki kukoricára térdeltetett. De régen voltam nagylány, amikor a padlásról lestem Miskát, ő sincs már.

Jött a fiam, négy órát volt nálam. Szép az arca, csak szomorkás. Sörözés közben beszélgettünk. Ismertette munkájának részleteit. Ő a beszerző, a legfontosabb nyolc ember közül. Az igazgató haverkodik vele, együtt mennek sörözni. Nyolc-tíz országból hozzák az alkatrészeket, amit ő rendel a számítógépen keresztül, ügyelve az időpontra, hogy ne álljon le a termelés. Érdekes ez a számítógéprendszer. Itt Európában nem régóta használják. Azt mondta fiam, mégis marad Olgával, de beköltöznek a városba, háromszobás lakásba. Én meg két szoba közül kiadtam az egyiket. Boldogan mesélte, hogy kapott a volt üzlettársától egy motort, mert ő intézte el neki a beszerzést. Magyarországon a Nyugat-Európából behozott használt árut árulják, legyen az ruha, cipő, mosógép, hűtők, autók. Sajnos négyőrai beszélgetést nem tudok leírni, jó volt látni a fiamat, három hónap után. Van néhány ember, akit szeretethetek. Lekísértem és megnéztem a motorját, felraktuk a csomagokat, azt mondta, majd jelentkezik. Mindenki elmegy, akit szeretek.

Éjjel fél tizenkettőkor csörgött a telefon. Nagyon megijedtem. Lányom kérdezte, mennyi anyag kell egy nadrágnak? Még azt is mondta, hogy nincs pénze, ezért telefonál éjjel. Nem tudtam az ijedségtől lenyugodni. Kimentem a teraszra, ott különös zajt hallottam, mintha valamit pakoltak volna az autóba. Úgy éreztem, lopás történt, az autó rendszámát néztem, ki-be sétáltam, közbe beengedtem a szűnyogokat.

Egy plakáton hangversenyt hirdettek. Nagyon kell takarékoskodni, de azért ennyit megadok magamnak, hogy veszek egy hangversenyjegyet. Azt olvastam, hogy a szegedi zsinagóga akusztikája olyan, mint a Szent Márk-templom Velencében. Ott már jártam, de a szegedit nem tudtam pontosan, hol van. Térképpel a kezemben haladtam, amikor közeledtem, már mindenki abba az irányba haladt, én csak követtem őket. Aztán ott parkolt a sok autó, már tudtam, közel vagyok. Egyszerre ott pompázott a templom. Belépve meghatódtam, mennyi zsidó élt itt, ha ekkora templomot építettek. Akkor a holokauszt, most meg a muzulmánokat irtják, aztán következnek az albánok. Kis emberek milyen szép templomot tudnak építeni, ugyanakkor meg gyilkolnak, pusztítanak. Elöl az ötödik sorban sikerült helyet találnom. Nagyon szép belül is a templom, a kék szín dominál, és amikor megszólalt a zene, boldog voltam, hogy itt élhetek.

Vivaldi: A négy évszak;

Mendelssohn: D-dúr szimfónia;

Honegger: II. szimfónia.

A vendég Pauk György hegedűművész volt. Szép, csodálatos, tartalmas estém volt. Petőházán ezektől meg voltam fosztva. Hangverseny után elmentem a Virág cukrászdába egy fagyit enni, majd elsétáltam Simon rendelője felé, még ott volt.

Másnap egy vevővel a hangversenyről beszélgettünk. Vivaldi zenéje csodálatos. Szerinte a fekete sapkák erőltetése nem volt reális. Igen, mondtam neki, mert ha egyházi szertartás lenne, akkor igen, de ez a hangverseny független a vallási szokásoktól. Ezzel ő is egyetértett. Szeretek okos emberekkel beszélni. Ella csak nézett és hallgatott, ő még nem volt a zsinagógában, pedig itt született. Ez a tanár viszont másodszor, akkor én nem is vagyok lemaradva.

Fiamat hívtam, köszöntöttem születésnapján. Hívjalak vissza? - kérdezte. Nem kell, mert itt vagyok a boltban. Nagyon rossz kedve volt, de nem mondta, miért.

Kati telefonált, hogy Erikáék elköltöztek a házamból. Az első szabadnapomon lányommal elmentünk megnézni, mi a helyzet. Üres volt a ház, a lakók elmentek, még azt is elvitték, ami a saját tulajdonom volt. Edényeket, evőeszközöket, az automata biztosítékokat, a szoba kapcsolóját leszedték, a drótok szigetelés nélkül, csupaszon lógtak. A melléképületben nem találtam a fűkaszálót, minden átrakva, pedig ehhez kulcsot se adtam. Egyszerűen leszerelték a

lakatpántot, nem kell ahhoz kulcs. Erika egy fényképésznél dolgozott, odamentem, és kértem tőle a bérleti díjat. Nem akarta fizetni, csak a lakáskulcsot adta vissza. Jól megmondogattam neki. Akkor tudtál Szegedre telefonálni, amikor arra kértél, hogy adjuk ki neked a házunkat. Most, amikor kiköltöztél nem tudtál hívni. Hiába volt ez már minden, talán csak nekem volt jó, hogy kibeszéltem magamból.

Az áruházban hallottam, hogy néhány napja ismét gyilkosság történt, nem is olyan távol a házunktól, a másik utcában. A gyilkos azon az éjszakán a házunk előtt állt meg az autójával. A homokban látszottak a keréknyomok, innét gyalog ment a fehér házba megölni a házaspárt. A gyerekeket nem bántotta, akik az emeleten aludtak. A fehér ház a háború ideje alatt épült, amikor az emberek nyomorogtak. Nagyon rövid idő alatt, a tájhoz nem illő, pazar ház botránkoztatta meg az embereket. Óriási gazdagság sugárzott a házból, újjazdagék háza. A zárt kerítés mögött különleges lámpák világították be a házat, fekete Mercedesekkel érkeztek hozzájuk emberek. Még a szomszédok sem tudták, honnét érkezett a család.

Első este lányom a barátnőjénél a városban aludt. Iszonyú, félelmetes csend volt már az utcánkban is. Amikor a házba érkeztem, nem gyújtottam villanyt, ne tudják, hogy itthon vagyok. Idegen volt minden, pedig itt éltem huszonhárom évet. Másnap a belügyben talákoztam lányommal. Újra talákoztam azzal a szervezetlenséggel, ami ebben az országban uralkodik. Seholy még egy pad sincs a buszmegállóban. Úgy tűnik, ebben az országban tudatosan, mindennel kínozzák az embert, próbára teszik a türelmét. Este lányommal külön szobába fektünk, egyszer csak éjszaka hangokat hallottam. Jött a lányom, valaki nyitogatja az ajtót, mondta. Gyere ide, alszunk együtt, odajött hozzám, akkor már ketten féltünk. Még ez az éjszaka, s megyünk haza, és soha többet nem alszunk a házunkban, úgy döntöttünk mi akkor.

Másnap reggel Feri hívott, meghallotta a hangom, ahogy az utcán beszélgettem a szomszéd asszonnyal. Áthívott egy kávéra. Kérdezte, mikor jöttem? Mikor megyek haza? Átmentem hozzá, megcsókolt az ajtóban. Általános dolgokról beszélgettünk. Rég nem láttam őt, szörnyű kövér volt, 130 kiló, vagy még több is. A lánya havonta eljön hozzá, múltkor megmosta az ablakait. Az én lányomnak még egy éve van az egyetememen, mondtam neki. Fiamnak van jó munkahelye, én is sokat dolgozom, törlesztem az adósságot. Ha itt maradok, biztos tartott volna a kapcsolat. Azt mondta, amikor már eljöttem, akkor vette észre, hogy mennyire hiányozom neki. Szerintem Feri nem gondolta, hogy feltalálom magam Szegeden. Bizonyosan azt hitte, visszajövök. Ferinek van egy macskája, a Cicuka tavalyi kölke. Olyan színű, mint az anyja, csak szebb. A Cicuka állítólag elpusztult kölkedzésekör, vagy utána. Én még tavasszal láttam, óriási hassal. Most ez a macska úgy nézett rám, olyan a nézése, mint az anyjáé, de nagyon félénk. Azt mondta Feri, ha egy újság leesik az asztalról, akkor is megijed a macska.

Lányom kérdezte, nyávog-e Feri bácsi macskája, mert a Cicuka nem nyávogott. Ha nagy bajban volt, akkor adott ki egy gyenge hangot. Nekem az nem is volt szokatlan, szinte eszembe se jutott, hogy a macskának nyávogni kell.

Az egyik szomszédom azt meséli, hogy Erikáék rendbe tették a házat, én meg kidobtam őket. Tehát ez a hír, mindig annak adnak igazat, aki ott él körülöttük. Rám már nem számíthatnak, elmentem, itt hagytam a házat, a szomszédokat. Szerintem Erikáék pusztítottak, de az életben több igazság van.

Már hazajöttem, de még nem tudtam feldolgozni azt a látványt, amit a lakók hagytak, még a leándert is betették a melléképületbe.

Mindannyian elhagytuk az országot, hiába küzdöttem a házért, most már csak nyűg. Az a szerencse, hogy nem mézeskalácsból van, mert rég megették volna a háború sújtotta szegény emberek. A régi befektetésnek már szinte nyoma sem látszik, festetlen, kopott minden, a

kerítés lécei hiányoznak. A földieper kipusztult, a szőlőt kivágták, a fű is kiveszett már. A lakók kivágták a fákat, és eltűzelték, a fenyők földig érő ágait is levágták, mert ott az a szokás, ha fa, akkor legyen törzse, a lilaakác is bántotta a szemüket. A szelídgesztenyére bambán néznek, mert nem ismerik, a mogyorót, diót nincs, aki összeszedje. A füge szárazon csüng az ágon, a málnát soha nem metszették, ezért nincs rajta termés, a szeder nagyra nőtt, és én már nem tudom milyen színű a magnóliám. Idegen szag a régi házban.

Oly korban élünk, amikor van lehetőség máshol élni, és nem csak ott, ahova születünk. Nem kell azt csinálni, amihez nincs kedvünk, amire a szülők kényszerítettek. Egy szabad világban élek, szabad országban, világos, kényelmes lakásban, nem csörög a csumás ágy, nem szaladgálnak az egerek. A tévé az egész világot behozza, a telefon a közvetlen kapcsolatot. Szobában élhetek, és nem egy sötét konyha sarkában üldögélek, fatámlás széken. Kényelmes fotelon pihenek, olvasok, jó ételeket fogyasztok. A csapból meleg víz folyik, és annyiszor fürdök, ahányszor akarok. Tisztán és szépen öltözöm, nem kell a vasárnapot várnom, hogy felvegyem a szép ruhám. Nem kell vérző kézzel ruhát mosnom, és nem kell fát és szemet hordani a lakásba. Az edényeket bő vízben moshatom, nem ragadnak az ujjaim a zsíros mosogatórongytól.

Nagy áruházakban fotocellás ajtók nyílnak előttem. Bevásárláskor kocsit tolhatok, s nem kell kosarakat cipelni. Azt az árut veszem, amit akarok, ehetek sütit, amikor kívánom. A pompázó rózsákat nem nekem kell ápolni, az utcát mások söprik.

Kényelmes city vonaton utazom Pestre, csodálom azokat a hidakat, amit valamikor csak bélyegről ismertem. Színházi és hangversenyélményeim kimagaslóak, pesti színházak igényes előadásait láthatom. Klimatizált buszokon Európa országaiba utazhatom, láttam Velencét.

Megértem a harmóniát önmagammal, valaki a szabadság vágyát sem tudja elérni, én a szabadságot értem el. Valamikor azt hittem, a boldogság olyan, mint a tündérek, csak a képzelet szüleménye. Megismertem a szerelmet, az élet nagy ajándékát.

Sötétségben élni és az utat a fény felé megtalálni mindig nehéz, mert a fény útjai kicsik és homályosak. A fény szikrája minden embernek megadja a felemelkedést, csak meg kell találni. A sötétségből a fényre jönni nagy erőfeszítések árán, de sikerült.